

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

*A trăi pentru
a-ți povesti viața*

Biblioteca GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

Biblioteca
GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

Un veac de singurătate

*Incredibila și trista poveste
a candidei Eréndira
și a bunicii sale fără suflet*

Toamna patriarhului

Cronica unei morți anunțate

Dragostea în vremea holerei

*Aventura lui Miguel Littín,
clandestin în Chile*

Generalul în labirintul său

Douăsprezece povestiri călătore

Despre dragoste și alți demoni

Știri despre o răpire

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

*A trăi pentru
a-ți povesti viața*

Traducere din limba spaniolă,
prefață și note de
TUDORA ȘANDRU MEHEDINȚI

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

A trăi pentru a-ți povesti viața/ Gabriel García Márquez;
trad.: Tudora Șandru Mehedinți.

București: RAO International Publishing Company, 2004
ISBN 973-576-593-4

I. Șandru Mehedinți, Tudora (trad.)

821.134.2(861)-94

RAO International Publishing Company

Grupul Editorial RAO

Str. Turda nr. 117-119, București, ROMÂNIA

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

Vivir para contarla

© Gabriel García Márquez, 2002

Coperta:

Corneliu Alexandrescu

Fotografia copertei:

Arhiva autorului

© RAO International Publishing Company, 2004,
pentru versiunea în limba română

Tiparul executat de
R.A. „Monitorul Oficial”
București, România

2004

ISBN 973-576-593-4

O VIAȚĂ CARE MERITĂ SĂ FIE POVESTITĂ

Nu cu mult timp în urmă apărea simultan, în Mexic, Argentina și în țările Comunității Andine și, de partea cealaltă a Oceanului, în Lumea Veche, în Spania, la Barcelona, o carte apreciată la unison drept evenimentul literar și editorial al ultimului deceniu, așteptat cu nedisimulat interes de milioane de cititori nu doar din vasta arie culturală de expresie spaniolă, ci și din întreaga lume. Impactul produs este fără precedent: în Mexic, cartea s-a vândut sub protecția transportoarelor blindate însoțite de militari înarmați; în Columbia, un camion cu volume a fost pur și simplu luat cu asalt, iar prima ediție de peste un milion de exemplare a dispărut din librării în doar câteva zile; cele mai prestigioase edituri din Europa au inițiat o adevărată cursă contra cronometru pentru a obține drepturile de autor și a tipări, într-un timp record, tălmăcirea acestei cărți în principalele limbi de circulație.

Este vorba de primul volum din trilogia memoriilor lui Gabriel García Márquez, laureat al Premiului Nobel pentru Literatură în 1982, scriitorul care a explodat în lumea literelor prin capodopera *Un veac de singurătate*, cel mai bun roman scris în spaniolă după celebrul *Don Quijote de la Mancha* de Cervantes și care a impus în literatura contemporană conceptul de *realism magic*.

„Viața nu este cea pe care ai trăit-o, ci aceea pe care ți-o amintești și cum ți-o amintești spre a o povesti.” Așa își începe Gabo – cum îl alintă prietenii – volumul de evocări, intitulat cu inspirație *A trăi pentru a-ți povesti viața*. „O viață care se citește

ca un roman", ne asigură Claudio López Lamadrid, editorul său din Spania.

Publicarea memoriilor vine să consfințească faptul că aproape tot ce se știe despre Gabriel García Márquez provine din interviurile și din opera sa și să aducă mărturii emoționante despre „viața secretă” a autorului căci, așa cum acesta se destăinuie, „omul are trei vieți: viața publică, viața particulară și viața secretă, cea pe care o povestim cel mai adesea noi, scriitorii; toată viața mea este încifrată în romanele mele”. Iar cartea de față oferă cu generozitate cifrul prin care cititorului îi este îngăduit să pătrundă în universul fascinant al creației marquezienne, ea putînd să poarte cu îndreptățire subtitlul *Cum am devenit scriitor*, fiindcă în cele șase sute de pagini ale sale sînt incrustați pentru eternitate anii copilăriei în casa bunicilor dinspre mamă, adolescența cu anii de liceu, tinerețea cu studiile universitare, întrerupte, atunci cînd vocația scrisului, manifestată de timpuriu, începe să-i orienteze major existența. Nu sînt uitați mai cu seamă anii de căutări febrile, avatarurile vieții de ziarist sărac, care crede însă orbește în steaua sa, precum și plămuirea primelor povestiri și a celui dintîi roman, pînă la împlinirea vîrstei de 27 de ani, cînd pleacă în Europa în calitate de corespondent al ziarului *El Espectador*.

Volumul al doilea – în prezent finalizat – relatează perioada în care romanul *Un veac de singurătate* îi aduce o binemeritată faimă pe întreaga planetă, fiind răsplătit în 1982 cu Premiul Nobel. Cel de-al treilea volum va avea un format deosebit și va reuni o serie de profiluri ale personalităților politice care îi sînt ori i-au fost prieteni, printre care: președinții François Mitterand și Fidel Castro, generalul Omar Torrijos, care a ținut frîiele puterii în Panamá din 1968 pînă în anul morții, 1981.

Memoriile văd lumina tiparului în circumstanțe aparte, dacă luăm în considerație, pe de o parte, cei șapte ani de tăcere, căci ultimele sale cărți datează din 1995 – respectiv romanul *Știri despre o răpire* și monologul teatral *Diatribă de dragoste împotriva unui bărbat care stă așezat* – și, pe de alta, starea sănătății scriitorului.

A început să redacteze primul volum în 1989, îndată după terminarea romanului dedicat lui Simon Bolívar, *Generalul în labirintul său*. „Notez lucruri pe care nu vreau să le uit. Mi-e teamă că într-o zi n-o să mai am timp pentru asta”, declara scriitorul, parcă străfulgerat de o premoniție, din fericire neîmplinită, în septembrie 1990, cunoscutului ziar spaniol *El País*. În anii ce au urmat a lucrat la memorii fragmentar, între alte două cărți, întrerupînd totul în 1999,

cînd s-a aflat cu consternare despre boala sa gravă, un cancer limfatic, ținut în frîu însă de medicii din Los Angeles, unde scriitorul și-a stabilit și reședința. Peste un an, starea sănătății i s-a îmbunătățit, permițîndu-i să-și reia scrisul la memorii, cărora li se dedică acum în exclusivitate.

Tot în legătură cu geneza memoriilor, semnificative sînt și precizările aduse de Jaime Abello Banfi, directorul Fundației pentru Noul Jurnalism Ibero-american: „Memoriilor le-a dedicat aproximativ trei ani, așa cum face de obicei cu cărțile sale. Investighează mult. Știu că a citit de cîteva ori analizele pe care cercetătorul francez Jacques Gilard le-a făcut asupra operei sale jurnalistice, în 1983. A citit, de asemenea, *Familia García Márquez*, o serie de nouă interviuri publicate de ziarista Silvia Galvis, în 1996. Se citește mult pe sine. Caută în ficțiune crîmpeie de realitate pentru a-și îmbogăți amintirile“.

Volumul debutează cu reîntoarcerea la miticul Macondo, localitatea pierdută în nordul fierbinte al Columbiei, al cărei nume este, în realitate, Aracataca. Scriitorul era preocupat de alegerea numelui pe care avea să-l dea locului unde și-a situat acțiunea primului său roman, *Vorbe în vînt* (*La hojarasca*): „Acest nume [Aracataca, n.n.] mi s-a părut la fel de neconvingător ca și cel de Barranquilla, fiindcă era lipsit de suflul mitic pe care voiam să-l dau romanului. M-am hotărît deci să-l botez cu numele pe care îl cunoșteam de copil, dar a cărui încărcătură magică nu mi se revelase pînă atunci: Macondo“. Pe scriitor îl impresionează, înainte de toate, sonoritatea poetică a numelui, ceea ce nu trebuie să ne surprindă defel: frazele lui Gabriel García Márquez sînt un fel de transpunere pe muzică a istoriilor povestite. Deși autorul mărturisea că, la început, „nu puteam scrie cu muzică, fiindcă eram mai atent la ce ascultam decît la ce scriam [...]. Totuși, cu timpul [...] m-am deprins să creez pe un fond muzical potrivit cu ceea ce scriu. *Nocturnele* lui Chopin pentru episoadele calme sau sextetele lui Brahms pentru serile fericite“.

Geneza miturilor izvodite de scriitor se află în mare parte în poveștile cu rădăcini adînci în credințele populare, istorisite de bunica sa și de slujnicele indiene din casă – povești cu fantome, cu tot felul de întîmplări miraculoase, anecdote despre obîrșia străbunilor – toate acestea guvernate de convingerea că spiritele morților bîntuie în preajma celor vii, că natura și violența firii omenești determină inexorabil mersul lucrurilor. „Era o lume supranaturală, unde lucrurile cele mai fantastice păreau cele de zi cu zi“, își amintește

prozatorul. Viitorul scriitor se deprinde de la o vîrstă fragedă să fie credincios principiului că adevărat este ceea ce povestesc cei din popor, „pentru că superstiția are rădăcini mai adînci decît realitatea” și, așa cum se confesează la maturitate, „toată formația mea se bazează pe cultura populară, care mă emoționează și mă motivează în cel mai înalt grad”.

De-a lungul acestui prim volum de memorii, autorul ne ajută să pătrundem în laboratorul său de creație, dezvăluind geneza scrierilor sale de început: povestirile împrăștiate în suplimentele culturale ale ziarelor din Barranquilla și Bogotá, cel dintîi roman, *Vorbe în vînt*, nuvela-reportaj *Relatarea unui naufragiat*, romanul scurt *Cronica unei morți anunțate*. De asemenea, sînt descrise și începuturile sale într-ale jurnalismului, ca reporter de știri și în calitate de cronicar de film, arta cinematografică fiind o pasiune căreia i-a rămas credincios toată viața.

În *A trăi pentru a-ți povesti viața* palpita un univers emoționant, în care apar, stăruitor sau fulgurant, bunicii materni și paterni, frații și surorile, unchi și mătușile, verii, prietenii, colegii din școala primară, de la liceu și de la facultate, profesorii, apoi feluriti oameni politici – președinți ai țării, conducători de partide, personalități de marcă – dar mai cu seamă din mediile jurnalistice, literare și artistice ale Columbiei și Americii Hispanice, oglindind plener și nuanțat gama infinită a trăirilor umane. Nu trebuie uitată, de bună seamă, prezența atît de reconfortantă a oamenilor simpli, anonimi, cîntăreți, meșteșugari, țărani, șoferi, personaje adesea pitorești, uneori surprinzătoare, dar mereu convingătoare prin autenticitatea lor.

În acest prim volum de memorii transpare la tot pasul în mod năvalnic exemplara vocație de scriitor a lui Gabriel García Márquez: „vocația artistică, cea mai misterioasă dintre toate, căreia îi consacri viața întreagă fără să aștepți nimic de la ea [...] pe care o porți înlăuntrul tău de cînd te naști [...] așa cum este vocația de preot”.

A trăi pentru a-ți povesti viața este, așadar, și ilustrarea grăitoare a felului în care s-a născut și a înflorit această „binecuvîntată manie de a povesti”, demersul literar plasîndu-se constant în centrul vital al existenței sale.

Viața lui Gabriel García Márquez apare astfel transfigurată prin miracolul scrisului, „din plăcerea pură de a povesti, care este, poate, starea omenească cea mai asemănătoare levitației”.

TUDORA ȘANDRU MEHEDINȚI

*Viața nu este cea pe care ai trăit-o,
ci aceea pe care ți-o amintești și cum
ți-o amintești spre a o povesti.*

1

Mama m-a rugat s-o însoțesc să vîndă casa. Sosise la Barranquilla în dimineața aceea din satul îndepărtat în care locuia și n-avea nici cea mai vagă idee cum să dea de mine. Întrebînd în dreapta și-n stînga, pe la cunoscuți, i s-a spus să mă caute la librăria „Mundo” sau prin cafenelele din preajmă, unde mă duceam de două ori pe zi, să stau de vorbă cu prietenii mei scriitori. Cel care i-a spus asta a prevenit-o: „Fiți cu băgare de seamă fiindcă sînt nebuni de legat”. Sosi la douăsprezece fix. Își croi drum cu mersu-i ușor printre mesele cu cărți expuse, se postă în fața mea, privindu-mă în ochi cu zîmbetul năzdrăvan din zilele ei cele mai bune și, înainte ca eu să pot reacționa, îmi spuse:

– Sînt mama ta.

Ceva se schimbase în înfățișarea ei, ceea ce m-a împiedicat s-o recunosc de la prima vedere. Avea patruzeci și cinci de ani. Adunînd cele unsprezece nașteri, petrecuse aproape zece ani însărcinată și cel puțin tot atîția alăptîndu-și copiii. Încărunțise de tot înainte de vreme, ochii îi erau mai mari și mai uimiți în spatele primilor săi ochelari cu lentile bifocale, și purta un doliu sever, din cap pînă-n picioare, după moartea mamei sale, dar mai păstra încă frumusețea

romană din portretul ei de nuntă, înnobilită acum de o aură autumnală. Înainte de orice, chiar înainte de a mă îmbrățișa, îmi spuse în felul ei ceremonios obișnuit:

– Am venit să te rog să mă însoțești ca să vînd casa.

N-a fost nevoie să-mi spună care, nici de unde, fiindcă pentru noi nu exista decît o casă pe lume: casa bătrînească a bunicilor din Aracataca, acolo unde am avut norocul să mă nasc și unde n-am mai locuit de la opt ani. Tocmai renunțasem la Facultatea de Drept după șase semestre, pe care le destinasem mai cu seamă cititului a tot ceea ce-mi cădea în mîină și recitatului pe de rost din poezia fără seamăn a Se-colului de Aur spaniol. Citisem deja, traduse și în ediții de împrumut, toate cărțile care mi-ar fi fost de-ajuns spre a învăța tehnica de a scrie romane și publicasem șase povestiri în suplimentele unor ziare, ce au stîrnit entuziasmul prietenilor și au atras atenția cîtorva critici. Aveam să împlinesc luna următoare douăzeci și trei de ani, săvîrșisem infracțiunea de a nu mă prezenta la serviciul militar, eram veteran după două blenoragii și fumam zilnic, fără nici un presentiment, șaizeci de țigări de tutun tare. Timpul liber mi-l petreceam cînd în Barranquilla, cînd la Cartagena de Indias, pe coasta dinspre Marea Caraibilor a Columbiei, supraviețuind regește cu ce mi se plătea pentru notele zilnice la *El Herald*o, abia puțin mai mult decît nimic, și dormeam cît mai bine însoțit cu puțință pe unde mă apuca noaptea. Ca și cum n-ar fi fost de-ajuns incertitudinea în privința pretențiilor mele și haosul vieții pe care o duceam, împreună cu un grup de prieteni nedespărțiți ne pregăteam să publicăm, fără să avem fonduri, o revista cutezătoare, pe care Alfonso Fuenmayor o plănuia de vreo trei ani. Ce altceva mai puteam dori? Nu din plăcere, ci mai degrabă pentru că eram strîmtorat, am luat-o înaintea modei cu

douăzeci de ani: mustață sălbatică, păr ciufulit, blugi, cămăși cu flori nedeslușite și sandale de pelerin. În întunericul unui cinematograf și neștiind că eu eram prin apropiere, o prietenă de pe atunci i-a spus cuiva: „Bietul Gabito, e un om pierdut“. Așa încît, atunci cînd mama m-a rugat să merg cu ea ca să vindem casa, nimic nu m-a oprit să accept. Ea mi-a mărturisit că n-avea destui bani și din orgoliu i-am spus că-mi suportam singur cheltuielile.

La ziarul unde lucram, nu puteam rezolva nimic. Mă plăteau trei pesos pentru fiecare notă zilnică și patru pentru un editorial, atunci cînd lipsea vreunul dintre editorialiștii din redacție, însă abia îmi ajungeau. Am încercat să fac un împrumut, dar directorul mi-a amintit că datoria mea inițială ajungea la peste cincizeci de pesos. În seara aceea am săvîrșit o faptă de care nici unul dintre prietenii mei n-ar fi fost în stare. La ieșirea din cafeneaua „Colombia“, lîngă librărie, m-am dus să-l întîlnesc pe don Ramón Vinyes, bătrînul maestru și librar catalan, și l-am rugat să-mi împrumute zece pesos. N-avea decît șase. Nici mama și nici eu, de bună seamă, nu ne-am fi putut imagina că plimbarea aceea nevinovată de numai două zile avea să fie atît de hotărîtoare pentru mine, încît nici cea mai lungă și mai sîrguincioasă viață nu mi-ar fi de-ajuns s-o povestesc pînă la capăt. Acum, la peste șaptezeci și cinci de ani bătuți pe muchie, știu că a fost decizia cea mai importantă din cîte a trebuit să iau în cariera mea de scriitor. Adică în toată viața mea. Pînă la adolescență, memoria este mai interesată de viitor decît de trecut, astfel că amintirile mele despre sat nu erau încă idealizate de nostalgie. Mi-l aduceam aminte așa cum era: un loc bun de trăit, unde toată lumea se cunoștea, pe malul unui rîu cu ape diafane, ce curgeau repezi într-o albie de pietre lustruite, albe și uriașe, ca niște ouă

preistorice. Pe înserat, mai ales în decembrie, când treceau ploile și aerul devenea diamantin, Sierra Nevada de Santa Marta părea că atinge cu piscurile-i dalbe plantațiile de bananieri de pe malul celălalt. De acolo se vedeau indienii *arubaco* alergînd în șiruri de furnicuțe pe coastele muntelui, cu sacii de ghimbir în spinare și mestecînd frunze de coca pentru a-și face viața mai ușoară. Noi, copiii, ne amăgeam pe atunci cu speranța de a face bulgări din zăpezile veșnice și de a ne juca de-a războiul pe ulițele arzătoare. Căci arșița era atît de neverosimilă, mai cu seamă în timpul siestei, încît oamenii mari se plîngeau din pricina ei de parc-ar fi fost o surpriză în fiecare zi. De cînd m-am născut, am auzit repetîndu-se fără răgaz că drumul de fier și instalațiile de la United Fruit Company au fost făcute noaptea, pentru că ziua era cu neputință să pui mîna pe uneltele înfierbîntate de soare.

Singura posibilitate de a merge la Aracataca de la Barranquilla era să călătorești cu o namilă de șalupă cu motor pe un canal săpat de brațe de sclavi pe vremea coloniei, și apoi printr-o mlaștină necuprinsă cu ape tulburi și dezolante, pînă la misterioasa localitate Ciénaga. Acolo se lua un tren personal, care la începuturile lui fusese cel mai bun din țară și cu care se parcurgea ultima parte a drumului prin imensitățile plantațiilor de bananieri, cu multe halte leneșe prin sate ocolite și încinse și gări solitare. Acesta a fost drumul pe care mama și cu mine l-am străbătut de la șapte seara, pe 18 februarie 1950, într-o sîmbătă – în ajun de carnaval – pe un potop neobișnuit în anotimpul acela și cu treizeci și doi de pesos bani gheață ce ne-ar fi ajuns anevoie ca să ne putem întoarce, dacă nu vindeam casa în condițiile stabilite.

Alizeele erau atît de turbate în seara aceea, încît în portul fluvial mi-a fost greu s-o conving pe mama să se îmbarce. Avea și de ce. Șalupele erau imitații de dimensiuni reduse ale vaselor cu aburi din New Orleans, dar cu motoare cu benzină care-i făceau pe toți cei de la bord să se cutremure ca scuturați de friguri. Aveau un salonaș cu stîlpi de agățat hamacuri la înălțimi diferite și cu bănci de lemn unde fiecare se așeza cum putea, dînd din coate, cu tot felul de sarsanale, baloturi de mărfuri, coșuri cu găini și chiar porci vii. Aveau cîteva cabine sufocante cu două paturi de cazarmă, mai întotdeauna ocupate de tîrfulițe amărîte, care prestau servicii de urgență cît ținea călătoria. Întrucît în ultimul moment n-am găsit nici una liberă și nici n-aveam hamacuri, mama și cu mine am luat cu asalt două scaune de fier de pe culoarul din mijloc și ne-am pregătit să ne petrecem noaptea acolo.

După cum se temea ea, furtuna a biciuit temerara ambarcație pe cînd traversam fluviul Magdalena, care, la o mică distanță de estuar, are un temperament oceanic. Eu cumpărasem în port o provizie zdravănă de țigări dintre cele mai ieftine, cu tutun negru și o foiță căreia nu-i lipsea mult să fie hîrtie de ambalaj, și am început să fumez așa cum o făceam pe atunci, aprinzînd țigară de la țigară, în vreme ce reciteam *Lumină de august* de William Faulkner, scriitorul care era pe atunci cel mai fidel dintre demonii mei tutelari. Mama s-a prins de șiragul ei de mătănii ca de un cabestan în stare să scoată un tractor eșuat în nisip sau să țină un avion în aer și, după cum îi era obiceiul, n-a cerut nimic pentru ea, ci prosperitate și viață lungă pentru cei unsprezece orfani ai săi. Rugăciunea ei a ajuns pesemne unde se cuvenea, fiindcă ploaia se domoli cînd am intrat pe canal, iar briza abia mai sufla, cît să gonească țînțarii. Atunci

mama a pus bine mătăniile și un lung răstimp a cercetat în liniște iureșul vieții care se desfășura în preajma noastră.

Se născuse într-o casă modestă, dar a crescut în splendoarea efemeră a companiei bananiere, din care i-a rămas numai o educație îngrijită de fată bogată, făcută la Colegiul „Înfățișarea Maicii Domnului“, în Santa Marta. În timpul vacanțelor de Crăciun broda la gherghef cu prietenele, cînta la clavecin pe la târgurile de binefacere și se ducea cu o mătușă care o însoțea pretutindeni la balurile cele mai selecte ale timoratei aristocrații de prin partea locului, dar nimeni nu-i cunoscuse nici un logodnic, cînd s-a măritat, împotriva voinței părinților, cu telegrafistul satului. Virtuțile ei cele mai renumite încă de pe atunci erau simțul umorului și sănătatea de fier pe care vitregiile sorții n-aveau să reușească să le distrugă în lunga ei viață. Dar cea mai surprinzătoare și, tot de pe atunci, cea mai greu de bănuit virtute stătea în talentul nemaipomenit cu care izbutea să-și ascundă extraordinara tărie de caracter: un Leu perfect. Asta îi îngăduise să statornicească o putere matriarhală a cărei dominație ajungea pînă la rudele cele mai îndepărtate, aflate în locuri la care nici nu te-ai fi gîndit, ca un sistem planetar mînuit de ea din bucătărie, cu un firicel de glas și aproape fără să clipească, pe cînd fierbea oala cu fasole.

Văzînd-o cum suportă netulburată acea călătorie îngrozitoare, mă întrebam cum putuse să treacă atît de repede și cu atîta stăpînire de sine peste nedreptățile sărăciei. Nimic mai grăitor ca noaptea aceea pentru a o pune la încercare. Țîntarii setoși de sînge, căldura compactă și grețoadă din pricina mîlului din canalele pe care șalupa le răscolea înaintînd, vînzoleala pasagerilor fără somn care nu-și mai găseau locul, totul părea făcut dinadins ca să scoată din minți natura cea mai călită. Mama îndura totul neclintită

pe scaunul ei, în vreme ce fetele care se vindeau pe bani își strîngeau recolta de carnaval în cabinele vecine, travestite în bărbați sau în codane din popor. Una dintre ele intrase și ieșise de mai multe ori, de fiecare dată cu alt client, chiar pe lângă scaunul mamei. Am crezut că n-o văzuse.

Dar cînd intră și ieși a patra sau a cincea oară în mai puțin de un ceas, o urmări cu o privire plină de compătimire pînă în capătul coridorului.

– Sărmanele fete, oftă, ce trebuie ele să facă pentru a-și duce traiul e mai rău decît munca.

Stătu așa pînă la miezul nopții, cînd eu am obosit să mai citesc cu scuturăturile acelea de nesuportat și cu luminile nenorocite de pe coridor și m-am așezat lângă ea să fumez, încercînd să ies la liman din nisipurile mișcătoare ale ținutului Yoknapatawpha. Dezertasem de la universitate cu un an în urmă, cu iluzia temerară de a trăi din jurnalism și din literatură, fără să fie nevoie să le învăț, însuflețit de o frază pe care cred că am citit-o la Bernard Shaw: „De mic am fost silit să-mi întrerup educația ca să merg la școală”. N-am fost în stare să vorbesc despre asta cu nimeni, căci simțeam, fără s-o pot explica însă, că rațiunile mele puteau fi valabile doar pentru mine însumi.

A încerca să-mi conving părinții de asemenea nebunie, cînd ei își pusese ră atîtea speranțe în mine și cheltuiseră atîția bani pe care nu-i aveau, era timp pierdut. Mai ales în privința tatei, care mi-ar fi iertat orice, în afară de faptul de a nu atîrna pe perete o diplomă universitară oarecare, pe care el n-a putut-o avea. Comunicarea s-a întrerupt. După aproape un an mă tot gîndeam să mă duc să-l văd pentru a-i explica motivele mele, cînd a apărut mama cu rugămintea s-o însoțesc ca să vîndă casa. Totuși, ea n-a pomenit deloc subiectul pînă după miezul nopții, pe șalupă, cînd a simțit ca

un fel de revelație supranaturală că, în sfârșit, găsisese prilejul potrivit să-mi spună ceea ce era neîndoios motivul real al călătoriei sale, și începu în felul și pe tonul, și cu cuvintele alese la milimetru pe care trebuie să le fi ticluit îndelung în singurătatea nopților ei fără somn, cu mult înainte de a o porni la drum.

– Tatăl tău e foarte mîhnit, spuse ea.

Iată deci infernul atît de temut! Începea, ca întotdeauna, cînd te așteptai mai puțin și cu o voce liniștitoare ce n-avea să se schimbe orice s-ar fi întîmplat. Numai ca să respect ritualul, deoarece cunoșteam prea bine răspunsul, am întreat-o:

– Și de ce?

– Pentru că te-ai lăsat de învățătură.

– Nu m-am lăsat, i-am spus. Mi-am schimba doar profesia. Gîndul unei discuții serioase i-a ridicat moralul:

– Tatăl tău zice că e același lucru.

Știind că nu era adevărat, i-am spus:

– Și el a renunțat la învățătură ca să cînte la vioară.

– N-a fost așa, replică ea plină de însuflețire. Cînta la vioară numai la petreceri și cînd făcea serenade. Dacă s-a lăsat de învățătură a fost pentru că n-avea nici ce să mănînce. Dar în mai puțin de o lună a învățat telegrafia, care pe atunci era o profesie foarte bună, mai ales în Aracataka.

– Și eu trăiesc din ce scriu pe la ziare, i-am zis.

– Spui asta ca să nu mă necăjești, răspunse ea. Dar se vede de la o poștă că o duci rău. Pînă într-atît, încît văzîndu-te în librărie nici nu te-am recunoscut.

– Nici eu nu te-am recunoscut pe dumneata, i-am spus.

– Dar nu din același motiv. Eu am crezut că erai un cerșetor. Se uită la sandalele mele scîlciate și adăugă: Și fără ciorapi.

- E mai comod, i-am spus. Două cămăși și două perechi de chiloți: una pe mine și alta la uscat. De ce altceva e nevoie?

- De puțină demnitate, a zis ea. Însă și-a îndulcit îndată spusele, schimbând tonul: Ți-o spun fiindcă te îndrăgim mult.

- Știu, i-am zis. Dar spune-mi ceva: dumneata în locul meu n-ai face la fel?

- N-aș face, răspunse ea, dacă în felul acesta mi-aș su-păra părinții.

Amintindu-mi de tenacitatea cu care a izbutit să forțeze împotrivirea familiei pentru a se mărita, i-am spus, rîzînd:

- Îndrăznește să te uiți la mine!

Dar ea își feri privirea cu seriozitate, pentru că știa prea bine ce-mi trecea mie prin cap.

- Nu m-am măritat pînă n-am avut binecuvîntarea pă-rinților mei, spuse ea. Cu de-a sila, e drept, dar am avut-o.

Întrepruse discuția, nu fiindcă argumentele mele ar fi convins-o, ci pentru că voia să se ducă la toaletă și n-avea încredere în condițiile igienice. Am vorbit cu nostromul dacă nu exista vreun loc mai curat, dar mi-a explicat că el însuși folosea latrina comună. Și conchise, de parcă tocmai l-ar fi terminat de citit pe Conrad: „Pe mare toți sîntem la fel“. Astfel încît mama s-a supus legii tuturor. Cînd a ieșit, reacția ei a fost exact pe dos de cum mă așteptam: abia dacă-și putea stăpîni rîsul.

- Închipuie-ți, îmi spuse, ce-o să creadă tatăl tău dacă mă întorc cu o boală lumească?

După ce a trecut de miezul nopții am avut o întîrziere de trei ceasuri, căci smocurile de anemone ale canalului astupaseră elicele, șalupa a eșuat pe un teren cu mangrove și mulți pasageri au fost nevoiți s-o tragă de pe țărm cu funiile de la hamacurile lor. Căldura și țințarii ajunseră de nesuportat, dar mama i-a fentat cu niște rafale de somn

instantanee și intermitente, celebre de mult în familie, care-i îngăduiau să se odihnească fără a pierde șirul conversației. Când s-a reluat călătoria și s-a simțit briza proaspătă, s-a trezit cu desăvîrșire.

- În orice caz, oftă ea, trebuie să-i duc un răspuns tatălui tău.

- Mai bine nu-ți face griji, i-am spus cu aceeași inocență. O să vin în decembrie și atunci o să-i explic totul.

- Mai sînt zece luni, spuse ea.

- La urma urmelor, anul acesta nu se mai poate aranja nimic la universitate, i-am zis.

- Promiți cu adevărat că ai să vii?

- Promit, i-am spus. Și pentru prima dată am întrezărit o anume neliniște în vocea ei:

- Pot să-i spun tatălui tău că ai să-i spui da?

- Nu, i-am răspuns nestrămutat. Asta nu.

Era limpede că încerca să caute altă ieșire. Dar n-am ajutat-o.

- Atunci mai bine să-i spun dintr-o dată tot adevărul, spuse ea. Așa n-o să pară o minciună.

- Bine, i-am zis, ușurat. Spune-i-l!

A rămas așa și cineva care n-ar fi cunoscut-o bine ar fi crezut că totul se termina în felul acesta, dar eu știam că era doar un răgaz ca să-și tragă sufletul. Puțin mai târziu, a adormit adînc. O briză ușoară goni țințarii și îmbălsămă aerul proaspăt cu mireasmă de flori. Șalupa a căpătat atunci zveltețea unui velier.

Ne aflam în Ciénaga Grande, altul dintre miturile copilăriei mele. O străbătusem navigînd în mai multe rînduri, cînd bunicul meu, colonelul Nicolás Ricardo Márquez Mejía - căruia noi, nepoții, îi spuneam Papaletto - mă ducea de la Aracataca la Barranquilla să-mi vizitez părinții.

„Nu trebuie să simți teamă față de mlaștină, ci respect“, îmi spusese el, vorbind de capriciile imprevizibile ale apelor, care păreau cînd un iaz, cînd un ocean neîmblînzit. În anotimpul ploilor mlaștina era la discreția furtunilor de la munte. Din decembrie pînă în aprilie, cînd timpul trebuia să fie blînd, alizeele din nord se năpusteau asupra-i cu atîta înverșunare, că fiecare noapte era o aventură. Bunica din-spre mamă, Tranquilina Iguarán – Mina –, nu se încumeta s-o străbată decît în cazuri de extremă urgență, după o călătorie de groază cînd au fost nevoiți să-și caute refugiu pînă în zori la vărsarea fluviului Riofrío.

În noaptea aceea, din fericire, mlaștina era liniștită. De la ferestrele de la proră, unde am ieșit să respir aer curat cu puțin înainte de a se crăpa de ziuă, luminile bărcilor pescărești pluteau ca niște stele pe apă. Erau nenumărate și pescarii nevăzuți stăteau de vorbă ca într-o vizită, căci vocile aveau o rezonanță spectrală pe cuprinsul mlaștinei. Sprîjinit cu coatele de balustradă, străduindu-mă să ghicesc profilul muntelui, mă luă prin surprindere prima lovitură de gheară a nostalgiei.

Într-o dimineată ca aceasta, în zori, pe cînd traversam Ciénaga Grande, Papaletto m-a lăsat dormind în cabină și s-a dus la bufet. Nu știu cît să fi fost ceasul cînd, prin vuetul ventilatorului ruginit și hurducăiala bidoanelor din cabină, m-a trezit larma stîrnită de o mulțime de oameni.

Eu n-aveam, cu siguranță, mai mult de cinci ani și-am simțit o spaimă cumplită, dar foarte curînd s-a făcut liniște și-am crezut că o fi fost un vis. Dimineata, ajunși la debarcaderul din Ciénaga, bunicul se bărbiera cu briciul, cu ușa deschisă și oglinda atîrnată de cercevea. Amintirea este precisă: încă nu-și pusese cămașa, dar avea pe maiou veșnicele sale bretele, late și cu dungi verzi. Pe cînd se bărbiera,

vorbea mai departe cu un bărbat pe care l-aș putea recunoaște și astăzi de cum l-aș vedea. Avea un profil de corb, de neconfundat, un tatuaj de marinăr pe mîna dreaptă și purta atîrnate la gît mai multe lanțuri de aur masiv și la ambele încheieturi brățări tot de aur. Eu tocmai terminasem cu îmbrăcatul și stăteam pe pat punîndu-mi ghetetele, cînd bărbatul îi spuse bunicului:

- Nu vă îndoîți, domnule colonel! Ce voiau ei să vă facă era să vă arunce în apă.

Bunicul zîmbi fără să se întrerupă din bărbierit și, cu o trufie ce-i era cu totul și cu totul proprie, răspunse:

- Le-a prins bine că n-au îndrăznit.

Am înțeles atunci scandalul de peste noapte și am fost adînc impresionat la gîndul că ar fi vrut cineva să-l arunce pe bunicul în mlaștină.

Amintirea acestui episod nicicînd lămurit m-a surprins în acea dimineată cînd mergeam cu mama să vîndem casa, în vreme ce contemplam zăpezile de pe munții care se deslușeau albastrii, o dată cu cele dintîi raze de soare. Întîrzierea pe canale ne-a îngăduit să vedem în plină zi dunga de nisip sclipitor ce abia desparte marea de mlaștină, unde erau sate de pescari cu năvoadele întinse la uscat pe țărm și copii lingavi și murdari care jucau fotbal cu niște mingi de cîrpă. Era impresionant să-i vezi pe ulițe pe numeroșii pescari cu brațele mutilate fiindcă nu aruncaseră la timp legătura de dinamită. La trecerea șalupei, copiii se scufundau să culeagă monedele aruncate de pasageri.

Dădea să bată de șapte cînd am acostat într-o baltă urît mirositoare, la mică distanță de satul Ciénaga. Grupuri de hamali cu noroiul pînă la genunchi ne-au luat pe brațe și ne-au purtat clefăind pînă la debarcader, printre ulii care zburătăceau disputîndu-și resturile din mocirlă. Am luat

pe îndelete gustarea la una dintre mesele din port, savu-
rînd peștișorii de baltă și feliile prăjite de banană verde,
cînd mama își reluă ofensiva războiului ei.

– Atunci spune-mi odată, îmi zise fără să-și ridice pri-
virea, ce să-i spun tatălui tău?

Am încercat să cîștig timp, ca să chibzuiesc:

– În legătură cu ce?

– În legătură cu singurul lucru care-l interesează, îmi
spuse ea, puțin enervată: studiile tale.

Am avut norocul că un comesean impertinent, intrigat
de vehemența dialogului, a vrut să-mi cunoască motivele.
Răspunsul neîntîrziat al mamei nu numai că m-a cam inti-
midat, dar m-a și surprins din partea ei, care-și ascundea cu
atîta gelozie viața particulară.

– Păi vrea să fie scriitor, spuse.

– Un bun scriitor poate cîștiga bani, nu glumă, replică
bărbatul cu seriozitate. Mai ales dacă lucrează cu guvernul.

Nu știu dacă mama a escamotat subiectul din discreție
sau de teama argumentelor interlocutorului neprevăzut, dar
amîndoi ajunseră pînă la urmă să deplîngă incertitudinile
generației mele și să-și împărtășească dorurile. La sfîrșit,
căutînd nume de cunoștințe comune, au descoperit că erau
rude de două ori, dinspre partea familiei Cotes și dinspre
partea familiei Iguarán. Așa ni se întîmpla pe vremea aceea
cu una din două sau trei persoane pe care le întîlneam pe
coasta caraibiană, iar mama se bucura întotdeauna ca de
un eveniment insolit.

Ne-am dus la gară într-o trăsură în stil victorian, cu un
singur cal, poate ultima dintr-o stirpe legendară, stinsă deja
în restul lumii. Mama mergea îngîndurată, privind cîmpia
stearpă, calcinată de salpetru, care începea din rovina por-
tului și se confunda cu orizontul. Pentru mine era un loc

de neuitat: la trei sau patru ani, în cursul primei mele călătorii la Barranquilla, bunicul mă dusese de mînă de-a lungul aceluia pustiu arzător, mergînd repede și fără să-mi spună de ce, și dintr-o dată ne-am pomenit în fața unei nesfîrșite întinderi de apă verde cu rîgîieli de spumă, unde plutea o întreagă lume de găini înecate.

– E marea, mi-a spus.

Dezamăgit, l-am întrebat ce era pe malul celălalt, iar el mi-a răspuns fără să pregete:

– Pe partea cealaltă nu există mal.

Astăzi, după atîtea mări văzute în toate felurile, mă tot gîndesc că acela a fost unul dintre răspunsurile lui cele mai înțelepte. În orice caz, nici una din imaginile mele anterioare nu se potrivea cu acea imensitate sordidă, pe al cărui tîrm de piatră de var era imposibil să pășești, printre crengi putrede de manglieri și așchii de melci. Era îngrozitor!

Mama gîndea desigur la fel despre marea din Ciénaga căci, de îndată ce a văzut-o ivindu-se în stînga trăsorii, suspină:

– Nu-i pe lume mare ca aceea de la Riohacha!

I-am povestit atunci ce-mi aminteam eu despre găinile înecate și, ca tuturor adulților, i s-a părut că era o halucinație de copil. Apoi s-a uitat mai departe la fiecare loc care ne ieșea în cale, iar eu știam ce gîndea despre fiecare, după schimbările survenite în tăcerea sa. Am trecut prin fața cartierului cu bordeluri de dincolo de linia ferată, cu căsuțe pestrițe avînd acoperișurile ruginite și papagali bătrîni din Paramaribo, care strigau clienții în portugheză de pe cercurile atîrnate de streășină. Am trecut pe lîngă depozitul de locomotive, cu uriașa-i boltă de fier unde se refugiau să doarmă păsările migratoare și pescărușii rătăciți. Am înconjurat orașul fără să intrăm, dar i-am văzut străzile largi și triste, și casele cu splendoarea lor trecută, cu un singur

etaj și ferestre mari, unde exercițiile la pian se repetau fără răgaz din zorii zilei. Brusc, mama a arătat cu degetul.

– Uite, mi-a zis. Acolo-i locul unde s-a sfârșit lumea.

Eu am urmărit direcția arătătorului ei și am văzut gara: o clădire de scânduri geluite, cu acoperișul de tablă cu două pante și cu balcoane de jur împrejur, iar în față o piațetă aridă în care nu puteau încăpea mai mult de două sute de oameni. Acolo, după cum mi-a precizat mama în ziua aceea, armata omorîse în 1928 un număr niciodată stabilit de zilieri de pe plantațiile bananiere. Eu cunoșteam episodul de parcă l-aș fi trăit, după ce-l auzisem povestit și repetat de o mie de ori de către bunicul, de cînd reușeam eu să-mi aduc aminte: militarul citind decretul prin care peonii în grevă au fost declarați o bandă de răufăcători; cele trei mii de bărbați, femei și copii încremeniți în bătaia soarelui neîndurător, după ce ofițerul le-a dat un răgaz de cinci minute pentru a evacua piața; ordinul de foc, țâcănitul rafalelor scuișind incandescent, mulțimea hăituită de panică în vreme ce era decimată încetul cu încetul de foarfecele metodice și nesățioase ale mitralierelor.

Trenul ajungea la Ciénaga la nouă dimineța, lua pasagerii veniți cu șalupele și pe cei care coborau de la munte, și-și continua drumul după un sfert de ceas spre inima zonei bananiere. Am ajuns la gară împreună cu mama după ora opt, dar trenul avea întârziere. Totuși, am fost singurii pasageri. Ea și-a dat seama de cum a intrat în vagonul gol și a exclamat cu un umor plin de veselie:

– Ce mai lux! Tot trenul pentru noi singuri!

Întotdeauna am crezut că a fost o bucurie prefăcută pentru a-i ascunde dezamăgirea, căci ravagiile timpului asupra stării vagoanelor se vedeau cu ochiul liber. Erau cele de clasa a doua de altădată, dar fără scaune de răchită și fără

geamuri care să poată fi urcate sau coborâte la ferestre, doar cu bănci de lemn lustruite de fundurile ușoare și calde ale celor sărmani. În comparație cu ceea ce a fost odinioară, nu doar vagonul acela, ci întregul tren părea propria fantomă. Înainte avea trei clase. La clasa a treia, unde călătoreau cei mai săraci, erau chiar compartimentele de scînduri în care se transportau bananele sau vitele de sacrificat, prevăzute pentru pasageri cu bănci longitudinale de lemn nelăcuit. Clasa a doua avea scaune de răchită și rame de bronz. Clasa întâi, în care călătoreau oamenii cîrmuirii și înalții funcționari ai companiei bananiere, era cu covoare pe coridor și fotolii căptușite cu pluș roșu care puteau fi poziționate după dorință. Cînd călătorea directorul companiei sau familia lui, sau invitați mai de soi, se atașa la coada trenului un vagon de lux cu geamuri mate și cornișe aurite, și o terasă descoperită cu măsuțe pentru a călători și servi ceaiul. N-am cunoscut nici un muritor care să fi văzut pe dinăuntru acest vagon de vis. Bunicul fusese primar în două rînduri și pe deasupra nu strîngea deloc băierile pungii, dar călătorea cu a doua numai dacă era cu vreuna din femeile din familie. Și, cînd era întrebat de ce mergea cu a treia, răspundea: „Pentru că nu există a patra“. Totuși, odinioară, cel mai memorabil lucru referitor la tren fusese punctualitatea. Cea-surile de prin sate erau puse la ora exactă după fluieratul lui.

În ziua aceea, dintr-o pricină oarecare, a plecat cu o jumătate de oră de întîrziere. Cînd s-a pus în mișcare, foarte încet și cu un scîrțîit lugubru, mama și-a făcut cruce, dar imediat a revenit la realitate.

– Trenul ăsta nu prea are roțile unse, zise ea.

Eram singurii pasageri, poate în tot trenul, și pînă în momentul acela nimic nu-mi stîrnise cu adevărat interesul. M-am cufundat în toropeala *Luminii de august*, fumînd

neîncetat, aruncînd priviri rapide din cînd în cînd pentru a recunoaște locurile pe care le lăsam în urmă. Trenul a străbătut cu un șuierat prelung smîrcurile mlaștinii și a intrat cu toată viteza într-un trepidant culoar de stînci roșiatice, unde zgomotul asurzitor al vagoanelor ajunse de neîndurat. Dar după vreo cincisprezece minute și-a mai încetinit mersul, a intrat cu un pufăit tainic în penumbra răcoroasă a plantațiilor, timpul a devenit mai dens și nu s-a mai simțit briza mării. N-a fost nevoie să-mi întrerup lectura pentru a ști că intraserăm în împărăția ermetică a zonei bananiere.

Lumea s-a schimbat. De o parte și de alta a căii ferate se întindeau drumurile simetrice și nesfîrșite ale plantațiilor, pe unde treceau căruțele cu boi încărcate cu ciorchini verzi. Pe neașteptate, pe intempestive locuri neplantate, se iveau cabane de cărămidă roșie, birouri cu plasă de sîrmă la feres-tre și ventilatoare cu palete spînzurînd din tavan, și un spital solitar pe un cîmp cu maci. Fiecare rîu își avea satul și podul său de fier, pe unde trecea trenul scoțînd șuierături, iar fetele care se scăldau în apele înghețate săreau ca peștii la trecerea lui, tulburînd călătorii cu țîțele lor zglobii.

În localitatea Riofrío au urcat mai multe familii de indieni *arahuaco* împovărați cu ranițe pline pînă la refuz de *avocado* de munte, cele mai savuroase fructe din țară. Au străbătut vagonul țopăind ușurel în ambele sensuri, cău-tînd unde să se așeze, iar cînd trenul s-a pus iar în mișcare au rămas doar două femei albe cu un prunc nou-născut și un preot tînăr. Copilul nu încetă cu plînsul tot restul drumului. Preotul avea cizme și cască de explorator, o sutană dintr-un material ieftin cu petice pătrate, ca o pînză de corabie, și în timp ce copilul plîngea el vorbea parcă de la amvon. Subiectul prediciei lui era posibila întoarcere a companiei bananiere. De cînd aceasta plecase nu se vorbea

de altceva în zonă și punctele de vedere erau împărțite între cei care doreau și cei care nu doreau să se întoarcă, iar toți dădeau faptul acesta ca sigur. Preotul era împotriva și și-a exprimat părerea invocând o rațiune atît de personală, că femeilor li s-a părut nesăbuită:

– Compania lasă totul în ruină pe unde trece.

A fost singurul lucru original pe care l-a spus, dar n-a izbutit să-l și explice, și femeia cu copilul l-a zăpăcit pînă la urmă cu argumentul că Dumnezeu nu putea fi de acord cu el.

Nostalgia, ca întotdeauna, destrămase amintirile urîte și le înnobilase pe cele frumoase. Nimeni nu scăpa de ravagiile sale. De la fereastra vagonului se vedeau bărbații stînd pe la porțile caselor și era de-ajuns să le privești chipul ca să știi ce anume așteptau. Spălătoresele de pe malurile de salpetru priveau trenul trecînd cu aceeași speranță. Orice străin de partea locului care sosea cu o servietă-diplomat li se părea că e omul de la United Fruit Company întorcîndu-se spre a reînvia trecutul. În fiecare întîlnire, în fiecare vizită, în fiecare scrisoare se ivera, mai devreme sau mai tîrziu, fraza solemnă: „Se spune că se întoarce compania“. Nimeni nu știa cine a rostit-o, nici cînd, nici de ce, dar nimeni n-avea nici o îndoială în privința aceasta.

Mama credea că n-o mai impresionează nimic, căci după ce i-au murit părinții rupsesse orice legătură cu Aracataca. Totuși, visele o trădau. Cel puțin, atunci cînd avea vreunul care o interesa într-atît, încît să-l povestească la gustarea de dimineață, acela era veșnic legat de dorul ei de plantațiile de bananieri. A supraviețuit în perioadele cele mai grele fără să vîndă casa, cu iluzia că o să capete pe ea chiar și de patru ori mai mult cînd o să revină compania. În cele din urmă, o învinsese presiunea de neîndurat a realității. Dar cînd îl auzi pe preotul din tren spunînd că

Într-adevăr compania era pe punctul să se întoarcă, făcu un gest și-mi spuse la ureche:

– Păcat că nu mai putem aștepta un scurt răstimp ca să luăm mai mulți bani pe casă.

În vreme ce preotul vorbea, am trecut fără să ne oprim pe lângă o piață în care se adunaseră o mulțime de oameni și o fanfară cînta un marș vesel, în bătaia soarelui nimicitor. Toate satele acelea mi s-au părut întotdeauna la fel. Cînd bunicul, căruia noi, nepoții, îi spuneam Papaletto, mă ducea la impozantul cinematograf „Olympia“ al lui don Antonio Daconte, eu luam seama cum gările din filmele cu cow-boy semănau cu cele pe unde treceam noi. Mai târziu, cînd am început să-l citesc pe Faulkner, și satele din romanele lui îmi păreau aidoma alor noastre. Și nu era surprinzător, fiindcă acestea fuseseră construite prin inspirația mesianică a celor de la United Fruit Company și în același stil de tabără vremelnică de popas. Eu mi le aminteam pe toate cu biserica în piață și căsuțe de basm vopsite în culori simple. Mi-aminteam echipele de zilieri negri cîntînd pe înserat, șoproanele fermelor unde se adunau peonii să vadă trecînd trenurile de marfă, cărările unde în zori se iveau tăietorii de trestie de zahăr, decapitați pe la chefurile de sîmbătă noaptea. Mi-aminteam așezările particulare ale yankeilor la Aracataca și Sevilla, dincolo de calea ferată, împrejmuite cu garduri metalice ca niște uriașe cotețe de găini, electrificate, care în zilele răcoroase de vară apăreau în zori negre din pricina rîndunelelor carbonizate. Mi-aminteam molcomele pajiști albastre cu păuni și prepelețe, vilele cu acoperișuri roșii, ferestre cu plasă de sîrmă și măsuțe rotunde cu scaune pliante pentru luat masa pe terasă, printre palmieri și tufe prăfuite de trandafiri. Uneori, prin gardurile metalice se vedeau femei frumoase și

vlăguite, cu rochii de muselină și pălării mari de voal, care-și tăiau florile din grădini cu foarfece aurite.

Încă de pe vremea copilăriei mele nu puteai distinge lesne satele între ele. Acum, după douăzeci de ani, era și mai greu, pentru că de la porticurile gărilor căzuseră plăcuțele cu numele idilice – Tucurinca, Guamachito, Neerlandia, Guacamayal – și toate erau mai triste decît în amintire. Trenul s-a oprit la Sevilla cam pe la unsprezece și jumătate dimineața, să-și schimbe locomotiva și să se aprovizioneze cu apă, timp de cincisprezece minute nesfîrșite. Atunci a început căldura. Cînd și-a reluat mersul, noua locomotivă ne arunca la fiecare cotitură o pală de praf de cărbune ce intra pe fereastra fără geam, acoperindu-ne de o ninsoare neagră. Preotul și femeile coborîseră în vreun sat fără ca noi să ne dăm seama și asta mi-a întărit impresia că mama și cu mine mergeam singuri într-un tren al nimănui. Așezată în fața mea, uitîndu-se pe fereastră, ațipise în vreo două sau trei rînduri, dar se învioră brusc și rosti încă o dată întrebarea de temut:

– Ce-i spun atunci tatălui tău?

Eu mă gîndeam că n-avea să se dea nicicînd bătută, căutînd o cale prin care să-mi înfrîngă hotărîrea. Cu puțin înainte sugerase cîteva formule de compromis pe care le-am înlăturat fără argumente, însă știam că retragerea ei n-avea să dureze prea mult. Chiar și așa, această nouă tentativă m-a luat prin surprindere. Pregătit pentru altă bătălie zadarnică, i-am răspuns cu mai mult calm decît în celelalte rînduri.

– El nu se împotrivește să fii ce vrei tu, spuse ea, numai să-ți iei o diplomă oarecare.

Vorbea fără să mă privească, prefăcîndu-se că dialogul nostru o interesează mai puțin decît viața care se perinda pe fereastră.

– Nu știu de ce stăruie atîta, cînd știi prea bine că n-o să cedez, i-am spus.

Mă privi un moment drept în ochi și mă întrebă, intrigată:

– De ce crezi că știu?

– Pentru că dumneata și cu mine sîntem la fel, i-am zis.

Trenul se opri într-o gară fără sat și puțin mai tîrziu trecu prin dreptul singurei plantații de bananieri de pe drum, care avea scris numele pe portal: Macondo. Cuvîntul acesta îmi atrăsese atenția din primele călătorii cu bunicul, dar numai cînd am ajuns om în toată firea am descoperit că îmi plăcea rezonanța lui poetică. Niciodată nu l-am auzit la nimeni și nici măcar nu m-am întrebat ce înseamnă, îl folosisem deja în trei cărți ca nume al unui sat imaginar, cînd am aflat dintr-o enciclopedie, peste care am dat întîmplător, că e un arbore tropical asemănător cu *ceiba*¹, care nu are nici flori, nici fructe, cu lemnul moale, folosit pentru făcut luntre și cioplit vase de bucătărie. Am descoperit în *Encyclopaedia Britannica*, mai tîrziu, că în Tanganyika există seminția nomadă *Makondo* și m-am gîndit că obîrșia cuvîntului putea fi aceea. Dar n-am verificat-o niciodată și nici n-am văzut cu ochii mei copacul, căci am întrebat de multe ori de el în zona plantațiilor de bananieri și nimeni n-a știut să-mi spună. Poate că n-a existat niciodată.

Trenul trecea la unsprezece pe lîngă plantația Macondo și după zece minute se oprea la Aracataca. În ziua cînd m-am dus cu mama să vindem casa, a avut o întîrziere de o oră și jumătate. Eu eram la toaletă cînd a început să accelereze și prin geamul spart a intrat un vînt arzător și uscat, amestecat cu scîrțîitul vagoanelor vechi și cu șuieratul cumplit al

¹ Arbore foarte înalt din regiunile tropicale, cu lemn alb și moale, din ale cărui fructe se obține capoc.

locomotivei. Inima îmi bătea să-mi spargă pieptul și o greață glacială îmi sfișia măruntaiele. Am ieșit în mare grabă, împins de o groază asemănătoare celei care se simte la un cutremur, și am găsit-o pe mama netulburată la locul ei, înșirînd cu voce tare locurile pe care le vedea perindîndu-se prin dreptul ferestrei, ca niște crîmpeie instantanee ale vieții ce s-a dus și n-avea să se mai întoarcă în veci.

– Astea-s terenurile pe care i le-au vîndut tatei sub pretextul că aveau aur, îmi spuse.

Trecu precum un abur casa învățătorilor adventiști, cu grădina înflorită și o tăbliță în poartă: *The sun shines for all.*¹

– A fost primul lucru pe care l-am învățat în engleză, spuse mama.

– Nu primul, i-am zis, singurul.

Trecu podul de ciment și șanțul cu apele-i tulburi, de pe vremea cînd yankeii deviaseră cursul rîului ca să-l îndrepte spre plantații.

– Cartierul femeilor ușoare, unde pe bărbați îi apucau zorile dansînd *cumbiamba*² cu mănunchiuri de bancnote aprinse în loc de lumînări, spuse ea.

Băncile de-a lungul digului de pămînt, migdalii ofiliți de soare, parcul micuței școli montessoriene³ unde am învățat să citesc. Pentru o clipă, imaginea întreagă a satului în duminica luminoasă de februarie scăpără în fereastră.

– Gara! a exclamat mama. Ce mult s-a schimbat lumea de vreme ce nimeni nu mai vine acum să aștepte trenul!

¹ În engleză, în original: *Soarele răsare pentru toți.*

² Dans popular sud-american pe perechi. Una dintre figurile specifice este faptul că fiecare pereche ține cîte o lumînare în timp ce dansează.

³ Care aparține sistemului pedagogic fundamentat de Maria Montessori, pedagogă italiană (1870-1952).

Atunci locomotiva slobozi un şuierat, își încetini mersul și se opri cu un geamăt prelung. Primul lucru care m-a impresionat a fost liniștea. O liniște materială pe care aș fi putut-o identifica și legat la ochi între oricâte alte liniști de pe lume. Reverberația căldurii era atât de intensă, că totul se zărea parcă printr-o sticlă vălurită. Cît vedeai cu ochii, nu exista nici o urmă de viață omenească și nici altceva care să nu fie acoperit de o rouă ușoară de pulbere arzătoare. Mama mai rămase cîteva minute la locul ei, uitîndu-se la satul mort, întins peste străzile pustii, și, în sfîrșit, strigă îngrozită:

– Doamne, Dumnezeuule!

A fost tot ce a spus înainte de a coborî.

Cîtă vreme trenul a stat acolo aveam senzația că nu eram singuri de tot. Dar cînd a pornit, cu un fluierat neașteptat și sfîșietor, mama și cu mine am rămas fără apărare în bătaia soarelui infernal și ne-a copleșit toată tristețea satului. Dar nu ne-am spus nimic. Vechea gară de lemn cu acoperișul de tablă, cu un balcon pe o latură, era ca o versiune tropicală a celor pe care le știam din filmele cu cow-boy. Am străbătut gara pustie ale cărei dale începeau să se crape sub presiunea ierbii și ne-am adîncit în marasmul siestei, căutînd neîncetat umbra migdalilor.

Eu detestam de mic acele sieste inerte, pentru că noi, copiii, nu știam ce să facem. „Tăceți din gură că dormim“, murmurau cei adormiți, fără să se trezească. Prăvăliile, instituțiile publice, școlile se închideau de la douăsprezece și nu se mai deschideau decît cu puțin înainte de trei. Interiorul caselor rămînea plutind într-un limb de toropeală, în unele nu se putea rezista, așa încît oamenii atîrnau hamacurile în curte sau rezemau scaunele la umbra migdalilor și dormeau șezînd în plină stradă. Rămîneau deschise doar hotelul din fața gării, cu restaurantul și salonul de biliard, și oficiul telegrafic din spatele bisericii. Totul era aidoma

amintirilor, dar mai redus și mai sărman, și răvășit de un vînt nimicitor de fatalitate: aceleași case dărăpănate, cu acoperișurile de tablă găurite de rugină, digul de pămînt cu molozul de la băncile de granit și migdaliu triști, și totul transfigurat de colbul acela invizibil și fierbinte ce înșela privirea și calcina pielea. Paradisul particular al companiei plantațiilor de bananieri, dincolo de calea ferată, acum fără împrejmuirea de sîrmă electricată, era un hățiș întins fără palmieri, cu casele năruite printre maci și ruinele spitalului ars. Nu exista poartă, crăpătură de zid, chip uman care să nu stîrnească în sinea mea o rezonanță supranaturală.

Mama păsea foarte dreaptă, cu pasu-i ușor, aproape fără să nădușească în rochia cernită, într-o tăcere desăvîrșită, dar paloarea mortală și profilul subțiat trădau ceea ce se petrecea în sufletul ei. La capătul digului am văzut cea dintîi ființă omenească: o femeie mărunță, cu înfățișare sărăcăcioasă, care se ivi de după colțul străzii Jacobo Beracaza și trecu prin dreptul nostru cu o cratiță de tablă al cărei capac pus alandala îi marca ritmul pașilor. Mama îmi șopti, fără s-o privească:

– E Vita.

Eu o recunoscusem. Muncise din copilărie în bucătăria bunicilor mei și, oricît ne-am fi schimbat, ne-ar fi recunoscut, dacă ar fi binevoit să ne privească. Dar n-o făcu: trecu dusă pe altă lume. Și astăzi mă mai întreb dacă Vita nu murise cu mult înainte de ziua aceea.

Cînd am dat colțul, praful îmi ardea picioarele prin împletitura sandalelor. Senzația de paragină mi se păru de neîndurat. M-am văzut atunci pe mine însumi și am văzut-o pe mama, așa cum le-am văzut, copil fiind, pe mama și pe sora hoțului împușcat de María Consuegra cu o săptămîină în urmă, pe cînd încerca să-i forțeze poarta casei.

La trei în zori o deșteptase zgomotul cuiva care încerca să forțeze pe dinafară poarta casei. Se sculă fără să aprindă lumina, căută pe dibuite în dulap un pistol arhaic cu care nu mai trăsesese nimeni de la războiul de O Mie de Zile și descoperi în beznă nu doar locul unde se afla poarta, ci și înălțimea exactă a broaștei. Atunci apucă arma cu amândouă mâinile, închise ochii și apăsă pe trăgaci. Nu mai trăsesese nicio dată înainte, dar glonțul nimeri prin poartă exact la țintă.

A fost cel dintâi mort pe care l-am văzut. Când am trecut spre școală la șapte dimineța, trupul era tot acolo, întins pe trotuar într-o baltă de sînge uscat, cu chipul distrus de glonțul care i-a făcut zob nasul și i-a ieșit printr-o ureche. Avea un tricou ca de marinar, cu dungi colorate, niște pantaloni obișnuiți, încinși cu sfoară în loc de curea și era desculț. Lîngă el, pe jos, au găsit șperaclul artizanal cu care încercase să forțeze broasca.

Notabilitățile satului veniră acasă la Maríá Consuegra spre a o consola pentru că-l omorîse pe hoț. M-am dus în seara aceea cu Papaleta și am găsit-o stînd într-un șezlong de Manila care părea un uriaș păun de răchită, în toiul agitației prietenilor care îi ascultau povestea repetată de mii de ori. Toți erau de acord cu ea că trăsesese pur și simplu de frică. Atunci bunicul a întrebat-o dacă auzise ceva după împușcătură, iar ea i-a răspuns că mai întîi se făcuse o liniște adîncă, apoi s-a auzit zgomotul metalic al șperaclului căzînd pe cimentul de pe jos și imediat o voce, ca o șoaptă tînguitoare: „Vai, măiculiță!“ Se pare că Maríá Consuegra nu fusese conștientă de bocetul acela sfișietor, pînă cînd bunicul i-a pus întrebarea cu pricina. Numai atunci a izbucnit în plîns.

Aceasta s-a întîmplat într-o luni. În săptămîna următoare, marți, la ceasul siestei, stăteam și mă jucam cu titirezul împreună cu Luis Carmelo Correa, prietenul meu de la

vîrsta cea mai fragedă, cînd am fost surprinși deodată că cei care tocmai se culcaseră acum se treziseră înainte de vreme și se arătau la ferestre. Am văzut atunci pe strada pustie o femeie în mare doliu, cu o fetiță de vreo doisprezece ani care ducea un buchet de flori ofilite, învelite într-un ziar. Se apărau de soarele arzător cu o umbrelă neagră, străine cu desăvîrșire de impertinența oamenilor care le priveau trecînd. Erau mama și sora cea mică a hoțului mort, care se duceau cu flori la mormînt.

Imaginea aceea m-a urmărit ani în șir, ca un vis unanim pe care tot satul l-a văzut înfiripîndu-se de la ferestre, pînă cînd am reușit s-o exorcizez printr-o povestire. Dar adevărul e că n-am fost conștient de drama femeii și a copilei, și nici de demnitatea lor imperturbabilă, pînă în ziua în care m-am dus cu mama să vindem casa singuratică, în același ceas ucigător.

– Mă simt de parcă eu aș fi hoțul, am spus.

Mama nu m-a înțeles. Mai mult: cînd am trecut prin dreptul casei Mariei Consuegra, nici măcar n-a privit poarta unde încă se mai vedea peticul de lemn cu care fusese astupată gaura făcută de împușcătură. După mulți ani, re-memorînd cu ea călătoria aceea, mi-am dat seama că își amintea de tragedie, dar ar fi dat orice s-o uite. Asta s-a văzut și mai limpede cînd am trecut prin fața casei unde a locuit don Emilio, mai cunoscut drept Belgianul, un veteran din Primul Război Mondial, care-și pierduse ambele picioare pe un cîmp minat din Normandia și care, într-o duminică de Rusali, s-a pus la adăpost de chinurile memoriei cu fum de cianură de aur. Eu n-aveam decît șase ani, dar mi-aduc aminte de parc-ar fi fost ieri de zarva stîrnită de vestea aceea la șapte dimineața. A fost ceva atît de memorabil,

încît, pe cînd ne întorceam în sat să vindem casa, mama puse în sfîrșit capăt mutismului ei, după douăzeci de ani.

– Sărmanul Belgian! suspină. Așa cum ai spus tu, n-a mai apucat să joace niciodată șah.

Intenția noastră era să mergem de-a dreptul acasă. Totuși, cînd ne aflam la cîteva case doar, mama se opri pe neașteptate și dădu colțul.

– S-o luăm mai bine pe aici, îmi spuse. Și, fiindcă am vrut să știu de ce, mi-a răspuns: Pentru că mi-e frică.

Așa am aflat și pricina pentru care mi-era greață: frica, dar nu numai aceea izvorîtă din confruntarea cu fantasmemele mele, ci frica de toate. Am mers, prin urmare, mai departe, pe o stradă paralelă, ca să facem un ocol al cărui unic țel era să nu trecem pe la noi pe acasă. „N-aș fi avut curajul s-o văd înainte de a vorbi cu careva“, avea să-mi spună mai tîrziu mama. Așa a și făcut. Trăgîndu-mă aproape cu forța, intră pe nepusă-masă în farmacia doctorului Alfredo Barboza, o casă aflată pe colț, la mai puțin de o sută de pași de a noastră.

Adriana Berdugo, soția doctorului, stătea și cosea atît de cufundată în gînduri la mașina ei primitivă cu manivelă, marca „Domestic“, încît nu auzi cînd mama ajunsese în dreptul ei și-i spuse aproape în șoaptă:

– Cumătră!

Adriana își ridică privirea descumpănită prin ochelarii cu lentile groase de prezbită, și-i scoase, șovăi o clipă și se ridică dintr-un salt cu brațele deschise și cu un geamăt:

– Ah, cumătră!

Mama era deja în spatele bufetului cu vitrină și, fără să-și mai spună nimic, se îmbrățișară, plîngînd. Eu am rămas cu ochii la ele stînd dincoace de bufet, fără să știu ce să fac, înfiorat de certitudinea că îmbrățișarea aceea prelungă, cu

lacrimi tăcute, era ceva ireparabil care se întâmpla pentru totdeauna în viața mea.

Farmacia fusese cea mai bună pe vremea companiei bananiere, însă din vechile borcane nu mai rămăseseră în puținele dulapuri decît cîteva flacoane de majolică, însemnate cu litere aurite. Mașina de cusut, balanța, caduceul, pendula încă însuflețită, diploma cu jurămîntul lui Hipocrate, balansoarele stricate, toate lucrurile pe care le văzusem de copil erau mai departe aceleași, fiecare la locul său, dar schimbate cu desăvîrșire de patina timpului.

Adriana însăși era o victimă. Deși purta ca odinioară o rochie cu flori mari tropicale, abia dacă i se mai zărea o licărire din agerimea și spiritul cuceritor care-i duseseră faima chiar și atunci cînd trecuse binișor de anii maturității. Tot ce rămăsese intact în preajma ei era mirosul de valeriană care le înnebunea pe pisici și pe care mi l-am amintit tot restul vieții cu un sentiment de naufragiu.

Cînd Adriana și mama rămaseră fără lacrimi, se auzi o tuse groasă și scurtă de dincolo de peretele de lemn, care ne despărțea de partea din spate a prăvăliei. Adriana își recăpătă o fărîmă din grația din alte vremuri și vorbi ca să fie auzită prin perete:

– Doctore, spuse ea. Ghici cine a venit!

O voce bolovănoasă de bărbat aspru întrebă, fără nici un interes, de pe partea cealaltă:

– Cine?

Adriana nu răspunse, ci ne făcu semn să trecem în partea din spate. O groază din copilărie mă paraliză brusc și gura mi se umplu de o salivă amăruie, dar am intrat împreună cu mama în spațiul pestriț, care înainte fusese laborator de farmacie, amenajat acum ca un salon de urgență. Acolo se afla doctorul Alfredo Barboza, mai bătrîn decît

toți oamenii și toate animalele bătrîne de pe pămînt și din apă, întins cu fața în sus în veșnicul lui hamac de sfoară, fără pantofi și cu legendara-i pijama de bumbac ecru care părea mai curînd o cămașă de penitent. Avea privirea ațintită în tavan, dar cînd ne-a simțit intrînd și-a întors capul și ne-a fixat cu diafanii săi ochi galbeni, pînă cînd a izbutit s-o recunoască pe mama.

– Luisa Santiaga! exclamă el.

Se așeză în capul oaselor în hamac cu o osteneală de mobilă veche, se umaniză cu desăvîrșire și ne salută cu o rapidă strîngere de mînă, care-i ardea. Își dădu seama de impresia pe care mi-a făcut-o și-mi spuse: „Cam de vreun an sufăr de friguri“. Se sculă din hamac, se așeză pe pat și ne spuse pe nerăsuflăte:

– Nu vă puteți închipui prin cîte a trecut satul ăsta!

Fraza aceasta singură, care cuprindea o viață întreagă, mi-a fost de-ajuns să-l văd așa cum fusese, pesemne, întotdeauna: un om singuratic și trist. Era înalt, uscățiv, cu un frumos păr bogat cu nuanțe metalice, tuns la întîmplare, și niște ochi galbeni și pătrunzători care fuseseră cea mai cumplită dintre spaimele copilăriei mele. După-amiaza, cînd ne întorceam de la școală, ne cățăram pînă la fereastră dormitorului său, ademeniți de fascinația fricii. Stătea acolo legănîndu-se cu mișcări puternice în hamac ca să-și facă vînt și să mai scape de căldură. Jocul consta în a-l privi țintă pînă cînd el își dădea seama și se întorcea să se uite la noi pe neașteptate, cu ochi mistuitori.

Îl văzusem pentru prima oară cînd aveam cinci sau șase ani, într-o dimineată în care m-am strecurat în fundul curții la el acasă, cu alți băieți de la școală, să furăm fructele uriașe de mango din pomii de acolo. Dintr-o dată s-a deschis ușa closetului de scînduri ridicat într-un colț al curții

și a ieșit el, încingându-și pantalonii de doc. L-am văzut ca pe o fantomă de pe altă lume, cu un cămeșoi alb de spital, palid și costeliv, și cu ochii aceia galbeni ca de cîine al iadului care m-au marcat pentru totdeauna. Ceilalți s-au făcut nevăzuți prin ulucile gardului, însă eu am rămas împietrit de privirea-i neclintită. Se uită la fructele pe care tocmai le smulsesem din pom și-mi întinse mîna.

– Dă-mi-le! Îmi porunci și adăugă, măsurîndu-mă din cap pînă-n picioare cu dispreț zdrobitor: Hoțoman de prin curți!

I-am aruncat fructele la picioare și am luat-o la goană, înspăimîntat.

A fost fantoma mea personală. Dacă eram singur, făceam un lung ocol ca să nu trec prin dreptul casei lui. Dacă mergeam cu oameni în toată firea, abia îndrăzneam să arunc o privire furișată spre farmacie. O vedeam pe Adriana osîndită pe viață să stea la mașina de cusut, în spatele bufetului cu vitrină, și-l vedeam pe el prin fereastra dormitorului, legănîndu-se cu mare avînt în hamac, și această singură aruncătură de ochi îmi făcea pielea de găină.

Sosise în sat la începutul veacului, printre nenumărații venezueleni care izbuteau să fugă pe la frontiera dinspre La Guajira de despotismul feroce al lui Juan Vicente Gómez. Doctorul fusese unul dintre cei dintîi tîrîți de valurile a două forțe contrarii: cruzimea tiranului din țara sa și iluzia bunăstării bananiere dintr-a noastră. De la sosirea lui și-a cîștigat renumele datorită ochiului clinic – cum se spunea pe atunci – și purtărilor alese. A fost unul dintre prietenii cei mai constanți care veneau acasă la bunicii mei, unde masa era mereu pusă fără să se știe cine putea sosi cu trenul. Mama a fost nașa băiatului lui celui mare, iar bunicul l-a învățat să zboare cu primele sale aripi. Am crescut printre ei, așa cum am crescut apoi printre exilații războiului civil spaniol.

Ultimele tresăriri ale fricii pe care mi-o stârnea în copilărie acel paria uitat mi s-au risipit curînd, în vreme ce mama și cu mine, așezați lîngă hamacul lui, ascultam amănuntele tragediei care se abătuse asupra satului. Avea o putere de evocare atît de vie, încît fiecare lucru pe care-l povestea părea că devine vizibil în odaia rarefiată de căldură. Izvorul tuturor nenorocirilor, de bună seamă, fusese omorîrea muncitorilor de către forțele publice, dar mai stăruiau încă îndoieli asupra adevărului istoric: trei morți sau trei mii? Poate nu au fost chiar atîția, a spus el, însă fiecare sporea numărul în consonanță cu propria durere. Acum compania dispăruse pe vecie.

– Yankeii nu se mai întorc niciodată, a conchis el.

Singurul lucru cert era că luaseră totul cu ei: banii, brizele din decembrie, cuțitul de pîine, tunetul de la trei după-amiaza, mireasma iasomiilor, dragostea. Rămaseră numai migdalii acoperiți de praf, străzile străluminate, casele de lemn cu acoperișuri de tablă ruginită, cu oamenii lor taciturni, pustiiți de amintiri.

Prima oară cînd doctorul își aținti privirea asupra mea în după-amiaza aceea a fost în clipa cînd m-a văzut surprins de răpăiala ca o ploaie cu picături răzlețe pe acoperișul de tablă.

– Sînt vulturii, mi-a spus. Își petrec toată ziua pe acoperișuri. Apoi făcu semn cu un arătător fără vlagă către ușa închisă și sfîrși: Noaptea e și mai rău, fiindcă se aud morții care umblă slobozi pe străzile din preajmă.

Ne-a poftit la masă și n-am refuzat, căci vînzarea casei nu era decît pură formalitate. Cumpărătorii erau înșiși chiriașii, iar detaliile fuseseră stabilite telegrafic. Aveam oare timp?

- Din belșug, zise Adriana. Acum nu se mai știe nici cînd se întoarce trenul.

Astfel încît am împărțit cu ei o mîncare autohtonă a cărei simplitate n-avea nimic de-a face cu sărăcia, ci cu un regim de sobrietate pe care el îl ținea și-l predica nu numai pentru mîncat, ci pentru toate actele vieții. Din clipa în care am gustat supa am avut senzația că o întregă lume adormită mi se deștepta în memorie. Arome care fuseseră și ale mele în copilărie și pe care le-am pierdut de cînd am plecat din sat răzbeau iar întacte cu fiecare lingură, făcînd să mi se strîngă inima.

De la începutul conversației m-am simțit în fața doctorului de parcă aveam aceeași vîrstă ca pe vremea cînd mă țineam de pozne pe sub fereastra lui, așa că m-a intimidat cînd mi s-a adresat cu seriozitatea și afecțiunea cu care îi vorbea mamei. Copil fiind, în situații grele încercam să-mi ascund tulburarea clipind iute și fără încetare. Reflexul acela de nestăpînit mi-a revenit brusc cînd doctorul s-a uitat la mine. Căldura devenise insuportabilă. M-am mărginit un răstimp să rămîn în afara conversației, întrebîndu-mă cum de era cu puțință ca bătrînul acela afabil și copleșit de nostalgii să fi fost spaima copilăriei mele. Pe neașteptate, după o lungă pauză și în urma unor cuvinte banale, m-a privit cu un zîmbet de bucurie.

- Așadar, tu ești marele Gabito, îmi spuse. Ce studiezi?

Mi-am ascuns stînghereala printr-o înșirare fantomatică a studiilor mele: liceul în întregime și cu bune rezultate la un internat de stat, doi ani și cîteva luni de Drept haotic, jurnalism empiric. Mama m-a ascultat și a căutat îndată sprijinul doctorului.

- Închipuie-ți, cumetre, zise, vrea să fie scriitor!

Doctorului îi scăpărară ochii.

- Ce minunăție, cumătră! spuse. E un dar ceresc. Și se întoarse către mine: Poezie?

- Roman și povestire, i-am spus, cu sufletul la gură.

El se entuziasmă:

- Ai citit *Doña Bárbara*?

- Bineînțeles, i-am răspuns, și aproape tot ce-a mai scris Rómulo Gallegos.

Parcă înviorat de un entuziasm subit, ne-a povestit că îl cunoscuse la o conferință pe care o ținuse la Maracaibo și că i s-a părut a fi un autor demn de cărțile sale. Adevărul e că în momentul acela, cu febra mea de patruzeci de grade navigând prin acea saga a fluviului Mississippi, începeam să dibuiesc toate secretele romanului autohton. Dar comunicarea atât de ușoară și de cordială cu bărbatul care fusese groaza copilăriei mele mi se părea un miracol și am preferat să mă las cuprins de entuziasmul lui. I-am vorbit de „Girafa” – rubrica mea zilnică de la *El Herald* – și i-am dat proaspăta veste că ne gîndeam să publicăm foarte curînd o revistă în care ne puse-serăm mari speranțe. Mai sigur pe mine, i-am povestit despre proiect, ba chiar i-am anticipat și numele: *Crónica*.

El mă scrută din cap pînă-n picioare.

- Nu știu cum scrii, îmi spuse, dar vorbești deja ca un scriitor.

Mama se grăbi să explice adevărul: nimeni nu se împotriva să fiu scriitor, cu condiția să urmez și o carieră universitară care să mă facă să-mi croiesc un drum sigur. Doctorul minimaliză totul și se apucă să vorbească de cariera de scriitor. Și el ar fi vrut să fie unul, dar părinții lui, cu aceleași argumente ca ea, l-au obligat să studieze medicina cînd n-au izbutit să-l determine să ajungă militar.

- Și ca să vezi, cumătră, conchise el: sînt medic, iată-mă aici, în fața dumitale, fără să știu cîți dintre bolnavii mei au

murit din voia Domnului și cîți din pricina medicamentelor mele.

Mama se simți pierdută.

– Cel mai rău, zise, e că s-a lăsat de Drept după atîtea sacrificii pe care le-am făcut ca să-l susținem.

Doctorului, dimpotrivă, i se păru o minunată dovadă a unei vocații devastatoare: unica forță capabilă să se ia la întrecere cu dragostea. Și îndeosebi vocația artistică, cea mai misterioasă dintre toate, căreia i se consacră viața toată fără să se aștepte nimic de la ea.

– E ceva ce ai înăuntrul tău de cînd te naști și a i te împotrivi e fatal pentru sănătate, spuse el. Și încheie cu un încîntător zîmbet de mason împătimit: Așa trebuie să fie vocația de preot.

M-a năucit felul în care a explicat ceea ce eu nu izbutisem niciodată. Mama îmi împărtăși pesemne sentimentul, căci se uită la mine într-o tăcere prelungă și se lăsă în voia sorții.

– Care-ar fi cea mai nimerită cale să-i spun toate astea tatălui tău? mă întrebă.

– Întocmai așa cum le-am auzit acum, i-am răspuns.

– Nu, așa n-o să aibă efect, zise ea. Și, după ce a mai stat pe gînduri, sfîrși: Dar nu-ți face griji, o să găsesc eu un mijloc potrivit să-i spun toate astea.

Nu știu dacă a făcut-o în vreun fel sau altul, dar discuția se încheie aici. Pendula cîntă ora cu două bătăi de clopot, precum căderea unor picături de sticlă. Mama tresări:

– Doamne, Dumnezeule, zise. Uitasem pentru ce am venit! Și se ridică în picioare: Trebuie să plecăm.

Prima imagine a casei, de pe trotuarul celălalt, nu prea avea vreo legătură cu amintirea mea și absolut nici una cu nostalgiile mele. Fuseseră tăiați din rădăcină doi migdali ocrotitori care ani în șir au fost un semn neîndoios de

identitate, iar casa a rămas în bătaia vîntului și a ploii. Ce mai dăinuise sub soarele de foc n-avea mai mult de treizeci de metri de fațadă: o jumătate zidită și acoperiș cu țigle care te ducea cu gîndul la o casă de păpuși, și cealaltă jumătate din scînduri negeluite. Mama bătu foarte încet în ușa încuiată, apoi mai tare și întrebă la fereastră:

– Nu-i nimeni acasă?

Ușa se întredeschise abia simțit și o femeie zise din penumbră:

– Ce doriți?

Mama răspunse cu o autoritate poate inconștientă:

– Sînt Luisa Márquez.

Atunci ușa de la stradă se deschise de tot și o femeie îmbrăcată în doliu, uscățivă și palidă, ne privi din altă viață. În fundul încăperii, un bărbat în vîrstă se legăna într-un cărucior de invalid. Erau chiriașii care, după mulți ani, se oferiseră să cumpere casa, dar nici ei n-aveau aer de cumpărători și nici casa nu era în starea de a interesa pe cineva. Potrivit telegramei primite de mama, chiriașii se învoiau să plătească jumătate din preț cu bani gheață, în schimbul unei chitanțe iscălite de ea, și restul cînd aveau să se facă actele în cursul anului, însă nimeni nu-și amintea să fi fost vorba de o vizită. După o prelungă discuție în taină, tot ce reieși limpede a fost că nu exista nici o înțelegere. Copleșită de absurdul situației și de căldura cumplită, lac de sudoare, mama aruncă o privire în jur, lăsînd să-i scape un suspin:

– Casa asta, biata de ea, e pe ducă, spuse.

– Mai rău, zise bărbatul. Nu s-a dărîmat peste noi numai fiindcă am cheltuit o groază de bani s-o ținem.

Aveau o listă cu reparații nefăcute, pe lîngă altele care fuseseră scăzute din chirie, în așa fel încît noi eram cei care le datoram bani. Mama, care întotdeauna plîngea cu ușurință,

era în stare însă și de o tărie strașnică pentru a ține piept capcanelor vieții. Vorbi cu chibzuință, dar eu n-am intervenit pentru că de la prima poticnire am înțeles că dreptatea era de partea cumpărătorilor. Nu era nimic clar în telegramă în legătură cu data și modalitatea vânzării, doar se dădea de înțeles că avea să fie făcută de comun acord. Era o situație tipică în privința vocației conjuncturale a familiei. Puteam să-mi imaginez cum fusese luată hotărîrea, la masa de prînz, chiar în clipa în care sosise telegrama. Fără să mă socotesc pe mine, erau zece frați cu aceleași drepturi. La sfîrșit, mama adună de ici, de colo cîtiva pesos, își făcu geamantanul de elevă și plecă fără nimic altceva în afară de biletul de întors.

Mama și chiriașa au revăzut totul de la capăt și, în mai puțin de jumătate de oră, ajunseserăm la concluzia că n-aveam de ce să batem palma, între alte rațiuni de neînvins și pentru că nu ne-am amintit de o ipotecă ce greva asupra casei și care nu s-a rezolvat decît după mulți ani, cînd în sfîrșit s-a făcut vânzarea. Așa încît atunci cînd chiriașa a încercat să mai repete același argument vicios, mama tăie în carne vie, cu felul ei nestrămutat de a fi:

– Casa nu se vinde. Să nu uităm că aici ne-am născut și aici murim toți.

Am petrecut restul după-amiezei, pînă cînd urma să vină trenul cu care să ne întoarcem, adunînd nostalgii în casa fantomatică. Era a noastră toată, dar putea fi locuită numai partea închiriată care dădea în stradă, unde fuseseră birourile bunicului. Restul era un schelet de pereți despărțitori scorojiți și cu acoperiș de tablă ruginită, în voia șopîrlelor. Mama, încremenită în prag, scoase o exclamație fără drept de apel:

– Nu-i asta casa!

Dar nu spuse care anume, căci în toată copilăria mea o descriau în atâtea feluri, încât erau cel puțin trei case care-și schimbau forma și rostul, depinzând de cine povestea despre ele. Cea de la început, după cum am auzit de la bunica, în maniera-i disprețuitoare, era o colibă de indieni. A doua, ridicată de bunici, era de chirpici, acoperită cu frunze late de palmier, cu un vestibul încăpător și luminos, o sufragerie în formă de terasă cu flori în culori vesele, două dormitoare, o curte cu un castan uriaș, o livadă bogată și o ogradă unde ieziile trăiau în bună pace cu porcii și cu găinile. După versiunea cea mai răspândită, aceasta s-a prefăcut în cenușă după ce au căzut niște artificii pe acoperișul de frunze, în timpul sărbătorilor de la un 20 iulie, Ziua Independenței din cine știe ce an presărat cu atâtea războaie. N-au mai rămas din ea decât pardoseala de ciment și corpul cu două încăperi, cu o ușă ce dădea spre stradă, unde s-au aflat birourile de pe vremea când Papaletto a fost slujbaş la stat.

Pe resturile încă fierbinți familia și-a clădit adăpostul definitiv. O casă stil vagon, cu opt odăi una după alta, de-a lungul unei verande cu o balustradă cu begonii unde se așezau femeile din familie să brodeze la gherghef și să stea la taifas în răcoarea serii. Odăile erau simple și nu se deosebeau între ele, dar mi-a fost de-ajuns o aruncătură de ochi ca să-mi dau seama că în fiecare din nenumăratele amănunte era un moment crucial din viața mea.

Prima încăpere servea drept salon pentru cei care veneau în vizită și drept birou personal al bunicului. Avea o masă de scris cu perdeluță, un fotoliu pe roțițe și cu arcuri, un ventilator electric și o bibliotecă goală cu o singură carte uriașă și hărtănită: *Dicționarul limbii spaniole*. Urma imediat atelierul de argintărie unde bunicul își petrecea orele cele mai rodnice făurind peștișori de aur cu

trup bine conturat și ochi minusculi de smarald, care-
aduceau mai multă plăcere decît cîștig. Acolo erau primite
unele personaje de vază, mai cu seamă politicieni, retrași
din funcție sau veterani de război. Printre aceștia, cu dife-
rite prilejuri, doi invitați care au făcut istorie: generalii
Rafael Uribe Uribe și Benjamín Herrera, veniți să ia prînzul
în familie. Totuși, ceea ce și-a amintit bunica tot restul
vieții despre Uribe Uribe n-a fost decît cumpătarea lui la
masă: „Mîncă precum o păsărică“.

Spațiul comun dintre birou și atelier era interzis femeii-
lor, grație culturii noastre caraibiene, tot așa cum erau și
cîrciumile din sat, prin decret oficial. Cu timpul, a ajuns
cameră de spital, unde a murit mătușa Petra și și-a îndurat
ultimele luni de boală îndelungată Wenefrida Márquez, sora
lui Papaletto. De acolo începea paradisul ermetic al nenumă-
ratelor femei care au locuit permanent sau doar vremelnic
în casă pe vremea copilăriei mele. Eu am fost singurul băr-
bat care s-a bucurat de privilegiile ambelor lumi.

Sufrageria era o parte mai largă a verandei cu balustradă,
unde femeile din casă se așezau să coasă, cu o masă pentru
șaisprezece comeseni așteptați sau neprevăzuți, care soseau
în fiecare zi cu trenul de prînz. Mama contemplă de acolo
glastrele sparte ale begoniilor, cioturile putrezite și trun-
chiul arbustului cu flori de iasomie mîncat de furnici și-și
trase sufletul.

– Uneori nu puteam respira de miresma fierbinte a
iasomiilor, spuse, uitîndu-se la cerul orbitor, și oftă din ră-
runchi. Totuși, cel mai tare mi-a fost dor de tunetul de la
trei după-amiaza.

M-a impresionat, fiindcă și eu îmi aminteam de bubuitul
fără seamăn care ne deștepta cînd ne făceam siesta, ca un

răpăit de grindină, dar nu luasem niciodată seama că se auzea numai la ora trei.

După verandă era un salon de primire rezervat pentru ocazii deosebite, căci cei care veneau zilnic în vizită erau tratați cu bere de la gheață în birou, dacă erau bărbați, sau pe veranda cu begonii, dacă erau femei. Acolo începea fabuloasa lume a dormitoarelor. Primul era al bunicilor, cu o ușă mare dînd spre grădină și cu o gravură cu flori de lemn, și cu data construcției: 1925. Acolo, fără nici o înștiințare prealabilă, mama mi-a făcut surpriza cea mai neașteptată, spunînd cu emfază triumfală:

– Și aici te-ai născut tu!

Nu știusem pînă atunci sau uitasem, însă în camera următoare am dat peste leagănul în care am dormit pînă la patru ani și pe care bunica l-a păstrat pentru totdeauna. Uitasem de el, dar îndată ce l-am văzut mi-am amintit de mine însumi plîngînd și țipînd în salopeta cu floricele albastre cu care tocmai fusesem îmbrăcat pentru prima oară, ca să vină careva să-mi schimbe scutecele murdare de caca. Abia dacă mă puteam ține pe picioare, agățat de grătiile leagănului la fel de mic și fragil precum coșulețul lui Moise. Acesta a fost un motiv frecvent de comentarii și glume printre rude și prieteni, cărora disperarea mea de atunci li se părea prea rațională pentru o vîrstă atît de fragedă. Și cu atît mai mult cînd am insistat că pricina zbuciumului meu nu era scîrba de propria mizerie, ci teama că mi se murdărește salopeta nouă. Cu alte cuvinte, că nu era vorba de o prejudecată de igienă, ci de o răzvrătire estetică, și prin stăruința cu care-mi dăinuie în memorie cred că a fost prima mea trăire de scriitor.

În dormitorul acela mai era și un altar cu sfinți de mărimea unui om, mai realiști și mai tenebroși decît cei din

biserică. Acolo a dormit întotdeauna mătușa Francisca Simodosea Mejía, o verișoară primară de-a bunicului căreia îi ziceam mătușa Mama și care trăia la noi ca stăpîină și doamnă de cînd îi muriseră părinții. Eu am dormit în hamacul de alături, îngrozit de licărirea pe care o arunca asupra cuvioșilor candela Preasfîntului, ce n-a fost stinsă pînă la moartea tuturor, și tot acolo a dormit mama înainte de a se mărita, torturată de spaima de sfinți.

În fundul coridorului erau două camere unde n-aveam voie să intru. În prima locuia verișoara mea Sara Emilia Márquez, o fiică a unchiului Juan de Dios de dinainte de căsătorie, care a fost crescută de bunici. Pe lîngă prestața naturală din fragedă copilărie, avea o personalitate puternică ce mi-a stîrnit cele dintîi dorințe literare cu o splendidă colecție de povestiri de Calleja, cu ilustrații în culori vii, pe care nu m-a lăsat să pun mîna niciodată de teamă să nu i-o stric. A fost prima mea frustrare amară de scriitor.

Ultima cameră era un depozit de vechituri și cufere stricate care mi-au trezit curiozitatea, ținîndu-mă cu sufletul la gură ani de zile, dar pe care nu m-au lăsat în veci să le explorez. Mai tîrziu am aflat că mai erau acolo și cele șaptezeci de olițe de noapte cumpărate de bunici cînd mama și-a invitat colegele de școală să-și petreacă vacanța la ea acasă.

În fața acestor două încăperi, pe același coridor, se afla bucătăria cea mare, cu sobițe primitive din pietre calcinate, și impozantul cuptor la care trebăluia bunica, brutăreasă și cofetăreasă de meserie, ale cărei figurine de animale din zahăr ars înmiresmau zorii zilei cu aroma lor ispititoare. Era împărăția femeilor care trăiau sau slujeau în casă și cîntau în cor cu bunica pe cînd o ajutau la feluritele ei treburi. Altă voce era cea a lui Lorenzo Magnificul, papagalul de o sută de ani moștenit de la străbunici, care striga lozinci

împotriva Spaniei și cînta cîntece din Războiul de Independență. Îi slăbise vederea într-atît, încît a căzut în oala cu tocăniță și a scăpat ca prin minune fiindcă apa abia începuse să se încălzească. Într-o zi de 20 iulie, pe la ora trei a după-amiezei, stîrni zarvă în toată casa cu țipete de panică:

– Taurul, taurul! Vine taurul!

Acasă nu erau decît femeile, căci bărbații se duseseră la sărbătoarea zilei naționale, și au crezut că strigătele papagalului nu erau altceva decît un delir de demență senilă. Femeile din casă, care știau să-i vorbească, au înțeles ce striga numai atunci cînd un taur sălbatic scăpat din țarcurile arenei pentru coride năvăli în bucătărie cu răgete de vapor, împungînd orbește mobilele de brutărie și oalele de pe vatră. Eu o apucasem în sens contrar iureșului de femei îngrozite care s-au repezit și m-au luat pe sus, închizîndu-mă cu ele în cămară. Răgetele taurului rătăcit în bucătărie și zgomotul copitelor lui pe cimentul coridorului zgîlțîiau casa. Pe neașteptate, se ivi printr-o lucarnă de aerisire și aburul de foc al răsufării lui și uriașii ochi injectați îmi înghețară sîngele în vine. Cînd picadorii au reușit să-l ducă în țarc, în casă începuse zaiafetul de după dramă, care s-a prelungit mai bine de o săptămînă cu ibrice nesfîrșite de cafea și torturi ca la nuntă, pentru a însoți povestea de mii de ori repetată, de fiecare dată mai plină de eroism, a supraviețuitoarelor agitate.

Curtea nu părea foarte întinsă, dar avea o mare varietate de copaci, o baie fără acoperiș, cu un bazin de ciment pentru apa de ploaie și o platformă înaltă la care se urca pe o scară fragilă de vreo treizeci de metri. Acolo se aflau cele două butoaie mari pe care bunicul le umplea în zori cu o pompă manuală. Mai departe erau grajdul din scînduri groase negeluite și camerele servitorilor, și la urmă livada

uriașă, cu unica latrină, unde slujnicele indiene goleau ziua și noaptea țucalele din casă.

Copacul cel mai stufos și mai ospitalier era un castan aflat la marginea lumii și a timpului, sub ale cărui frunze arhaice trebuie să fi murit, unul după altul, o mulțime de colonei în rezervă din nenumăratele războaie civile ale veacului trecut.

Familia ajunsese la Aracataca demult, cu șaptesprezece ani înainte de nașterea mea, când începeau potlogăriile de la United Fruit Company, pentru a pune mîna pe monopolul bananelor. Veneau cu fiul lor Juan de Dios, de douăzeci și unu de ani, și cu cele două fete, Margarita María Miniata de Alacoque, de nouăsprezece, și Luisa Santiaga, maică-mea, de cinci. Înainte de ea pierduseră două fete gemene din pricina unui avort spontan, la patru luni de sarcină. Când a născut-o pe mama, bunica decretă că avea să fie ultima ei naștere, căci împlinise patruzeci și doi de ani. După aproape o jumătate de veac, la aceeași vîrstă și în împrejurări identice, mama a spus același lucru când s-a născut Eligio Gabriel, fiul ei numărul unsprezece.

Statornicirea în Aracataca fusese proiectată de bunici ca o călătorie către uitare. Aveau ca slugi doi indieni *guajiro* – Alirio și Apolinar – și o indiană – Meme – cumpărați de pe meleagurile lor cu o sută de pesos fiecare, pe vremea cînd sclavia fusese abolită. Colonelul venea cu tot ce-i trebuia ca să refacă trecutul cît mai departe cu putință de amintirile-i triste, urmărit de remușcările sinistre de a fi omorît un om într-un duel. Cunoștea regiunea cu mult înainte, cînd a trecut spre Ciénaga în campanie de război și a asistat, în calitatea sa de intendent general, la semnarea tratatului de la Neerlandia.

Noua casă nu le-a redat liniștea, pentru că remușcările erau atît de primejdioase, încît trebuie să se mai fi transmis

Încă vreunui strănepot rătăcit. Evocările cele mai frecvente și mai stăruitoare, din care plăsmuiserăm o versiune orînduită, erau cele ale bunicii Mina, de pe vremea cînd ajunsese oarbă și pe jumătate smintită. Totuși, în toiul rumorii implacabile a tragediei iminente, ea a fost singura care n-a aflat de duel decît după ce avusese loc.

Drama s-a petrecut la Barrancas, un sat pașnic și prosper de pe coastele din Sierra Nevada, unde colonelul învățase de la tatăl și de la bunicul lui meseria de aurar și unde se întorsese pentru a rămîne cînd au fost semnate tratatele de pace. Adversarul era un uriaș cu șaisprezece ani mai tînăr decît el, liberal convins, ca și el, catolic practicant, agricultor sărac, căsătorit de curînd și cu doi copii, și cu un nume de om cumsecade: Medardo Pacheco. Cel mai trist pentru colonel a fost, pesemne, faptul că nu era vreunul dintre nenumărații dușmani fără chip care i-au ieșit în față pe cîmpul de luptă, ci un vechi prieten, din același partid, și soldat de-ai lui în războiul de O Mie de Zile, cu care a fost nevoit să se înfrunte pînă la moarte cînd amîndoi credeau că pacea era cucerită.

A fost primul caz din viața reală care mi-a răscolit instinctele de scriitor și nici acum n-am putut să-l exorcizez. De cînd mă știu am fost conștient de mărimea și greutatea pe care drama aceea le avea la noi acasă, dar amănuntele ei rămîneau în ceață. Mama, care avea abia trei ani, și-a amintit-o întotdeauna ca pe un vis improbabil. Adulții se tot încurcau în fața mea ca să mă zăpăcească și niciodată n-am putut să dezleg enigma pe de-a întregul pentru că fiecare, și dintr-o parte, și din cealaltă, potrivea piesele cum i se năzărea. Versiunea cea mai vrednică de crezare era că mama lui Medardo Pacheco îl instigase să-și răzbune onoarea, pătată de un comentariu infam pe care i-l atribuiam bunicului.

Acesta l-a dezmințit ca fiind minciună și le-a dat satisfacție publică celor jigniți, însă Medardo Pacheco a stăruit în supărarea lui și pînă la urmă a ajuns din ofensat ofensator, insultîndu-l grav pe bunicul în legătură cu atitudinea lui de liberal. Nicicînd n-am știut cu toată siguranța care a fost insulta. Atins în onoarea lui, bunicul l-a provocat la duel fără o dată precisă.

O dovadă exemplară a felului de a fi al colonelului a fost timpul pe care l-a lăsat să treacă între provocare și duel. Și-a pus treburile în ordine în secret absolut pentru a garanta siguranța familiei în unica alternativă pe care i-o rezerva destinul: moartea sau închisoarea. A început vînzînd fără nici o grabă puținul care-i rămase pentru subzistență după ultimul război: atelierul de argintărie și o mică fermă pe care o moștenise de la tatăl lui, unde creștea iezi pentru tăiere și cultiva o parcelă cu trestie de zahăr. După șase luni, ascunse în fundul unui dulap banii adunați și așteptă liniștit ziua pe care el singur și-o fixase: 12 octombrie 1908, aniversarea descoperirii Americii.

Medardo Pacheco locuia în afara satului, dar bunicul știa că nu putea să lipsească în după-amiaza aceea de la procesiunea Fecioarei del Pilar. Înainte de a pleca să-l caute, i-a scris nevastei o scrisoare scurtă și duioasă, în care îi spunea unde avea ascunși banii și-i dădea la sfîrșit niște instrucțiuni cu privire la viitorul copiilor. A lăsat-o sub perna amîndurora, unde ea avea s-o găsească negreșit cînd se va culca, și fără nici un fel de rămas-bun plecă să-și întîmpine ceasul rău.

Chiar și versiunile cel mai puțin demne de crezare coincid susținînd că era o zi de luni tipică pentru toamna caraibiană, cu o ploaie tristă, niște nori joși și un vînt funebru. Medardo Pacheco, îmbrăcat în haine de duminică,

tocmai intra pe o uliță înfundată când colonelul Márquez îi ieși în față. Amîndoi erau înarmați. După mulți ani, în divagațiile-i maniace, bunica obișnuia să spună: „Domnul i-a dat lui Nicolasito ocazia să-i cruce viața celui biet om, dar n-a știut s-o folosească”. Poate credea asta deoarece colonelul i-a spus că văzuse o străfulgerare de mînie în ochii adversarului luat prin surprindere. Îi mai spuse și că, atunci cînd trupul uriaș ca un arbore *ceiba* s-a prăbușit peste tufe, a scos un geamăt fără cuvinte, „ca de pisoi ud learcă”. Tradiția orală i-a atribuit lui Papaleta o cugetare retorică în momentul în care s-a predat primarului: „Glonțul onoarei a învins glonțul puterii”. Era o sentință fidelă stilului liberal al epocii, dar n-am putut s-o fac să se potrivească defel cu starea sufletească a bunicului. Adevărul e că n-au existat martori. O versiune autorizată se pare că a fost dată de depozițiile bunicului și ale unor contemporani ai săi din ambele părți, dar din dosarul penal, dacă a existat, n-a rămas nimic. Din numeroasele versiuni pe care le-am auzit pînă astăzi n-am găsit două care să fie la fel.

Cele petrecute au dezbinat familiile din sat, chiar și pe cea a mortului. O parte din aceasta și-a propus să-l răzbune, pe cînd alții i-au primit în casă pe Tranquilina Iguarán cu copiii, pînă s-a îndepărtat primejdia unei răzburnări. Aceste amănunte m-au impresionat atît de puternic în copilărie, încît nu numai că mi-am asumat povara vinei strămoșești de parc-ar fi fost a mea, dar pînă și acum, cînd scriu, simt mai multă compasiune pentru familia mortului decît pentru a mea.

Pe Papaleta l-au strămutat la Riohacha, pentru mai mare siguranță, și mai tîrziu la Santa Marta, unde l-au condamnat la un an: jumătate în detenție și jumătate sub supraveghere. Îndată ce a fost liber s-a dus cu familia pentru

scurt timp în localitatea Ciénaga, apoi în Panamá, unde a mai avut o fată cu o iubită întâmplătoare, și în sfârșit în districtul insalubru și neprietenos Aracataca, îndeplinind funcția de receptor departamental. N-a mai ieșit niciodată înarmat în stradă, chiar și în timpurile cele mai vi-trege ale violenței de pe plantațiile bananiere, și n-a păstrat decît revolverul de sub pernă ca să apere casa.

Aracataca era foarte departe de a fi locul liniștit la care visau bunicii mei după coșmarul cu Medardo Pacheco. Se înfiripase ca un cătun de indieni *chimila* și a intrat în istorie cu stîngul ca un îndepărtat district fără nici un Dumnezeu și fără lege al municipiului Ciénaga, mai curînd disprețuit decît chivernisit în urma febrei bananiere. Numele său nu-i nume de localitate, ci de rîu, care în limba *chimila* se spune *ara*, la care se adaugă *Cataca*, cuvîntul prin care obștea îl desemna pe conducător. Din pricina asta noi, cei din partea locului, nu-l numim Aracataca, ci așa cum se cuvine: Cataca.

Cînd bunicul a încercat să stîrnească entuziasmul familiei cu povestea că acolo banii curgeau pe străzi, Mina spusese: „Banii sînt baliga diavolului“. Pentru mama a fost împărăția tuturor spaimelor. Cea mai veche de care-și aducea aminte era plaga cauzată de lăcustele care au devastat semănăturile cînd ea era încă foarte mică. „Se auzeau trecînd ca un vînt de pietre“, mi-a spus cînd ne-am dus să vindem casa. Locuitorii terorizați au fost nevoiți să se bari-cadeze în casele lor, iar flagelul a putut fi învins numai prin descîntece.

Veșnic ne lua prin surprindere niște uragane uscate care smulgeau acoperișurile caselor și se năpusteau asupra bananierilor tineri, lăsînd satul acoperit de o pulbere as-trală. Vara își descărca furia asupra vitelor cu o secetă cum-plită și iarna cădeau niște ploi torențiale universale, care

prefăceau străzile în râuri învolburate. Inginerii yankei navigau în bărci pneumatice, printre saltele scufundate și vaci moarte. Compania United Fruit, ale cărei sisteme artificiale de irigație erau răspunzătoare de nebunia apelor, a deviat albia râului când cel mai cumplit dintre diluviile acelea a dezgropat trupurile din cimitir.

Cea mai sinistă dintre calamități era însă cea omenească. Un tren ce părea de jucărie a aruncat pe nisipurile înclinse o șleahță de aventurieri din lumea întreagă care au luat cu arma în mână puterea în stradă. Prosperitatea lor năucitoare aducea cu sine o creștere demografică și un haos social de-a dreptul monstruos. Se afla la numai cinci leghe de colonia penitenciară Buenos Aires, pe râul Fundación, iar deținuții fugeau de obicei la sfârșit de săptămână ca să se distreze băgînd groaza în Aracataca. Cu nimic nu semănam mai bine decît cu satele din westernuri, de cînd colibele din frunze de palmier și trestie ale indienilor *chimila* au început să fie înlocuite de casele de lemn ale Companiei United Fruit, cu acoperiș de tablă în două pante, ferestre cu plase de sîrmă și marchize împodobite cu zorele prăfuite. În mijlocul aceluia iureș de fețe necunoscute, de corturi așezate în drum, de oameni care se schimbau de haine în plină stradă, de femei stînd pe cufer cu umbrelele deschise și de catîri, o groază de catîri care mureau de foame în grajdurile hanului, cei care sosiseră primii erau ultimii. Eram veșnicii străini de partea locului, veneticii.

Oamenii se omorau între ei nu numai din pricina cerurilor iscate sîmbăta. Într-o seară oarecare am auzit strigăte pe stradă și am văzut trecînd un bărbat fără cap călare pe un măgar. Fusese decapitat cu cuțitul de tăiat trestie într-una dintre răfuielele de pe plantațiile bananiere și capul fusese dus de curenții înghețați ai râului. În noaptea aceea

am auzit-o pe bunica dînd explicația dintotdeauna: „Ceva atît de îngrozitor a putut fi făcut doar de un *cachaco*“.

Acești *cachaco* erau băștinașii din regiunea podișurilor și îi distingeam de restul omenirii nu numai prin purtările lor lîncede și rostirea defectuoasă, ci și prin ifosele de emi-sari ai Providenței Divine. Această imagine a ajuns să fie văzută cu atîta ură, încît după represiunile feroce ale grevelor de pe plantații, conduse de militari din interiorul țării, oamenilor din trupe nu le mai spuneam soldați, ci *cachaco*. Îi priveam ca pe singurii care profitau de puterea politică și mulți dintre ei se comportau ca atare. Numai așa se explică oroarea din „noaptea neagră de la Aracataca“, un măcel intrat în legendă, care a lăsat o urmă atît de neclară în memoria populară, încît nu există nici o mărturie certă că s-ar fi petrecut în realitate.

A început într-o sîmbătă mai nenorocită decît celelalte, cînd un localnic de treabă, a cărui identitate n-a trecut în legendă, a intrat într-o cîrciumă să ceară un pahar cu apă pentru un copil pe care-l ducea de mîna. Un străin de pe alte meleaguri, care stătea și bea singur la tejghea, a vrut să-l oblige pe copil să tragă o înghițitură de rom în loc de apă. Tatăl a încercat să-l oprească, dar străinul a stăruit întruna pînă cînd copilul, speriat și fără voia lui, i-a vărsat băutura dînd cu mîna. Străinul, fără să clipească, l-a omorît dintr-o împușcătură.

A fost alta dintre fantomele care mi-au bîntuit copilăria. Papaletto mi-a amintit-o adesea cînd intram împreună să bem o răcoritoare în vreo cîrciumă, dar într-un fel atît de ireal, că nici el însuși nu prea părea să-i dea crezare. Trebuie să se fi întîmplat la puțină vreme după ce a ajuns în Aracataca, fiindcă mama și-o amintea doar din cauza spai-meii pe care o stîrnea adulților din casă. Despre agresor s-a

aflat numai că vorbea cu intonația trușă a locuitorilor andini, așa încât represaliile sătenilor nu s-au îndreptat doar împotriva lui, ci a oricărui dintre mulții străini pe care îi urau și care vorbeau cu aceeași intonație. Grupuri de localnici înarmați cu cuțite de tăiat trestie au ieșit în drumul întunecos, înhățând orice siluetă invizibilă pe care o surprindeau în beznă și poruncindu-i:

– Vorbește!

Numai pentru rostire îl sfârtecau cu cuțitele, fără a mai pune la socoteală imposibilitatea de a cântări cu justețe atâtea feluri de a vorbi. Don Rafael Quintero Ortega, soțul mătușii mele Wenefrida Márquez, cel mai tânăr și mai iubit dintre *cachaco*, aproape că a apucat să-și sărbătorească centenarul numai fiindcă bunicul l-a închis într-o cămară pînă s-au potolit spiritele.

Nenorocirea familiei a atins apogeul după doi ani petrecuți în Aracataca, o dată cu moartea Margaritei María Miniata, care era lumina casei. Dagherotipul ei a fost expus ani de zile în salon, iar numele i s-a transmis de la o generație la alta ca unul dintre multele semne de identitate ale familiei. Generațiile recente nu se prea emoționează văzînd-o pe copila aceea cu fuste crețe, ghetuțe albe și o coadă lungă pînă-n talie, pe care n-o vor percepe niciodată ca imaginea retorică a unei străbunici, dar am impresia că, sub povara remușcărilor și a iluziilor amăgitoare despre o lume mai bună, starea aceea de alarmă neîncetată era pentru bunicii mei tot ce semăna mai mult cu liniștea. Pînă la moarte au continuat să se simtă străini pretutindeni.

Așa și erau, în realitate, dar în mulțimea care sosea cu trenul din lumea largă era greu de făcut deosebiri imediate. Cu același impuls al bunicilor și al urmașilor lor veniseră familiile Fergusson, Durán, Beracaza, Daconte, Correa, în

căutarea unei vieți mai bune. În avalanșe nepotolite sosiră mai departe italienii, spaniolii din insulele Canare, sirienii – cărora le spuneam turci – infiltrați pe la granițele provinciei în căutarea libertății și a altor modalități de trai dispărute de pe meleagurile lor. Erau de toate neamurile și soiurile. Unii fugiseră din Insula Diavolului, colonia penitenciară a Franței în Guyana, fiind urmăriți mai degrabă pentru ideile decît pentru crimele lor. Unul dintre ei, René Belvenoit, era un ziarist francez condamnat din motive politice care a străbătut ca fugar zona bananieră și a revelat într-o carte magistrală ororile captivității sale. Grație tuturor, buni sau răi, Aracataka a fost de la începuturile ei o regiune fără granițe.

Dar colonia de neuitat pentru noi a fost cea venezue-lană, într-una dintre casele căreia se scăldau, aruncîndu-și căldări cu apă în bazinele glaciale din zorii zilei, doi studenți adolescenți în vacanță: Rómulo Betancourt și Raúl Leoni, care după o jumătate de veac aveau să fie unul după altul președinți ai țării lor. Dintre venezuelani, cea mai apropiată de noi a fost coana Juana de Freytes, o matroană trufașă care avea harul biblic al povestitului. Prima poveste oficială de care am luat cunoștință a fost *Genoveva de Brabant* și am auzit-o de la ea împreună cu alte capodopere ale literaturii universale, prescurtate de ea ca pentru copii: *Odiseea*, *Orlando furiosul*, *Don Quijote*, *Contele de Monte Cristo* și multe episoade din Biblie.

Neamul bunicului era unul dintre cele mai respectabile, dar totodată cel mai lipsit de putere. Totuși, se distingea printr-o onorabilitate recunoscută chiar și de șefii localnici ai companiei bananiere. Era cel al veteranilor liberali din războaiele civile, care au rămas acolo după ultimele două tratate, urmînd frumosul exemplu al generalului

Benjamín Herrera, pe a cărui moșie din Neerlandia se auzeau seara valsurile melancolice cîntate de el la clarinet.

Mama a crescut în acel loc insalubru și a acaparat toată iubirea familiei de cînd tifosul a răpus-o pe Margarita María Miniata. Și ea era bolnăvicioasă. Crescuse avînd o copilărie nesigură, suferind de tot felul de friguri, dar cînd s-a înzdrăvenit după ultimele crize a fost de-a binelea și pentru totdeauna, căci s-a bucurat de o sănătate ce i-a îngăduit să-și sărbătorească cei nouăzeci și șapte de ani cu unsprezece copii ai săi și încă patru ai soțului, și cu șaiszeci și cinci de nepoți, optzeci și opt de strănepoți și paisprezece străstrănepoți. Fără să-i mai punem la socoteală pe cei de care nu s-a știut niciodată. A murit de moarte bună pe 9 iulie 2002, la opt și jumătate seara, pe cînd începuserăm să ne pregătim pentru a-i sărbători primul veac de viață, și în aceeași zi și aproape la aceeași oră cînd am pus punctul final acestor memorii.

Se născuse la Barrancas, la 25 iulie 1905, cînd familia abia începuse să-și vină în fire după dezastrul războaielor. Primul nume i l-au dat în memoria Luisei Mejía Vidal, mama colonelului, de la a cărei moarte se împlinea în ziua aceea exact o lună. Al doilea i-a revenit pentru că era ziua apostolului Santiago cel Mare, decapitat la Ierusalim. Ea și-a ascuns acest nume vreme de o jumătate de viață, deoarece i se părea masculin și pompos, pînă cînd un fiu trădător l-a dezvăluit într-un roman.

A fost o elevă silitoare cu excepția orelor de pian, pe care mama ei i le-a impus pentru că nu se putea concepe o domnișoară cum se cuvine care să nu fie pianistă desăvîrșită. Luisa Santiaga l-a studiat din supunere preț de trei ani și l-a abandonat dintr-o dată din plictisul exercițiilor zilnice pe căldura înăbușitoare a siestei. Totuși, singura virtute care i-a folosit în floarea celor douăzeci de ani ai săi a fost tăria de caracter, atunci cînd familia a descoperit că era îndrăgostită pătimaș de tînărul și semețul telegrafist din Aracataca.

Povestea acestei iubiri căreia i s-au pus opreliști a fost una dintre uimirile tinereții mele. O auzisem de atâtea ori spusă de părinții mei, împreună sau fiecare în parte, încît o aveam în minte aproape în întregime cînd am scris *Vorbe în vînt*¹, primul meu roman, la douăzeci și șapte de ani, dar eram conștient și de faptul că mai aveam încă multe de învățat despre arta de a scrie romane. Amîndoi erau povestitori minunați, înzestrați cu fericita memorie a iubirii, însă au ajuns să se înflăcăreze într-atît povestindu-mi-o, încît atunci cînd m-am hotărît în cele din urmă s-o folosesc în *Dragostea în vremea holerei*, după mai bine de cincizeci de ani, n-am mai putut desluși hotarele între viață și poezie.

După versiunea mamei, se întîlniseră pentru prima oară la priveghiul unui copil despre care nici el și nici ea n-au reușit să-mi dea amănunte. Ea stătea și cînta în curte cu prietenele, potrivit obiceiului popular de a amăgi cu cîntece de dragoste cele nouă nopți ale nevinovaților. Pe neașteptate, o voce de bărbat s-a alăturat corului. Toate s-au întors să-l privească și au rămas descumpănite văzîndu-l cît era de chipeș. „O să ne mărităm cu el“, cîntară ca refren în ritmul bătăilor din palme. Pe mama n-a impresionat-o și a și mărturisit-o: „Mi s-a părut doar un străin de partea locului“. Și așa și era. Tocmai sosise de la Cartagena de Indias, după ce-și întrerupsese studiile de medicină și farmacie din lipsă de mijloace, și dusesse o viață cam banală prin diferite localități din regiune, avînd îndeletnicirea recentă de telegrafist. O fotografie de pe vremea aceea îl arată cu un aer echivoc de domnișor scăpătat. Avea o cămașă de tafta închisă la culoare și o haină la două rînduri, foarte în ton

¹ *La Hojarasca*, roman publicat în 1954.

cu moda zilei, cu guler tare, cravată lată și o pălărie gen canotieră. Mai purta și niște ochelari moderni, din sticlă veritabilă, rotunzi și cu ramă fină. Toți cei care l-au cunoscut pe atunci îl socoteau un boem afemeiat care pierde nopțile, dar care n-a luat totuși nici o înghițitură de alcool și nici n-a fumat vreo țigară în lungă sa viață.

A fost prima oară când mama l-a văzut. În schimb, el o văzuse la slujba de la biserică de la ora opt, duminica trecută, supravegheată de mătușa Francisca Simodosea, care i-a fost însoțitoare de când s-a întors de la liceu. Le văzuse din nou marțea următoare, cosînd sub migdali în poarta casei, astfel încît în seara cu priveghiul știa că era fata colonelului Nicolás Márquez, pentru care aducea mai multe scrisori de recomandare. Și ea a știut de atunci că era bur-lac și flușturistic, și că avea un succes rapid datorită vervei sale inepuizabile, ușurinței cu care scria versuri, grației cu care dansa pe melodiile la modă și sentimentalismului premeditat cu care cînta la vioară. Mama îmi povestea că, atunci când cineva îl auzea în zorii zilei, nu-și putea înfrînge cheful de a plînge. Cartea sa de vizită cu care s-a prezentat în societate fusese *Cînd balul s-a sfîrșit*, un vals de un romantism istovitor pe care el îl avea în repertoriu, devenind astfel indispensabil pentru serenade. Aceste permise agreabile de liberă trecere și simpatia lui personală i-au deschis porțile casei și i-au asigurat un loc nelipsit la prînzurile de familie. Mătușa Francisca, de obîrșie din Carmen de Bolívar, l-a adoptat fără rezerve cînd a aflat că se născuse la Sincé, un sat aproape de al ei. Luisa Santiaga se amuza la petrecerile de societate de tertipurile lui de seducător, dar niciodată nu i-a trecut prin minte că el ar pretinde mai mult.

Dimpotrivă: bunele lor relații s-au întemeiat tocmai pe faptul că ea îi servea drept paravan în dragostea lui tainică

pentru una dintre colegele ei de liceu și chiar acceptase să-i fie nașă la nuntă. De atunci el îi zicea nașă, iar ea îi zicea fin. Lucrurile stînd astfel, e ușor de închipuit cît de mare i-a fost surpriza Luisei Santiago într-o seară la bal cînd telegrafistul îndrăzneț și-a scos floarea de la butonieră și i-a spus:

– Îți ofer viața mea o dată cu acest trandafir.

N-a fost o improvizație de moment, mi-a spus el în multe rînduri, ci urmare a faptului că, după ce le cunoscuse pe toate, ajunsese la concluzia că Luisa Santiago era făcută pentru el. Ea a înțeles povestea cu trandafirul ca pe una dintre glumele galante pe care el obișnuia să le facă prietenelor sale. Pînă într-atît, încît la plecare l-a lăsat uitat aiurea, iar el și-a dat seama. Ea avusese un singur pretendent pe furiș, poet fără noroc și bun prieten, care n-a izbutit niciodată să-i meargă la inimă cu versurile-i înflăcărâte. Totuși, trandafirul lui Gabriel Eligio i-a tulburat somnul cu o furie inexplicabilă. În prima noastră discuție serioasă despre această iubire, ea fiind pe atunci împovărată cu o mulțime de copii, mi-a mărturisit: „Nu puteam dormi din pricina furiei de a fi cu gîndul la el, dar ce mă înfuria cel mai tare era că pe măsură ce mă copleșea furia, mă gîndeam și mai mult la el“. Tot restul săptămînii a ținut cu mare greutate piept groazei de a-l vedea și chinului de a nu-l putea vedea. De la nașă și fin cum fuseseră au ajuns să se poarte unul cu altul ca doi necunoscuți. Într-una din acele după-amieze, în vreme ce coseau sub migdali, mătușa Francisca își întărește nepoata cu maliția-i de indiană:

– Mi s-a povestit că ți-a fost dăruit un trandafir.

Căci, așa cum se întîmplă de obicei, Luisa Santiago a fost ultima care a aflat că zbuciumul inimii ei ajunsese la urechile tuturor. În nenumăratele mele conversații cu ea și cu tata au căzut amîndoi de acord că dragostea lor fulgerătoare

a cunoscut trei împrejurări decisive. Prima a fost într-o Duminică de Florii, la Tedeum. Ea stătea cu mătușa Francisca pe o bancă și, după primele rugăciuni, îi recunoscuseră mersul țanțos pe lespezi și-l văzu trecînd atît de aproape, că simți adierea călduță a loțiunii lui de îndrăgostit. Mătușa Francisca nu părea să-l fi zărit și nici el nu dădea semne că le-ar fi văzut. Dar în realitate totul a fost premeditat de el, care le urmărise de cînd trecuseră prin dreptul oficiului telegrafic. A rămas în picioare lîngă coloana cea mai apropiată de ușă, în așa fel încît el s-o vadă din spate, deși ea nu-l putea vedea. După cîteva minute intense, Luisa Santiaga nu și-a putut înfrîna tulburarea și s-a uitat peste umăr spre ușă. Atunci a crezut că moare de ciudă, căci el se uita la ea și privirile lor s-au întîlnit. „Era întocmai cum plănuisem eu“, spunea tata, fericit, cînd îmi repeta povestea la bătrînețe. Mama, în schimb, n-a obosit să repete că preț de trei zile nu-și putuse stăpîni furia de a fi căzut în capcană.

A doua împrejurare a fost cea cu scrisoarea trimisă de el. Nu cea pe care ea ar fi așteptat-o de la un poet și violonist care cînta în zori de zi pe furiș, ci un răvaș imperios, care cerea un răspuns înainte ca el să plece în călătorie la Santa Marta, săptămîna următoare. Ea nu i-a răspuns. S-a închis în camera ei, hotărîtă să taie din rădăcină răul care nu-i dădea pace să trăiască, pînă cînd mătușa Francisca s-a străduit s-o convingă să capituleze odată, înainte de a fi prea tîrziu. Încercînd să-i învingă rezistența, îi povestea istoria pilduitoare a lui Juventino Trillo, pretendentul care stătea de strajă sub balconul iubitei sale imposibile în fiecare seară, de la șapte la zece. Ea îl umili cu toate jignirile care i se năzăriră și pînă la urmă deșertă peste el, din balcon, seară de seară, o oliță de noapte. Dar nu izbuti să-l

alunge. După toate aceste agresiuni botezătoare – mișcată de abnegația acelei iubiri de neînvins – se mărită cu el. Povestea părinților mei n-a ajuns la asemenea extreme.

Cea de a treia împrejurare a asediului a fost o nuntă fastuoasă, la care au fost invitați amîndoi ca nași de onoare. Luisa Santiaga n-a găsit nici un pretext să lipsească de la o nuntă atît de apropiată familiei ei. Însă Gabriel Eligio crezuse același lucru și venise la petrecere gata de orice. Ea nu și-a putut stăpîni bătăile inimii cînd l-a văzut străbătînd salonul cu o hotărîre prea ostentativă și a invitat-o la primul dans. „Sîngele îmi zvîcnea atît de puternic în trup, că n-am mai știut dacă era din pricina furiei sau a spaimei“, mi-a mărturisit ea. El și-a dat seama și i-a zis brutal: „Nu mai trebuie să-mi spui da, fiindcă inima ta mi-o spune“.

Ea, fără un cuvînt, îl lăsă baltă în mijlocul dansului. Dar tata a înțeles-o în felul lui.

– M-am simțit fericit, îmi spuse.

Luisa Santiaga n-a putut să-și învingă ciuda pe care o simțea împotriva ei înseși cînd o deșteptară în zori complimentele valsului otrăvit *Cînd balul s-a sfîrșit*. A doua zi, la primul ceas al dimineții, îi dădu înapoi lui Gabriel Eligio toate darurile de la el. Acea jignire nemeritată și bîrfele de la nuntă cînd l-a lăsat baltă, precum penele împrăștiate în văzduh, nu mai aveau cale de întoarcere. Toată lumea dădu drept sigur că era sfîrșitul lipsit de glorie al unei furtuni de vară. Impresia s-a consolidat pentru că Luisa Santiaga a căzut iar la pat din pricina frigurilor din copilărie și mama ei a luat-o să se întremeze în localitatea Manaure, un colț de paradis pe coastele de pe Sierra Nevada. Amîndoi au tăgăduit mereu că ar fi avut vreo cale de a comunica în lunile acelea, dar nu prea e de crezut, căci atunci cînd ea s-a întors înzdrăvenită se vedea că amîndoi se lecuiseră și de

temerile lor. Tata spunea că s-a dus s-o aștepte la gară fiindcă citise telegrama prin care Mina îi vestea că se întorc acasă și din felul în care Luisa Santiaga îi strânse mîna cînd l-a salutat a simțit ceva ca un fel de semn masonic pe care el l-a interpretat drept mesaj de dragoste. Ea a tăgăduit mereu, cu pudoarea și sfiala cu care evoca anii aceia. Dar adevărul este că de atunci au fost văzuți împreună cu mai puține reticențe. Le mai lipsea doar finalul pe care l-a anunțat mătușa Francisca săptămîna următoare, în vreme ce coseau pe veranda cu begonii:

– Mina știe deja.

Luisa Santiaga a spus mereu că împotrivirea familiei ei a aruncat în aer digurile torentului pe care-l ținea zăvorât în inimă, din noaptea în care și-a lăsat pretendentul baltă în mijlocul dansului. A fost o luptă înverșunată. Colonelul încercă să stea la o parte, dar n-a putut scăpa de vina pe care Mina i-o aruncă în față cînd și-a dat seama că nici el nu era chiar atît de inocent cum părea. Pentru toată lumea era limpede că intoleranța nu era a lui, ci a ei, cînd în realitate era înscrisă în codul clanului, pentru care orice logodnic era un intrus. Această prejudecată atavică, ale cărei resturi dăinuie încă, a făcut din noi o mare confrerie de femei nemăritate și de bărbați cu șlițul mereu desfăcut, cu nenumărați copii lăsați în stradă.

Prietenii se împărțiră, după vîrstă, în favoarea sau împotriva îndrăgostiților, iar celor care nu aveau o poziție radicală aceasta le-a fost impusă de fapte. Tinerii ajunseră complici entuziaști. Mai ales ai lui, care s-au bucurat cu mare desfătare de condiția de victimă, izvor de prejudecăți sociale. În schimb, majoritatea adulților vedeau în Luisa Santiaga podoaba cea mai de preț a unei familii bogate și puternice, pe care un telegrafist venetic nu o curta din

dragoste, ci din interes. Ea însăși, din ascultătoare și supusă cum fusese, le-a ținut piept celor care i se opuneau cu o ferocitate de leoaică ce a făcut pui de curînd. În cea mai dură dispută dintre multele certuri din casă, Mina și-a pierdut cumpătul și a ridicat împotriva fetei cuțitul de brutărie. Luisa Santiaga a înfruntat-o fără să clipească. Conștientă brusc de impulsul criminal al mîniei sale, Mina a dat drumul cuțitului și a strigat înspăimîntată: „Doamne, Dumnezeu!” Și și-a pus mîna pe jarul din cuptor, în chip de penitență crîncenă.

Printre argumentele puternice împotriva lui Gabriel Eligio era condiția sa de fiu natural al unei femei necăsătorite care-l făcuse la frageda vîrstă de paisprezece ani, călcîind strîmb, la întîmplare, cu un învățător de școală. Această femeie albă, zveltă și cu spiritul liber, pe nume Argemira García Paternina, a mai făcut încă cinci băieți și două fete cu trei tați diferiți, cu care nu s-a măritat niciodată și nici n-a conviețuit cu vreunul sub același acoperiș. Trăia în satul Sincé, unde se născuse, și-și creștea copiii zbătîndu-se din greu, dar cu o dispoziție independentă și veselă pe care și noi, nepoții ei, ne-am fi dorit-o din suflet pentru o Duminică a Floriilor. Gabriel Eligio era un exemplar distins din neamul acela de pîrliți. De la șaptesprezece ani avusese cinci amante fecioare, după cum i-a destăinuit mamei ca un fel de act de penitență în noaptea nunții, la bordul hazardatei goelete din Riohacha, în toiul furtunii dezlănțuite. I-a mărturisit că, pe vremea cînd fusese telegrafist în localitatea Achí, la optsprezece ani, cu una dintre ele avusese un fiu, Abelardo, care avea să împlinească trei ani. Cu alta, fiind telegrafist la Ayapel, la douăzeci de ani, avea o fetiță de cîteva luni, Carmen Rosa, pe care n-o cunoștea. Mamei acesteia îi făgăduise că o să se întoarcă să o

ia de nevastă și chiar voia să se țină de cuvînt cînd iubirea pentru Luisa Santiaga i-a întors cursul vieții. Pe cel mare îl recunoscuse oficial și mai tîrziu avea de gînd s-o facă și cu fata, dar nu erau decît formalități de prisos, fără nici o consecință legală. E surprinzător că felul acela dezordonat de viață putea să-i pricinuiască frămîntări morale colonelului Márquez, care, pe lîngă cei trei copii oficiali, mai avusese alți nouă cu femei diferite, înainte și după căsătorie, și cu toții erau acceptați de soția lui de parcă ar fi fost ai ei.

Nu mi-e cu putință să stabilesc exact cînd am aflat pentru prima oară de toate acestea, dar în orice caz greșelile strămoșilor nu mă interesau deloc. În schimb, numele din familie îmi atrăgeau atenția fiindcă mi se păreau unice. Mai întîi cele dinspre partea mamei: Tranquilina, Wenefrida, Francisca Simodosea. Mai tîrziu, cel al bunicii mele dinspre tată, Argemira, ca și cele ale părinților ei: Lozana și Aminadab. Poate că de aici mi se trage credința nestrămutată că personajele romanelor mele nu se țin pe propriile picioare pînă n-au un nume care să se identifice cu felul lor de a fi.

Motivele împotriva lui Gabriel Eligio erau și mai grave avînd în vedere că era membru activ al Partidului Conservator, împotriva căruia își dusesese războaiele colonelul Nicolás Márquez. Pacea era încheiată doar pe jumătate de la semnarea acordurilor de la Neerlandia și Wisconsin, căci centralismul inițial continua să fie la putere și trebuia să treacă încă multă vreme înainte ca liberalii și conservatorii să nu-și mai arate colții. Poate că acel conservatorism al pretendentului se datora mai degrabă molipsirii din familie decît convingerii doctrinare, dar atîrna mai greu în balanță decît părțile sale bune, ca inteligența veșnic trează și cinstea dovedită.

Tata era un om imprevizibil și căruia anevoie îi puteai intra în voie. Întotdeauna a fost mult mai sărac decît părea

și a socotit sărăcia drept un dușman îngrozitor în fața căruia nu s-a resemnat niciodată și pe care nici nu l-a putut învinge. Cu același curaj și cu aceeași demnitate a îndurat opreliștile în calea iubirii lui pentru Luisa Santiaga, în camera din fund a oficiului telegrafic din Aracataca, unde veșnic avea atârnat un hamac pentru a dormi singur. Totuși, avea lângă el și un pat de burlac cu arcurile bine unse, pentru ceea ce i-ar putea rezerva noaptea. Într-o vreme, am avut o anume înclinație pentru obiceiurile lui de vânător tainic, dar viața m-a învățat că e forma cea mai aridă a singurătății și-am simțit o mare compasiune pentru el.

Pînă cu foarte puțin timp înainte de a muri, l-am auzit povestind că, într-una din zilele acelea dificile, a trebuit să meargă cu mai mulți prieteni acasă la colonelul Márquez și acesta i-a poftit pe toți să ia loc, în afară de el. Familia ei a tăgăduit întotdeauna și a atribuit totul unei pîlpîiri a resentimentului pe care-l nutrea tatăl meu sau cel puțin unei amintiri înșelătoare, dar bunicii i-a scăpat odată, în delirurile ei cîntate la cei aproape o sută de ani, care nu păreau evocate, ci retrăite:

– Iată-l pe bietul om în picioare lângă ușa salonului și Nicolasito nu l-a poftit să stea jos, spuse întristată de-a binelea.

Veșnic interesat de revelațiile ei halucinante, am întrebat-o cine era omul acela, iar ea mi-a răspuns sec:

– Garcíá, cel cu vioara.

Printre atîtea aiureli, povestea care semăna cel mai puțin cu felul de a fi al tatei a fost cea cu revolverul pe care l-a cumpărat din pricina celor ce s-ar fi putut întîmpla cu un militar în rezervă, așa cum era colonelul Márquez. Era un venerabil Smith & Wesson, calibrul 38, cu cine știe cîți stăpîni anteriori și vinovat de cine știe cîte morți. Singurul lucru cert e că n-a tras niciodată cu el, nici măcar din

precauție sau din curiozitate. Noi, fiii lui cei mari, l-am descoperit după mulți ani, cu cele cinci gloanțe dintru început, într-un dulap cu vechituri, lângă vioara cu care cânta serenade.

Nici Gabriel Eligio și nici Luisa Santiaga nu s-au înfri-coșat de asprimea familiei. La început se puteau întâlni în taină acasă pe la prieteni, dar când cercul s-a închis în jurul ei, singurul contact au fost scrisorile primite și trimise pe căi ingenioase. Se vedeau de departe când ei nu-i dădeau voie să se ducă la petrecerile unde era invitat și el. Dar pri-goana a ajuns atât de cumplită, că nimeni n-a mai îndrăznit să sfideze mânia Tranquilinei Iguarán și îndrăgostiții au dispărut din ochii tuturor. Când n-a mai rămas nici o por-țiță pentru scrisorile tainice, logodnicii au născocit mijloace precum naufragiații. Ea izbuti să ascundă o felicitare într-un tort pe care cineva îl comandase pentru aniversarea lui Gabriel Eligio, iar acesta n-a pierdut ocazia de a-i trimite telegrame false și inofensive cu adevăratul mesaj cifrat sau scris cu cerneală simpatică. Complicitatea mătușii Francis-ca a devenit atunci atât de vădită, în ciuda dezmințirilor ei înverșunate, că i-a afectat pentru prima oară autoritatea în familie și nu i-au mai îngăduit să-și însoțească nepoata decît atunci când cosea la umbra migdalilor. Atunci Gabriel Eligio trimitea mesaje de dragoste de la fereastra doctoru-lui Alfredo Barboza, de pe trotuarul de peste drum, prin telegrafia manuală a surdomuților. Ea a învățat-o atât de bine, încît în momentele de neatenție ale mătușii reușea să facă tot felul de conversații intime cu logodnicul. Era doar unul dintre nenumăratele șiretlicuri născocite de Adriana Berdugo, prietenă de la prima împărtașanie a Luisei Santiaga și complicea ei cea mai inventivă și cea mai îndrăzneată.

Manevrele acelea de consolare le-ar fi fost poate de-ajuns pentru a supraviețui cît de cît, pînă cînd Gabriel Eligio a primit o scrisoare alarmantă de la Luisa Santiaga, care l-a obligat la o reflecție definitivă. O scrisese în fugă, pe hîrtie de la toaletă, cu vestea îngrozitoare că părinții hotărîseră s-o ducă la Barrancas, colindînd satele unul după altul, în chip de leac strașnic pentru suferința ei din dragoste. N-avea să fie călătoria obișnuită, petrecînd o noapte proastă pe goeleta din Riohacha, ci pe ruta aspră pe coastele de pe Sierra Nevada, cu măgari și căruțe, străbătînd vasta provincie Padilla.

„Aș fi preferat să mor“, mi-a spus mama în ziua cînd ne-am dus să vindem casa. Și încercase de-a binelea să moară, închisă cu drugul tras la ușă la ea în cameră, doar cu pîine și apă, vreme de trei zile, pînă cînd a răzbit-o groaza respectuoasă pe care o simțea pentru tatăl ei. Gabriel Eligio și-a dat seama că tensiunea ajunsese la extrem și a luat o hotărîre tot extremă, dar practică. Trecu strada cu pași mari de la casa doctorului Barboza pînă la umbra migdalilor și se înființă dinaintea celor două femei, care l-au așteptat înspăimîntate, cu lucrul de mîna în poală.

– Faceți-mi hatîrul să mă lăsați un moment singur cu domnișoara, i-a spus mătușii Francisca. Am ceva important să-i spun numai ei.

– Impertinentule! îi replică mătușa. Nu-i nimic legat de ea ce nu pot auzi și eu.

– Atunci r-o să vă spun, zise el, dar vă previn că dumneavoastră veți fi răspunzătoare pentru ce-o să se întîmple.

Luisa Santiaga își imploră mătușa să-i lase singuri și-și asumă riscul. Atunci Gabriel Eligio își dădu acordul ca ea să facă acea călătorie cu părinții, în felul și pe perioada stabilite, dar cu condiția ca ea să-i făgăduiască sub jurămînt

sfînt că o să se mărite cu el. Ea a făcut jurămîntul bucu-roasă și a adăugat de la ea și pe socoteala ei că numai moar-tea ar putea s-o împiedice să și-l țină.

Amîndoi au avut aproape un an ca să-și dovedească seriozitatea promisiunilor făcute, însă nici el și nici ea nu-și închipuiau cît de greu avea să le fie. Prima parte a călătoriei, cu o caravană de cărăuși, a durat două săptămîni, petrecute pe spinarea unor catîri, mergînd pe cornișele de pe Sierra Nevada. Îi însoțea Chon, diminutiv afectuos de la numele Encarnación, servitoarea Wenefridei, care se integrase în familie de cînd plecaseră din Barrancas. Colonelul cunoștea prea bine drumul acela povîrnit, pe unde lăsase o dîră de copii în nopțile pierdute ale războaielor sale, dar soția lui îl preferase fără să-l cunoască, din pricina amintirilor cumplite de pe goeletă. Pentru mama, care pe deasupra călărea pentru prima oară un catîr, a fost un coșmar cu soare necruțător și ploi crîncene, cu sufletul la gură din cauza aburului adormitor al prăpăstiilor. A te gîndi la un logodnic incert, cu hainele-i de miez de noapte și cu vioara-i de zori de zi, părea o ironie a imaginației. În ziua a patra, nefiind în stare să supraviețuiască, și-a amenințat mama că se aruncă în abis dacă nu se întorceau acasă. Mina, mai speriată decît ea, s-a hotărît. Dar stăpînul caravanei i-a demonstrat pe hartă că era totuna dacă se întorceau sau dacă mergeau mai departe. Ușurarea s-a pogorît asupra lor în ziua a unsprezecea, cînd au zărit de pe cea din urmă cornișă cîmpia strălucitoare din Valledupar.

Înainte ca prima etapă să atingă punctul culminant, Gabriel Eligio își asigurase o comunicare permanentă cu logodnica rătăcitoare, grație complicității telegrafiștilor din cele șapte localități unde ea și maică-sa aveau să poposească înainte de a ajunge la Barrancas. Nici Luisa Santiaga

n-a stat cu mîinile-n sîn. Toată provincia era sătulă pînă-n gît de familiile Iguarán și Cotes, a căror conștiință de castă avea forța unui hățiș de nepătruns, iar ea a reușit s-o determine să-i ia partea. Aceasta i-a permis să mențină o corespondență febrilă cu Gabriel Eligio din Valledupar, unde a rămas trei luni, pînă la sfîrșitul călătoriei, după aproape un an. Îi era de-ajuns să treacă pe la oficiul telegrafic din fiecare localitate, cu complicitatea unor rude tinere și entuziaste, pentru a primi mesajele lui și a-i răspunde. Chon cea secretoasă a jucat un rol inestimabil, fiindcă ducea mesaje ascunse printre zdrențele ei, fără ca Luisa Santiaga să-și facă griji și nici să-i rănească pudoarea, căci nu știa să citească și nici să scrie, și era în stare să se lase omorîtă pentru un secret.

După aproape șaiszeci de ani, cînd încercam să fur aceste amintiri pentru *Dragostea în vremea holerei*, cel de-al cincilea roman al meu, l-am întrebat pe tata dacă în argoul telegrafiştilor exista vreo expresie specifică pentru a intra în legătură un oficiu cu altul. N-a trebuit să stea pe gînduri: „a prinde în cuie“. Expresia se află în dicționare, nu pentru uzul specific de care aveam eu nevoie, dar mi s-a părut perfectă pentru îndoielile mele, deoarece comunicarea cu diferitele oficii se stabilea prin fixarea unui cui pe un panou cu borne telegrafice. Niciodată n-am comentat acest lucru cu tata. Totuși, cu puțin timp înainte de a muri, l-au întrebat într-un interviu dacă și el ar fi dorit să scrie un roman și a răspuns că da, însă a renunțat cînd l-am consultat în legătură cu expresia „a prinde în cuie“ pentru că a descoperit atunci că romanul pe care îl scriam eu era la fel cu cel pe care avea de gînd să-l scrie el.

Cu acel prilej a mai amintit un fapt ascuns, care ne-ar fi putut schimba cursul vieții. Și anume că, după șase luni de călătorie, cînd mama se afla la San Juan del César, ajunse

pînă la el șoapta confidențială că Mina avea sarcina să pregătească întoarcerea definitivă a familiei la Barrancas, odată cicatrizate resentimentele pentru moartea lui Medardo Pacheco. I s-a părut absurd, cînd vremurile grele rămăseseră în urmă și puterea absolută a companiei bananiere începea să semene cu visul despre pămîntul făgăduinței. Dar era și logic ca încăpățînarea familiei Márquez Iguarán să-i determine să-și sacrifice propria fericire numai ca să-și scape fata din ghearele uliului. Hotărîrea neîntîrziată a lui Gabriel Eligio a fost să-și aranjeze transferul la oficiul telegrafic din Riohacha, cam la vreo douăzeci de leghe de Barrancas. Locul nu era disponibil, dar i-au promis că o să aibă în vedere cererea lui.

Luisa Santiaga n-a putut cerceta intențiile secrete ale mamei-sii, dar nici nu s-a încumetat să le tăgăduiască, fiindcă a luat aminte că, pe măsură ce se apropiau de Barrancas, i se părea că aceasta oftează tot mai des și e din ce în ce mai blîndă. Nici Chon, confidenta tuturor, nu i-a dat vreun indiciu. Ca să afle adevărul, Luisa Santiaga îi spuse mamei că ar fi fericită să rămîină de tot la Barrancas. Mama a avut o clipă de șovăială, însă nu s-a hotărît să spună nimic, iar fata a rămas cu impresia că fusese foarte aproape de secret. Neliniștită, se lăsă la întîmplare în voia cărților de ghicit ale unei țigănci hoinare care nu i-a dat nici un semn cu privire la viitorul ei la Barrancas. În schimb, i-a dat vestea că n-o să mai aibă nici o piedică în calea unei vieți lungi și fericite cu un bărbat de departe pe care abia dacă îl cunoștea, dar care o va iubi pînă la moarte. Descrierea bărbatului a făcut-o să-i vină inima la loc pentru că îi găsi trăsături comune cu logodnicul ei, mai cu seamă în felul de a fi. În cele din urmă îi prezise, fără umbră de îndoială, că va avea șase copii cu el. „Era gata să mor de frică“, mi-a spus mama

cînd mi-a povestit prima oară despre toate astea, fără să-i treacă măcar prin cap că va mai avea încă cinci. Amîndoi luară prezicerea cu atîta entuziasm, încît corespondența telegrafică încetă atunci să mai fie o potriveală de intenții iluzorii și deveni metodică și practică, și mai susținută ca oricînd. Au fixat date, au stabilit modalități, riscîndu-și viața prin hotărîrea comună de a se căsători fără să ceară cuiva vreun sfat despre unde și cum o fi să fie, de îndată ce aveau să se revadă.

Luisa Santiaga a fost atît de credincioasă legămîntului, încît în localitatea Fonseca nu i s-a părut cîstit să se ducă la un bal de gală fără consimțămîntul logodnicului. Gabriel Eligio stătea în hamac, asudînd cu o febră de patruzeci de grade, cînd sună semnalul unei întîlniri telegrafice urgente. Era colegul său din Fonseca. Pentru deplină siguranță, ea a întrebat cine opera la capătul liniei. Mai curînd uimit decît măgulit, logodnicul transmise o frază de identificare: „Spuneți-i că sînt finul ei“. Mama a recunoscut parola și a stat la bal pînă la șapte dimineața, cînd a fost nevoită să-și schimbe hainele în mare grabă, ca să nu ajungă tîrziu la biserică.

La Barrancas nu au găsit nici cea mai mică urmă de aversiune împotriva familiei. Dimpotrivă, printre apropiații lui Medardo Pacheco precumpănea o stare de spirit creștinească de iertare și de uitare, după șaptesprezece ani de la nenorocire. Primirea făcută de rude a fost atît de caldă, încît atunci Luisa Santiaga a fost cea care s-a gîndit la posibilitatea ca familia să se întoarcă la acea oază de pace de la munte, atît de diferită de căldura și praful, de sîmbețele sîngeroase și fantomele decapitate din Aracataca. Reuși să i-o sugereze lui Gabriel Eligio, numai dacă el avea să se poată transfera la Riohacha, iar el a fost de acord. Totuși, în zilele acelea s-a aflat în sfîrșit că versiunea mutării nu numai că era lipsită de orice temei, ci și că nimeni n-o

dorea mai puțin decît Mina. Astfel rămase consemnat într-o scrisoare de răspuns pe care ea a trimis-o fiului ei Juan de Dios, cînd acesta i-a scris îngrozit de perspectiva întoarcerii la Barrancas, deși nu se împliniseră încă douăzeci de ani de la moartea lui Medardo Pacheco. Și aceasta fiindcă fusese mereu atît de convins de fatalismul legilor țărănești, încît s-a opus ca fiul lui, Eduardo, să-și facă practica de medic la Barrancas, o jumătate de veac mai tîrziu.

În pofida tuturor acestor temeri, acolo s-au descurcat în trei zile toate itele. În aceeași zi de marți în care Luisa Santiaga i-a confirmat lui Gabriel Eligio că Mina nu avea de gînd să se mute la Barrancas, el a fost anunțat că avea la dispoziție postul de la oficiul telegrafic din Riohacha, în urma morții neașteptate a titularului. A doua zi, Mina goli sertarele din cămară, căutînd niște foarfece, și desfăcu la întîmplare cutia de biscuiți englezești unde fata ei își ascundea telegramele de dragoste. S-a înfuriat atît de rău, că n-a mai apucat să-i strige decît una dintre ocările faimoase pe care le născocea de obicei în momentele ei proaste: „Dumnezeu iartă orice, în afară de neascultare“. În acel sfîrșit de săptămîină au plecat la Riohacha pentru a prinde duminică goeleta din Santa Marta. Nici una din ele n-a fost conștientă de noaptea înfiorătoare, biciuită de vîntul dezlănțuit de februarie: mama, zdrobită de înfrîngere, iar fata, înspăimîntată, dar fericită.

Ajunse pe uscat, Mina își recăpătă siguranța de sine pe care și-o pierduse la găsirea telegramelor. Merse mai departe singură spre Aracataca, a doua zi, lăsînd-o pe Luisa Santiaga în grija fiului ei Juan de Dios, încredințată că o punea la adăpost de diavoli iubirii. A fost tocmai pe dos: Gabriel Eligio pornise în călătorie de la Aracataca la Santa Marta pentru a o vedea de cîte ori era cu puțință. Unchiul Juanito,

care pătimise de pe urma aceleiași intransigențe a părinților față de dragostea lui pentru Dilia Caballero, hotărîse să nu se amestece în iubirea surorii lui, dar la ceasul adevărului s-a pomenit prins în capcană între adorația față de Luisa Santiaga și venerația față de părinți, și s-a refugiat într-o formulă proprie pe potrivea bunătății lui proverbiale: acceptă ca îndrăgostiții să se vadă în afara casei lui, dar niciodată singuri și fără știrea lui. Dilia Caballero, soția lui, care ierta, dar nu uita, urzi pentru cumnată aceleași potriviri infailibile și aceleași combinații meșteșugite cu care ea înșelase vigilența socrilor. La început, Gabriel și Luisa s-au văzut în casele prietenilor, dar încetul cu încetul s-au aventurat în locuri publice nu prea aglomerate. În cele din urmă, s-au încumetat să stea de vorbă la fereastră, cînd unchiul Juan nu era acasă, logodnica în salon și logodnicul în stradă, credincioși legămîntului de a nu se vedea înăuntru. Fereastră părea făcută dinadins pentru iubiri cu opreliști, avînd un grilaj andaluz de sus pînă jos și un cadru de plante agățătoare, din care n-a lipsit cîte o adiere de iasomie în zăpușeala serii. Dilia prevăzuse totul, inclusiv complicitatea unor vecini prin fluierături secrete pentru a-i preveni pe îndrăgostiți de un pericol iminent. Cu toate acestea, într-o seară au eșuat toate măsurile de siguranță și Juan de Dios s-a dat bătut în fața adevărului. Dilia profită de ocazie ca să-i poftască pe logodnici să ia loc în salonul cu ferestrele deschise, să-și împărtășească dragostea lumii. Mama n-a uitat în veci oftatul fratelui ei: „Ce ușurare!”

În zilele acelea Gabriel Eligio a primit numirea oficială la oficiul telegrafic din Riohacha. Îngrijorată de o nouă despărțire, mama a apelat atunci la monseniorul Pedro Espejo, vicarul de atunci al diocezei, cu speranța să o căsătorească fără acordul părinților. Respectul de care se bucura

monseniorul ajunsese atât de mare, încît mulți enoriași îl confundau cu sfințenia și unii veneau la slujbele ținute de el numai pentru a vedea dacă, într-adevăr, se ridica mai mulți centimetri deasupra pardoselii în momentul înălțării potirului cu ostii deasupra capului. Cînd Luisa Santiaga i-a solicitat ajutorul, el a dat încă o dovadă că inteligența este unul dintre privilegiile sfințeniei. Refuză să se amestece în forul interior al unei familii care-și păzea cu atîta gelozie intimitatea, dar optă pentru alternativa secretă de a se informa în legătură cu familia tatălui meu, prin mijlocirea curiei. Parohul din Sincé a trecut cu vederea libertățile Argemirei García și a răspuns printr-o formulă binevoitoare: „Este o familie respectabilă, deși nu prea evlavioasă”. Monseniorul a stat atunci de vorbă cu logodnicii, și împreună, și cu fiecare în parte, și le-a scris o scrisoare lui Nicolás și Tranquilinei, în care le-a exprimat certitudinea zdrobitoare că nu există putere omenească în stare să înfrîngă dragostea aceea pătimasă. Bunicii mei, învinși de puterea Domnului, hotărîră să întoarcă dureroasa pagină și-i dădură lui Juan de Dios puteri depline pentru a organiza nunta în Santa Marta. Dar ei nu asistară, ci o trimiseră ca nașă pe Francisca Simodosea.

S-au căsătorit pe 11 iunie 1926, în catedrala din Santa Marta, cu o întârziere de patruzeci de minute, deoarece mireasa uitase în ce zi erau și-a fost nevoie s-o trezească după ce trecuse de opt dimineța. În aceeași noapte se urcară încă o dată la bordul goletei îngrozitoare, ca Gabriel Eligio să-și ia în primire postul la oficiul telegrafic din Riohacha, și-și petrecură prima lor noapte în deplină castitate, doborîți de răul de mare.

Mama tînjea atât de mult după casa în care și-a petrecut luna de miere, încît noi, fiii cei mari, am fi putut-o descrie cameră după cameră, de parcă am fi trăit în ea, și pînă

astăzi continuă să fie una dintre amintirile mele amăgitoare. Totuși, prima oară cînd m-am dus cu adevărat în insula La Guajira, puțin înainte de a împlini șaiszeci de ani, m-a surprins că acea casă cu oficiul telegrafic n-avea nici o legătură cu cea din amintirea mea. Iar Riohacha idilică pe care o purtam în suflet de copil, cu străzile-i de salpetru coborînd spre o mare mîloasă, nu era decît nălucirea împrumutată de la bunicii mei. Mai mult încă: acum, cînd cunosc Riohacha, nu reușesc s-o vizualizez așa cum este, ci așa cum o clădisem, piatră cu piatră, în închipuirea mea.

La două luni după nuntă, Juan de Dios a primit o telegramă de la tata cu vestea că Luisa Santiaga era însărcinată. Noutatea a făcut să se cutremure din temelii casa din Aracataca, unde Mina nu-și revenise încă din amărăciune, și atît ea cît și colonelul depuseră armele pentru ca tinerii căsătoriți să se întoarcă la ei. N-a fost ușor. La capătul unei rezistențe demne și cumpătate de cîteva luni, Gabriel Eligio acceptă ca soția să nască în casa părinților ei.

În scurtă vreme bunicul l-a primit la gară cu o frază care a rămas scrisă cu litere de aur în albumul istoric al familiei: „Sînt gata să-ți dau orice satisfacție vei găsi de cuviință“. Bunica renouvă dormitorul care pînă atunci fusese al ei și-i instalează acolo pe părinții mei. În cursul anului, Gabriel Eligio renunță la buna lui îndeletnicire de telegrafist și-și consacră tot talentul de autodidact unei științe în declin: homeopatia. Bunicul, din recunoștință sau remușcare, interveni la autorități pentru ca strada unde locuiam în Aracataca să poarte numele pe care-l mai are și astăzi: Monseñor Espejo.

În felul acesta acolo s-a născut primul dintre cei șapte băieți și patru fete, duminică 6 martie 1927, la nouă dimineața, pe o ploaie torențială nefirească pentru anotimpul

acela, pe cînd la orizont se înălța constelația Taurului. Era gata să fie sugrumat de cordonul ombilical, căci moașa familiei, Santos Villero, și-a pierdut stăpînirea de sine proprie meseriei tocmai în momentul cel mai dificil. Dar și mai tare și-a pierdut-o mătușa Francisca, dînd fuga pînă la poarta din stradă cu răcnete ca la incendiu:

– Băiat! Băiat! Și imediat, parcă dînd alarma: Rom, că se sufocă!

Familia a presupus că romul nu era pentru a sărbători, ci pentru a-l readuce la viață cu frecții pe nou-născut. Coana Juana de Freytes, care și-a făcut intrarea providențială în dormitor, mi-a povestit în mai multe rînduri că riscul cel mai mare nu era cordonul ombilical, ci o poziție proastă a mamei în pat. Ea i-a îndreptat-o la timp, dar n-a fost ușor să mă reanimeze, așa încît mătușa Francisca mă stropi cu apa botezului în pripă. Ar fi trebuit să mă numesc Olegario, ca sfîntul a cărui zi era, dar nimeni n-a avut la îndemîină calendarul bisericesc, așa încît mi-au pus în mare grabă primul nume al tatălui, urmat de cel de José¹, dulgherul, dat fiind că era patronul localității Aracataca și pentru că ne aflam în martie, luna lui. Coana Juana de Freytes a propus un al treilea nume în memoria reconcilierii generale care se înfăptuise între familii și prieteni prin venirea mea pe lume, dar în certificatul de botez oficial pe care mi l-au făcut după trei ani au uitat să-l mai pună: Gabriel José de la Concordia.

¹ Iosif, în spaniolă.

2

În ziua în care m-am dus cu mama să vindem casa, îmi aminteam tot ce mă impresionase în copilărie, dar nu eram sigur ce anume se petrecuse înainte și ce anume după, nici ce însemnau toate acestea în viața mea. Abia dacă eram conștient că, în pofida splendorii amăgitoare a companiei bananiere, căsătoria părinților mei se înscria deja în procesul care avea să desăvîrșească decadența localității Aracataca. De cînd am început să-mi amintesc, am tot auzit repetîndu-se – mai întîi în mare taină, iar apoi cu voce tare și pe un ton alarmat – fraza fatidică: „Se spune că o să plece compania“. Totuși, ori nu credea nimeni una ca asta, ori nu s-a încumetat nimeni să se gîndească la dezastrul pe care l-ar provoca.

Versiunea mamei avea cifre atît de neînsemnate și scenariul era atît de sărac pentru o dramă atît de grandioasă ca aceea pe care mi-o imaginasem eu, încît mi-a stîrnit un sentiment de frustrare. Mai tîrziu, am vorbit cu supraviețuitori și martori, am scotocit prin colecții de ziare și documente oficiale, și mi-am dat seama că adevărul nu era de nici o parte. Conformiștii spuneau, într-adevăr, că n-au existat morți. Cei din extrema cealaltă afirmau fără să le tremure vocea că au fost peste o sută, că i-au văzut sîngerînd

în piață și că au fost luați cu un tren de marfă ca să fie aruncați în mare, precum bananele stricate. Astfel încît adevărul meu a rămas pierdut pentru totdeauna în vreo zonă improbabilă între cele două extreme. Cu toate acestea, a fost atît de persistent, că într-unul din romanele mele m-am referit la măcel cu precizia și groaza cu care mă tot gîndisem stăruitor la el ani în șir în închipuirea mea. Așa s-a întîmplat cu numărul morților, pe care l-am apreciat la trei mii, pentru a păstra proporțiile epice ale dramei, și viața reală mi-a dat pînă la urmă dreptate: de curînd, la una dintre aniversările tragediei, oratorul de serviciu de la Senat a cerut un minut de reculegere în memoria celor trei mii de martiri anonimi, victime ale forțelor publice.

Măcelul de pe plantațiile bananiere a fost punctul culminant al altora dinainte, dar cu argumentul în plus că liderii grevei au fost acuzați de comunism, și poate că era chiar adevărat. Pe cel mai de seamă și mai urmărit dintre ei, Eduardo Mahecha, l-am cunoscut din întîmplare în închisoarea „Modelo“ din Barranquilla, în zilele cînd m-am dus cu mama să vindem casa, și am legat cu el o prietenie de nădejde din momentul în care m-am prezentat ca nepot al lui Nicolás Márquez. El a fost cel care mi-a dezvăluit că bunicul nu a fost neutru, ci mediator la greva din 1928 și îl considera un om drept. Așa încît mi-a întregit ideea pe care am avut-o mereu despre masacru și mi-am format o concepție mai obiectivă despre conflictul social. Unica discrepanță între amintirile tuturor s-a referit la numărul morților, care oricum n-avea să fie singurul mister al istoriei noastre.

Atîtea versiuni divergente au fost cauza amintirilor mele amăgitoare. Printre acestea, cea mai stăruitoare este cea despre mine însumi în poarta casei, cu o cască prusacă și cu o pușcă mică de jucărie, văzînd cum defilează pe sub

migdali batalionul de *cachaco* nădușiți. Unul din ofițerii care îi comanda în uniformă de paradă mă salută, trecînd:

– La revedere, căpitane Gabi!

Amintirea este limpede, dar nu există nici o posibilitate să fie sigură. Uniforma, casca și pușca au existat, dar la vreo doi ani după grevă și cînd nu mai erau trupe de război în Cataca. Numeroase cazuri ca acesta mi-au creat acasă proasta reputație că aveam amintiri intrauterine și vise prevestitoare.

Așa era lumea cînd am început să fiu conștient de mediul meu familial și nu reușesc să-l invoc altminteri: necazuri, doruri, incertitudini, în singurătatea unei case uriașe. Ani de zile mi s-a părut că epoca aceea se prefăcuse într-un coșmar ce-mi revenea aproape în fiecare noapte, pentru că mă trezeam în zori cu aceeași groază ca în camera cu sfinți. Pe vremea adolescenței, fiind intern la un colegiu înghețat din Anzi, mă deșteptam plîngînd în toiul nopții. Am avut nevoie de bătrînețea aceasta fără remușcări, ca să înțeleg că nefericirea bunicilor în casa din Cataca a constat în aceea că s-au împotmolit veșnic în nostalgiile lor, cu atît mai mult cu cît se căzneau să le alunge.

Și mai simplu: stăteau în Cataca, dar continuau să trăiască în provincia Padilla, pe care încă o mai numim Provincia, fără alte precizări, ca și cum n-ar mai exista alta pe lume. Poate că, fără să se gîndească măcar, clădiseră casa din Cataca în chip de replică ceremonioasă a casei din Barrancas, de la ferestrele căreia se vedea, de partea cealaltă a străzii, cimitirul trist unde zăcea Medardo Pacheco. În Cataca erau iubiți și mulțumiți, dar viața lor era supusă servituții pămîntului unde s-au născut. S-au baricadat în gusturile, credințele și prejudecățile lor și au strîns rîndurile împotriva a orice ar fi fost altceva.

Prietenii lor cei mai apropiați erau îndeosebi cei care veneau din Provincie. Limba lor de acasă era aceea pe care o aduseseră bunicii lor din Spania prin Venezuela, în veacul trecut, revigorată cu regionalisme din Caraibe, africanisme ale sclavilor și crîmpeie din limba *guajira*¹, care se infiltrau puțin cîte puțin în limba noastră. Bunica o folosea ca să mă dezorienteze, neștiind că eu o înțelegeam mai bine grație legăturilor mele nemijlocite cu servitorii. Încă mai țin minte multe cuvinte: *atunkeshi*, „mi-e somn“; *jamusaitshi taya*, „mi-e foame“; *ipuwots*, „femeia însărcinată“; *aríjuna*, „străinul“, termen pe care bunica mea îl folosea referindu-se la spaniol, la omul alb și, în cele din urmă, la dușman. Indienii *guajiro*, la rîndul lor, au vorbit întotdeauna un fel de spaniolă de suprafață, cu sclipiri luminoase, cum era dialectul propriu lui Chon, cu o precizie slobodă pe care bunica i-a interzis-o pentru că ducea iremediabil la o exprimare echivocă: „Buzele gurii“.

Zilei îi lipsea parcă ceva pînă nu soseau veștile despre cine s-a născut la Barrancas, cîți oameni a omorît taurul în țarcul din Fonseca, cine s-a căsătorit la Manaure sau a murit la Riohacha, cum se simțea cînd s-a trezit generalul Socarrás care era grav bolnav în San Juan del César. La magazinul companiei bananiere se vindeau la prețuri reduse merele de California învelite în hîrtie de mătase, păstrăvii tari ca piatra în gheață, șunca de Galicia, măslinele grecești. Totuși, în casă nu se mîncea nimic care să nu fie dres cu sosul amintirilor: *malanga*² pentru supă trebuia să fie de la Riohacha, mălaiul pentru turtele de la gustarea de dimineață trebuia să fie de la Fonseca, iezii erau crescuți

¹ Limbă indigenă din Columbia.

² Tubercul comestibil al plantei cu același nume (*Arum esculentum*).

cu sarea din La Guajira, iar broaștele țestoase și langustele erau aduse vii de la Dibuya.

Așa încît majoritatea celor care ne vizitau, sosind zilnic cu trenul, veneau din Provincie sau erau trimiși de cineva de acolo. Veșnic aceleași familii: Riasco, Noguera, Ovalle, înrudite adesea cu clanurile sacre ale neamului Cotes sau Iguarán. Erau în trecere, doar cu ranița în spate și, cu toate că nu-și anunțau vizita, se știa că vor rămîne la prînz. N-am uitat niciodată fraza aproape rituală a bunicii, intrînd în bucătărie: „Trebuie să facem de toate, fiindcă nu se știe ce-o să le placă celor care vin”.

Spiritul acela de evadare perpetuă se nutrea dintr-o realitate geografică. Provincia avea autonomia unei lumi proprii și o unitate culturală compactă și străveche, într-o vale mănoasă între Sierra Nevada de Santa Marta și lanțul munților Perijá, pe coasta caraibiană a Columbiei. Comunica mai bine cu lumea decît cu restul țării, căci viața ei de zi cu zi se identifica mai curînd cu cea a Antilelor, datorită traficului lesnicios cu Jamaica sau Curazao, și aproape că se confunda cu cea a Venezuelei, printr-o graniță deschisă ce nu făcea deosebiri de rang sau culoare. Din interiorul țării care fierbea mocnit în suc propriu, răzbătea anevoie rugina puterii: legile, impozitele, soldații, veștile proaste ticluite la două mii cinci sute de kilometri înălțime și la opt zile de navigație pe fluviul Magdalena, cu un vapor alimentat cu cărbuni.

Natura aceea insulară generase o cultură izolată cu caracter propriu, pe care bunicii au implantat-o în Cataca. Mai curînd decît un cămin, casa era un sat. Veșnic se mîncea la masă în mai multe rînduri, dar primele două erau sacre de cînd am împlinit trei ani: colonelul în capul mesei și eu în colțul din dreapta lui. Locurile celelalte erau

ocupate mai întâi de bărbați și apoi de femei, dar întotdeauna separați. Aceste reguli erau încălcate în timpul sărbătorii naționale de la 20 iulie și prânzul pe ture se prelungea pînă mîncau cu toții. Seara nu se mai servea masa, ci se împărțeau cești mari de cafea cu lapte în bucătărie, cu minunatele prăjituri făcute de bunica. Atunci cînd se încuiau porțile, fiecare își atîrna hamacul unde putea, la diferite niveluri, chiar și în copacii din curte.

Una dintre poveștile cele mai pline de fantezie din acei ani a fost cea pe care am trăit-o în ziua cînd a sosit acasă un grup de bărbați îmbrăcați la fel, cu haine, cizme înalte și pîteni de călăreț, și toți cu o cruce făcută cu cenușă pe frunte. Erau fiii zămisliți de colonel de-a lungul și de-a latul Provinciei în timpul războiului de O Mie de Zile, care veneau din satele lor să-l felicite de ziua lui, cu o întîrziere de mai bine de o lună. Înainte de a veni la noi se duseseră la slujba din miercurea Păresimilor, și crucea pe care le-o desenase pe frunte părintele Angarita mi s-a părut o emblemă supranaturală al cărei mister avea să mă urmărească ani în șir, chiar și după ce m-am familiarizat cu slujba din Săptămîna Mare.

Aproape toți se născuseră după ce bunicii se căsătoriseră. Mina îi înregistra cu numele lor de botez și de familie într-un carnet de însemnări de îndată ce afla de nașterea lor și, cu o indulgență anevoie dobîndită, îi trecea pînă la urmă din tot sufletul în socotelile familiei. Dar nici ei și nici altcuiva nu le-a fost ușor să-i deosebească înainte de vizita aceea zgomotoasă, în care fiecare și-a dezvăluit felul de a fi. Erau serioși și harnici, oameni care țineau la casa lor, pașnici, care totuși nu se temeau să-și piardă capul în iureșul chefului. Au spart vesela, au rupt tufe de trandafiri urmărind un tăuraș ca să se lupte cu el, au tras în găinile

pentru ghiveci și au dat drumul unui purcel pus la îngrășat ce năvăli peste femeile care brodau pe coridor, însă nimeni n-a regretat neajunsurile acestea grație furtunii de fericire pe care o aduceau cu ei.

Am continuat să-l văd adesea pe Esteban Carrillo, geamănul mătușii Elvira, iscusit în meșteșugurile manuale, care călătorea cu o ladă de unelte pentru a repara gratis orice stricăciune de prin casele pe care le vizita. Cu simțul umorului și cu memoria-i neîntrecută mi-a umplut nenumărate goluri din istoria familiei, care păreau fără răspuns. În adolescență eram în relații bune și cu unchiul Nicolás Gómez, un bărbat cu părul blond strălucitor și cu pistrui roșietici care și-a onorat întotdeauna îndeletnicirea-i bănoasă de negustor în fosta colonie penitenciară de la Fundación. Impresionat de buna mea reputație de om aiurit, își lua rămas-bun de la mine dându-mi o pungă mare, bine garnisită cu de toate, să-mi văd mai departe de drum. Rafael Arias venea mereu în trecere, pe fugă, pe catîrul lui și cu haine de călărie, abia avînd timp să bea o cafea în picioare, în bucătărie. Pe ceilalți i-am găsit risipiți în călătoriile pe care le-am făcut, împins de nostalgie, prin satele din Provincie, ca să-mi scriu primele romane, și întotdeauna am tînjit după crucea de cenușă pe frunte ca un semn de neconfundat al identității familiei.

După mulți ani de la moartea bunicilor și de la lăsarea în voia sorții a casei senioriale, am ajuns la Fundación cu trenul de noapte și am intrat în singurul birt unde se putea consuma ceva și care mai era deschis la ora aceea în gară. Nu rămăsese mare lucru de mîncare, dar patroana a improvizat ceva grozav în cinstea mea. Era glumeață și îndatoritoare și în străfundurile acestor virtuți blînde mi s-a părut că întrezăresc caracterul puternic al femeilor din clan. Mi

s-a confirmat după mulți ani: frumoasa birtășiță era Sara Noriega, una dintre mătușile mele necunoscute.

Apolinar, fostul sclav, un om scund și bine legat, de care mi-am amintit mereu ca de un unchi, dispăruse din casă ani de zile și într-o seară apăru iar, fără motiv, îmbrăcat de doliu cu un costum de postav negru și cu o pălărie uriașă, tot neagră, trasă pînă peste ochii posomorîți. Tre-cînd pe la bucătărie, spuse că venea pentru înmormîntare, dar nimeni nu l-a înțeles pînă a doua zi, cînd a sosit vestea că bunicul tocmai își dăduse sufletul la Santa Marta, unde-l duseseră de urgență și în taină.

Singurul unchi care s-a bucurat de notorietate a fost cel mai mare dintre toți și unicul conservator, José María Valdeblánquez, care fusese senator al Republicii în timpul războiului de O Mie de Zile, și în această calitate a asistat la semnarea predării liberalilor, la ferma apropiată din Neerlandia. În fața lui, de partea celor învinși, era tatăl său.

Cred că esența felului meu de a fi și de a gândi le-o datorez în realitate femeilor din familie și numeroaselor servitoare care mi-au păstorit copilăria. Aveau caracterul călit și inima duioasă și se purtau cu mine cu naturalețea paradisului de pe pămînt. Dintre multele femei de care-mi aduc aminte, Lucía a fost singura care m-a uluit cu maliția ei copilărească, atunci cînd m-a luat pe cărarea ce ducea la broaște și și-a ridicat rochia pînă la brîu să-mi arate păru-i des, arămiu și zbîrlit. Ce mi-a atras, de fapt, atenția a fost însă pata de spuzeală ce i se întindea pe pîntece, ca un mapamond cu dune violete și oceane galbene. Celelalte servitoare păreau niște îngeri neprihăniți: își schimbau hainele în fața mea, mă scăldau cînd se scăldau și ele, mă așezau pe oliță și se așezau pe ale lor dinaintea mea, ușurîndu-și sufletul de secretele, necazurile, resentimentele lor, ca și

cum eu n-aș înțelege, fără să-și dea seama că știam totul pentru că legam niște fire pe care chiar ele mi le lăsau libere.

Chon aparținea servitorimii și străzii. Venise de la Barancas împreună cu bunicii când era doar o fetiță, crescuse pînă la urmă în bucătărie, dar în sînul familiei, și se purtau cu ea de parcă era o mătușă care-și însoțea pretutindeni nepoata, de cînd cutreierase Provincia cu mama îndrăgostită. În ultimii ani de viață s-a mutat într-o cameră a ei, în partea cea mai săracă a satului, pentru că așa a avut ea chef și trăia vînzînd pe stradă, din zorii zilei, grămăjoare de mălai pentru turte, chemînd cu strigăte familiare în liniștea de dis-de-diminează: „Grămăjoare de mălai de la baba Chon...”

Avea o frumoasă culoare de indiană și dintotdeauna a fost numai piele și os, și mergea desculță, cu un turban alb, învăluită în cearșafuri scrobite. Pășea foarte încet prin mijlocul străzii, cu o escortă de cîini blînzi și tăcuți care o luaau înainte, învîrtindu-se în jurul ei. Pînă la urmă a intrat în folclorul popular. Odată, la un carnaval, a apărut cineva travestit întocmai ca ea, cu cearșafurile și chemările ei strigate, fără a izbuti însă să dreseze o haită de cîini ca a ei. Strigătele ei lăudîndu-și grămăjoarele de mălai ajunseră atît de cunoscute în popor, încît au dat naștere unui cîntec al acordeoniștilor. Într-o dimineată nenorocită, doi cîini sălbatici i-au atacat pe ai ei, și aceștia s-au apărut atît de feroce, încît Chon a căzut la pămînt, cu șira spinării ruptă. N-a supraviețuit, în pofida numeroaselor îngrijiri medicale pe care i le-a asigurat bunicul.

Altă amintire revelatoare de pe vremea aceea a fost nașterea Matildei Armenta, o spălătoreasă care a lucrat la noi acasă cînd eu aveam vreo șase ani. Am intrat din greșală în camera ei și am găsit-o goală și cu picioarele desfăcute pe un pat de cîrpe, urlînd de durere în mijlocul

unui pîlc de cumetre de-a valma și fără rost, care-și împărțiseră trupul ei ca s-o ajute să nască, strigînd în gura mare. Una îi ștergea nădușeala de pe față cu un prosop umed, altele îi țineau cu forța brațele și picioarele și-i masau pîntecele ca să grăbească nașterea. Santo Villero, impasibilă în mijlocul harababurii, murmura cu ochii închiși rugăciuni prielnice, în vreme ce părea că sapă între coapsele femeii. Căldura era de nesuportat în camera plină de aburul oalelor cu apă clocotită aduse de la bucătărie. Am rămas într-un colț, împărțit între spaimă și curiozitate, pînă cînd moașa scoase apucînd de glezne ceva ce părea carne vie, un vițel cu niște mațe sîngerii atîrnîndu-i de buric. Atunci una dintre femei dădu cu ochii de mine acolo, în colț, și mă scoase din cameră trăgîndu-mă după ea.

– Faci un păcat de moarte, mi-a spus. Și mi-a poruncit cu un deget amenințător: Să nu cumva să-ți mai aduci aminte ce-ai văzut!

Însă femeia care mi-a răpit cu adevărat inocența n-a urmărit acest lucru și nici n-a avut vreodată habar. Se numea Trinidad, era fata cuiva care lucra la noi acasă și abia începea să înflorească într-o primăvară uluitoare. Avea cam treisprezece ani, dar mai folosea încă rochiile de la nouă și-i stăteau atît de strînse pe trup, încît părea mai despuiată decît dac-ar fi fost fără ele. Într-o seară, cînd stăteam singuri în curte năvăli brusc muzică de fanfară din casa vecină și Trinidad mă luă la dans cu o îmbrățișare atît de strînsă, că mă lăsă fără suflare. Nu mai știu ce s-a ales de ea, dar și astăzi mă trezesc în toiul nopții tulburat de șocul acela și știu că aș putea s-o recunosc în beznă pipăindu-i fiecare petic de piele și adulmecîndu-i mirosul de animal. Într-o clipă am căpătat conștiința trupului meu, cu o clarviziune a instinctelor pe care n-am mai simțit-o niciodată și de care

îndrăznesc să-mi aduc aminte ca de o moarte desfătătoare. De atunci am știut oarecum confuz și ireal că exista un mister de nepătruns pe care eu nu-l cunoșteam, dar mă tulbura de parcă l-aș fi cunoscut. Dimpotrivă, femeile din familie m-au îndreptat întotdeauna pe calea aridă a castității.

Pierderea inocenței m-a învățat în același timp că nu Pruncul Iisus ne aducea jucăriile de Crăciun, dar m-am ferit s-o spun. La zece ani, tata mi-a dezvăluit acest fapt ca pe un secret de oameni mari, fiindcă socotea că de bună seamă îl cunoșteam, și m-a dus în Noaptea de Ajun pe la prăvălii să aleg jucăriile fraților mei. La fel mi se întâmplase cu misterul nașterii după ce asistasem la cea a Matildei Armenta: mă prăpădeam de rîs cînd se spunea că pe copii îi aduce barza de la Paris. Trebuie să mărturisesc încă că nici atunci și nici acum n-am reușit să pun în legătură nașterea cu sexul. În orice caz, îmi spun că intimitatea mea cu servitoarele a putut face să se înfiripe o cale de comunicare tainică pe care cred că o am cu femeile și care, de-a lungul vieții, mi-a îngăduit să mă simt mai în largul meu și mai sigur cu ele decît cu bărbații. Tot de aici îmi poate proveni convingerea că ele susțin lumea, pe cînd noi, bărbații, o răvășim cu brutalitatea noastră notorie.

Sara Emilia Márquez mi-a influențat oarecum destinul, fără s-o știe. Urmărită de foarte tînără de pretendenți la care nici măcar nu binevoia să se uite, s-a hotărît pentru primul care i s-a părut că merită și a făcut-o pentru totdeauna. Alesul avea ceva în comun cu tata, căci era un străin de partea locului, a sosit aici nu se știe de unde și nici cum, cu o carte de vizită bună, dar fără mijloace de trai cunoscute. Se numea José del Carmen Uribe Vergel, dar cîteodată iscălea numai J. del C. A trecut un timp pînă să se afle cine era în realitate și de unde venea, pînă cînd au răzbit

toate acestea din discursurile pe care le scria la comandă pentru funcționarii publici și din versurile de dragoste publicate în propria revistă culturală, a cărei apariție depindea de voia Domnului. De când a intrat la noi în casă am simțit o mare admirație pentru faima-i de scriitor, primul pe care l-am cunoscut în viața mea. Am vrut imediat să fiu ca el și n-am mai avut astîmpăr pînă cînd mătușa Mama nu a învățat să mă pieptene la fel.

Am fost cel dintîi din familie care a aflat de iubirea lui secretă, într-o seară, cînd a intrat în casa de vizavi unde eu mă jucam cu prietenii. M-a chemat la o parte, într-o stare de vădită încordare, și mi-a dat o scrisoare pentru Sara Emilia. Eu știam că ea stătea așezată în poarta casei noastre, așteptînd vizita unei prietene. Am trecut strada, m-am ascuns după unul dintre migdali și am aruncat scrisoarea cu o asemenea precizie, că i-a căzut drept în poală. Speriată, și-a ridicat mîinile, dar strigătul i-a rămas în gît cînd a recunoscut scrisul de pe plic. Sara Emilia și J. del C. mi-au devenit de atunci prieteni.

Elvira Carrillo, sora geamănă a unchiului Esteban, răsuca cu amîndouă mîinile bucățile de trestie de zahăr, storcîndu-le sucul cu puterea unei prese. Îi mersese faima mai curînd pentru franchețea-i brutală decît pentru duioșia cu care știa să se poarte cu copiii, mai ales cu fratele meu Luis Enrique, cu un an mai mic decît mine, fiind în același timp și stăpîna, și complicea lui. El a botezat-o cu numele de nedeslușit de mătușa Pa. Specialitatea ei a fost întotdeauna aceea a problemelor imposibile. Ea și Esteban au sosit primii în casa din Cataca, dar în vreme ce el și-a găsit drumul cu tot felul de îndeletniciri și afaceri fructuoase, ea a rămas în calitate de mătușă indispensabilă în familie, fără să-și fi dat niciodată seama că a fost întocmai așa. Dispărea

cînd nu era nevoie de ea, dar cînd era nu s-a știut vreodată cum și de unde se ivea. În momentele-i proaste vorbea singură mestecînd în tocană și dezvăluia cu glas tare unde erau lucrurile considerate pierdute. A rămas în casă după ce i-a îngropat pe cei bătrîni, pe cînd buruienile devorau pămîntul puțin cîte puțin, iar animalele rătăceau prin dormitoare, chinuită în miezul nopții de o tuse de dincolo de mormînt, venind din camera de alături și care o împiedica să doarmă.

Francisca Simodosea, mătușa Mama, generăleasa clanului, care a murit fecioară la șaptezeci și nouă de ani, se deosebea de toți prin îmbrăcăminte și limbaj. Căci cultura ei nu era din Provincie, ci din paradisul feudal al savanelor din Bolívar, unde tatăl ei, José María Vidal, emigrase de foarte tînăr de la Riohacha cu meșteșugul său de aurar. Își lăsase să-i crească pînă la genunchi pletele negre ca pana corbului care nu-i încărunțiră pînă la adînci bătrîneți. Și le spăla cu apă parfumată o dată pe săptămîină și se așeza să se pieptene în ușa dormitorului ei, într-un ritual sacru de mai multe ceasuri, aprinzînd întruna niște țigări mici din tutun de proastă calitate pe care le fuma invers, cu capătul aprins în gură, cum făceau trupele liberale ca să nu fie descoperite de dușman în întunericul nopții. Și felul ei de a se îmbrăca era diferit, cu fuste și corsete din pînză imaculată de in și cu papuci de catifea.

Spre deosebire de purismul neaoș al bunicii, limbajul Mamei era cel mai slobod jargon popular. Nu și-l ascundea în fața nimănui și în nici o împrejurare, și tuturor le spunea adevărul în față. Inclusiv unei călugărițe, învățătoarea mamei la internatul din Santa Marta, pe care a lăsat-o încremenită cînd i-a replicat, după ce aceasta spusese o impertinență neînsemnată: „Dumneavoastră sînteți dintre

acelea care confundă curul cu perioadele de post“. Cu toate acestea, veșnic s-a descurcat în așa fel încât n-a părut nicicând grosolană sau cu intenție jignitoare.

Preț de jumătate de viață a fost păstrătoarea cheilor cimitirului, înregistra și elibera certificatele de deces și făcea în casă pîinea sfințită pentru biserică. A fost singura persoană din toată familia, și dintre bărbați, și dintre femei, care nu părea să aibă inima străpunsă de suferința unei iubiri în calea căreia se ridică opreliști. Am luat aminte la aceasta într-o seară cînd doctorul se pregătea să-i pună o sondă și ea nu l-a lăsat dintr-o pricină pe care atunci n-am înțeles-o: „Vreau să vă previn, domnule doctor, că n-am cunoscut niciodată bărbat“.

De atunci am auzit adesea aceste cuvinte în gura ei, dar niciodată nu mi s-a părut că le spune victorioasă ori cu păreri de rău, ci vorbind ca de un fapt împlinit care n-a lăsat vreo urmă în viața ei. În schimb, era o pețitoare iscusită care trebuie să fi suferit în dublul ei joc de a-i acoperi pe părinții mei, fără să fie necinstită față de Mina.

Am impresia că se înțelegea mai bine cu copiii decît cu oamenii mari. Ea a fost cea care s-a ocupat de Sara Emilia pînă cînd aceasta s-a mutat singură în camera cu registrele de socoteli din Calleja. Atunci ne-a luat sub aripa ei, pe Margot și pe mine, chiar dacă bunica a continuat să se ocupe de igiena mea personală, iar bunicul de formarea mea ca bărbat.

Amintirea mea cea mai tulburătoare din vremurile acelea este cea a mătușii Petra, sora mai mare a bunicului, care a venit din Riohacha să stea cu ei cînd a ajuns oarbă. Locuia în camera vecină cu biroul, unde mai tîrziu a fost atelierul de argintărie, și și-a cultivat o dibăcie magică pentru a se descurca în beznă ei fără ajutorul nimănui. Mi-o amintesc și acum, de parc-ar fi fost ieri, mergînd fără baston, ca

și cum ar fi văzut cu amîndoi ochii, încet, dar fără șovăieli, călăuzindu-se numai după mirosurile diferite. Își recunoștea odaia după aburii de acid clorhidric din atelierul de argintărie de alături, coridorul după parfumul iasomiilor din grădină, dormitorul bunicilor după mirosul de metanol folosit de amîndoi ca să-și fricționeze trupul înainte de culcare, camera mătușii Mama după izul uleiului de la candelile de pe altar și, la capătul coridorului, mirosul îmbietor al bucătăriei. Era zveltă și misterioasă, cu o piele ca de crini ofiliți, niște plete lucioase de culoarea sidefului pe care le purta răsfirate pînă la brîu și de care se îngrijea ea singură. Pupilele-i verzi și diafane de adolescentă își schimbau lumina o dată cu starea spirit. Oricum erau plimbări împlătoare, căci stătea ziua întreagă la ea în cameră, cu ușa întredeschisă și mai întotdeauna singură. Cîteodată își cînta în șoaptă, iar vocea i se putea confunda cu a Minei, dar cîntecele sale erau diferite și mai triste. Am auzit pe cineva spunînd că erau romane din Riohacha, dar numai cînd am ajuns bărbat în toată firea am aflat că în realitate le născocea chiar ea, pe măsură ce le cînta. În două sau trei rînduri n-am putut rezista tentației de a intra la ea în cameră fără ca nimeni să-și dea seama, dar n-am găsit-o. După mulți ani, într-una din vacanțele mele de la liceu, i-am povestit mamei amintirile acestea și ea s-a grăbit să mă convingă de greșeala mea. Avea absolută dreptate și am putut constata acest lucru fără umbră de îndoială: mătușa Petra murise cînd eu nu împlinisem încă doi ani.

Mătușii Wenefrida îi spuneam Nana și era cea mai veselă și cea mai simpatcă din tot clanul, dar nu reușesc să mi-o aduc aminte decît pe patul ei de bolnavă. Era măritată cu Rafael Quintero Ortega, unchiul Quinte, un avocat al săracilor născut la Chía, cam la cincisprezece leghe de

Bogotá și la tot atâtea deasupra nivelului mării. Dar s-a adaptat atât de bine Caraibilor, că în iadul din Cataca avea nevoie de sticle cu apă caldă la picioare ca să doarmă în răcoarea lui decembrie. Familia își revenise în sfârșit după nenorocirea cu Medardo Pacheco când unchiului Quinte i-a venit rîndul să pătimească și el fiindcă îl omorîse pe avocatul părții adverse într-un proces la tribunal. Lăsa impresia unui om de treabă și pașnic, dar adversarul l-a hăituit fără răgaz și nu i-a mai rămas altceva de făcut decît să pună mîna pe armă. Era atât de mic de statură și numai piele și os, încît se încălța cu pantofi de copii, iar prietenii făceau bancuri cordiale pe seama lui fiindcă revolverul de sub cămașă i-o umfla de parcă era un tun. Bunicul l-a prevenit cît se poate de serios cu fraza lui faimoasă: „Dumneata n-ai habar cum te apasă un mort“. Însă unchiul Quinte n-a avut timp să stea pe gînduri că dușmanul îi și ieși în cale cu strigăte turbate în anticamera de la tribunal, năpustindu-se asupra lui cu trupul său uriaș. „Nici măcar nu mi-am dat seama cum am scos revolverul și am tras în aer cu amîndouă mîinile și cu ochii închiși“, mi-a spus unchiul Quinte cu puțin înainte de moarte, la o sută de ani. „Cînd am deschis ochii – mi-a povestit – l-am văzut încă în picioare, mare și livid, și parcă s-a prăbușit foarte încet pînă cînd a rămas întins pe jos.“ Unchiul Quinte nu fusese conștient pînă atunci că-l nimerise drept în mijlocul frunții. L-am întrebat ce simțise cînd l-a văzut căzînd și m-a surprins franchețea lui:

– O imensă ușurare!

Ultima amintire pe care i-o păstrez soției lui, Wenefrida, a fost dintr-o noapte cu ploi nesfîrșite cînd i-a făcut far-mece o vrăjitoare. Nu era o vrăjitoare tradițională, ci o femeie simpatcă, bine îmbrăcată și la modă, care alunga cu

un mănunchi de urzici umorile otrăvite din trup, în timp ce îngîna un descîntec asemănător unui cîntec de leagăn. Brusc, Nana s-a răsucit pradă unei convulsii violente și o pasăre de mărimea unui pui, cu penele în culori ce făceau ape, își luă zborul dintre cearșafuri. Femeia a prins-o în aer cu o lovitură de maestru și a învelit-o într-o cîrpă neagră gata pregătită. Porunci să se facă foc în fundul curții și fără nici o ceremonie aruncă pasărea în flăcări. Dar Nana nu și-a revenit din boală.

Puțin mai târziu, focul din curte s-a aprins de la sine, cînd o găină a făcut un ou fantastic ce părea o minge de ping-pong cu un apendice de bonetă frigiană. Bunica l-a recunoscut îndată: „E un ou de vasilisc“. Ea cu mîna ei l-a aruncat în foc, murmurînd rugăciuni de implorare.

Niciodată nu i-am putut concepe pe bunici la o vîrstă diferită de cea pe care o aveau în amintirile mele de pe atunci. Aceași ca în pozele care le-au fost făcute în pragul bătrîneții, ale căror copii tot mai șterse s-au transmis ca un ritual tribal de-a lungul a patru generații prolifiche. Mai ales cele ale bunicii Tranquilina, femeia cea mai credulă și mai impresionabilă pe care am cunoscut-o vreodată, din pricina spai-meii pe care i-o provocau misterele vieții de zi cu zi. Încerca să-și facă mai plăcute îndeletnicirile cîntînd în gura mare vechi melodii de îndrăgostiți, dar pe neașteptate se întrerupea scoțînd strigătul ei de luptă împotriva fatalității:

– Sfîntă Fecioară Preacurată!

Fiindcă vedea că balansoarele se leagănă singure, că fantoma febrei puerperale se strecurase în dormitorul femeilor care stăteau să nască sau că mirosul iasomiilor din grădină era ca un strigoii nevăzut, că un șiret aruncat aiurea pe jos avea forma numerelor care puteau ieși la loterie pentru premiul cel mare, că o pasăre fără ochi se rătăcise în

sufragerie și a putut fi alungată numai cîntînd *La Magnífica*. Credea că descifrează cu chei secrete identitatea protagoniștilor și locurile din cîntecele venite din Provincie. Își imagina nenorociri care, mai curînd sau mai tîrziu, se și întîmplau, prevestea cine avea să sosească de la Riohacha cu o pălărie albă sau de la Manaure cu niște colici de care se putea lecuî numai cu fiere de uliu, căci pe lîngă profetesă de meserie mai era și tămăduitoare pe ascuns.

Avea un sistem personal de interpretare a viselor proprii și străine care ne călăuzeau purtarea zilnică a fiecăruia dintre noi și hotărau viața casei. Totuși, a fost gata să moară fără nici un presentiment cînd a tras zdravăn cearșafurile de pe pat și a făcut să se descarce revolverul pe care colonelul îl ținea ascuns sub pernă, ca să-l aibă la îndemîină pe cînd dormea. După traiectoria proiectilului care s-a înfipt în tavan s-a stabilit că-i trecuse bunicii foarte aproape de față.

De cînd am avut memorie am suferit tortura matinală ca Mina să mă spele pe dinți, pe cînd ea se bucura de privilegiul magic de a și-i scoate pe ai ei ca să-i spele și să-i lase într-un pahar cu apă cînd dormea. Convinș că își scotea și-și punea dantura ei naturală prin farmece indiene, am făcut-o să caște gura ca să pot vedea cum era pe dinăuntru dosul ochilor, al creierului, al nasului, al urechilor și am suferit din pricina amăgirii de a nu fi văzut decît cerul gurii. Dar nimeni nu mi-a deslușit minunea și o bună bucată de vreme m-am încăpățînat ca dentistul să-mi facă și mie o proteză ca bunicii, pentru ca ea să-mi spele dinții în timp ce eu mă jucam în stradă.

Aveam un fel de cod secret prin care amîndoi comunicam cu un univers invizibil. Ziua, lumea ei magică mi se părea fascinantă, însă noaptea, îmi stîrnea pur și simplu

groază: frica de întuneric, anterioară ființei noastre, care m-a urmărit toată viața pe drumuri singuratice și chiar în bombele din lumea întreagă unde se dansa. În casa bunicii fiecare sfânt avea camera lui și fiecare cameră avea mortul ei. Dar singura casă cunoscută în chip oficial drept „Casa mortului“ era cea vecină cu a noastră, și mortul ei era unicul care într-o ședință de spiritism s-a identificat cu numele lui omenesc: Alfonso Mora. Cineva apropiat lui și-a dat osteneala să-l caute în registrele de botez și de deces, și a găsit nenumărați omonimi, dar nici unul n-a dat semne că ar fi al nostru. Acea a fost ani în șir casa parohială și s-a răspândit minciuna că fantoma era chiar părintele Angarita, vrînd să-i sperie pe curioșii care-l spionau în peregrinările sale nocturne.

N-am apucat s-o cunosc pe Meme, sclava indiană *guajira* adusă de familie de la Barrancas și care, într-o noapte cu furtună, a fugit cu Alirio, fratele ei adolescent, dar am auzit întotdeauna că ei au fost cei care au împestrit graiul celor din casă cu limba lor de baștină. Spaniola lor enigmatică i-a uimit pe poeți, din ziua memorabilă cînd unchiul Juan de Dios a găsit chibriturile pierdute și i le-a dat înapoi, folosind jargonul ei victorios:

– Iată-mă aici, chibrit al tău!

Nu-ți venea să crezi că bunica Mina, cu femeile ei zăpăcite, a fost sprijinul economic al casei cînd resursele au început să se împutineze. Colonelul avea niște pămînturi risipite care fuseseră ocupate de colonii *cachaco* și el a refuzat să-i gonească. Într-un ceas rău, ca să-i salveze onoarea unuia dintre fiii săi, a fost nevoit să ipotecheze casa din Cataca și l-a costat o avere să n-o piardă. Cînd s-au epuizat toate resursele, Mina și-a întreținut mai departe familia cu brutăria, micuțele animale de zahăr ars care se vindeau în

tot satul, găinile pestrițe, ouăle de rață, zarzavaturile din fundul curții. A redus drastic numărul servitoarelor, rămînînd cu cele mai folositoare. Banii gheață ajunseră pînă la urmă fără rost doar în tradiția orală a casei. Așa încît atunci cînd a trebuit să i se cumpere mamei un pian, la întoarcerea ei de la școală, mătușa Pa a făcut socoteala exactă în moneda casei: „Un pian costă cinci sute de ouă“.

În mijlocul acelei trupe de femei evanghelice, bunicul era pentru mine siguranța absolută. Numai cu el îmi pieria neliniștea și mă simțeam cu picioarele pe pămînt și bine ancorat în viața reală. Acum mi se pare ciudat că voiam să fiu ca el, realist, curajos, sigur pe mine, dar niciodată n-am putut rezista tentației constante de a pătrunde în lumea bunicii. Mi-l amintesc rotofei și sangvin, cu cîteva fire albe pe țeasta-i lucioasă, cu mustața ca peria, bine îngrijită, și cu niște ochelari rotunzi cu rame de aur. Avea vorba domoală, era înțelegător și tolerant pe timp de pace, dar prietenii lui conservatori și-l aminteau ca pe un dușman de temut în momentele de restriște ale războiului.

N-a folosit niciodată uniformă militară, căci își cîștigase gradul în armata revoluționară, și nu în cea oficială, dar mult timp după războaie se îmbrăca în cămașa cu buzunare, cum era obiceiul printre veteranii din Caraibe. De cînd s-a promulgat legea pensiilor de război, a îndeplinit toate formalitățile ca s-o obțină pe a lui, și atît el cît și soția și moștenitorii lui mai apropiați au continuat s-o aștepte pînă la moarte. Bunica Tranquilina, care a murit departe de casa aceea, oarbă, decrepită și pe jumătate țicnită, mi-a spus în ultimele sale momente de luciditate: „Mor liniștită, fiindcă știu că voi o să primiți pensia lui Nicolasito“.

A fost prima oară cînd am auzit cuvîntul acela mitic ce a semănat în familie germenul iluziilor eterne: pensia. Intrase

În casă înainte ca eu să mă nasc, atunci cînd guvernul a stabilit pensii pentru veteranii războiului de O Mie de Zile. Bunicul în persoană și-a întocmit dosarul, chiar făcînd exces de mărturii date sub jurămînt și de documente doveditoare, și l-a dus el însuși la Santa Marta ca să semneze procesul-verbal de predare. După cele mai puțin optimiste calcule, era o sumă suficientă pentru el și pentru descendenții lui pînă la a doua generație. „Nu vă faceți griji, spunea bunica, banii de pensie trebuie să ajungă pentru toate“.

Poșta, care n-a fost niciodată ceva urgent în familie, s-a transformat de atunci în trimis al Providenței.

Eu însumi n-am izbutit să văd vreodată lucrurile altfel, cu toată povara de incertitudine pe care o aveam în sinea mea. Cu toate acestea, cîteodată Tranquilina dădea dovadă de un curaj ce nu se potrivea defel cu numele ei.¹ În războiul de O Mie de Zile bunicul a fost întemnițat la Riohacha de către un văr primar de-ai ei, ofițer al armatei conservatoare. Rudele liberale, ca și ea însăși, au înțeles că era un act de război în fața căruia puterea familiei nu făcea doi bani. Dar cînd bunica a aflat că-i țineau bărbatul în butuci ca pe un criminal de rînd, și-a înfruntat vărul cu un bici, obligîndu-l să i-l dea înapoi teafăr și nevătămat.

Lumea bunicului era alta, cu totul diferită. Chiar și în ultimii lui ani părea foarte sprinten, ducîndu-se pretutindeni cu lădița cu unelte ca să repare stricăciunile din casă sau făcea să urce apa în baie ore în șir cu pompa manuală din fundul curții, sau se cățăra pe scările aproape verticale ca să verifice apa din butoaie. În schimb, mă ruga să-i leg șireturile de la bocanci fiindcă i se tăia răsufarea cînd voia

¹ În spaniolă, *tranquilo*, de unde provine numele *Tranquilina*, înseamnă: „liniștit“, „blînd“, „domol“.

s-o facă el. Mare minune că n-a murit în dimineța în care a încercat să prindă papagalul orb ce se cățăraseră pînă sus, la butoaie. Reușise să-l înhațe de gît cînd alunecă pe pasarelă și căzu la pămînt de la o înălțime de patru metri. Nimeni nu și-a explicat cum a putut supraviețui cu cele nouăzeci de kilograme ale sale și la cei cincizeci și ceva de ani. Acea a fost pentru mine ziua memorabilă în care medicul l-a examinat gol în pat pe toate părțile și l-a întrebat ce era cu cicatricea veche de o jumătate de deget pe care i-a descoperit-o la stîngie.

– A fost un glonț în timpul războiului, spuse bunicul.

Încă nu-mi vin în fire de emoție. Așa cum nu-mi vin în fire după ziua în care s-a uitat în stradă de la fereastra biroului să vadă un cal faimos de călărie pe care voiau să i-l vîndă și dintr-o dată a simțit că ochiul i se umple de apă. A încercat să se protejeze cu mîna și i-au rămas în palmă cîteva picături de lichid diafan. Nu numai că a pierdut ochiul drept, dar bunica nici nu i-a mai dat voie să cumpere calul care-l avea pe diavolul în el. Folosi pentru scurtă vreme un platură de pirat peste orbita întunecată pînă cînd oculistul i l-a schimbat cu niște ochelari potriviți și i-a prescris un baston de trestie care pînă la urmă a ajuns un semn de identitate, ca și micul ceas cu lanț de aur de la vestă, cu un capac ce se deschidea cu o tresărire muzicală. A fost întotdeauna recunoscut faptul că perfidia anilor ce începeau să-l copleșească n-a afectat absolut deloc virtuțile sale de seducător tainic și de amant nemaipomenit.

La baia rituală de la șase dimineța, pe care în anii săi cei de pe urmă a făcut-o mereu împreună cu mine, ne turnam apă din bazin cu un tîlv și la sfîrșit ne scăldam în apă de colonie marca Lanman și Kemps, pe care contrabandiștii

din Curazao o vindeau în cutii la domiciliu, ca și brandyul și cămășile de mătase chinezească.

A fost auzit spunînd uneori că era singura colonie pe care o folosea pentru că o simțea numai cel care se dădea cu ea, dar n-a mai crezut așa ceva cînd cineva a recunoscut-o pe o pernă străină. Altă poveste pe care am auzit-o repetată ani de-a rîndul a fost cea din seara în care se stinsese lumina și bunicul și-a turnat o sticlură cu cerneală în cap crezînd că era apa lui de colonie.

Pentru treburile zilnice din casă folosea niște pantaloni de dril cu veșnicele sale bretele elastice, pantofi ușori și o șapcă de catifea cu cozoroc. Pentru slujba de duminică, de la care a lipsit de foarte puține ori și numai din motive de forță majoră, sau pentru orice ocazie însemnată din viața de zi cu zi, purta un costum de în alb, cu guler tare și cravată neagră. Aceste rare ocazii i-au adus de bună seamă faima de mîină-spartă și de înfumurat. Impresia pe care o am astăzi este că atît casa cît și tot ce era în ea existau numai pentru el, căci căsnicia lor a fost pilduitoare pentru machismul unei societăți matriarhale, în care bărbatul e rege absolut la el acasă, dar nevasta e cea care conduce. La drept vorbind, el era marele *macho*. Adică: un bărbat de o duioșie încîntătoare în particular, de care se rușina în public, în vreme ce soția lui se dădea de ceasul morții să-l facă fericit.

Bunicii făcură încă o călătorie la Barranquilla în zilele în care s-a sărbătorit primul centenar de la moartea lui Simón Bolívar, în decembrie 1930, ca să fie prezenți la nașterea surorii mele Aida Rosa, a patra din familie. La întoarcerea la Cataca au adus-o pe Margot, care avea un an și ceva, iar părinții au rămas cu Luis Enrique și cu fetița nou-născută. Mi-a fost greu să mă obișnuiesc cu schimbarea,

fiindcă Margot ajunsese acasă ca o ființă de pe altă lume, rahitică și sălbatică și cu o viață lăuntrică de nepătruns. Când a văzut-o Abigaíl – mama lui Luis Carmelo Correa – n-a înțeles de ce bunicii s-au împovărat cu o astfel de sarcină. „Fetița asta trage să moară“, a spus Abigaíl. În tot cazul, la fel spuneau și despre mine, pentru că mîncam puțin și clipeam des, și pentru că lucrurile pe care le spuneau li se păreau atît de colosale, încît le socoteau minciuni, fără a le trece prin cap că majoritatea erau adevărate într-alt chip. Numai după mulți ani am aflat că doctorul Barboza a fost singurul care sărise să-mi ia apărarea cu un argument înțeles: „Minciunile copiilor sînt semne ale unui mare talent“.

A trecut o groază de timp pînă ce Margot a acceptat viața de familie. Se așeza în micuțul balansoar ca să-și sugă degetul în ungherul cel mai nebănuít. Nimic nu-i atrăgea atenția, numai clopotul ceasului, pe care la fiecare oră îl căuta cu ochii ei mari de făptură care vede năluci. Nu izbutiră s-o facă să mănînce cîteva zile. Respingea mîncarea fără dramatism și uneori o arunca pe la colțuri. Nimeni nu pricepea cum de trăia fără să mănînce, pînă cînd și-au dat seama că tot ce-i plăcea era pămîntul umed din grădină și cojile de var pe care le desprindea de pe pereți cu unghiile. Când bunica a descoperit toate acestea, a pus fiere de vită în cele mai îmbietoare locuri tainice ale grădinii și a ascuns ardei iute prin glastre. Părintele Angarita a botezat-o cu aceeași ceremonie cu care a ratificat botezul în pripă ce mi-l făcuseră la naștere. L-am primit în picioare, urcat pe un scaun și am îndurat cu curaj respectuos sarea de bucătărie pe care părintele mi-a pus-o pe limbă și cana de apă pe care mi-a turnat-o pe cap. Margot, în schimb, s-a revoltat pentru amîndoi cu un țipăt de fiară rănită și cu o zvîrcolire din

tot trupul, pe care nașii și nașele n-au reușit decît cu chiu cu vai s-o stăpînească deasupra cristelniței.

Astăzi cred că ea avea mai multă chibzuință, în legătura ei cu mine, decît adulții între ei. Complicitatea noastră era atît de ciudată, încît nu doar o dată ne ghiceam gîndurile. Într-o dimineață, ne jucam în grădină cînd a răsunat fluieratul trenului, ca în fiecare zi la unsprezece. Dar de data aceea, auzindu-l, am avut revelația inexplicabilă că în tren venea medicul companiei bananiere care cu cîteva luni înainte îmi dăduse un sirop de rubarbă ce mi-a provocat o criză de vărsături. Am dat fuga prin toată casa cu strigăte de alarmă, dar nimeni nu m-a crezut. În afară de sora mea Margot, care a stat ascunsă împreună cu mine pînă cînd doctorul și-a terminat masa de prînz și s-a întors cu trenul următor. „Sfîntă Fecioară Preacurată! exclamă bunica, găsindu-ne ascunși sub patul ei. Cu copiii ăștia n-avem nevoie de telegrame!”

Niciodată nu mi-am putut învinge teama de a sta singur și mai cu seamă pe întuneric, dar mi se pare că avea o obîrșie concretă, căci noaptea se materializau fanteziile și prevestirile bunicii. Chiar și la șaptezeci de ani am simțit în vise pala fierbinte a iasomiilor de pe coridor și fantasmelor din dormitoarele întunecoase, tot timpul cu sentimentul care mi-a apăsat copilăria: spaima de noapte. De multe ori am presimțit, în insomniile mele de pe tot mapamondul, că și eu port osînda acelei case mitice într-o lume fericită unde muream în fiecare noapte.

Cel mai ciudat era că bunica ținea casa în pofida acestui simț al irealității pe care îl avea. Cum era cu putință să se mențină felul acela de viață cu resurse atît de precare? Nu prea îmi ies socotelile. Bunicul învățase meșteșugul de la tatăl lui, care la rîndul său îl învățase de la al lui și, cu toată

faima peștișorilor lui de aur care se vedeau pretutindeni, nu reușea să-i vîndă. Ba și mai mult: cînd eram copil, aveam impresia că îi făcea doar la răstimpuri sau cînd pregătea un dar de nuntă. Bunica spunea că el muncește doar ca să dăruiască. Totuși, renumele lui de funcționar destoinic i-a prins bine cînd Partidul Liberal a cîștigat puterea și el a fost trezorier ani în șir și apoi administrator financiar în mai multe rînduri.

Nu-mi pot imagina un mediu familial mai propice pentru vocația mea decît casa aceea aiurită, mai ales prin firea nenumăratelor femei care m-au crescut. Singurii bărbați erau bunicul și cu mine, și el m-a inițiat în trista realitate a oamenilor mari cu relatări ale unor bătălii sîngeroase și explicații școlarești despre zborul păsărilor și despre tunetele de la asfințit și mi-a încurajat pasiunea pentru desen. La început desenam pe pereți, pînă cînd femeile din casă s-au apucat să strige ca din gură de șarpe: „Peretele și zidul sînt hîrtia prostului. Bunicul s-a înfuriat, a pus să fie zugrăvit în alb un perete al atelierului său de argintărie și mi-a cumpărat creioane colorate, iar mai tîrziu niște acuarele, ca să pot picta în voie, în vreme ce el lucra la celebrii săi peștișori de aur. L-am auzit uneori spunînd că nepotul avea să fie pictor, dar n-am luat aminte, pentru că eu credeam că pictorii erau numai aceia care vopseau ușile¹.

Cei care m-au cunoscut la patru ani spun că eram palid și îngîndurat, și că vorbeam numai pentru a debita aiureli, dar povestirile mele erau în mare parte episoade simple din viața zilnică, pe care eu le făceam mai atrăgătoare cu amănunte fantastice pentru ca adulții să mă ia în seamă.

¹ Cuvîntul spaniol *pintor* are, pe lîngă sensul de „pictor”, și pe cele de „zugrav” și de „vopsitor”.

Cea mai bună sursă de inspirație erau discuțiile pe care oamenii mari le purtau cu mine de față, deoarece credeau că nu le înțeleg, sau le încifrau dinadins ca eu să nu le înțeleg. Se întâmpla însă tocmai pe dos: eu le absorbeam ca un burete, le desfăceam în bucăți, le încurcam ca să le ascund originea și, când le redam chiar acelora care le susținuseră, aceștia rămâneau uluiți de coincidențele între ceea ce spuneam eu și ceea ce gîndeau ei.

Uneori nu știam cum să procedez cu conștiința mea și încercam s-o ascund, clipind iute. Pîna într-atît, încît un raționalist din familie a hotărît să mă vadă un doctor de ochi, care a atribuit clipitul unei afecțiuni a amigdalelor, și mi-a prescris un sirop de ridiche cu iod care mi-a prins bine ca să-i liniștesc pe adulți. Bunica, la rîndul ei, a ajuns la concluzia providențială că nepotul ei era ghicitor. Asta a prefăcut-o în victima mea preferată, pîna în ziua cînd a leșinat fiindcă am visat într-adevăr că bunicului îi ieșise pe gură o pasăre vie. Spaima că ar putea muri din vina mea a fost cel dintîi element care mi-a domolit dezlănțuirea precoce. Acum mă gîndesc că nu erau răutăți copilărești, cum s-ar putea crede, ci tehnici rudimentare de povestitor în fașă pentru a face realitatea mai amuzantă și mai de înțeles.

Primul meu pas în viața reală a fost descoperirea fotbalului în mijlocul străzii sau în cîteva livezi vecine. Maestrul meu era Luis Carmelo Correa, care s-a născut cu o vocație aparte pentru sporturi și cu un talent ereditar pentru matematică. Eu eram cu cinci luni mai mare, dar el rîdea de mine fiindcă mă întrecea, crescînd mai mult și mai repede. Am început să ne jucăm cu mingi de cîrpă și am ajuns să fiu un portar bun, dar cînd am trecut la balonul regulamentar am primit o lovitură în stomac atunci cînd maestrul meu a tras un șut atît de puternic, încît n-am mai putut face pe

grozavul. În ocaziile cînd ne-am întîlnit, adulți fiind, am constatat cu mare bucurie că ne purtam tot ca atunci cînd eram copii. Însă amintirea cea mai impresionantă din perioada aceea a fost trecerea rapidă a șefului companiei bananiere într-un somptuos automobil decapotabil, avînd lîngă el o femeie cu plete lungi, aurii, fluturînd în vînt, și un cio-bănesc german tronînd ca un rege pe locul de onoare. Erau apariții instantanee ale unei lumi îndepărtate și neverosimile care ne era interzisă nouă, muritorilor.

Am început să ajut la liturghie fără să cred prea mult, dar cu o seriozitate care a fost poate considerată drept un element esențial al credinței. Pesemne în temeiul acestor virtuți m-au dus la șase ani la părintele Angarita ca să mă inițieze în misterele primei comuniuni. Mi-a schimbat viața. Au început să se poarte cu mine de parcă eram om în toată firea, iar sacristanul m-a învățat cum să ajut la liturghie. Singura mea problemă a fost că n-am putut pricepe în ce moment trebuia să sun din clopoțel și-l făceam să sune pur și simplu cînd mi se năzărea. A treia oară, părintele se întoarce către mine și-mi porunci cu asprime să încetez. Partea bună a îndeletnicirii mele era că atunci cînd celălalt ministrant, sacristanul și cu mine rămîneam singuri să facem ordine în sacristie mîncam pîinea sfințită care prisosisese și beam cîte un pahar de vin.

În ajunul primei comuniuni părintele m-a spovedit fără nici o introducere, stînd ca un adevărat papă în jilțul regesc, iar eu îngenuncheat în fața lui pe o pernă de pluș. Conștiința mea în ceea ce privește binele și răul era destul de simplă, dar părintele m-a ajutat cu un dicționar de păcate pentru ca eu să-i pot răspunde pe care le săvîrșisem și pe care nu. Cred că am răspuns bine pînă cînd m-a întrebat dacă nu făcusem lucruri necurate cu animale. Aveam o

noțiune confuză că unii oameni mari săvârșeau cu măgărițele un păcat pe care nu-l înțelesesem niciodată, dar abia în după-amiaza aceea am aflat că era posibil și cu găinile. În felul acesta, cel dintâi pas al meu spre prima comuniune a însemnat alt mare salt întru pierderea inocenței și n-am mai găsit nici un stimulent să ajut mai departe la liturghie.

Proba mea de foc a fost când părinții s-au mutat la Cataca aducându-i pe Luis Enrique și pe Aida, ceilalți doi frați ai mei. Margot, care abia își amintea de tata, se temea îngrozitor de el. Eu la fel, dar cu mine a fost întotdeauna mai precaut. O singură dată și-a scos cureaua să mă bată și eu am luat poziție de drepti, mi-am mușcat buzele și l-am privit în ochi, gata să suport orice numai să nu plîng. El și-a coborât brațul și a început să-și pună cureaua la loc, dojenindu-mă printre dinți pentru ceea ce făcusem. În lungile noastre conversații de adulți mi-a mărturisit că îl dureau teribil să ne bată, dar că o făcea poate din groaza să nu ajungem niște derbedei. În momentele lui bune era simpatic. Îi plăcea nemaipomenit să spună bancuri la masă, unele foarte bune, dar le repeta atît de mult, încît într-o zi Luis Enrique s-a ridicat și a spus:

– Mă anunțați și pe mine cînd terminați cu rîsul.

Însă în seara în care n-a apărut acasă la părinți și nici la bunici, și l-au căutat prin jumătate de tîrg pînă cînd l-au găsit la cinema, a mîncat o mamă de bătaie soră cu moartea. Celso Daza, care vindea răcoritoare, îi servise una de *zapote*¹ la opt seara, iar el dispăruse cu paharul și fără să plătească. Vînzătoarea de plăcinte i-a vîndut una și l-a văzut la puțină vreme stînd de vorbă cu portarul de la cinema, care l-a lăsat să intre gratis fiindcă îi spusese că tatăl lui îl aștepta

¹ Fruct foarte dulce de sapotier (*Archas sapotas*).

Înăuntru. Filmul era *Dracula*, cu Carlos Villarías și Lupita Tovar, iar regizorul era George Melford. Ani de-a rîndul Luis Enrique mi-a descris groaza lui în clipa cînd s-au aprins luminile teatrului, chiar cînd contele Dracula se pregătea să-și înfigă colții de vampir în gîtul frumoasei. Stătea în locul cel mai ascuns pe care-l găsisese liber la balcon și de acolo i-a văzut pe tata și pe bunicul căutînd în fiecare rînd la parter, cu proprietarul cinematografului și cu doi agenți de poliție. Erau gata să se dea bătuci cînd Papaletto îl descoperi în ultimul rînd la galerie și îl arătă cu bastonul:

– Iată-l acolo!

Tata l-a scos afară trăgîndu-l de păr și bătaia cu cureaua pe care i-a dat-o acasă a rămas ca o pedeapsă legendară în istoria familiei. Groaza și admirația mea pentru acel act de independență al fratelui meu mi-au rămas vii pentru totdeauna în memorie. Dar părea că el supraviețuia mereu, de fiecare dată mai eroic. Totuși, astăzi mă intrigă faptul că revolta lui nu se manifesta și în rarele perioade în care tata era plecat de acasă.

M-am refugiat mai mult ca oricînd în umbra bunicului. Veșnic eram împreună, diminețile în atelierul de argintărie sau în biroul lui de administrator, unde mi-a încredințat o însărcinare care mă făcea fericit: să desenez semnele ce urmau să fie făcute cu fierul roșu vacilor destinate sacrificării, și mi-am asumat-o cu atîta seriozitate, încît îmi ceda locul la birou. La ora prînzului, cu toți musafirii, ne așezam mereu în capul mesei, el cu cana lui mare de aluminiu pentru apa cu gheață, iar eu cu o lingură de argint care-mi servea la orice. Celorlalți le atrăgea atenția că, dacă voiam o bucată de gheață, băgam mîna în cană s-o iau, și în apă rămînea un strat de grăsime. Bunicul îmi lua apărarea: „El are toate drepturile“.

La unsprezece ne duceam să așteptăm trenul, deoarece fiul lui, Juan de Dios, care locuia în continuare la Santa Marta, îi trimitea în fiecare zi cîte o scrisoare prin conducătorul de serviciu, plătindu-i cinci centime. Bunicul răspundea dîndu-i alte cinci centime cu trenul care se întorcea. După-amiaza, cînd soarele cobora, mă ducea de mîna să-și rezolve treburile personale. Mergeam la frizerie – era sfer-tul de ceas cel mai lung al copilăriei; să vedem focurile de artificii pentru sărbătorile naționale – care mă terorizau; la procesiunile din Săptămîna Mare – cu acel Hristos mort pe care l-am crezut dintotdeauna din carne și oase. Eu purtam pe atunci o șapcă ecosez, la fel cu una a bunicului, pe care Mina mi-o cumpăraseră ca să semăn mai mult cu el. Asemă-narea era atît de mare, încît unchiul Quinte ne vedea ca pe una și aceeași persoană la vîrste diferite.

La orice oră din zi bunicul mă ducea la cumpărături la tîrgul îmbietor al companiei bananiere. Acolo am aflat ce sînt *pargos*¹ și pentru prima oară am pus mîna pe gheață și m-a cutremurat descoperirea că era rece. Eram fericit mîn-cînd ce pofteam, dar mă plictiseau partidele de șah cu Bel-gianul și discuțiile politice. Acum îmi dau seama însă că în acele lungi plimbări vedeam două lumi diferite. Bunicul o vedea pe a lui la orizontul său, iar eu o vedeam pe a mea la înălțimea ochilor. El își saluta prietenii de prin balcoane, iar eu tînjeam după jucăriile olarilor expuse pe trotuare.

Cînd se lăsa seara, zăboveam în forfota universală din Las Cuatro Esquinas, el stînd de vorbă cu don Antonio Daconte, care îl primea în picioare în ușa prăvăliei sale cu de toate, și eu uluit de noutățile din lumea întreagă. Îmi plăceau la nebunie scamatorii de bîlci care scoteau iepuri

¹ Pește din ordinul acantopterigienilor (*Pagrus*).

din pălărie, cei care înghițeau foc, ventrilocii care făceau animalele să vorbească, acordeoniștii care cântau în gura mare despre ce se întâmpla în Provincie. Astăzi îmi dau seama că unul dintre ei, foarte bătrîn și cu o barbă albă, putea fi legendarul Francisco Bărbatul.

Ori de cîte ori socotea că filmul e potrivit, don Antonio Daconte ne invita la prima reprezentatie în salonul său Olympia, spre marea îngrijorare a bunicii, care considera că e un libertinaj nepotrivit pentru un nepot inocent. Dar Papaletto stăruia și a doua zi mă punea să-i povestesc filmul la masă, îmi corecta toate omisiunile și greșelile, și mă ajuta să refac episoadele dificile. Erau crîmpeie de artă dramatică ce mi-au fost de folos, de bună seamă, mai ales cînd am început să desenez comicsuri încă dinainte de a învăța să scriu. La început mi le lăudau ca pe niște nostimade copilărești, dar îmi plăceau atît de mult aplauzele facile ale celor mari, încît aceștia au ajuns pînă la urmă să fugă de mine cînd mă auzeau că vin. Mai tîrziu mi s-a întîmplat la fel cu cîntecele pe care mă obligau să le cînt pe la nunți și aniversări.

Înainte de a ne duce la culcare, petreceam un răstimp destul de lung în atelierul Belgianului, un bătrîn înfiorător care își făcuse apariția în Aracataka după Primul Război Mondial, și nu mă îndoiesc că era belgian așa cum mi-l amintesc, cu accentul său bezmetic și nostalgiile sale de navigator. Cealaltă ființă vie de la el de acasă era un dog danez, surd și pederast, care se numea ca președintele Statelor Unite: Woodrow Wilson. L-am cunoscut pe Belgian cînd aveam patru ani, cînd bunicul se ducea să joace cu el niște partide de șah mute și nesfîrșite. Din prima seară m-a mirat că în casa lui nu exista nimic despre care să știu la ce folosea. Căci era un artist în tot ce supraviețuia harababurii

propriilor opere: peisaje marine pastel, fotografiile de copii la aniversări și la prima comuniune, copii de bijuterii orientale, figurine făcute din corn de vită, mobile desprecate din epoci și stiluri diferite, îngrămădite unele peste altele.

Mi-a atras atenția pielea lui lipită de oase, de aceeași culoare galbenă solară ca și părul, și cu o şuviță ce-i cădea pe față și-l deranja cînd vorbea. Fuma cu o pipă de lup de mare pe care o aprindea numai pentru șah, iar bunicul spunea că era un șiretlic ca să-și zăpăcească adversarul. Avea un ochi de sticlă ieșit din orbită care părea mai atent la interlocutor decît ochiul sănătos. Era invalid de la brîu în jos, cu umerii aduși în față și răsucit înspre stînga, dar naviga precum un pește printre stîncile submarine din atelierele lui, mai curînd atîrnat decît sprijinit în cîrjele de lemn. Nu l-am auzit niciodată vorbind despre călătoriile lui pe mare, care erau, se pare, multe și cutezătoare. Singura pasiune care i se cunoștea în afara casei era aceea pentru cinema și, la sfîrșit de săptămînă, nu lipsea de la nici un film, de orice fel.

Nu l-am îndrăgit niciodată și cu atît mai puțin în timpul partidelor de șah la care zăbovea ceasuri pînă să miște o piesă, pe cînd mie îmi cădea capul de somn. Într-o seară, mi s-a părut atît de neajutorat, încît m-a năpădit presimțirea că avea să moară foarte curînd și mi-a fost milă de el. Însă cu timpul a ajuns să stea atîta pe gînduri la fiecare mutare, că pînă la urmă am dorit din tot sufletul să moară.

Cam în acea vreme bunicul a atîrnat în sufragerie tabloul cu Simón Bolívar pe patul său de moarte. Mi-a venit greu să înțeleg de ce nu avea giulgiu precum ceilalți morți pe care îi văzusem la cîte un priveghi, ci era întins pe o masă de birou cu uniforma din zilele lui de glorie. Bunicul mi-a risipit îndoielile cu niște cuvinte categorice:

- El era altfel.

Apoi, cu un glas tremurător ce nu părea al lui, mi-a citit un lung poem atârnat lângă tablou, din care îmi voi aminti pentru totdeauna doar versurile finale: „Tu, Santa Marta, ai fost primitoare și-n poala ta i-ai dat măcar acest crîmpei la țarm de mare spre a muri“. De atunci și pentru mulți ani, mi-a rămas în cap ideea că Bolívar fusese găsit mort pe țarm. Bunicul m-a învățat și mi-a cerut să nu uit în veci că acel om a fost cel mai mare care s-a născut în istoria lumii. Năucit de nepotrivirea acestor cuvinte ale lui cu altele pe care bunica mi le spusese cu o emfază asemănătoare, l-am întrebat pe bunicul dacă Bolívar era mai mare ca Iisus Hristos. El mi-a răspuns dînd din cap, fără convingerea dinainte:

- N-au nimic de-a face una cu alta.

Acum știu că bunica îi impusese bărbatului ei să mă ia în plimbările sale de seară, fiind convinsă că erau pretexte ca să-și viziteze amantele reale sau presupuse. Se prea poate ca uneori să-i fi servit drept alibi, dar adevărul este că niciodată n-a fost cu mine în vreun loc care să nu se afle pe ruta prevăzută. Totuși, am imaginea limpede a unei seri cînd am trecut din întîmplare cu cineva de mîna prin fața unei case necunoscute și l-am văzut pe bunicul așezat ca domn și stăpîn în salon. N-am putut înțelege niciodată de ce m-a străfulgerat clarviziunea că nu trebuia să povestesc nimănui ceea ce văzusem. Pînă în ziua de astăzi.

Tot bunicul mi-a descoperit literele scrise, la cinci ani, într-o seară în care m-a dus să văd animalele de la un circ în trecere prin Cataca, sub un cort mare cît o biserică. Cel mai mult mi-a atras atenția o rumegătoare chinuită și tristă, cu o expresie teribilă de mamă.

- E o cămilă, mi-a spus bunicul.

Cineva din apropiere i-a ieșit în întâmpinare:

– Iertare, domnule colonel, e un dromader.

Abia acum pot să-mi imaginez cum trebuie să se fi simțit bunicul pentru că l-a corectat cineva în prezența nepotului. Fără să clipească măcar, a depășit momentul cu o întrebare demnă:

– Care-i diferența?

– Nu știu, răspunse celălalt, dar acesta-i un dromader.

Bunicul nu era un om cult și nici nu pretindea că este, că fugise de la școala publică din Riohacha pentru a se duce să tragă cu pușca într-unul din nenumăratele războaie civile din Caraibe. Nu s-a mai apucat niciodată de învățătură, dar toată viața a fost conștient de lacunele sale și avea o aviditate de cunoștințe imediate, care-i compensa cu prisosință lipsurile. În după-amiaza cu circul s-a întors abătut la el în birou și a consultat dicționarul cu o atenție copilărească. Atunci a aflat el și am aflat și eu pentru totdeauna care e diferența dintre un dromader și o cămilă. La sfârșit, mi-a pus gloriosul cărțoi în poală și mi-a zis:

– Cartea asta nu numai că le știe pe toate, dar mai e și singura care nu greșește niciodată.

Era un volum mare, cu o ilustrație cu un atlant uriaș pe cotor, pe umerii căruia se sprijinea bolta universului. Eu nu știam să citesc și nici să scriu, dar puteam să-mi imaginez câtă dreptate avea colonelul, căci erau aproape două mii de pagini mari, pestrițe și cu desene minunate. La biserică mă uluise mărimea ceaslovului, dar dicționarul era mai gros. Parcă aș fi putut privi lumea întreagă pentru prima oară.

– Câte cuvinte o fi avînd? l-am întrebat.

– Toate, spuse bunicul.

Adevărul e că eu n-aveam nevoie pe atunci de cuvîntul scris, fiindcă reușeam să exprim prin desene tot ce mă

impresiona. La patru ani desenase un vrăjitor care-i tăia capul nevestei și i-l lipea iar la loc, așa cum făcuse Richardine în trecerea lui pe la Olympia. Secvența grafică începea cu decapitarea, cu ferăstrăul de mână, continua cu expunerea triumfală a capului însîngerat și se termina cu femeia care mulțumea pentru aplauze, cu capul pe umeri. Benzile desenate existau deja, dar le-am cunoscut mai târziu, în suplimentul în culori al ziarelor de duminică. Atunci am început să născocesc povestiri desenate și fără dialoguri. Însă cînd bunicul mi-a dăruit dicționarul mi-a trezit o asemenea curiozitate față de cuvinte, încît îl citeam ca pe un roman, în ordine alfabetică și aproape fără să înțeleg. Așa a fost întîiul meu contact cu cea care avea să devină cartea fundamentală în menirea mea de scriitor.

Copiilor li se spune o primă poveste care îi captivează cu adevărat și e foarte greu să mai vrea să asculte alta. Cred că nu este și cazul copiilor povestitori, și nu a fost nici al meu. Eu mai voiam. Nesațul cu care ascultam poveștile mă lăsa întotdeauna în așteptarea uneia și mai frumoase a doua zi, mai cu seamă dintre cele care aveau legătură cu misterele istoriei sfinte.

Toate cîte mi se întîmplau pe stradă aveau o rezonanță uriașă în casă. Femeile de la bucătărie le povesteau strănilor care soseau cu trenul – care la rîndul lor veneau cu alte lucruri de povestit – și toate împreună se încorporau torentului tradiției orale. Unele fapte erau cunoscute mai întîi prin acordeoniștii care le cîntau pe la bîlciuri, iar apoi călătorii le povesteau din nou, îmbogățindu-le. Însă faptul cel mai impresionant din copilăria mea m-a copleșit într-o duminică dis-de-dimineață și a început cu niște cuvinte fără rost ale bunicii cînd ne duceam la biserică:

– Bietul Nicolasito, o să piardă slujba de Florii.

Mi-a părut bine, căci slujbele de duminică erau prea lungi pentru vârsta mea și predicile părintelui Angarita, pe care l-am iubit atîta copil fiind, mi se păreau adormitoare. A fost însă o iluzie deșartă, pentru că bunicul mă duse aproape tîrîndu-mă pînă la atelierul Belgianului, cu costumul meu de catifea verde pe care mi-l puseseră pentru slujbă și care mă strîngea între picioare. Polițiștii care stăteau de pază îl recunoscuseră de departe și îi deschiseră ușa cu formula rituală:

– Pofțiți, domnule colonel.

Numai atunci am aflat că Belgianul inhalase o soluție de cianură de aur – pe care a împărțit-o cu cîinele lui – după ce a văzut *Nimic nou pe frontul de vest*, filmul lui Lewis Milestone după romanul lui Erich Maria Remarque. Intuiția populară, care veșnic dibuie adevărul chiar și acolo unde nu-i cu putință, a înțeles și a susținut sus și tare că Belgianul nu rezistase șocului de a se vedea zvîrcolindu-se împreună cu patrula sa sfîrtecătă într-o mlaștină din Normandia.

Mica sală de primire era în penumbră, avînd ferestrele închise, dar lumina zorilor din curte pătrundea în dormitor, unde primarul cu alți doi agenți îl așteptau pe bunicul. Cadavrul era acolo, pe un pat de campanie, acoperit cu o pătură și cu cîrjele la îndemînă, unde stăpînul lor le-a lăsat înainte de a se culca să moară. Lîngă el, pe un scăunel de lemn, era tăvița unde pusese să se evapore cianura și o hîrtie cu litere mari scrise cu creionul: „Nu dați vina pe nimeni, mă omor de dobitoc ce sînt”. Formalitățile legale și amănuntele înmormîntării, rezolvate grabnic de bunicul, nu durară mai mult de zece minute. Pentru mine însă au fost cele mai impresionante zece minute din viața mea de care aveam să-mi aduc aminte.

Mai întâi mă făcu să mă înfior încă de la intrare mirosul din dormitor. Numai după multă vreme am aflat că era mirosul de migdale amare al cianurii pe care Belgianul o inhalase ca să moară. Dar nici aceasta și nici vreo altă impresie n-aveau să fie mai puternice și mai stăruitoare ca vederea cadavrului, când primarul dădu la o parte pătura să i-l arate bunicului. Era gol, înțepenit și răsucit, cu pielea aspră plină de fire galbene de păr și ochii scăldați în ape blânde, privindu-ne de parcă ar fi fost vii. Această groază de a fi văzut din moarte m-a cutremurat ani în șir, ori de câte ori treceam pe lângă gropile fără cruce ale sinucigașilor înmormîntați în afara cimitirului, din porunca Bisericii. Dar plictiseala serilor de la el de acasă mi-a revenit cel mai stăruior în minte, cu povara-i de groază la vederea cadavrului. Poate din pricina asta i-am spus bunicului când ieșeam din casă:

– Belgianul n-o să mai joace șah.

A fost o banalitate, dar bunicul a povestit-o în familie ca o nostimadă genială. Femeile o răspîndeau cu atîta entuziasm, încît o bucată de vreme am fugit de cei care veneau în vizită de teamă că o vor povesti iar în fața mea sau mă vor obliga s-o repet. Aceasta mi-a revelat, pe deasupra, o calitate a adulților care avea să-mi fie foarte folositoare ca scriitor: fiecare o povestea cu noi detalii, adăugate pe socoteala sa, pînă într-atît încît feluritele versiuni ajungeau pînă la urmă să difere de cea originală. Nimeni nu-și imaginează compasiunea pe care o simt de atunci pentru bieții copii declarați genii de către părinții lor, care-i pun să cînte cînd au vizite, să imite păsările și chiar să mintă pentru a-i distra. Astăzi îmi dau totuși seama că acele cuvinte atît de simple au fost primul meu succes literar.

Așa era viața mea în 1932, când s-a anunțat că trupele din Peru, sub regimul militar al generalului Luis Miguel Sánchez Cerro, luaseră localitatea Leticia, pe țărmul fluviului Amazon, în extremitatea de sud a Columbiei, care era lipsită de apărare. Vestea răsună pe cuprinsul întregii țări. Guvernul decretă mobilizarea națională și organizează o chetă publică pentru a aduna de prin case bijuteriile de familie cele mai valoroase. Patriotismul, exacerbat de atacul viclean al trupelor peruvienne, a provocat un răspuns popular fără precedent. Cei care strîngeau bijuteriile nu pridideau cu atîtea tributuri voluntare din casă în casă, mai ales verighete, prețuite atît pentru valoarea lor reală cît și pentru cea simbolică.

Pentru mine, în schimb, a fost una dintre perioadele cele mai fericite prin dezordinea care a însoțit-o. Rigoarea stearpă a școlii a fost înlocuită pe străzi și prin case de creativitatea populară. S-a format un batalion civic din floarea tineretului, fără deosebire de clasă și de culoare, s-au întemeiat brigăzile de femei ale Crucii Roșii, s-au improvizat imnuri de război pe viață și pe moarte împotriva agresorului ticălos și un strigăt unanim a răsunat pe întinsul patriei: „Sus Columbia, jos Peru!“

N-am știut niciodată cum s-a terminat acea faptă de arme, fiindcă după o vreme spiritele se liniștiră fără prea multe explicații. Pacea se întări o dată cu asasinarea generalului Sánchez Cerro de către un opozant al domniei sale sîngeroase, iar strigătul de război ajunse de rutină, sărbătorind victoriile de la partidele de fotbal școlare. Însă părinții mei, care își donaseră pentru război verighetele, nu și-au revenit nicicînd din pricina naivității lor.

De cînd îmi amintesc, vocația mea pentru muzică s-a revelat în acei ani prin fascinația pe care mi-o produceau

acordeoniștii cu cîntecele lor de drumetie. Știam pe de rost cîteva, cum erau cele cîntate pe ascuns de femeile de la bucătărie, pentru că bunica le considera cîntece de neam prost. Însă nevoia mea imperioasă de a cînta spre a mă simți viu mi-a fost trezită de tangourile lui Carlos Gardel, care molipsiseră jumătate de glob. Ceream să mă îmbrace ca el, cu pălărie de fetru și fular de mătase, și nu era nevoie de prea multe insistențe ca să slobod un tangou cît mă ținea gura. Pînă în dimineța funestă cînd mătușa Mama m-a așteptat cu vestea că Gardel murise în accidentul produs prin ciocnirea a două avioane la Medellín. Cu cîteva luni înainte cîntasem *Pe coastă în jos* într-o serată de binefacere, acompaniat de surorile Echeverri, născute la Bogotá, care erau profesoare de maeștri și sufletul tuturor seratelor și al comemorărilor patriotice care se țineau la Cataca. Eu am cîntat cu atîta temperament, că mama n-a îndrăznit să mă contrazică atunci cînd i-am spus că voiam să învăț pianul în locul acordeonului repudiat de bunica.

Chiar în după-amiaza aceea m-a dus la domnișoarele Echeverri ca să mă învețe. În vreme ce ele stăteau de vorbă, eu priveam pianul din celălalt capăt al salonului cu o evlavie de cîine fără stăpîn, calculam dacă picioarele mele ar ajunge la pedale și mă tot întrebam dacă distanța dintre degetul meu mare și cel mic de la mîini ar fi de-ajuns pentru intervalele foarte mari sau dacă aș fi în stare să descifrez hieroglifele de pe portativ. A fost o vizită dătătoare de speranțe înaripate preț de două ore. Dar zadarnică, fiindcă maestrele ne-au spus la sfîrșit că pianul era stricat și nu știau cînd aveau să-l repare. Ideea a fost amînată pînă cînd se va întoarce acordorul, dar nu s-a mai vorbit de aceasta decît după o jumătate de viață, cînd i-am amintit mamei

Într-o discuție întâmplătoare durerea pe care am simțit-o pentru că nu am învățat să cînt la pian. Ea a oftat:

– Și cel mai rău, spuse, e că nu era stricat.

Atunci am aflat că se înțelesese cu profesoarele să vină cu pretextul că pianul era stricat ca să mă ferească de tortura pe care ea o suferise vreme de cinci ani cu exerciții prostestî la Colegiul „Presentación”. Consolarea a fost că deschiseseră pe atunci în Cataca școala montessoriană, ale cărei învățătoare stimulau cele cinci simțuri ale copiilor prin exerciții practice și îi învățau să cînte. Cu talentul și frumusețea directoarei Rosa Elena Fergusson, a studia era ceva la fel de minunat ca a te juca de-a fi în viață. Am învățat să apreciez mirosul, a cărui forță de evocări nostalgice este pustiitoare; cerul gurii, pe care mi l-am rafinat pînă într-atît, încît am încercat băuturi cu gust de fereastră, pîine vechi cu iz de cufăr, infuzii cu gust de masă. În teorie, e greu să pricepi aceste plăceri subiective, dar cine le-a trăit le va înțelege imediat.

Nu cred să existe o metodă mai bună decît cea montessoriană de a-i sensibiliza pe copii pentru a capta frumusețea lumii și a le trezi curiozitatea față de secretele vieții. I s-a reproșat că întărește spiritul de independență și individualismul – și poate că în cazul meu a fost adevărat. În schimb, n-am învățat niciodată să fac împărțirea sau să scot rădăcina pătrată și nici să folosesc idei abstracte. Eram atît de mici, că nu-mi aduc aminte decît de doi colegi. Mai întîi Juanita Mendoza, care a murit de tifos la șapte ani, puțin după ce a fost inaugurată școala, și m-a impresionat atît de tare, încît n-am putut s-o uit niciodată, cu cunună și vâl de mireasă în coșciug. Celălalt era Guillermo Valencia Abdala, prietenul meu încă din prima recreație și astăzi medicul meu infailibil pentru mahmureala din zilele de luni.

Sora mea Margot trebuie să fi fost foarte nefericită în școala aceea, deși nu-mi amintesc s-o fi spus vreodată. Se așeza pe scăunelul ei din clasa elementară și acolo rămânea tăcută, chiar și în ceasurile de recreație, fără să-și ia ochii de la un punct nedefinit, pînă cînd suna clopoțelul de plecare. N-am aflat decît mult mai tîrziu că, pe cînd stătea singură în sala pustie, mesteca puțin pămînt din grădina de acasă pe care-l ținea ascuns în buzunarul șorțului.

Mi-a fost greu să învăț să citesc. Nu mi se părea logic ca litera „m” să se numească „eme”¹, și totuși să nu se citească „emea” cu vocala următoare, ci „ma”. Mi-era imposibil să citesc așa. În sfîrșit, cînd am ajuns la Școala Montessori, învățătoarea nu m-a învățat numele consoanelor, ci doar cum se rosteau. Așa am putut citi prima carte peste care am dat într-o ladă prăfuită din magazia casei. Era descusută și incompletă, dar m-a absorbit atît de adînc, încît trecînd pe acolo logodnicul Sarei a avut o premoniție înfricoșătoare: „La naiba! Copilul ăsta o să fie scriitor”.

Venind de la el, care trăia din scris, mi-a făcut o impresie nemaipomenită. Au trecut cîțiva ani pînă să aflu că acea carte era *O mie și una de nopți*. Povestea care mi-a plăcut cel mai mult – una dintre cele mai scurte și cea mai simplă din cîte citisem – a continuat să mi se pară cea mai bună tot restul vieții, chiar dacă acum nu mai sînt sigur dacă am citit-o de fapt acolo și nici n-a putut să mă lămurească cineva. Povestea e aceasta: un pescar i-a făgăduit unei vecine că o să-i dăruiască primul pește pe care o să-l prindă dacă îi împrumută un plumb pentru crîsnicul lui și, cînd femeia a despicat peștele ca să-l frigă, înăuntru avea un diamant cît o migdală.

¹ Numele în spaniolă al literei și sunetului „m”.

Întotdeauna am legat războiul cu Peru de decăderea localității Cataca, fiindcă odată proclamată pacea tata se pierdu într-un labirint de incertitudini care sfîrși într-un târziu prin mutarea familiei în satul lui natal, Sincé. Pentru Luis Enrique și pentru mine, care l-am însoțit în călătoria de explorare, a fost în realitate o nouă școală a vieții, cu o cultură atît de diferită de a noastră, încît cele două locuri păreau a proveni de pe două planete distincte. Îndată după sosire ne-au dus în livezile vecine și acolo am învățat să călărim măgari, să mulgem vaci, să jugănim viței, să facem curse pentru pitpalaci, să pescuim cu undița și să înțelegem de ce cîinii rămîneau împreunați cu cățelele. Luis Enrique mi-o lua întotdeauna cu mult înainte în descoperirea lumii pe care Mina ne-o interzisesese și despre care bunica Argemira ne vorbea în Sincé, fără umbră de intenție rea. Atîția unchi și mătuși, atîția veri de culori diferite, atîtea rude cu nume de familie ciudate, vorbind în argouri felurite, ne făceau la început să simțim mai curînd o senzație de descumpănire decît de noutate, pînă cînd am înțeles că acesta era un alt fel de a iubi. Tatăl tatălui meu, don Gabriel Martínez, un învățător extraordinar, ne-a primit pe Luis Enrique și pe mine în curtea lui cu copaci uriași care făceau cele mai renumite fructe de mango din tot satul, prin savoarea și mărimea lor. Le număra în fiecare zi din cea dintîi a recoltei anuale și le culegea unul cîte unul cu mîna lui, vînzîndu-le cu fantasticul preț de o centimă bucata. Cînd ne-am luat rămas-bun, după o discuție prietenească despre memoria lui de învățător destoinic, culese un mango din pomul cel mai stufos și ni-l dădu pentru amîndoi.

Tata ne prezentase călătoria aceea drept un pas important în integrarea familiei, dar încă de la sosire ne-am dat seama că scopul lui secret era să deschidă o farmacie în

marea piață principală. Fratele meu și cu mine am fost înscriși la școala învățătorului Luis Gabriel Mesa, unde ne-am simțit mai liberi și mai bine integrați în noua comunitate. Am închiriat o casă uriașă în locul cel mai bun din tot satul, cu două etaje și un balcon de jur împrejur deasupra pieței, prin ale cărei dormitoare triste cânta noaptea întreagă fantoma invizibilă a unui stîrc.

Totul era pregătit pentru debarcarea cu succes a mamei și a surorilor, cînd sosi telegrama cu vestea că bunicul Nicolás Márquez murise. Fusesse surprins de o durere în gît, diagnosticată drept cancer în ultima fază, și abia dacă au avut timp să-l ducă la Santa Marta să moară. Singurul dintre noi pe care l-a văzut în agonia sa a fost fratele meu, Gustavo, care se născuse cu șase luni în urmă și pe care cineva l-a pus în patul bunicului ca să se despartă de el. Bunicul agonizînd l-a mîngîiat de rămas-bun. Mi-au trebuit mulți ani pentru a conștientiza ce însemna pentru mine moartea aceea de neconceput.

Mutarea la Sincé s-a făcut oricum, nu numai cu copiii, ci și cu bunica Mina, mătușa Mama, pe atunci bolnavă, amîndouă în grija atentă a mătușii Pa. Dar bucuria nou-tății și eșuarea proiectului s-au produs aproape în același timp și în mai puțin de un an ne-am întors cu toții la vechea casă din Cataca, „aruncînd pălăria la pămînt“, cum spunea mama în situațiile fără ieșire. Tata a rămas la Barranquilla, examinînd modul de a-și instala cea de a patra farmacie.

Ultima mea amintire din acele zile cumplite despre casa din Cataca a fost cea a focului din curte în care au ars hainele bunicului. Tunicile sale de război și costumele albe de colonel în civil semănau cu el, de parcă ar fi fost mai departe viu înăuntrul lor, în vreme ce ardeau. Mai ales ne-număratele-i șepci de catifea de felurite culori care fuseseră

semnul de identitate ce-l distingea cel mai bine de la distanță. Printre ele am recunoscut și șapca mea ecosez, încinerată din nebăgare de seamă, și m-a înfiorat revelația că ceremonia aceea de exterminare îmi conferea un cert rol de protagonist în moartea bunicului. Astăzi văd totul limpede: ceva al meu murise o dată cu el. Dar mai cred și că, fără nici o îndoială, în momentul acela eram deja un scriitor de școală primară, căruia nu-i lipsea decît să învețe să scrie.

Aceeași stare de spirit mi-a dat curaj să trăiesc mai departe cînd am plecat cu mama din casa pe care n-am putut s-o vindem. Întrucît trenul de întoarcere putea sosi la orice oră, ne-am dus la gară fără să ne treacă măcar prin minte să mai salutăm pe careva. „O să ne întoarcem altă dată mai pe îndelete“, spuse ea, cu unicul eufemism care i se năzări pentru a spune că n-o să se mai întoarcă în veci. În ceea ce mă privește, știam încă de pe atunci că niciodată, cît aveam să mai trăiesc, nu voi înceta să duc dorul tunetului de la trei după-amiaza.

Am fost singurele fantome în gară, în afară de funcționarul în salopetă care vindea bilete, ocupîndu-se și de restul treburilor îndeplinite în mod obișnuit pe vremea noastră de vreo douăzeci sau treizeci de oameni grăbiți. Căldura era de neînvins. De partea cealaltă a căii ferate se aflau doar ruinele orașului interzis al companiei bananiere, vechile ei clădiri fără acoperișurile roșii, palmierii ofiliți, printre buruienile și dărîmăturile spitalului și, la capătul digului, casa Școlii Montessori părăsită printre migdali decrepiți, și mica piață pietruită din dreptul gării, fără cea mai vagă umbră de măreție istorică.

Toate cîte îmi apăreau în față îmi stîrneau doar privindu-le o dorință irezistibilă de a scrie pentru a nu muri. O mai simțisem și în alte rînduri, dar numai în dimineața aceea

am recunoscut-o ca moment de inspirație, acest cuvânt înfiorător, însă atât de real, că pustiește tot ce-i iese în cale pentru a-și împlini țelul.

Nu-mi amintesc să mai fi vorbit, nici măcar în tren la întoarcere. Pe șalupă, în zorii zilei de luni, cu briza proaspătă a mlaștinii adormite, mama și-a dat seama că nici eu nu dormeam și m-a întrebat:

– La ce te gîndești?

– Scriu, i-am răspuns. Și m-am grăbit să fiu mai amabil: Mai bine zis, stau și mă gîndesc la ce o să scriu cînd ajung la birou.

– Nu ți-e teamă că tatăl tău o să moară de inimă rea?

M-am eschivat, cu o amplă mișcare de toreador:

– A avut atîtea motive să moară, încît acesta trebuie să fie cel mai puțin ucigător.

Nu era momentul cel mai potrivit să mă hazardez cu al doilea roman, după ce mă împotmolisem la primul și încercasem, cu succes sau fără, alte forme de ficțiune, dar eu însumi mi-am impus în noaptea aceea ca un fel de angajament de război: să scriu romanul ori să mor. Sau, cum spusese Rilke: „Dacă socotiți că sînteți în stare să trăiți fără a scrie, nu scrieți“.

Din taxiul care ne-a dus la cheiul șalupelor, vechiul meu oraș Barranquilla mi s-a părut ciudat și trist, sub cea dintîi geană de lumină a acelui februarie providențial. Căpitanul șalupei „Eline Mercedes“ m-a invitat s-o însoțesc pe mama pînă la Sucre, unde familia locuia de zece ani. Nici nu mă gîndeam. M-am despărțit cu o sărutare și ea m-a privit în ochi, mi-a zîmbit pentru prima dată după seara din urmă și m-a întrebat cu șiretenia-i de totdeauna:

– Ce-i spun atunci tatălui tău?

I-am răspuns cu mîna pe inimă:

- Spune-i că-l iubesc mult și că grație lui o să fiu scriitor. Și fără milă am luat-o înaintea oricărei alternative: Nimic altceva decât scriitor.

Îmi plăcea s-o spun, uneori în glumă, alteori în serios, dar niciodată cu atîta convingere ca în ziua aceea. Am rămas pe chei răspunzînd semnelor molcome de rămas-bun pe care mama le făcea sprijinită de copastie, pînă cînd șalupa dispăru printre crîmpeie de vapoare. Atunci am dat fuga la biroul ziarului *El Herald*, ațîțat de neliniștea care mi se zvîrcolea în pîntece și, aproape fără să-mi trag sufletul, am început noul roman cu fraza spusă de mama: „Am venit să te rog să mă însoțești ca să vînd casa“.

Metoda mea de atunci era diferită de cea pe care am adoptat-o mai tîrziu, ca scriitor profesionist. Scriam la mașină numai cu degetele arătătoare - cum fac și azi - dar nu rupeam fiecare paragraf pînă nu-l scriam în așa fel încît să-mi fie pe plac, ca acum, ci slobozeam tot ce aveam în stare brută înăuntrul meu. Cred că sistemul era impus de dimensiunile hîrtiei, niște benzi verticale tăiate de la bobinele tiparniței și care puteau ajunge ușor să aibă cinci metri. Rezultatul erau niște originale lungi și înguste ca niște papirusuri, care ieșeau în cascadă din mașina de scris și se întindeau pe jos, pe măsură ce scriam. Șeful de redacție nu comanda articolele pe sferturi de coală, nici pe cuvinte sau litere, ci pe centimetri de hîrtie. „Un reportaj de un metru și jumătate“, se spunea. Am început iar să duc dorul acestui format, în plină maturitate fiind, cînd mi-am dat seama că era, practic, egal cu ecranul computerului.

Elanul cu care am început romanul era atît de năvalnic, încît am pierdut noțiunea timpului. La zece dimineața scrisesem probabil mai bine de un metru, cînd Alfonso Fuenmayor deschise brusc ușa de la intrare și

rămase încremenit cu cheia în broască, de parcă ar fi confundat-o cu cea de la toaletă. Pînă cînd m-a recunoscut.

– Și dumneata ce naiba faci aici la ora asta?! m-a întrebat, surprins.

– Stau și scriu romanul vieții mele, i-am răspuns.

– Altul? făcu el cu umorul lui necruțător. Păi dumneata ai mai multe vieți decît o pisică.

– E același, dar într-alt fel, i-am spus ca să nu-i mai dau explicații inutile.

Nu ne tutuiam, conform ciudatului obicei columbian de a te tutui de la primul salut pentru a trece apoi la dumneata numai cînd se ajunge la o familiaritate mai mare – ca între soți.

Scoase cărți și hîrtii din servieta hărtănită și le puse pe birou. Între timp, ascultă cu acea curiozitate nesățioasă a lui tulburarea emoțională pe care am încercat să i-o transmit prin relatarea frenetică a călătoriei mele. La sfîrșit, în chip de sinteză, n-am putut evita nenorocirea de a reduce la o frază ireversibilă ceea ce nu eram în stare să explic.

– E lucrul cel mai grandios din tot ce mi s-a întîmplat în viață, i-am zis.

– Ce bine că n-o să fie și ultimul, spuse Alfonso.

Nici măcar nu s-a gîndit, căci nu era nici el capabil să accepte o idee fără s-o fi redus la dimensiunile ei adevărate. Totuși, îl cunoșteam destul de bine ca să-mi dau seama că emoția mea legată de călătorie poate că nu-l înduioșase atît de mult pe cît speram eu, dar precis îl intrigase. Așa a și fost: de a doua zi a început să-mi pună tot felul de întrebări întîmplătoare, dar foarte lucide asupra mersului scriiturii, și un simplu gest de-al său era de-ajuns ca să mă facă să reflectez că mai trebuia corectat ceva.

Pe cînd stăteam de vorbă îmi strînsesem hîrtiile pentru a lăsa liber biroul, fiindcă Alfonso trebuia să scrie în dimineața aceea cea dintîi notă editorială din *Crónica*. Însă vestea pe care o aducea m-a umplut de bucurie: primul număr, prevăzut pentru săptămîna următoare, se amîna pentru a cincea oară din pricina unor nerespectări de termene în aprovizionarea cu hîrtie.

- Cu puțin noroc, spuse Alfonso, am putea apărea peste trei săptămîni.

M-am gîndit că acel soroc providențial mi-ar fi suficient ca să definesc începutul cărții, căci eram încă destul de necopt pentru a-mi da seama că romanele nu încep cum vrea cineva, ci așa cum vor ele. Pîna într-atît, încît șase luni mai tîrziu, cînd mă socoteam în linie dreaptă spre finis, am fost nevoit să refac în profunzime cele zece pagini inițiale, ca să le dea crezare cititorul, și nici astăzi nu mi se par reușite. Sorocul trebuie să fi fost o ușurare și pentru Alfonso, fiindcă în loc să-i pară rău își scoase haina și se așeză la birou pentru a corecta mai departe ediția recentă a *Dicționarului Academiei Regale*, care ne sosise în acele zile. Era modul său favorit de a-și petrece timpul liber de cînd a găsit o greșeală întîmplătoare într-un dicționar englez și a trimis corectura bine documentată editorilor de la Londra, poate că fără nici o răsplată decît aceea de a strecura o glumiță în stilul nostru în scrisoarea trimisă: „În sfîrșit, Anglia ne datorează o favoare nouă, columbienilor“. Editorii i-au răspuns printr-o scrisoare foarte amabilă în care își recunoșteau greșeala și-l rugau să colaboreze mai departe cu ei. Așa s-a și întîmplat, mai mulți ani, și nu numai că a mai descoperit greșeli în același dicționar, ci și în altele de diferite limbi. Cînd relația n-a mai durat, se procopsise deja cu viciul solitar de a corecta dicționare în spaniolă, engleză sau

franceză și, dacă trebuia să facă vreo anticameră sau să aștepte vreun autobuz, sau să stea la orice fel de coadă din multele pe care le-a făcut în viață, își trecea timpul cu preocuparea milimetrică de a vîna greșeli prin hățiturile limbilor.

La ora douăsprezece, zăpușeala era de neîndurat. Fumul de la țigările amîndurora întunecase puțină lumină a celor două ferestre, dar nici unul din noi nu se obosi să aerisească biroul, poate din pricina viciului de a inhala mai departe același fum pînă la moarte. Cu căldura era altfel. Am norocul înăscut de a o putea ignora pînă la treizeci de grade la umbră. Alfonso, în schimb, își tot scotea hainele una cîte una pe măsură ce căldura se întetea, fără a se întrerupe din ce făcea: cravata, cămașa, maioul. Mai avea și avantajul că îmbrăcămintea i se usca pe cînd era ud leoarcă de sudoare și, cînd soarele apunea, putea să și-o pună iar, la fel de întinsă și de proaspătă ca la micul dejun. Acesta trebuie să fi fost secretul care i-a permis să apară întotdeauna și pretutindeni cu costumele sale de în alb, cu cravatele cu nodul răsucit și aspra lui coamă de indian, împărțită pe mijlocul țestei de o linie trasată matematic. Astfel era ca nou la ora unu, cînd a ieșit din baie de parcă tocmai se trezise dintr-un somn binefăcător. Trecînd pe lîngă mine, m-a întrebat:

– Mergem să mîncăm?

– Nu mi-e foame, maestre, i-am spus.

Replica era directă în codul clanului: dacă spuneam da, însemna că mă aflu la ananghie, poate după două zile numai de pîine și apă, și în cazul acesta mergeam cu el fără prea multă vorbă, fiind limpede că se descurca în așa fel încît putea să mă invite. Răspunsul „nu mi-e foame” putea însemna orice, dar era modul meu de a-i spune că nu aveam probleme cu prînzul. Ne-am înțeles să ne vedem după-amiază, ca întotdeauna, la librăria „Mundo”.

Puțin după prînz, a venit un bărbat tînăr cu un aer de artist de cinema. Foarte blond, cu pielea înăsprită de intemperii, cu ochii de un albastru misterios și cu o voce caldă de armoniu. Pe cînd vorbeam despre revista a cărei apariție era iminentă, schiță pe cartonul de pe birou din șase trăsături de condei magistrale conturul unui taur năvăș și semnă, lăsînd un mesaj pentru Fuenmayor. Apoi azvîrli creionul pe masă și plecă trîntind ușa. Eu eram atît de adîncit în scris, că nici măcar nu m-am uitat la numele de pe desen. Așa încît am scris mai departe toată ziua, fără să mănînc și fără să beau și, cînd a pierit lumina după-amiezei, am fost nevoit să plec pe bîjbîite cu prima schiță a noului roman, fericit grație certitudinii de a fi găsit, în sfîrșit, un drum diferit de textul la care scriam fără speranță de mai bine de un an.

Numai seara am aflat că vizitatorul de după-amiază era pictorul Alejandro Obregón, de curînd sosit dintr-una din numeroasele lui călătorii în Europa. Era de pe atunci nu doar unul dintre marii pictori ai Columbiei, ci și unul dintre oamenii cei mai îndrăgiți de către prieteni și se întorsese mai devreme ca să participe la lansarea revistei *Crónica*. L-am întîlnit cu prietenii lui apropiați într-o cîrciumă fără nume pe străduța Luz, în inima Cartierului de Jos, pe care Alfonso Fuenmayor o botezase cu titlul unei cărți recente a lui Graham Greene: *Al treilea om*. Întoarcerile sale făceau întotdeauna senzație și cea din seara aceea a culminat cu o reprezentație în care un greiere dresat asculta ca o ființă omenească ordinele stăpînului. Se ridica în două piciorușe, întindea aripile, cînta cu un țîrîit ritmic și mulțumea pentru aplauze cu reverențe teatrale. La sfîrșit, în fața dresorului amețit de salva de aplauze, Obregón înhăță cu vîrfurile degetelor greierele de aripi și, spre uluirea tuturor, și-l băgă

În gură și-l mestecă de viu cu o desfătare senzuală. N-a fost ușor să-l îmbunăm pe dresorul neconsolat cu tot felul de răsfățuri și plocoane. Am aflat mai târziu că nu era cel dintâi greier pe care Obregón îl mânca de viu în public și nici n-avea să fie ultimul.

Niciodată ca în zilele acelea nu m-am simțit atât de integrat orașului și jumătății de duzină de prieteni care începeau să fie cunoscuți în mediile jurnalistice și intelectuale ale țării drept grupul din Barranquilla. Erau scriitori și artiști tineri care exercitau o anumită supremație în viața culturală a orașului, îndrumați de maestrul catalan don Ramón Vinyes, dramaturg și librar faimos, consacrat de *Enciclopedia Espasa* din 1924.

Îi cunoscusem în luna septembrie, cu un an în urmă, când venisem de la Cartagena – unde locuiam pe atunci – la recomandarea lui Clemente Manuel Zabala, redactor-șef al ziarului *El Universal*, unde îmi scrisesem primele articole editoriale. Am petrecut o noapte vorbind despre toate și am rămas într-o legătură atât de entuziastă și de constantă, schimbînd între noi cărți și proiecte literare, încît am ajuns pînă la urmă să lucrez cu ei. Trei din grupul inițial se distingeau prin independența și forța vocației lor: Germán Vargas, Alfonso Fuenmayor și Álvaro Cepeda Samudio. Aveam atîtea lucruri în comun, că unii cu limbi mai ascuțite spuneau că eram fiii aceluiași tată, dar în anumite cercuri eram arătați cu degetul și nu prea iubiți din pricina independenței, a vocației noastre irezistibile, a unei fermități creative care își făcea loc dînd din coate și a unei timidități pe care fiecare o rezolva în felul lui și nu întotdeauna cu succes.

Alfonso Fuenmayor era un excelent scriitor și ziarist de douăzeci și opt de ani, care a ținut multă vreme la

El Heraldo o rubrică de actualități – „Aerul zilei” – cu pseudonimul shakespearian de Puck. Cu cât îi cunoșteam mai bine dezinvoltura și spiritul umorului, cu atât înțelegeam mai puțin că citise atâtea cărți în patru limbi despre toate subiectele pe care ți le puteai imagina. Ultima lui experiență de viață, la aproape cincizeci de ani, a fost cea cu automobilul uriaș și rablagit pe care-l conducea fără teamă cu douăzeci de kilometri pe oră. Taximetriștii, bunii lui prieteni și cititorii cei mai înțelepți, îl recunoșteau de la distanță și se dădeau într-o parte ca să-i lase drum liber.

Germán Vargas Cantillo era șef de rubrică la ziarul de seară *El Nacional*, critic literar pertinent și incisiv, cu o proză atât de convingătoare, încât îl putea încredința pe cititor că lucrurile se întâmplau astfel numai fiindcă le povestea el. A fost unul dintre cei mai buni crainici de radio și neîndoios cel mai cult, în acele vremuri bune cu profesii noi, și un model greu de urmat de reporter înăscut, cum mi-ar fi plăcut și mie să fiu. Blond și vînjos, și cu niște ochi de un albastru primejdios, nimeni n-a putut să înțeleagă vreodată cum se descurca să fie imediat la curent cu tot ce merita să fie citit. N-a renunțat o clipă la obsesia-i timpurie de a descoperi valori literare ascunse în colțuri îndepărtate ale Provinciei uitate, spre a le scoate la lumină. A fost un noroc că n-a învățat niciodată să conducă în acea confrerie de distrați, căci ne temeam că n-ar rezista tentației de a citi la volan.

Álvaro Cepeda Samudio, în schimb, era înainte de toate un șofer împătimit – care conducea la fel de bine atât automobilele cât și condeiul – un povestitor dintre cei mai buni cînd binevoia să se așeze să scrie, un critic magistral de film și de bună seamă cel mai cult, și un promotor de polemici îndrăznețe. Părea un țigan din Ciénaga Grande, cu pielea

arsă de soare, un cap frumos cu bucle negre și răvășite și niște ochi de smintit care nu-i ascundeau inima bună. Încălțăminteia lui favorită erau niște sandale de pînză dintre cele mai ieftine, și ținea strîns în dinți un trabuc uriaș și veșnic stins. Își făcuse la *El Nacional* ucenicia de ziarist și-și publicase primele povestiri. Anul acela se afla la New York, terminînd un curs superior de jurnalism la Universitatea Columbia.

Un membru itinerant al grupului, cel mai distins împreună cu don Ramón, era José Felix Fuenmayor, tatăl lui Alfonso. Ziarist de marcă și unul dintre cei mai mari prozatori, publicase un volum de versuri, *Muze de la tropice*, în 1910, și două romane: *Cosme*, în 1927, și *O aventură tristă a paisprezece înțelepți*, în 1928. Nici unul n-a fost un succes de librărie, dar critica specializată l-a considerat întotdeauna pe José Félix drept unul dintre cei mai buni povestitori, sufocat de hățișul Provinciei.

Nu auzisem niciodată de el cînd l-am cunoscut, într-o zi la amiază, în care ne-am pomenit doar noi doi la „Japy” și m-a uluit imediat cu înțelepciunea și naturalețea conversației. Era veteran al războiului celor O Mie de Zile și supraviețuise detenției într-o închisoare cumplită. Nu avea formația lui Vinyes, dar îmi era mai apropiat prin modul său de a fi și prin cultura sa din Caraibe. Ce-mi plăcea însă cel mai mult la el era ciudata-i virtute de a-și transmite învățătura, ca și cum ar fi vorba de ceva extrem de ușor. Era un *causeur* neîntrecut și un maestru al vieții, iar felul lui de a gândi era diferit de tot ce cunoscusem pînă atunci. Álvaro Cepeda și cu mine petreceam ceasuri întregi ascultîndu-l, mai cu seamă datorită principiului său fundamental că diferențele de fond între viață și literatură erau simple erori de

formă. Mai târziu, nu-mi aduc aminte unde, Álvaro a scris cu o răbufnire inspirată: „Toți ne tragem din José Félix“.

Grupul se formase într-un mod spontan, aproape prin forța gravitației, în virtutea unei afinități indestructibile, dar greu de înțeles la prima vedere. Am fost întrebați adesea cum se face că, fiind atît de deosebiți, eram mereu de aceeași părere și trebuia să improvizăm orice răspuns ca să nu spunem adevărul: nu eram întotdeauna de acord, dar ne înțelegeam motivele. Eram conștienți că în afara mediului nostru aveam o imagine de prepotenți, narcisiști și anarhiști. Mai ales grație opțiunilor noastre politice. Alfonso trecea drept un liberal ortodox, Germán un liber-cugetător scrișnind din dinți, Álvaro un anarhist arbitrar, iar eu un comunist neîncrezător și un potențial sinucigaș. Cu toate acestea cred, fără cea mai mică îndoială, că marele nostru noroc a fost că pînă și în momentele cele mai dificile ne puteam pierde răbdarea, dar niciodată simțul umorului.

Discutam puținele noastre neînțelegeri serioase doar între noi și uneori ne încingeam în chip primejdios, dar uitam totul de îndată ce ne ridicam de la masă, ori dacă venea vreun prieten străin de grup. Lecția cea mai de neuitat am învățat-o pentru totdeauna în barul Los Almendros, într-o seară cînd sosisem de curînd, iar Álvaro și cu mine ne-am încurcat în hățișurile unei discuții despre Faulkner. Singurii martori la masă erau Germán și Alfonso, și s-au ținut deoparte într-o tăcere de marmură ce a atins extreme insuportabile. Nu-mi amintesc în ce moment, amețit de furie și de rachiu tare, l-am sfidat pe Álvaro să sfîrșim discuția luîndu-ne la bătaie. Amîndoi am dat să ne ridicăm de la masă și să ne repezim în mijlocul străzii, cînd vocea impasibilă a lui Germán Vargas ne-a oprit dintr-o dată cu o lecție pe viață:

- Cel care se ridică primul a și pierdut.

Nici unul nu avea pe atunci treizeci de ani. Eu, cu douăzeci și trei de ani împliniți, eram cel mai mic din grup, și fusesem adoptat de ei de când venisem să mă stabilesc aici în decembrie anul trecut. Dar la masa lui don Ramón Vinyes ne comportam toți patru ca promotorii și propășitorii credinței, veșnic împreună, vorbind de aceleași lucruri și bătîndu-ne joc de toate, și atît de dispuși să contrazicem mereu, încît ajunseserăm pînă la urmă să fim văzuți de parcă eram numai unul.

Singura femeie pe care o consideram ca făcînd parte din grup era Meira Delmar, care se iniția în avîntul poeziei, dar stăteam de vorbă cu ea numai în rarele ocazii în care ieșeam de pe orbita noastră de apucături rele. Seratele de la ea acasă, cu scriitori și artiști faimoși în trecere prin oraș, erau de neuitat. Altă prietenă care dispunea de mai puțin timp și care apărea mai rar era pictorița Cecilia Porras, care venea de la Cartagena din cînd în cînd și ne însoțea în periplele noastre nocturne, căci nu-i păsa nici cît negru sub unghie că femeile erau prost văzute prin cafenele de bețivani și case de pierzanie.

Noi, cei din grup, ne întîlneam de două ori pe zi la librăria „Mundo“, care a ajuns pînă la urmă un centru de întruniri literare. Era o oază de pace în vacarmul de pe strada San Blas, artera comercială zgomotoasă și arzătoare pe unde se golea centrul orașului la șase după-amiaza. Alfonso și cu mine scriam pînă pe înserat în biroul nostru vecin cu sala redacției ziarului *El Herald*o, ca niște elevi silitori, el - editorialele lui temeinice, iar eu - notele mele împrăștiate. Adesea schimbam între noi idei de la o mașină de scris la alta, ne împrumutam adjective, ne consultam în privința

unor date cu dus-întors pînă într-atît, încît în unele cazuri era greu de știut cui îi aparținea un paragraf sau altul.

Viața noastră zilnică a fost mai întotdeauna previzibilă, cu excepția nopților de vineri cînd ne lăsam în voia inspirației și uneori o țineam tot așa pînă la micul dejun de luni. Dacă aveam chef, toți patru ne dedam unei peregrinări literare fără frîu și fără măsură. Începeam la *Al treilea om* cu meșteșugarii din cartier și cu mecanicii dintr-un atelier de automobile, pe lîngă funcționari publici într-o ureche și alții care erau tot cam așa, dar ceva mai puțin. Cel mai ciudat dintre toți era un hoț de prin case care sosea cu puțin înainte de miezul nopții în uniformă de lucru: colanți, pantofi de tenis, șapcă de jucător de pelotă și o geantă cu scule ușoare. Cineva l-a surprins furînd la el acasă și a reușit să-i facă o poză pe care a publicat-o în ziar, cu speranța să-l identifice careva. Tot ce a obținut au fost mai multe scrisori de la cititori indignați că-i lovesc sub centură pe bieții borfași.

Hoțul avea o vocație literară bine asumată, nu pierdea un cuvînt din discuțiile despre artă și despre cărți, și știam că este autorul sfios al unor poeme de dragoste pe care le recita pentru clientelă cînd nu eram noi. După miezul nopții pleca să fure în cartierele de sus, de parc-ar fi mers la slujbă, și după trei sau patru ceasuri ne aducea drept cadou cîteva flecuștețe luate din captura principală. „Pentru fetețe“, ne spunea, fără să ne întrebe măcar dacă le aveam. Cînd o carte îi atrăgea atenția o lua și ne-o dăruia, iar dacă merita o donam apoi bibliotecii departamentale pe care o conducea Meira Delmar.

Lecțiile acelea itinerante ne aduseseră o reputație tulburătoare printre cumetrele cumsecade pe care le întîlneam cînd ieșeau de la biserică de la slujba de cinci și care traversau pe

trotuarul celălalt ca să nu treacă pe lângă bețivi dis-de-dimineață. Însă adevărul este că nu existau chefuri mai cinstite și mai rodnice. Dacă cineva și-a dat seama pe moment de acesta, acela am fost eu, cel care le țineam isonul în strigătele lor ca de prin bordeluri, stîrnite de opera lui John Dos Passos sau de golurile pierdute de echipa „Deportivo Junior”. Pînă într-atît, încît una dintre grațioasele hetaire de la „Pisica neagră”, sătulă de o noapte întreagă plină de dispute gratuite, ne-a strigat cînd am trecut pe acolo:

– Dacă ați face amor tot atîta cît strigați, noi ne-am scălda în aur!

Adesea ne duceam să vedem răsăritul în vreun bordel fără nume din cartierul chinezesc, unde a locuit ani de zile Orlando Rivera, Figurita, pe vremea cînd executa o pictură murală care a făcut epocă. Nu-mi amintesc de cineva care să vorbească mai fără noimă, cu privirea-i aiurită, barba de țap și bunătatea lui de orfan. Din școala primară i s-a năzărit să fie cubanez și pînă la urmă a ajuns mai cubanez decît dacă s-ar fi născut în Cuba. Vorbea, mîncă, picta, se îmbrăca, se îndrăgostea, dansa și își trăia viața ca un cubanez, și a murit ca un cubanez fără să fi cunoscut vreodată Cuba.

Nu dormea. Cînd îl vizitam dis-de-dimineață, cobora sărind de pe schele, mai pictat el însuși decît zidul, înjurînd în limbaj de *mambise*¹ în mahmureala de după marijuana. Alfonso și cu mine îi aduceam articole și povestiri ca să le illustreze, și trebuia să i le povestim cu voce tare pentru că nu avea răbdare să le înțeleagă citindu-le. Făcea desenele într-o clipă în stil de caricatură, singurul în care

¹ Nume dat în secolul al XIX-lea luptătorilor din Cuba și Santo Domingo pentru cucerirea independenței față de Spania.

credea. Aproape întotdeauna îi ieșeau bine, deși Germán Vargas spunea cînd era cu chef că desenele erau mult mai bune atunci cînd îi ieșeau prost.

Astfel era Barranquilla, un oraș care nu semăna cu nici un altul, mai ales din decembrie pînă în martie, cînd alizeele din nord domoleau căldura infernală a zilei cu rafale nocturne ce stîrneau vîrtejuri prin curțile caselor și luau găinile pe sus. Rămîneau în viață numai hotelurile de o noapte și cîrciumile de vaporenî împrejurul portului. Cîteva femei de stradă așteptau nopți întregi clientela veșnic nesigură de pe vapoarele fluviului. O orchestră de alămuri cînta un vals languros pe alee, dar nimeni n-o asculta din pricina strigătelor șoferilor care discutau despre fotbal printre taximetrele oprite în șir pe partea carosabilă a bulevardului Bolívar. Singurul local posibil era cafeneaua „Roma“, o bodegă cu refugiați spanioli care nu închidea niciodată, pentru simplul motiv că nu avea uși. Nu avea nici tavan, într-un oraș cu averse apocaliptice, dar n-am auzit vreodată să se spună că a renunțat cineva să mai mănînce niște *tortilla*¹ sau să încheie o afacere din pricina ploii. Era un loc liniștit în aer liber, cu măsuțe rotunde vopsite în alb și scăunele de fier sub bolta salcîmilor înfloriți. La ora unsprezece, cînd se închideau ziarele de dimineață, *El Heraldo* și *La Prensa*, redactorii de noapte veneau aici ca să mănînce. Refugiații spanioli erau de la șapte, după ce ascultaseră acasă jurnalul de la radio al profesorului Juan José Pérez Domenech, care continua să dea vești despre războiul civil spaniol după doisprezece ani de cînd îl pierduseră. Într-o noapte norocoasă, scriitorul Eduardo Zalamea a poposit

¹ Un fel de omletă tradițională spaniolă, din cartofi, ceapă și ouă (și, facultativ, alte ingrediente).

aici întorcându-se din La Guajira și și-a tras un glonț de revolver în piept, fără consecințe grave. Masa a rămas ca o relicvă istorică pe care chelnerii le-o arată turiștilor fără să-i lase să se așeze la ea. După mai mulți ani, Zalamea și-a publicat mărturia acestei aventuri nefericite în *Patru ani la bordul propriei ființe*, un roman care a deschis orizonturi de nebănuit generației noastre.

Eu eram cel mai nevoiaș din grup și de multe ori m-am refugiat în cafeneaua „Roma“, ca să scriu pînă în zori într-un colț retras, căci ambele mele slujbe laolaltă aveau virtutea paradoxală de a fi importante și prost plătite. Acolo mă surprindea răsăritul soarelui, citind cu îndîrjire, și cînd mă îmboldea foamea luam o ceașcă de ciocolată concentrată și un sandviș cu șuncă spaniolă de calitate, și mă plimbam o dată cu cea dintîi geană de lumină a zorilor pe sub copacii înfloriți de pe bulevardul Bolívar. În primele săptămîni scrisesem pînă foarte tîrziu în redacția ziarului și dormisem cîteva ceasuri în sala pustie a redacției sau pe rolele de hîrtie pentru tipar, însă cu timpul m-am văzut obligat să caut un loc mai puțin original.

Soluția, ca atîtea altele din viitor, mi-a fost dată de veseii taximetriști de pe bulevardul Bolívar, care mi-au vorbit de un hotel de o noapte la patru străzi de catedrală, unde se dormea singur sau însoțit pentru un peso și jumătate. Clădirea era foarte veche, dar bine întreținută, pe socoteala curvulițelor care dădeau tîrcoale pe bulevardul Bolívar de la șase seara, pîndind iubiri rătăcite. Portarul se numea Lácides. Avea un ochi de sticlă cu axul strîmb și se bîlbîia din timiditate, și mi-l aduc încă aminte cu aceeași imensă recunoștință încă din prima noapte cînd am sosit. Aruncă acel peso și cincizeci de centime în sertarul de la

teighea, plin cu biletele răzlețe și mototolite din primele ore ale nopții, și-mi dădu cheia camerei cu numărul șase.

Niciodată nu stătusem într-un loc atât de liniștit. Se auzeau cel mult pașii înfundați, un zvon de neînțeles și, foarte rar, scîrțîitul neliniștitor al balamalelor ruginite. Dar nici o șoaptă, nici un suspin: nimic. Singurul lucru greu de suportat era căldura ca de cuptor din pricina ferestrei închise cu bare de lemn.

Totuși, încă din prima noapte l-am citit cu mare spor pe William Irish, aproape pînă s-a crăpat de ziuă.

Fusese reședința unor armatori de odinioară, cu coloane placate cu alabastru și frize cu foițe de alamă aurită, ce se întindea de jur împrejurul unei curți interioare acoperite cu un vitraliu păgîn care iradia o lumină de seră. La parter se aflau birourile notariale ale orașului. La fiecare dintre cele trei etaje ale clădirii inițiale erau șase încăperi spațioase de marmură, transformate în cămăruțe de carton, la fel cu a mea, unde noaptea își făceau învîrtelile femeile de stradă din zonă. Locul acela fericit unde-ți rupeai gîtul avusese odinioară numele de Hotel New York, iar Alfonso Fuenmayor l-a botezat mai târziu Zgîrie-nori, în amintirea sinucigașilor care prin anii aceia se aruncau de pe terasele de la Empire State.

Oricum, miezul vieții noastre era librăria „Mundo“, la amiază și la șase după-masa, în partea cea mai aglomerată de pe strada San Blas. Germán Vargas, prieten apropiat al proprietarului, don Jorge Rondón, l-a convins să deschidă localul acela care, în puțină vreme, a ajuns centrul de întîlnire al ziariștilor, scriitorilor și politicienilor tineri. Rondón era lipsit de experiență în branșă, dar a învățat repede și cu un entuziasm și o generozitate care l-au transformat într-un mecena de neuitat. Germán, Álvaro și Alfonso i-au fost

sfătuitori în comenzile de cărți, mai ales în privința noutăților de la Buenos Aires, unde editorii începuseră să traducă, să publice și să difuzeze în masă noutățile literare din toată lumea de după cel de-Al Doilea Război Mondial. Grație lor puteam citi la timp cărțile care altfel nu ar fi ajuns în oraș. Ei înșiși stîrneau entuziasmul clientelei și au reușit să facă în așa fel încît Barranquilla să fie din nou centrul de lectură care decăzuse de ani de zile, cînd încetase să mai existe librăria faimoasă a lui don Ramón.

N-a trecut multă vreme de la sosirea mea și am și intrat în confreria aceea care aștepta comis-voiajorii editurilor argentinienne ca pe trimișii cerului. Mulțumită lor am ajuns admiratori precoce ai lui Jorge Luis Borges, Julio Cortázar, Felisberto Hernández și ai romancierilor englezi și americani traduși cu măiestrie de echipa Victoriei Ocampo. *Făurirea unui rebel*, de Arturo Barea, a fost primul mesaj dătător de speranță dintr-o Spanie redusă la tăcere de două războaie. Unul dintre comis-voiajori, punctualul Guillermo Dávalos, avea bunul obicei de a ni se alătura în chefurile acelea nocturne și de a ne dărui listele sale cu noutăți după ce-și termina treburile în oraș.

Grupul, care locuia departe de centru, nu se ducea seara la cafeneaua „Roma” decît din motive concrete. Pentru mine, în schimb, însemna casa pe care n-o aveam. Lucram dimineața în liniștita redacție de la *El Herald*o, mîncam de prînz cum puteam, cînd puteam și unde puteam, dar mai întotdeauna invitat în cadrul grupului de prieteni buni și de politicieni interesați. După-amiaza scriam „Girafa”, articolul meu zilnic, precum și orice alt text de ocazie. La amiază și la șase după-masa eram cel mai punctual la librăria „Mundo”. Aperitivul de la prînz, pe care grupul l-a luat ani de zile la cafeneaua Colombia, s-a mutat mai tîrziu la

cafeneaua „Japy“, pe trotuarul de vizavi, fiindcă era cel mai aerisit și cel mai vesel local de pe strada San Blas. O foloseam pentru vizite, ca birou pentru afaceri, interviuri și ca un loc potrivit de întâlnire.

Masa lui don Ramón la „Japy“ avea niște reguli inviolabile impuse de uzanță. El sosea cel dintâi datorită programului său de învățător pînă la patru după-amiaza. Nu încăpeam mai mulți de șase la masă. Ne aleseserăm locurile în raport cu al său și se considera de prost-gust să aduci alte scaune acolo unde nu mai aveau loc. În virtutea vechimii și calității prieteniei sale, Germán s-a așezat la dreapta lui încă din prima zi. Era cel însărcinat cu treburile lui materiale. I le rezolva chiar dacă el nu i le încredința, căci înțeleptul avea vocația înăscută de a nu se înțelege defel cu viața practică. Pe vremea aceea, problema principală era vînzarea cărților lui bibliotecii departamentale și lichidarea altor lucruri înainte de plecarea la Barcelona. Mai mult decît un secretar, Germán părea un fiu bun.

Legăturile lui don Ramón cu Alfonso, în schimb, se întemeiau pe probleme literare și politice mai dificile. Cît despre Álvaro, întotdeauna mi s-a părut că se inhiba cînd îl găsea singur la masă și avea nevoie de prezența celorlalți ca să înceapă să-și ia zborul. Singura ființă omenească avînd dreptul să stea la masă oriunde era José Félix. Seara, don Ramón nu se ducea la „Japy“, ci la cafeneaua „Roma“ din apropiere, cu prietenii săi din exilul spaniol.

Eu am fost ultimul care am ajuns la masa lui și încă din prima zi m-am așezat fără nici un drept pe scaunul lui Álvaro Cepeda cîta vreme acesta se afla la New York. Don Ramón m-a primit ca pe un discipol în plus pentru că îmi citise povestirile din *El Espectador*. Însă nu mi-aș fi închipuit niciodată că voi ajunge să am atîta încredere în el, încît să-l

rog să-mi împrumute banii pentru călătoria la Aracataca împreună cu mama. Puțin mai târziu, printr-o coincidență de neconceput, am avut prima și singura discuție numai noi doi, când eu am venit la „Japy“ mai devreme decât ceilalți ca să-i dau înapoi fără martori cei șase pesos pe care mi-i împrumutase.

– Salut, geniule, mi-a zis ca întotdeauna. Dar ceva de pe chipul meu l-a alarmat: Ești bolnav?

– Cred că nu, domnule, i-am spus, tulburat. De ce?

– Te găsesc tras la față, răspunse el, dar nu mă lua în seamă, zilele astea toți sîntem *fotuts del cul*¹.

Își puse cei șase pesos în portofel cu un gest reticent, de parc-ar fi fost bani ajunși îndoielnic în mîna lui.

– Ți-i primesc, mă lămuri îmbujorat la față, ca amintire a unui tînr foarte sărac, care a fost în stare să-și plătească o datorie fără să-i fie cerută.

N-am știut ce să spun, cufundat într-o tăcere care mi s-a părut grea ca plumbul în vacarmul salonului. Niciodată n-am visat la norocul de a mă bucura de întîlnirea aceea. Aveam impresia că, în taifasul colectiv, fiecare aducea mica sa contribuție la hărmălaia din jur și virtuțile și lipsurile fiecăruia se confundau cu ale celorlalți, dar niciodată nu mi-a trăsnit prin minte că puteam vorbi doar eu despre artă și glorie cu un bărbat care trăia de mulți ani într-o enciclopedie. De multe ori, dis-de-diminează, în vreme ce citeam în singurătatea camerei mele, plăsmuiam dialoguri incitante pe care aș fi vrut să le port cu el în legătură cu îndoielile mele literare, dar care se risipeau fără urmă la lumina soarelui. Timiditatea mi se agrava când Alfonso năvălea cu una dintre ideile sale colosale sau când Germán

¹ În catalană în original: „întors pe dos“.

dezaproba vreo opinie grăbită a învățătorului, sau când Álvaro răgușea tot vorbindu-ne de un proiect care ne scoate din sărite.

Din fericire, în ziua aceea la „Japy“ don Ramón a luat inițiativa de a mă întreba cum îmi mergea cu lecturile. Pe atunci citisem tot ce am putut găsi din generația pierdută, în spaniolă, cu o atenție deosebită față de Faulkner pe care îl cercetam cu o minuțiozitate sîngeroasă ca o lamă de ras, din pricina ciudatei mele temeri că, la urma urmelor, n-ar fi decît un retoric șiret. După ce-am spus-o m-a înfiorat sfi-ala să nu pară o provocare și-am încercat să nuanțez, însă don Ramón nu mi-a lăsat timp.

– Nu-ți face griji, Gabito, îmi răspunse, impasibil. Dacă Faulkner ar fi la Barranquilla, ar sta la masa asta.

Pe de altă parte era uimit că Ramón Gómez de la Serna mă interesa atît de mult, încît îl menționam în „Girafa“ alături de alți romancieri consacrați. L-am lămurit că n-o făceam pentru romanele lui căci, în afară de *Vila cu trandafiri*, care îmi plăcuse grozav, nu mă interesa la el decît îndrăzneala spiritului și talentul verbal, dar numai ca gimnastică ritmică pentru a învăța să scriu. În acest sens nu-mi amintesc de un gen mai inteligent decît faimoasele *greguerías*¹. Don Ramón mă întrerupse cu zîmbetu-i mușcător:

– Primejdia pentru dumneata e că, fără să-ți dai seama, poți învăța și să scrii prost.

Totuși, înainte de a închide subiectul a recunoscut că, în ciuda harababurii sale fosforescente, Gómez de la Serna era un poet adevărat. Așa erau replicile sale, prompte și

¹ Imagini în proză care prezintă o viziune personală și surprinzătoare a unui aspect al realității, inventate și denumite astfel de scriitorul spaniol Ramón Gómez de la Serna, în jurul anului 1912.

înțelepte, și abia dacă mă țineau nervii să le asimilez, orbit de teama să nu întrerupă cineva acea ocazie unică. Dar el știa cum să procedeze. Chelnerul lui obișnuit îi aduse Coca-Cola de la unsprezece și jumătate, iar el păru să nu-și dea seama, dar o bău sorbind-o cu paiul de hîrtie, fără să-și întrerupă explicațiile. Majoritatea clienților îl salutau cu voce tare din ușă: „Ce mai faceți, don Ramón?“ Iar el le răspundea fără a-i privi, cu o filfîire a mîinii lui de artist.

Pe cînd vorbea, don Ramón se uita pe furiș la mapa de piele pe care o țineam strîns cu amîndouă mîinile, ascultîndu-l. Cînd își termină de băut prima Coca-Cola, răsuci paiul în chip de tirbușon și comandă o a doua. Am cerut și eu una, știind prea bine că la masa aceea fiecare își plătea partea lui. În sfîrșit, m-a întreat ce era cu mapa misterioasă, de care mă agățam ca un naufragiat de o scîndură.

I-am spus adevărul: era primul capitol, încă în ciornă, al romanului pe care-l începusem la întoarcerea de la Cataca împreună cu mama. Cu o îndrăzneală de care niciodată n-aveam să mai fiu în stare nici măcar într-un moment de răspîntie între viață și moarte, am pus pe masă mapa deschisă în fața lui, ca o provocare inocentă. Își fixă asupra mea pupilele-i diafane de un albastru primejdios și mă întrebă, puțin uimit:

– Îmi dai voie?

Era scris la mașină cu nenumărate corecturi, pe benzi de hîrtie de tipar îndoite ca un burduf de acordeon. El își puse fără grabă ochelarii de citit, desfăcu fișii de hîrtie cu o artă profesională și le aranjă pe masă. Citi fără un gest, fără o nuanță pe chip, fără o schimbare în respirație, cu smocul de păr ca de papagal moțat abia clătinat de ritmul gîndurilor sale. Cînd a terminat două fișii întregi le îndoii la loc în liniște cu o măiestrie medievală și închise mapa. Atunci își puse ochelarii în etui și îl vîrî în buzunarul de la piept.

- Se vede că e un material brut încă, precum e și normal, îmi spuse el cu mare simplitate. Dar merge bine.

A făcut cîteva comentarii marginale asupra mînuirii timpurilor, care era problema mea crucială și, neîndoios, cea mai dificilă, și a adăugat:

- Dumneata trebuie să fii conștient că drama s-a și petrecut și că personajele nu se află acolo decît pentru a o evoca, așa încît trebuie să te lupți cu două timpuri.

După o seamă de precizări tehnice pe care n-am izbutit să le valoriz din pricina lipsei de experiență, m-a sfătuit ca orașul din roman să nu se numească Barranquilla, cum hotărîsem eu în ciornă, fiindcă era un nume atît de condiționat de realitate, încît avea să-i lase cititorului foarte puțin spațiu de visare. Și a terminat pe tonul său glumeț:

- Sau fă pe prostul și așteaptă să-ți pice numele din cer. La urma urmelor, Atena lui Sofocle nu a fost nicicînd cea a Antigonei.

Dar am ținut pentru totdeauna seama, cuvînt cu cuvînt, de fraza cu care s-a despărțit de mine în seara aceea:

- Îți mulțumesc pentru deferență și o să te răsplătesc cu un sfat: nu arăta niciodată nimănui ciorna a ceva ce scrii.

A fost singura mea conversație cu el între patru ochi, dar a meritat cît toate celelalte, pentru că a plecat la Barcelona pe 15 aprilie 1950, cum plănuia de mai bine de un an, împutînat de costumul de stofă neagră și de pălăria de magistrat. Parcă am fi condus un copil de școală la aeroport. O ducea bine cu sănătatea și era perfect lucid la cei șaiszeci și opt de ani ai săi, dar toți cei care l-am însoțit ne-am luat rămas-bun ca de la cineva care se întorcea pe pămîntul natal spre a asista la propria înmormîntare.

Doar a doua zi, cînd ne-am adunat la masa noastră de la „Japy“, ne-am dat seama cît de gol era scaunul lui, pe care

nimeni nu s-a hotărât să se așeze pînă nu am căzut de acord să fie Germán. Am avut nevoie de mai multe zile să ne obișnuim cu noul ritm al discuțiilor cotidiene, pînă cînd a sosit prima scrisoare de la don Ramón, scrisă cu caligrafia-i minuțioasă, cu cerneală violet și mi s-a părut că-i auzim glasul. Așa a început o corespondență cu toți prin intermediul lui Germán, frecventă și susținută, în care povestea foarte puțin despre viața lui și mult despre o Spanie pe care avea s-o considere drept pămînt dușman cît timp trăia Franco, menținînd despotismul spaniol asupra Cataloniei.

Ideea săptămînalului era a lui Alfonso Fuenmayor și data de multă vreme, dar am impresia că a fost precipitată de călătoria înțeleptului catalan. Adunați să vorbim despre asta în cafeneaua „Roma“, trei seri mai tîrziu, Alfonso ne-a informat că avea totul pregătit pentru lansare. Avea să fie un săptămînal de dimensiuni mai mici decît ale unui ziar obișnuit, de douăzeci de pagini, cu caracter jurnalistic și literar, al cărui nume – *Crónica* – nu va spune prea mult nimănui. Nouă înșine ni se părea o nebunie: după patru ani, fără să poată face rost de mijloace de acolo unde existau din belșug, Alfonso Fuenmayor le-a obținut de la meșteșugari, mecanici de automobile, magistrați la pensie, ba chiar și de la cîrciumari complici care au acceptat să plătească anunțurile publicitare pentru rom din trestie de zahăr. Existau însă rațiuni să ne gîndim că avea să fie bine primită într-un oraș care, cu toate mulțimile industriale și fumurile sale civice, menținea vie devoțiunea față de poeți.

În afară de noi aveau să fie puțini colaboratori permanenți. Singurul profesionist cu o experiență considerabilă era Carlos Noguera – Bardul Osío – un poet și ziarist care degaja o simpatie cu totul proprie și avea un trup ieșit din comun, funcționar guvernamental și cenzor la *El Nacional*,

unde lucrase cu Álvaro Cepeda și cu Germán Vargas. Altul avea să fie Roberto (Bob) Prieto, un erudit insolit din înalta societate, care putea gândi în engleză sau în franceză la fel de bine ca în spaniolă și interpreta la pian diverse piese de mari maestri. Cel mai puțin justificat de pe lista care i s-a năzărit lui Alfonso Fuenmayor a fost Julio Mario Santodomingo. L-a impus fără rezerve datorită intențiilor lui de a fi un om deosebit, dar puțini dintre noi înțelegeam de ce figura pe lista comitetului de redacție, când el părea menit să fie un Rockefeller latin, inteligent, cult și cordial, dar condamnat fără scăpare la nebuloasa puterii. Foarte puțini știau, cum o știam noi, cei patru fondatori ai revistei, că visul secret la cei douăzeci și cinci de ani ai lui era să fie scriitor.

Directorul, cu totul îndreptățit, urma să fie Alfonso. Germán Vargas avea să fie mai cu seamă marele reporter cu care eu speram să colaborez, nu când aş avea timp, căci n-am avut niciodată, ci când mi se va împlini visul să învăț meseria. Álvaro Cepeda urma să trimită articole în orele sale libere de la Universitatea Columbia, din New York. La sfârșitul cozii, nimeni nu era mai liber și mai dornic decît mine să fie numit redactor-șef al unui săptămînal independent și nesigur, și așa s-a și întîmplat.

Alfonso avea rezerve în arhivă adunate de ani de zile și mult material într-un stadiu avansat în ultimele șase luni, cu note editoriale, texte literare, reportaje magistrale și promisiuni de anunțuri publicitare comerciale de la prietenii săi bogați. Redactorul-șef, fără orar fix și cu o leafă mai bună decît a oricărui ziarist de categoria mea, dar condiționată de cîștigurile viitoare, era pregătit să conducă revista cu mîna sigură și la timp. În sfârșit, sîmbăta următoare, când am intrat în cămăruța noastră de la *El Herald*, la

cinci după-amiaza, Alfonso Fuenmayor nici măcar nu și-a ridicat privirea ca să-și termine editorialul.

– Dă-i zor cu aiurelile dumitale, maestre, îmi spuse, căci la începutul săptămânii viitoare iese *Crónica*.

Nu m-am speriat, fiindcă mai auzisem fraza asta de două ori. Totuși, a treia oară a mers strună. Cel mai mare eveniment jurnalistic al săptămânii – cu un avantaj absolut – fusese sosirea fotbalistului brazilian Heleno de Freitas la „Deportivo Junior“, dar n-aveam să-l tratăm la concurență cu presa de specialitate, ci ca pe o știre importantă de interes cultural și social. *Crónica* n-avea să se lase etichetată prin acest fel de distincții și cu atât mai puțin fiind vorba de ceva atât de popular cum e fotbalul. Decizia a fost unanimă și munca efecace.

Pregătiserăm atâtea materiale în așteptare, că singurul de ultimă oră a fost reportajul cu Heleno, scris de Germán Vargas, maestru al genului și un fanatic al fotbalului. Primul număr apăru la chioșcurile de vânzare dis-de-dimineață, sâmbătă, 29 aprilie 1950, de ziua Sfintei Catalina de Siena, autoare de scrisori albastre în piața cea mai frumoasă de pe lume. *Crónica* s-a tipărit cu un moto de ultim moment, scris de mine și pus chiar sub titlu: „Cel mai plăcut week-end al dumneavoastră“. Știam că sfidam purismul indigest care domina în presa columbiană din acei ani, dar ce voiam să spunem cu acel moto nu avea un echivalent cu aceleași nuanțe în limba spaniolă. Coperta era un desen în culori reprezentându-l pe Heleno de Freitas făcut de Alfonso Melo, singurul portretist dintre cei trei desenați ai noștri.

Ediția, în ciuda grabei din ultimele ore și a lipsei unei campanii publicitare, s-a epuizat cu mult înainte ca redacția în plen să ajungă la stadionul municipal a doua zi –

duminică, 30 aprilie – unde se juca partida spectaculoasă dintre „Deportivo Junior“ și „Sporting“, ambele echipe din Barranquilla. Revista însăși era divizată, pentru că Germán și Álvaro erau suporterii Sporting-ului, iar Alfonso și cu mine ai Junior-ului. Însă doar numele lui Heleno și excelentul reportaj al lui Germán Vargas au lăsat să se creadă că *Crónica* era, în sfârșit, marea revistă sportivă pe care o aștepta Columbia.

Tot stadionul era plin pînă sus, la steaguri. După șase minute din prima repriză, Heleno de Freitas înscrise cel dintîi gol al său în Columbia, cu stîngul, de la centrul terenului. Chiar dacă pînă la urmă a cîștigat Sporting cu 3 la 2, după-amiaza a fost a lui Heleno, și apoi a noastră, grație reușitei coperte vizionare. Cu toate acestea, n-a existat putere omenească sau divină în stare să facă publicul să înțeleagă că *Crónica* nu era o revistă sportivă, ci un săptămînal cultural ce aducea un omagiu lui Heleno de Freitas căci acesta era unul dintre marile evenimente ale anului.

Nu era o baftă de ageamii. Trei dintre ai noștri se ocupau de obicei de subiecte legate de fotbal în coloanele lor de interes general, inclusiv Germán Vargas, firește! Alfonso Fuenmayor era un amator avizat de fotbal, iar Álvaro Cepeda a fost ani de zile corespondentul în Columbia al ziarului *Sporting News*, din Saint Louis, Missouri. Totuși, cititorii pe care ni-i doream n-au primit cu brațele deschise numerele următoare, iar fanaticii stadioanelor ne-au abandonat fără regrete.

Încercînd să dregem lucrurile, am hotărît în comitetul de redacție ca eu să scriu reportajul principal cu Sebastián Berascochea, cealaltă vedetă braziliană de la „Deportivo Junior“, cu speranța de a împăca fotbalul cu literatura, cum mă străduisem de atîtea ori s-o fac cu alte științe oculte în

coloana mea zilnică. Febra balonului de care mă molipsisem de la Luis Carmelo Correa pe islazurile din Cataca îmi scăzuse pînă aproape de zero. Pe deasupra, eu mă număram printre fanaticii precoci ai base-ball-ului din Caraibe – sau jocul cu pelota, cum îi spuneam pe limba noastră de acasă. Cu toate acestea, am acceptat provocarea.

Modelul meu, firește, a fost reportajul lui Germán Vargas. I-am consultat și pe alții și m-am simțit ușurat în urma unei lungi discuții cu Berascochea, un om inteligent și amabil și cu un foarte pronunțat simț al imaginii pe care voia s-o transmită publicului său. Partea proastă a fost că l-am identificat și descris ca fiind un basc exemplar, numai după numele de familie, fără să iau aminte la amănuntul că era un negru cu părul ca abanosul, din cea mai curată stirpe africană. A fost marea gafă a vieții mele și în momentul cel mai nepotrivit pentru revistă. Pînă într-atît, încît m-am identificat perfect cu scrisoarea unui cititor care m-a definit drept un ziarist sportiv, incapabil să vadă diferența între un balon și un tramvai. Însuși Germán Vargas, atît de meticulos în judecățile sale, a afirmat după cîțiva ani, într-o carte comemorativă, că reportajul cu Berascochea era cel mai prost din tot ce scrisesem eu. Cred că exagera, dar nu prea tare, căci nimeni nu-și cunoștea meseria mai bine ca el, cu cronici și reportaje scrise pe un ton atît de curgător, că păreau dictate prin viu grai linotipistului.

Nu am renunțat la fotbal și la base-ball pentru că ambele erau populare pe coasta caraibiană, dar am sporit subiectele de actualitate și noutățile literare. Totul a fost zadarnic: n-am reușit niciodată să risipim echivocul că *Crónica* ar fi o revistă sportivă, dar în schimb fanaticii stadioanelor și l-au risipit pe al lor și ne-au lăsat în plata Domnului. Așa încît am continuat să facem revista așa cum ne

propusesem, chiar dacă începînd cu a treia săptămînă rămăsese plutind în limbul propriei ambiguității.

Nu m-am descurajat. Călătoria la Cataca împreună cu mama, discuția remarcabilă cu don Ramón Vinyes și legătura mea intimă cu grupul de la Barranquilla îmi insuflaseră un elan reînnoit care a durat veșnic. De atunci n-am cîștigat o centimă altfel decît cu mașina de scris și asta mi se pare mai vrednic de apreciere decît s-ar putea crede, fiindcă primele drepturi de autor care mi-au îngăduit să trăiesc de pe urma povestirilor și a romanelor mele mi-au fost plătite la patruzeci și ceva de ani, după ce publicasem patru cărți cu beneficii infime. Înainte de asta viața mi-a fost întotdeauna tulburată de un hățiș de capcane, fente și amăgiri pentru a ocoli nenumăratele puncte de atracție ce încercau să mă transforme în orice altceva în afară de scriitor.

3

O dată cu terminarea dezastrului din Aracataca, o dată cu moartea bunicului și cu dispariția a ceea ce a mai putut dăinui din întreprinderile sale incerte, noi, cei care trăiam din acestea, ne aflam în dorul lelii acum. Casa a rămas fără suflet de când nimeni n-a mai venit cu trenul. Mina și Francisca Simodosea au fost luate sub ocrotirea Elvirei Carillo, care s-a ocupat de ele cu o abnegație de roabă. Când bunica și-a pierdut vederea și rațiunea, părinții mei au adus-o la ei ca să aibă măcar o viață mai bună pînă la moarte. Mătușa Francisca, fecioară și martiră, a continuat să debiteze obrăznicii insolite și proverbe grosolane, împotrivindu-se să dea cheile cimitirului și brutăria unde făcea pîine sfințită pentru biserică, invocînd argumentul că Dumnezeu ar fi chemat-o la El dacă asta i-ar fi fost voia. Într-o bună zi, se așeză în ușa camerei sale învăluită în cearșafurile-i imaculate și se apucă să-și coase propriul giulgiu, croit pe măsură, și cu atîta măiestrie, că moartea a așteptat mai bine de două săptămîni pînă totul a fost gata. În noaptea aceea s-a dus la culcare fără să-și ia rămas-bun de la nimeni, fără nici un fel de boală sau de dureri, și s-a trîntit în pat să moară într-o stare de sănătate cum nu se poate mai bună. Abia după aceea și-au dat seama că în seara

dinainte completase formularele de deces și pusese la punct formalitățile propriiei înmormântări. Elvira Carrillo, care din a sa vrere nu cunoscuse nici ea bărbat, a rămas singură în pustietatea nesfârșită a casei. O trezea la miezul nopții spaima tusei veșnice din dormitoarele vecine, dar niciodată nu s-a lăsat, fiindcă era deprinsă să împărtășească și neli-niștile stîrnite de viața supranaturală.

Dimpotrivă, fratele său geamăn, Esteban Carrillo, s-a păstrat lucid și dinamic pînă la adînci bătrîneți. Într-un rînd, pe cînd luam gustarea de dimineată împreună cu el, mi-am amintit cu toate detaliile vizuale că pe tatăl lor încercaseră să-l arunce peste bord de pe șalupa din Ciénaga, purtat pe umeri de mulțime și azvîrlit în sus cu pătura, cum pășise Sancho Panza cu cărăușii. Pe atunci Papaletto murise și i-am povestit amintirea unchiului Esteban, pentru că mi s-a părut amuzantă. Însă el s-a ridicat dintr-un salt, furios că nu i-o povestise nimeni de îndată ce se petrecuse și doritor ca eu să reușesc să-l identific în minte pe omul care stătuse de vorbă atunci cu bunicul, să-i spună cine erau cei care au vrut să-l înece. Nu înțelegea nici de ce Papaletto nu se apăraseră, căci era un trăgător de mîna întîi, care de-a lungul celor două războaie civile se aflase adesea în bătaia focului, care dormea cu revolverul sub pernă și care pe vreme de pace omorîse în duel un dușman. În orice caz, mi-a spus Esteban, nu era niciodată prea tîrziu ca el și frații lui să răzbune ocara. Era legea celor din Las Guajira: jignirea unui membru al familiei trebuia să fie plătită de toți bărbații din familia agresorului. Atît de hotărît era unchiul Esteban, că a scos revolverul din centură și l-a pus pe masă spre a nu pierde timp pînă termina cu întrebările. De atunci, ori de cîte ori ne întîlneam în peregrinările noastre, îi revenea speranța că mi-aș fi amintit. Într-o

seară, s-a înființat în cămăruța mea de la ziar, cam în perioada când apucasem să iscodesc trecutul familiei pentru un prim roman rămas neterminat, și mi-a propus să facem împreună o investigație a atentatului. Nu s-a dat bătut niciodată. Ultima oară când l-am văzut în Cartagena de Indias, bătrîn și cu inima slăbită, și-a luat rămas-bun de la mine cu un zîmbet trist:

– Nu știu cum ai putut ajunge scriitor cu o memorie atît de proastă!

Cînd n-a mai fost nimic de făcut în Aracataca, tata ne-a dus să locuim din nou la Barranquilla, pentru a deschide altă farmacie fără să aibă o centimă drept capital, dar dispunînd de un credit solid la angroșiștii care-i fuseseră asociați în afaceri anterioare. Nu era cea de a cincea farmacie, cum spuneam în familie, ci unica pe care dintotdeauna o duceam dintr-un oraș într-altul, după previziunile comerciale ale tatei: de două ori la Barranquilla, de alte două ori la Aracataca și o dată la Sincé. În toate avusese beneficii precare și datorii care puteau fi plătite. Familia fără bunici și fără unchi, și fără servitori s-a redus atunci la părinți și copii, care eram șase pe atunci – trei băieți și trei fete – în nouă ani de căsătorie.

M-am simțit tare tulburat de această noutate a vieții mele. Fusesem la Barranquilla în mai multe rînduri, ca să-mi văd părinții cînd eram mic și întotdeauna în trecere, iar amintirile mele de atunci sînt foarte fragmentare. Prima vizită a fost la trei ani, cînd m-au dus cu ocazia nașterii surorii mele Margot. Mi-aduc aminte de duhoarea mîlului din port în zorii zilei, de o trăsură cu un cal al cărei vizitiu îi izgonea cu biciul pe hamalii care tot încercau să se suie pe capră, pe străzile triste și pline de colb. Mi-aduc aminte de zidurile ocru și de lemnul verde al ușilor și al ferestrelor

maternității unde s-a născut fetița, și de aerul cu un pronunțat iz de medicament ce se simțea în cameră. Nou-născuta era într-un pat de fier foarte simplu, în fundul unei încăperi mohorâte, lângă o femeie care neîndoios era mama; nu reușesc să-mi amintesc însă decît o prezență fără chip care, întinzîndu-mi o mînă slăbită, a suspinat:

– Nu-ți mai aduci aminte de mine!

Nimic altceva. Căci prima imagine concretă, limpede și certă pe care o am despre ea datează de peste cîțiva ani, însă tot n-am izbutit s-o plasez în timp. Trebuie să fi fost în vreo vizită pe care a făcut-o la Aracataca după nașterea Aidei Rosa, cea de-a doua soră a mea. Eu stăteam în curte, jucîndu-mă cu un miel fătat de curînd, pe care Santos Villero mi-l adusese în brațe de la Fonseca, atunci cînd mătușa Mama a venit în fugă și m-a anunțat cu un strigăt ce mi s-a părut de spaimă:

– A venit mămica ta!

Mă duse, aproape trăgîndu-mă după sine, pînă în salon, unde toate femeile din casă și cîteva vecine erau așezate ca la priveghi pe scaune înșirate la perete. Discuția s-a întrerupt la intrarea mea năvalnică. Am rămas încremenit în ușa, fără să știu care dintre toate era mama, pînă cînd ea îmi deschise brațele cu glasul cel mai dragăstos de care îmi aduc aminte:

– Păi ești acum un adevărat bărbat!

Avea un nas roman frumos, era demnă și palidă, și mai distinsă ca niciodată grație modei din acel an: rochie de mătase de culoarea fildeșului cu talia la șolduri, mai multe șiraguri de perle, pantofi argintii cu baretă și tocuri înalte, și o pălărie de pai fin în formă de clopot, ca acelea de prin filmele mute. Îmbrățișarea mă învălui cu mireasma ei de neconfundat, pe care i-am simțit-o întotdeauna, și o pală

de vinovăție îmi înfioră trupul și sufletul, pentru că știam că datoria mea era s-o iubesc, dar am simțit că nu era așa.

În schimb, amintirea cea mai veche pe care o păstrez despre tata e verificată și limpede de la 1 decembrie 1934, zi în care a împlinit treizeci și trei de ani. L-am văzut intrînd cu pași mari și sprinteni în casa bunicilor din Cataca, îmbrăcat într-un costum de în alb și cu canotieră. Cineva care l-a felicitat îmbrățișîndu-l l-a întrebat cîți ani împlinea. Nu i-am uitat niciodată răspunsul, pentru că în momentul acela nu l-am înțeles:

– Vîrsta lui Hristos.

M-am întrebat întotdeauna de ce amintirea aceea mi se pare atît de veche, dacă e sigur că pe atunci am stat adesea cu tata.

Nu locuiserăm nicicînd în aceeași casă, dar după nașterea lui Margot bunicii mei își făcură obiceiul să mă ducă la Barranquilla, așa încît, cînd s-a născut Aida Rosa, eu eram mai puțin străin. Cred că a fost o casă fericită. Au avut acolo o farmacie și mai tîrziu au deschis alta în centrul comercial. Am revăzut-o pe bunica Argemira, măicuța Gime și pe doi dintre copiii ei, Julio și Ena, aceasta din urmă fiind foarte frumoasă, dar vestită în familie din pricina nenorocului. A murit la douăzeci și cinci de ani, nu se știe de ce, și încă se mai spune că din pricina farmecelor făcute de un logodnic disprețuit. Pe măsură ce creșteam, maica Gime mi se părea tot mai simpatcă și mai slobodă la gură.

În aceeași perioadă părinții mi-au provocat un șoc emoțional care mi-a lăsat o cicatrice greu de șters. A fost în ziua în care mama a simțit un fior de nostalgie și s-a așezat la pian să cînte *Cînd balul s-a sfîrșit*, celebrul vals al iubirii ei tainice, iar tatei i s-a năzărit ideea romantică de a scoate de la naftalină vioara s-o acompanieze, cu toate că îi lipsea

o coardă. Ea se adaptă cu ușurință stilului lui de zori de zi plini de romantism și cântă mai bine ca niciodată, pînă cînd l-a privit cu satisfacție peste umăr și și-a dat seama că el avea ochii plini de lacrimi. „De cine ți-aduci aminte?” îl întrebă ea cu o inocență feroce. „De prima oară cînd l-am cîntat împreună”, răspunse el, inspirat de vals. Atunci mama lovi clapele cu amîndoi pumnii, furioasă: „N-a fost cu mine, fățarnicule! strigă în gura mare. Știi prea bine cu cine l-ai cîntat și plîngi acum din pricina ei!”

Nu spuse numele, nici atunci și nici altă dată, dar strigătul ne-a făcut pe toți să încremenim de groază oriunde ne aflam prin casă. Luis Enrique și cu mine, căroră veșnic ne-a fost teamă din diferite rațiuni oculte, ne-am ascuns pe sub paturi. Aida a dat fuga la casa din vecini, iar Margot a făcut brusc o febră care a ținut-o trei zile delirînd. Chiar și frații mai mici erau obișnuiți cu exploziile acelea de gelozie ale mamei, cu ochii în flăcări și cu nasul roman ascuțit ca un brici. O văzuserăm cu o seninătate stranie dînd jos tablourile din salon și spărgîndu-le unul după altul de podea, într-o zornăitoare grindină de sticlă. O surprinseserăm adulmecînd îmbrăcămintea tatălui meu bucată cu bucată, înainte de a o arunca în coșul de rufe de spălat. Nu s-a mai întîmplat nimic după seara cu duetul tragic, dar acordorul florentin a luat pianul să-l vîndă, iar vioara – împreună cu revolverul – a ajuns pînă la urmă să se strice în dulap.

Barranquilla era pe atunci un model al progresului civic, al liberalismului liniștit și al conviețuirii politice.

Sfîrșitul războaielor civile de peste un secol ce devastaseră țara de la cîștigarea independenței față de Spania, iar mai tîrziu decăderea zonei bananiere, grav afectate de represiunea feroce care s-a înverșunat împotriva ei după greva cea mare, au fost factori decisivi în dezvoltarea și progresul Columbiei.

Pe de altă parte, pînă atunci nimic nu se putea împotrivi spiritului întreprinzător al oamenilor de acolo. În 1919, tînărul industriaş Mario Santodomingo – tatăl lui Julio Mario – îşi cîştigase gloria obştească de a inaugura poştă aeriană naţională cu cincizeci şi şapte de scrisori într-un sac de pînză tare pe care l-a aruncat pe plaja de la Puerto Colombia, la cinci leghe de Barranquilla, dintr-un avion rudimentar, pilotat de americanul William Knox Martin. La sfîrşitul Primului Război Mondial a sosit un grup de aviatori germani – printre aceştia, Helmuth von Krohn – care au stabilit rute aeriene cu Junkers F-13, primele amfibii ce străbăteau fluviul Magdalena ca nişte cosaşi providenţiali cu şase pasageri întreprinzători şi sacii poştei. Acesta a fost embrionul Societăţii Columbiano-Germane de Transport Aerian, SCADTA, una dintre cele mai vechi din lume.

Ultima noastră mutare la Barranquilla n-a însemnat pentru mine doar o simplă schimbare de oraş şi de casă, ci şi o schimbare de tată la unsprezece ani. Cel nou era un om minunat, dar cu un simţ al autorităţii paterne foarte diferit de cel care ne făcuse fericiţi pe Margarita şi pe mine în casa bunicilor. Obişnuiţi să fim propriii stăpîni, ne-a venit tare greu să ne adaptăm la un regim străin. Privit din unghiul său cel mai vrednic de laudă şi cel mai emoţionant, tata a fost un autodidact în toată puterea cuvîntului şi cititorul cel mai nesăţios din cîţi am cunoscut, însă în acelaşi timp, cel mai puţin metodic. De cînd renunţase la Facultatea de Medicină, se consacrase cercetării de unul singur în domeniul homeopatiei, care pe vremea aceea nu cerea vreo pregătire universitară, şi şi-a luat licenţa cu onoruri. În schimb, nu avea tăria de caracter a mamei pentru a depăşi momentele de criză. Le-a petrecut pe cele mai grele în hamacul de la el din cameră, citind orice hîrtie tipărită îi

cădea în mînă și rezolvînd cuvinte încrucișate. Dar problema lui cu realitatea era insolubilă. Avea o devoțiune aproape mitică pentru cei bogați, dar nu pentru cei la care bogăția nu era explicabilă, ci doar pentru cei care își făcuseră averea prin talent și cinste. Stînd treaz în hamacul său chiar și în toiul zilei, aduna averi colosale în gînd de pe urma unor afaceri atît de simple, că nu putea înțelege cum de nu-i veniseră în minte mai devreme. Îi plăcea să dea drept exemplu averea cea mai ciudată de care a auzit în toată provincia Darién: o crescătorie de scoafe care au fătat de curînd, întinsă pe două sute de leghe. Însă magazinele universale insolite visate de el nu se întîlneau pe meleagurile unde trăiam noi, ci prin paradisuri pierdute de care auzise vorbindu-se în peregrinările sale de telegrafist. Totala sa lipsă de realism ne-a ținut cu sufletul la gură printre dezastre și recidive, și cu lungi perioade în care nu ne-au picat din cer nici măcar firimiturile pîinii de toate zilele. Oricum, părinții ne-au învățat să ne bucurăm de momentele bune și să le îndurăm pe cele rele, cu o supunere și cu o demnitate de catolici de modă veche.

Singura experiență care îmi mai lipsea era să călătoresc doar eu cu tata și am avut din plin parte de așa ceva cînd m-a luat la Barranquilla să-l ajut să-și instaleze farmacia și să pregătească venirea familiei. M-a surprins că, atunci cînd eram singuri, mă trata ca pe un om mare, cu dragoste și cu respect, încredințîndu-mi chiar sarcini ce nu păreau ușoare pentru anii mei, dar pe care le-am îndeplinit cu bine și cu încîntare, chiar dacă el n-a fost totdeauna de acord. Avea obiceiul să ne povestească istorii petrecute în copilăria lui, în satul natal, dar le repeta an după an pentru cei născuți între timp, așa încît își pierdeau treptat hazul pentru cei care le știam, iar noi, cei mai mari, ne sculam cînd începea

să le povestească după prînz. Într-una din crizele sale de sinceritate, Luis Enrique l-a jignit spunîndu-i cînd a dat să se retragă:

– Să-mi ziceți și mie cînd o să moară iar bunicul.

Ieșirile acelea spontane îl exasperau pe tata și înmulțeau motivele ca Luis Enrique să fie trimis la casa de corecție din Medellín. Dar cu mine la Barranquilla a devenit alt om. Și-a dat uitării repertoriul de anecdote populare și-mi povestea episoade interesante din viața lui grea împreună cu maică-sa, despre zgîrcenia legendară a tatălui său și despre dificultățile pe care le-a întâmpinat ca să studieze. Amintirile acelea mi-au îngăduit să-i suport mai lesne unele dintre capricii și să deslușesc cîteva dintre purtările sale de neînțeles.

Pe vremea aceea vorbeam despre cărți citite și bune de citit și ne-am făcut de pe tarabele mizere din tîrg o provizie strașnică de povestiri cu Tarzan și cu detectivi, și cu războaie spațiale. Însă am fost și pe punctul de a deveni victima simțului său practic, mai ales cînd a hotărît să mîncăm o singură dată pe zi. Prima noastră ciocnire a avut loc atunci cînd m-a surprins umplînd cu apă minerală și chifle golarile dinspre seară, după șapte ore de la prînz, și n-am știut să-i spun de unde scosesem banii să le cumpăr. Nu m-am încumetat să-i mărturisesc că mama îmi dăduse cîteva pesos pe ascuns, prevăzînd regimul călugăresc impus de el în călătoriile sale. Complicitatea aceea cu mama s-a prelungit atîta timp cît ea a dispus de bani. Cînd am fost intern la liceu, îmi puneă în geamantan diverse obiecte de baie și toaletă, ca și o avere de zece pesos într-o cutie de săpun Reuter, cu iluzia că aş deschide-o într-un moment cînd voi fi la ananghie. Așa s-a și întîmplat, căci pe vremea

cînd învățam departe de casă orice moment era ideal pentru a găsi zece pesos.

Tata se descurca în așa fel încît să nu mă lase singur noaptea în farmacia din Barranquilla, dar soluțiile lui nu erau întotdeauna cele mai amuzante pentru cei doisprezece ani ai mei. Vizitele nocturne pe la familiile prietene mi se păreau istovitoare, fiindcă acelea care aveau copii de vîrsta mea îi obligau să se culce la opt și mă lăsau pradă plictiselii și somnului în pustiul acela de trîncăneală de societate. Într-o seară, se vede că am adormit în vizită la familia unui medic prieten și n-am știut cum și nici la ce oră m-am pomenit mergînd pe o stradă necunoscută. N-aveam nici cea mai mică idee unde mă aflam, nici cum ajunseseam acolo, și totul s-a putut înțelege numai ca un act de somnambulism. Nu exista nici un precedent în familie și nici nu s-a mai repetat pînă astăzi, dar continuă să fie singura explicație posibilă. Primul lucru care m-a surprins cînd m-am deșteptat a fost vitrina unei frizerii cu oglinzi lucitoare unde erau serviți trei sau patru clienți, sub un ceas care arăta opt și zece, o oră de neconceput pentru ca un copil de vîrsta mea să se afle singur pe stradă. Buimăcit de frică, am confundat numele familiei la care eram în vizită și nu-mi aduceam bine aminte nici unde era casa, dar niște trecători au putut să descurce ițele și să mă ducă la adresa corectă. Am găsit familia și vecinii în stare de panică, făcînd tot felul de presupuneri în legătură cu dispariția mea. Tot ce știau despre mine e că mă ridicasem de pe scaun în mijlocul conversației și au crezut că mă dusesem la baie. Explicația cu somnambulismul n-a convins pe nimeni și cu atît mai puțin pe tata, care a înțeles, fără să-și piardă prea mult timp, că totul era o năzbîtie care s-a terminat prost pentru mine.

Din fericire, am reușit să mă reabilitez după câteva zile într-o altă casă, unde m-a lăsat într-o seară când se ducea la o cină de afaceri. Familia era în păr și numai urechi la un concurs popular de ghicitori difuzat la Radio Atlántico, la care chiar atunci se transmitea una ce părea de nedelegat: „Care e vietatea ce-și schimbă numele atunci când se întoarce pe spate?”

Printr-o minune cerească eu citisem răspunsul chiar în după-amiaza aceea, în ultima ediție a *Almanahului Bristol*, și mi se păruse o glumă proastă: singura vietate care își schimbă numele este gândacul *escarabajo*, fiindcă atunci când se întoarce pe spate devine *escararriba*¹. I-am spus-o în secret uneia dintre fetele din casă și cea mare s-a năpustit la telefon și a dat răspunsul corect postului Atlántico. A câștigat premiul întâi, care ar fi fost de-ajuns ca familia să plătească trei luni chiria casei: o sută de pesos. Salonul s-a umplut de vecini gălăgioși care ascultasera programul și se repeziră să le felicite pe câștigătoare, dar familia era interesată, mai mult decît de bani, de victoria în sine la un concurs care a făcut epocă printre emisiunile de radio de pe coasta caribiană. Nimeni nu și-a amintit că eram și eu acolo. Când tata a venit să mă ia, s-a alăturat veseliei familiei și a închinat pentru victorie, dar nimeni nu i-a povestit cine fusese adevăratul câștigător.

Altă cucerire a acelei perioade a fost promisiunea făcută de tata de a mă duce numai pe mine la matineul de duminică la Teatrul Colombia. Pentru prima oară se dădeau seriale, cîte un episod în fiecare duminică, și se crea o tensiune care

¹ Joc de cuvinte intraductibil, întemeiat pe a doua parte a cuvîntului *escarabajo* „gîndac”, căci *bajo* înseamnă „jos”, iar prin întoarcerea pe spate a gîndacului numele său devine *escararriba*, *arriba* însemnînd „sus”.

nu-ți îngăduia nici o clipă de liniște în timpul săptămânii. *Invazia din Mongo* a fost prima epopee interplanetară pe care am putut-o înlocui în inima mea, numai după mulți ani, cu *Odissea spațială* a lui Stanley Kubrick. Însă cinematograful argentinian, cu filmele lui Carlos Gardel și Libertad Lamarque, le-a învins pînă la urmă pe toate celelalte.

În mai puțin de două luni am terminat de instalat farmacia, am găsit casa unde să stea familia și am și mobilat-o. Cea dintîi se afla la o răspîntie foarte aglomerată, chiar în centrul comercial și la numai patru străzi de bulevardul Bolívar. Casa, dimpotrivă, se afla pe o stradă mărginașă din cartierul decăzut și vesel numit Barrio Abajo¹, însă prețul chiriei nu se potrivea cu ceea ce era de fapt, ci cu ceea ce pretindea să fie: o vilă în stil gotic zugrăvită cu motive galbene și roșii precum niște bucăți de turtă dulce, și cu două minarete cu aspect militar.

În aceeași zi în care ne-au predat localul farmaciei am agățat hamacurile de stîlpii din spatele prăvăliei și ne-am culcat acolo în timp ce ne coceam la foc mocnit, learcă de sudoare. Cînd am ocupat casa, am descoperit că nu existau belciuge pentru hamacuri, dar am întins pe jos saltelele și am dormit cum nu se poate mai bine, mai ales de cînd făcusem rost de o pisică de împrumut care să pună șoarecii pe fugă. Cînd a sosit mama cu restul trupei, mobilierul era încă incomplet și nu existau vase de bucătărie, și nici multe alte lucruri trebuincioase pentru a ne putea duce traiul.

În pofida pretențiilor ei artistice, casa era obișnuită și abia suficientă pentru noi, cu salon, sufragerie, două dormitoare și o micuță curte interioară pietruită. La drept vorbind, nu merita probabil nici o treime din chiria pe care o

¹ „Cartierul de Jos”.

plăteam pentru ea. Mama s-a speriat cînd a văzut-o, dar soțul a liniștit-o cu amăgirea unui viitor de aur. Așa au fost întotdeauna. Era cu neputință să concepi două ființe atît de diferite care să se înțeleagă așa de bine și să se iubească atîta.

Înfățișarea mamei m-a impresionat. Era însărcinată pentru a șaptea oară și mi s-a părut că pleoapele și gleznele îi erau la fel de umflate ca mijlocul. Pe atunci avea treizeci și trei de ani și era a cincea casă pe care o mobila. M-a impresionat starea ei sufletească deprimată, ce s-a agravat din prima noapte, din pricina groazei la ideea născocită chiar de ea, fără nici un temei, că acolo trăise Femeia X înainte de a fi înjunghiată. Crima fusese săvîrșită cu șapte ani în urmă, în locuința de dinainte a părinților mei, și a fost atît de cumplită, că mama își propusese să nu mai trăiască în veci în Barranquilla. Poate că o uitase cînd s-a întors atunci, dar i-a revenit brusc în minte din cea dintîi noapte într-o casă întunecoasă, în care detectase pe loc un anume aer ca în castelul lui Dracula.

Prima știre despre Femeia X fusese găsirea trupului ei gol și de nerecunoscut din cauza stării de descompunere. Abia dacă s-a putut stabili că era o femeie sub treizeci de ani, cu părul negru și trăsături atrăgătoare. S-a crezut că fusese îngropată de vie fiindcă avea mîna stîngă pe ochi, într-un gest de groază, și brațul drept ridicat deasupra capului. Singura pistă posibilă spre a-i descoperi identitatea erau două panglici albastre și un pieptene împodobit, înfipt în ceea ce părea să fi fost o pieptănătură cu cozi. Printre multele ipoteze, cea mai veridică a fost aceea că era o balerină franțuzoaică de moravuri ușoare care dispăruse chiar de la data posibilă a crimei.

Barranquilla avea faima îndreptățită de a fi orașul cel mai ospitalier și cel mai pașnic din țară, dar și nenorocirea

de a fi locul unde se săvârșea cîte o crimă atroce în fiecare an. Însă nu se știa de alta care să fi cutremurat atît de tare și pentru atîta vreme opinia publică, precum cea cu înjunghiata fără nume. Ziarul *La Prensa*, unul dintre cele mai importante din țară pe vremea aceea, se considera drept pionier al benzilor desenate duminicale, *Buck Rogers*, *Tarzan*, dar din primii ani s-a impus și ca unul dintre marii precursori ai cronicii negre. Timp de mai multe luni a ținut pe jar orașul prin titlurile sale cu litere de o șchioapă și prin revelațiile surprinzătoare care îl făcură celebru în țară, pe bună dreptate sau nu, pe cronicarul acum uitat.

Autoritățile încercau să oprească scurgerile de informații cu argumentul că îngreunau ancheta, dar cititorii au ajuns pînă la urmă să se încreadă mai puțin în ele decît în revelațiile din *La Prensa*. Confruntarea i-a ținut cu sufletul la gură zile în șir și cel puțin o dată i-a obligat pe anchetatori să schimbe direcția. Imaginea Femeii X era pe atunci întipărită atît de puternic în imaginația populară, că în multe case se puneau lanțuri la uși și se angajau paznici de noapte speciali, ca măsură de prevedere, dacă asasinul, aflat în libertate, ar încerca să-și urmeze șirul de crime oribile, și s-a hotărît ca adolescentele să nu iasă singure din casă după șase seara.

Cu toate acestea, adevărul n-a fost descoperit de nimeni, ci a fost revelat după o vreme de însuși făptașul crimei, Efraín Duncan, care a mărturisit că și-a ucis soția, Ángela Hoyos, la data stabilită de Institutul Medico-Legal, și a înmormîntat-o în locul unde au găsit cadavrul înjunghiat. Membrii familiei au recunoscut panglicile de culoare albastră și pieptenele purtat de Ángela cînd a plecat de acasă cu soțul ei, pe 5 aprilie, pentru o așa-zisă călătorie la

Calamar. Cazul a fost clasat fără alte semne de întrebare, grație unei coincidențe finale de neconceput, care părea scoasă din mîneacă de un autor de romane fantastice: Ángela Hoyos avea o soră geamănă cu care semăna perfect și care a identificat-o fără nici o îndoială.

Mitul Femeii X s-a năruit, prefăcut în crimă pasională banală, dar misterul surorii identice a rămas plutind în casă, fiindcă s-a ajuns să se creadă că ar fi însăși Femeia X revenită la viață prin vrăjitorii. Ușile se blocau cu drugii și parapete din mobile pentru a se împiedica intrarea pe timp de noapte a asasinului evadat din închisoare prin mijloace care țin de magie. În cartierele bogătaşilor ajunseseră la modă cîinii de vînătoare dresați împotriva criminalilor, în stare să-i simtă chiar și prin ziduri. În realitate, mama n-a reușit să-și depășească teama pînă cînd vecinii au încredințat-o că imobilul din Barrio Abajo nici nu fusese construit pe vremea Femeii X.

La 10 iulie 1939 mama a adus pe lume o fetiță cu un profil frumos de indiană, pe care au botezat-o cu numele de Rita datorită devoțiunii nesfîrșite a familiei pentru Santa Rita de Casia, întemeiată, printre multe alte virtuți, pe răbdarea cu care a suportat firea violentă a bărbatului ei pornit pe căi greșite. Mama ne povestea că acesta a venit într-o noapte acasă, scos din minți de băutură, la un minut după ce o găină făcuse găinaț pe masa din sufragerie. Fără să aibă timp să curețe fața de masă imaculată, soția a apucat să-l ascundă cu o farfurie, pentru a-l feri de ochii bărbatului, și s-a grăbit să-i abată atenția cu întrebarea obișnuită:

– Ce vrei să mănînci?

Bărbatul scoase un mormăit:

– Rahat.

Soția ridică atunci farfuria și-i spuse cu blîndețea-i infinită:

- Poftim!

Povestea spune că însuși bărbatul s-a convins atunci de sfîntenia soției și a îmbrățișat credința lui Hristos.

Noua farmacie din Barranquilla a fost un eșec spectacular, anevoie atenuat de iuțeala cu care l-a presimțit tata. După mai multe luni de încercări de a o scoate la capăt vînzînd în cantități mici, făcînd două găuri ca să astupe una, situația s-a dovedit și mai nesigură decît părea pînă atunci. Într-o zi și-a luat desagii și a plecat să caute bogățiile ce zăceau în sate la care nici nu te gîndeai, presărate de-a lungul fluviului Magdalena. Înainte de plecare m-a dus în fața asociaților și a prietenilor lui și i-a încunoștințat cu o anume solemnitate că eu aveam să-i țin locul cît va lipsi. N-am știut niciodată dacă a zis-o în glumă, cum îi plăcea s-o facă și în situații grave, sau în serios, cum se amuza s-o facă în situații obișnuite. Presupun că fiecare a luat-o cum a vrut, căci la doisprezece ani eu eram rahitic și palid, și abia dacă eram bun să desenez și să cînt. Femeia care ne aducea lapte i-a spus mamei în fața mea și a tuturor celorlalți, fără strop de răutate:

- Să am iertare că v-o spun, cucoană, dar cred că băiatul ăsta n-o să vă crească mare.

Groaza m-a lăsat o bună bucată de vreme în așteptarea unei morți năprasnice și visam adesea că, uitîndu-mă în oglindă, nu mă vedeam pe mine, ci un vițel în burta vacii. Medicul de la școală mi-a pus diagnosticul de malarie, amigdalită și fiere neagră din pricina abuzului de lecturi prost alese. N-am încercat să domolesc îngrijorarea nimănui. Dimpotrivă, îmi exageram starea de handicapat ca să mă eschivez de diferite sarcini. Totuși, pe tata l-a durut în cot de știință și înainte de a pleca m-a proclamat drept cel care răspunde de casă și de familie pe timpul cît lipsea el:

- Ca și cum ai fi cu însumi.

În ziua plecării ne-a strîns în salon, ne-a împărțit instrucțiuni și muștrări preventive pentru lucrurile rele pe care le-am putea face în absența lui, dar ne-am dat seama că erau șiretlicuri ca să nu-l podidească plînsul. Ne-a dat fiecăruia o monedă de cinci centime, care însemna o mică avere pentru orice copil la vremea aceea, și ne-a făgăduit că o să ni le schimbe pe două la fel dacă le păstram neatinse pînă la întoarcerea lui. În cele din urmă, mi se adresează pe un ton biblic:

- În mîinile tale îi las, în mîinile tale să-i găsesc.

Mi s-a rupt sufletul să-l văd plecînd de acasă cu cizmele înalte de călărie și cu desagii pe umăr și am fost primul care a izbucnit în lacrimi cînd ne-a privit pentru ultima oară înainte de a da colțul și ne-a făcut cu mîna semne de rămas-bun. Numai atunci și pentru totdeauna, mi-am dat seama cît de mult îl iubeam.

N-a fost greu să-i îndeplinesc însărcinarea. Mama începea să se deprindă cu singurătățile acelea intempestive și incerte și se mișca printre ele cam fără voie, dar cu mare ușurință. Bucătăria și orînduiala casei au impus ca pînă și cei mici să ajute la treburi și au făcut-o cu temeinicie. Pe vremea aceea am cunoscut primul sentiment de adult cînd am înțeles că frații mei au început să mă trateze ca pe un unchi.

Niciodată n-am reușit să-mi stăpînesc timiditatea. Cînd am fost nevoit să înfrunt din greu misiunea pe care mi-a lăsat-o tatăl rătăcitor, am învățat că timiditatea e o fantomă de neînvins. Ori de cîte ori trebuia să cer un credit, chiar cele stabilite dinainte în prăvăliile unor prieteni, zăboveam ceasuri întregi prin preajmă, înfrînîndu-mi cheful de a plînge și urgențele pîntecelui, pînă cînd mă încumetam să intru în sfîrșit, cu fălcile atît de încheștate, că nu reușeam să vorbesc. Se găsea uneori vreun băcan fără

inimă care reușea să mă zăpăcească: „Copil nerod, nu se poate vorbi cu gura închisă“. Nu doar o dată m-am întors acasă cu mâinile goale și cu o scuză inventată de mine. Dar niciodată n-am mai fost atît de nenorocit ca prima oară cînd am vrut să vorbesc la telefon de la prăvălia din colț. Proprietarul m-a ajutat făcînd legătura, căci nu exista încă serviciul automat. Am simțit suflul morții cînd mi-a întins pîlnia. Așteptam o voce îndatoritoare și ceea ce am auzit a fost lătratul cuiva care vorbea în beznă o dată cu mine. Am crezut că interlocutorul meu nu mă putea nici el înțelege și am ridicat vocea cît am putut. Celălalt, înfuriat, a ridicat și el tonul:

– Și tu de ce naiba țipi la mine?

Am închis îngrozit. Trebuie să admit că în ciuda febrei mele de comunicare sînt nevoit să-mi înfrînez încă groaza de telefon și de avion, care nici nu știu dacă nu cumva mi se trage tocmai din zilele acelea. Cum puteam ajunge să fac așa ceva? Din fericire, mama repeta adesea răspunsul: „Trebuie să suferi ca să fii bun la ceva“.

Prima veste de la tata ne-a sosit după două săptămîni, printr-o scrisoare menită mai curînd să ne amuze decît să ne informeze. Așa a înțeles-o mama și în ziua aceea a spălat vasele cîntînd ca să ne ridice moralul. Fără tata ea era altfel: se identifica precum o soră mai mare cu fetele ei. Se pune la mintea lor într-atît, încît era cea mai bună la jocurile de copii, chiar și cu păpușile, și ajungea să-și piardă cumpătul luîndu-se la harță cu ele, ca de la egal la egal. În același ton cu prima au mai sosit două scrisori de la tata cu proiecte atît de pline de promisiuni, că ne-au ajutat să dormim mai bine.

Iuțeala cu care hainele ne rămîneau mici era o problemă gravă. Pe Luis Enrique nu-l moșteneau nimeni și nici

n-ar fi fost cu putință, fiindcă venea de pe stradă umblînd tîrîș și cu îmbrăcămintea zdrențe, și niciodată n-am înțeles de ce. Mama spunea că parcă mergea printre garduri de sîrmă. Surorile – între șapte și nouă ani – se descurcau între ele cum puteau, făcînd minuni de măiestrie, și am crezut întotdeauna că lipsurile din zilele acelea le-au făcut în chip prematur adulte. Aida era inventivă, iar Margot își depășise în mare măsură timiditatea și s-a arătat drăgăstoasă și îndatoritoare cu cea nou-născută. Cel mai dificil am fost eu și nu numai pentru că trebuia să fac intervenții distinse, ci și pentru că mama, ocrotită de entuziasmul tuturor, și-a asumat riscul de a împruțina fondurile casei pentru a mă înscrie la școala Cartagena de Indias, cam la zece străzi de mers pe jos de la noi de acasă.

Potrivit convocării, vreo douăzeci de aspiranți ne-am înființat la opt dimineța pentru concursul de admitere. Din fericire, nu era un examen scris; trei învățători ne chemau în ordinea în care ne înscriserăm cu o săptămîină în urmă și ne puneau niște întrebări sumare, călăuzindu-se după certificatele noastre școlare de dinainte. Eu eram singurul care nu avea certificate, căci din lipsă de timp nu le ceruserăm de la Școala Montessori și de la aceea primară din Aracataca, iar mama credea că n-aveam să fim admis fără aceste hîrtii. Dar m-am hotărît să fac pe nebunul. Unul dintre învățători m-a scos din rînd cînd i-am mărturisit că nu le aveam, dar altul s-a ocupat de soarta mea și m-a dus în biroul lui spre a mă examina fără nici o cerință prealabilă. M-a întrebat cîte kilograme are un chintal, cîți ani aveau un lustru și un mileniu, m-a pus să repet capitalele departamentelor, principalele ape naționale și țările limitrofe. Totul mi s-a părut de rutină pînă cînd m-a întrebat ce cărți citisem. I-a atras atenția că am pomenit atît de

multe și atît de variate pentru vîrsta mea și că citisem *O mie și una de nopți* într-o ediție pentru adulți din care nu se suprimaseră cîteva dintre episoadele scabroase care-l scandalizau pe părintele Angarita. M-a surprins să aflu că era o carte însemnată, căci mă gîndisem întotdeauna că adulții serioși nu puteau crede că spiridușii ar ieși din sticle sau că porțile s-ar deschide la rostirea unor cuvinte ferme-cate. Aspiranții care trecuseră înaintea mea nu zăboviseră mai mult de un sfert de ceas fiecare, fie că erau admiși, fie respinși, iar eu am stat peste o jumătate de ceas de vorbă cu învățătorul despre tot felul de subiecte. Am văzut împreună un raft de cărți îngrămădite în spatele biroului său, dintre care se distingea prin numărul volumelor și splendoarea lor *Comoara tinereții*, despre care auzisem vorbindu-se, însă învățătorul m-a convins că la vîrsta mea era mai folositor *Don Quijote*. Nu l-a găsit în bibliotecă, dar mi-a făgăduit să mi-l împrumute mai tîrziu. După o jumătate de oră de comentarii rapide despre *Sinbad Marinarul* sau *Robinson Crusoe*, m-a însoțit pînă la ieșire fără să-mi spună dacă eram admis. Am crezut că nu, firește, dar pe terasă s-a despărțit de mine cu o strîngere de mînă pînă luni la opt dimineata, cînd urma să mă înscriu la cursul superior al școlii primare: în clasa a patra.

Era directorul general. Se numea Juan Ventura Casalins și mi-l aduc aminte ca pe un prieten din copilărie, fără nimic din imaginea de groază pe care o lăsau învățătorii de pe atunci. Virtutea sa de neuitat era că ne trata pe toți ca pe niște oameni mari egali cu el, chiar dacă mie și azi mi se pare că îmi acorda o atenție deosebită. La clasă îmi puneă de obicei mai multe întrebări decît altora și mă ajuta ca răspunsurile mele să fie sigure și ușoare. Îmi dădea voie să iau cărți de la biblioteca școlii să le citesc acasă. Două dintre

ele, *Insula comorii* și *Contele de Monte Cristo*, au fost pentru mine un soi de drog în anii aceia bolovănoși. Le devoram rînd pe rînd, cu nesațul de a afla ce se întîmpla mai departe și în același timp cu teama de a nu afla, ca să nu rup farmecul. Cu ele, ca și cu *O mie și una de nopți*, am învățat să nu uit niciodată că ar trebui să citim numai cărțile care ne obligă să le recitim.

În schimb, lectura lui *Don Quijote* a însemnat întotdeauna pentru mine un capitol aparte, fiindcă nu mi-a provocat șocul prevăzut de învățătorul Casalins. Mă plictiseau perorațiile savante ale cavalerului rătăcitor și nu-mi plăceau defel gogomăniile scutierului său, pînă într-atît încît am crezut că nu-i aceeași carte de care se tot vorbea. Totuși, mi-am spus că un învățător atît de înțelept ca al nostru nu putea să se înșele și m-am străduit să înghit *Don Quijote* cu lingura, ca pe un purgativ. Am mai făcut și alte tentative la liceu, unde a trebuit s-o studiez drept carte obligatorie, și am urît-o fără scăpare, pînă cînd un prieten m-a sfătuit s-o pun pe polița de la toaletă și să încerc să o citesc pe cînd îmi îndeplineam îndatoririle zilnice. Numai așa am descoperit-o, ca o explozie, și m-am desfătat cu ea în toate felurile pînă am ajuns să recit pe de rost episoade întregi.

Școala aceea providențială mi-a lăsat și amintiri remarcabile despre un oraș și o epocă de nerecuperat. Era singura clădire aflată pe vîrfurile unei coline verzi, de pe terasele căreia se zăreau cele două capete ale lumii. La stînga, cartierul Prado, cel mai distins și cel mai scump, care de prima oară cînd l-am văzut mi s-a părut o copie fidelă a cotețului de găini electrificat de la United Fruit Company. Nu era un lucru întîmplător: îl construia o firmă de urbanism americană, cu gusturile, normele și prețurile sale de import, și era o atracție turistică infailibilă pentru restul

țării. Însă la dreapta se întindea mahalaua plină de colb din Barrio Abajo, unde locuiam noi, cu străzile-i pline de praf arzător și casele de chirpici cu acoperișuri din frunze de palmier, care ne aminteau la tot pasul că eram simpli muritori în carne și oase. Din fericire, de pe terasa școlii aveam o viziune panoramică asupra viitorului: faimoasa deltă a fluviului Magdalena, una dintre cele mai vaste din lume, și marea cenușie de la Bocas de Geniza.

La 28 mai 1935 am văzut petrolierul „Taralite“, sub steag canadian, care a intrat cu șuierat voios de sirenă pe lângă digurile de stîncă și a acostat în portul orașului, printre zgomotele muzicii și ale petardelor, la cârmă fiind căpitanul D.E. Mc Donald. Astfel a culminat acea bravură civică ce a costat mulți ani și mulți pesos pentru a face din Barranquilla singurul port maritim și fluvial din țară.

La puțină vreme, un avion pilotat de căpitanul Nicolás Reyes Manotas a trecut razant peste terase în căutarea unui luminiș unde să aterizeze forțat, nu numai pentru a-și salva propria piele, ci și pe cea a oamenilor peste care s-ar fi putut prăbuși. Era unul dintre pionierii aviației columbiene.

Avionul îi fusese dăruit în Mexic și l-a dus de unul singur dintr-un capăt în celălalt al Americii Centrale. O mulțime de oameni adunată pe aeroportul din Barranquilla îi pregătise o primire triumfală, cu batiste, steaguri și fanfară, dar Reyes Manotas a vrut să mai salute cu încă două tururi deasupra orașului cînd i s-a oprit motorul. A reușit să-l repună în funcțiune cu o iscusință de domeniul miracolelor, pentru a ateriza apoi pe terasa unui edificiu din centrul comercial, dar s-a încurcat în cablurile electrice, rămînînd atîrnat într-un stîlp. Fratele meu, Luis Enrique, și cu mine am pornit în căutarea lui prin mulțimea agitată, pînă unde

ne-au ținut puterile, dar am izbutit să-l vedem numai după ce îl scosese ră cu mare greutate, dar întreg și nevătămat.

Orașul a avut și primul post de radio, apoi un apeduct modern care a devenit o atracție turistică și pedagogică spre a ilustra noul proces de purificare a apei, și un corp de pompieri ale cărui sirene și clopote făceau bucuria copiilor și a oamenilor mari de îndată ce începeau să se audă. Au apărut și primele automobile decapotabile care goneau pe străzi cu viteze nebune și se făceau zob pe noile șosele pavate. Agenția de pompe funebre *La Equitativa*¹, inspirată de umorul macabru, a instalat un anunț uriaș la ieșirea din oraș: „Nu goniți, noi vă așteptăm“.

Serile, când nu mai era nici un refugiu în afara casei, mama ne strângea ca să ne citească scrisorile de la tata. Majoritatea erau capodopere de amuzament, dar a fost și una foarte explicită despre entuziasmul pe care îl deștepta homeopatia printre oamenii mai în vîrstă de pe cursul inferior al fluviului Magdalena. „Sînt aici cazuri care par miracole“, spunea tata. Uneori ne lăsa impresia că foarte curînd avea să ne dezvăluie ceva măreț, dar tot ce urma era încă o lună de tăcere. În Săptămîna Mare, când doi dintre frații mai mici s-au molipsit de varicelă pernicioasă, n-am avut cum să comunicăm cu el fiindcă nici călăuzele cele mai pricepute nu știau cum să-i dea de urmă.

În cursul acelor luni am înțeles cu adevărat unul dintre cuvintele cele mai folosite de bunicii mei: sărăcia. Eu o interpretam ca fiind starea pe care o trăiam acasă de cînd începuse lichidarea companiei bananiere. Pe atunci se plîngeau de ea la tot pasul. Nu mai erau două sau chiar trei ture la masă, ca odinioară, ci una singură. Ca să nu renunțe

¹ „Nepărtinitoarea“.

la ritualul sacru al prînzului, chiar atunci cînd nu mai aveau resurse să-l pregătească, au ajuns să cumpere de pe la birturile din piață mîncarea care era bună și mult mai ieftină, avînd surpriza că nouă, copiilor, ne plăcea mai mult. Dar prînzurile se terminară pentru totdeauna cînd Mina a aflat că unii comeseni nelipsiți au hotărît să nu mai vină pentru că nu se mai mîncea la fel de bine ca înainte.

Sărăcia părinților mei la Barranquilla, dimpotrivă, era epuizantă, dar mi-a îngăduit norocul de a statornici o legătură excepțională cu mama. Simțeam față de ea mai mult decît dragostea filială de înțeles, o admirație uluitoare pentru caracterul de leoaică tăcută, dar feroce în împrejurările potrivnice, și pentru relația cu Dumnezeu, care nu părea de supunere, ci de luptă. Două virtuți exemplare care i-au insuflat în viață o încredere ce nu s-a dezmințit niciodată. În momentele cele mai grele rîdea de propriile daruri providențiale. Ca atunci cînd a cumpărat un os de vită și l-a fiert în fiecare zi pentru supa obișnuită, tot mai apoasă, pînă cînd nu s-a mai putut. Într-o noapte cu o furtună îngrozitoare a prăpădit untura de porc de pe toată luna făcînd fitiluri de cîrpă, căci lumina se stinse pînă în zori și ea însăși le sădise în suflet celor mici teama de întuneric ca să nu se miște din pat.

Părinții mei vizitau la început familiile prietene care emigraseră din Aracataca, din pricina crizei bananiere și degradării ordinii publice. Erau vizite ciclice în care se vorbea mereu despre subiectul nenorocirii ce prinsese rădăcini în sat. Dar cînd sărăcia ne-a strîns în clește la Barranquilla, nu ne-am mai dus să ne plîngem prin case străine. Mama și-a exprimat reticența prin doar cîteva cuvinte: „Sărăcia se vede în ochi“.

Pînă la cinci ani, moartea fusese pentru mine un dez-nodămînt firesc ce li se întîmpla altora. Desfătările raiului și chinurile iadului mi se păreau doar lecții de învățat pe de rost din catehismul părintelui Astete. N-aveau nici o legătură cu mine, pînă cînd am văzut din întîmplare la un priveghi că păduchii fugeau din părul mortului și mișunau aiurea pe perne. De atunci încolo m-a tulburat nu teama de moarte, ci rușinea că și din părul meu ar putea fugi păduchii în văzul rubedeniilor venite să mă privegheze. Însă la școala primară din Barranquilla n-am luat aminte că eram plin de păduchi decît cînd îi dădusem deja întregii familii. Mama și-a dovedit atunci încă o dată tăria de caracter. Își dezinfectă copiii unul după altul cu insecticid de gîndaci, făcîndu-ne o curățenie temeinică pe care a botezat-o cu un nume recunoscut: poliția. Partea proastă a fost că abia apucam să fim curați, că ne și umpleam din nou, fiindcă eu luam mereu păduchi de la școală. Atunci mama s-a hotărît să taie în carne vie și m-a obligat să-mi rad tîrtăcuța. A fost un act de bravură să apar luni la școală cu o șapcă de pînză, dar am suportat cu demnitate glumele colegilor și am terminat ultima clasă cu notele cele mai mari. Nu l-am mai văzut niciodată pe învățătorul Casalins, dar îi port recunoștință veșnică.

Un prieten al tatălui meu, pe care nu l-am cunoscut în veci, mi-a făcut rost de o slujbă pe timpul vacanței la o tipografie aproape de casă. Salariul era mai nimic și unicul meu imbold a fost ideea să învăț meseria. Cu toate acestea, nu-mi rămînea nici un minut ca să văd tipografia, căci munca mea consta în a pune în ordine foile imprimare, spre a fi legate în altă secție. A fost o consolare că mama mi-a dat voie să-mi cumpăr cu banii mei suplimentul duminical al ziarului *La Prensa*, care avea comicsurile cu

Tarzan, cu Buck Rogers – care se numea Rogelio Cuceritorul – și cu Mutt and Jeff – care se numeau Benitín și Eneas. În timpul liber din zilele de duminică am învățat să le desenez din memorie și continuam pe socoteala mea episoadele din cursul săptămânii. Am izbutit să stîrnesc cu ele entuziasmul unor adulți de pe străzile vecine și am ajuns să le vînd chiar și cu două centime.

Munca mea era obositoare și stearpă, și oricît de mult mă străduiam, rapoartele șefilor mei mă acuzau întruna de lipsă de entuziasm. Pesemne din considerație față de familia mea m-au scutit pînă la urmă de rutina din atelier și mi-au dat să împart pe stradă foi cu reclame pentru un sirop de tuse recomandat de cei mai faimoși artiști de cinema. Mi-a părut bine, căci foile volante erau minunate, cu poze ale actorilor în culori vii și pe hîrtie velină. Mi-am dat totuși seama de la început că împărțitul lor nu era atît de ușor cum îmi închipuiam, deoarece oamenii le priveau cu neîncredere, fiind pe gratis, și majoritatea se opuneau, ferindu-se să le primească de parcă i-ar fi curentat. În primele zile m-am întors la atelier cu cele care îmi mai rămăseseră ca să mi le completeze. Pînă cînd am dat de niște colegi din Aracataca, a căror mamă s-a scandalizat văzîndu-mă că fac munca aceea care i s-a părut de cerșetor. M-a muștrătat aproape strigînd că umblam pe stradă cu niște sandale de pînză, pe care mama mi le cumpăraseră ca să nu-mi stric ghetetele de sărbătoare.

– Spune-i Luisei Márquez, îmi zise, să se gîndească la ce-ar spune părinții ei dacă și-ar vedea nepotul preferat împărțind prin tîrg reclame pentru ofticoși.

N-am transmis mesajul ca s-o cruț pe mama de o supărare, dar nopți de-a rîndul am plîns de furie și de rușine cu capul în pernă. Deznodămîntul dramei a fost că n-am mai

împărțit foile volante, ci le aruncam în șanțurile din piață fără să prevăd că apa era lină și hîrtia lucioasă plutea pînă ajungea să facă la suprafață un strat frumos colorat, văzut de pe pod și care s-a prefăcut într-un spectacol insolit.

Mama a primit pare-se vreun mesaj de la morții ei într-un vis revelator, căci nici nu s-au împlinit două luni și m-a luat de la tipografie fără să dea explicații. Eu mă împotriveam ca să nu pierd ediția duminicală din *La Prensa* pe care o primeam în familie ca o binecuvîntare din cer, dar mama a continuat s-o cumpere chiar dacă trebuia să pună un cartof mai puțin în supă. Alt ajutor providențial a fost mica sumă pe care în lunile cele mai grele ne-a trimis-o unchiul Juanito. Locuia tot în Santa Marta cu modesta-i leafă de contabil, însă și-a impus datoria de a ne trimite o scrisoare în fiecare săptămînă cu două bancnote de un peso. Căpitanul șalupei *Aurora*, un vechi prieten de familie, mi-o înmîna la șapte dimineța, iar eu mă întorceam acasă după ce făceam piața pe mai multe zile.

Într-o miercuri nu m-am putut duce și mama l-a trimis pe Luis Enrique, care nu a rezistat tentației de a înmulți cei doi pesos la automatul cu monede dintr-o cîrciumă a unor chinezi. N-a avut puterea să se oprească după ce a pierdut primele două fise și a continuat să încerce să le recupereze pînă ce a pierdut și penultima monedă. „Groaza mi-a fost atît de mare, mi-a povestit el mai tîrziu, adult fiind, încît m-am hotărît să nu mă mai întorc niciodată acasă“. Căci știa prea bine că cei doi pesos ne ajungeau pentru coșnița pe o săptămînă. Din fericire, la ultima monedă se întîmplă ceva cu automatul care se scutură cutremurat din rărunchi și vărsă într-un șuvoi ce nu se mai oprea toate fisele pentru cei doi pesos pierduți. „Atunci m-a călăuzit diavolul, mi-a povestit Luis Enrique, și am

îndrăznit să risc încă o fisă. " A câștigat. A mai riscat încă una și a câștigat iar, și alta și încă una și a tot câștigat. „Spai-ma care m-a cuprins atunci era mai mare decît aceea de a fi pierdut și am simțit că mi se zvîrcolesc mațele, mi-a povestit, dar am jucat mai departe." La sfîrșit câștigase de două ori cei doi pesos inițiali în monede de cinci centime și nu s-a încumetat să le schimbe pe bilete la casă, de teamă ca nu cumva chinezul să-l oprească, amestîndu-l cu cine știe ce poveste. I se umflaseră atît de tare buzunarele că, înainte de a-i da mamei cei doi pesos de la unchiul Juanito în monede de cinci, i-a îngropat pe cei cinci câștigați de el în fundul curții, unde ascundea de obicei fiecare centimă găsită pe jos. I-a cheltuit încetul cu încetul, fără a destăinui nimănui secretul decît după mulți ani, și torturat mereu de faptul că n-a rezistat tentației de a-și risca ultimele cinci centime în localul chinezului.

Relația lui cu banii era foarte personală. Cînd mama l-a surprins odată scormonind în portofelul ei după banii de coșniță, apărarea lui a fost cam sălbatică, dar lucidă: banii pe care-i iei din portofelul părinților fără să ceri voie nu înseamnă un furt, fiind vorba de banii tuturor, aceia pe care nu ni-i dau de ciudă că nu pot face cu ei ceea ce fac copiii. Am ajuns să-i susțin argumentul pînă într-atît, încît am mărturisit că și eu dădusem iama în banii ascunși pentru casă, mînat de necesități urgente. Mama și-a pierdut cumpătul. „Nu fiți atît de smintiți, aproape că îmi strigă: nici tu și nici fratele tău nu-mi furați nimic, căci eu însămi las banii acolo unde știu că o să-i căutați cînd sînteți la ananghie." Într-o criză de furie, am auzit-o murmurînd disperată că Domnul ar trebui să îngăduie furtul cînd trebuie să-ți hrănești copiii.

Farmecul personal al lui Luis Enrique cînd era pus pe năzbîtii ne era de mare folos ca să rezolvăm probleme comune, dar n-a ajuns să mă facă vreodată complice la pun-gășiile lui. Dimpotrivă, s-a descurcat întotdeauna ca să nu cadă asupra mea nici cea mai mică bănuială, și asta a consolidat între noi o afecțiune adevărată care a durat veșnic. Niciodată nu l-am lăsat să afle, în schimb, cît îl invidiam pentru îndrăzneala lui și cît sufeream din pricina bătăilor cu cureaua pe care i le dădea tata. Purtarea mea era foarte diferită de a lui, dar uneori îmi venea greu să-mi potolesc invidia. Pe de altă parte mă îngrijora casa părinților din Cataca, unde mă duceau să dorm numai atunci cînd urma să-mi dea purgative împotriva viermilor sau ulei de ricin. Pîna într-atît, încît am ajuns să urăsc monedele de douăzeci de centime pe care mi le dădeau pentru demnitatea de care dădeam dovadă înghițindu-le.

Cred că mama a atins culmea disperării cînd m-a trimis cu o scrisoare la un om care avea faima de a fi cel mai bogat și totodată filantropul cel mai generos din oraș. Veștile despre inima lui de aur se publicau cu tot atîtea amănunte ca și succesele sale financiare. Mama i-a încropit deznădăjduită o scrisoare pentru a-i solicita fără ocolișuri un ajutor material urgent, nu în numele ei, fiindcă ea era în stare să îndure orice, ci din dragoste pentru copiii ei. Trebuie să o fi cunoscut bine cineva ca să înțeleagă ce însemna umilința aceea în viața ei, dar împrejurările o impuneau. M-a prevenit că secretul trebuia să rămînă între noi doi și așa a și fost, pîna în momentul în care scriu despre asta.

Am bătut în poarta casei, care avea ceva de biserică și aproape imediat s-a deschis o fereastră și s-a ivit o femeie despre care nu-mi amintesc decît că avea niște ochi de gheață. A primit scrisoarea fără un cuvînt și a închis la loc.

Trebuie să fi fost unsprezece dimineața și am așteptat așezat pe prag pînă la trei, cînd m-am hotărît să mai bat o dată ca să primesc un răspuns. Aceeași femeie a deschis iar, m-a recunoscut surprinsă și mi-a cerut să aștept un moment. Răspunsul a fost să mă întorc marțea următoare, la aceeași oră. Așa am făcut, dar unicul răspuns a fost că nu aveam să aflu nimic decît peste o săptămînă. Am fost nevoit să mă întorc încă de trei ori, primind întotdeauna același răspuns, pînă după o lună și jumătate, cînd o femeie mai aspră decît cea dinainte mi-a răspuns, din partea stăpînului, că acolo nu era casă de binefacere.

Am hoinărit pe străzile arzătoare străduindu-mă să-mi fac curaj ca să-i duc mamei un răspuns ce avea s-o scutească de orice iluzie. Cînd s-a înnoptat de-a binelea, m-am înființat cu inima îndurerată, cu știrea concisă că bunul filantrop murise de cîteva luni. Cel mai mult m-au durut rugăciunile spuse de mama pentru veșnica odihnă a sufletului său.

După patru sau cinci ani, cînd am auzit la radio știrea adevărată că filantropul murise cu o zi în urmă, am încremenit așteptînd reacția mamei. N-am putut înțelege nicio dată cum de a ascultat-o cu o atenție plină de emoție și a oftat din adîncul sufletului:

– Să-l odihnească Domnul în Împărăția Lui!

La cîteva străzi de casa noastră ne-am împrietenit cu familia Mosquera, care prăpădea o avere pe reviste cu benzi desenate și le îngărmădea pînă sus într-o magazie din curte. Noi am fost singurii privilegiați care am putut petrece acolo zile întregi citind *Dick Tracy* și *Buck Rogers*. Altă descoperire inspirată a fost un ucenic care picta afișe de filme pentru cinematograful din apropiere, de pe Quintas. Eu îl ajutam doar din plăcerea de a picta literele, iar el ne strecura pe gratis de două sau trei ori pe săptămînă la

filmele acelea bune cu împușcături și bătai. Singurul lux de care duceam lipsă era un aparat de radio ca să ascultăm muzică la orice oră, apăsînd doar pe un buton. Astăzi e greu de imaginat ce strîmtorați trăiau cei săraci. Luis Enrique și cu mine ne așezam pe o bancă pusă în prăvălia din colțul străzii pentru clientela care voia să-și treacă timpul și stăteam ceasuri întregi ascultînd programele de muzică populară, adică aproape toate. Am ajuns să știm pe de rost un repertoriu complet al lui Miguelito Valdés cu Orchestra Casino de la Playa, al lui Daniel Santos cu orchestra Sonora Matancera și bolerourile lui Agustín Lara, cîntate de Toña la Negra. Distracția serilor, mai ales în cele două rînduri cînd ne-au tăiat lumina deoarece n-o plătiserăm, era să le cîntăm mamei și fraților noștri. Mai cu seamă Ligiei și lui Gustavo, care învățau cîntecele ca niște papagali, fără să le priceapă, și ne amuzau de ne prăpădeam de rîs cu aiurelile lor lirice. Nu existau excepții: toți am moștenit de la tata și de la mama o memorie specială pentru muzică și o ureche bună pentru a reține un cîntec ascultîndu-l a doua oară. Mai ales Luis Enrique, care s-a născut pentru a fi muzician și s-a specializat pe socoteala lui în solo la chitară pentru sere-nadele iubirilor neîmpărtaşite. Am descoperit curînd că toți copiii din casele vecine, care n-aveau radio, învățau cîntecele tot de la frații mei și în special de la mama, care pînă la urmă a ajuns să fie o soră în plus în casa aceea plină de copii.

Programul meu favorit era „Ora cu de toate cîte puțin“, a compozitorului, cîntărețului și maestrului Ángel María Camacho y Cano, care acapara audiența de la unu după-amiaza cu tot felul de variațiuni ingenioase, îndeosebi cu emisiunea pentru amatorii cu vîrste sub cincisprezece ani. Era de ajuns să te înscrii la birourile de la „Vocea Patriei“ și să ajungi la program cu o jumătate de oră mai devreme. Maestrul

Camacho y Cano în persoană acompania la pian, iar unul dintre asistenții lui era însărcinat să dea sentința irevocabilă de întrerupere a cîntecului cu un dangăt de clopot bisericesc atunci cînd amatorul comitea cea mai mică greșeală. Premiul pentru cîntecul cel mai bine interpretat era mai mult decît puteam noi visa, cinci pesos, dar mama ne-a spus clar că ceea ce conta mai mult și mai mult era gloria de a cînta bine într-un program atît de renumit.

Pîna atunci mă identificasem doar cu numele de familie al tatălui meu – García – și cu cele două nume de botez, Gabriel și José, dar cu prilejul acela epocal mama m-a rugat să mă înscriu și cu numele ei de familie – Márquez – pentru ca nimeni să nu se îndoiască de identitatea mea. Acasă a fost un adevărat eveniment. M-au pus să mă îmbrac în alb ca la prima comuniune și înainte de a pleca mi-au dat o băutură cu bromură de potasiu. Am ajuns la „Vocea Patriei” cu două ore mai devreme și efectul calmantului mi-a trecut așteptînd într-un parc din apropiere, pentru că nu se permitea intrarea în studiouri decît cu un sfert de ceas înainte de începerea programului. Cu fiecare minut simțeam crescînd înăuntrul meu păianjenii groazei și în cele din urmă am intrat cu inima bătînd să-mi spargă pieptul. A fost nevoie să fac un efort suprem ca să nu mă întorc acasă cu minciuna că nu mă lăsaseră să particip la concurs inventînd orice pretext. Maestrul a făcut cu mine o repetiție rapidă, acompaniindu-mă la pian ca să-mi stabilească tonul vocii. Înainte de mine au fost chemați alți șapte concurenți în ordinea înscrierii și trei dintre ei au fost întrerupți de clopoțel din pricina unor greșeli diferite, iar pe mine m-au anunțat cu numele simplu de Gabriel Márquez. Am cîntat *Lebăda*, un cîntec sentimental despre o lebădă mai albă decît fulgii de nea, omorîtă împreună cu iubitul ei de un vîntător

hain. De la primele acorduri mi-am dat seama că tonul era foarte înalt pentru mine la unele note pe care nu le repeta-sem și am avut un moment de panică atunci când asistentul a schițat un gest de îndoială și s-a pregătit să apuce clopoțelul. Nu știu cum de mi-am făcut curaj pentru a-i adresa un semn energic ca să nu-l atingă, dar a fost prea târziu: clopoțelul a sunat fără milă. Cei cinci pesos ai premiului, pe lângă multe alte cadouri de reclamă, au revenit unei blonde frumoase foc, care masacraseră o arie din *Madame Butterfly*. M-am întors acasă copleșit de înfrângere și n-am izbutit niciodată s-o consolez pe mama de dezamăgirea aceea. Au trecut mulți ani înainte de a-mi destăinui că pricina pentru care se rușina ea a fost că-și anunțase rudele și prietenii să mă asculte și că nu știa acum pe unde să scoată cămașa.

Cu tot regimul acela de rîsete și lacrimi, n-am lipsit niciodată de la școală. Chiar și atunci când eram cu stomacul gol. Dar timpul pe care voiam să-l dedic acasă lecturii mi-l petreceam cu treburi gospodărești și nu aveam bani de lumină ca să citesc pînă la miezul nopții. În tot cazul, o scoteam la capăt. Pe drumul spre școală erau mai multe ateliere de autobuze și într-unul dintre ele zăboveam ceasuri întregi uitîndu-mă cum pictau pe laturile mașinilor anunțurile cu rutele și destinația lor. Într-o zi, l-am rugat pe zugrav să mă lase să pictez niște litere, să văd dacă eram în stare. Surprins de aptitudinea mea naturală, mi-a dat voie din cînd în cînd să-l ajut pentru cîtiva pesos cu care contribuiam puțin la bugetul familiei. Altă iluzie a fost prietenia mea întîmplătoare cu trei frați pe nume García, copiii unui navigator de pe fluviul Magdalena, care alcătuiseră un trio de muzică populară, pentru a însufleți doar de amorul artei petrecerile prietenilor. Am format împreună cu ei Cuartetul García, spre a concura la emisiunea de

amatori de la postul „Atlántico“. Am cîştigat din prima zi cu un ropot asurzitor de aplauze, dar nu ne-au dat cei cinci pesos drept premiu din pricina unei greşeli iremediabile la înscriere. Am continuat să repetăm împreună tot restul anului şi să cîntăm pe gratis pe la petreceri de familie, pînă cînd viaţa a ajuns să ne împrăştie.

Niciodată n-am împărtăşit versiunea negativă conform căreia răbdarea tatălui meu faţă de sărăcie dovedea multă iresponsabilitate. Dimpotrivă: cred că erau mărturii homerice ale unei complicităţi care n-a dat niciodată greş între el şi soţia lui şi care le îngăduia să-şi menţină suflul pînă la marginea prăpastiei. El ştia că ea o scotea mai bine la capăt cu spaima decît cu disperarea şi că acesta a fost secretul supravieţuirii noastre. Nu i-a trecut însă prin cap că lui îi alina chinurile, pe cînd ea lăsa treptat pe drum partea cea mai bună a vieţii ei. N-am putut înţelege în veci raţiunea călătoriilor lui. Pe neaşteptate, cum se întîmpla de obicei, am fost treziţi într-o sîmbătă la miezul nopţii ca să ne ducă la o agenţie locală a unei tabere petroliere din Catatumbo, unde ne aştepta un apel de la tata prin radiotelefon. Niciodată n-o voi uita pe mama scăldată în lacrimi, într-o convorbire perturbată de tehnică.

– Vai, Gabriel, i-a spus mama, cum m-ai lăsat cu droaia asta de copii, de am ajuns uneori să n-avem ce mîncă!

El îi răspunse dîndu-i vestea proastă că avea ficatul umflat. I se întîmpla adesea, dar mama nu-l prea lua în serios fiindcă odată a folosit pretextul ca să-i ascundă că tocmai călcase strîmb.

– Asta ţi se întîmplă mereu cînd nu te porţi cum trebuie, îi zise în glumă.

Vorbea uitîndu-se la microfon de parcă tata s-ar fi aflat acolo şi la sfîrşit s-a zăpăcit încercînd să-i trimită o sărutare

și a sărutat microfonul. Ea însăși nu și-a putut înfrîna hohotele și niciodată n-a reușit să povestească totul pînă la capăt fiindcă ajungea cu lacrimi în ochi de atîta rîs. Totuși, în ziua aceea a rămas îngîndurată și în sfîrșit a spus la masă, parcă vorbind în gol:

– Am observat că Gabriel avea ceva ciudat în glas.

Noi i-am explicat că sistemul prin radio nu numai că deforma vocile, ci mai și ascundea personalitatea. Noaptea următoare spuse adormită: „În orice caz, vocea i se auzea ca și cum ar fi fost mult mai slab“. Avea nasul ascuțit din zilele ei proaste și se întreba tot oftînd cum or fi satele alea fără nici un Dumnezeu și fără nici o lege, pe care le cutreiera bărbatul ei scăpat din frîu. Motivele ei ascunse au fost mai evidente într-o a doua convorbire prin radio, cînd l-a obligat pe tata să promită că avea să se întoarcă acasă imediat dacă nu rezolva nimic în două săptămîni. Însă înaintea sorocului am primit de la Altos del Rosario o telegramă dramatică avînd un singur cuvînt: „Nehotărît“. Mama a văzut în acest mesaj confirmarea presimțirilor ei celor mai funeste și-și dictă verdictul fără drept de apel:

– Ori vii pînă luni, ori vin eu chiar acum cu toți copiii.

Leac fără greș. Tata cunoștea puterea amenințărilor ei și n-a trecut săptămîna că s-a și întors la Barranquilla. Ne-a impresionat cum și-a făcut apariția, îmbrăcat neglijent, cu pielea verzuie și nebărbierit, pînă într-atît, încît mama a crezut că era bolnav. A fost însă o impresie de moment, pentru că după două zile și-a reînviat proiectul tineresc de a deschide o farmacie cu de toate în localitatea Sucre, un loc tainic, idilic și prosper, aflat la o noapte și o zi de mers cu șalupa de la Barranquilla. Fusesse acolo în tinerețea lui de telegrafist și i se rupea inima amintindu-și de călătoria pe canale crepusculare și prin mlaștini aurite, și de valurile

etern. Într-o vreme s-a încăpăținat să obțină postul de acolo, dar fără norocul pe care l-a avut cu altele, ca în Aracataca, încă și mai râvnite. A început să se gîndească iar la farmacie după vreo cinci ani, cînd cu cea de a treia criză bananieră, dar a găsit locul ocupat de angrosiștii din Magangué. Cu toate acestea, cu o lună înainte de a se întoarce la Barranquilla, se întîlnise din întîmplare cu unul dintre ei, care nu numai că i-a descris o realitate exact pe dos, ci i-a mai și oferit un credit avantajos pentru Sucre. Nu l-a acceptat fiindcă era pe punctul de a-și realiza visul de aur în Altos del Rosario, dar cînd hotărîrea soției l-a luat prin surprindere, l-a găsit pe angrosistul din Magangué, care mai rătăcea încă prin satele de pe malul fluviului, și au bătut palma.

După vreo două săptămîni de cercetări și aranjamente cu angrosiști prieteni, a plecat, cu înfățișarea și starea de spirit restabilite, iar impresia pe care i-a lăsat-o Sucre a fost atît de puternică, încît a descris-o astfel în prima scrisoare: „Realitatea a fost mai minunată decît nostalgia”. A închiriat o casă cu balcon în piața principală și de acolo și-a recîstîgat prietenii de odinioară, care l-au primit cu porțile deschise. Familia trebuia să vîndă ce se putea, să împacheteze restul, care nu era mult, și să-l ia cu sine pe unul dintre vapoarele de curse regulate pe fluviul Magdalena. Cu aceeași poștă trimise un cec calculat cu chibzuință pentru cheltuielile imediate și anunță altul pentru cele de călătorie. Nu-mi pot imagina niște vești mai ademenitoare pentru caracterul iluzoriu al mamei, așa încît răspunsul ei a fost bine cumpănit nu numai pentru a-i susține moralul soțului, ci și pentru a-i îndulci știrea că era însărcinată pentru a opta oară.

Eu am făcut demersurile și rezervările la „Capitán de Caro”, un vas faimos care parcurgea într-o noapte și o jumătate de zi traseul de la Barranquilla la Magangué. Apoi

aveam să mergem mai departe cu șalupa cu motor pe râul San Jorge și pe canalul idilic de la Mojana pînă la destinație.

– Numai să plecăm odată de aici, chiar și-n iad! a exclamat mama, care nu s-a încrezut niciodată în prestigiul babilonic pe care-l avea Sucre. Nu trebuie să-ți lași bărbatul singur într-un loc ca acela.

Ne-a grăbit așa de tare, încît cu trei zile înainte de călătorie dormeam pe jos, căci rămăseserăm fără paturi și fără mobila pe care am apucat s-o vindem. Tot restul se afla în lăzi, iar banii pentru biletele de vapor erau la loc sigur, în vreo ascunzătoare de-ale mamei, numărați cu grijă de o mie de ori.

Funcționarul care s-a ocupat de mine la agenția de vapoare era atît de binevoitor, că n-a fost nevoie să strîng din fălci ca să mă înțeleg cu el. Am certitudinea absolută că mi-am însemnat exact tarifele pe care mi le-a citit cu dicțiunea-i clară și afectată a locuitorilor de pe coasta Caraibilor cînd vor să fie îndatoritori. Tot ce m-a bucurat mai tare și mi s-a întipărit bine în minte a fost că pînă la doisprezece ani se plătea doar jumătate din tariful obișnuit. Adică toți frații, în afară de mine. Pe acest temei mama a pus deoparte banii de drum și a cheltuit apoi pînă la ultima centimă ca să golească toată casa.

Vineri m-am dus să cumpăr biletele și funcționarul m-a primit cu surpriza că pentru copiii sub doisprezece ani nu făceau o reducere la jumătate, ci numai de treizeci la sută, ceea ce însemna o diferență de netrecut pentru noi. Argumenta că eu însemnasem greșit, căci datele erau afișate la un avizier oficial pe care mi l-a arătat. M-am întors acasă necăjit, dar mama n-a făcut nici un comentariu, ci și-a pus rochia cu care ținuse doliul după tatăl ei și ne-am dus la agenția fluvială. A vrut să fie dreaptă: cineva greșise și se putea foarte bine să fie băiatul ei, însă nu asta conta. Cert e

că nu mai aveam bani. Funcționarul i-a explicat că nu era nimic de făcut.

- Dați-vă seama, doamnă, îi spuse. Nu-i vorba că vrea cineva sau nu să vă servească, ci de faptul că regulamentul unei firme serioase nu poate să se schimbe ca o morișcă în vînt.

- Dar sînt doar niște copii, zise mama și mă arată pe mine ca exemplu. Închîpuiți-vă, cel mare-i acesta și n-are decît doisprezece ani. Și arată cu mîna: Nu-s decît atît de înalți.

Nu era vorba de statură, argumentă funcționarul, ci de vîrstă. Nimeni nu plătea mai puțin, decît pentru nou-născuți, care călătoreau gratis. Mama căută să se adreseze unui superior:

- Cu cine trebuie să vorbesc ca să se rezolve povestea asta?

Funcționarul nu apucă să răspundă. Directorul, un om mai în vîrstă și cu un pîntece matern, se ivi în ușa biroului în toiul disputei și, văzîndu-l, funcționarul se ridică în picioare. Era uriaș, cu o înfățișare respectabilă, iar autoritatea lui, chiar fără haină, doar în cămașă și ud learcă de sudoare, era mai mult decît evidentă. A ascultat-o pe mama cu atenție și i-a răspuns cu o voce liniștită că o hotărîre ca aceea nu putea fi luată decît dacă s-ar schimba regulamentul într-o adunare a acționarilor.

- Credeți-mă că îmi pare rău, a conchis el.

Mama a simțit mirosul puterii și și-a rafinat argumentele.

- Dumneavoastră aveți dreptate, domnule, spuse, dar problema e că funcționarul dumneavoastră nu i-a explicat bine băiatului meu sau băiatul a înțeles greșit, și eu am procedat ca atare. Acum am totul împachetat și gata de îmbarcare, dormim pe dușumeaua goală, banii de coșniță ne ajung pînă astăzi, iar luni predau casa noilor chiriași. Și-a dat seama că funcționarii din sală o ascultau cu mare interes și atunci li s-a adresat: Ce poate să însemne asta pentru o firmă atît de importantă? Și fără să mai aștepte răspuns,

Îl întrebă pe director privind-l drept în ochi: Dumneavoastră credeți în Dumnezeu?

Directorul se zăpăci. Tot biroul stătea cu sufletul la gură din pricina tăcerii prea lungi care se așternuse. Atunci mama s-a mișcat pe scaunul ei, și-a strâns genunchii care începeau să-i tremure, și-a apucat zdravăn geanta în poală cu amândouă mâinile, și a spus cu o hotărâre proprie marilor sale cauze:

– Păi eu de aici nu mă clintesc pînă nu-mi rezolvați problema.

Directorul a rămas perplex și tot personalul și-a întrerupt lucrul ca să se uite la mama. Era impasibilă, cu nasul ascuțit, palidă și perlată de transpirație. Își încheiase doliul după tatăl ei, dar și-l asumase iar în acel moment fiindcă rochia neagră i se păruse cea mai potrivită pentru demersul acela. Directorul nu s-a mai uitat la ea, ci și-a privit funcționarii neștiind ce să facă și, în sfîrșit, a exclamat în numele tuturor:

– Așa ceva nu s-a mai văzut!

Mama nici n-a clipit. „Aveam lacrimile nod în gît, dar a trebuit să mă înfrînez căci aș fi făcut o impresie foarte proastă“, mi-a povestit ulterior. Atunci directorul a rugat funcționarul să-i ducă hîrțiile în biroul lui. Acesta se execută și după cinci minute ieși din nou, muștruluit și furios, dar cu toate biletele în regulă pentru călătorie.

Săptămîna următoare am debarcat în localitatea Sucre, de parcă ne-am fi născut acolo. Avea probabil cam șaisprezece mii de locuitori, ca atîtea alte târguri din țară pe vremea aceea, și toți se cunoșteau, nu atît după nume, cît mai ales după viețile lor secrete. Nu numai târgul, ci întreaga regiune era o mare cu ape domoale ce-și schimbau culoarea după mantiile de flori care le acopereau, depinzînd

de anotimp, de loc și de starea noastră de spirit. Splendoarea lui amintea de oazele de vis din sud-estul asiatic. De-a lungul numeroșilor ani în care familia a locuit acolo n-a existat nici un singur automobil. Ar fi fost inutil, deoarece străzile drepte cu pământ bătătorit păreau făcute dinadins pentru picioarele desculțe și multe case aveau în spatele bucătăriei cheiul lor particular cu luntrele familiei pentru transportul local.

Prima mea emoție a fost descoperirea unei libertăți de neconceput. Tot ce ne lipsise nouă, copiilor, sau după ce tânjiserăm, ne-a fost pus pe neașteptate la îndemână. Fiecare mînca atunci cînd îi era foame sau dormea la orice oră și nu era ușor să te mai ocupi de ceilalți deoarece, în ciuda rigorii legilor pe care le impuneau, adulții erau atît de pierduți în timpul lor personal, încît nu pridideau să se ocupe nici măcar de ei înșiși. Singura condiție pentru siguranța copiilor a fost să învețe să înoate înainte de a învăța să meargă, pentru că tîrgul era împărțit în două de un canal cu apă întunecată ce servea în același timp drept apeduct și șanț de scurgere. Îi aruncau încă din primul an de viață de pe balcoanele bucătăriilor, mai întîi cu colaci de salvare, ca să le dispară frica de apă, și apoi fără, ca să le dispară teama de moarte. După mulți ani, fratele meu Jaime și sora mea Ligia, care au supraviețuit riscurilor inițiatice, s-au distins în campionate de natație pentru copii.

Sentimentul de libertate cu care ne mișcam noi, copiii, pe stradă a prefăcut Sucre în ochii mei într-un loc de neuitat. În două sau trei săptămîni știam cine locuia în fiecare casă și ne purtam cu toții de parcă i-am fi cunoscut dintotdeauna.

Uzanțele sociale – simplificate de practică – erau cele ale unei vieți moderne turnate în tiparul unei culturi feudale: cei bogați – crescători de vite și proprietari de fabrici

de zahăr – în piața mare, iar cei săraci – pe unde puteau. Ca administrație ecleziastică era un teritoriu alcătuit din misiuni cu jurisdicție și putere asupra unui vast imperiu lacustru. În centrul acelei lumi, era biserica parohială, din piața mare din Sucre, o versiune de buzunar a Catedralei din Köln, copiată identic de un preot spaniol cu vocație ascunsă de arhitect. Mînuirea puterii era discretă și absolută. În fiecare seară, după rugăciune, în turnul bisericii răsunau clopotele bătînd de atîtea ori cît era nota morală acordată filmului anunțat la cinematograful alăturat, conform catalogului Oficiului Catolic pentru Cinema. Un misionar de serviciu, așezat în ușa biroului său, supraveghea intrarea în teatru de pe trotuarul de vizavi, spre a-i sancționa pe infractori.

Marea mea frustrare se datora vîrstei la care am ajuns la Sucre. Îmi mai lipseau încă trei luni ca să trec dincolo de linia fatidică a celor treisprezece ani și în casă nu mă mai suportau ca pe un copil, dar nici nu mă recunoșteau ca adult, și în acel limb al vîrstei am ajuns pînă la urmă să fiu singurul dintre frați care n-a învățat să înoate. Nu știau dacă să mă așeze la masa celor mici sau la a celor mari. Femeile de serviciu nu-și mai schimbau hainele în fața mea nici cu luminile stinse, dar una dintre ele s-a culcat goală de mai multe ori la mine în pat, fără a-mi tulbura somnul. N-avusesem timp să mă satur de acel exces de libertate pentru a putea să fac tot ce pofteam cînd am fost nevoit să mă întorc la Barranquilla, în luna ianuarie a anului următor, ca să încep liceul, pentru că în Sucre nu exista un colegiu destul de bun, avînd în vedere calificativele excelente pe care mi le-a dat învățătorul Casalins.

După lungi discuții și consultări, cu o foarte redusă participare din partea mea, părinții s-au hotărît pentru colegiul

iezuit „San José“ din Barranquilla. Nu-mi explic de unde au scos atîția bani în doar cîteva luni, cînd farmacia și cabinetul homeopatic erau încă în stadiul de proiect. Mama a invocat întotdeauna un argument care nu mai avea nevoie de dovezi: „Mare e Domnul!“ În costurile mutării erau prevăzute instalarea și întreținerea familiei, dar nu și pregătirea mea pentru colegiu. Cum nu aveam decît o pereche de pantofi rupți și un schimb de rufe pe mine, celălalt fiind la spălat, mama m-a echipat cu haine noi puse într-un cu-făr mare cît un catafalc, fără să ia seama că în șase luni crescusem cu o palmă. Tot ea a hotărît cu de la sine putere să încep să port pantaloni lungi, în ciuda obiceiului tradițional, respectat de tata, după care mai întîi trebuia să îți schimbi vocea.

Adevărul e că în discuțiile despre educația fiecărui copil m-a susținut întotdeauna iluzia că tata, într-una din furiile-i homerice, va decreta că nici unul dintre noi n-avea să facă și liceul. Nu era chiar imposibil. El însuși a fost un autodidact din pricina sărăciei, iar tatăl lui se întemeia pe morala de fier a lui Fernando al VII-lea, care proclama studiul individual acasă spre a apăra integritatea familiei. Eu mă temeam de liceu ca de închisoare, mă speria doar gîndul de a trăi supunîndu-mă unui regim de clopot de sticlă, dar pe de altă parte era și singura mea posibilitate de a mă bucura de o viață liberă de la treisprezece ani, în bune relații cu familia, dar departe de strictețea ei, de entuziasmul ei demografic, de zilele-i furtunoase, și citind pe nerăsuflăte cît îmi îngăduia lumina.

Singurul meu argument împotriva colegiului „San José“, unul dintre cele mai exigente și mai scumpe de pe coasta Caraibilor, era disciplina marțială de acolo, dar mama mi-a închis gura cu un argument fără replică:

– Acolo se fac guvernanții.

Cînd n-a mai fost posibil să dăm înapoi, tata s-a spălat pe mâini:

– Să fie limpede că eu n-am spus nici da, nici nu.

El ar fi preferat Colegiul American, ca să învăț engleza, dar mama n-a acceptat aducînd argumentul greșit că era un bîrlog de luterani. Astăzi trebuie să admit, spre onoarea tatălui meu, că unul dintre punctele slabe ale vieții mele de scriitor a fost că nu vorbeam engleza.

Revăzînd Barranquilla de pe puntea aceluiași „Capitán de caro“, cu care călătorisem cu trei luni înainte, am simțit cum mi se strînge inima, de parcă aș fi avut premoniția că mă întorceam de unul singur la viața reală. Din fericire, părinții aranjaseră să pot sta și mînca la vărul meu José María Valdeblánquez și la soția lui, Hortensia, tineri și simpatici, care m-au făcut părtaș la viața lor liniștită într-un salon simplu, un dormitor și o curticică pietruită, care era veșnic umbrită de rufele puse la uscat pe sîrmă. Dormeau la ei în cameră cu fetița lor de șase luni. Eu dormeam pe canapeaua din salon, care noaptea devenea pat.

Colegiul „San „José era la vreo șase străzi, într-un parc cu migdali unde fusese cimitirul cel mai vechi din oraș și unde mai dădeai încă, pe jos, printre pietre, de oase răzlețe și de zdrențe de haine. În ziua în care am intrat în curtea principală era o festivitate a elevilor din clasa întâi, în uniformele lor de sărbătoare, cu pantaloni albi și haine de stofă albastră, și nu mi-am putut înfrîna spaima că ei știau tot ce mie mi-era necunoscut. Însă mi-am dat curînd seama că erau la fel de neștiutori și de speriați ca mine, cu incertitudinile viitorului în față.

O fantasmă personală a fost fratele Pedro Reyes, dirigintele secției elementare, care s-a străduit să dovedească

întregii conduceri a colegiului că eu n-aveam pregătire de liceu. A ajuns pentru mine o pacoste care-mi ieșea în cale în locurile cele mai neașteptate și-mi puneă întrebări instantanee cu capcane diabolice: „Crezi că Dumnezeu poate face o piatră atît de grea, încît să n-o poată urni?“, mă întreba el, fără să-mi lase timp de gîndire. Sau altă cursă nenorocită: „Dacă i-am pune ecuatorului un cordon de aur gros de cincizeci de centimetri, cu cît ar crește greutatea Pămîntului?“ Nu nimeream nici un răspuns, chiar dacă l-aș fi știut, fiindcă limba mi se împleticea de groază ca în acea primă zi cînd am vorbit la telefon. Era o spaimă întemeiată, căci fratele Reyes avea dreptate. Eu nu eram pregătit pentru liceu, dar nu puteam renunța la norocul că mă primiseră fără examen. Tremuram numai cînd îl vedeam. Unii colegi dădeau o interpretare malițioasă hărțuiei, dar n-am avut vreun motiv să mă gîndesc la așa ceva. Pe deasupra, conștiința mă ajuta pentru că mi-am trecut primul examen oral fără probleme, recitîndu-l ca pe apă pe Fray Luis de León și desenînd pe tablă cu cretă colorată un Hristos care părea viu. Comisia a rămas atît de mulțumită, că a uitat și de aritmetică, și de istoria patriei.

Problema cu fratele Reyes și-a găsit rezolvare deoarece în Săptămîna Mare a avut nevoie de niște desene pentru ora lui de botanică și i le-am făcut fără să clipesc. Nu numai că a încetat cu hărțuiala, ci uneori a ajuns chiar să-și petreacă recreațiile învățîndu-mă răspunsurile bine argumentate la întrebările al căror tîlc nu-l putusem desluși singur sau la altele și mai ciudate, care se iveau apoi întîmplător la examenele următoare din primul meu an. Totuși, ori de cîte ori mă găsea într-un grup, mă lua peste picior, prăpădindu-se de rîs că eu eram singurul dintr-a treia elementară care mă descurcam la liceu. Astăzi îmi dau seama că avea

dreptate. Mai ales din pricina ortografiei, care a fost calvarul meu de-a lungul anilor de învățătură și continuă să-i sperie pe corectorii originalelor mele. Cei mai binevoitori se consolează la gândul că sînt scăpări de dactilografiere.

Numirea pictorului și scriitorului Héctor Rojas Herazo la catedra de desen mi-a mai potolit spaimele. Avea, pe semne, vreo douăzeci de ani. A intrat în clasă însoțit de părintele diriginte, iar salutul său a răsunat ca o ușă trîntită în toropeala de la trei după-amiaza. Avea frumusețea și eleganța dezinvoltă a unui artist de cinema, cu o haină din păr de cămilă, făcută pe trup, și cu nasturi de aur, vesta-fantezie și o cravată de mătase imprimată. Dar cel mai neobișnuit era jobenul, pe treizeci de grade la umbră. Era înalt cît ușa, astfel încît trebuia să se aplece ca să deseneze la tablă. Alături de el, părintele diriginte părea fără nici un Dumnezeu.

De la bun început s-a văzut că n-avea metodă și nici răbdare pentru învățămînt, dar umorul lui malițios ne ținea cu sufletul la gură, tot așa cum ne uluiau desenele magistrale pe care le făcea pe tablă cu cretă colorată. N-a reușit să stea mai mult de trei luni la catedră, n-am știut niciodată de ce, însă era de presupus că pedagogia lui modernă nu se potrivea cu rînduiala mintală a ordinului iezuit.

Din primele mele zile la liceu mi-am cîștigat faima de poet, mai întîi grație ușurinței cu care învățam pe dinafară și recitam cît mă ținea gura poemele clasicii și ale romanticilor spanioli din manuale, și apoi datorită satirelor în versuri cu rimă pe care le dedicam camarazilor mei de clasă, în revista colegiului. Nu le-aș fi scris sau le-aș fi dat oricum puțin mai multă atenție, dacă mi-aș fi închipuit că aveau să merite gloria literei tipărite. Căci în realitate erau satire binevoitoare care circulau pe hîrtiuțe ascunse prin sălile toropite de la două după-amiaza. Părintele Luis Posada –

dirigintele clasei a doua – a capturat una, a citit-o încruntat și mi-a adresat dojana de rigoare, dar a păstrat-o în buzunar.

Părintele Arturo Mejía m-a chemat atunci în biroul lui să-mi propună ca satirele confiscate să apară în revista *Juventud*, organ oficial al elevilor din colegiu. Reacția mea imediată au fost niște crampe la stomac de surpriză, rușine și fericire, pe care le-am potolit cu o împotrivire deloc convingătoare:

– Sînt doar prostii de-ale mele.

Părintele Mejía a luat notă de răspunsul meu și a publicat versurile cu titlul acesta – *Prostii de-ale mele* – și cu iscălitura Gabito, în numărul următor al revistei și cu autorizație din partea victimelor. În două numere succesive a trebuit să public altă serie, la cererea colegilor mei de clasă. Așa încît versurile acelea din copilărie – cu voie sau fără voie – sînt, la drept vorbind, *opera prima* a creației mele.

Patima de a citi orice îmi cădea în mînă îmi ocupa timpul liber și aproape tot cel de la ore. Puteam recita poeme complete din repertoriul popular, care erau pe atunci de uz curent în Columbia, și cele mai frumoase poezii ale Secolului de Aur și ale romantismului spaniol, multe dintre ele învățate chiar din manualele de liceu. Aceste cunoștințe nepotrivite vârstei mele îmi exasperau pe profesori, căci ori de cîte ori îmi puneau în clasă vreo întrebare încuietoare, le răspundeam cu un citat literar sau cu vreo idee livrescă pe care ei nu erau capabili să o prețuiască. Părintele Mejía a și spus-o: „E un copil pedant“, ca să nu spună nesuferit. N-am fost nicicînd nevoit să-mi forțez memoria, fiindcă poemele și cîteva bucăți de proză clasică bună îmi rămîneau întipărite în minte după ce le reciteam de trei sau patru ori. Primul stilou pe care l-am avut, l-am cîștigat de la părintele diriginte pentru că i-am recitat fără nici o

poticnire cele cincizeci și șapte de strofe de zece versuri din *Vîrtejul* de Gaspar Núñez de Arce.

Citeam la ore, cu cartea deschisă pe genunchi și cu o asemenea nerușinare, încît nepedepsirea mea părea cu puțință numai prin complicitatea profesorilor. Singurul lucru pe care nu l-am obținut cu șmecheriile mele bine ticluite a fost acela de a fi scutit de slujba zilnică de la șapte dimineța. Pe lîngă faptul că scriam prostii de-ale mele, mai eram și solist la cor, desenam caricaturi glumețe, recitam poezii pe la festivități și mai făceam o groază de alte lucruri nelalocul lor în afara orelor, așa încît nimeni nu pricepea cînd mai învățam. Rațiunea era cît se poate de simplă: nu învățam.

În toiul unui asemenea dinamism de prisos, încă nu înțeleg de ce profesorii se ocupau atîta de mine fără să se arate scandalizați de ortografia mea groaznică. Pe dos decît făcea mama, care ascundea de tata unele dintre scrisorile mele ca să-l țină în viață și pe altele mi le dădea înapoi corectate și uneori cu felicitările ei pentru progresele făcute la gramatică și în folosirea judicioasă a cuvintelor. Dar după doi ani nu s-a văzut nici o îmbunătățire. Astăzi problema mea continuă să fie aceeași: n-am putut nicicînd înțelege de ce se acceptă litere mute sau două litere deosebite pentru același sunet, și încă multe alte reguli inutile.

Așa mi-am descoperit o vocație care n-avea să mă părăsească toată viața: plăcerea de a discuta cu elevi mai mari ca mine. Chiar și astăzi, cînd se adună tineri care mi-ar putea li nepoți, trebuie să fac un efort ca să nu mă simt mai mic decît ei. M-am împrietenit astfel cu doi colegi mai mari, care mai tîrziu mi-au fost tovarăși în momente cruciale ale vieții. Unul era Juan B. Fernández, fiul unuia dintre cei trei fondatori și proprietari ai ziarului *El Heraldo* din Barranquilla, unde mi-am făcut cele dintîi încercări gazetărești și

unde el a căpătat primele noțiuni într-ale jurnalisticii, ajungînd în cele din urmă director general. Celălalt era Enrique Scopell, fiul unui fotograf cubanez celebru în oraș, și el grafician. Însă gratitudinea mea față de el nu s-a datorat atît activităților noastre comune în presă, cît îndeletnicirii lui de a prelucra piei de animale sălbatice, pe care le exporta pe jumătate de glob. Într-una din primele mele călătorii în străinătate mi-a dăruit pielea unui caiman lung de trei metri.

– Pielea asta costă o avere, mi-a spus fără dramatism, dar te sfătuiesc să n-o vinzi pînă nu simți că o să mori de foame.

Mă întreb încă în ce măsură înțeleptul Quique Scopell știa că-mi dădea un obiect purtător de noroc etern, căci în realitate ar fi trebuit să-l vînd de multe ori în anii mei de foamete repetată. Totuși, îl mai păstrez încă, plin de praf și aproape pietrificat, pentru că de cînd îl port în geamantan prin lumea întreagă nu mi-a mai lipsit un ban pentru mîncare.

Profesorii iezuiți, atît de severi la ore, erau diferiți în recreație, cînd ne învățau ceea ce nu ne spuneau în clasă și se consolau cu ceea ce ar fi vrut, de fapt, să ne învețe. După cît era posibil să înțeleg la vîrsta mea, cred că-mi amintesc că această diferență se observa prea vădit și ne ajuta mult. Părintele Luis Posada, un *cachaco* foarte tînăr și cu o mentalitate progresistă, care a lucrat ani în șir în domeniul sindical, avea o arhivă de fișe cu tot felul de note enciclopedice concentrate, mai cu seamă despre cărți și autori. Părintele Ignacio Zaldívar era un basc de la munte pe care am continuat să-l văd la Cartagena pînă și în vremea bătrîneții sale tihnite la mănăstirea San Pedro Claver. Părintele Eduardo Núñez avea într-o fază foarte avansată o istorie monumentală a literaturii columbiene, despre a cărei soartă n-am aflat niciodată nimic. Bătrînul părinte Manuel Hidalgo, maestru de canto, foarte în vîrstă, detecta vocațiile

din proprie inițiativă și-și îngăduia incursiuni în lumea melodiilor păgâne care nu erau prevăzute în programe.

Cu părintele Pieschacón, directorul, am avut câteva discuții întâmplătoare și în urma lor mi-a rămas certitudinea că mă vedea ca pe un adult, nu numai datorită subiectelor care se iveau, ci și explicațiilor lui îndrăznețe. A fost hotărîtor în viața mea pentru a-mi lămuri concepția despre cer și infern, pe care nu reușeam s-o armonizez cu datele catehismului, din cauza unor simple piedici geografice. Împotriva acestor dogme directorul mi-a luat o piatră de pe suflet cu ideile sale îndrăznețe. Cerul era, fără nici o complicație teologică, prezența lui Dumnezeu. Infernul, firește, era tocmai pe dos. Însă în două rînduri mi-a mărturisit problema lui că „oricum în infern era foc“, dar nu reușea să și-l explice. Mai curînd grație acestor lecții din recreații decît orelor oficiale, am terminat anul cu pieptul blindat de medalii.

Cea dintîi vacanță a mea la Sucre a început într-o duminică, la patru după-amiaza, pe cheiul împodobit cu ghirlande și baloane colorate și în piața devenită bazar de Crăciun. N-am călcat bine pe uscat, că o fată frumoasă foc, blondă și plină de o spontaneitate copleșitoare, mi s-a agățat de gît și m-a sufocat cu sărutări. Era sora mea, Carmen Rosa, fata tatălui meu dinaintea căsătoriei, care venise să petreacă un timp cu familia ei necunoscută. A mai venit cu același prilej și alt fiu al tatălui meu, Abelardo, un croitor priceput care și-a instalat atelierul pe o latură a pieței mari și care mi-a fost maestru într-ale vieții pe vremea pubertății mele.

Casa nouă și de curînd mobilată avea un aer de sărbătoare și un frate nou: Jaime, născut în mai, sub semnul benefic al Gemenilor, și pe deasupra la șase luni. N-am știut pînă am ajuns acasă, căci părinții păreau hotărîți să modereze

nașterile anuale, dar mama s-a grăbit să-mi explice că bebelușul era un prinos adus Sfintei Rita pentru prosperitatea care intrase în casă. Părea întinerită și veselă, și cânta mai mult ca oricînd, iar tata plutea într-un aer de bună dispoziție, cu cabinetul arhiplin și farmacia bine aprovizionată, mai ales duminicile cînd veneau pacienții de la poalele munților vecini. Nu știu dacă a aflat vreodată că afluența aceea se datora într-adevăr faimei lui de mare tămăduitor, deși oamenii de la țară nu i-o atribuiau virtuților homeopate ale bulgărașilor lui de zahăr și apelor miraculoase, ci iscusinței sale de vrăjitor.

Sucre îmi apărea mai frumos decît mi-l aminteam și datorită tradiției conform căreia, la sărbătorile de Crăciun, târgul se împărțea în cele două mari cartiere ale sale: Zulia, la sud, și Congoveo, la nord. În afară de alte întreceri mai puțin importante, se ținea un concurs de care alegorice care reprezentau în turniruri artistice rivalitatea istorică a cartierelor. În Noaptea de Ajun, în sfîrșit, locuitorii se adunau în piața principală, în toiul unor dispute aprinse, iar publicul hotăra care din cele două cartiere era învingătorul anului.

Carmen Rosa a contribuit de la venirea ei la o nouă strălucire a Crăciunului. Era modernă și cochetă, și a ajuns regina balurilor cu o suită de pretendenți zgomotoși. Mama, atît de geloasă cu fetele ei, nu era și cu ea, dimpotrivă, îi ușura idilele care au introdus o notă insolită în casă. A fost o legătură de complicitate, cum n-a avut-o niciodată cu propriile fete. La rîndul lui, Abelardo și-a organizat viața în alt mod, într-un atelier care consta dintr-o singură încăpere împărțită de un paravan. Ca și croitor i-a mers bine, dar nu chiar atît de bine cum i-a mers cu neastîmpărul de armăsar, căci petrecea mai multă vreme bine acompaniat

În pat, în spatele paravanului, decît singur și plictisit la mașina de cusut.

În vacanța aceea tatei i s-a năzărit ciudata idee de a mă pregăti pentru afaceri. „Pentru orice eventualitate“, m-a prevenit. Mai întâi m-a învățat cum să încasez la domiciliu datoriile făcute la farmacie. Într-o zi m-a trimis să încasez mai multe de la „La Hora“, un bordel fără prejudecăți din împrejurimi.

Am intrat pe ușa întredeschisă a unei camere ce dădea în stradă și am văzut-o pe una dintre femeile casei făcîndu-și siesta într-un pat de campanie, desculță și într-un combinezon ce nu reușea să-i acopere coapsele. Înainte de a apuca să-i vorbesc s-a așezat în capul oaselor, m-a privit adormită și m-a întrebat ce poșteam. I-am spus că aduceam un mesaj de la tata pentru don Eligio Molina, proprietarul. Dar, în loc să mă îndrume să-l găsesc, mi-a poruncit să intru și să pun drugul la ușă și mi-a făcut cu arătătorul un semn care mi-a spus totul:

– Vino aici.

M-am dus și, pe măsură ce mă apropiam, respirația ei gîfîitoare umplea încetul cu încetul camera precum vuietul unui rîu, pînă cînd a putut să mă prindă de braț cu mîna dreaptă și mi-a strecurat stînga înăuntru șlițului. Am simțit o groază desfătătoare.

– Așadar, tu ești băiatul doctorului cu bulgărașii, îmi spuse, în vreme ce mă pipăia pe dinăuntru pantalonilor cu cinci degete agile pe care le simțeam de parc-ar fi fost zece. Mi-a dat jos pantalonii fără a înceta să-mi murmure cuvinte fierbinți în ureche, și-a scos combinezonul peste cap și s-a întins pe spate în pat, numai cu chiloții cu flori roșii.

– Pe ăștia ai să mi-i scoți tu, mi-a zis. E datoria ta de bărbat.

Am tras de elastic, dar din pricina grabei n-am putut să-i scot și a trebuit să mă ajute cu picioarele bine întinse și cu o mișcare rapidă de înotătoare. Apoi m-a ridicat în sus de subsuori și m-a pus peste ea în maniera pedagogică a misionarului. Restul l-a făcut singură, pînă cînd am murit peste ea, alunecînd în zeama coapselor ei de iapă tînără.

S-a odihnit în liniște, pe o parte, privindu-mă țintă în ochi, iar eu i-am susținut privirea cu iluzia de a începe din nou, de data asta fără teamă și pe îndelete. Pe neașteptate, mi-a spus că nu-mi lua cei doi pesos pentru serviciul făcut, fiindcă nu venisem pentru asta. Apoi s-a întins pe spate și mi-a cercetat fața.

– Pe deasupra, mi-a zis, ești fratele cuminte al lui Luis Enrique, nu-i așa? Aveți aceeași voce.

Am avut naivitatea s-o întreb cum de îl cunoștea.

– Nu fi prost, a rîs ea. Doar am aici și o pereche de chi-loți de-ai lui pe care a trebuit să-i spăl ultima dată.

Mi s-a părut o exagerare avînd în vedere vîrsta fratelui meu, dar cînd mi-a arătat-o mi-am dat seama că era adevărat. Apoi a sărit goală din pat cu o grație de balet și, pe cînd se îmbrăca, mi-a explicat că la prima ușă pe stînga era don Eligio Molina. În sfîrșit, m-a întrebat:

– A fost prima oară, nu-i așa?

Îmi tresări inima.

– Da' de unde, am mințit-o, e cam a șaptea.

– Oricum, zise ea cu ironie, ar trebui să-i spui fratelui tău să te mai învețe un pic.

Începutul acela mi-a dat aripi. Vacanța era din decembrie pînă în februarie și m-am întrebat de cîte ori trebuia să fac rost de doi pesos ca să mă întorc la ea. Fratele meu Luis Enrique, care era deja un veteran în ale trupului, se prăpădea

de rîs că un băiat de vîrsta noastră trebuia să plătească pentru ceva ce se făcea în doi, spre fericirea amîndurora.

Potrivit spiritului feudal din La Mojana, moșierii din partea locului se bucurau de dreptul de a le dezvirgina pe fecioarele de pe feuda lor și, după cîteva nopți de folosire brutală, le părăseau în voia sorții. Aveam de ales dintre cele care ieșeau să ne agate în piață după ce se termina dansul. Însă chiar și în vacanța aceea îmi inspirau aceeași teamă ca telefonul și le vedeam trecînd ca umbra norilor pe apă. N-aveam o clipă de liniște din pricina tristeții pe care mi-a lăsat-o în trup prima mea aventură întîmpltoare. Nici astăzi nu cred că ar fi exagerat s-o consider cauza stării de spirit lamentabile cu care m-am întors la colegiu, obsedat de o aberație genială a poetului din Bogotá, don José Manuel Marroquín, care înnebunea auditoriul încă de la prima strofă:

„Acum cînd lîinii catră și cînd cîncoșii cotă,
acum cînd zorind vestile clat bopote în zare:
și cînd răgarii mag și cisările păriesc,
și cînd flaznicii puieră și gorcii puiță,
și cînd saurora caldă vaste împuri de caur
lerle pichide verși precum macrimile lele
și fremurînd de trig, dar cu finima-n lăcări
sub terestrele fale vin să îmi plîng amarul.“

Nu numai că stîrneam haos pe unde treceam recitînd versurile interminabile ale poemului, dar am mai și învățat să vorbesc curgător, precum un locuitor născut cine știe pe unde. Mi se întîmpla adesea: dădeam un răspuns la întîmplare, dar mai întotdeauna era ceva atît de ciudat sau amuzant, încît profesorii o scăldau. Cineva trebuie să se fi îngrijorat din pricina sănătății mele mintale, cînd am dat la

un examen un răspuns corect, dar de nedeslușit la prima vedere. Nu-mi amintesc să fi fost un strop de rea-credință în glumele acelea ieftine care îi amuzau pe toți.

Mi-a atras atenția faptul că preoții îmi vorbeau de parcă mi-aș fi pierdut mințile, iar eu le țineam isonul. Alt motiv de îngrijorare a fost că am născocit parodii după corale sacre, folosind cuvinte păgîne, pe care din fericire nu le-a înțeles nimeni. Îndrumătorul meu, de comun acord cu părinții, m-a dus la un specialist care mi-a făcut un examen istovitor, dar foarte distractiv, pentru că avea nu numai o minte ageră, ci și o simpatie personală și o metodă de-a dreptul irezistibile. M-a pus să citesc un panou cu fraze încâlcite pe care eu trebuia să le descurc. Am făcut-o cu atîta entuziasm, încît medicul n-a rezistat tentației de a se amesteca în jocul meu și ni s-au năzărit probe atît de ingenioase, încît și le-a notat ca să le introducă în chestionarele lui viitoare. La capătul unei cercetări minuțioase a deprinderilor mele m-a întrebat cît de des mă masturbam. I-am dat primul răspuns care mi-a trecut prin cap: niciodată nu îndrăznisem s-o fac. Nu m-a crezut, dar mi-a comentat parcă în treacăt că teama e un factor negativ pentru sănătatea sexuală și lipsa lui de încredere mi s-a părut mai degrabă o incitare. Mi-a lăsat impresia unui om extraordinar, pe care am vrut să-l văd, adult fiind, cînd eram gazetar la *El Herald*, pentru a-mi povesti în particular concluziile la care ajunsese după examinarea mea, dar tot ce-am aflat a fost că se stabilise în Statele Unite de ani de zile. Unul dintre foștii lui colegi a fost mai explicit și mi-a spus cu multă sinceritate că nu era de mirare că se afla într-un ospiciu din Chicago, fiindcă veșnic i s-a părut mai nebun decît pacienții lui.

Diagnosticul a fost o epuizare nervoasă agravată de cititul după ce mîncam. Mi-a recomandat odihnă totală de

două ore în timpul digestiei și o activitate fizică mai intensă decât sporturile de rigoare. Mă surprinde și acum seriozitatea cu care părinții și profesorii mei i-au ascultat recomandările. Mi-am reglementat lecturile și nu doar o dată mi-au confiscat cartea când m-au găsit citind în clasă pe sub pupitru. M-au scutit de materiile dificile și m-au obligat să am mai multă activitate fizică preț de câteva ceasuri pe zi. Astfel, pe când ceilalți erau la ore, eu jucam baschet singur în curte, aruncând mingea aiurea și recitând pe de rost. Colegii mei de clasă s-au împărțit din primul moment: cei care de fapt credeau că fusesem nebun dintotdeauna, cei care socoteau că fac pe nebunul ca să mă bucur de viață și cei care au continuat să se poarte cu mine ca și când adevărații nebuni erau profesorii. De atunci datează versiunea că am fost dat afară din colegiu pentru că am aruncat cu o călimară în profesorul de matematică în vreme ce scria pe tablă exerciții cu regula de trei. Din fericire, tata a înțeles toată povestea cât se poate de simplu și a hotărât să mă întorc acasă fără să termin anul și fără să-l mai fac să prăpădească timp și bani cu o afecțiune ce nu putea fi decât hepatică.

Pentru fratele meu Abelardo, în schimb, nu existau probleme de viață care să nu se rezolve în pat. Pe când surorile se purtau cu mine pline de compasiune, el m-a învățat rețeta magică de cum m-a văzut intrînd la el în atelier:

– Ce-ți lipsește ție e să-ți faci de cap vîrtos.

A luat toată treaba atît de în serios, că mai în fiecare zi se ducea o jumătate de oră la sala de biliard din colțul străzii și mă lăsa în spatele paravanului din croitorie cu prietene de-ale lui de toate soiurile, nicicînd cu aceeași. A fost o perioadă de excese creative, ce au părut să confirme diagnosticul

clinic al lui Abelardo, căci anul următor m-am întors la colegiu în toate mințile.

N-am să uit niciodată bucuria cu care am fost primit înapoi la colegiul „San José” și admirația cu care au omagiat bulgărașii tatălui meu. De data asta nu m-am mai dus să stau la soții Valdeblánquez, care nu mai încăpeau în casă, căci li se născuse al doilea copil, ci acasă la don Eliécer García, un frate al bunicii din partea tatălui, renumit pentru bunătatea și cinstea lui. A lucrat la o bancă pînă la vîrsta pensionării și cel mai tare m-a emoționat pasiunea lui eternă pentru limba engleză. A studiat-o de-a lungul vieții, din zorii zilei și pînă noaptea foarte târziu, prin exerciții cîntate cu o voce foarte bună și cu un accent corect, cît i-a îngăduit vîrsta. În zilele de sărbătoare se ducea în port să vîneze turiști ca să stea de vorbă cu ei și a ajuns să stăpînească engleza la fel de bine cum a stăpînit dintotdeauna spaniola, dar timiditatea l-a împiedicat s-o vorbească, mai ales cu cineva cunoscut. Cei trei băieți ai lui, toți mai mari decît mine, și fata lui, Valentina, nu l-au putut auzi niciodată.

Prin Valentina – care a fost marea mea prietenă și o cititoare inspirată – am descoperit existența mișcării „Nisip și Cer”, creată de un grup de poeți tineri care își propuseseră să reînnoiască poezia de pe coasta Caraibilor după exemplul strălucit al lui Pablo Neruda. De fapt, era o replică locală a grupului „Piatră și Cer” care domnea în anii aceia prin cafenelele cu poeți din Bogotá și prin suplimentele literare conduse de Eduardo Carranza, aflat în umbra spaniolului Juan Ramón Jiménez, cu hotărîrea salutară de a șterge de pe fața pămîntului frunzele moarte ale secolului al XIX-lea. Nu erau mai mulți de o jumătate de duzină, abia ieșiți din adolescență, dar năvăliseră cu atîta

forță în suplimentele literare de pe coastă, că au început să fie văzuți ca o mare promisiune artistică.

Conducătorul grupului „Nisip și Cer“ se numea César Augusto del Valle, de vreo douăzeci și doi de ani, care-și extinsese avîntul înnoitor nu numai asupra temelor și sentimentelor, ci și asupra ortografiei și regulilor gramaticale ale poemelor lui. Puriștilor li se părea un eretic, academiștilor li se părea un prost, iar clasicilor li se părea un exaltat. Totuși, adevărul e că dincolo de militantismul său contagios – ca Neruda – era un romantic incorigibil.

Verișoara mea Valentina m-a dus într-o duminică acasă la César, care locuia cu părinții, în cartierul San Roque, cel mai petrecăreț din oraș. Bine legat, negricios și slab, avea dinți mari de iepure și părul răvășit ca poezii din vremea sa. Și, mai cu seamă, era chefliu și muieratic. Modesta lui casă era tapisată cu cărți, de nu mai încăpea nici una. Tatăl lui era un om serios și mai curînd trist, cu un aer de funcționar la pensie, și părea mîhnit din pricina vocației sterpe a feciorului. Mama lui m-a primit cu oarecare milă, ca pe un alt fiu suferind de același betesug care o făcuse să plîngă atît de amarnic pentru copilul ei.

Casa aceea a fost pentru mine revelația unei lumi pe care o intuiam poate la cei paisprezece ani ai mei, dar niciodată nu-mi imaginasem pînă la ce punct. Din acea primă zi am devenit vizitatorul cel mai asiduu și-i răpeam atîta timp poetului, că nici astăzi nu-mi dau seama cum de mă putea suporta. Am ajuns să cred că mă folosea pentru a-și pune în practică teoriile literare, poate arbitrarii, dar strălucite, avînd un interlocutor uluit, însă inofensiv. Îmi împrumuta cărți ale unor poeți de care nu auzisem nicio dată și pe care le comentam cu el fără să fiu nici pe departe conștient de îndrăzneala mea. Mai ales în privința lui

Neruda, al cărui *Poem Douăzeci* l-am învățat pe de rost, ca să-l scot din fire pe vreun iezuit care nu cutreiera meleagurile acestea ale poeziei. În zilele acelea era mare efervescență în mediile culturale datorită unui poem de Meira Delmar, dedicat orașului Cartagena de Indias, care a făcut deliciile întregii prese de pe coastă. Atît de extraordinară a fost măiestria dicțiunii și a vocii cu care mi l-a citit César del Valle, încît l-am învățat pe dinafară chiar de la a doua lectură.

Adesea nu puteam sta de vorbă, fiindcă César era ocupat cu scrisul, în felul lui. Umbla prin casă și pe coridoare parcă dus pe altă lume și tot la două sau trei minute trecea prin fața mea ca un somnambul și brusc se așeza la mașină, scria un vers, un cuvînt, pune punct și virgulă poate și iar se apuca să umble. Eu eram numai ochi, tulburat de emoția celestă de a fi pe cale să descopăr unicul și tainicul mod de a scrie poezie. Așa s-au petrecut lucrurile în anii cît am fost la Colegiul „San José“, care mi-au dat un temei spre a-mi putea slobozi spiridușii. Ultima veste despre poetul acela de neuitat a fost o telegramă primită de la Bogotá, după doi ani, în care Valentina nu-mi scrisese decît trei cuvinte pe care însă n-a avut inima să le semneze: „A murit César“.

Primul meu sentiment într-o Barranquilla fără părinți a fost acela al libertății de a face tot ce poTEAM. Aveam prieteni pe care-i vedeam în afara colegiului. Printre aceștia, Álvaro del Toro – care era vocea a doua la recitățile din recreații – și clanul fraților Arteta – cu care o întindeam de obicei pe la librării și la cinema. Căci singura restricție ce mi-a fost impusă acasă la unchiul Eliécer, pentru ca acesta să-și manifeste responsabilitatea, a fost să nu mă întorc mai tîrziu de opt seara.

Într-o zi cînd îl așteptam pe César del Valle citind în salon la el acasă, a venit să-l caute o femeie surprinzătoare.

Se numea Martina Fonseca și era o albă turnată într-un tipar de mulatră, deșteaptă și independentă, care putea fi foarte bine amanta poetului. Preț de două sau trei ceasuri am trăit din plin plăcerea de a sta de vorbă cu ea, pînă cînd César s-a întors acasă și au plecat împreună fără să spună unde. N-am mai știut nimic de ea pînă în miercurea Păresimilor din acel an, cînd am ieșit de la slujba de sărbătoare și am întîlnit-o așteptîndu-mă pe o bancă în parc. Am crezut că era o nălucă. Avea o rochie de în brodată care-i rafina frumusețea, un șirag de mărgele-fantezie și o floare ca o flacără vie la decolteu. Însă cel mai mult prețuiesc acum, în amintire, modul în care m-a poftit la ea acasă fără cel mai mic indiciu de premeditare, dacă nu luăm în seamă semnul sfînt al crucii de cenușă pe care o aveam amîndoi pe frunte. Bărbatul ei, pilot pe un vas de pe fluviul Magdalena, era plecat pentru douăsprezece zile. De ce să fie ciudat că soția lui mă invita într-o sîmbătă oarecare la o ceașcă de ciocolată cu prăjituri? Numai că ritualul s-a repetat tot restul anului cînd soțul era în cursă și mereu de la patru la șapte, adică atît cît ținea programul pentru tineret de la cinematograful „Rex“, care-mi servea drept pretext acasă, la unchiul Eliécer.

Specialitatea ei era să-i pregătească pentru examenele de grad pe învățătorii de școală primară. Pe cei mai buni dintre ei îi invita în orele ei libere la o ceașcă de ciocolată cu prăjituri, așa încît noul elev de sîmbătă n-a bătut nimănui la ochi. A fost cu totul surprinzător firescul acelei iubiri secrete care a ars cu vîlvătăi nebune din martie pînă în noiembrie. După primele două sîmbete am crezut că nu mai puteam îndura dorința aprigă de a fi cu ea tot timpul.

Eram la adăpost de orice risc, fiindcă bărbatul ei își anunța sosirea în oraș cu sunete încifrate de sirenă pentru

ca ea să știe că intra în port. Așa s-a întâmplat în a treia sîmbătă a iubirii noastre, cînd eram în pat și s-a auzit sirena undeva departe. Ea și-a încordat auzul.

– Stai liniștit, mi-a spus, și a așteptat încă două semnale. N-a sărit din pat, cum mă așteptam din pricina propriei frici, ci a continuat netulburată: Ne mai rămîn încă peste trei ceasuri de viață.

Ea mi-l descrisese drept „o namilă de negru de doi metri și ceva, cu o sculă de tunar“. Am fost pe punctul de a încălca regulile jocului, căci gelozia mi-a înfipt o gheară în inimă: voiam să-l omor, nici mai mult, nici mai puțin. Chibzuința ei matură a găsit soluția și de atunci m-a dus de căpăstru printre capcanele vieții reale ca pe un pui de lup cu blăniță de miel.

Mergeam foarte prost cu colegiul și nu voiam s-o recunosc, dar Martina a înțeles calvarul meu cu învățătura. A fost surprinsă de infantilismul meu de a chiuli de la ore făcîndu-i pe plac demonului unei irezistibile dorințe de viață.

– Firește, i-am spus. Dacă patul ăsta ar fi colegiul și tu ai fi profesoara, eu aș fi premiantul nu numai din clasă, ci din toată școala.

Ea a luat-o ca un exemplu bine ales.

– Tocmai asta o să și facem, mi-a zis.

Își asumă sarcina reabilitării mele, fără prea multe sacrificii și cu un orar fix, ajutîndu-mă să-mi fac lecțiile și să mă pregătesc pentru săptămîna viitoare printre zbenguiele în pat și muștrări de mamă. Dacă nu-mi făceam temele bine și la timp, mă pedepsea interzicîndu-mi o sîmbătă pentru trei greșeli. N-am trecut niciodată de două. Schimbarea mea a început să se observe la colegiu.

De fapt, m-a învățat o formulă infailibilă care din nefericire mi-a folosit numai în ultima clasă de liceu: dacă eram

atent la ore și-mi făceam lecțiile eu însumi, fără să le copiez de pe la colegi, puteam lua note mari și citi după pofta inimii în timpul liber, ducându-mi mai departe viața personală, fără nopți istovitoare în care să nu dorm și fără temeri zadarnice. Grație acelei rețete magice am fost primul din promoția anului 1942, cu medalie de excelență și mențiuni onorifice de toate felurile. Dar recunoștința confidențială au primit-o doctorii pentru cât de bine mă vindecaseră de nebunie. La serbare mi-am dat seama că emoția cu care mulțumisem în anii dinainte pentru laudele câștigate prin merite ce nu erau ale mele avea o doză nesuferită de cinism. În ultimul an, când au fost meritate, mi s-a părut potrivit să nu mulțumesc deloc. Dar am răspuns din toată inima cu poemul *Circul*, de Guillermo Valencia, pe care l-am recitat la sfârșit, în întregime fără suflor, mai speriat decît un creștin în fața leilor.

În vacanța aceluia an fericit plănuisem să merg s-o văd pe bunica Tranquilina la Aracataca, însă a trebuit să vină urgent ea însăși la Barranquilla ca să se opereze de cataractă. Bucuria de a o vedea iar a fost întregită de cea pe care mi-a făcut-o ea însăși, dăruindu-mi dicționarul bunicului. Niciodată n-a fost conștientă că își pierde vederea sau n-a vrut s-o mărturisească, pînă cînd n-a mai putut să se miște din camera ei. Operația făcută la Spitalul de Caritate a fost rapidă și cu un pronostic bun. Cînd i-au scos bandajele, stînd în capul oaselor pe pat, și-a deschis ochii strălucind de noua-i tinerețe, s-a luminat la față și și-a rezumat bucuria într-un singur cuvînt:

– Văd.

Chirurgul a dorit să-i precizeze ce anume vedea și ea a măturat camera cu noua privire și a înșirat fiecare lucru cu o exactitate admirabilă. Medicul a rămas fără suflare, căci

numai eu știam că lucrurile înșirate de bunica nu erau cele din camera de spital, ci acelea din dormitorul său din Aracataca, pe care și le amintea pe de rost și în ordine. Nu și-a mai recăpătat vederea nicicând.

Părinții mei au insistat să-mi petrec vacanța cu ei la Sucre și s-o iau cu mine pe bunica. Mult mai îmbătrânită decît se cuvenea din pricina vîrstei și cu mintea în derivă, i se rafinase frumusețea vocii și cînta mai mult și mai inspirată ca oricînd. Mama s-a ocupat să fie bine îngrijită, curată și dichisită ca o păpușă enormă. Era limpede că-și dădea seama de lumea din jur, dar o raporta la trecut. Mai ales programele de radio, care trezeau în ea un interes copilăresc. Recunoștea vocile diferiților crainici pe care-i identifica drept prieteni din tinerețea ei de la Riohacha, fiindcă niciodată n-a avut un aparat de radio acasă la Aracataca. Dezmințea sau critica unele comentarii ale crainicilor, discuta cu ei subiectele cele mai diferite sau le reproșa orice greșeală gramaticală, de parcă s-ar fi aflat lîngă patul ei în carne și oase, și se împotrivea să fie primenită pînă nu-și lua rămas-bun de la ei. Atunci le răspundea cu aleasa-i educație neștirbită:

– Să aveți parte de o noapte bună, domnilor!

Multe mistere legate de lucruri pierdute, de taine păstrate sau de subiecte interzise s-au lămurit din monologele ei: cine a luat, ascunzînd-o într-un cufăr, pompa de apă care a dispărut din casa de la Aracataca, cine fusese în realitate tatăl Matildei Salmona, ai cărei frați l-au confundat cu altul și s-au răzbunat, împușcîndu-l.

Cea dintîi vacanță a mea la Sucre n-a fost ușoară și pentru că eram departe de Martina Fonseca, dar n-a existat nici o posibilitate, oricît de mică, să vină cu mine. Ideea de a n-o vedea timp de două luni mi se păruse pur și simplu

ireală. Însă ei, nu. Dimpotrivă, cînd am atins subiectul mi-am dat seama că ea se afla, ca întotdeauna, cu trei pași înaintea mea.

- Voiam să-ți vorbesc despre asta, îmi spuse ea fără nici un mister. Cel mai bine pentru amîndoi ar fi să te duci să înveți în altă parte, acum că am ajuns nebuni de legat. Așa o să-ți dai seama că povestea noastră n-o să fie niciodată mai mult de cît a fost.

Am luat-o în glumă:

- Plec chiar mîine și mă întorc după trei luni ca să rămîn cu tine.

Ea mi-a răspuns în ritm de tangou:

- Ha, ha, ha, ha!

Am aflat atunci că Martina era ușor de convins cînd spunea da, însă cu neputință cînd spunea nu. Așa încît am ridicat mînușa, scăldat în lacrimi, și mi-am propus să fiu altul în viața pe care ea și-a închipuit-o pentru mine: alt oraș, alt liceu, alți prieteni și chiar alt fel de a fi. N-am stat prea mult pe gînduri. Cu autoritatea multelor mele medalii, i-am spus tatălui meu cu o anume solemnitate că n-aveam să mă mai întorc la Colegiul „San José”. Și nici la Barranquilla.

- Domnul fie lăudat! spuse el. Întotdeauna m-am întrebat de unde ți-a venit romantismul ăsta de a învăța la iezuiți. Mama s-a făcut că nu aude comentariul.

- Dacă nu te mai duci acolo trebuie să te duci la Bogotá, zise ea.

- Atunci n-o să se ducă nicăieri, a replicat imediat tata, fiindcă nu avem bani să ajungă și pentru *cachaco*.

E ciudat, dar simpla idee de a nu-mi mai continua studiile, care fusese visul vieții mele, mi s-a părut atunci nevro-similă. Pînă într-atît, încît am apelat la alt vis care nu mi s-a părut niciodată posibil.

- Există burse, am spus.

- Foarte multe, răspunse tata, dar pentru bogați.

În parte era adevărat, dar nu din favoritism, ci pentru că demersurile erau dificile, iar difuzarea condițiilor ce trebuiau îndeplinite era deficitară. Grație centralismului, oricine aspira la o bursă trebuia să se ducă la Bogotá, făcînd în opt zile o călătorie de o mie de kilometri care costa aproape cît trei luni de internat la un colegiu bun. Dar chiar și așa putea să fie zadarnic. Mama și-a ieșit din fire:

- Cînd omul dă drumul mașinăriei cu bani, știe de unde pornește, dar nu și unde se oprește.

Pe deasupra, mai erau și alte obligații întîrziate. Luis Enrique, cu un an mai mic decît mine, fusese înscris la două școli locale și din amîndouă fugise după doar cîteva luni. Margarita și Aida învățau bine la școala primară a călugărițelor, dar părinții începeau să se gîndească pentru ele la un oraș apropiat și mai puțin scump unde să urmeze liceul. Gustavo, Ligia, Rita și Jaime nu ridicau încă probleme urgente, dar creșteau într-un ritm amenințător. Atît ei cît și cei trei care s-au născut mai tîrziu s-au purtat cu mine de parcă eram cineva care veșnic sosea doar ca să plece de îndată.

A fost anul meu decisiv. Cea mai mare atracție a fiecărui car alegoric erau fetele alese pentru grația și frumusețea lor, îmbrăcate ca niște regine, care recitau versuri cu aluzii la războiul simbolic dintre cele două jumătăți ale tîrgului. Eu, încă oarecum străin, mă bucuram de privilegiul de a fi neutru și mă comportam ca atare. Totuși, în anul acela am cedat la rugămințile căpitanilor din cartierul Congoveo de a le scrie versuri pentru sora mea Carmen Rosa, care avea să fie regina unui car monumental. Le-am făcut pe plac încîntat, dar am întrecut măsura în atacurile adresate adversarului, necunoscînd regulile jocului. N-am mai avut încotro

și a trebuit să potolesc scandalul cu două poeme de împăcare: unul care-i făcea dreptate frumoasei din Congoveo și altul pentru frumoasa din Zulia. Incidentul a devenit public. Poetul anonim, aproape necunoscut în târg, a fost eroul zilei. Episodul mi-a făcut intrarea în societate și mi-a atras prietenia ambelor tabere. De atunci n-am mai prididit să ajut pe la spectacole pentru copii, bazare și tombole de binefacere, pînă și la discursul unui candidat la consiliul municipal.

Luis Enrique, care dădea deja semne de chitarist inspirat, cum avea să ajungă mai târziu, m-a învățat să cînt la chitară. Cu el și cu Filadelfo Velilla am ajuns regii serenadelor, iar premiul cel mare era că unele dintre fetele căroră le cîntam se îmbrăcau în goană, deschideau ușile, le trezeau pe vecine și o țineam tot într-o petrecere pînă la micul dejun. În anul acela grupul s-a îmbogățit prin intrarea lui José Palencia, nepotul unui moșier bogat și generos. José era un muzician înnăscut, capabil să cînte la orice instrument i-ar fi căzut în mîini. Era un dansator extraordinar, avea o figură de artist de cinema, o inteligență uluitoare și un noroc mai curînd invidiat decît vrednic de invidiat în privința iubirilor trecătoare.

Eu, în schimb, nu știam să dansez și n-am putut învăța nici măcar în casa domnișoarelor Loiseau, șase surori invalide din naștere, care dădeau totuși lecții de dans adevărat, fără să se ridice din balanșoarele lor. Tata, care n-a fost niciodată insensibil la faimă, s-a apropiat de mine, văzîndu-mă cu alți ochi. Pentru prima oară am dedicat discuțiilor ceasuri nesfîrșite. Abia dacă ne cunoșteam. De fapt, dacă stau acum și mă gîndesc bine, n-am locuit cu părinții mai mult de trei ani în total, adunîndu-i pe cei de la Aracataca, Barranquilla, Sincé și Sucre. A fost o experiență foarte plăcută care mi-a îngăduit să-i cunosc mai bine. Mama mi-a spus:

– Ce bine că te-ai împrietenit cu tatăl tău!

După câteva zile, pe cînd făcea cafea la bucătărie, mi-a mai zis: Tatăl tău e tare mîndru de tine.

A doua zi m-a deșteptat venind pe vîrfuri și mi-a suflat la ureche:

– Tata ți-a pregătit o surpriză.

Într-adevăr, cînd a coborît la micul dejun mi-a dat chiar el vestea, de față cu toți, cu o emfază solemnă:

– Strînge-ți catrafusele, că pleci la Bogotá.

Primul impact a însemnat o mare deziluzie, căci pe atunci aș fi vrut să mă bălăcesc în petrecerea perpetuă. A precum-pănit însă inocența.

N-au fost probleme cu hainele groase. Tata avea un costum negru de șeviot și altul de catifea reiată, și nici unul nu-l mai cuprindea în talie. Așa încît ne-am dus la Pedro León Rosales, căruia i se zicea „croitorul care face minuni“, și mi le-a aranjat pe măsură. Mama mi-a mai cumpărat și pardesiul din păr de cămilă al unui senator mort. Pe cînd mi-l probam acasă, sora mea Ligia – care e prezicătoare din fire – m-a prevenit în secret că fantoma senatorului bîntuia noaptea prin casa lui, îmbrăcată cu pardesiul. N-am luat-o în seamă, dar mai bine o făceam, căci atunci cînd l-am pus pe mine la Bogotá m-am văzut în oglindă cu chipul senatorului mort. L-am amanetat pe zece pesos la Muntele de Pietate și am lăsat-o baltă.

Atmosfera de familie se îmbunătățise atît de mult, că am fost gata să izbucnesc în lacrimi la despărțire, dar programul s-a îndeplinit întocmai fără sentimentalisme. A doua săptămîină din ianuarie m-am îmbarcat la Magangué pe „David Arango“, vasul amiral al Companiei Navale Columbiene, după ce mi-am petrecut o noapte de bărbat liber. Tovarășul meu de cabină a fost un înger de o sută zece kilograme și fără

un fir de păr pe tot corpul. Era supranumit Jack Spintecătorul, fiind ultimul supraviețuitor dintr-un neam de circari aruncători de cuțite din Asia Mică. La prima vedere mi s-a părut capabil să mă sugrume pe când dormeam, dar în zilele următoare mi-am dat seama că nu era decît ceea ce părea: un bebeluș uriaș cu o inimă mare, de nu-i încăpea în piept.

În prima noapte a fost o petrecere oficială, cu orchestră și cină de gală, dar am șters-o pe punte, am contemplat pentru ultima dată sclipirile lumii pe care mă pregăteam s-o uit fără durere și am plîns după pofta inimii pînă în zori. Astăzi mă încumet să spun că singurul motiv pentru care aș vrea să mai fiu iar copil e să mă bucur din nou de călătoria aceea. A trebuit s-o fac dus și întors de mai multe ori în cei patru ani de liceu pe care-i mai aveam și în ceilalți doi de universitate, și de fiecare dată am învățat mai multe despre viață decît la școală, și oricum mai bine ca la școală. În perioada în care apele aveau debit suficient, călătoria la dus ținea cinci zile de la Barranquilla la Puerto Salgar, de unde se mai făcea o zi cu trenul pînă la Bogotá. Pe vreme de secetă, cea mai plăcută pentru navigat, dacă nu erai grăbit, putea dura chiar și trei săptămîni.

Vapoarele aveau nume simple și ușor de ținut minte: „Atlántico“, „Medellín“, „Capitán de Caro“, „David Arango“. Căpitanii lor, ca și cei ai lui Conrad, erau autoritari și dintr-o bucată, mînceau cît șapte și nu știau să doarmă singuri în cabinele lor de regi. Călătoriile erau molcome și pline de surprize. Noi, pasagerii, stăteam toată ziua pe punte să vedem satele uitate, caimanii prăvăliți cu falcile deschise în așteptarea fluturilor neprevăzători, stolurile de bîtlani care-și luau zborul sperîindu-se de siaj, mulțimea de rațe de prin mlaștinile ascunse, lamantinii care cîntau pe țărmurile întinse alăptîndu-și puii. De-a lungul întregii călătorii te

trezeai în zori buimăcit de larma stîrnită de maimuțe și de papagali. Adesea, siesta era întreruptă de duhoarea grețoașă a unei vaci înecate, încremenite pe firul apei cu un uliu solitar așezat pe pîntece.

Astăzi e ceva rar să faci vreo cunoștință în avion. Pe vapoarele fluviale, noi, elevii, păream o singură familie, căci ne înțelegeam în fiecare an să facem împreună călătoria. Uneori, vaporul se împotmolea chiar și cincisprezece zile pe un banc de nisip. Nimeni nu-și făcea griji, căci petrecerea continua și o scrisoare din partea căpitanului, pecețluită cu stema inelului său, servea drept scuză că ajungeam cu întârziere la liceu.

Din prima zi mi-a atras atenția cel mai tînăr membru dintr-o familie, care cînta la acordeon ca prin vis, plimbîndu-se zile întregi pe coverta de la clasa întîi. Mi-a venit să mor de invidie, căci, de cînd i-am ascultat pe primii acordeoniști ai lui Francisco el Hombre la sărbătorile de la 20 iulie la Aracataca, m-am încăpățînat ca bunicul să-mi cumpere un acordeon, dar bunica ni s-a împotrivit cu veșnica poveste că acordeonul era un instrument de neciopliți. După vreo treizeci de ani, mi s-a părut că-l recunosc la Paris, la un congres mondial al neurologilor pe elegantul acordeonist de pe vapor. Timpul nu trecuse fără urme: își lăsase o barbă boemă și hainele îi erau mai mari cu vreo două numere, dar amintirea măiestriei lui era atît de vie, că nu mă puteam înșela. Însă reacția lui a fost cum nu se poate mai urîcioasă cînd l-am întrebât fără să mă prezint:

– Cum mai merge cu acordeonul?

Mi-a replicat, surprins:

– Nu știu ce vreți să spuneți.

Am simțit că mă înghite pămîntul și i-am prezentat scuze umile pentru că l-am confundat cu un student care

cînta la acordeon pe „David Arango”, la începutul lunii ianuarie 1944. Atunci l-a străfulgerat amintirea. Era columbianul Salomón Hakim, unul dintre marii neurologi ai lumii. Deziluzia a fost că schimbase acordeonul cu ingineria medicală.

Alt pasager mi-a atras atenția prin purtarea lui distantă. Era tînăr, voinic, îmbujorat la față, cu ochelari de miop și cu o chelie prematură, bine îngrijită. Mi-a părut imaginea perfectă a turistului *cachaco*. Din prima zi a acaparat fotoliul cel mai comod, a pus mai multe turnuri de cărți noi pe o măsuță și a citit pe îndelete de dis-de-diminează pînă cînd îi distrăgeau atenția petrecerile de seară. În fiecare zi a apărut în sala de mese cu altă cămașă de plajă înflorată și și-a luat micul dejun, prînzul, cina, continuînd să citească singur la masa cea mai izolată. Nu cred să fi schimbat vreun salut cu cineva. L-am botezat în sinea mea „cititorul nesățios”.

N-am rezistat tentației de a-mi băga puțin nasul prin cărțile lui. Majoritatea erau tratate indigeste de Drept public, pe care le citea diminețile, subliniind și făcînd note pe margine. Pe înserat, cînd se lăsa răcoarea, citea romane. Printre acestea, unul care m-a lăsat cu gura căscată: *Dublul* de Dostoievski, pe care încercasem să-l fur, și n-am putut, într-o librărie din Barranquilla. Eram înnebunit să-l citesc. Atît de tare, că aș fi vrut să-l rog să mi-l împrumute, dar n-am îndrăznit. Într-una din zile a apărut cu *Marele Meaulnes*, de care nu auzisem, dar pe care l-am inclus foarte curînd printre capodoperele preferate. Eu însă n-aveam decît cărți citite și cu neputință de recitit: *Jeromîn* de Padre Coloma, pe care n-am terminat-o în veci; *Vîltoarea* de José Eustacio Rivera; *De la Apenini la Anzi* de Edmondo de Amicis, și dicționarul bunicului pe care îl citeam pe bucăți ore în șir. Cititorului nesățios, dimpotrivă, nu-i ajungea timpul pentru

atâtea. Ce vreau să spun și n-am apucat e că aș fi dat orice ca să fiu el.

Cel de al treilea călător era, firește, Jack Spintecătorul, tovarășul meu de cameră, care vorbea în somn ceasuri întregi o limbă barbară. Tiradele lui aveau o calitate melodică ce crea un fundal inedit lecturilor mele din zori. Mi-a spus că nu era conștient și nici nu știa ce limbă putea fi cea în care visa, fiindcă de copil s-a înțeles cu dansatorii pe sîrmă de la circul lui în șase dialecte asiatice, dar le uitase pe toate cînd a murit maică-sa. I-a mai rămas doar poloneza, care era limba lui maternă, dar după cîte am putut să-mi dau seama nici aceasta nu era cea vorbită în somn. Nu-mi amintesc o faptură mai adorabilă în timp ce-și ungea cuțitele sinistre, încercîndu-le tăișul pe limba-i trandafirie.

Singura lui problemă se ivise încă din prima zi, în sala de mese, cînd i-a avertizat pe chelneri că nu putea supraviețui în cursul călătoriei dacă nu-i serveau patru porții. Șeful echipajului i-a explicat că așa avea să fie dacă le va plăti ca supliment, desigur cu o reducere specială. El a argumentat că de cînd străbătea mările lumii, în toate călătoriile i-a fost recunoscut dreptul uman de a nu fi lăsat să moară de foame. Cazul a ajuns pînă la căpitan, care a hotărît într-o manieră specific columbiană să i se servească două porții, iar chelnerii să închidă ochii și să-i mai dea încă două. Pe deasupra, s-a mai ajutat și el ciugulind cu furculița din farfuriile celor de la masă și ale unor vecini fără poftă de mîncare, care se amuzau de isprăvile lui. Trebuia să fii de față ca să-ți vină să crezi!

Eu nu prea știam cum să-mi trec timpul, pînă cînd în La Gloria s-a îmbarcat un grup de studenți care au organizau serile triouri și cvartete și cîntau serenade frumoase, interpretînd bolerouri de dragoste. Cînd am descoperit că

aveau o chitară columbiană¹ în plus, am pus stăpânire pe ea, făceam repetiții cu ei serile și apoi cântam cu toții până când se crăpa de ziuă. Plictisul din orele mele libere și-a găsit leacul dintr-o rațiune a inimii: cel care nu cântă nu-și poate imagina ce înseamnă plăcerea de a cânta.

Într-o noapte cu o lună uriașă ne-a trezit un plînset sfîșietor care răzbătea dinspre țărm. Căpitanul Clímaco Conde Abello, unul dintre cei mai faimoși, a dat ordin să se caute cu reflectoarele locul de unde provenea bocetul și au descoperit o femelă de lamantin care se încurcase în crengile unui copac căzut. Vaporenii se aruncară în apă, o legară de un cabestan și reușiră s-o elibereze. Era o ființă fantastică și înduioșătoare, pe jumătate femeie, pe jumătate vacă, lungă de aproape patru metri. Avea pielea lividă și gingașă, iar torsul cu țîțe mari părea al unei mame biblice. L-am auzit pe însuși căpitanul Conde Abello spunînd pentru prima oară că o să vină sfîrșitul lumii dacă vor continua să omoare animalele din apă și a interzis să se tragă de pe vaporul lui.

– Cine vrea să omoare pe careva, s-o facă la el acasă! a strigat. Nu pe vaporul meu!

Ziua de 19 ianuarie 1961, șaptesprezece ani mai târziu, mi-a rămas în minte ca o zi nefastă, căci un prieten mi-a telefonat din Mexic să-mi spună că vaporul „David Arango” luase foc și se prefăcuse în cenușă în portul din Magangué. Am închis telefonul cu convingerea cumplită că în ziua aceea tinerețea mea se sfîrșise și că puținul care ne mai rămînea din puhoiul de nostalgii se dusesese pe apa sîmbetei. Astăzi fluviul Magdalena e mort, cu apele-i urît mirositoare

¹ Instrument muzical specific columbian cu cinci corzi, ale căror sunete sînt mai înalte decît cele ale chitarei obișnuite.

și animalele sale dispărute. Lucrările de reabilitare despre care au vorbit atîta guvernele ce s-au tot perindat și n-au făcut nimic ar impune plantarea a vreo șaizeci de milioane de copaci în aproximativ nouăzeci la sută din terenurile aflate în proprietate particulară, ai căror stăpîni ar trebui să renunțe doar de dragul patriei la nouăzeci la sută din veniturile lor actuale.

Fiecare călătorie însemna profunde învățături de viață care ne legau, într-un fel efemer, dar de neuitat, de cea a locurilor prin care treceam, unde mulți dintre noi s-au împotmolit pentru totdeauna urmîndu-și destinul. Un renumit student la Medicină a intrat nepoftit la o petrecere de nuntă, a dansat fără să ceară voie cu femeia cea mai frumoasă de acolo și bărbatul ei l-a omorât cu un glonț. Altul s-a însurat la o beție de pomină cu prima fată care i-a fost pe plac la Puerto Berrío și este și astăzi fericit împreună cu ea și cu cei nouă copii ai lor. José Palencia, prietenul nostru din Sucre, cîștigase o vacă la un concurs de toboșari în Tenerife și a vîndut-o pe loc cu cincizeci de pesos: o avere pe vremea aceea. În uriașul cartier cu case de toleranță din Barrancabermeja, capitala petrolului, am avut surpriza să-l găsim cîntînd cu orchestra unui bordel pe Angel Casij Palencia, vărul primar al lui José, care dispăruse fără urmă din Sucre de un an de zile. Nota de plată pentru *pachanga*¹ i-a revenit orchestrei pînă în zori.

Amintirea mea cea mai ingrată e cea a unei spelunci sumbre din Puerto Berrío, de unde poliția i-a scos cu lovituri de baston pe patru dintre noi, fără să ne dea și fără să asculte explicații, și-am fost arestați sub acuzația de a fi violat o studentă. Cînd am ajuns la comisariat, îi băgaseră

¹ Dans original din Cuba.

deja la răcoare, fără nici o zgîrietură, pe adevărații vinovați, niște derbedei din partea locului care n-aveau cu vaporul nostru nici în clin, nici în mîncă.

La Puerto Salgar, ultima noastră escală, am fost nevoiți să debarcăm la cinci dimineața îmbrăcați cu haine de munte. Bărbații, cu costum de stofă neagră, vestă și joben și cu paltoanele pe braț, își schimbaseră parcă identitatea, printre orăcăielile psalmodice ale broaștelor și duhoarea pestilențială a fluviului saturat de animale moarte. În momentul debarcării am avut o surpriză neobișnuită. Înainte de plecare, o prietenă o convinsese pe mama în ultimul moment să-mi facă o boccea unde-mi pusese un hamac din fire de agavă, o pătură de lînă și o oliță pentru cazuri de urgență, toate înfășurate într-o rogojină de alfa, legată cruciș cu sforile de la hamac. Colegii mei muzicanți s-au prăpădit de rîs văzîndu-mă cu un asemenea bagaj în leagănul civilizației și cel mai hotărît dintre ei a făcut ceva ce eu n-aș fi îndrăznit: l-a aruncat în apă. Ultima mea imagine din călătoria aceea de neuitat a fost cea a boccelei care se întorcea la obîrșie, ondulîndu-se pe firul apei.

Trenul de la Puerto Salgar se cățăra parcă pe cornișele stîncilor, în primele patru ceasuri de drum. Pe porțiunile mai abrupte dădea puțin înapoi ca să-și ia avînt și încerca din nou să urce, pufăind ca un dragon. Uneori era nevoie ca pasagerii să coboare, ca să-i ușureze din greutate, și să urce pe jos pînă la cornișa următoare. Satele de pe drum erau triste și înghețate, și în gările pustii ne așteptau numai veșnicele vînzătoare care ofereau prin fereastra vagonului niște găini grase și galbene, gătite în întregime, și niște cartofi albi ca neaua care ți se topeau în gură. Acolo am simțit pentru prima dată o stare a corpului necunoscută și invizibilă: frigul. Din fericire, pe înserat se deschideau brusc

pîna în zare savanele imense, verzi și frumoase ca o mare a cerului. Lumea devenea molcomă și mai apropiată. Atmosfera din tren se schimba.

Uitasem cu desăvîrșire de cititorul nesățios, cînd acesta și-a făcut pe neașteptate apariția și s-a așezat în fața mea cu un aer zorit. A fost ceva de necrezut. Îl impresionase un bolero pe care-l cîntam serile pe vapor și m-a rugat să i-l copieze. Nu numai că am făcut-o, dar l-am și învățat să-l cînte. M-a surprins urechea bună și strălucirea vocii cînd l-a cîntat singur, frumos și fără greș, de prima oară.

– Fata o să moară cînd o să-l audă! exclamă el radios.

I-am înțeles atunci emoția. De cînd auzise boleroul cîntat de noi pe vapor, a simțit că avea să fie o revelație pentru logodnica de care se despărțise cu trei luni în urmă la Bogotá și care îl aștepta în seara aceea la gară. Îl auzise din nou de două sau trei ori, și era în stare să-l refacă pe bucăți, dar văzîndu-mă singur pe bancheta din tren se hotărîse să mă roage să-i fac acest serviciu. Atunci am îndrăznit și eu să-i spun fără nici o legătură, dar cu un scop precis, cît mă surprinsese să vadă pe masa lui o carte atît de greu de găsit. Surpriza lui a fost sinceră:

– Care?

– *Dublul*.

Rîse satisfăcut.

– Încă n-am terminat-o, spuse. Dar e una dintre cărțile cele mai ciudate care mi-au căzut în mînă.

N-a mers mai departe. Mi-a mulțumit în toate felurile pentru bolero și și-a luat rămas-bun cu o strîngere de mînă strașnică.

Începea să se întunece cînd trenul își încetini mersul, trecu pe lîngă un șopron umplut pîna la refuz cu fier vechi ruginit și opri lîngă un peron întunecos. Am apucat cufărul

de mîner și l-am tîrît pînă în stradă, înainte ca mulțimea să mă calce în picioare, cînd cineva strigă:

– Tinere, tinere!

M-am întors să mă uit, cum au făcut mai mulți tineri și alți cîțiva mai puțin tineri care fugeau o dată cu mine, cînd cititorul nesățios trecu pe lîngă mine și-mi dădu din mers o carte.

– Sper să-ți placă! mi-a strigat și s-a pierdut în iureș.

Cartea era *Dublul*. Eram atît de uluit, încît n-am reușit să-mi dau seama de ceea ce mi se întîmplase. Mi-am pus cartea în buzunarul de la pardesiu și cînd am ieșit din gară vîntul înghețat al asfințitului m-a lovit în față. Gata să cad, am pus cufărul pe trotuar și m-am așezat pe el ca să-mi trag sufletul. Nu era nici țiopenie în jur. Tot ce-am izbutit să văd a fost colțul unui bulevard sinistru și glacial în bătaia unei ploii mărunte amestecate cu funingine, la două mii patru sute de metri înălțime și cu un aer polar ce nu te lăsa să respiri.

Am așteptat înțepenit de frig peste o jumătate de oră. Cineva trebuia să vină, fiindcă tata îl anunțase printr-o telegramă urgentă pe don Eliécer Torres Arango, o rudă din partea lui, care avea să-mi fie protector. M-a copleșit atunci teama de a sta pe cufăr ca pe un mormînt, fără să cunosc pe nimeni în acel capăt de lume. Pe neașteptate a coborît dintr-un taxi un bărbat distins, cu o umbrelă de mătase și cu un palton din păr de cămilă ce-i ajungea pînă la glezne. Am înțeles că era protectorul meu, cu toate că abia s-a uitat la mine și a trecut mai departe, iar eu n-am avut îndrăzneala să-i fac vreun semn. A intrat în fugă în gară și a ieșit după cîteva minute, fără nici un gest de speranță. În sfîrșit, m-a descoperit și m-a arătat cu degetul:

– Tu ești Gabito, nu-i așa?

I-am răspuns din tot sufletul:

– Așa se pare.

Bogotá era pe atunci un oraș îndepărtat și lugubru peste care cădea o burniță neostenită încă de la începutul secolului al XVI-lea. Mi-a atras atenția că pe stradă erau prea mulți oameni grăbiți, îmbrăcați ca și mine, cu haine de stofă neagră și pălării tari. În schimb, nu se vedea nici o femeie care să-ți țină companie, căci le era interzisă intrarea în cafenelele sumbre din centrul comercial, ca și preoților cu sutană și militarilor în uniformă. Prin tramvaie și pisoare găseai câte un afiș amărît: „Dacă nu ți-e teamă de Dumnezeu, teme-te de sifilis“.

M-au impresionat caii uriași care trăgeau carele cu bere, scînteile ca de artificii ale tramvaielor cînd dădeau colțul și oprirea traficului pentru a se face loc cortegiilor funerare în care oamenii mergeau pe jos în bătaia ploii. Erau cum nu se poate mai lugubre, cu trăsuri de lux și cai înzorzonați cu panglici de catifea și morioane cu pene negre, însoțind cadavre de familie bună, ai căror membri se comportau de parcă ele ar fi inventat moartea. În piațeta din fața Bisericii Las Nieves am văzut din taxi prima femeie pe stradă, zveltă și misterioasă, cu o prestanță de regină în doliu, dar am rămas pe veci pe jumătate dezamăgit fiindcă avea fața acoperită de un vâl de nepătruns.

Eram cu moralul la pământ. Casa unde am petrecut noaptea era mare și confortabilă, dar mi s-a părut fantomatică din pricina grădinii sumbre cu trandafiri întunecați și a frigului care te răzbea pînă la oase. Apartinea familiei Torres Gamboa, neamuri de-ale tatălui meu și cunoscuți de-ai mei, dar îi priveam ca pe niște străini înfofoliți la cină în păturile cu care se înveleau cînd dormeau. Impresia mea cea mai adîncă a fost cea cînd m-am strecurat între cearșafuri și am slobozit un strigăt de groază, pentru că le-am simțit îmbibate într-un lichid rece ca gheața. Mi s-a explicat că așa era prima oară și că încetul cu încetul aveam să mă acomodez cu ciudățeniile climei. Am plîns ore îndelungate în tăcere, înainte de a fi biruit de un somn nefericit.

Aceasta era starea mea de spirit după patru zile de la sosire, pe cînd mergeam în mare grabă, înfruntînd frigul și ploaia, spre Ministerul Educației, unde aveau să înceapă înscrierile pentru concursul național de burse. Coada pornea de la etajul trei al ministerului, chiar din fața ușii biroului de înscriere, și cobora șerpuint pe scări pînă la intrarea principală. Spectacolul era descurajant. Cînd ploaia a încetat, pe la zece dimineța, coada se prelungea pe încă două străzi care dădeau în bulevardul Jiménez de Quesada și tot mai lipseau candidați care se refugiaseră pe sub portaluri. Mi s-a părut cu neputință să obțin ceva în asemenea învîlmășeală.

Puțin după prînz am simțit două bătăi ușurele pe umăr. Era nesățiosul cititor de pe vas, care mă recunoscuse printre ultimii din coadă, dar mie mi-a venit greu să cred că era el, cu jobenul și îmbrăcămintea-i funebră ca de *cachaco*. El, perplex la rîndul lui, m-a întrebat:

– Ce naiba faci aici?

I-am spus.

- Ce chestie nostimă! spuse el, prăpădindu-se de rîs. Vino cu mine - și mă duse de braț pînă la minister. Atunci am aflat că era doctorul Adolfo Gómez Támara, director al Oficiului național de burse din Ministerul Educației.

A fost împlinirea cea mai inimaginabilă și una dintre cele mai fericite din viața mea. Cu o glumă de certă proveniență studentescă, Gómez Támara m-a prezentat asistenților lui drept cîntărețul cel mai inspirat de bolerouri romantice. Mi-au oferit cafea și m-au înscris fără alte formalități, nu înainte de a-mi atrage atenția că nu încălcau regulile, ci aduceau prinos zeilor neclintii ai sorții. M-au informat că examenul general va fi luna următoare, la Colegiul „San Bartolomé”. Calculau cam o mie de candidați din toată țara pentru vreo trei sute cincizeci de burse, așa încît lupta avea să fie lungă și grea, și poate o lovitură de grație pentru iluziile mele. Cîștigătorii vor cunoaște rezultatele după o săptămînă, împreună cu datele despre colegiile unde vor fi repartizați. Asta a fost ceva nou și grav pentru mine, fiindcă mă puteau expedia fie la Medellín, fie la Vichada. Mi-au explicat că se apelase la loteria aceasta geografică pentru a se stimula mobilitatea culturală între diferitele regiuni. Cînd s-au terminat demersurile, Gómez Támara mi-a strîns mîna cu aceeași energie entuziastă cu care mi-a mulțumit pentru bolero.

- Dă-i bătaie! mi-a spus. Acum viața e în mîinile tale.

La ieșirea din minister, un omuleț cu aspect de preot s-a oferit să-mi facă rost de o bursă sigură și fără nici un examen de intrare pentru colegiul pe care l-aș dori dacă-i plăteam cincizeci de pesos. Era o avere pentru mine, dar cred că, dacă aș fi avut-o, aș fi dat-o ca să scap de teroarea concursului. După cîteva zile l-am recunoscut pe impostor în fotografia din ziare; era capul unei bande de escroci care

se travesteau în preoți pentru a face afaceri ilicite, intervenind pe lângă organismele oficiale.

N-am desfăcut cufărul, cu certitudinea că mă vor trimite cine știe unde. Pesimismul meu era atît de adînc, încît în ajunul examenului m-am dus cu muzicanții de pe vapor la o speluncă din cartierul rău famat Las Cruces. Cîntam pe băutură la prețul de un cîntec pentru un pahar de rachiu, băutura strașnică din porumb fermentat pe care bețivii distinși o rafinau cu pulbere.

Așa că am ajuns tîrziu la examen, cu capul zvîcnindu-mi întruna și fără să-mi amintesc măcar unde fusesem și nici cine mă adusese acasă azi-noapte, însă m-au primit din milă într-o sală imensă, înțesată de candidați. O aruncătură de ochi peste chestionar mi-a fost de-ajuns ca să-mi dau seama că pierdusem din start. Numai ca să le abat atenția supraveghetorilor mi-am făcut de lucru la științele sociale, unde întrebările mi s-au părut mai puțin dure. Brusc, m-am simțit stăpînit de o aură de inspirație ce m-a făcut să improvizez răspunsuri credibile și soluții miraculoase. În afară de matematici, care nu mi s-au dezvăluit nici în ruptul capului. Proba la desen, pe care am făcut-o repede, dar bine, mi s-a părut că mi-a luat o povară de pe suflet. „Trebuie să fi fost o minune făcută de rachiu“, mi-au spus muzicanții mei. În orice caz, am ajuns într-o stare de capitulare finală, hotărît să le scriu părinților o scrisoare despre drepturile și rațiunile de a nu mă mai întoarce acasă.

Mi-am îndeplinit îndatorirea de a cere calificativele după o săptămînă. Funcționara de la recepție trebuie să fi recunoscut vreun semn pe dosarul meu pentru că m-a dus fără explicații la director. L-am găsit într-o dispoziție excelentă, doar în cămașă și cu bretele-fantezii roșii. S-a uitat

peste notele de la examenul meu cu o atenție profesională, a șovăit o dată sau de două ori și, în sfârșit, a răsuflat ușurat:

– Nu-i rău, zise ca pentru sine. Cu excepția matematicii, dar ai scăpat ca prin urechile acului grație zecelui de la desen.

Se lăsă pe spate în scaunul lui rotativ și mă întrebă la ce colegiu mă gândisem.

A fost una din spaimele mele cumplite, dar n-am pregetat:

– „San Bartolomé“, aici, la Bogotá.

El și-a pus palma peste un vraf de hîrtii pe care le avea pe birou.

– Toate astea-s scrisori de recomandare de la oameni cu bani care intervin pentru copii, rude și prieteni, ca să rămîină la colegiile de aici, a zis. Și-a dat seama că nu trebuia s-o fi spus și a continuat: Dacă îmi dai voie să te ajut, cel mai bun pentru tine este Liceul Național de la Zipaquirá, la o oră de tren de aici.

Tot ce știam despre acest oraș istoric e că avea mine de sare. Gómez Támara mi-a explicat că era un colegiu colonial expropriat de la o comunitate religioasă în temeiul unei reforme liberale recente și că acum avea un corp profesoral de excepție, alcătuit din tineri cu o mentalitate modernă. Am crezut că era de datoria mea să-i spulber orice îndoială.

– Tata e conservator, l-am încunoștințat.

Izbucni în rîs.

– N-o lua chiar așa, mi-a zis. Spun liberal în sensul de gîndire vastă.

Imediat își recăpătă stilul propriu și hotărî că norocul meu se afla la mănăstirea aceea veche din secolul al XVII-lea, transformată în colegiu de increduli, într-un tîrg adormit, unde nu erau alte distracții decît învățatul. Într-adevăr, vechea galerie cu arcade se arăta impasibilă în fața veșniciei.

Pe timpuri, avusese o inscripție gravată pe porticul de piatră: „Începutul înțelepciunii este frica de Dumnezeu“. Însă fusese schimbată cu stema Columbiei când guvernul liberal al președintelui Alfonso López Pumarejo a naționalizat învățământul, în 1936. Încă din holul de la intrare, pe când îmi trăgeam sufletul din pricina greutății cufărului, m-a deprimat micuța curte interioară cu arcade coloniale cioplite în piatră, cu balcoane de lemn vopsite în verde, unde erau agățate jardiniere cu flori melancolice. Totul părea că ascultă de o ordine confesională și în fiecare lucru se vedea prea din cale-afară că în mai bine de trei sute de ani nu intervenise blîndețea unor mîini de femeie. Prost educat în imensitatea neîngrădită de vreo lege a Caraibilor, m-a copleșit groaza de a-mi trăi patru ani hotărîtori ai adolescenței în timpul acela încremenit.

Și astăzi încă mi se pare cu neputință ca două etaje de jur împrejurul unei curți mohorîte și altă clădire de piatră, improvizată pe terenul din spate, să poată fi de-ajuns pentru reședința și biroul directorului, secretariatul administrativ, bucătăria, sala de mese, biblioteca, cele șase aule, laboratorul de fizică și chimie, depozitul, grupurile sanitare și dormitorul comun cu paturi de fier, aranjate în șir pentru cincizeci de elevi aduși cu mare greutate de prin suburbiile cele mai nenorocite ale patriei și foarte puțini din capitală. Din fericire, condiția aceea de surghiun a fost încă o favoare a stelei mele ocrotitoare. Datorită ei am înțeles curînd și temeinic cum este țara în care mi-a fost sortit să trăiesc la loteria lumii. Cei doisprezece consăteni de pe coasta caraibiană, care m-au considerat drept al lor de când am sosit, și cu mine, firește, făceam deosebiri de netrecut între noi și ceilalți: băștinașii și străinii.

Diferitele grupuri împărțite prin toate colțurile curții încă din primă după-amiază erau o bogată colecție de mostre a națiunii. Nu existau rivalități atîta vreme cît fiecare se menținea pe terenul lui. Relațiile mele imediate au fost cu cei de pe coastele Caraibilor, noi avînd faima binemeritată de zgomotoși, fanatici în ceea ce privește solidaritatea de grup și mari petrecăreți, amatori de dans. Eu eram o excepție, dar Antonio Martínez Sierra, un dansator de rumba din Cartagena, m-a învățat toate dansurile la modă în timpul liber pe care-l aveam seara. Ricardo González Ripoll, complicele meu de nădejde în idilele pe furis, a ajuns un arhitect faimos care nu și-a întrerupt niciodată cîntecul, mereu același, abia perceptibil, pe care-l susura printre dinți, dansînd de unul singur pînă la sfîrșitul vieții.

Mincho Burgos, un pianist înnăscut care a devenit maestrul unei orchestre naționale de dans, a creat formația colegiului cu toți cei care au vrut să învețe vreun instrument și mi-a dezvăluit secretul vocii a doua pentru bole-rouri și *vallenato*¹. Însă succesul său cel mai mare a fost acela de a-l fi inițiat pe Guillermo López Guerra, un bogotan neaș, în arta caraibiană de a cînta la *claves*², ținînd ritmul trei-doi, trei-doi.

Humberto Jaimes, din El Banco, era un tocilar înverșunat, pe care nu l-a interesat niciodată dansul și care își sacrifică sfîrșitul de săptămînă rămînînd la colegiu să învețe. Cred că nu văzuse în viața lui o minge de fotbal și nici nu citise vreo relatare a unei partide de orice fel de sport. Pînă cînd și-a luat diploma de inginer și a intrat la

¹ Cîntec popular columbian din regiunea Vallendupar.

² Instrument de percuție, specific muzicii populare sud-americane, alcătuit din două bucăți de lemn care se lovesc.

El Tiempo ca ajutor de redactor sportiv, ajungînd director al acestei secțiuni și unul dintre cei mai buni cronicari de fotbal din țară. Însă cazul cel mai ciudat pe care mi-l aduc aminte a fost, de bună seamă, cel al lui Silvio Luna, un mulatru din Chocó, cu părul ca pana corbului: acesta și-a luat diploma de avocat și apoi pe cea de medic, și părea dispus să-și înceapă cea de a treia carieră cînd l-am pierdut din vedere.

Daniel Rozo – zis Pagocio – s-a dovedit mereu un adevărat savant în toate științele umane și divine și nu mai prididea să-și etaleze cunoștințele, la ore și în recreații. Apeland mereu la el ca să ne informăm asupra mersului evenimentelor în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, pe care le urmăream luîndu-ne doar după zvonuri, căci la colegiu erau interzise ziarele sau revistele, și nu deschideam radioul decît ca să dansăm între noi. N-am avut niciodată ocazia să aflăm de unde scotea Pagocio bățăliile acelea notorii în care cîștigau întruna doar aliații.

Sergio Castro – care era din Quetame – a fost poate cel mai bun elev din toți anii de liceu, luînd veșnic notele cele mai mari încă de la bun început. Mi se pare că secretul lui era cel pe care mi-l împărtășise Martina Fonseca la Colegiul „San José”: nu pierdea nici un cuvînt al profesorului sau vreo intervenție a colegilor la ore, lua notițe pînă și după respirația profesorilor și le transcria într-un caiet perfect pus la punct. Poate tocmai de aceea n-avea nevoie să-și irosească timpul învățînd pentru examene și citea cărți de aventuri la sfîrșit de săptămîină pe cînd noi ceilalți ne omarăm cu tocitul.

Tovarășul meu cel mai asiduu în recreații era un bogotan autentic, Álvaro Ruiz Torres, cu care schimbam zilnic vești despre iubite, seara, în timpul liber, plimbîndu-ne în pas soldătesc în jurul curții. Alți colegi erau Jaime Bravo,

Humberto Guillén și Álvaro Vidal Barón, de care am fost foarte apropiat la liceu și cu care am continuat să ne vedem mai târziu, ani de-a rîndul. Álvaro Ruiz se ducea la Bogotá, la familia lui, la fiecare sfîrșit de săptămîină, și se întorcea bine aprovizionat cu țigări și noutăți despre iubite. El a fost cel care mi-a cultivat ambele vicii pe vremea cînd învățam împreună și care, de doi ani încoace, mi-a dăruit amintirile cele mai fidele ca să revigorez aceste memorii.

Nu știu ce am învățat de fapt în captivitatea mea de la Liceul Național, dar cei patru ani de conviețuire fără probleme cu toții laolaltă m-au făcut să am o viziune unitară asupra națiunii noastre: am descoperit cît eram de deosebiți și la ce eram buni fiecare, și am învățat pentru totdeauna că noi toți împreună eram întreaga țară. Poate că asta au și vrut să spună cei de la minister referindu-se la mobilitatea regională promovată de guvern. Cînd, ajuns la vîrsta maturității, am fost invitat odată în cabina de pilotaj a unui avion transatlantic, primele cuvinte pe care mi le-a adresat comandantul au fost să mă întrebe de unde eram. Mi-a fost de-ajuns să-l aud pentru a-i răspunde:

– Sînt de pe coastă, așa cum dumneavoastră sînteți de la Sogamoso.

Căci avea același fel de a fi, aceleași gesturi, același timbru al vocii ca Marco Fidel Bulla, colegul meu de bancă din clasa a patra de liceu. Această capacitate de intuiție m-a învățat să navighez printre meandrele acelei comunități imprevizibile, chiar fără busolă și împotriva curentului, și poate că a fost o cheie de boltă în meseria mea de scriitor.

Mă simțeam trăind ca într-un vis, căci nu mă prezentasem la concursul de burse pentru că nu aș fi vrut să învăț, ci pentru a-mi păstra independența fără a mă angaja la nimic, dar rămînînd în termeni buni cu familia. Siguranța

celor trei mese pe zi mi-era de-ajuns ca să-mi dau seama că în refugiul acela de sărmani trăiam mai bine ca la noi acasă, într-un regim de libertate supravegheată care nu sărea în ochi precum autoritatea părinților. În sala de mese funcționa un sistem de piață care permitea fiecăruia să-și facă porția așa cum poftea. Banii erau lipsiți de valoare. Cele două ouă de la micul dejun erau moneda de schimb cea mai apreciată, pentru că puteai prea bine cumpăra cu ele oricare dintre felurile de mâncare de la cele trei mese. Fiecare lucru își avea echivalentul exact și nimic n-a perturbat comerțul acela legal. Ba mai mult: nu-mi amintesc nici o singură încăierare fără motiv în cei patru ani de internat.

Profesorii, care mâncau la altă masă în aceeași sală, nu erau nici ei străini de acest troc, deoarece nu-și pierduseră încă obiceiurile din anii lor recentți petrecuți la liceu. Majoritatea erau necăsătoriți sau locuiau acolo fără neveste, iar lefurile le erau aproape la fel de modeste ca bugetele familiilor noastre. Se plîngeau de mâncare la fel de îndreptățit ca noi și într-un moment de criză primejdioasă am luat în considerație posibilitatea de a organiza cu vreunul dintre ei o grevă a foamei. Numai atunci cînd primeau cadouri sau aveau invitați din afară își permiteau feluri de mâncare inspirate care, doar o singură dată, desființau egalitatea. Așa s-a întîmplat în clasa a patra, cînd medicul de la liceu ne-a promis o inimă de bou ca s-o studiem la cursul de anatomie. A doua zi a trimis-o la bucătărie, să fie băgată la frigider, încă proaspătă și sîngerîndă, dar, cînd ne-am dus s-o luăm pentru oră, nu mai era acolo. S-a aflat pînă la urmă că, în ultimul moment, în lipsa unei inimi de bou, medicul o trimisese pe cea a unui zidar singur pe lume care murise căzînd de la etajul patru. Văzînd că nu ajungea pentru toți, bucătarii au pregătît-o cu sosuri rafinate,

convinși că era inima de bou despre care fuseseră anunțați pentru prânzul profesorilor. Cred că relațiile acestea naturale între profesori și elevi aveau o legătură cu recenta reformă a educației din care n-a rămas mare lucru, dar care ne-a fost măcar de folos spre a simplifica protocolul. S-au redus diferențele de vîrstă, cravata n-a mai fost obligatorie și nimeni nu s-a mai alarmat că profesorii și elevii stăteau și beau ceva împreună, și se duceau sîmbetele la aceleași baluri cu fete.

Această atmosferă era posibilă numai datorită profesorilor care permiteau în general o relație personală ușor de stabilit. Profesorul nostru de matematică făcea din orele lui o sărbătoare redutabilă, cu înțelepciunea și cu simțul sever al umorului care-l caracterizau. Se numea Joaquín Giraldo Santa și a fost primul columbian care a obținut titlul de doctor în matematică. Spre nenorocul meu și în pofida strădaniei infinite și din partea mea, și dintr-a lui, niciodată n-am reușit să mă integrez la orele sale. Se spunea pe atunci că vocațiile poetice sînt incompatibile cu matematica și ajungeai nu numai să crezi așa ceva, ci și să te împotmolești de tot în formule. Geometria a fost mai îndurătoare, poate grație prestigiului său literar. Aritmetica, dimpotrivă, se comporta cu o simplitate ostilă. Pînă și astăzi, pentru a face o adunare în gînd trebuie să despart numerele în componentele lor mai simple, în special la șapte și la nouă, ale căror operații nu le-am putut memora niciodată. Așa încît, ca să adun șapte cu patru, scad doi din șapte, adun patru cu cinciul care-mi rămîne și, la sfîrșit, îl adaug pe doi: unsprezece! Înmulțirea mi-a dat întotdeauna bătaie de cap pentru că nu mi-am putut aminti în veci numerele pe care trebuia să le rețin. Algebrei i-am dedicat eforturile mele cele mai susținute, nu numai din respect

pentru obîrșia ei clasică, ci și din dragostea și groaza inspirate de profesor. A fost zadarnic. Am picat la toate examenele de sfîrșit de trimestru, am reușit să trec în două rînduri și am picat iar la o tentativă ilicită la care mi s-a dat dreptul din milă.

Trei dintre profesorii mei cei mai plini de abnegație au fost aceia de limbi străine. Primul – de engleză – a fost *mister* Abella, un caraib neaș cu o pronunție de Oxford fără cusur și cu o devoțiune aproape religioasă pentru *Dicționarul Webster's*, pe care-l știa pe dinafară, cu ochii închiși. Urmașul lui a fost Héctor Figueroa, un profesor tînăr foarte bun, care avea o pasiune înflăcărată pentru bole-rourile pe care le cîntam pe mai multe voci în recreații. Am făcut tot ce-am putut ca să învăț mai bine în toropeala orelor de clasă și pentru examenul de la sfîrșitul anului, dar cred că nota mea bună n-a fost pentru Shakespeare, ci mai curînd pentru Leo Marini și Hugo Romani, care provocaseră atîtea extaze și atîtea sinucideri din dragoste. Profesorul de franceză din clasa a patra, *monsieur* Antonio Yelá Alban, m-a găsit intoxicat de romanele polițiste. Orelle lui mă plictiseau la fel de mult ca ale tuturor celorlalți, dar zece ani mai tîrziu crîmpeiele sale binevenite de franceză vorbită mi-au fost un ajutor de nădejde ca să nu mor de foame la Paris.

Profesorii se formaseră în majoritate la Școala Normală Superioară, condusă de doctorul José Francisco Socarrás, un psihiatru de la „San Juan del César” care s-a înverșunat cu un raționalism umanist să schimbe pedagogia clericală, impusă vreme de un veac de guvernul conservator. Manuel Cuello del Río era un marxist radical, care poate tocmai de aceea îl admira pe Lin Yutang și credea în stafii. Biblioteca lui Carlos Julio Calderón, unde locul de onoare îi revenea

compatriotului său José Eustacio Rivera, autorul romanului *Vîltoarea*, cuprindea în părți egale clasicii greci, scriitorii columbieni din grupul „Piatră și Cer” și romanticii de pretutindeni. Grație și unora, și altora, noi, puținii cititori asidui, îi citeam pe San Juan de la Cruz sau pe José María Vargas Vila, dar și pe apostolii revoluției proletare. Gonzalo Ocampo, profesorul de științe sociale, avea la el în cameră o bibliotecă politică bună, ale cărui cărți circulau liber printre elevii din ultima clasă, dar n-am înțeles în veci de ce *Originea familiei, a proprietății private și a statului*, de Friedrich Engels, se studia în după-amiezele aride de economie politică, și nu la orele de literatură, ca o epopee a unei frumoase aventuri omenеști. Guillermo López Guerra a citit în recreații *Anti-Dühring*, tot de Engels, pe care i-l împrumutase profesorul Gonzalo Ocampo. Însă atunci cînd i l-am cerut ca să-l comentez cu López Guerra, Ocampo mi-a spus că nu-mi va face acest deserviciu cu un cărțoi, ce-i drept, fundamental pentru progresul omenirii, dar atît de lung și de plicticos, că nici nu va trece poate în istorie. E cu putință ca aceste schimburi ideologice să fi contribuit la prostul renume al liceului despre care se spunea că era un laborator de perversiune politică. Pe de altă parte, mi-a trebuit o jumătate de viață ca să-mi dau seama că aceste schimburi de idei au fost poate mai curînd o experiență spontană, menită să-i sperie pe cei slabi și să-i vaccineze pe cei puternici împotriva oricărui gen de dogmatism.

Relația mea cea mai directă a fost întotdeauna cu profesorul Carlos Julio Calderón, care predă spaniola la clasa întâi, literatura universală la clasa a patra, literatura spaniolă la a cincea și cea columbiană la a șasea. Și mai predă ceva ciudat pentru formația și gusturile sale: contabilitate. Se născuse la Neiva, capitala departamentului Huila, și nu

contenea să-și proclame admirația patriotică pentru José Eustacio Rivera. A fost nevoit să-și întrerupă studiile de medicină și chirurgie, fapt de care își amintea ca fiind marea frustrare a vieții lui, dar pasiunea sa pentru arte și litere era irezistibilă. A fost cel dintâi profesor care mi-a împânzit ciornele cu indicațiile lui pertinente.

În orice caz, relațiile dintre elevi și profesori erau de o naturalețe ieșită din comun, nu numai la ore, ci cu deosebire în curtea unde ne petreceam timpul liber de după masa de seară. Aceasta a înlesnit un tratament diferit de cel cu care eram obișnuiți și care a fost de bună seamă benefic pentru atmosfera de respect și camaraderie în care conviețuiam.

Datorez operelor complete ale lui Freud, care au fost aduse la bibliotecă, o aventură neplăcută. Nu înțelegeam, firește, nimic din analizele lui scabroase, dar cazurile sale clinice mă țineau cu sufletul la gură pînă la sfîrșitul lecturii, precum născocirile lui Jules Verne. Profesorul Calderón ne-a dat la ora de spaniolă să scriem o povestire pe o temă la alegere. Mi s-a năzărit una cu o bolnavă mintală de vreo șapte ani, cu un titlu pedant care se afla exact la polul opus oricărei inspirații poetice: *Un caz de psihoză obsesivă*. Profesorul m-a pus să citesc povestirea în clasă. Colegul meu de bancă, Aurelio Prieto, mi-a condamnat fără rezerve înfumurarea de a scrie fără o minimă pregătire științifică și literară despre un subiect atît de complex. I-am explicat, mai mult cu ranchiună decît cu umilință, că îl luasem dintr-un caz clinic descris de Freud în memoriile sale și că singura mea înfumurare era că îl folosisem pentru povestire. Profesorul Calderón, crezînd poate că mă simt jignit de criticile virulente ale mai multor colegi, m-a chemat la el în recreație pentru a mă încuraja să merg mai departe pe drumul acesta. Mi-a atras atenția că din povestirea mea reieșea limpede că nu cunoșteam

tehnicile narațiunii moderne, dar că aveam talentul și dorința de a scrie. I s-a părut bine scrisă și animată de intenția de a compune ceva original. Mi-a vorbit pentru prima oară de retorică. Mi-a dat câteva chei practice în privința tematicii și metricii pentru a putea versifica fără pretenții și a încheiat spunându-mi că oricum trebuia să scriu mai departe chiar și numai pentru sănătatea mea mintală. Aceea a fost prima dintre lungile discuții pe care le-am avut în anii de liceu, în recreații și în orele libere, și cărora le datorează mult viața mea de scriitor.

Era atmosfera ideală pentru mine. De pe vremea Colegiului „San José” aveam adânc înrădăcinat viciul de a citi tot ce îmi cădea în mână, ocupându-mi astfel timpul liber și aproape tot cel de la ore. La cei șaisprezece ani ai mei, cu ortografie corectă sau nu prea, puteam repeta pe nerăsuflăte poemele învățate la Colegiul „San José”. Le citeam și le reciteam, fără ajutor și fără nici o ordine, și mai întotdeauna pe ascuns, în timpul orelor. Cred că citisem în întregime biblioteca de nedescris a liceului, alcătuită din resturile mai puțin folositoare lăsate de cei care trecuseră pe acolo: colecții oficiale, moștenite de la profesori blazați, cărți surprinzătoare ajunse acolo de pe urma vreunui naufragiu. Nu pot uita Biblioteca Sătească a Editurii Minerva, condusă de don Daniel Samper Ortega și distribuită prin școli și licee de Ministerul Educației. Erau o sută de volume, cu tot ce se scrisese pînă atunci în Columbia, și bun, și rău, și mi-am propus să le citesc în ordine numerică, pînă unde mă vor ține puterile. Mă îngrozește și astăzi gîndul că am fost pe punctul să-mi duc intenția la bun sfîrșit în ultimii doi ani de colegiu, și în tot restul vieții n-am mai putut ști precis dacă mi-a folosit la ceva.

Diminețile în dormitorul comun aveau o suspectă asemănare cu fericirea, în afară de clopoțelul ucigător care suna alarma – cum obișnuiam să spunem – la șase în zori. Numai doi sau trei debili mintal săreau din pat pentru a fi primii la cele șase dușuri cu apă ca gheața de la baie. Restul profitam să stoarcem ultimele picături de somn până când profesorul de serviciu străbătea dormitorul trăgînd păturile de pe cei adormiți. Aveam o oră și jumătate de intimitate neîngrădită ca să ne punem hainele la punct, să ne lustruim pantofii, să facem un duș cu gheața lichidă de pe țeava fără stropitoare, timp în care își ușura fiecare sufletul în gura mare de toate frustrările și-și bătea joc de ale altora, se violau secrete de dragoste, se porneau afaceri și certuri și se puneau la cale schimburile din sala de mese. Capitolul citit cu o seară în urmă era o temă matinală de discuții constante.

Dis-de-dimineață, Guillermo Granados își dădea frîu liber virtuților de tenor cu ineputabilul lui repertoriu de tangouri. Cu Ricardo González Ripoll, vecinul meu de pat, cîntam în duet *guaracha*¹ caraibiene în ritmul cîrpei cu care ne lustruiam pantofii, pe cînd consăteanul meu Sabas Carvallo umbla prin dormitor dintr-un capăt într-altul așa cum l-a făcut maică-sa, cu prosopul atîrnat de scula lui de beton armat.

De-ar fi fost cu putință, mulți dintre interni am fi șters-o în zori la întîlnirile stabilite la sfîrșit de săptămîină. Nu existau paznici de noapte și nici profesori care să răspundă de dormitor, cu excepția celui de serviciu din săptămîina aceea și a veșnicului portar al liceului, Riverita, care în realitate dormea cu ochii deschiși în permanență, în timp ce-și făcea treburile zilnice. Locuia în camera de la intrare

¹ Cîntec popular de petrecere.

și-și vedea cu sîrguință de slujbă, dar noi puteam să tragem zăvoarele de la porțile masive ca de biserică, închizîndu-le fără zgomot, și să ne bucurăm toată noaptea pe undeva aiurea, întorcîndu-ne pe străzile înghețate cu puțin înainte de a se crăpa de zi. Niciodată nu s-a aflat dacă Riverita dormea de-a binelea ca un mort, precum părea, sau dacă era felul lui binevoitor de a fi complicele băieților săi. Nu erau mulți cei care fugeau, iar secretele lor erau înmormîntate pe veci în cugetul complicilor fideli. Știu că unii au făcut-o din rutină, alții au îndrăznit doar o singură dată, împinși de curajul pe care ți-l dă atracția aventurii, și s-au întors secătuiți de groază. N-am auzit însă niciodată ca vreunul să fi fost descoperit.

Singurul meu inconvenient cît am fost la colegiu erau niște coșmaruri sinistre moștenite de la mama, care năvăleau în visele altora ca niște urlete de pe celălalt tărîm. Cei cu paturile lîngă mine le cunoșteau prea bine și se speriau de la primul țipăt în liniștea zorilor. Profesorul de serviciu, care dormea după paravanul de carton, se plimba ca un somnambul de la un capăt la altul al dormitorului pînă cînd se făcea iar liniște. Nu numai că erau vise imposibil de controlat, ci aveau și oarecare legătură cu cugetul meu împovărat, fiindcă în două rînduri mi s-a întîmplat să le am în case de pierzanie. Erau de nedeslușit căci nu se petreceau în stări de visare cumplite, ci, dimpotrivă, în mijlocul unor episoade fericite, cînd îmi apăreau în vis oameni sau locuri obișnuite care brusc îmi dezvăluiau un amănunt sinistru, strecurat într-o imagine inocentă. Un coșmar care abia dacă se putea compara cu cel al mamei cînd visa că își ținea în poală propriul cap, curățindu-l de lindinile și de păduchii ce n-o lăsau să închidă ochii. Strigătele mele nu erau de groază, ci implorări de ajutor ca să-și facă milă și

pomană cineva să mă trezească. În dormitorul liceului nu era timp de așa ceva, pentru că la primul geamăt cădeau peste mine pernele aruncate din paturile vecine. Mă deșteptam gîfîind, cu inima bătînd să-mi spargă pieptul, dar fericit că eram în viață.

Cel mai mult îmi plăceau lecturile cu voce tare înainte de culcare. Începuseră la inițiativa profesorului Carlos Julio Calderón, cu o povestire de Mark Twain pe care cei din clasa a cincea trebuiau s-o învețe pentru un examen urgent de a doua zi la prima oră. A citit cele patru paragrafe cu glas tare de dincolo de paravanul de carton pentru ca elevii care nu avuseseră timp să se uite peste ea să poată lua notițe. Interesul stîrnit a fost atît de mare, că de atunci s-a impus obiceiul de a se citi cu voce tare în fiecare seară înainte de culcare. N-a fost ușor la început, căci un profesor habotnic impusese obligația de a alege și cenzura cărțile ce urmau să fie citite, dar riscul unei rebeliuni l-a făcut să încredințeze selecția elevilor din clasele mari.

La început, lecturile au durat o jumătate de oră. Profesorul de serviciu citea în spațiul lui bine iluminat, de la intrarea în dormitorul comun, și în primele seri l-am făcut să tacă prin sforăieli, reale sau prefăcute, în bătaie de joc, dar mai întotdeauna meritate. Mai târziu, lectura s-a prelungit pînă la un ceas, depinzînd de interesul povestirii, iar profesorii au fost înlocuiți de elevi, care se schimbau săptămînal. Vremurile bune au început cu *Nostradamus* și *Omul cu masca de fier*, care au plăcut tuturor. Nu-mi explic însă nici acum succesul răsunător al romanului *Muntele vrăjit*, de Thomas Mann, care a făcut necesară intervenția directorului pentru a ne împiedica să ne petrecem noaptea treji, în așteptarea unei sărutări schimbate de Hans Castorp și Clavdia Chauchat. Sau tensiunea insolită a tuturor, stînd

în paturi în capul oaselor, să nu pierdem încîlcitele dueluri filosofice dintre Naphta și prietenul său, Settembrini. Lectura s-a prelungit în seara aceea mai mult de un ceas, fiind salutată printr-o salvă de aplauze.

Singurul profesor care a rămas una dintre marile necunoscute ale tinereții mele a fost directorul pe care l-am găsit la venire. Se numea Alejandro Ramos, era aspru și singuratic, cu niște ochelari cu lentile de sticlă groasă care păreau de orb și cu o putere fără ostentație care atîrna în fiecare cuvînt al lui precum un pumn de fier. Cobora din refugiul lui la șapte dimineața ca să controleze dacă ne făcuserăm toaleta înainte de a intra în sala de mese. Purta costume impecabile în culori vii și cămăși cu gulerul tare, cu cravate vesele și pantofi lucioși. Înregistra fiecare greșală în curățenia noastră personală cu un mormăit care însemna ordinul de a ne întoarce în dormitor s-o remediem. În restul zilei se închidea în biroul lui de la etajul doi și nu-l mai vedeam decît în ziua următoare, la aceeași oră, sau cînd făcea cei doisprezece pași de la birou pînă la aula clasei a șasea, unde își ținea singura lui oră de matematică, de trei ori pe săptămîină. Elevii lui spuneau că era un geniu al cifrelor și se dovedea amuzant la ore, uimindu-i cu știința lui, dar făcîndu-i să tremure de groaza examenului de sfîrșit de an.

În scurtă vreme de la venirea mea a trebuit să scriu discursul inaugural pentru o festivitate a liceului. Majoritatea profesorilor mi-au aprobat subiectul, dar au fost cu toții de părere că ultimul cuvînt în asemenea cazuri îl avea directorul. Locuia la capătul scării, la etajul doi, dar distanța aceea m-a istovit de parc-aș fi făcut o călătorie pe jos în jurul lumii. Dormisem prost în noaptea aceea; mi-am pus cravata de duminică și abia dacă am fost în stare să-mi

savurez micul dejun. Am bătut atît de încet în uşă, că directorul nu mi-a răspuns decît a treia oară şi mi-a făcut loc să intru fără să mă salute. Dîn fericire, căci vocea mi s-ar fi oprit în gît şi nu i-aş fi putut răspunde, nu numai din pricina severităţii lui, ci şi datorită aspectului impunător, ordinii şi frumuseţii biroului cu mobile din esenţe preţioase, tapisate cu catifea, şi cu pereţii acoperiţi de uluitoarea-i bibliotecă plină de cărţi legate în piele. Directorul a aşteptat cu o prudenţă politicoasă să-mi trag sufletul. Apoi mi-a arătat fotoliul din dreptul biroului şi s-a aşezat într-al lui.

Îmi pregătisem explicaţia vizitei aproape la fel de bine ca discursul. El o ascultă în linişte, aprobă fiecare propoziţie dînd din cap, dar fără să se uite încă la mine, ci la hîrtia ce-mi tremura în mîină. Cu ocazia vreunui pasaj pe care îl socoteam amuzant, m-am străduit să-i cîştig un zîmbet, însă a fost zadarnic. Mai mult: sînt sigur că era deja la curent cu rostul venirii mele, dar m-a lăsat să îndeplinesc ritualul de a i-l explica.

Cînd am terminat, întinse mîna peste birou şi primi hîrtia. Îşi scoase ochelarii pentru a o citi cu mare atenţie şi se opri doar pentru a face două îndreptări cu stiloul. Apoi şi-a pus ochelarii şi mi-a vorbit fără să mă mai privească în ochi, cu o voce bolovănoasă care m-a cutremurat:

– Sînt aici două probleme, mi-a spus. Dumneata ai scris: „În armonie cu flora *exhuberantă* a ţării noastre, pe care savantul spaniol José Celestino Mutis a făcut-o cunoscută lumii în secolul al XVIII-lea, trăim în acest liceu într-o atmosferă paradiziacă“. Dar „exuberantă“ se scrie fără „h“, iar „paradiziacă“¹ n-are accent grafic.

¹ În spaniolă: *paradisíaco* şi *paradisiaco*.

M-am simțit umilit. N-am avut răspuns la prima observație, dar la a doua n-aveam nici o îndoială, așa că i-am replicat îndată, cu firicelul de voce care-mi mai rămăsese:

– Iertați-mă, domnule director, însă dicționarul acceptă „paradiziac” cu accent sau fără accent, dar forma proparoxitonă mi s-a părut mai sonoră.

Trebuie să se fi simțit la fel de ofensat ca și mine, căci nu m-a privit imediat, ci a luat dicționarul de pe raft, fără să spună un cuvânt. Mi s-a strâns inima, fiindcă era același ceaslov al bunicului, dar nou și strălucitor, poate nefolosit. De la prima tentativă l-a deschis la pagina exactă, a citit și a recitat ce scria și m-a întrebat, fără să-și ia privirea de pe pagină:

– În ce clasă ești dumneata?

– Într-a treia, i-am spus.

A închis dicționarul cu o mișcare bruscă și pentru prima dată m-a privit în ochi:

– Bravo! mi-a spus. Ține-o tot așa.

Din ziua aceea colegii de clasă aproape că m-au proclamat erou și au început să mă numească, pe cât puteau mai batjocoritor, „cel din Caraibe care a stat de vorbă cu directorul”. Însă, din toată întrevederea, cel mai mult m-a afectat că mă pomenisem încă o dată obligat să mă confrunt cu drama mea personală referitoare la ortografie. N-am putut-o înțelege niciodată. Unul dintre profesori a încercat să-mi dea lovitura de grație cu noutatea că Simón Bolívar nu-și merita în nici un caz gloria datorită ortografiei lui care era cum nu se poate mai proastă. Alții mă consolau cu pretextul că e un neajuns al multora. Chiar și astăzi, după ce am publicat șaptesprezece cărți, corectorii șpalturilor mele mă onorează cu amabilitatea de a-mi corecta ororile ortografice, considerându-le simple scăpări.

La Zipaquirá, petrecerea timpului liber depindea în general de vocația și de felul de a fi al fiecăruia. Salinele, pe care spaniolii le-au găsit în exploatare la venirea lor, erau pentru noi o atracție turistică la sfârșit de săptămână, pe care o completam cu friptură la cuptor și cartofi prăjiți cu sare în tingeri mari. Noi, elevii caraibieni de la internat, cu faima noastră binemeritată de gălăgioși și needucați, aveam totuși buna-cuviință de a dansa ca niște artiști pe melodiile la modă și eleganța de a ne îndrăgosti la nebunie.

Am ajuns să fim atât de spontani, că în ziua în care s-a aflat de sfârșitul războiului am ieșit în stradă manifestându-ne bucuria, cu steaguri, pancarte și strigăte de victorie. Cineva a cerut un voluntar care să rostească discursul și am ieșit fără să stau pe gânduri la balconul clubului, care dădea în piața mare, și l-am improvizat cu strigăte bombastice, iar multora li s-a părut învățat pe dinafară.

A fost singurul discurs pe care m-am văzut nevoit să-l improvizez în primii mei șaiszeci de ani. Am încheiat cu un omagiu liric adus fiecăruia dintre cei patru Oameni Mari, dar atenția pieței a fost atrasă de ceea ce spusese în onoarea președintelui Statelor Unite, decedat de puțină vreme: „Franklin Delano Roosevelt care, precum Cidul Campeador, știe să câștige bătălii și după moarte”. Cuvintele acestea au plutit prin oraș zile în șir și au fost reproduse pe panouri stradale și pe portretele lui Roosevelt din vitrinele unor pravălii. Așa încât primul meu succes public nu a fost ca poet și nici ca romancier, ci ca orator, ba și mai rău: ca orator politic. De atunci n-a existat manifestare publică a liceului în care să nu fiu urcat la un balcon, numai că pe vremea aceea erau discursuri scrise și corectate pînă la ultima virgulă.

Cu timpul, îndrăzneala aceea m-a făcut să mă procopesc cu o groază de scenă care m-a împins la extrema unei muțenii absolute, atît pe la nunțile pline de strălucire, cît și prin cîrciumi de indieni cu poncho și opinci, unde sîrșeam cu toții pe sub mese, dar și la casa Berenicei, care era frumoasă și fără prejudecăți, și a avut norocul să nu se mărite cu mine deoarece era îndrăgostită lulea de altul, sau la oficiul telegrafic, unde Sarita cea de neuitat îmi trimitea pe datorie telegrame urgente cînd părinții întîrziiau cu banii de buzunar și nu o singură dată mi-a plătit în avans mandatele ca să mă scoată din încurcătură. Însă cea mai de neuitat n-a fost dragostea nimănui, ci zîna iubitorilor de poezie. Se numea Cecilia González Pizano și avea o inteligență nespus de vie, o vocație a prieteniei și un spirit liber în sînul unei familii de obîrșie conservatoare, precum și o memorie supranaturală pentru tot ce era poezie. Locuia vizavi de portalul liceului, cu o mătușă aristocrată și nemăritată, într-o reședință colonială cu heliotropi de jur împrejurul unei grădini. La început a fost o relație ce se reducea la întreceri poetice, dar pînă la urmă Cecilia a ajuns o adevărată camaradă în viața noastră, care veșnic se prăpădea de rîs și care pînă la urmă s-a strecurat la orele de literatură ale profesorului Calderón, cu complicitatea tuturor.

Pe vremea cînd eram la Aracataca visasem să trăiesc pe picior mare, cîntînd pe la petreceri cu o voce frumoasă și acompaniindu-mă la acordeon, ceea ce mi s-a părut întotdeauna modul cel mai vechi și cel mai inspirat de a spune o poveste. Dacă mama renunțase la pian pentru a avea copii, iar tata își atîrnase vioara în cui pentru a ne putea întreține, era drept ca fiul cel mai mare să creeze fericitul precedent de a muri de foame pentru muzică. Participarea mea în calitate de chitarist și cîntăreț la formația liceului a

dovedit că aveam ureche muzicală pentru a învăța un instrument mai dificil și că puteam cânta.

Nu exista serată patriotică sau festivitate a liceului la care să nu-mi fi adus și eu contribuția, într-un fel sau altul, întotdeauna grație maestrului Guillermo Quevedo Zornosa, compozitor și om de vază al orașului, dirijor etern al fanfarei municipale și autor al cântecului de tinerețe *Amapola* – macul din drum, roșu precum inima – ce a fost la vremea lui sufletul seratelor și al serenadelor. Duminica după liturghie, eu eram printre primii care traversau parcul pentru a asista la concertul lui, veșnic cu *La gazza ladra*¹, la început, și Corul Făurarilor, din *Il trovatore*², la sfârșit. Niciodată n-a știut maestrul, și nici eu nu m-am încumetat să-i spun, că visul vieții mele din anii aceia era să fiu ca el.

Cînd liceul a cerut voluntari pentru un curs de inițiere muzicală, primii care au ridicat mîna am fost Guillermo López Guerra și cu mine. Cursul urma să se țină sîmbăta dimineța, fiind predat de profesorul Andrés Pardo Tovar, directorul primului program de muzică clasică de la postul de radio „La Voz de Bogotá”. N-am reușit să ocupăm nici măcar un sfert din sala de mese amenajată pentru aceste ore, dar am fost fermecați pe dată de limbuția lui de apostol. Era tipul de *cachaco* desăvîrșit, cu blazer de seară, vestă de atlas, voce mlădioasă și gesturi molcome. Mînuia cu măiestria și dragostea unui dresor de foci un fonograf cu manivelă care astăzi ar fi o noutate prin vechimea lui. Pleca de la supoziția – corectă în cazul nostru – că eram niște ageamii fără pereche. Așa încît a început cu *Carnavalul animalelor* de Saint-Saëns, rezumîndu-ne cu informații

¹ *Cotofana boată*, operă de Giacchino Rossini (în italiană în original).

² *Trubadurul*, operă de Giuseppe Verdi (în italiană în original).

erudite felul de a fi al fiecărui animal. Apoi a pus – bineînțeles! – *Petrică și lupul* de Prokofiev. Partea proastă a acelei sărbători din fiecare sîmbătă a fost că mi-a insuflat pudoarea de a considera că muzica marilor maeștri e un viciu aproape secret și mi-au trebuit ani mulți ca să nu fac diferențe pedante între muzica bună și cea proastă.

N-am mai avut nici un contact cu directorul pînă în anul următor, cînd a predat un curs de geometrie la clasa a patra. A intrat în aulă în prima zi de marți, la zece dimineața, a salutat cu un mormăit, fără să se uite la nimeni, și s-a apucat să șteargă tabla cu buretele pînă n-a mai rămas nici cea mai mică urmă de praf. Atunci s-a întors spre noi și chiar înainte de a striga catalogul l-a întrebat pe Álvaro Ruiz Torres:

– Ce este un punct?

Acesta n-a avut timp să răspundă, fiindcă profesorul de științe sociale a deschis ușa fără să bată și i-a spus directorului că avea un telefon urgent de la Ministerul Educației. Directorul a plecat în grabă să răspundă la telefon și nu s-a mai întors la ore. Niciodată, căci telefonul era ca să-i comunice înlocuirea din funcția de director, pe care o îndeplinise conștiincios vreme de cinci ani la acest liceu, după o viață întreagă de muncă plină de abnegație.

Succesorul lui a fost poetul Carlos Martín, cel mai tînăr dintre poeții de valoare din grupul „Piatră și Cer”, pe care César del Valle mă ajutase să-l descopăr la Barranquilla. Avea treizeci de ani și trei cărți publicate. Eu îi cunoșteam poemele și-l văzusem odată într-o librărie din Bogotá, dar n-am avut nicicînd nimic să-i spun și nici vreuna din cărțile lui ca să-i cer un autograf. Într-o luni și-a făcut brusc apariția în pauza de prînz. Nu-l așteptam atît de curînd. Părea mai degrabă avocat decît poet, într-un costum în

dungi de stofă englezească, cu fruntea înaltă și cu o mustață subțire tăiată cu o rigoare formală ce se vădea și în poezia lui. Înaintă cu pași hotărâți spre grupurile mai apropiate, liniștit și tot timpul puțin distant, și ne întinse mîna:

– Salut, sînt Carlos Martín.

Eu eram pe atunci fascinat de proza lirică pe care Eduardo Carranza o publica în secțiunea literară a ziarului *El Tiempo* și în revista *Sábado*. Mi se părea un gen inspirat din *Platero și cu mine* de Juan Ramón Jiménez, la modă printre tinerii poeți care năzuiau să șteargă de pe hartă mitul lui Guillermo Valencia. Poetul Jorge Rojas, moștenitorul unei averi efemere, a sponsorizat cu banii și cu numele lui publicarea unor broșuri originale care au trezit un mare interes în generația lui și a adunat în jur un grup de cunoscuți poeți de valoare.

A fost o schimbare profundă a relațiilor de zi cu zi de la liceu. Imaginea spectrală a directorului anterior a fost înlocuită de o prezență concretă ce păstra distanțele cuvenite, fiind însă întotdeauna lîngă noi. A desființat inspecția de rutină a felului în care ne prezentam și alte reguli inutile și uneori stătea de vorbă cu elevii, seara, în timpul liber.

Noul stil m-a făcut să-mi descopăr calea. Calderón îi vorbise pesemne de mine noului director căci într-una din primele seri m-a cercetat mai pe departe asupra legăturilor mele cu poezia și i-am slobozit tot ce țineam ascuns înăuntrul meu. El m-a întrebat dacă citisem *Experiența literară*, o carte foarte comentată a lui Alfonso Reyes. I-am mărturisit că nu și mi-a adus-o a doua zi. În orele de clasă care au urmat am devorat-o pe jumătate, ascunzînd-o sub pupitru, și restul în pauzele de pe terenul de fotbal. M-a bucurat că un eseist atît de prestigios s-a ocupat de cercetarea cîntecelor lui Agustín Lara ca de niște poeme de Garcilaso, cu

pretextul unei justificări ingenioase: „Popularele cîntece ale lui Agustín Lara nu sînt cîntece populare“. Pentru mine a fost ca și cum aș fi descoperit poezia diluată într-o supă de zi cu zi.

Martín a renunțat la magnificul apartament al direcțiunii. Și-a instalat biroul cu ușile veșnic deschise spre curtea principală, ceea ce l-a apropiat și mai mult de întrunirile noastre literare de după cină. S-a stabilit pentru mult timp cu soția și copiii într-o casă colonială spațioasă, bine întreținută, într-un colț din piața mare, unde avea un birou cu pereții acoperiți de toate cărțile la care putea visa un cititor sensibil la gusturile novatoare din acei ani. Acolo îl vizitau la sfîrșit de săptămînă prietenii din Bogotá, îndeosebi colegii de la „Piatră și Cer“. Într-o duminică oarecare a trebuit să mă duc la el acasă pentru o problemă ce nu suferea amîinare, împreună cu Guillermo López Guerra, și acolo se aflau Eduardo Carranza și Jorge Rojas, cele două stele ale grupului. Directorul ne-a poftit să ne așezăm cu un gest rapid, ca să nu-și întrerupă conversația, și am stat așa preț de o jumătate de oră fără să înțelegem nici un cuvînt, fiindcă discutau despre o carte a lui Paul Valéry de care nu auzisem. Îl văzusem pe Carranza în mai multe rînduri, prin librării și cafenele din Bogotá, și l-aș fi putut recunoaște chiar numai prin timbrul și limpezimea vocii, în armonie cu hainele lui de stradă și cu felul său de a fi, care erau cele ale unui poet. Pe Jorge Rojas, în schimb, nu l-aș fi putut recunoaște cu îmbrăcămintea și ținuta lui ministerială, dacă nu i s-ar fi adresat pe nume Carranza. Eu năzuiam să fiu martor la o discuție despre poezie între ei trei, poeții cei mai faimoși, dar n-a fost așa. La sfîrșit, directorul mi-a pus mîna pe umăr și le-a spus invitaților lui:

– Acesta e un mare poet.

A spus-o din amabilitate, firește, dar eu m-am simțit străfulgerat. Carlos Martín a insistat să ne facă o fotografie cu cei doi poeți de vază și a făcut-o, într-adevăr, dar n-am mai știut nimic de ea pînă cînd am văzut-o, după o jumătate de veac, în casa lui de pe coasta catalană, unde s-a retras să se bucure de o bătrînețe tihnită.

Liceul a fost zguduit de un vînt înnoitor. Radioul, pe care îl foloseam doar pentru a dansa între noi, băieții, s-a transformat la Carlos Martín într-un instrument de informare și pentru prima oară se ascultau și se comentau buletinele de știri seara, în curtea unde ne petreceam recreațiile. Activitatea culturală a sporit o dată cu crearea unui cenaclu literar și cu publicarea unui ziar. Cînd am făcut lista candidaților posibili, grație preocupărilor lor literare bine definite, numărul acestora ne-a dat numele grupului: „Cenaclul literar al celor Treisprezece”. Pe deasupra, mi s-a părut inspirat și pentru că era o sfidare a superstiției. Inițiativa a aparținut chiar elevilor și consta în a ne aduna o dată pe săptămîină ca să vorbim despre literatură, cînd, de fapt, nici nu mai făceam altceva în timpul nostru liber, în liceu și în afara lui. Fiecare venea cu textul lui, îl citea și-l supunea judecății tuturor. Eu îmi aduceam contribuția prin lectura unor sonete pe care le iscăleam cu pseudonimul Javier Garcés, folosit în realitate nu ca să ies în evidență, ci ca să mă ascund. Erau simple exerciții tehnice fără inspirație și fără vreo aspirație, cărora nu le atribuiam nici o valoare poetică fiindcă nu-mi porneau din suflet. Începusem cu imitații după Quevedo, Lope de Vega și chiar García Lorca, ale cărui versuri de opt silabe erau atît de spontane, că era suficient să începi să scrii ca el și totul urma prin inerție. Am ajuns atît de departe cu această febră a imitării, încît îmi propusesem să parodiez, în ordine, fiecare dintre

cele patruzeci de sonete ale lui Garcilaso de la Vega. În plus, mai scriam și versuri la rugămintea unor colegi spre a le da duminica iubitelor zicînd că sînt ale lor. Una dintre ele, în cel mai mare secret, mi-a citit emoționată versurile pe care i le-a dedicat logodnicul ca fiind scrise de el.

Carlos Martín ne-a pus la dispoziție un mic depozit din cealaltă curte a liceului, care avea ferestrele blocate pentru siguranță. Eram cinci membri ai cenaclului care fixam ordinea de zi a întrunirii următoare. Nici unul nu s-a consacrat carierei de scriitor, dar nu era vorba de asta, ci de a dovedi posibilitățile fiecăruia. Discutam despre operele celorlalți și ajungeam să ne enervăm la fel de tare ca la meciurile de fotbal. Într-o zi, Ricardo González Ripoll a fost nevoit să plece în toiul unei discuții și l-a surprins pe director cu urechea lipită de ușă, ascultînd ce vorbeam. Curiozitatea lui era îndreptățită pentru că nu i se părea firesc să ne dedicăm ceasurile libere literaturii.

La sfîrșitul lui martie ne-a parvenit știrea că fostul director, don Alejandro Ramos, își trăsese un glonț în cap în Parcul Național din Bogotá. Nimeni nu s-a mulțumit să atribuie gestul caracterului său solitar și poate depresiv, și nici nu s-a aflat vreun motiv rezonabil care să justifice sinuciderea în spatele monumentului generalului Rafael Uribe Uribe, veteran a patru războaie civile și politician liberal, asasinat cu o lovitură de bardă de către doi fanatici în atriumul Capitoliului. O delegație a liceului în frunte cu noul director a asistat la înmormîntarea profesorului Alejandro Ramos, care a rămas în memoria tuturor ca un fel de adio spus unei epoci trecute.

Interesul pentru politica națională la internat era destul de redus. În casa bunicilor am auzit spunîndu-se de sute de ori că singura diferență între cele două partide, după războiul

de O Mie de Zile, era că liberalii se duceau la biserică la slujba de la ora cinci ca să nu fie văzuți, iar conservatorii la cea de la opt ca să facă pe credincioșii. Însă diferențele reale au început să se simtă din nou după treizeci de ani, cînd Partidul Conservator a pierdut puterea și cei dintîi președinți liberali încercau să deschidă țara vînturilor înnoitoare care suflau în lume. Partidul Conservator, învins de rugina puterii sale absolute, își făcea ordine și curățenie în propria ogradă, luîndu-se după lumina îndepărtată a lui Mussolini în Italia și după întunericul generalului Franco în Spania, în vreme ce primul guvern al președintelui Alfonso López Pumarejo, cu o pleiadă de tineri instruiți, încercase să creeze condițiile pentru un liberalism modern, poate fără să-și dea seama că se supunea fatalismului istoric de a ne împărți în cele două jumătăți în care era divizată lumea. Era inevitabil. Într-una dintre cărțile împrumutate de la profesori am citit o frază atribuită lui Lenin: „Dacă nu te amesteci în politică, pînă la urmă politica se va amesteca în viața ta”.

Însă după patruzeci și șase de ani de hegemonie primitivă a președinților conservatori pacea începea să se întrezărească. Trei președinți tineri și cu o mentalitate modernă deschiseseră o perspectivă liberală ce părea gata să risipească ceața trecutului. Alfonso López Pumarejo, cel mai marcant dintre ei și reformator îndrăzneț, a făcut să fie reales în 1942 pentru un al doilea mandat și nimic nu putea să tulbure ritmul schimbărilor. Astfel încît în primul an de liceu eram absorbiți de știrile războiului din Europa, care ne țineau cu sufletul la gură cum nu reușise niciodată s-o facă politica națională. Ziarele nu intrau în liceu decît în situații cu totul speciale, pentru că nu obișnuiam să le citim. Nu existau tranzistoare și singurul aparat de radio din liceu

era vechiul aparat din cancelarie pe care îl puneam la maximum la șapte seara numai ca să dansăm. Nu ne gîndeam nici pe departe că se pregătea chiar atunci cel mai sîngeros și neobișnuit dintre toate războaiele noastre.

Politica a năvălit brusc în liceu. Ne-am împărțit în grupuri de liberali și conservatori și pentru prima dată am știut de ce parte se afla fiecare. A izbucnit un militantism intern, mai întîi cordial și puțin cam convențional, care a degenerat apoi în aceeași stare de spirit ce începea să corupă țara. Primele tensiuni de la liceu erau abia perceptibile, dar nimeni nu se îndoia de influența benefică a lui Carlos Martín asupra unui corp profesoral care nu-și ascunsese niciodată ideologiile. Dacă noul director nu era pe față un militant, cel puțin ne-a dat voie să ascultăm seara buletinele de știri la aparatul din salon și noutățile politice au prevalat asupra muzicii de dans. Se spunea, fără a fi însă un fapt confirmat, că avea în birou un portret al lui Lenin sau al lui Marx.

Singura încercare de revoltă de la liceu a fost de bună seamă rodul aceluia climat nesănătos, în seara în care în dormitor au prins să zboare perne și pantofi împiedicînd și lectura, și somnul unora. N-am putut stabili care a fost motivul, dar cred că îmi amintesc – și mai mulți colegi sînt de aceeași părere – că incidentul a fost stîrnit de un episod din cartea care se citea chiar atunci cu voce tare: *Cantaclaro* de Rómulo Gallegos. O treabă din cale-afară de ciudată.

Chemat de urgență, Carlos Martín a intrat în dormitor, l-a străbătut de mai multe ori dintr-un capăt într-altul, în liniștea adîncă provocată de apariția lui. Apoi, într-o tresărire de autoritarism, insolit la o fire ca a lui, ne-a ordonat să părăsim dormitorul în pijama și papuci și să ne aliniem în curtea înghețată. Acolo ne-a ținut o predică în

stilul retoric al lui Catilina și ne-am întors în perfectă ordine ca să ne culcăm din nou. A fost unicul incident de care îmi amintesc în anii noștri de liceu.

Mario Convers, un elev dintr-a șasea, ne entuziasmasse pe atunci cu ideea de a face o revistă diferită de cele convenționale de pe la alte colegii.

Mie mi s-a adresat printre primii și mi s-a părut atât de convingător, încât am acceptat măgulit să fiu redactorul-șef, dar fără să am o imagine prea clară despre rolul meu. Ultimele preparative pentru revistă au coincis cu arestarea președintelui López Pumarejo de către un grup de ofițeri superiori ai Forțelor Armate, la 8 iulie 1944, pe când se afla în vizită oficială în sudul țării. Felul în care a povestit el însuși cum s-a întâmplat totul a fost nemaipomenit. Fără voia lui, le făcuse anchetatorilor o relatare extraordinară, potrivit căreia nu-și dăduse seama de arestare decât după ce-a fost eliberat. Și totul a fost atât de în consonanță cu adevărurile vieții reale, încât lovitura de stat de la Pasto a rămas drept unul dintre nenumăratele episoade ridicole ale istoriei naționale.

Alberto Lleras Camargo, în calitatea sa de interimar, a vrăjit țara, cu vocea și dicțiunea sa perfectă, preț de mai multe ceasuri, prin „Radio Nacional“, pînă când președintele López a fost eliberat și s-a restabilit ordinea. S-a impus însă starea de asediu riguroasă, cu cenzura presei. Previziunile erau nesigure. Conservatorii guvernaseră țara de la independența față de Spania, din 1830, pînă la alegerea lui Olaya Herrera, după un secol, și nu dădeau încă nici un semn de liberalizare. În schimb, liberalii deveneau tot mai conservatori într-o țară care-și făurea istoria lăsînd în urmă rămășițe din ea însăși. Aveau în momentul acela o elită de intelectuali tineri fascinați de putere, exemplul cel mai

radical și credibil fiind Jorge Eliécer Gaitán. Acesta fusese unul dintre eroii copilăriei mele datorită acțiunilor pe care le-a condus împotriva represiunii din zona bananieră, despre care am auzit vorbindu-se, fără a înțelege mare lucru, de când mă știu. Bunica îl admira, dar cred că o îngrijorau ideile lui comuniste de pe atunci. Eu stătusem în spatele lui pe când rostea un discurs răsunător de la un balcon din piața din Zipaquirá și m-a impresionat țeasta lui în formă de pepene galben, părul lins și aspru și pielea de indian neaoș, precum și glasul tunător cu accentul puștanilor din Bogotá, poate exagerat dintr-un calcul politic. N-a vorbit în discursul lui nici de liberali, nici de conservatori, nici de exploatare și exploatați, cum făcea toată lumea, ci de săraci și oligarhi, un cuvânt pe care l-am auzit atunci pentru prima oară, repetat ca o lovitură de ciocan la fiecare frază, și pe care m-am grăbit să-l caut în dicționar.

Era un avocat eminent, elev remarcabil al marelui penalist italian Enrico Ferri, de la Roma. Studiase acolo și arta oratorică a lui Mussolini și avea ceva din stilul său teatral la tribună. Gabriel Turbay, rivalul lui din același partid, era un doctor cultivat și distins, cu ochelari cu rame fine de aur care-i dădeau un oarecare aer de artist de cinema. La un recent congres al Partidului Comunist ținuse un discurs neprevăzut care i-a surprins pe mulți și i-a neliniștit pe unii dintre colegii lui de partid burghezi, însă el nu credea că și-ar contrazice, cu vorba ori cu fapta, formația liberală și nici vocația de aristocrat. Familiaritatea lui cu diplomația rusă data din 1936, când a stabilit la Roma relațiile cu Uniunea Sovietică, în calitate sa de ambasador al Columbiei. Șapte ani mai târziu, le-a legalizat la Washington, fiind ministru al Columbiei în Statele Unite.

Bunele sale raporturi cu Ambasada sovietică din Bogotá deveniseră și mai cordiale și era prieten cu câțiva dintre conducătorii Partidului Comunist Columbian care ar fi putut stabili o alianță electorală cu liberalii, pomenită adesea în zilele acelea, dar care nu s-a realizat niciodată. Tot în perioada aceea, pe cînd era ambasador la Washington, a circulat în Columbia zvonul insistent că era iubitul secret al unei vedete celebre de la Hollywood – poate Joan Crawford sau Paulette Godard – însă n-a renunțat niciodată la vocația lui de celibatar înverșunat.

Electoratul lui Gaitán și cel al lui Turbay puteau alcătui o majoritate liberală și deschide drumuri noi chiar în cadrul partidului, dar nici unul din aceste două electorate separate nu avea să cîștige în fața conservatorilor uniți și susținuți de armată.

Gaceta Literaria scoasă de noi a apărut în acele zile nefaste. Pîna și pe noi, care făcuserăm primul număr, ne-a surprins prezentarea profesională pe opt pagini de mărime redusă, bine alcătuită și tipărită cu grijă. Carlos Martín și Carlos Julio Calderón au fost cei mai entuziaști și amîndoi au comentat în recreații unele articole. Dintre acestea, cel mai important a fost acela scris de Carlos Martín la solicitarea noastră, în care vorbea de necesitatea unei curajoase luări de poziție în lupta împotriva afaceriștilor care prejudiciau interesele statului, a politicienilor ariviști și a speculanților care împiedicau bunul mers al țării. Articolul a fost publicat cu fotografia lui mare pe prima pagină. Mai erau un articol al lui Convers despre hispanitate și o proză lirică proprie, iscălită Javier Garcés. Convers ne-a încunștințat că prietenii lui din Bogotá erau plini de entuziasm și că aveau posibilități de subvenționare pentru a lansa revista noastră pe scară largă, ca publicație liceală.

Primul număr nu fusese încă distribuit când a survenit lovitura de stat de la Pasto. În aceeași zi în care s-a declarat tulburarea ordinii publice, primarul din Zipaquirá a năvălit în liceu în fruntea unui pluton înarmat și a confiscat exemplarele pe care le pregătiserăm pentru difuzare. A fost un asalt ca în filme, explicabil numai prin vreun denunț perfid că revista ar conține material subversiv. În aceeași zi a sosit o notificare de la biroul de presă al președinției Republicii, în care se spunea că revista fusese tipărită fără să treacă prin cenzura stării de asediu și Carlos Martín a fost destituit din funcția de director fără nici o înștiințare prealabilă.

Pentru noi a fost o decizie aberantă care ne-a făcut să ne simțim umiliți și, totodată, importanți. Tirajul revistei nu depășea două sute de exemplare menite să fie distribuite pe la prieteni, dar ni s-a explicat că prezența cenzurii era ineluctabilă în condițiile stării de asediu. Autorizația de publicare a fost suspendată pînă la noi ordine care n-au sosit niciodată.

Au trecut mai bine de cincizeci de ani pînă când Carlos Martín mi-a dezvăluit pentru memoriile de față misterele aceluia episod absurd. În ziua confiscării revistei, el a fost chemat la biroul din Bogotá de același ministru al Educației care îl numise – Antonio Rocha – și care i-a cerut să-și dea demisia. Carlos Martín l-a găsit cu un exemplar din *Gaceta Literaria* unde fuseseră subliniate cu creion roșu numeroasele fraze considerate subversive. La fel procedaseră cu editorialul lui și cu articolul lui Mario Convers, precum și cu un poem al unui autor cunoscut, suspectat că ar fi scris în limbaj cifrat. „Pînă și Biblia subliniată cu atîta rea-voință ar putea exprima ceva tocmai pe dos față de adevăratul ei sens“, le-a spus Carlos Martín, într-o reacție de

furie atât de dezlănțuită, că ministrul l-a amenințat că o să cheme poliția. A fost numit director al revistei *Sábado*, ceea ce pentru un intelectual ca el trebuia să însemne o promovare de excepție. A rămas însă mereu cu impresia că a fost victima unei conspirații de dreapta. A ajuns ținta unei agresiuni într-o cafenea din Bogotá și a fost gata să se apere trăgând cu pistolul. Mai târziu, alt ministru l-a numit avocat-șef al departamentului juridic și a făcut o carieră strălucită în culmea căreia s-a retras, printre cărți și amintiri, în oaza sa de liniște de la Tarragona.

În același timp cu demiterea lui Carlos Martín – și fără nici o legătură cu ea, bineînțeles – a circulat prin liceu și prin casele, și prin cârciumile din oraș o versiune anonimă potrivit căreia războiul cu Peru, din 1932, a fost o potlogărie a guvernului liberal ca să se mențină prin forță împotriva opoziției deșănțate a conservatorilor. Versiunea, răspândită chiar și pe foi dactilografiate, susținea că drama începuse fără cea mai neînsemnată intenție politică atunci când un sublocotenent peruvian a traversat fluviul Amazon cu o patrulă militară și a sechestrat-o pe malul columbian pe iubita secretă a primarului din Leticia, o mulătră de o frumusețe tulburătoare, căreia i se spunea Pila, diminutiv de la Pilar. Când primarul columbian a descoperit cele întâmplate, a trecut granița naturală a fluviului cu o ceată de peoni înarmați și a eliberat-o pe Pila pe teritoriu peruvian. Însă generalul Luis Sánchez Cerro, dictator absolut în Peru, a știut să profite de încăierare pentru a invada Columbia și a încerca să schimbe hotarele Amazonului în favoarea țării lui.

Olaya Herrera – sub presiunea feroce a Partidului Conservator, învins după o jumătate de veac de domnie absolută – a declarat starea de război și mobilizarea națională, și-a epurat armata cu ajutorul unor oameni de

Încredere și a trimis trupe spre a elibera teritoriile violate de peruvieni. Un strigăt de luptă a cutremurat țara și ne-a înflăcărat copilăria: „Sus Columbia, jos Peru!“ În vîltoarea războiului a circulat chiar și versiunea că avioanele civile ale companiei naționale au fost militarizate și echipate ca escadrile de luptă și că unul dintre ele, în lipsă de bombe, a pus pe fugă o procesiune din Săptămîna Mare, în localitatea peruviană Guepí, bombardînd-o cu nuci de cocos. Marele scriitor Juan Lozano y Lozano, mobilizat de președintele Olaya să-l țină la curent cu realitatea într-un război de minciuni reciproce, a scris în proza sa măiastră adevărul despre incident, dar multă vreme falsă versiune s-a considerat a fi cea veridică.

Firește, pentru generalul Luis Miguel Sánchez Cerro războiul a fost o șansă picată din cer ca să-și întărească regimul de fier. La rîndul lui, Olaya Herrera l-a numit comandant suprem al forțelor columbiene pe generalul și fostul președinte conservator Miguel Abadía Méndez, care se afla la Paris. Generalul a traversat Atlanticul într-un vas de război și a pătruns pe gurile fluviului Amazon pînă la Leticia, tocmai cînd diplomații ambelor tabere începeau tratativele de pace.

Carlos Martín a fost înlocuit la conducerea liceului fără nici o legătură cu lovitura de stat de la Pasto și, de fapt, nici cu incidentul cu revista, cu Oscar Espitia Brand, dascăl de carieră și fizician prestigios. Schimbarea a trezit în internat tot felul de suspiciuni. Rezervele mele în privința noului director m-au făcut să mă înfior încă de prima oară cînd l-am salutat, din pricina stuporii cu care și-a ațintit privirea asupra pletelor mele de poet și a mustăților zbîrlite. Avea o înfățișare aspră și se uita drept în ochi cu o

expresie severă. Vestea că avea să ne fie profesor de chimie organică m-a înspăimîntat de-a binelea.

Într-o sîmbătă, pe cînd ne aflam la cinema, pe la jumătatea reprezentației de seară, un glas emoționat ne-a anunțat la megafon că murise un elev în liceu. Șocul a fost atît de puternic, că n-am putut să-mi amintesc ce film vedeam, dar n-am uitat niciodată măiestria interpretării lui Claudette Colbert pe punctul de a se arunca într-un rîu tumultuos de pe balustrada unui pod. Elevul care murise era din clasa a doua, avea șaisprezece ani și se întorsese de curînd din Pasto, orașul său natal îndepărtat, aflat în apropierea frontierei cu Ecuadorul. Făcuse un stop respirator în timpul unei curse organizate de profesorul de gimnastică la sfîrșit de săptămîină, drept pedeapsă pentru elevii leneși. A fost singurul elev care a murit în cursul șederii mele acolo și a stîrnit o tulburare nemaipomenită nu numai în liceu, ci și în oraș. Colegii m-au ales să rostesc la înmormîntare cîteva cuvinte de rămas-bun. Chiar în seara aceea am cerut o audiență noului director pentru a-i arăta discursul funebru și intrarea în biroul lui m-a zguduit de parcă era o repetiție supranaturală a întîlnirii unice pe care am avut-o cu directorul mort. Profesorul Espitia mi-a citit cu o expresie tragică textul scris de mîină și l-a aprobat fără comentarii, dar, cînd m-am ridicat să plec, mi-a făcut semn să mă așez la loc. Îmi citise notele și unele versuri, dintre numeroasele care circulau din mîină în mîină în recreații, și cîteva i s-au părut că merită să fie publicate într-un supliment literar. Abia am reușit să-mi înving timiditatea necruțătoare, cînd el începuse deja să-mi spună ce avea de gînd. M-a sfătuit să-mi tai buclele de poet, nepotrivite pentru un bărbat serios, să-mi aranjez mustața cu peria și să renunț la cămășile cu păsări și flori ce păreau mai curînd de carnaval. Niciodată nu m-am

așteptat la așa ceva și, din fericire, am avut tăria să nu-i răspund impertinent. El a luat aminte și a adoptat un ton solemn pentru a-mi mărturisi că se temea ca nu cumva moda lansată de mine să prindă printre colegii mai mici grație reputației mele de poet. Am ieșit din birou impresionat de recunoașterea talentului și a înclinațiilor mele poetice de către o instanță atît de înaltă și dispus să-i fac pe plac directorului, schimbîndu-mi înfățișarea în vederea unui act atît de solemn. Pînă într-atît, încît am interpretat drept eșec personal suspendarea omagierii postume la cerearea familiei.

Deznodămîntul a fost îngrozitor. Cînd sicriul a fost expus în biblioteca liceului, cineva a descoperit că sticla părea aburită. Álvaro Ruiz Torres l-a deschis la solicitarea familiei și a constatat că, într-adevăr, era umed pe dinăuntru. Căutînd pe dibuite cauza aburilor într-un sicriu ermetic, apăsă ușor cu vîrfurile degetelor pe pieptul cadavrului, iar acesta scoase un geamăt sfișietor. Familia a fost gata să-și piardă mințile la gîndul că era viu, pînă cînd medicul le-a explicat că plămîinii reținuseră aerul datorită stopului respirator și-l expulzaseră prin apăsarea pieptului. În ciuda simplității diagnosticului sau poate tocmai de aceea, unii au rămas cu teama că-l îngropaseră de viu. În această stare de spirit m-am dus în vacanța de după clasa a patra, dornic să-mi îmbunez părinții spre a accepta să nu-mi mai continue studiile.

Am debarcat la Sucre pe o burniță invizibilă. Bazinul portului mi s-a părut altfel decît în amintirile mele pline de nostalgie. Piața era mai mică și mai pustie decît în memoria mea, iar biserica și parapetul erau scaldate într-o lumină tristă printre migdalii cu crengile goale. Ghirlandele pestrițe de pe străzi vesteau Crăciunul, dar acesta nu

mi-a mai stîrnit emoția de odinioară și n-am mai recunoscut pe nimeni printre puținii oameni cu umbrele care așteptau pe chei, pînă cînd unul dintre ei mi-a spus trecînd pe lîngă mine, cu accentul și tonul lui de neconfundat:

– Ia te uită!

Era tata, puțin tras la față pentru că slăbise. Nu avea costumul de dril alb după care era recunoscut de la distanță în anii tinereții lui, ci niște pantaloni de casă, o cămașă tropicală cu mîneci scurte și o șapcă ciudată de vătaf. Îl însoțea fratele meu Gustavo, pe care nu l-am recunoscut căci se înălțase mult la cei nouă ani ai lui.

Din fericire, familia își păstrase disciplina de săraci și cina luată devreme părea făcută dinadins spre a-mi dovedi că aceea era casa mea și că nu aveam alta. Vestea cea bună la masă a fost că sora mea Ligia cîștigase la loterie. Povestea – spusă chiar de ea – a început cînd mama a visat că tata trăsese în aer ca să-l sperie pe un hoț pe care l-a surprins furînd în casa veche din Aracataca. Potrivit unui obicei în familie, mama povesti visul la micul dejun și sugeră să se cumpere un bilet de loterie terminat în șapte, fiindcă numărul acesta avea forma revolverului bunicului. Norocul nu le-a surîs cu un bilet cumpărat de mama pe datorie, pe care urma să-l plătească chiar cu banii de premiu. Însă Ligia, care pe atunci avea unsprezece ani, îi ceru tatălui cincizeci de centime, să plătească lozul necîștigător, și încă treizeci pentru a mai lua săptămîna viitoare altul cu același număr: 0207.

Fratele nostru Luis Enrique a ascuns lozul ca s-o sperie pe Ligia, dar s-a speriat el mai tare în următoarea zi de luni cînd a auzit-o intrînd în casă și țipînd ca o nebună că tocmai cîștigase la loterie. Fiindcă în graba mare fratele care făcuse pozna a uitat unde ascunsese lozul și, în iureșul

căutării, au fost nevoiți să golească dulapuri și cufer, întorcînd casa cu susul în jos din salon pînă la toaletă. Însă cel mai mult m-a tulburat numărul de cabală al premiului: 770 de pesos.

Vestea proastă a fost că părinții își realizaseră în sfîrșit visul de a-l trimite pe Luis Enrique la școala de corecție de la Fontidueño, la Medellín, convinși că era o instituție pentru copiii neascultători și fără să aibă habar ce era în realitate: o închisoare pentru reeducarea delincvenților minori cu un înalt grad de pericolozitate.

Decizia finală a fost luată de tata după ce și-a trimis fiul neastîmpărat să încaseze o datorie de la farmacie, iar acesta, în loc să-i dea cei opt pesos, a cumpărat o chitară de calitate la care a învățat să cînte ca un maestru. Tata nu a făcut nici un comentariu cînd a descoperit instrumentul în casă și-i tot cerea băiatului datoria încasată, însă acesta îi răspundea mereu că vînzătoarea n-avea bani să-i plătească. Trecuseră cam două luni cînd Luis Enrique a dat peste tata cîntînd la chitara aceea un cîntec improvizat: „Ia te uită la mine cum cînt la chitara asta ce m-a costat opt pesos“.

N-am știut niciodată cum de a aflat de toată povestea și nici de ce se prefăcuse că n-are habar de năzdrăvănia fiului său, dar acesta a dispărut de acasă pînă cînd mama și-a calmat bărbatul. Atunci l-am auzit pe tata amenințînd pentru prima oară că-l va trimite pe Luis Enrique la școala de corecție din Medellín, dar nimeni nu l-a luat în seamă, căci și pe mine intenționase să mă trimită la seminarul din Ocaña, nu în chip de pedeapsă, ci pentru cinstea de a avea un preot în casă, dar a zăbovit mai mult făurind planul decît dîndu-l uitării. Chitara a fost totuși picătura care a umplut paharul.

Nu se putea intra în școala de corecție decît prin hotărîrea unui judecător de minori, dar tata a trecut peste formalități cu ajutorul unor prieteni comuni, printr-o scrisoare de recomandare a arhiepiscopului din Medellín, monseniorul García Benítez. Luis Enrique, la rîndul lui, a dat încă o dată dovadă de firea lui bună, lăsîndu-se dus cu mare bucurie, ca la o petrecere.

Vacanțele fără el nu erau la fel. Ca un adevărat profesionist știa să se combine cu Filadelfo Velilla, croitorul acela fantastic care era și chitarist de excepție și, firește, cu maestrul Valdés. Era ușor. Plecînd de la balurile agitate ale celor bogați, ne asaltau, furișate în beznă parcului, stoluri de novice cu tot felul de tentații. Uneia care trecea pe acolo, dar care nu făcea parte dintre ele, i-am propus, din greșeală, să fugă cu mine și mi-a răspuns cu o logică fără cusur că nu putea, fiindcă bărbatul ei era acasă, dormind. Cu toate acestea, după două nopți, mi-a dat de știre că va trage zăvorul de la ușa dinspre stradă de trei ori pe săptămîină, ca să pot intra fără să mai bat cînd bărbatul ei avea să lipsească.

Îmi amintesc de numele ei întreg, dar prefer să-i spun ca pe atunci: Nigromanta. Împlinea douăzeci de ani la Crăciun și avea un profil abisinian și o piele ca de cacao. În pat era veselă și se cutremura toată de niște orgasme zbuciumate și tînguitoare și avea un instinct de a face dragoste ce nu părea de ființă omenească, ci de rîu învolburat. De la primul asalt ne-am iubit ca nebunii. Bărbatul ei – ca Juan Breva – avea un trup de uriaș și o voce de fetiță. Fusesse sergent de poliție în sudul țării și avea proasta reputație de a omorî liberali numai ca să nu-și piardă iscusința de a împușca. Locuiau într-o cameră despărțită printr-un paravan de carton, cu o ușă ce dădea în stradă și alta înspre

cimitir. Vecinii se plîngeau că ea tulbura liniștea morților cu urletele-i de cătea fericită, dar cu cît țipa mai tare, cu atît pesemne se simțeau morții mai fericiți fiind tulburați de ea.

În prima săptămînă am fost nevoit să fug din cameră în zori pe la patru, fiindcă greșiserăm data și sergentul putea să sosească în orice moment. Am ieșit pe poarta mare a cimitirului, printre flăcări și lătrăturile cîinilor necrofili. Pe al doilea pod de peste conductă am văzut venind înspre mine o siluetă ieșită din comun pe care n-am recunoscut-o decît cînd am fost față în față. Era sergentul în persoană, care m-ar fi găsit la el acasă dacă aș mai fi zăbovit încă cinci minute.

– Bună ziua, flăcău, mi-a spus pe un ton cordial.

I-am răspuns fără convingere:

– Dumnezeu să vă aibă în pază, domnule sergent.

Atunci s-a oprit să-mi ceară foc. I-am dat, stînd foarte aproape de el, ca să feresc chibritul de vîntul din zori. Cînd s-a îndepărtat cu țigara aprinsă, mi-a zis bine dispus:

– Miroși a curvă ceva de groază.

Sperietura nu m-a ținut cît mă așteptam, căci miercurea următoare am dormit iar la ea și cînd am deschis ochii m-am pomenit cu rivalul ofensat care mă privea în tăcere de la picioarele patului. Groaza mea a fost atît de cumplită, că mi-a fost greu să mai respir. Ea, goală ca și mine, încercă să se pună între noi, însă bărbatul o dădu la o parte cu țeava revolverului.

– Tu să nu te bagi, îi zise. Poveștile de alcov se rezolvă cu gloanțe.

A pus revolverul pe masă, a desfăcut o sticlă de rom de trestie de zahăr, a așezat-o lîngă revolver și am stat amîndoi jos, față în față, bînd fără să vorbim. Nu-mi puteam

închipui ce avea să facă, dar am crezut că, de-ar fi vrut să mă omoare, ar fi făcut-o fără atâtea ocolișuri. În scurt timp a apărut Nigromanta, înfășurată într-un cearșaf și cu un aer petrecăreț, dar el o aținti cu revolverul.

– Asta-i treabă de bărbați, îi spuse.

Ea sări în lături și se ascunse în spatele paravanului.

Terminaserăm prima sticlă când se dezlănțui potopul.

El desfăcu atunci încă una, își sprijini țeava de tîmplă și mă privi țintă cu niște ochi de gheață. Atunci apăsă pe trăgaci pînă la capăt, dar nu se auzi decît un zgomot sec. Abia dacă-și putea stăpîni tremurul mîinii când îmi dădu revolverul.

– E rîndul tău, îmi zise.

Țineam pentru prima oară un revolver în mînă și m-a surprins că era atît de greu și de fierbinte. N-am știut ce să fac. Eram scaldat într-o sudoare înghețată și aveam pîntecele plin de o spumă arzătoare. Am vrut să spun ceva, dar vocea mi s-a oprit în gît. Nu mi s-a năzărit să trag în el, ci i-am înapoiat revolverul fără să înțeleg că era singura mea șansă.

– Ce-i? Te-ai scăpat pe tine? mă întrebă el, disprețuitor și fericit. Puteai să te fi gîndit înainte de a veni.

Puteam să-i spun că și bărbații se scapă pe ei, dar mi-am dat seama că n-aveam curaj să fac bancuri fatale. Deschise atunci încărcătorul revolverului, scoase singura capsă și o aruncă pe masă: era goală. Sentimentul meu n-a fost de ușurare, ci de umilință cumplită.

Ploaia torențială slăbi înainte de patru. Amîndoi eram atît de epuizați de încordare, că nu-mi amintesc în ce moment mi-a ordonat să mă îmbrac și m-am supus cu o anume solemnitate de duel. Numai când se așeză din nou mi-am dat seama că el era cel care plîngea. În hohote și fără sfială, ba

parcă făcînd paradă de lacrimile lui. La sfîrșit și le-a șters cu dosul mîinii, și-a suflat nasul cu degetele și s-a ridicat.

– Știi de ce pleci de aici viu și nevătămat? m-a întreat. Și și-a răspuns tot el: Pentru că tatăl tău a fost singurul care m-a putut lecu de o blenoragie nenorocită de care nimeni nu m-a scăpat vreme de trei ani de zile.

M-a bătut bărbătește pe spate și m-a împins în stradă. Ploua în continuare și tîrgul era plin de apă, așa încît am plecat prin șanț, udîndu-mă pînă la genunchi, descumpănit că eram în viață.

Nu știu cum a aflat mama de incident, dar în zilele următoare a dus o campanie îndîrjită ca să nu plec noaptea de acasă. În vremea asta se purta cu mine ca și cum ar fi făcut-o cu tata, cu tot felul de șiretlicuri ca să-mi abată atenția care însă n-au fost bune de nimic. Căuta semne că mi-aș fi scos hainele în afara casei, descoperea parfumuri unde nu era nici urmă, îmi pregătea mîncăruri grele înainte de a pleca de acasă, luîndu-se după superstiția populară că nici bărbatul, nici fiii ei nu s-ar încumeta să facă dragoste în somnolența din timpul digestiei. În sfîrșit, într-o seară cînd n-a mai găsit pretexte să mă rețină, s-a așezat în fața mea și mi-a spus:

– Umblă zvonul că te-ai încurcat cu nevasta unui polițist și că acesta a jurat să-ți tragă un glonț.

Am reușit s-o conving că nu era adevărat, dar zvonul a dăinuit. Nigromanta îmi trimitea vești că era singură, că bărbatul îi era în misiune, că nu-l mai văzuse de multă vreme. Am făcut întotdeauna tot ce mi-a stat în putință ca să nu dau ochii cu el, dar se grăbea să mă salute de la distanță, cu un semn din mîină care putea fi la fel de bine de împăcare sau de amenințare. În vacanța din anul următor l-am văzut pentru ultima oară, într-o noapte de petrecere,

cînd mi-a oferit o înghițitură de rom curat pe care n-am îndrăznit s-o refuz.

Nu știu prin ce tertipuri de iluzionism profesorii și colegii, care mă văzuseră veșnic ca pe un elev închis în sine, au ajuns să mă privească în clasa a cincea ca pe un poet blestemat care cultiva aceeași atmosferă dezinvoltă ce a culminat pe vremea lui Carlos Martín. N-am început oare să fumez la liceu la cincisprezece ani ca să fiu cît mai aproape de imaginea aceea? Prima oară a fost ceva îngrozitor. Mi-am petrecut o jumătate de noapte agonizînd peste ce vomitasem pe jos în closet. M-am trezit dis-de-dimineață sleit de puteri, dar mahmureala de după tutun, în loc să mă scîrbească, mi-a stîrnit o dorință nestăvilită de a mai fuma. Așa mi-am început viața de fumător înrăit, pînă într-atît, încît am ajuns să nu mă mai pot gîndi la ceva dacă n-aveam gura plină de fum. La liceu ne era îngăduit să fumăm numai în recreații, însă eu ceream voie să merg la toaletă în două sau trei rînduri la fiecare oră, numai pentru a-mi astîmpăra pofta. Am ajuns astfel la trei pachete de douăzeci de țigări pe zi și treceam și de patru dacă noaptea era zbuciumată. Într-o vreme, după ce terminasem colegiul, am crezut că înnebunesc din cauza uscăciunii din gît și a durerii de oase. M-am hotărît să renunț, dar n-am rezistat mai mult de două zile de frămîntări.

Nu știu dacă nu cumva chiar fumatul mi-a dezlegat mîna la scris, cu atîtea compuneri mereu mai îndrăznețe date de profesorul Calderón și cu toate cărțile de teorie literară pe care aproape că mă obliga să le citesc. Astăzi, trecîndu-mi viața în revistă, îmi aduc aminte că, în pofida nenumăratelor povești pe care le citisem de la prima mea uimire cînd am descoperit *O mie și una de nopți*, concepția mea despre povestire era rudimentară. Pînă cînd m-am

Încumetat să cred că minunile povestite de Șeherezada se petreceau cu adevărat în viața de zi cu zi de pe vremea sa și au conținut din pricina neîncrederii și a lașității realiste a generațiilor următoare. De aceea, mi se părea cu neputință să existe cineva din vremea noastră care să mai creadă că se putea zbura peste orașe și munți stînd pe un covor sau că un sclav din Cartagena de Indias ar trăi ispășindu-și pedeapsa închis într-o sticlă, timp de două sute de ani, numai dacă autorul poveștii ar fi în stare să-i facă pe cititori să creadă că e adevărată.

Orele mă plictiseau, în afară de cele de literatură, la care învățam totul pe dinafară și mă bucuram de-a lungul lor de statutul de protagonist unic. Blazat de atîta studiu, lăsam totul la voia norocului. Aveam un instinct propriu presimțind punctele nevralgice ale fiecărei materii și aproape că le ghiceam pe cele care îmi interesau cel mai mult pe profesori ca să nu mai învăț și la restul. Adevărul e că nu înțelegeam de ce trebuia să-mi sacrific mintea și timpul învățînd materii care nu mă mișcau și, prin urmare, n-aveau să-mi folosească la nimic într-o viață ce nu era a mea.

M-am încumetat să cred că majoritatea profesorilor mă apreciau mai curînd prin felul meu de a fi decît prin rezultatele de la examene. Mă salvau răspunsurile neprevăzute, aiurelile mele, născocirile iraționale. Totuși, cînd am terminat clasa cincea, cu spaime profesionale pe care nu mă simțeam în stare să le depășesc, mi-am dat seama de limitele mele. Bacalaureatul fusese pînă atunci un drum pietruit cu miracole, dar inima mă prevenea că la sfîrșitul clasei a cincea mă aștepta un zid de netrecut. Adevărul gol-goluț este că îmi lipseau deja voința, vocația, disciplina, banii și cunoașterea ortografiei pentru a mă putea îndrepta spre cariera profesorală. Mai bine zis: anii zburau și nu aveam

nici cea mai mică idee despre ceea ce aveam să fac cu viața mea, căci trebuia să mai treacă încă multă vreme înainte de a înțelege că pînă și sentimentul acela de înfrîngere era benefic, pentru că nu există nimic de pe lumea asta sau de pe cealaltă care să nu fie de folos unui scriitor.

Nici țării nu-i mergea prea bine. Hăituit de opoziția feroce a reacției conservatoare, Alfonso López Pumarejo a renunțat la președinția Republicii la 31 iulie 1945. I-a urmat Alberto Lleras Camargo, desemnat de către Congres pentru acel ultim an al mandatului prezidențial. De la discursul său de preluare a puterii, cu vocea-i adormitoare și proza elegantă, Llera a inițiat activitatea iluzorie de a domoli starea de spirit a țării în vederea alegerii noului candidat.

Prin intermediul monseniorului López Lleras, văr cu noul președinte, directorul liceului a obținut o audiență specială pentru a solicita un ajutor de la guvern ca să poată organiza o excursie de studii pe coasta atlantică. N-am priceput de ce m-a ales să-l însoțesc la această audiență, cu condiția să-mi aranjez puțin claia de păr ciufulit și mustața sălbatică. Ceilalți invitați au fost Guillermo López Guerra, un cunoscut al președintelui, și Álvaro Ruiz Torres, nepotul Laurei Victoria, o faimoasă poetă care cultiva teme îndrăznețe din generația Celor Noi, din care făcea parte și Lleras Camargo. N-am avut de ales: sîmbătă seara, în vreme ce Guillermo Granados citea în dormitor un roman care n-avea nici o legătură cu mine, un frizer amator din clasa a treia m-a tuns ca pe un răcan și mi-a potrivit o mustață de tangu. Toată săptămîna am suportat glumele colegilor de la internat și ale celor externi cu privire la noua mea înfățișare. Doar gîndul de a intra în palatul prezidențial îmi îngheța sîngele, însă a fost o greșeală a inimii, căci singurul semn legat de misterele puterii pe care l-am aflat

acolo a fost o liniște cerească. După o scurtă ședere în anticamera cu goblenuri și perdele de atlas, un militar în uniformă ne-a condus în biroul președintelui.

Lleras Camargo semăna neobișnuit de mult cu fotografiile lui. M-au impresionat spatele lui triumfiular într-un costum impecabil de gabardină englezească, pomeții pronunțați, paliditatea de pergament, dinții de copil neastîmpărat care făceau deliciile caricaturiştilor, încetineala gesturilor și felul său de a da mîna privindu-te drept în ochi. Nu-mi amintesc ce credeam eu despre cum trebuie să fie președinții, dar nu mi s-a părut c-ar fi toți ca el. Cu timpul, cînd l-am cunoscut mai bine, mi-am dat seama că nici el însuși n-avea să afle poate vreodată că era mai mult decît orice un scriitor rătăcit.

După ce a ascultat cuvintele directorului cu o atenție prea vădită, a făcut cîteva comentarii oportune, dar n-a luat nici o hotărîre pînă nu i-a ascultat și pe cei trei elevi. A făcut-o la fel de atent și ne-a măgulit să fim tratați cu același respect și cu aceeași simpatie pe care le arăta directorului. I-au fost de-ajuns ultimele două minute ca să ne lase certitudinea că se pricepea mai bine la poezie decît la navigația fluvială și că, de bună seamă, îl interesa mai mult.

Ne-a acordat tot ce i-am solicitat și, în plus, a promis să asiste la festivitatea de sfîrșit de an de la liceu, peste patru luni. S-a ținut de cuvînt, participînd ca la cea mai solemnă dintre activitățile guvernului și a rîs ca nimeni altul de comedia deochetă pe care am reprezentat-o în onoarea lui. La recepția finală s-a distrat ca orice elev, prezentîndu-ne o altă imagine a sa, diferită, și n-a rezistat tentației studențești de a pune cu piciorul piedică în calea celui care ducea cupele, care abia dacă s-a putut feri la timp.

Cu starea de spirit de la serbarea de sfârșit de an m-am dus să-mi petrec în familie vacanța și prima veste pe care mi-au dat-o a fost aceea, grozav de fericită, că fratele meu Luis Enrique se întorsese după un an și șase luni de la școala de corecție. M-a surprins încă o dată firea lui bună. Nu simțea nici cea mai mică ranchiună împotriva nimănui pentru pedeapsă și-și povestea necazurile cu un umor care te cucerea. În meditațiile lui de ostatic a ajuns la concluzia că părinții noștri îl internaseră de bună-credință. Totuși, protecția episcopală nu l-a pus la adăpost de aspra încercare a vieții de zi cu zi de la închisoare ce i-a întărit caracterul și simțul umorului în loc să-l pervertească.

Prima lui slujbă după ce s-a întors a fost aceea de secretar la primăria din Sucre. De la o vreme, primarul se tot plîngea de o subită neplăcere gastrică și cineva i-a prescris un medicament miraculos care tocmai ieșise pe piață: Alkaseltzer. Primarul n-a dizolvat pastila în apă, ci a înghițit-o ca pe una obișnuită, și mare minune că nu s-a înecat, în vreme ce în stomac îi bolborosea efervescența de nestăpînit. Cum nu și-a putut reveni imediat din sperietură, și-a luat niște zile de concediu, dar din rațiuni politice n-a vrut să fie înlocuit de nici unul dintre locuitorii oficiali și l-a însărcinat pe fratele meu cu interimatul. Din pricina acestui ciudat carambol – și fără să aibă vîrsta regulamentară – Luis Enrique a rămas în istoria municipiului ca fiind cel mai tînăr primar.

În vacanța aceea m-a tulburat de-a binelea certitudinea că în străfundul sufletului familia își întemeia viitorul pe ceea ce așteptau de la mine și numai eu știam precis că erau iluzii deșarte. Două sau trei fraze ale tatălui meu, rostite în timpul prînzului, mi-au arătat că aveam multe de vorbit despre soarta noastră comună, iar mama s-a grăbit să-i întărească spusele:

- Dacă lucrurile merg tot așa, zise ea, mai curînd sau mai tîrziu va trebui să ne întoarcem la Cataca. Dar o privire rapidă a tatei a făcut-o să se corecteze: Sau unde o fi să fie.

Așadar era limpede: posibilitatea unei noi mutări oriunde era un subiect deja abordat în familie și nu din pricina climatului moral, ci în vederea unui viitor mai bun pentru copii. Pînă în momentul acela mă consolam cu gîndul de a atribui tîrgului și locuitorilor lui, ba chiar și familiei mele, sentimentul eșecului care mă copleșea pe mine. Dar dramatismul tatei mi-a dezvăluit încă o dată că întotdeauna poți găsi un vinovat ca să nu fii tu însuși.

Simțeam plutind în aer ceva mult mai grav. Mama părea îngrijorată doar de sănătatea lui Jaime, fratele cel mic, care nu reușise să-și depășească starea de copil născut la șase luni. Își petrecea cea mai mare parte a zilei culcată lîngă el în hamacul din dormitor, chinuită de tristețe și de căldurile istovitoare, iar casa începea să se resimtă din pricina delăsării ei. Frații păreau lăsați de izbeliște. Disciplina meselor slăbise atît de mult, încît mîncam la orice oră, cînd ni se făcea foame. Tata, bărbatul cel mai devotat căminului, își petrecea ziua contemplînd din farmacie piața și seara jucînd o groază de partide la clubul de biliard. Într-o bună zi, n-am mai putut suporta încordarea. M-am întins alături de mama în hamac, cum n-am putut s-o fac în copilărie, și am întrebat-o care era misterul ce plutea în aerul casei. Ea oftă din rărunchi ca să nu-i tremure vocea și-și deschise sufletul:

- Tatăl tău are un copil în tîrg.

Din ușurarea pe care i-am simțit-o în voce mi-am dat seama de nerăbdarea cu care-mi aștepta întrebarea. Descoperise adevărul cu perspicacitatea dată de gelozie, cînd o fată care servea în casă s-a întors odată tare tulburată

fiindcă-l văzuse pe tata vorbind la telefon la oficiul telefonic. Unei femei geloase nu-i trebuie să afle mai mult. Era singurul telefon din târg și numai pentru convorbiri interurbane cu preaviz, cu așteptări incerte și minute atât de scumpe, că era folosit numai pentru cazuri de extremă gravitate. Fiecare convorbire, oricât de simplă ar fi fost, stârnea o alarmă răutăcioasă printre vecinii din piață. Așa încît, atunci cînd tata s-a întors acasă, mama l-a pîndit fără să-i spună nimic, pînă cînd el a rupt o hîrîuță din buzunar, o citație în urma unei plîngerii judiciare legate de un abuz în profesie. Mama a așteptat ocazia ca să-l întrebe din senin cu cine vorbise la telefon. Întrebarea a fost atât de revelatoare, că tata n-a găsit pe moment un răspuns mai credibil decît adevărul:

– Am vorbit cu un avocat.

– Știu asta, îi spuse mama. Dar vreau să-mi povestești totul chiar tu, cu sinceritatea pe care o merit.

Mama a admis mai tîrziu că s-a îngrozit de ceea ce provocase fără să-și dea seama, căci el se încumetase să-i spună adevărul numai fiindcă socotea că ea știa totul. Sau că ar trebui să i-l spună.

Așa a și fost. Tata a recunoscut că primise citația în urma unei plîngerii penale împotriva lui, potrivit căreia, pe cînd consulta o bolnavă, o narcotizase cu o injecție cu morfină și abuzase de ea. Faptul s-ar fi petrecut într-un sat îndepărtat, unde el stătuse pentru scurtă vreme ca să-i îngrijească pe bolnavii fără posibilități. Și dădu neîntîrziat o dovadă a cinstei sale: melodrama cu anestezia și violul era o minciună criminală a dușmanilor săi, dar copilul era al lui și fusese conceput în împrejurări firești.

Mamei nu i-a fost ușor să evite scandalul, fiindcă cineva foarte important trăgea din umbră sforile mașinației. Exista

precedentul cu Abelardo și Carmen Rosa, care stătuseră la noi cu diferite prilejuri, înconjuțați de dragostea tuturor, dar amîndoi se născuseră înainte de căsătorie. Totuși, mama și-a înfrînat supărarea pricinuită de noul copil și de infidelitatea soțului, și a luptat fățiș alături de el pînă a spulberat minciuna cu violul.

Familia și-a regăsit liniștea. Cu toate acestea, la puțină vreme, au sosit vești tainice din aceeași regiune, despre o fetiță de la altă mamă pe care tata o recunoscuse drept a lui și care trăia în condiții deplorabile. Mama n-a pierdut timpul cu procese și presupuneri, ci s-a bătut s-o aducă acasă. „La fel a făcut Mina cu atîția copii de-ai tatei, răspîndiți aiurea, spuse ea atunci, și n-a avut niciodată motiv să regrete.” Așa încît reuși pe socoteala ei să-i fie adusă fetița, fără scandal, și o incluse în familia noastră deja numeroasă.

Toate acestea erau de domeniul trecutului cînd Jaime se pomeni la o sărbătoare în alt sat cu un băiat identic cu fratele nostru Gustavo. Era copilul care fusese pricina procesului de paternitate, crescut cum se cuvine și cu răsfaț de mama lui. Dar mama noastră făcu tot felul de demersuri și-l luă și pe el acasă – cînd eram deja unsprezece – ajutîndu-l să învețe o meserie și să-și găsească un drum în viață. Nu mi-am putut ascunde atunci uimirea că o femeie stăpînită de o gelozie halucinantă este capabilă de asemenea acte, dar ea mi-a răspuns cu niște cuvinte pe care le păstrez din clipa aceea ca pe un diamant:

– Același sînge ca al copiilor mei nu se poate pierde aiurea.

Îmi vedeam frații doar în vacanțele de sfîrșit de an. De fiecare dată îmi era tot mai greu să-i recunosc și să-i țin apoi minte cu noua lor înfățișare. Pe lîngă numele dat la botez, mai aveam cu toții altul, pe care familia ni-l punea mai tîrziu, pentru a ușura raporturile de zi cu zi, și nu era

vorba de un diminutiv, ci de un nume ales la împlinire. Pe mine, chiar din clipa când m-am născut, m-au numit Gabito – diminutiv impropriu de la Gabriel pe coasta insulei La Guajira – și totdeauna am simțit că acesta e numele meu de botez și că diminutivul e Gabriel. Odată, cineva surprins de acest capricios calendar al sfinților, ne-a întrebat de ce părinții noștri nu-și botezaseră de la început toți copiii cu numele alese de ei.

Totuși, această mărinimie a mamei părea să nu se potrivească defel cu atitudinea ei față de cele două fete mai mari, Margot și Aida, cărora încerca să le impună aceeași disciplină strictă la care a obligat-o maică-sa din pricina iubirii pătimase pentru tata. Voia acum să se mute în alt oraș. Tata, în schimb, care n-avea nevoie să i se spună de două ori să-și facă valizele și s-o pornească să cutreiere lumea, de data asta se împotriva. Au trecut câteva zile pînă când am aflat că era vorba de dragostea celor două fete mai mari pentru doi bărbați diferiți, dar care aveau același nume: Rafael. Când mi s-a povestit, n-am putut să nu rîd amintindu-mi de romanul acela de groază care fusese povestea de dragoste dintre tata și mama, și i-am spus-o.

– Nu-i la fel, mi-a răspuns.

– Ba e la fel, am stăruit.

– Mă rog, e la fel, dar acum e de două ori în același timp.

Așa cum se întîmplase atunci cu ea, nu contau argumentele și nici bunele intenții. Niciodată nu s-a aflat cum de știau părinții, căci fiecare din ele și în mod separat își luase toate precauțiile ca să nu fie descoperită. Dar se iveau martori la care nici nu te gîndeai, fiindcă surorile mele apelaseră ele însele uneori la frații mai mici să le însoțească, numai pentru a-și dovedi astfel nevinovăția. Faptul cel mai surprinzător a fost că tata a luat și el parte la prigoana

aceea, nu prin acțiuni concrete, dar cu aceeași rezistență pasivă ca a bunicului meu Nicolás împotriva propriei fete.

„Ne duceam la un bal și tata intra la petrecere și ne lua acasă, dacă descoperea că cei doi Rafael se aflau și ei acolo“, a povestit Aida Rosa într-un interviu pentru presă. Nu le dădeau voie să se plimbe pe câmp sau să meargă la cinema, sau le trimiteau cu cineva care nu le pierdea din ochi. Amîndouă inventau, fiecare în felul ei, pretexte zadarnice ca să se ducă la întâlniri amoroase, dar acolo se ivea o fantomă nevăzută care le dădea de gol. Ligia, mai mică decît ele, și-a cîștigat faima proastă de spioană și pîrîcioasă, dar ea însăși se dezvinovătea cu argumentul că gelozia între frați era o altă formă de dragoste.

În vacanța aceea am încercat să intervin pe lîngă părinți ca să nu repete greșelile pe care părinții mamei le făcuseră cu ea și veșnic găseau motive încurcate ca să nu-mi înțeleagă argumentele. Cel mai redutabil a fost cel cu afișele, care dezvăluiseră secrete cumplite – reale sau inventate – chiar și în familiile mai presus de orice bănuială. Se denunțaseră paternități ascunse, adultere rușinoase, perversități de alcov care ajunseseră deja de domeniul public pe niște căi mai puțin directe decît afișele. Dar niciodată nu s-a pus vreun afiș dezvăluind un fapt care să nu fie deja cunoscut, cu oricîtă grijă s-ar fi ascuns, sau care să nu se întîmple, mai curînd sau mai tîrziu. „Tu însuși faci afișele“, spunea una dintre victime.

Părinții n-au prevăzut însă că fetele aveau să se apere prin aceleași mijloace cum făcuseră ei. Pe Margot au trimis-o să studieze la Montería, iar Aida s-a dus la Santa Marta, așa cum a hotărît chiar ea. Erau amîndouă la internat și în zilele libere se găsea cineva care să le însoțească, dar s-au descurcat ca să poată comunica de departe cu cei doi iubiți

numiți Rafael. Totuși, mama a reușit ceea ce părinții nu putuseră să facă în privința ei. Aida și-a petrecut jumătate de viață la mănăstire, trăind acolo de bine, de rău pînă s-a simțit la adăpost de bărbați. Margot și cu mine am fost mai departe uniți de amintirile copilăriei noastre comune, cînd eu însumi îi pîndeam pe adulți ca să n-o surprindă mîncînd pămînt. Pînă la urmă, a rămas un fel de a doua mamă a tuturor, în special a lui Cuqui, care avea cea mai mare nevoie de ea, și a stat lîngă el pînă la ultima lui suflare.

Abia astăzi îmi dau seama pînă la ce punct acea stare sufletească proastă a mamei și tensiunile interne din casă se potriveau cu contradicțiile fatale ale țării, care nu reușeau să iasă la suprafață, dar care existau. Președintele Lleras trebuia să organizeze alegeri pentru anul următor și viitorul se arăta neclar. Conservatorii, care izbutiseră să-l dea jos pe López, făceau un joc dublu cu succesorul acestuia: îl adulau pentru imparțialitatea lui matematică, dar sporeau discordia în Provincie spre a recîștiga puterea prin rațiune sau prin forță.

Sucre se menținuse imun la violență și puținele cazuri de care lumea își amintea nu aveau nici o legătură cu politica. Unul fusese asasinarea lui Joaquín Vega, un muzicant foarte apreciat care cînta la tubă în fanfara municipală. Pe cînd cîntau la șapte seara, în dreptul intrării la cinema, o rudă care-i era dușman îi dădu o singură lovitură de cuțit în gîtul umflat de presiunea muzicii și căzu la pămînt, pierzîndu-și aproape tot sîngele. Amîndoi erau foarte iubiți în tîrg și singura explicație cunoscută și neconfirmată a fost că era vorba de o chestiune de onoare. Exact la ora aceea la noi acasă se sărbătorea ziua de naștere a surorii mele Rita, iar șocul provocat de vestea tristă a stricat toată petrecerea care urma să țină ceasuri în șir.

Celălalt caz, petrecut cu mult înainte, dar întipărit pe veci în memoria târgului, a fost duelul dintre Plinio Balmaceda și Dionisiano Barrios. Cel dintîi făcea parte dintr-o familie veche și respectabilă și era un bărbat uriaș și fermecător, dar și un scandalagiu de pomină ori de cîte ori era vorba de băutură. Cînd era în toate mințile avea alură și purtări de cavalier, dar cînd bea fără măsură se prefăcea într-un bătăran care puneă iute mîna pe revolver și-și scoțea cravașa de la cingătoare ca să-i provoace pe cei pe care nu-i putea suferi. Pînă și poliția încerca să se țină departe de el. Cei din familia lui de vază, sătui să-l tîrască pînă acasă ori de cîte ori exagera cu băutura, l-au lăsat pînă la urmă în voia sorții.

Dionisiano Barrios era tocmai dimpotrivă: un om timid și diform, care fugea de certuri și nu fusese băutor în viața lui. N-avusese niciodată vreo problemă cu careva, pînă cînd Plinio Balmaceda a început să-l provoace, bătîndu-și joc cu cruzime de diformitatea lui. El s-a ferit cum a putut, pînă în ziua în care Balmaceda l-a întîlnit în drum și i-a ars o cravașă peste față pentru că așa i s-a năzărit lui. Atunci Dionisiano și-a biruit sfiala, cocoșa și nenorocul, și a scos pistolul înfruntîndu-și adversarul. A fost un duel instantaneu, în care amîndoi au fost grav răniți, dar numai Dionisiano a murit.

Însă duelul faimos al târgului a fost cel care a dus la moartea ambilor rivali: același Plinio Balmaceda și Tasio Ananías, un sergent de poliție vestit pentru aspectul său îngrijit, fiu exemplar al lui Mauricio Ananías, care cînta la tobă în aceeași fanfară în care Joaquín Vega cînta la tubă. A fost un duel solemn, în plină stradă, în care amîndoi au fost grav răniți și au îndurat o lungă agonie, fiecare acasă la el. Plinio își veni în fire aproape imediat și cea dintîi

preocupare a lui a fost soarta lui Ananías. Acesta, la rîndul lui, a fost impresionat de fervearea cu care Plinio se ruga pentru viața lui. Fiecare începu să-L implore pe Domnul să nu moară celălalt și familiile i-au ținut la curent cît au fost în viață. Întregul tîrg a stat cu sufletul la gură, străduindu-se în toate felurile să le prelungească existența.

După patruzeci și opt de ore de agonie, clopotele bisericii au prins să bată pentru o femeie care tocmai își dăduse obștescul sfîrșit. Cei doi muribunzi le-au auzit și fiecare în patul lui a crezut că vesteau moartea celuilalt. Ananías se stinse de supărare aproape imediat, plîngînd moartea lui Plinio. Acesta a aflat și a murit după două zile, plîngîndu-l cu lacrimi amare pe sergentul Ananías.

Într-un tîrg cu oameni pașnici și prietenoși ca Sucre, violența a cunoscut în anii aceia o manifestare mai puțin ucigătoare, dar la fel de dăunătoare: afișele. Groaza intrase în casele familiilor de viță veche, ce așteptau dimineata următoare ca un fel de loterie a fatalității. Unde nici nu te gîndeai apărea o hîrtie de condamnare, care putea fi și o ușurare prin ceea ce nu spunea despre tine și uneori o bucurie tainică prin ceea ce spunea despre alții. Tata, poate omul cel mai pașnic pe care l-am cunoscut, și-a uns revolverul venerabil cu care nu a tras niciodată vreun glonț și și-a dat drumul la gură în salonul de biliard:

– Cel căruia i se năzare să-mi atingă vreuna dintre fete, strigă el, o să fie răpus de plumbii mei.

Mai multe familii începură exodul de teama ca afișele să nu fie un preludiu al violenței polițienești care făcea să piară de pe fața pămîntului sate întregi din interiorul țării pentru a înspăimînta opoziția.

Tensiunea a ajuns ca un fel de pîine de toate zilele. La început s-au organizat ronduri clandestine, nu atît spre a-i

descoperi pe autorii afişelor, cât pentru a se afla ce spuneau, înainte de a fi distruse în zori. Un grup de noctambuli a întâlnit la trei dimineața un funcționar municipal, luînd aer în poarta casei lui, dar în realitate stînd la pîndă să vadă cine puneafişele. Fratele meu i-a zis, pe jumătate în glumă, pe jumătate în serios, că unele spuneau adevărul. Atunci și-a scos pisolul și l-a îndreptat spre el cu cocoșul tras:

– Repetă ce-ai spus!

Atunci am aflat că pusese ră cu o noapte în urmă un afiş adevărat împotriva fetei lui nemăritate. Dar povestea era de domeniul public, chiar și la el acasă, și singurul care n-avea habar era tatăl.

La început a fost evident că afişele fuseseră scrise de o singură persoană, cu aceeași pensulă și pe același fel de hîrtie, dar dintre puținele prăvălii din piață numai una putea să vîndă sortul acela de hîrtie, iar proprietarul în persoană se grăbi să-și dovedească nevinovăția. De atunci am știut că într-o zi aveam să scriu un roman despre acele afişe, nu pentru ceea ce spuneau, căci mai întotdeauna au fost zvonuri cunoscute de toți și n-aveau nici un haz, ci datorită tensiunii de neîndurat pe care reușeau s-o creeze prin casele oamenilor.

În *Ceasul rău*¹, cel de al treilea roman al meu scris după douăzeci de ani, mi s-a părut un act pur și simplu de decență să nu folosesc cazuri concrete și nici ușor de identificat, chiar dacă unele reale erau mai atrăgătoare decît cele inventate de mine. Pe deasupra, nici nu era nevoie, fiindcă întotdeauna fenomenul social m-a interesat mai mult decît viața particulară a victimelor. Numai după apariția romanului am aflat că în cartierele mîrginașe, unde eram dușmăniți noi, cei care locuiau în piața mare, multe afişe au fost motiv de sărbătoare.

¹ *La mala hora*, roman publicat în 1962.

De fapt, afișele mi-au slujit doar ca punct de pornire pentru un subiect pe care n-am reușit deloc să-l încheg, căci ceea ce scriam demonstra că problema de fond era politică, și nu morală, cum se credea. Am considerat mereu că bărbatul Nigromantei era un model potrivit pentru militarul pe care l-am făcut primar în *Ceasul rău*, dar, pe măsură ce-l descriam ca personaj, m-a atras ca ființă omească, și n-am avut motive să-l omor, deoarece am descoperit că un scriitor serios nu poate omori un personaj dacă n-are un argument convingător și aici nu era cazul.

Astăzi îmi dau seama că romanul însuși putea fi alt roman. L-am scris la Paris, într-un cămin studentesc de pe rue Cujas, în Cartierul Latin, la o sută de metri de Bulevardul Saint-Michel, în timp ce zilele se scurgeau nemiloase în așteptarea unui cec care n-a sosit în veci. Când l-am terminat, am făcut foile sul, le-am legat cu una dintre cele trei cravate pe care le purtasem pe vremuri mai bune și l-am îngropat în fundul dulapului.

Doi ani mai târziu, aflându-mă în Ciudad de México, când mi-a fost cerut pentru un concurs de romane de către filiala din Columbia a Companiei Esso, dotat cu un premiu de trei mii de dolari pe timpurile acelea de foamete, nici n-am mai știut pe unde rămăsese. Emisarul era fotografii Guillermo Angulo, prietenul meu columbian de o viață, care știa de existența originalelor încă de pe vremea când scriam romanul la Paris și care le-a luat așa cum erau, încă legate cu cravata și fără să aibă măcar timpul să le calce cu fierul din cauza grabei de a nu pierde termenul. Și astfel am trimis romanul la concurs fără nici o speranță că o să câștig un premiu care ajungea cu prisosință să cumperi o casă. Dar așa cum l-am trimis a fost declarat câștigător de un juriu ilustru, la 16 aprilie 1962, și aproape la aceeași oră

cînd s-a născut cel de al doilea fiu al nostru, Gonzalo, sub steaua lui norocoasă.

N-avuseserăm timp nici măcar să ne gîndim la premiu, cînd am primit o scrisoare de la părintele Félix Restrepo, preşedinte al Academiei Columbiene de Limbă Spaniolă şi un om serios care prezidase juriul pentru premiu, dar nu cunoştea titlul romanului. Doar atunci mi-am dat seama că, în graba din ultimul moment, uitasem să-l scriu pe prima pagină: *Un târg de rahat*.

Părintele Restrepo s-a scandalizat cînd l-a aflat şi, prin intermediul lui Germán Vargas, mi-a cerut cît a putut de amabil să-i pun în loc altul mai puţin grosolan şi mai potrivit cu atmosfera cărţii. După ce-am schimbat mai multe scrisori cu el, m-am hotărît pentru un titlu care poate nu spune prea multe despre drama petrecută, dar care i-a servit drept pavilion spre a naviga pe mările făţarniciei: *Ceasul rău*.

După o săptămînă, doctorul Carlos Arango Vélez, ambasador al Columbiei în Mexic şi proaspăt candidat la preşedinţia Republicii, m-a convocat la biroul lui spre a mă informa că părintele Restrepo mă implora să schimb două cuvinte care i se păreau inadmisibile în textul premiat: „prezervativ” şi „masturbare”. Nici ambasadorul şi nici eu nu ne-am putut ascunde uimirea, dar am căzut de acord că se cuvenea să-i facem pe plac părintelui Restrepo, spre a ajunge la un deznodămînt fericit pentru acel concurs interminabil printr-o soluţie nepărtinitoare.

– Prea bine, domnule ambasador, i-am spus. Elimin unul din cele două cuvinte, însă dumneavoastră să-mi faceţi favoarea să-l alegeţi.

Ambasadorul elimină cu un oftat de uşurare cuvîntul „masturbare”. Astfel s-a rezolvat diferendul şi cartea a fost

publicată de Editura Iberoamericana din Madrid, cu un tiraj mare și cu o lansare spectaculoasă. Era legată în piele, cu o hîrtie excelentă și niște condiții grafice impecabile. A fost totuși o lună de miere efemeră, căci n-am putut rezista tentației de a face o lectură de explorare și am descoperit că romanul scris în limba mea de indian fusese dublat – ca în filmele de pe atunci – în cel mai curat dialect din Madrid.

Eu scrisesem: *„Así como ustedes viven ahora no sólo están en una situación insegura, sino que constituyen un mal ejemplo para el pueblo”*. Transpunerea editorului spaniol a făcut să mi se ridice părul măciucă: *„Así como vivís ahora no sólo estáis en una situación insegura, sino que constituís un mal ejemplo para el pueblo.”*¹ Și mai rău încă: întrucît fraza aceasta era spusă de un sacerdot, cititorul columbian putea crede că era un semn făcut cu ochiul de autor spre a arăta că preotul era spaniol, ceea ce complica felul său de a se purta și denatura pe de-a întregul un aspect esențial al dramei. Fără a se mulțumi să pieptene gramatica dialogurilor, corectorul și-a permis să intre cu barda și în probleme de stil, iar cartea a fost împînzită de petice madriline care n-aveau nici o legătură cu originalul. În consecință, n-am avut încotro și am fost nevoit să nu autorizez ediția, considerînd-o schimbată, și să strîng exemplarele care nu

¹ „Felul în care voi trăiți acum nu numai că vă pune într-o situație nesigură, dar vă face și să dați o pildă proastă pentru tîrg.” În varianta autorului, se folosește pentru pronumele personal de persoana a doua plural *voi* forma *ustedes* de persoana a treia plural, cu formele verbale corespunzătoare (respectiv, *viven, están, constituyen*), conform uzului general din spaniola americană. În varianta editorului, se restabilește folosirea formelor verbale de persoana a doua plural (respectiv, *vivís, estáis, constituís*), potrivit normei spaniolei peninsulare.

se vînduseră încă și să le dau foc. Cei care erau răspunzători au tăcut cu desăvîrșire.

Din clipa aceea am considerat romanul nepublicat și m-am apucat de munca dificilă de a-l tălmăci iar în dialectul meu din Caraibe, pentru că singura versiune originală era cea pe care o trimiseseam la concurs și ajunsese apoi în Spania spre editare. După ce am refăcut textul original și în treacăt l-am mai corectat o dată pe socoteala mea, a fost publicat de Editura Era, din Mexic, cu precizarea expresă că era prima ediție.

N-am știut niciodată de ce *Ceasul rău* este singura dintre cărțile mele care mă transpune în timpul și în locul unde se petrece, într-o noapte cu lună plină și adieri primăvăratice. Era sîmbătă, se înseninase și cerul parcă nu putea cuprinde toate stelele. Ceasul a bătut de unsprezece cînd am auzit-o pe mama în sufragerie fredonînd un fado de dragoste pentru a adormi pruncul pe care-l legăna în brațe. Am întrebato de unde știa melodia și mi-a răspuns așa cum numai ea o făcea:

– De la casele cu dame.

Mi-a dat cinci pesos fără să îi cer, fiindcă m-a văzut că mă îmbrăcam să mă duc la petrecere. Înainte de a pleca m-a prevenit cu clarviziunea-i fără greș că n-o să pună zăvorul la poarta din grădină pentru a mă putea întoarce la orice oră fără să-l trezesc pe tata. N-am apucat să ajung la nici o casă cu dame deoarece grupul de muzicanți căruia i se alăturase Luis Enrique, îndată ce se întorsese, ținea o repetiție la atelierul de tîmplărie al maestrului Valdés.

În anul acela am intrat și eu să cînt la chitară, interpretînd pînă în zori tot felul de cîntece împreună cu cei șase maeștri anonimi ai grupului. Întotdeauna am crezut că fratele meu e un bun chitarist, dar în prima mea noapte

am aflat că pînă și rivalii lui cei mai înverșunați îl socoteau un virtuoz. Nu exista ansamblu mai grozav și își stăpînea atît de bine instrumentele că, ori de cîte ori cineva îi angaja pentru o serenadă de împăcare sau de dezinovărire, maestrul Valdés îl liniștea dinainte:

– N-ai nici o grijă, o s-o facem să muște perna.

Vacanțele fără maestrul Valdés nu erau la fel. Însufletea petrecerea la care sosea, iar Luis Enrique, el și Filadelfo Velilla se armonizau ca niște profesioniști. Atunci am descoperit sinceritatea băuturii și am învățat să trăiesc după pofta inimii, dormind ziua și cîntînd noaptea. Așa cum spunea mama: mi-am dat arama pe față.

Despre mine s-au spus tot felul de lucruri și s-a răspîndit zvonul că scrisorile nu-mi soseau pe adresa părinților, ci la casele cu dame. Am devenit clientul lor cel mai asiduu la ghiveciul fabulos pe care-l făceau cu fiere de tigru și la tocănițele cu carne de iguană, care-ți dădeau avînt pentru trei nopți, una după alta. N-am mai apucat să citesc și nici să particip la rutina mesei în familie. Aceasta întărea ideea exprimată de mama de nenumărate ori că eu îmi făceam de cap după cum poșteam, iar bietul Luis Enrique trăgea ponoasele.

Fără să știe de spusele mamei, acesta mi-a zis într-una din zile: „Tot ce mai lipsește acum e să se spună că te corup și să mă trimită încă o dată la casa de corecție“.

Pe la Crăciun m-am hotărît să nu mă mai duc la întrecerea anuală cu care alegorice și m-am înțeles cu doi prieteni să facem o escapadă în satul vecin, Majagual. Am anunțat acasă că plecam pentru trei zile, dar am rămas acolo zece. De vină a fost María Alejandrina Cervantes, o femeie de necrezut pe care am cunoscut-o din prima seară și după care mi-am pierdut capul la petrecerea cea mai de pomină din viața mea. Pînă în duminica în care n-am mai

găsit-o în zori în patul meu și când a dispărut pentru totdeauna. Mulți ani mai târziu am recuperat-o din nostalgiile mele, nu atît grație farmecelor ei, cît faimei numelui său, și i-am dat viață într-un roman spre a proteja o altă femeie, întruchipînd-o ca patroană a unei case de toleranță care n-a existat niciodată.

La întoarcerea acasă am găsit-o pe mama făcînd cafea în bucătărie la cinci dimineața. Mi-a spus șoptindu-mi complice să stau cu ea, fiindcă tata se trezise tocmai atunci și era dispus să-mi demonstreze că nici în vacanță nu eram atît de liber pe cît credeam eu. Mi-a dat o ceașcă mare de cafea amară, deși știa că nu-mi place, și m-a pus să stau jos, lîngă cuptor. Tata a intrat în pijama, cu aerul încă adormit și, surprins să mă vadă cu ceașca fumegîndă, m-a întrebat iscoditor:

– Nu ziceai că nu bei cafea?

Neștiind ce să-i răspund, am inventat primul pretext care mi-a trecut prin minte:

– Veșnic mi-e sete la ora asta.

– Ca toți bețivii, a explicat el.

Nu s-a mai uitat la mine și nici nu s-a mai vorbit despre acest subiect. Dar mama m-a avertizat că tata, deprimat începînd din ziua aceea, a ajuns să mă considere un om pierdut, chiar dacă nu mi-a dat niciodată să înțeleg acest lucru.

Cheltuielile pe care le făceam erau acum atît de mari, că am hotărît să șterpelesc din economiile mamei. Luis Enrique m-a absolvit cu logica sa conform căreia banii furati de la părinți sînt luați pe drept, dacă sînt pentru filme, și nu pentru a te destrăbăla. Am suferit văzînd strădania mamei de a mă acoperi, ca tata să nu-și dea seama că o apucam pe un drum greșit. Avea dreptate întru totul, căci acasă sărea în ochi uneori că eram adormit fără nici un motiv la ora prînzului și aveam o voce de cocoș răgușit, fiind

atît de distrat, că într-o zi n-am auzit două întrebări puse de tata, iar el m-a procopsit cu diagnosticul său cel mai sever:

– Stai prost cu ficatul.

Cu toate acestea, am reușit să păstrez aparențele. Mă arătam bine îmbrăcat și cu bune maniere la balurile de gală și la mesele de ocazie organizate de familiile din piața mare, ale căror case rămîneau închise tot anul și se deschideau pentru sărbătorile de Crăciun, cînd se întorceau studenții.

Acela a fost anul lui Cayetano Gentile, care și-a sărbătorit vacanța cu trei baluri magnifice. Pentru mine au fost ocazii fericite, fiindcă la toate trei am dansat mereu cu aceeași parteneră. Am poftit-o la dans din prima seară fără să mă străduiesc să aflu cine era, nici ce părinți avea. Mi-a părut atît de misterioasă, încît la al doilea dans i-am propus cît se poate de serios să se mărite cu mine, iar răspunsul ei a fost și mai misterios:

– Tata spune că nu s-a născut încă prințul care o să se însoare cu mine.

După cîteva zile am văzut-o traversînd parapetul din piață în bătaia soarelui necrușător de la amiază, cu o splendidă rochie de organdi și ducînd de mîină un băiețel și o fetiță de șase sau șapte ani. „Sînt ai mei“, mi-a spus prăpădindu-se de rîs, fără ca eu s-o întreb. Și cu o intenție atît de răutăcioasă, că am început să cred că cererea mea în căsătorie nu rămăsese doar o vorbă în vînt.

De cînd m-am născut în casa din Aracataca mă deprinsesem să dorm în hamac, dar numai la Sucre mi-am dat seama că asta făcea parte din natura mea. Nu-i nimic mai bun pentru a-ți face siesta, pentru a trăi ceasul cînd răsar stelele, pentru a medita pe îndelete, pentru a face dragoste fără prejudecăți. În ziua cînd m-am întors după săptămîna mea de desfrîu, l-am atîrnat între doi pomi din curte, cum făcea

tata odinioară, și am dormit cu conștiința împăcată. Însă mama, veșnic torturată de groaza că noi, copiii, o să murim în somn, m-a trezit pe înserat vrînd să afle dacă mai sînt în viață. S-a culcat atunci lîngă mine și a abordat fără nici o introducere subiectul care n-o lăsa să trăiască:

– Tatăl tău și cu mine am vrea să știm ce-i cu tine.

Fraza nu putea fi mai nimerită. Știam de multă vreme că părinții își împărtășeau îngrijorarea pentru că-mi schimbasesem felul de a fi și că ea improviza explicații banale spre a-l liniști pe tata. Nu se întîmpla nimic în casă fără știrea mamei și accesele ei de furie erau legendare. Dar picătura care a umplut paharul a fost că timp de o săptămînă am venit acasă la amiază. Dacă era după mine, ar fi trebuit să ocolesc toate întrebările, lăsîndu-le în suspensie pentru o ocazie mai favorabilă, însă ea știa că o problemă atît de serioasă putea avea numai răspunsuri imediate.

Toate argumentele sale erau îndreptățite: dispăream cînd se întuneca, îmbrăcat ca de nuntă, și nu mă întorceam să dorm acasă, dar a doua zi ațipeam în hamac pînă după prînz. N-am mai pus mîna să citesc și pentru prima oară de cînd m-am născut m-am încumetat să vin acasă fără să știu prea bine pe ce lume sînt.

– Nici măcar nu te uiți la frații tăi, le confunzi numele și vîrstele, iar zilele trecute ai sărutat un nepot al Clemenciei Morales crezînd că era unul dintre ei, îmi spuse mama. Dar, pe neașteptate, își dădu seama că exagera și căută să spună adevărul gol-goluț: Ce mai, ai devenit un străin în casa asta!

– Tot ce spui e adevărat, i-am răspuns, dar motivul e ușor de aflat: sînt sătul pînă-n gît de toate astea.

– De noi?

Puteam spune că da, însă n-ar fi fost drept:

– De toate, i-am zis.

Și atunci i-am povestit situația mea la liceu. Eram judecat după notele mele, ei, părinții, se lăudau în fiecare an cu rezultatele, mă credeau cu toții nu doar elevul fără cusur, ci și prietenul exemplar, cel mai inteligent și cel mai săritor, și cel mai vestit prin simpatia lui. Sau vorba bunicii: „Copilul perfect“.

Totuși, ca să pun punct, adevărul era tocmai pe dos. Păzeam doar ușa, fiindcă n-aveam curajul și spiritul de independență al fratelui meu Luis Enrique, care făcea numai ce poștea. Și care avea să cunoască, de bună seamă, o fericire ce nu este cea dorită de părinți pentru copiii lor, dar le îngăduie acestora să supraviețuiască iubirilor copleșitoare, temerilor iraționale și speranțelor pline de bucurie ale părinților.

Mama rămase buimăcită auzind cum mi-am făcut portretul, tocmai invers față de cel pe care ei și-l imaginaseră în visele lor solitare.

– Păi nu prea știu ce-o să facem, spuse, după o tăcere de mormînt, căci dacă îi povestim tatălui meu toate astea o să moară pe loc. Nu-ți dai seama că ești mîndria familiei?

Pentru ei era simplu: nu mai exista nici o posibilitate să ajung un medic eminent cum n-a putut fi tata, din lipsă de mijloace, dar visau să devin măcar un bun specialist în orice domeniu.

– Ei bine, n-o să fiu absolut nimic, am încheiat eu. Refuz să fiu făcut cu de-a sila ceva ce n-am nici un chef să fiu sau cum vreți voi să fiu, și cu atît mai puțin cum vrea guvernul.

Cearta, stîrnită oarecum din senin, s-a prelungit toată săptămîna. Cred că mama voia să cîștige timp pentru a vorbi cu tata și gîndul acesta mi-a mai dat curaj. Într-o bună zi, a făcut parcă la împlinire un comentariu surprinzător:

– Se spune că ai putea ajunge un bun scriitor dacă-ți pui în cap așa ceva.

Niciodată nu auzisem una ca asta în familie. Înclinațiile mele din copilărie îndreptățiseră supozițiile că aş putea deveni desenator, muzicant, cantor, ba chiar poet de duminică.

Îmi descoperisem o tendință cunoscută de toți de a scrie într-un chip tainic și înflorit, dar de această dată reacția mea a fost mai curînd de surpriză.

– Dacă e să fiu scriitor trebuie să ajung unul dintre cei mari, iar aceștia nu sînt făcuți de nimeni, i-am răspuns mamei. La urma urmelor, există alte meserii mai bune ca să mori de foame.

Într-o seară, în loc să stea de vorbă cu mine, a plîns fără lacrimi. Astăzi m-aș fi îngrijorat, căci consider că a-și înfrîna plînsul e un mijloc infailibil al femeilor dîrze spre a-și duce la îndeplinire scopurile. Dar la cei optsprezece ani ai mei n-am știut ce să-i spun mamei și tăcerea mea i-a curmat lacrimile.

– Prea bine, spuse atunci, promite-mi măcar că ai să-ți termini liceul cu rezultatele cele mai bune de care ai să fii în stare, iar eu îți promit că aranjez restul cu tata.

Am simțit amîndoi odată ușurarea de a fi cîștigat. Am încuviințat, atît pentru ea cît și pentru tata, pentru că mi-a fost teamă să nu moară dacă nu ajungeam repede la o înțelegere. Și astfel am găsit soluția facilă de a studia Dreptul și Științele politice, care erau nu numai o solidă bază culturală pentru orice profesie, ci și o carieră cu un program uman, cursurile fiind dimineța și lăsînd timp liber de învățat după-amiaza. Îngrijorat și de povara emotivă care o copleșise pe mama în acele zile, am rugat-o să pregătească atmosfera ca să pot vorbi între patru ochi cu tata. S-a împotrivit, convinsă că pînă la urmă aveam să ne certăm.

- Nu-s pe lumea asta doi oameni mai asemănători decît el și cu tine, mi-a zis. Și asta-i cel mai rău cînd trebuie să stai de vorbă.

Întotdeauna am crezut altminteri. Doar acum, cînd am trecut prin toate vîrstele pe care tata le-a avut în lunga lui viață, am început să mă văd în oglindă cum semăn mai mult cu el decît cu mine însumi.

Mama a atins pesemne culmea măiestriei sale de giuvaergiu, fiindcă tata a adunat în jurul mesei întreaga familie și a anunțat ca din întîmplare: „O să avem un avocat în casă“. Temîndu-se ca nu cumva să reînceapă discuția în fața întregii familii, mama a intervenit cum nu se poate mai inocentă:

- În situația noastră și cu liota asta de copii, mi-a explicat, ne-am gîndit că cea mai bună soluție e o carieră pe care s-o poți urma întretinîndu-te singur.

Nu era atît de simplu cum spunea ea, nici pe departe, dar pentru noi putea fi răul cel mai mic și urmările lui puteau fi mai puțin cumplite. În orice caz, l-am întrebat pe tata ce părere avea, ca să fac jocul mai departe, iar răspunsul lui a venit imediat, cu o sinceritate sfîșietoare:

- Ce vrei să-ți spun? Îmi frîngi inima, dar îmi rămîne măcar mîndria de a te ajuta să fii ceea ce-ți dorești.

Culmea luxului din acel ianuarie 1946 a fost prima mea călătorie cu avionul, grație lui José Palencia, care și-a făcut iar apariția cu o mare problemă. Făcuse în salturi primele cinci clase de liceu la Cartagena, dar o ratase pe a șasea. M-am angajat să-i fac rost de un loc la noi la liceu, ca să-și poată lua în sfîrșit diploma de absolvire, iar el m-a invitat să mergem cu avionul.

Cursa de Bogotá era de două ori pe săptămînă, cu un avion DC-3 al companiei LANSA, al cărei risc major nu

era avionul în sine, ci vacile slobode de pe pista de pământ argilos improvizată pe un islaz. Uneori trebuia să se învîrtească în aer de cîteva ori pînă reușea să le alunge. A fost experiența inaugurală de la care mi se trage legenda frică de avion, într-o epocă în care Biserica interzicea să iei cu tine pîine sfințită ca să nu cadă pradă vreunei nenorociri. Zborul dura aproape patru ceasuri, fără escale, la trei sute douăzeci de kilometri pe oră. Cei care făcuserăm miraculoasa călătorie pe fluviu ne călăuzeam din cer după harta vie desenată de Río Grande de la Magdalena. Recunoșteam satele în miniatură, bărcile mici, păpușelele fericite care ne făceau cu mîna de prin curțile școlilor. Stewardesele își petreceau timpul liniștindu-i pe pasagerii care călătoreau făcînd rugăciuni, ajutîndu-i pe cei cărora li se făcea rău și convingîndu-i pe mulți că nu exista nici un risc să ne ciocnim cu stolurile de ulii ce scrutau leșurile de animale purtate de ape. La rîndul lor, pasagerii versați povesteau iar și iar, ca fapte de mare curaj, cum au fost zborurile lor faimoase. Cînd avionul, fără presurizare și fără măști de oxigen, a început să ia altitudine apropiindu-se de platoul din Bogotá, îți simțai inima bătînd să-ți spargă pieptul, iar zguduiturile făceau și mai intensă fericirea aterizării. Dar surpriza cea mare a fost că am ajuns înaintea telegramelor noastre din ajun.

Trecînd prin Bogotá, José Palencia a cumpărat instrumente pentru o orchestră completă și nu știu dacă a făcut-o cu premeditare sau din premoniție, însă de cînd directorul Espitia l-a văzut cum a intrat cu pas hotărît, aducînd chitare, tobe, maracase și armonici, mi-am dat seama că era admis. Și eu, la rîndul meu, am simțit de cînd am trecut prin hol greutatea noii mele condiții: eram acum elev într-a șasea. Pînă atunci nu fusesem conștient că purtam în

frunte o stea pe care o visau cu toții și că se vedea limpede din felul în care ceilalți se apropiau de noi, din tonul pe care ne vorbeau și chiar dintr-o anume teamă plină de reverență. De altfel, tot anul a fost o sărbătoare. Fiindcă dormitorul era numai pentru bursieri, José Palencia s-a instalat la cel mai bun hotel din zona pieței, unde una dintre proprietărese cînta la pian, și viața ni s-a prefăcut într-o duminică întregul an.

A fost încă una dintre cotiturile vieții mele. Mama îmi cumpăra îmbrăcăminte ieftină cît am fost adolescent și cînd nu-mi mai era bună o aranja pentru frații mai mici. Cei mai problematici ani au fost primii doi, fiindcă hainele de stofă pentru clima rece erau scumpe și greu de obținut. Deși trupul meu nu creștea cu prea mare entuziasm, nu era timp pentru a adapta un costum la două staturi diferite din cursul aceluiași an. Și, culmea, obiceiul original ca elevii interni să-și schimbe hainele între ei n-a reușit să cîștige teren, pentru că garderoba fiecăruia era atît de cunoscută, încît glumele adresate noilor stăpîni deveneau de neîndurat. Problema s-a rezolvat în parte cînd Espitia a impus o uniformă cu sacou albastru și pantaloni gri, care a unificat înfățișarea elevilor și a disimulat schimburile.

În clasele a treia și a patra am purtat singurul costum pe care mi l-a aranjat croitorul din Sucre, dar pentru a cincea a trebuit să-mi cumpăr altul, care era într-o stare foarte bună, dar nu mi-a venit însă bine decît într-a șasea. Pe de altă parte tata a fost atît de entuziasmat de intențiile mele de a mă îndrepta, încît mi-a dat bani să-mi cumpăr un costum nou pe măsură, iar José Palencia mi-a dăruit unul de-ale lui de anul trecut, din păr de cămilă, abia purtat. Curînd mi-am dat seama că nu-i adevărat că haina îl face pe om. Cu costumul nou, pe care-l schimbam la ore cu uniforma,

m-am dus la balurile unde cei de pe coasta Caraibilor erau vioara întâi, însă n-am cucerit decît o iubită, iar idila a durat mai puțin decît o floare.

Espitia m-a primit cu un entuziasm ciudat. Părea că ține cele două ore de chimie pe săptămînă numai pentru mine, cu rapide schimburi de întrebări și răspunsuri ca niște rafale. Această atenție exagerată mi s-a revelat ca un bun punct de plecare pentru a-mi îndeplini promisiunea făcută părinților de a termina liceul cu demnitate. Restul l-a făcut metoda unică și simplă a Martinei Fonseca: să fiu atent la ore pentru a nu fi nevoit să învăț noaptea și pentru a fi scutit de frica groaznicului sfîrșit. Au fost sfaturi înțelepte. Din clipa cînd m-am hotărît să le aplic în ultimul an de liceu, senzația de neliniște m-a părăsit. Răspundeam cu ușurință la întrebările profesorilor, care începeau să se arate mai familiari, și mi-am dat seama cît de lesne puteam îndeplini tot ce le făgăduisem părinților.

Singura problemă care continua să mă frămînte era cea cu țipetele din timpul coșmarurilor. Responsabil cu disciplina era pe atunci profesorul Gonzalo Ocampo, care se afla în excelente relații cu elevii lui și, într-o noapte din semestrul al doilea, a intrat pe vîrfuri în dormitorul cu fundat în întuneric să-mi ceară niște chei pe care uitasem să i le dau înapoi. Abia a apucat să-mi pună mîna pe umăr, că am și scos un urlet sălbatic ce i-a trezit pe toți. A doua zi m-au mutat într-un dormitor de șase paturi, improvizat la etajul doi.

A fost o soluție pentru spaimile mele nocturne, dar din cale-afară de ispititoare, căci dormitorul improvizat se afla chiar deasupra camării și patru elevi dintre cei șase s-au strecurat pînă acolo, dînd iama după pofta inimii, pentru o cină la miezul nopții. Sergio Castro, care era în afara oricărei

bănuieli, și cu mine, care eram cel mai puțin îndrăzneț, rămâneam în paturile noastre pentru a duce tratative în cazuri de urgență. După un ceas, s-au întors cu jumătate din ce găsiseră în cămară gata de înfulecat. A fost cel mai mare ospăț din lungii ani de internat, dar și cel mai indigest, fiindcă am fost descoperiți în douăzeci și patru de ore. Am crezut că acela era cu adevărat sfârșitul și numai talentul de negociator al lui Espitia ne-a salvat de exmatriculare.

A fost o perioadă bună pentru liceu, dar cea mai puțin promițătoare pentru țară. Imparțialitatea lui Lleras a făcut fără voia lui să sporească tensiunea care începea să se simtă pentru prima oară în liceu. Totuși, astăzi îmi dau seama că eu o simțisem dinainte, dar că numai atunci am ajuns să fiu conștient de situația țării. Cîțiva profesori care, cu un an în urmă, se străduiau să se mențină imparțiali, nu s-au mai putut abține la ore și lansau perorații confuze despre preferințele lor politice, mai ales de la începerea campaniei acerbe pentru alegerea președintelui.

Pe zi ce trecea era tot mai limpede că, avîndu-i drept candidați pe Gaitán și pe Turbay în același timp, Partidul Liberal avea să piardă președinția Republicii, după douăzeci și cinci de ani de guvernare absolută. Amîndoi erau atît de ostili unul față de celălalt, de parcă reprezentau partide diferite, și aceasta se datora nu numai propriilor păcate, ci și hotărîrii necruțătoare a conservatorilor care văzuseră clar încă de la bun început: în locul lui Laureano Gómez au impus candidatura lui Ospina Pérez, un inginer milionar care-și cîștigase îndreptățit faima de patriarh. Cu liberalii divizați și conservatorii uniți și susținuți de armată nu exista alternativă: Ospina Pérez a fost cel ales.

Laureano Gómez s-a pregătit încă de atunci să-i urmeze, folosindu-se de forțele oficiale cu o violență îndreptată pe

toate fronturile. Intervenea iar realitatea istorică a secolului al XIX-lea, de-a lungul căruia n-am cunoscut pacea, ci doar răzazuri efemere între opt războaie civile generale și paisprezece locale, trei lovituri militare și, în sfârșit, războiul de O Mie de Zile, care a făcut cam optzeci de mii de morți de ambele părți, la o populație de abia patru milioane. Pe scurt: un program comun să dăm înapoi cu o sută de ani.

La sfârșitul cursurilor, profesorul Giraldo a făcut cu mine o excepție flagrantă, de care mi-e rușine și astăzi. Mi-a pregătit un chestionar simplu pentru a-mi permite să ajung la zi cu algebra pe care o lăsasem de izbeliște din clasa a patra și m-a lăsat singur în cancelarie cu toate sursele de inspirație la îndemână. S-a întors plin de iluzii după o oră, a văzut rezultatul catastrofal și a tăiat fiecare pagină cu o cruce de sus pînă jos, mormăind feroce: „Capul ăsta nu-i bun de nimic“. Cu toate acestea, în catalogul de sfârșit de an m-a notat trecut la algebră, dar am avut decența să nu-i mulțumesc pentru că își încălcase principiile și îndatoririle făcîndu-mi o favoare.

În ajunul ultimului examen de sfârșit de an, Guillermo López Guerra și cu mine am avut un incident nefericit cu profesorul Gonzalo Ocampo din pricina unei certe la beție. José Palencia ne poftise să învățăm în camera lui de hotel, o bijuterie colonială cu vedere idilică spre parcul înflorit și catedrala ce se deslușea în zare. Întrucît ne rămăsese doar un examen, am lăsat baltă învățătura și ne-am întors la școală noaptea, după ce am bătut obișnuitele noastre cîrciumi de oameni săraci. Profesorul Ocampo, care era de serviciu cu disciplina, ne-a muștrat pentru ora tîrzie și pentru halul în care veniserăm, și amîndoi în cor l-am acoperit cu insulte. Reacția lui plină de furie și strigătele noastre au trezit tot dormitorul.

Hotărîrea consiliului profesoral a fost că López Guerra și cu mine n-aveam dreptul să ne prezentăm la ultimul examen care ne mai rămăsese. Asta însemna că, cel puțin în anul acela, n-aveam să ne luăm bacalaureatul. N-am putut afla niciodată cum au decurs tratativele secrete între profesori, fiindcă au făcut corp comun cu o solidaritate de neînvins. Directorul Espitia și-a asumat peșemne totul pe riscul lui și a obținut permisiunea să ne dăm examenul la Ministerul Educației, la Bogotá. Așa s-a și întâmplat. Espitia în persoană ne-a însoțit și a stat cu noi pînă am dat examenul scris, care a fost corectat pe loc. Și calificat cu foarte bine.

Trebuie să se fi creat o situație foarte delicată la liceu, căci Ocampo n-a asistat la festivitatea de sfîrșit de an, poate din cauza soluției facile la care apelase Espitia și a calificativelor noastre excelente. Și, la urma urmelor, din cauza rezultatelor mele care mi-au adus ca premiu special o carte de neuitat: *Viețile filosofilor iluștri* de Diogene Laertius. Era mai mult decît se așteptau părinții mei și, pe deasupra, am mai ieșit și șef de promoție, deși colegii mei de clasă – iar eu mai bine ca oricine – știau că nu eram cel mai bun.

5

Niciodată nu mi-am închipuit că la nouă luni după ce mi-am dat bacalaureatul se va publica prima mea povestire în suplimentul literar „Sfârșit de săptămână” al ziarului *El Espectador* din Bogotá, cel mai interesant și cel mai exigent de pe atunci. Patruzeci și două de zile mai târziu a fost publicată și cea de a doua povestire. Însă, cel mai surprinzător pentru mine a fost nota de consacrare scrisă de directorul-adjunct al suplimentului literar, Eduardo Zalamea Borda, criticul columbian cel mai lucid al vremii și cel mai receptiv la apariția noilor valori, care semna cu pseudonimul Ulise.

A fost un proces atât de neașteptat, încît nu e ușor de povestit. Mă înscriisesem la începutul aceluia an la Facultatea de Drept a Universității Naționale din Bogotá, cum mă înțelesesem cu părinții. Locuiam chiar în centrul orașului, într-o pensiune de pe strada Florián, ocupată în majoritate de studenți veniți de pe coasta atlantică. În după-amiezele libere, în loc să muncesc ca să-mi pot câștiga traiul, stăteam și citeam în camera mea sau în cafenele unde nu te deranja nimeni. Datoram aceste cărți șansei și hazardului și, la drept vorbind, depindeau mai curînd de șansă decît de hazard, fiindcă prietenii care le puteau

cumpăra mi le împrumutau pe termene atât de scurte, că stăteam treaz nopțile ca să le dau înapoi la timp. Dar, spre deosebire de cele pe care le-am citit la liceul din Zipaquirá, care meritau să figureze într-un panteon al autorilor consacrați, pe acestea le citeam ca pîinea caldă, fiind traduse și publicate de curînd la Buenos Aires, după lunga perioadă de stagnare editorială din timpul celui de Al Doilea Război Mondial. I-am descoperit astfel, spre norocul meu, pe deja foarte cunoscuții Jorge Luis Borges, D.H. Lawrence și Aldous Huxley, Graham Greene și Chesterton, William Irish și Katherine Mansfield și pe încă mulți alții.

Aceste noutăți erau văzute în vitrinele inaccesibile ale librăriilor, dar cîteva exemplare circulau prin cafenele, care erau centre active de difuzare a culturii printre studenții de la universitățile din provincie. Mulți își aveau mese rezervate an după an și își primeau aici corespondența, ba chiar mandatele poștale. Mărinimia unor patroni sau a angajaților lor de încredere a fost hotărîtoare în salvarea multor cariere universitare. Nenumărați specialiști din țară le datorau poate mai mult acestora decît profesorilor lor invizibili.

Eu preferam „El Molino”, cafeneaua poezilor consacrați, aflată la numai două sute de metri de pensiunea mea, la intersecția principală a bulevardului Jiménez de Quesada cu strada Séptima. Studenții n-aveau voie să-și rezerve locuri, dar puteai fi sigur că ai ce învăța, mai mult și mai bine decît din manuale, din conversațiile literare pe care le ascultam îngrămădindu-ne pe la mesele vecine. Era un local uriaș și bine pus la punct în stil spaniol, cu pereții decorați de pictorul Santiago Martínez Delgado, cu episoade din lupta lui don Quijote cu morile de vînt. Chiar fără loc rezervat, m-am descurcat întotdeauna așa încît chelnerii să

mă așeze cât mai aproape de marele maestru León de Greiff – bărbos, bombănind întruna, încântător – care-și începea cina pe înserat cu câțiva dintre scriitorii cei mai de vază ai momentului și termina la miezul nopții, înecat în alcool de cea mai proastă calitate, cu elevii săi de la jocul de șah. Foarte puține dintre marile nume ale artelor și literelor din Columbia nu s-au perindat pe la masa aceea, iar noi nici nu suflam pentru a nu pierde nici un cuvânt de al maestrului. Chiar dacă de obicei vorbeau mai mult despre femei sau intrigi politice decît despre arta și meseria lor, veșnic spuneau lucruri noi, din care aveam ceva de învățat. Noi, cei de pe coasta atlantică, eram nelipșiți, simțindu-ne uniți nu atît prin conspirațiile celor de pe meleagurile noastre împotriva așa-numiților *cachaco*, cît prin patima cărților. Jorge Álvaro Espinosa, un student de la Drept, care mă învățase să navighez prin Biblie și mă făcuse să știu pe de rost și în întregime numele însoțitorilor lui Iov, mi-a pus într-o bună zi pe masă un volum impresionant, declarîndu-mi cu autoritatea-i de episcop:

– Asta-i cealaltă Biblie.

Era, firește, *Ulise* de James Joyce, din care am citit cu chiu, cu vai fragmente pînă cînd răbdarea m-a părăsit. A fost o îndrăzneală prematură. După ani de zile, fiind adult chibzuit, m-am apucat să-l recitesc cu sîrguință și a însemnat pentru mine nu numai descoperirea unui univers propriu, pe care nu l-am bănuir niciodată c-ar exista înăuntrul meu, ci și un ajutor de neprețuit pentru cărțile mele în privința libertății limbajului și a mînuirii timpului și a structurilor.

Unul dintre colegii mei de cameră era Domingo Manuel Vega, un student la Medicină care mi-era prieten încă de la Sucre și cu care împărțăseam nesațul lecturii. Altul era

vărul meu Nicolás Ricardo, băiatul cel mare al unchiului Juan de Dios, care menținea vii virtuțile familiei. Într-o seară, Vega a venit cu trei cărți cumpărate chiar atunci și mi-a împrumutat una la întâmplare, cum făcea adesea pentru a mă ajuta să adorm. Dar de data aceea a izbutit tocmai pe dos: n-am mai dormit niciodată atât de liniștit ca înainte. Cartea era *Metamorfoza* lui Franz Kafka, în traducerea apocrifă a lui Borges, publicată de Editura Losada din Buenos Aires, care mi-a deschis un nou drum în viață încă de la primul rînd și care astăzi este una dintre marile izbînzii ale literaturii universale: „Într-o dimineață, cînd Gregor Samsa se trezi în patul lui, după un somn zbuciumat, se pomeni metamorfozat într-o gînganie înspăimîntătoare“. Erau cărți misterioase, ale căror făgașe erau nu numai diferite, ci adesea opuse față de tot ceea ce cunoscusem pînă atunci. Nu era nevoie să demonstrezi faptele: era de-ajuns ca autorul să le fi scris pentru a fi adevărate, fără alte dovezi decît forța talentului și autoritatea glasului său. Era din nou Șeherezada, însă nu în lumea ei milenară în care totul era cu puțință, ci în altă lume fără scăpare unde totul era pierdut.

Cînd am terminat de citit *Metamorfoza*, am simțit dorința de nebiruit de a trăi în paradisul acela necunoscut. Zorii m-au surprins la mașina de scris călătoare împrumutată tot de la Domingo Manuel Vega, încercînd să plăsmuiesc ceva care să semene cu bietul birocrat al lui Kafka prefăcut într-un gîndac uriaș. Zilele următoare nici nu m-am mai dus la facultate, de teamă să nu se destrame vraja, și am nădușit mai departe plin de invidie, pînă cînd Eduardo Zalamea Borda a publicat în secțiunea lui o notă pesimistă, în care deplîngea faptul că în noua generație de scriitori columbieni nu existau nume demne de reținut și că la

orizont nu se ivea nimic care să schimbe situația. Nu știu cu ce drept m-am simțit vizat, în numele generației mele, de provocarea aceea și am reluat povestirea abandonată pentru a încerca să spăl rușinea. Am schițat subiectul pornind de la ideea cu cadavrul conștient din *Metamorfoza*, dar fără falsele lui mistere și prejudecăți ontologice.

În orice caz, mă simțeam atît de nesigur, că n-am îndrăznit să mă consult cu nimeni dintre camarazii de la cafenea. Nici măcar cu Gonzalo Mallarino, colegul de la Facultatea de Drept, singurul care citea prozele lirice scrise de mine pentru a suporta plictiseala cursurilor. Mi-am recitat și corectat povestirea pînă am obosit și, în cele din urmă, am scris și o notă personală pentru Eduardo Zalamea – pe care nu-l văzusem niciodată – și din care nu-mi mai amintesc nici un rînd. Am pus totul într-un plic și l-am dus eu însumi la redacția ziarului *El Espectador*. Portarul m-a lăsat să urc la etajul doi și să i-l dau chiar lui Zalamea în mîină, însă doar gîndul de-a face asta m-a paralizat. Am pus plicul pe masa portarului și am luat-o la picior.

Asta s-a întîmplat într-o marți și nu mă simțeam tulburat de nici o presimțire în legătură cu soarta povestirii mele, dar eram sigur că, în cazul în care s-ar publica, n-avea să fie prea curînd. În vremea asta, am cutreierat cafenelele preț de două săptămîni stînd la taifas în fiecare, ca să-mi potolesc neliniștea ce mă cuprindea seara, pînă pe 13 septembrie cînd am intrat la „El Molino” și m-am pomenit cu titlul povestirii mele etalat pe toată pagina întîi a ultimei ediții din *El Espectador: A treia resemnare*.

Prima mea reacție a fost certitudinea pustiitoare că n-aveam cele cinci centime să cumpăr ziarul. Era simbolul cel mai explicit al sărăciei, căci multe lucruri esențiale ale vieții de zi cu zi, în afară de ziar, costau cinci centime:

tramvaiul, telefonul public, ceașca de cafea, lustruitul pantofilor. M-am năpustit în stradă fără să mă feresc de ploaia imperturbabilă, dar prin cafenelele din apropiere n-am dat de nici un cunoscut care să-și facă pomană și să-mi dea o monedă. La ora aceea moartă din ziua de sîmbătă n-am găsit pe nimeni nici la pensiune, în afară de proprietăreasă, ceea ce însemna tot nimeni, fiindcă îi datoram de șapte sute douăzeci de ori cinci centime pentru două luni de găzduire și îngrijire. Cînd am ieșit iar în stradă, gata de orice, am văzut un bărbat trimis de Providență coborînd dintr-un taxi cu *El Espectador* în mîină și l-am rugat pe loc să mi-l dăruiască.

Așa mi-am putut citi prima povestire tipărită, cu o ilustrație de Hernán Marino, desenatorul oficial al ziarului. Am citit-o ascuns în camera mea, pe nerăsuflăte și cu inima bătîndu-mi nebunește. Cu fiecare rînd descopeream puterea devastatoare a literei tipărite, căci ceea ce construisem cu atîta dragoste și durere, ca o parodie umilă după un geniu universal, mi s-a relevat atunci ca un monolog încîlcit și lipsit de substanță, susținut cu chiu cu vai de trei sau patru fraze ce mă mai consolau. A fost nevoie de aproape douăzeci de ani pentru a mă încumeta să o citesc a doua oară, iar judecata mea de atunci – abia îmblînzită de compasiune – a fost mult mai puțin binevoitoare.

Cel mai greu a fost să suport avalanșa de prieteni radioși care mi-au invadat camera cu exemplare din ziar și cu elogii exagerate pentru o povestire pe care precis că n-o pricepuseră. Dintre colegii de facultate, unii au apreciat-o, alții n-au prea înțeles-o, iar alții n-au reușit pe bună dreptate să citească mai mult de patru rînduri, însă Gonzalo Mallrino, a cărui judecată literară n-o puteam pune ușor la îndoială, a aprobat-o fără rezerve.

Așteptam cu cea mai mare îngrijorare verdictul lui Jorge Álvaro Espinosa, al cărui ascuțit spirit critic era cel mai redutabil, chiar în afara cercului nostru. Mă simțeam într-o stare sufletească de-a binelea contradictorie: voiam să-l văd imediat, să pun odată capăt incertitudinii, dar în același timp mă îngrozea gândul de a da ochii cu el. A dispărut pînă marți, ceea ce nu era neobișnuit din partea unui cititor nesățios, și cînd și-a făcut apariția la „El Molino“ a început prin a-mi vorbi nu despre povestire, ci de îndrăzneala mea.

– Cred că-ți dai seama în ce încurcătură te-ai băgat, mi-a spus, ațintindu-și asupra mea ochii aceia verzi ca de cobră uriașă. Acum te-ai pomenit în vitrina scriitorilor consacrați și ai multe de făcut ca s-o meriți.

Am încremenit la auzul singurei judecăți care mă putea impresiona la fel de mult ca aceea a lui Ulise. Dar, înainte de a termina, l-am întrerupt cu aceste cuvinte pe care le consideram și le-am considerat mereu adevărate:

– Povestirea asta e un rahat.

El mi-a replicat cu un calm suveran că nu putea spune încă nimic, fiindcă abia dacă avusese timp s-o citească în diagonală. Însă mi-a explicat că, chiar de-ar fi așa proastă cum o socoteam eu, tot n-ar justifica faptul să pierd ocazia aceasta de aur pe care viața mi-o oferea.

– În orice caz, povestirea asta e deja de domeniul trecutului, a conchis el. Ceea ce contează acum e următoarea.

M-a lăsat descumpănit. Am făcut prostia să caut argumente împotriva, pînă m-am încredințat că n-aveam să mai aud un sfat mai inteligent ca al lui. Și-a expus pe larg ideea fixă că mai întîi trebuia conceput conținutul și apoi stilul, dar că depindeau unul de altul printr-o servitute reciprocă și aceasta era, de fapt, nuielușa fermecată a clasicilor.

A mai lungit puțin vorba, spunându-mi pentru a nu știu câta oară că aveam mare nevoie și fără să mai stau pe gânduri de o lectură temeinică a scriitorilor greci, și nu doar a lui Homer, unicul pe care-l citisem din obligație la liceu.

I-am făgăduit c-o voi face și am vrut să aflu și alte nume, dar el a schimbat subiectul vorbindu-mi despre *Falsificatorii de bani*, romanul lui André Gide, pe care-l citise în acel sfârșit de săptămână. Nu mi-am luat niciodată inima-n dinți să-i spun că discuția noastră îmi hotărâse poate viața. Mi-am petrecut noaptea fără să închid un ochi, făcându-mi însemnări pentru o viitoare povestire care să nu mai aibă meandrele celei dintâi.

Bănuiam că cei care îmi vorbeau despre ea nu erau impresionați atât de povestire – pe care poate că nici n-o citiseră și, cu siguranță, n-o înțeleseseră – cât de faptul că fusese publicată, acordându-i-se un spațiu neobișnuit într-o pagină atât de importantă. Pentru început, mi-am dat seama că cele două mari defecte ale mele erau într-adevăr dintre cele mai mari: stîngăcia stilului și necunoașterea sufletului omenesc. Și asta se vedea cum nu se poate mai limpede în prima mea povestire, care a fost o confuză meditație abstractă, agravată de excesul de sentimente născocite.

Căutînd în memorie situații din viața reală pentru cea de a doua, mi-am amintit că una dintre femeile cele mai frumoase pe care le-am cunoscut în copilărie mi-a spus că i-ar plăcea să se întrupeze în pisica, de o frumusețe rară, pe care o ținea în poală, mîngîind-o. Am întrebat-o de ce și mi-a răspuns: „Pentru că e mai frumoasă ca mine“. Am găsit astfel un temei pentru a doua povestire, ca și un titlu atrăgător: *Eva întrupată în pisica ei*. Restul, ca în povestirea anterioară, a fost plăsmuit din nimic și de aceea

amîndouă purtau în sine germele propriei pieiri – cum ne plăcea să spunem pe atunci.

Și această povestire s-a publicat în aceleași condiții ca prima, sîmbătă, 25 octombrie 1947, fiind ilustrată de o stea care se înălța pe cerul din Caraibe: pictorul Enrique Grau. Mi-a atras atenția că prietenii mei au apreciat povestirea ca pe ceva firesc la un scriitor consacrat. Eu, în schimb, am suferit din pricina greșelilor și m-am îndoit de părțile bune, dar am reușit să-mi țin firea. Surpriza cea mare a venit după cîteva zile, prin nota publicată de Eduardo Zalamea, cu pseudonimul obișnuit Ulise, în coloana sa zilnică din *El Espectador*. A mers direct la subiect: „Cititorii suplimentului literar al acestui ziar, „Sfîrșit de săptămîină“, au remarcat poate apariția unui talent nou, original, cu o personalitate viguroasă“. Și mai departe: „Între hotarele imaginației se poate întîmpla orice, dar să știi să înfățișezi cu naturalețe, cu simplitate și fără exagerări perla pe care reușești să o extragi nu-i ceva la îndemîna oricărui tînăr de douăzeci de ani care face primii săi pași pe tărîm literar“. Și termina fără nici o reținere: „Cu García Márquez se naște un nou și remarcabil scriitor“.

Articolul – cum să nu! – a fost pentru mine ca un val de fericire, dar în același timp m-a consternat, căci Zalamea nu și-a lăsat nici o portiță de a da înapoi. Totul fusese spus și eu trebuia să-i interpretez generozitatea ca un apel la conștiința mea pentru tot restul vieții. Articolul mărturisea și că Ulise îmi descoperise identitatea cu ajutorul unuia dintre colegii de redacție. În seara aceea am aflat că era vorba de Gonzalo González, un văr apropiat al verilor mei cei mai apropiați, care a scris vreme de cincisprezece ani în același ziar, cu pseudonimul de Gog și cu o pasiune nestrămutată, o coloană cu răspunsuri la întrebările cititorilor, la

cinci metri de masa de lucru a lui Eduardo Zalamea. Din fericire, acesta nu m-a căutat și nici eu pe el. L-am văzut într-un rînd la masa poetului De Greiff și i-am remarcat glasul și tusea uscată de fumător împătimit, iar apoi l-am mai întîlnit la cîteva manifestări culturale, dar nimeni nu ne-a prezentat. Unii fiindcă nu ne cunoșteau și alții pentru că nu le venea să creadă că nu ne cunoșteam.

E greu de imaginat cît de mult se trăia pe atunci în umbra poeziei. Era o pasiune frenetică, un alt mod de a fi, un bulgăre de foc ce zbura pretutindeni cu de la sine putere. Deschideam ziarul, chiar și la secțiunea economică sau la pagina juridică, ori ghiceam în zațul de pe fundul ceștii de cafea, și ne pomeneam cu poezia care stătea și ne pîndea, gata să pună stăpînire pe visele noastre. Astfel încît pentru noi, cei care proveneam din toate provinciile țării, Bogotá era capitala și sediul guvernului, dar era mai cu seamă orașul unde trăiau poeții. Nu numai că aveam încredere în poezie și muream după ea, ci și știam cu certitudine – așa cum a scris Luis Cardoza y Aragón – că „poezia e singura mărturie concretă a existenței omului“.

Lumea aparținea poezilor. Pentru generația mea, noutățile acestora erau mai importante decît știrile politice, tot mai descurajatoare. Poezia columbiană ieșise din secolul al XIX-lea iluminată de steaua solitară a lui José Asunción Silva, romanticul sublim care la treizeci și unu de ani și-a tras un glonț exact în cercul pe care medicul i-l pictase cu iod în dreptul inimii. Nu m-am născut la timp ca să-i pot cunoaște pe Rafael Pombo sau pe marele liric Eduardo Castillo, ai cărui prieteni îl descriau drept o fantomă scăpată din mormînt, aflată în puterea întunericului, cu o pelerină înfășurată de două ori în jurul trupului, o piele bătînd în verde din cauza morfinei și un profil de uliu:

imaginea concretă a poezilor blestemați. Într-o seară, am trecut cu tramvaiul prin fața unei clădiri somptuoase de pe strada Séptima și în portalul ei l-am văzut pe bărbatul cel mai impresionant din viața mea, cu un costum impecabil, o pălărie englezească, niște ochelari negri pentru ochii lipșiți de lumină și un poncho ca al locuitorilor din savană. Era poetul Alberto Ángel Montoya, un romantic puțin artificial, care a publicat unele dintre poemele cele mai valoroase ale vremii sale. Pentru generația mea erau fantome ale trecutului, în afară de maestrul León de Greiff, pe care l-am spionat ani în șir la cafeneaua „El Molino“.

Nici unul dintre ei n-a reușit să atingă nici pe departe gloria lui Guillermo Valencia, un aristocrat din Popayán care, înainte de a împlini treizeci de ani, se impusese ca suveran al „Generației Centenarului“, numite astfel deoarece a coincis în 1910 cu primul veac de la independența națională. Contemporanii lui, Eduardo Castillo și Porfirio Barba Jacob, doi poeți de seamă de obârșie romantică, n-au avut parte de aprecierea cuvenită din partea criticii, pe care o meritau din plin într-o țară orbită de retorica marmoreană a lui Valencia, a cărui umbră mitică a închis calea în fața a trei generații de poeți. Cea imediat următoare, ivită în 1925, plină de avînt și botezată „Generația celor Noi“, avea exemple magnifice, ca Rafael Maya și iarăși León de Greiff, care n-au fost recunoscuți în toată splendoarea lor cîtă vreme a tronat Valencia. Acesta se bucurase pînă atunci de o glorie aparte care l-a dus chiar și la porțile președinției Republicii.

Singurii care s-au încumetat să-i țină piept timp de o jumătate de secol au fost poezii de la „Piatră și Cer“, cu caietele lor tinerești, care în ultimă instanță n-aveau în comun decît virtutea de a nu fi adepții lui Valencia: Eduardo

Carranza, Arturo Camacho Ramírez, Aureliano Arturo și chiar Jorge Rojas, care finanțase publicarea poemelor lor. Nu toți erau egali în ceea ce privește forma sau inspirația, dar în ansamblu au zguduit ruinele arheologice ale parnasienilor și au trezit la viață o nouă poezie a inimii, cu multiple rezonanțe din Juan Ramón Jiménez, Rubén Darío, García Lorca, Pablo Neruda sau Vicente Huidobro. Publicul nu i-a acceptat imediat și nici ei înșiși n-au părut conștienți că ar putea fi văzuți ca trimiși ai Providenței spre a mătura casa poeziei. Însă don Baldomero Sanín Cano, cel mai respectabil eseist și critic al acelor ani, s-a grăbit să scrie un eseu incisiv pentru a zădărnici orice tentativă împotriva lui Valencia. Cumpătarea lui proverbială a fost dezmințită. Printre multe alte sentințe definitive, a scris că Valencia „a luat în stăpânire știința veche pentru a cunoaște sufletul timpurilor de mult apuse și meditează asupra textelor contemporane spre a surprinde, prin analogie, întregul suflet al omului“. L-a consacrat încă o dată drept poet fără granițe, în timp și în spațiu, și l-a așezat printre cei care, „asemenea lui Lucretius, Dante, Goethe, au păstrat trupul pentru a salva sufletul“. Mulți trebuie să se fi gândit atunci că, avînd un astfel de prieten, nu te puteai pune cu Valencia.

Eduardo Carranza i-a dat replica lui Sanín Cano cu un articol ce spunea totul încă din titlu: „Un caz de bardolatricie“. A fost primul atac pertinent pentru a-l situa pe Valencia în propriile limite și a-i aduce pedestalul la locul și la dimensiunile potrivite. L-a acuzat că nu aprinsese în Columbia flacăra spiritului, ci născocise o „ortopedie de cuvinte“, definindu-i versurile drept cele ale unui artist cultist, frigid și iscusit și ale unui dăltuitor sîrguincios. Concluzia lui a fost o întrebare adresată sieși care a dăinuit

ca unul dintre poemele sale cele mai valoroase: „Dacă poezia nu slujește la a-mi înfierbînta sîngele, a-mi deschide pe neașteptate ferestre către mister, a mă ajuta să descopăr lumea, a însoți inima aceasta descurajată în singurătate și în dragoste, în bucurie și în tristețea stîrnită de lipsa iubirii, la ce-mi slujește atunci?” Și termina astfel: „Pentru mine – hулitorul de mine! – Valencia abia dacă este un bun poet“.

Publicarea articolului „Un caz de bardolatrie” în „Lecturi Duminicale”, suplimentul ziarului *El Tiempo*, de amplă circulație pe atunci, a provocat un adevărat șoc social. În plus, a mai avut și rezultatul miraculos al unui examen aprofundat al poeziei din Columbia, încă de la originile sale, care probabil că nu se mai făcuse în mod temeinic de cînd don Juan de Castellanos scrisese cei o sută cincizeci de mii de endecasilabi din *Elegiile bărbaților iluștri ai Indiilor*.

Poezia s-a aflat de atunci sub cerul liber. Nu numai pentru „cei Noi”, care ajunseră la modă, ci și pentru alții, care au apărut mai tîrziu și care își disputau locul dînd din coate. Poezia a devenit atît de populară, încît astăzi nu e cu putință să înțelegem cu cîtă frenezie se citea fiecare număr din „Lecturi Duminicale”, suplimentul al cărui director era Carranza, ori din *Sábado*, revista condusă pe atunci de Carlos Martín, fostul nostru director de la liceu. În afară de poezia proprie, Carranza a impus prin faima sa și o anume manieră de a fi poet la șase seara, pe strada Séptima din Bogotá, parcă plimbîndu-te pe un podium lung cît zece străzi, cu o carte în mîna apăsată pe inimă. A fost un model al generației lui, care, la rîndul ei, a avut discipoli în următoarea, fiecare în felul său.

La jumătatea anului a sosit la Bogotá poetul Pablo Neruda, convins că poezia trebuie să fie o armă politică. În

întîlnirile sale literare din capitală a aflat ce soi de reacționar era Laureano Gómez și a scris în onoarea lui, în chip de adio, trei sonete punitive, al căror prim catren dădea tonul tuturor versurilor:

„Adio, Laureano nîcîcînd laureat,
satrap plin de tristețe și rege venetic.
Adio, împărate peste-un imperiu mic,
veșnic plătit din vreme, precis că ne-ncetat“.

În pofida simpatiilor sale de dreapta și a prieteniei personale cu însuși Laureano Gómez, Carranza a apreciat aceste sonete în paginile lui literare mai curînd ca o nouă tate jurnalistică decît ca o proclamație politică. Însă condamnarea a fost aproape unanimă. Mai cu seamă datorită absurdității de a le publica în ziarul unui liberal convins, ca fostul președinte Eduardo Santos, potrivit în egală măsură gîndirii retrograde a lui Laureano Gómez, ca și celei revoluționare a lui Pablo Neruda. Reacția cea mai răsunătoare a fost a celor care nu suportau ca un străin să-și permită un asemenea abuz. Simplul fapt că trei sonete cazuistice și mai degrabă ingenioase decît poetice au putut stîrni asemenea vîlvă a fost un simptom încurajator al forței poeziei în acei ani. În orice caz, lui Neruda i s-a interzis mai tîrziu intrarea în Columbia, întîi de către Laureano Gómez însuși, ajuns președinte al Republicii, și apoi de către generalul Gustavo Rojas Pinilla. Însă în mai multe rînduri poetul a făcut escală, în călătoriile sale cu vaporul între Chile și Europa, la Cartagena și Buenaventura. Pentru prietenii lui columbieni, cărora le dădea de veste, fiecare escală, la ducere sau la întoarcere, însemna o adevărată sărbătoare.

Cînd am intrat la Facultatea de Drept, în februarie 1947, identificarea mea cu grupul „Piatră și Cer“ era totală. Chiar dacă îi cunoscusem pe cei mai renumiți dintre poeții grupului în casa lui Carlos Martín, la Zipaquirá, n-am avut îndrăzneala să-i amintesc de acest lucru nici măcar lui Carranza, care era cel mai abordabil. Într-un rînd l-am întîlnit atît de aproape și de fățiș în librăria „Grancolumbia“, că i-am adresat un salut de admirator. Mi-a răspuns foarte amabil, dar nu m-a recunoscut. În schimb, în altă împrejurare, maestrul León de Greiff s-a ridicat de la masa lui de la „El Molino“ pentru a mă saluta la masa mea, fiindcă îi spusese cineva că publicasem povestiri în *El Espectador* și mi-a promis că o să le citească. Din păcate, după doar cîteva săptămîni a izbucnit revolta populară din 9 aprilie și am fost nevoit să părăsesc orașul încă fumegînd. Cînd m-am întors, după patru ani, „El Molino“ dispăruse sub dărîmături, și maestrul se mutase cu calabalîcul și cu suita sa de prieteni la cafeneaua „El Automático“, unde cărțile și rachiul ne-au făcut să ne împrietenim și unde m-a învățat mutările pieselor de șah, dar fără să am talent la acest joc și nici noroc.

Prietenilor mei din prima perioadă li se părea de neînțeles că mă îndărătniceam să scriu povestiri și nici eu însumi nu-mi puteam explica motivul, într-o țară unde poezia însemna Arta cu majusculă. Am știut acest lucru de copil, grație succesului unui poem popular, *Mizeria omenească*, vîndut în broșuri din hîrtie de ambalaj, sau care era recitat pentru două centime în piețele și în cimitirele satelor din Caraibe. Romanul, în schimb, era ceva rar. De la *María*, de Jorge Isaacs, se scriseseră multe, dar fără prea mare rezonanță. José María Vargas Vila fusese un fenomen insolit cu cele cincizeci și două de romane ale sale, care le ajungeau

celor sărmani drept la inimă. Călător neobosit, excedentul lui de bagaj reprezenta propriile cărți, care se expuneau și se vindeau ca pâinea caldă în poarta hotelurilor din America Latină și din Spania. *Aura sau violetele*, romanul lui de vîrf, a sfărîmat mai multe inimi decît numeroase alte volume, mai bune, ale contemporanilor săi.

Singurele romane care au supraviețuit timpului lor au fost: *Berbecul*, scris între 1600 și 1638, în toiul epocii coloniale, de spaniolul Juan Rodríguez Reeyle, o relatare liberă și atît de extravagantă a istoriei Noii Granade¹, încît a ajuns să fie considerată o capodoperă a literaturii de ficțiune; *María* de Jorge Isaacs, scris în 1867; *Vîltoarea* de José Eustacio Rivera, în 1924; *Marchiza de Yolombó* de Tomás Carrasquilla, în 1926, și *Patru ani la bordul ființei mele* de Eduardo Zalamea, în 1950. Nici unul dintre aceste romane nu izbutise nici măcar să întrezărească gloria de care se bucurau atîția poeți, pe drept sau pe nedrept. În schimb, povestirea – cu un antecedent atît de strălucit ca acela al lui Carrasquilla însuși, marele scriitor din Antioquia – naufragiasse într-o retorică abruptă și fără suflet.

Dovada că vocația mea era aceea de prozator a fost puhoiul de versuri pe care le-am lăsat la liceu, fără semnătură sau cu pseudonim, fiindcă niciodată n-am avut intenția să-mi dau viața pentru ele. Mai mult: cînd am publicat primele povestiri în *El Espectador*, mulți își disputau genul, nefiind însă pe deplin îndreptățiți. Astăzi cred că acest lucru era de înțeles, pentru că viața în Columbia continua să fie, din multe puncte de vedere, ca în secolul al XIX-lea. Mai cu seamă în acea Bogotá lugubră din anii patruzeci – încă nostalgică după timpurile coloniale – cînd m-am

¹ Numele vechi al Columbiei.

înscriș fără vocație și fără voie la Facultatea de Drept a Universității Naționale.

Pentru a contesta toate acestea, era de-ajuns să te afunzi în centrul nevralgic de la intersecția între strada Séptima și bulevardul Jiménez de Quesada, botezată de către locuitorii Bogotei, cu lipsa lor de măsură, drept colțul cel mai frumos din lume. Când orologiul din turnul de la San Francisco bătea de douăsprezece, oamenii se opreau în stradă sau își întrerupeau taifasul prin cafenele pentru a-și potrivi ceasurile după ora oficială a bisericii. De jur împrejurul acestei intersecții, ca și pe străzile adiacente, erau locurile cele mai aglomerate, unde își dădeau întâlnire de două ori pe zi negustorii, politicienii, ziariștii – și poeții, firește – toți în negru, din cap pînă-n picioare, ca Maiestatea sa, regele Filip al IV-lea.

Pe vremea cînd eram student, încă se mai citea în locul acela un ziar care avea poate puține antecedente în lume. Era o tablă neagră ca acelea de școală, care se expunea în balconul de la *El Espectador* la prînz și la cinci după-masa, cu ultimele știri scrise cu creta. În momentele acelea trecerea tramvaielor era îngreunată, dacă nu chiar imposibilă, din pricina mulțimii care se îngrămădea așteptînd nerăbdătoare. Cititorii de pe stradă aveau pe deasupra și posibilitatea să aplaude cu ovații puternice știrile care li se păreau bune și să fluiere ori să arunce cu pietre în tablă cînd acestea nu erau pe placul lor. Era o formă de participare democratică instantanee, prin care *El Espectador* avea un termometru mai eficace decît orice altceva pentru a lua temperatura opiniei publice.

Nu exista încă televiziune și la radio se dădeau buletine de știri foarte bogate și la ore fixe, astfel încît, înainte de a lua masa de prînz sau cina, stăteai și așteptai apariția tablei

negre pentru a te duce acasă cu o versiune mai întregită despre ceea ce s-a întâmplat în lume. De acolo s-a aflat, urmărindu-se cu o rigoare exemplară și de neuitat, despre zborul solitar al căpitanului Concha Venegas de la Lima la Bogotá. Când erau asemenea știri, tabla se schimba de mai multe ori în afara orelor prevăzute, pentru a potoli nesațul publicului cu buletine extraordinare. Nici unul dintre cititorii din stradă ai aceluia ziar unic nu știa că inventatorul și sclavul acestei idei se numea José Salgar, un redactor novice intrat la *El Espectador* la douăzeci de ani, care a ajuns un mare ziarist, fără să fi urmat altceva decât școala primară.

Instituția tipică din Bogotá erau cafenelele din centru, unde mai curînd sau mai tîrziu se concentra viața întregii țări. Fiecare cafenea s-a bucurat la momentul potrivit de o anumită specialitate – politică, literară, financiară – așa încît istoria Columbiei a avut în mare parte legătură cu ele. Toți își aveau cafeneaua favorită, ca un fel de semn infailibil de identitate.

Scriitori și politicieni din prima jumătate a veacului – inclusiv cîte un președinte al Republicii – învățaseră în cafenelele de pe strada Catorce, în dreptul Colegiului „El Rosario”. Cafeneaua „Windsor”, care a făcut epocă fiind preferată de politicieni faimoși, era una dintre cele care au dăinuit cel mai mult și a fost refugiul marelui caricaturist Ricardo Rendón, care și-a realizat acolo opera sa de marcă, iar după cîteva ani și-a găurit țeasta-i genială cu un glonț de revolver, în sala din spate care dădea în Gran Vía.

Reversul multelor mele seri de plictis a fost descoperirea întâmplătoare a unei săli de muzică deschise publicului la Biblioteca Națională. Am transformat-o în refugiul predilect pentru a citi, ocrotit de marii compozitori, ale căror

opere le solicitam în scris, adresându-ne unei funcționare pline de farmec. Noi, vizitatorii obișnuiți, ne descopeream felurite afinități pentru genurile de muzică preferate. Am cunoscut astfel majoritatea autorilor mei favoriți prin intermediul gusturilor altora, cuprinzătoare și variate, și l-am urît pe Chopin ani în șir din vina unui meloman implacabil care îl solicita aproape zilnic și fără îndurare.

Într-o după-amiază, m-am pomenit că sala era goală pentru că aparatul se defectase, dar directoarea m-a lăsat să stau să citesc în liniște. La început, m-am simțit într-o oază de pace, dar trecuseră două ceasuri și nu reușisem să mă concentrez din pricina unor valuri de neliniște care-mi întrerupeau lectura și mă făceau să mă simt străin în propria piele. Am zăbovit câteva zile pînă să-mi dau seama că leacul pentru tulburarea mea nu era liniștea sălii, ci atmosfera creată de muzică, ce a devenit de atunci pentru mine o pasiune aproape secretă și pentru totdeauna.

Duminica după-amiaza, cînd sala de muzică era închisă, distracția mea cea mai rodnică era să călătoresc cu tramvaiele cu geamuri albastre care, pentru cinci centime, se învîrteau neîncetat de la piața Bolívar pînă la bulevardul Chile, petrecîndu-mi în ele ceasurile acelea de adolescent care păreau să tragă după ele o coadă interminabilă de alte duminici pierdute. Pe parcursul acelor călătorii în cerc vicios nu făceam decît să citesc cărți de poezie, poate la fiecare grup de străzi din oraș un grup de versuri, pînă cînd se aprindeau primele lumini în burnița veșnică. Mă apucam atunci să cutreier cafenelele liniștite din cartierele vechi, în căutarea cuiva care să-și facă milă și pomană, stînd de vorbă cu mine despre poemele pe care tocmai le citisem. Cîteodată dădeam peste careva – întotdeauna un bărbat – și rămîneam pînă după miezul nopții în vreo

bombă nenorocită, aprinzînd chiștoacele țigărilor pe care le fumaserăm noi înșine și vorbind de poezie pe cînd pretutindeni în lume oamenii făceau dragoste.

Pe vremea aceea toată lumea era tînără, însă ne pome-neam mereu cu alții mai tineri ca noi. Generațiile se împingeau unele pe altele, mai ales cele de poeți și de criminali, și abia dacă apucaai să faci ceva cînd se și ivea cineva amenințînd că va face mai bine. Uneori găsesc printre hîrtii vechi cîte o poză dintre cele pe care ni le făceau fotografiile ambulante în piața Bisericii San Francisco și nu mă pot opri să nu mă înfior de compasiune, pentru că nu par fotografiile noastre, ci ale copiilor noștri, într-un oraș cu porțile închise, unde nimic nu era ușor, mai cu seamă să supraviețuiești fără dragoste serilor de duminică. Acolo l-am cunoscut întîmplător pe unchiul meu José María Valdeblánquez, cînd am crezut că-l văd pe bunicul croindu-și drum cu umbrela prin mulțimea duminicală ce ieșea de la biserică. Îmbrăcămintea nu-i ascundea în nici un fel identitatea: costum de stofă neagră, cămașă albă cu guler tare și cravată în dungi diagonale, vestă din care se zărea lanțul de ceas, joben și ochelari cu ramă de aur. Am fost atît de impresionat, că i-am aținut calea fără să-mi dau seama. El ridică umbrela amenințător și mi se înființă la o palmă de ochi:

– Pot să trec?

– Iertați-mă, i-am spus, rușinat. V-am confundat cu bunicul.

El mă cercetă cu privirea-i de astronom și mă întrebă cu ironică rea-voință:

– Și se poate ști cine-i bunicul ăsta faimos?

Năucit de propria impertinență i-am spus numele întreg. El a coborît atunci umbrela și a zîmbit bine dispus.

– Pe bună dreptate semăn cu el, zise. Sînt fiul lui cel mare.

Viața de zi cu zi era mai suportabilă la Universitatea Națională. Totuși, nu izbutesc încă să găsesc în memorie realitatea acelor vremuri, căci nu cred că am fost student la Drept nici măcar o zi, chiar dacă toate calificativele mele din primul an – singurul pe care l-am terminat la Bogotá – lasă să se creadă altminteri. Acolo nu era timpul și nici prilejul de a stabili relații personale ca la liceu, iar colegii de an se împrăștiau prin oraș la terminarea cursurilor. Surpriza mea cea mai plăcută a fost să-l întîlnesc ca secretar general al Facultății de Drept pe scriitorul Pedro Gómez Valderrama, de care aflasem grație colaborărilor lui timpurii în paginile revistelor literare și care a fost unul dintre prietenii mei cei mai buni pînă la moartea sa prematură.

Colegul meu cel mai apropiat încă din primul an a fost Gonzalo Mallarino Botero, singurul care se obișnuise să creadă în miracolele vieții, adevărate chiar dacă nu tocmai certe. El m-a învățat că Facultatea de Drept nu era atît de stearpă, cum credeam eu, căci din prima zi m-a luat de la cursul de statistică și demografie, la șapte dimineața, și m-a provocat la un duel de poezie în cafeneaua din campusul universitar. În cele două ore libere din cursul dimineții declama poemele clasicii spanioli, iar eu îi dădeam replica recitînd poeme ale tinerilor columbieni care deschisese războiul împotriva ultimelor răbufniri retorice din secolul trecut.

Într-o duminică m-a invitat la el acasă, unde locuia împreună cu mama, frații și surorile sale, într-o atmosferă de tensiuni frățești ca acelea din casa părinților noștri. Victor, cel mai mare, era un om de teatru și un recitator consacrat în țările de limbă spaniolă. De cînd am scăpat de tutela părinților, nu m-am mai simțit niciodată ca la mine acasă, pînă cînd am cunoscut-o pe Pepa Botero, mama lui Mallarino,

o femeie aprigă din Antioquia, care trăia în lumea fără orizont a aristocrației din Bogotá. Cu inteligența ei naturală și înzestrată de minune cu darul vorbirii, avea talentul fără pereche de a cunoaște locul exact în care cuvintele deocheate își recapătă obârșia cervantină. Erau seri de neuitat, văzînd cum soarele asfințește peste smaraldul neîngrădit al savanei, încălzindu-ne cu ciocolata aromată și cu brînzoaicele fierbinți. Tot ce am învățat de la Pepa Botero, cu jargonul ei îndrăzneț, cu felul acela de a vorbi de lucrurile de zi cu zi, mi-a fost de neprețuit pentru a-mi crea un nou limbaj al vieții reale.

Alți colegi care îmi erau prieteni au fost Guillermo López Guerra și Álvaro Vidal Varón, vechii mei complici de la liceul din Zipaquirá. Însă la universitate cei mai apropiați mi-au fost Luis Villar Borda și Camilo Torres Restrepo, care făceau, străduindu-se din greu și doar de amorul artei, suplimentul literar al ziarului *La Razón*, o publicație aproape confidențială, condusă de poetul și ziaristul Juan Lozano y Lozano. În zilele de închidere a ediției mă duceam cu ei la redacție și le dădeam o mîna de ajutor la urgențele de ultimă oră. Uneori îl întîlneam acolo și pe director, căruia îi admiram sonetele și încă și mai mult portretele personalităților naționale, pe care le publica în revista *Sábado*. El își amintea destul de vag de nota scrisă de Ulise despre mine, dar nu-mi citise nici o povestire și am schimbat repede subiectul fiindcă eram sigur că n-aveau să-i placă. Din prima zi mi-a spus la despărțire că paginile ziarului său îmi erau deschise, dar am luat-o doar ca o amabilitate bogotană.

La cafeneaua „Asturias”, Camilo Torres Restrepo și Luis Villar Borda mi-au făcut cunoștință cu Plinio Apuleyo Mendoza, care la cei șaisprezece ani ai săi publicase o

seamă de narațiuni lirice, gen foarte la modă, impus în țară de Eduardo Caranza prin paginile literare de la *El Tiempo*. Avea pielea arsă de soare, părul lins și negru ca pana corbului, care-i accentua înfățișarea plăcută de indian. În ciuda vârstei, reușise să scrie niște articole destul de cunoscute în săptămânalul *Sábado*, întemeiat de tatăl lui, Plinio Mendoza Neira, fost ministru de Război și un mare ziarist înăscut, care n-a scris se pare un rînd întreg în toată viața lui. Însă i-a învățat pe mulți să scrie la ziarele pe care le fonda cu mare fast, abandonîndu-le pentru înalte funcții politice sau pentru a înființa alte întreprinderi, gigantice și catastrofale. Pe fiul lui nu l-am văzut decît de două sau de trei ori în perioada aceea, mereu împreună cu alți colegi. M-a impresionat că la vârsta lui judeca precum un om bătrîn, dar nu mi-ar fi trecut niciodată prin cap că, după mulți ani, aveam să împărtășim atîtea zile de jurnalism temerar, căci încă nu-mi închipuiam că ziaristica poate fi o meserie pentru mine, iar ca studiu mă interesa și mai puțin decît Dreptul.

De fapt, nici nu crezusem vreodată că ar ajunge să mă intereseze, pînă într-una din zilele acelea cînd Elvira Mendoza, sora lui Plinio, i-a luat artistei argentinienne Berta Singerman un interviu rapid, care mi-a schimbat cu desăvîrșire prejudecățile împotriva profesiei și mi-a descoperit o vocație ignorată. Mai mult decît un interviu clasic cu întrebări și răspunsuri – care îmi stîrneau atîtea îndoieli și îmi mai stîrnesc și acum – a fost unul dintre cele mai originale care s-au publicat vreodată în Columbia. După ani de zile, cînd Elvira Mendoza ajunsese o ziaristă consacrată internațional și una dintre bunele mele prietene, mi-a povestit că făcuse o tentativă disperată cu interviul acela pentru a evita un eșec.

Sosirea Bertei Singerman fusese evenimentul zilei. Elvira – care conducea secțiunea adresată femeilor din revista *Sábado* – i-a cerut tatălui ei autorizația să-i ia un interviu și a obținut-o cu oarecare rezerve datorită lipsei sale de experiență în domeniu. Redacția de la *Sábado* era un loc de întrunire a celor mai de vază intelectuali din acei ani și Elvira i-a rugat să-i sugereze niște întrebări pentru interviul ei, dar s-a simțit cuprinsă de panică în clipa când a trebuit să înfrunte disprețul cu care Berta Singerman a primit-o în apartamentul prezidențial din Hotelul Granada.

De la prima întrebare s-a complăcut să i le refuze pe toate, considerându-le fără sens sau de-a dreptul cretine, fără a-i trece prin minte că în spatele fiecăreia se afla unul dintre numeroșii scriitori de valoare pe care ea îi cunoștea și îi admira după cele câteva călătorii pe care le făcuse în Columbia. Elvira, care a fost întotdeauna iute din fire, a fost nevoită să-și înghită lacrimile și să suporte dezastrul cu sufletul la gură. Intrarea pe nepusă masă a soțului Bertei Singerman i-a salvat reportajul, căci el a pus stăpânire pe situație cu un tact desăvârșit și cu un autentic simț al umorului tocmai când era pe punctul să se transforme într-un incident grav.

Elvira n-a scris apoi dialogul pe care-l plănuise cu răspunsurile divei, ci reportajul dificultăților avute cu ea. A profitat de intervenția providențială a soțului și a făcut din acesta adevăratul protagonist al întâlnirii. Când a citit interviul, pe Berta Singerman a apucat-o una dintre memorabilele ei crize de furie. Dar *Sábado* era deja săptămînalul cel mai citit, iar interviul i-a determinat creșterea tirajului pînă la o sută de mii de exemplare într-un oraș cu șase sute de mii de locuitori.

Sîngele rece și ingeniozitatea cu care Elvira Mendoza a știut să profite de prostia Bertei Singerman, pentru a-i scoate la iveală adevărata personalitate, m-au determinat să mă gîndesc pentru prima oară la posibilitățile reportajului nu ca mijloc excepțional de informare, ci mult mai mult decît atît: ca gen literar. N-aveau să treacă mulți ani pînă să constat aceasta pe pielea mea, ajungînd să cred, cum o fac și astăzi mai mult ca oricînd, că romanul și reportajul sînt copii ai aceleiași mame.

Pînă atunci mă încumetasem să public numai poezie: versuri satirice în revista Colegiului „San José” și narațiuni lirice sau sonete de dragoste închipuite în maniera grupului „Piatră și Cer”, în unicul număr al ziarului scos de Liceul Național. Cu puțin înainte, Cecilia González, complicea mea din Zipaquirá, îl convinsese pe poetul și eseistul Daniel Arango să publice un cîntecel scris de mine, cu pseudonim și cu corp de literă șapte, în colțul cel mai ascuns al suplimentului duminical al ziarului *El Tiempo*. Publicarea lui nu m-a impresionat și nici nu m-a făcut să mă simt mai poet decît eram. În schimb, cu ajutorul reportajului Elvirei am devenit conștient că în inima mea zăcea un ziarist adormit și mi-am propus să-l trezesc. Am început să citesc ziarele într-altfel. Camilo Torres și Luis Villar Borda, care au fost de acord cu mine, mi-au amintit iar de oferta lui don Juan Lozano de a mă publica în paginile sale de la *La Razón*, dar nu m-am încumetat decît cu două poeme unde conta aspectul pur tehnic și pe care nu le-am considerat niciodată ale mele. Mi-au propus să vorbească și cu Plinio Apuleyo Mendoza pentru revista *Sábado*, dar timiditatea mea înnăscută m-a avertizat că mai aveam multe de învățat înainte de a mă lansa cu capul în jos într-o meserie nouă. Totuși, descoperirea jurnalismului a avut pentru

mine o urmare imediată, fiindcă pe atunci mă muncea cugetul că tot ce scriam, în proză sau în versuri, ba chiar și compunerile de la liceu nu erau decît o imitație nerușinată după grupul „Piatră și Cer“ și mi-am propus o schimbare de fond începînd cu povestirea următoare. Practica m-a convins pînă la urmă că adverbele de mod terminate în „-mente“ sînt o manie care duce la sărăcirea demersului literar. Așa încît am început să le evit cînd îmi ieșeau în întîmpinare și de fiecare dată mă convingeam tot mai mult că obsesia de a le elimina mă obliga să caut forme mai bogate și mai expresive. De multă vreme nu mai găsești unul în cărțile mele, cu excepția vreunui citat textual. Nu știu, firește, dacă traducătorii mei au detectat și contractat și ei, din motive legate de munca lor, această fobie stilistică.

Prietenia cu Camilo Torres și Villar Borda a trecut foarte curînd dincolo de granițele aulelor și ale biroului redacției, și ne petreceam împreună mai mult timp pe stradă decît în universitate. În amîndoi mocnea o nemulțumire necruțătoare față de situația politică și socială a țării. Absorbit de misterele literaturii, nici măcar nu încercam să le înțeleg analizele și premonițiile sumbre, dar amprenta prieteniei lor a fost una dintre cele mai plăcute și mai folosite lucruri din acei ani.

La cursuri, în schimb, mă aflam într-un impas. Întotdeauna am regretat lipsa mea de devoțiune pentru meritele profesorilor de vază, care ne suportau blazarea. Printre aceștia, Alfonso López Michelsen, fiul unicului președinte columbian reales în secolul al XX-lea; cred că de aici provenea impresia generală că și el era predestinat să fie președinte, cum a și ajuns de fapt. Sosea la cursul său de introducere în Drept cu o punctualitate iritantă și cu niște haine splendide de cașmir făcute la Londra. Își ținea cursul

fără să se uite la nimeni, cu aerul acela celest al miopilor inteligenți care veșnic par că se mișcă prin visele altora. Cursurile lui mi se păreau monoloage pe o singură coardă, cum erau în ochii mei toate cursurile în afara celor de poezie, dar monotonia vocii lui avea harul hipnotic al unui îmblînzitor de șerpi. Vasta-i cultură literară avea de pe atunci un temel solid și știa s-o folosească în scris și prin viu grai, dar am început s-o apreciez numai când ne-am revăzut după câțiva ani și ne-am împrietenit, departe de toropeala cursurilor. Prestigiul său de politician înverșunat izvora din farmecul personal aproape miraculos și dintr-o luciditate primejdioasă prin care descoperea intențiile ascunse ale oamenilor. Mai ales ale celor pe care nu-i prea avea la suflet. Însă calitatea sa cea mai aleasă ca persoană publică a fost puterea uimitoare de a crea situații memorabile prin doar câteva cuvinte.

Am ajuns cu vremea prieteni buni, dar în universitate n-am fost cel mai sîrguincios student al lui, iar timiditatea mea fără leac mă făcea să păstrez o distanță de netrecut, îndeosebi față de oamenii pe care îi admiram. Din toate aceste motive m-a surprins grozav că m-a primit la examenul de la sfîrșitul primului an, cu toate absențele care-mi creaseră pe drept reputația de student invizibil. Am apelat la vechiul meu truc de a mă abate de la subiect cu digresiuni retorice. Mi-am dat seama că profesorul era conștient de șiretlicul meu, dar că-l aprecia poate ca o diversivune literară. Singura dată când m-am poticnit a fost atunci când, în agonia examenului, am folosit cuvîntul „prescripție” și el s-a grăbit să mă pună să-l definesc, pentru a fi sigur că știam despre ce vorbeam.

– „A prescrie” înseamnă a cîștiga un drept după un anumit timp, i-am spus.

El m-a întrebat imediat:

– A-l câștiga sau a-l pierde?

Era totuna, dar n-am mai zis nimic din pricina nesiguranței mele înnăscute și cred că a făcut atunci una dintre celebrele-i glume de salon, pentru că mi-a pus calificativul fără să țină cont de ezitarea mea. După câțiva ani i-am comentat incidentul, dar nu și l-a amintit, firește, însă pe atunci nici el și nici eu nu mai eram siguri că episodul se petrecuse astfel.

Amîndoi am găsit în literatură un minunat refugiu spre a uita de politică și de misterele prescripției și descoperiam cărți surprinzătoare și scriitori uitați în cursul unor discuții infinite care uneori ajungeau să-i pună pe fugă pe cei care ne vizitau și să ne exaspereze soțiile. Mama mă convinsese că sîntem rude și eram într-adevăr. Totuși, pasiunea noastră împărtășită pentru cîntecele numite *vallenatos* ne apropia mai mult decît orice legătură de rudenie îndepărtată.

Altă rudă din partea tatei, descoperită întîmplător, era Carlos H. Pareja, profesor de economie politică și proprietarul librăriei „Grancolumbia“, preferată de studenți pentru bunul obicei de a expune noile cărți ale marilor autori pe mese descoperite și fără supraveghere. Chiar și noi, studenții lui, năvăleam în local în clipele de neatenție de pe înserat și subtilizam cărți prin adevărate scamatorii, luîndu-ne după preceptul studentesc că a fura cărți e un delict, dar nu și un păcat. Rolul meu în aceste asalturi se limita, nu din virtute, ci din frică, la a-i acoperi pe cei mai abili, cu condiția ca, pe lîngă cărțile pentru ei, să ia și unele indicate de mine. Într-o seară, cînd unul dintre complicii mei tocmai șterpeliase *Orașul fără Laura* de Francisco Luis

Bernárdez, am simțit o gheară cumplită înfigându-mi-se în umăr și am auzit o voce de sergent:

– În sfârșit, la naiba!

M-am întors îngrozit și m-am pomenit nas în nas cu profesorul Carlos H. Pareja, pe când cei trei complici ai mei au fugit ca din pușcă. Din fericire, înainte de a apuca să mă scuz, mi-am dat seama că profesorul nu mă luase prin surprindere din pricina vreunei cărți furate, ci pentru că nu mă mai văzuse la cursul lui de mai bine de o lună. După o mustrare mai curînd convențională, m-a întrebat:

– Ești, într-adevăr, fiul lui Gabriel Eligio?

Eram, bineînțeles, dar i-am răspuns că nu, deoarece știam că tatăl lui și al meu erau, de fapt, neamuri care se distanțaseră din pricina unui incident personal pe care nu l-am înțeles niciodată. Însă mai târziu a aflat adevărul și din ziua aceea mi s-a adresat cu „nepoate“, în librărie sau la cursuri, și am păstrat o legătură mai degrabă familială decît literară, deși el scrisese și publicase mai multe volume de versuri inegale ca valoare cu pseudonimul Simón Latino. Descoperirea înrudirii i-a folosit totuși numai lui, căci eu nu m-am mai pretat să-i acopăr pe cei care furau cărți.

Alt profesor excelent, Diego Montaña Cuéllar, era reversul lui López Michelsen, cu care părea să se afle într-o rivalitate secretă. López, în calitate de liberal independent, iar Montaña Cuéllar în aceea de radical de stînga. Am avut raporturi bune în afara universității cu acesta din urmă și mi s-a părut întotdeauna că López Michelsen mă vedea ca pe un poet în fașă, pe când Montaña Cuéllar mă considera o bună reclamă pentru prozelitismul său revoluționar.

Simpatia mea pentru Montaña Cuéllar provine de la un incident pe care l-a avut cu trei tineri ofițeri de la Academia Militară care asistau la cursurile lui în uniformă de

paradă. Erau de o punctualitate cazonă, se așezau unul lângă altul, veșnic pe aceleași locuri, mai departe de ceilalți, luau notițe cu îndârjire și obțineau calificative îndreptățite la examenele cele mai grele. Diego Montaña Cuéllar i-a sfătuit în particular, încă din primele zile, să nu mai vină la facultate în uniformă. Ei i-au răspuns cât se poate de politicoasă că ascultau de ordinele superiorilor și n-au ratat nici o ocazie ca să-l facă să simtă acest lucru. În orice caz, dincolo de ciudățeniile lor, pentru studenți și profesori a fost întotdeauna limpede că cei trei ofițeri erau studenți remarcabili.

Veneau îmbrăcați în uniforme lor identice, impecabile, veșnic nedespărțiți și punctuali. Se așezau în aceeași formație și erau studenții cei mai serioși și cei mai meto-dici, dar mi s-a părut mereu că trăiau într-o lume diferită de a noastră. Dacă le adresai un cuvânt, erau atenți și amabili, dar de un formalism de neînvinș: nu spuneau nimic în plus față de ceea ce erau întrebați. În timpul examenelor, noi, civilii, ne împărțeam în grupe de câte patru ca să învățăm prin cafenele, ne întâlneam simbăta pe la baluri, la marșurile de protest ale studenților, prin cârciumile liniștite și bordelurile lugubre de pe vremea aceea, dar niciodată nu am dat, nici măcar din întâmplare, de colegii noștri militari.

Abia dacă am schimbat cu ei vreun salut în tot anul acela lung când ne-am văzut la universitate. Nici nu era timp, căci soseau la fix la cursuri și plecau după ultimul cuvânt al profesorului, fără să stea de vorbă cu nimeni, decît cu alți militari tineri din anul doi, cu care își petreceau pauzele. Niciodată nu le-am știut numele și nici n-am mai aflat nimic despre ei. Astăzi îmi dau seama că în cea mai mare măsură reticența nu provenea din partea lor, ci dintr-a mea, căci n-am putut uita în veci amărăciunea cu

care bunicii evocau războaiele lor pierdute și masacrele atroce de pe plantațiile bananiere.

Jorge Sotodel Corral, profesorul de Drept constituțional, avea faima de a ști pe dinafară toate constituțiile din lume și la cursuri ne uluia întruna cu inteligența-i strălucită și cu erudiția-i juridică, umbrită numai de un simț redus al umorului. Cred că era unul dintre profesorii care făceau tot posibilul să nu lase să li se întrevadă la cursuri opiniile politice diferite, dar acestea răzbăteau mai mult decît bănuiau ei înșiși. Pînă și din gesturile cu mîinile și din emfaza ideilor, căci universitatea era locul unde se simțea cel mai bine pulsul profund al unei țări aflate în pragul unui nou război civil, după patruzeci și ceva de ani de pace înarmată.

În pofida absenteismului meu cronic și a nepăsării mele față de știința dreptului, am trecut examenele din primul an, învățînd pe rupe în ultimul moment la materiile ușoare și la cele mai grele folosindu-mă de vechiul truc de a mă abate de la subiect prin tot felul de mijloace ingenioase. Adevărul este că nu mă simțeam bine în pielea mea și nu știam cum să merg mai departe pe bîjbîite pe drumul acela care se înfunda. Nu înțelegeam dreptul deloc și mă interesa mult mai puțin decît oricare dintre materiile de liceu, iar acum mă simțeam suficient de adult pentru a lua singur hotărîrile care mă priveau. La sfîrșit, după șaisprezece luni de supraviețuire miraculoasă, nu m-am ales decît cu un grup de prieteni pentru tot restul vieții.

Interesul meu redus pentru învățătură a devenit și mai mic după ecoul articolului scris de Ulise, mai cu seamă în universitate, unde cîțiva dintre colegi au început să mă numească maestru și să mă prezinte ca scriitor. Aceasta coincidea cu hotărîrea mea de a învăța să construiesc structura

unei narațiuni verosimile și, totodată, fantastice fără nici o fisură, urmînd modele desăvîrșite și riguroase, ca *Oedip rege* de Sofocle, al cărui protagonist cercetează uciderea părintelui său și descoperă pînă la urmă că asasinul este chiar el; ca *Laba de maimuță* de W.W. Jacob, care este povestirea perfectă, unde tot ce se petrece e întîmplător; ca *Bulgăre de seu* de Maupassant, și ca mulți alți mari păcătoși, odihnească-I Domnul în împărăția Sa. Cu asta mă ocupam într-o duminică seara cînd mi s-a întîmplat, în sfîrșit, ceva ce merită povestit. Îmi petrecusem aproape toată ziua vînturîndu-mi neîmplinirile de scriitor cu Gonzalo Mallarino, în casa lui de pe bulevardul Chile și, cînd mă întorceam la pensiune cu ultimul tramvai, în stația Chapinero a urcat un faun în carne și oase. Am spus bine: un faun. Am observat că nici unul dintre puținii pasageri de la miezul nopții nu s-a arătat surprins la vederea lui și aceasta m-a făcut să mă gîndesc că era unul dintre vînzătorii de dulciuri de prin parcurile pentru copii, care se deghizase. Însă realitatea m-a convins că n-aveam de ce să mă îndoiesc, coarnele și barba lui fiind la fel de sălbatice ca ale unui țap, pînă într-atît, încît atunci cînd am trecut pe lîngă el m-a răzbit izul părului său. Înainte de strada Veintiseis, cea cu cimitirul, s-a dat jos cu niște gesturi de adevărat tată de familie și s-a făcut nevăzut printre copacii din parc.

După miezul nopții, deșteptat de zvîrcolele mele, Domingo Manuel Vega m-a întrebat ce pățisem. „Păi s-a suit un faun în tramvai“, i-am spus pe jumătate adormit. El mi-a replicat trezit de-a binelea că, dacă era un coșmar, precis că se datora proastei digestii din acea zi de duminică, dar că, dacă era subiectul viitoarei mele povestiri, i se părea fantastic. A doua zi dimineață n-am mai știut dacă văzusem cu adevărat un faun în tramvai sau dacă fusese o

nălucire duminicală. La început am crezut că, răpus de oboseala de peste zi, adormisem și avusesem un vis atît de limpede, că nu-l puteam rupe de realitate. Dar pentru mine esențialul n-a fost să aflu dacă faunul era real, ci că trăisem episodul ca și cum ar fi fost. Adevărat sau visat, nu se cuvenea deci să-l consider rod al unei amăgiri a imaginației, ci o experiență miraculoasă a vieții mele.

L-am descris prin urmare a doua zi dintr-o trăsătură de condei, am pus foile sub pernă și le-am recitit mai multe nopți de-a rîndul, înainte de a adormi, și dimineța la sculare. Era o transpunere naturalistă și literală a episodului din tramvai, așa cum s-a întîmplat, și într-un stil la fel de banal ca știrea despre un botez dintr-o rubrică mondenă de ziar. În sfîrșit, asaltat de noi îndoieli, m-am decis s-o supun încercării fără greș a literei tipărite, dar nu la *El Espectador*, ci la suplimentul literar de la *El Tiempo*. Ar fi fost poate un mod de a cunoaște și altă părere, diferită de cea a lui Eduardo Zalamea, fără să-l compromit pe acesta atrăgîndu-l într-o aventură pe care n-avea nici un motiv s-o împărtășim. Am trimis povestirea printr-un coleg de pensiune împreună cu o scrisoare pentru don Jaime Posada, noul și foarte tînărul director al „Suplimentului Literar” scos de *El Tiempo*. Însă povestirea n-a fost publicată și scrisoarea a rămas fără răspuns.

Povestirile din perioada aceea, în ordinea în care au fost scrise și publicate în „Sfîrșitul săptămînii”, au dispărut din arhivele de la *El Espectador* cînd forțele de ordine oficiale au luat cu asalt și au incendiat ziarul, la 6 septembrie 1952. Eu nu mai aveam nici o copie și nici prietenii cei mai grijulii nu aveau, așa că am crezut cu oarecare ușurare că pieriseră arse de uitare. Cu toate acestea, unele suplimente literare din provincie le reproduseseră fără autorizație, iar

altele s-au publicat prin diferite reviste, pînă cînd au fost strînse într-un volum de Editura Alfil din Montevideo, în 1972, sub titlul uneia dintre ele: *Nabo, negrul care a făcut îngerii să aștepte*.

Lipsea una, care n-a fost niciodată inclusă în carte, poate pentru că nu exista o versiune satisfăcătoare: *Tubal Cain făurește o stea*, publicată de *El Espectador* la 17 ianuarie 1948. Numele protagonistului, lucru pe care nu-l știe toată lumea, e al unui fierar din Biblie care a inventat muzica. Au fost trei povestiri. Citite în ordinea în care au fost scrise și publicate, mi s-au părut inconsecvente și abstracte, unele chiar aiurite, și nici una nu se întemeia pe sentimente reale. N-am reușit niciodată să stabilesc criteriul cu care le-a citit un critic atît de sever ca Eduardo Zalamea. Pentru mine prezintă totuși o importanță pe care n-o mai au în ochii nimănui, căci în fiecare dintre ele există ceva care răspunde amănunțit desfășurării a vieții mele din acea vreme.

Multe dintre romanele pe care le citeam și le admiram pe atunci mă interesau numai pentru învățămintele de natură tehnică. Cu alte cuvinte, pentru arhitectura lor secretă. De la abstracțiile metafizice din primele trei povestiri pînă la ultimele trei de pe atunci, am găsit jaloane foarte precise și nespuse de utile pentru formația de bază a unui scriitor. Nu-mi trecuse prin minte ideea de a explora alte forme literare. Mă gîndeam că povestirea și romanul erau nu numai două genuri deosebite, ci și două entități de natură diferită și că ar fi fatal să fie confundate. Astăzi continui să cred ca și atunci, convins mai mult ca oricînd de supremația povestirii față de roman.

Publicarea povestirilor în *El Espectador* mi-a adus, pe lîngă succesul literar, și alte probleme mai pămîntești și mai amuzante. Prieteni zăpăciți mă opreau pe stradă să-mi

ceară cîte un împrumut salvator, fiindcă nu puteau crede că un scriitor despre care se vorbea atît nu primea sume enorme pentru povestirile lui. Foarte puțini m-au crezut cînd le-am spus adevărul, că n-am primit niciodată un ban pe publicarea lor și că nici nu mă așteptam la așa ceva, deoarece așa se obișnuia în presa din țara noastră. Și mai cumplită a fost dezamăgirea tatălui meu cînd s-a convins că nu-mi puteam asuma propriile cheltuieli, avînd în vedere că trei dintre cei unsprezece frați cîți eram se aflau la studii. Familia îmi trimitea treizeci de pesos pe lună. Dar pensiunea mă costa optsprezece, fără dreptul de a mîncă ouă la micul dejun, și veșnic mă vedeam obligat să iau din acești bani pentru cheltuieli neprevăzute. Din fericire, nu știu de unde căpătasem obiceiul să schițez înconștient desene pe marginea ziarelor, pe șervețele prin restaurante, pe mesele de marmură ale cafenelelor. Mă încumet să cred că desenele acelea erau descendentele directe ale celor pe care le făceam în copilărie pe pereții atelierului de argintărie al bunicului și că erau poate supape comode pentru a-mi ușura sufletul. Un vecin de masă întîlnit întîmplător la „El Molino“, care avea pile la un minister unde urma să se angajeze ca desenator fără să aibă nici cea mai mică idee de desen, mi-a propus să-i fac eu munca și să împărțim leafa. Niciodată în viață n-am mai fost atît de aproape de corupție, dar nu chiar atît de aproape cît să-mi pară rău.

Și interesul meu pentru muzică a sporit în epoca aceea cînd cîntecele populare din Caraibe – cu care fusesem înțărcat – au ajuns la modă în Bogotá. Programul cu cea mai mare audiență era „La hora costeña“, al cărei animator era don Pascual Delvecchio, un fel de ambasador muzical de pe coasta atlantică în capitală. Devenise atît de popular acest program duminica dimineata, încît noi, studenții din

Caraibe, ne duceam să dansăm în localul postului de radio pînă seara târziu. Acela a fost începutul uriașei popularități a melodiilor noastre în zonele din interiorul țării, ajungînd mai târziu pînă în colțurile cele mai îndepărtate, și o adevărată promovare socială a studenților de pe coastă în Bogotá.

Unicul inconvenient era spectrul unei căsătorii cu de-a sila. Nu știu ce precedente nefericite răspîndiseră pe toată coasta superstiția că fetele de măritat din capitală se lăsau ușor cucerite de noi, băieții care veneam de aici, și ne ademeneau în patul lor ca să ne oblige la însurătoare. Și n-o făceau din dragoste, ci pentru iluzia de a trăi cu o fereastră spre mare. N-am crezut niciodată în superstiția aceea. Dimpotrivă, cele mai ingrate amintiri din viața mea sînt legate de bordelurile sinistre de la periferia capitalei, unde ne duceam să ne golim după bețiile noastre sumbre. În cel mai dezgustător dintre ele puțin mi-a lipsit să-mi pierd firicelul de viață pe care-l mai aveam în mine cînd o femeie la care tocmai fusesem apăru despuiată pe coridor, strigînd că-i furasem doisprezece pesos dintr-un sertar de la măsuta de toaletă. Două gorile de-ale casei m-au doborât cu pumnii și nu s-au mulțumit doar să-mi ia din buzunar ultimii doi pesos care-mi mai rămăseseră, după o împreunare sordidă, ci m-au mai și dezbrăcat în pielea goală, cercetîndu-mă cu degetul în toate felurile în căutarea banilor furați. În orice caz, hotărîseră să nu mă omoare, ci să mă predea la poliție, cînd femeia și-a amintit că schimbase cu o zi în urmă ascunzătoarea și și-a găsit banii neatinși.

Printre prietenii care mi-au rămas din universitate, cea a lui Camilo Torres n-a fost numai de neuitat, ci și cea mai dramatică din tinerețea noastră. Într-o zi n-a venit la

cursuri, pentru prima oară. Motivul s-a împrăștiat ca praful de pușcă.

Își strînsese lucrurile și se hotărîse să fugă de acasă la seminarul din Chiquinquirá, la o sută și ceva de kilometri de Bogotá. Mama lui l-a ajuns din urmă în gară, l-a adus înapoi și l-a încuiat în bibliotecă. M-am dus să-l văd și l-am găsit mai palid ca de obicei, cu un poncho alb și cu o seninătate ce m-a făcut să mă gîndesc pentru prima oară că era într-o stare de grație. Decisese să intre la seminar dintr-o vocație pe care o ascundea foarte bine, dar căreia era hotărît să i se supună pînă la sfîrșit.

- Ce-a fost mai greu a trecut, mi-a zis.

Era felul lui de a-mi spune că se despărțise de logodnică și că ea îi aproba decizia. După acea seară care m-a îmbogățit sufletește, mi-a făcut un dar de neînțeles: *Originea speciilor* de Darwin. Mi-am luat adio de la el cu strania certitudine că era pentru totdeauna.

L-am pierdut din vedere cît a stat la seminar. Aveam știri vagi că se dusese la Louvain pentru trei ani de studii teologice și că vocația nu îi schimbase spiritul studentesc și purtările laice, iar fetele care oftau după el îl tratau ca pe un actor de cinema dezarmat de sutană.

După zece ani, cînd s-a întors la Bogotá, își asumase trup și suflet condiția de preot, dar își păstra tot ce fusese mai bun în el pe vremea adolescenței. Eu eram pe atunci scriitor și ziarist fără diplomă, căsătorit și cu un băiat, Rodrigo, născut pe 24 august 1959, la clinica Palermo din Bogotá. Am hotărît în familie să fie botezat de Camilo. Nașul avea să fie Plinio Apuleyo Mendoza, cu care soția mea și cu mine legaserăm mai demult o prietenie frățască. Nașa a fost Susana Linares, soția lui Germán Vargas, care-mi împărtășise tainele artei lui de ziarist destoinic și de prieten

bun. Camilo era mai apropiat de Plinio decît noi și de o bună bucată de vreme însă nu voia să-l accepte ca naș din pricina afinităților pe care le avea pe atunci cu comuniștii și poate și a spiritului său glumeț care putea strica ușor solemnitatea ceremoniei. Susana se angajă să se ocupe de formarea spirituală a copilului și Camilo n-a mai găsit ori n-a mai vrut să găsească alte argumente ca să se împotrivească.

Botezul a avut loc la capela clinicii Palermo, în penumbra înghețată de la șase seara, fără nimeni altcineva decît nașii și cu mine, și un țăran cu poncho și opinci care se apropie parcă plutind spre a asista la ceremonie fără să bată la ochi. Cînd Susana a sosit cu nou-născutul, nașul incorigibil a lansat în glumă prima provocare:

– O să facem din copilul ăsta un mare *guerrillero*¹.

Camilo a ripostat, pregătindu-și cele necesare pentru botez, pe același ton: „Da, dar un *guerrillero* al Domnului“. Și începu ceremonia cu o hotărîre nestrămutată, cu totul neobișnuită în anii aceia:

– Îl voi boteza în spaniolă, pentru ca incredulii să înțeleagă ce înseamnă acest sacrament.

Vocea îi răsuna într-o spaniolă bombastică pe care o urmăream prin intermediul latinei de la vîrsta încă fragedă cînd fusesem ministrant în Aracataca. În momentul în care trebuia să toarne apa peste copil, fără să se uite la nimeni, Camilo născoci altă formulă provocatoare:

– Cei care cred că în clipa de față Sfîntul Duh se poartă asupra acestui prunc să îngenuncheze.

Nașii și cu mine am rămas în picioare, cam stingheriți de șiretlicul prietenului nostru preotul, în vreme ce copilul

¹ „Luptător“.

zbiera sub dușul cu apă rece. Singurul care a îngenuncheat a fost țăranul cu opinci. Impactul acestui episod mi-a rămas ca una dintre învățăturile cele mai severe pe care le-am primit în viață, fiindcă am crezut mereu că țăranul fusese adus în mod premeditat de Camilo spre a ne pedepsi cu o lecție de umilință. Sau, cel puțin, de bună-creștere.

L-am revăzut arareori și veșnic din vreo pricină importantă și urgentă, aproape întotdeauna în legătură cu lucrările sale de binefacere în ajutorul celor persecutați politic. Într-o dimineață, a venit în locuința mea de proaspăt căsătorit cu un hoț de prin case care își ispășise pedeapsa, dar poliția nu-l lăsa în pace: îi fura tot ce avea la el. Într-un rînd, i-am dat de pomană o pereche de bocanci cu o talpă specială pentru mai mare siguranță. La puține zile, femeia de serviciu din casă a recunoscut tălpile în poza unui delincvent de pe stradă, găsit mort într-un șanț. Era prietenul nostru, hoțul.

Nu pretind că episodul acesta ar avea vreo legătură cu destinul lui Camilo, dar după cîteva luni s-a dus la Spitalul Militar, să-și viziteze un prieten bolnav, și nu s-a mai știut nimic de el pînă cînd guvernul a anunțat că făcea parte din gherila Armatei de Eliberare Națională. A murit la 5 februarie 1966, la treizeci și șapte de ani, într-o ciocnire cu o patrulă militară.

Intrarea lui Camilo la seminar coincisese cu hotărîrea mea lăuntrică de a nu mai pierde timpul la Facultatea de Drept, însă n-am avut curajul să-mi mai înfrunt odată pentru totdeauna părinții. De la fratele meu Luis Enrique – care venise la Bogotá, la un post bun, în februarie 1948 – am aflat că ei erau atît de mulțumiți de rezultatele mele la bacalaureat și din primul an de Drept, încît mi-au trimis în chip de surpriză mașina de scris cea mai ușoară și cea mai

modernă pe care au găsit-o pe piață. Prima pe care am avut-o în viață și totodată cea mai fără noroc, deoarece chiar în aceeași zi am amanetat-o pe doisprezece pesos, ca să putem continua petrecerea de bun-venit cu fratele meu și cu colegii de pensiune. A doua zi, înnebuniți de durere de cap, ne-am dus la casa de amanet să vedem dacă mașina era tot acolo, cu ambalajul intact, și să ne asigurăm că va sta mai departe în condiții optime pînă cînd ne-ar pica din cer banii s-o răscumpărăm. Am avut o ocazie bună cînd m-a plătit partenerul meu, falsul desenator, dar în ultimul moment ne-am hotărît să lăsăm răscumpărarea pe mai tîrziu. Ori de cîte ori fratele meu și cu mine treceam prin dreptul casei de amanet, împreună sau fiecare în parte, constatam din stradă că mașina era la locul ei, învelită ca o bijuterie în celofan și cu o fundă de organdi, printre șirurile de aparate de uz casnic bine protejate. După o lună, calculele optimiste făcute în euforia beției tot nu se potriveau, dar mașina continua să fie neatinsă la locul ei și acolo putea sta mult și bine cîtă vreme plăteam la termen dobînzile trimestriale.

Cred că pe atunci nu eram conștienți încă de îngrozitoare tensiuni politice care începeau să tulbure țara. În ciuda prestigiului de conservator moderat cu care Ospina Pérez a venit la putere, majoritatea partidului său știa că victoria fusese posibilă numai datorită diviziunii liberalilor. Aceștia, buimăciți de lovitură, îi reproșau lui Alberto Lleras imparțialitatea sinucigașă care a făcut posibilă înfrîngerea. Doctorul Gabriel Turbay, mai copleșit de firea-i depresivă decît de voturile adverse, a plecat aiurea în Europa, fără nici un rost, cu pretextul unei specializări în cardiologie, și a murit singur, răpus de astmul înfrîngerii, după un an și jumătate, printre florile de hîrtie și goblenurile

ofilite de la Hotelul Athénée Palace din Paris. Jorge Eliécer Gaitán, în schimb, nu și-a întrerupt nici o zi campania electorală în perioada următoare, ci și-a radicalizat cu desăvârșire poziția printr-un program de însănătoșire morală a Republicii, care a depășit divizarea tradițională dintre liberali și conservatori, făcînd-o mai profundă și mai realistă pe aceea orizontală dintre exploataatori și exploatați: pe de o parte, țara politicianilor și pe de alta, națiunea. Cu strigătul său istoric – „La atac!” – și cu energia-i supranaturală, a împrăștiat sămînța rezistenței chiar și în colțurile cele mai îndepărtate, printr-o uriașă campanie de agitație care a cîștigat treptat teren, în mai puțin de un an, ajungînd în pragul unei adevărate revoluții sociale.

Numai astfel am devenit conștienți că țara risca să se prăbușească în prăpastia aceluiași război civil în care ne zbăteam de la cucerirea independenței față de Spania și care se abătea acum asupra strănepoților protagoniștilor inițiali. Partidul Conservator, care recîștigase președinția după patru alegeri consecutive, datorită scindării liberalilor, era hotărît să lupte prin orice mijloace ca să n-o mai piardă. În acest scop, guvernul lui Ospina Pérez promova o politică de devastare care a însîngerat țara pînă și în viața de zi cu zi a familiilor.

Cu inconștiența mea politică și cu capul în norii literaturii, nici măcar nu întrezărisem acea realitate evidentă pînă în seara în care, întorcîndu-mă la pensiune, m-am pomenit cu fantoma conștiinței mele. Orașul pustiu, biciuit de vîntul înghețat care sufla pe coastele dealurilor, era asediat de vocea metalică și de emfaza deliberat de periferie a lui Jorge Eliécer Gaitán, care-și ținea discursul obișnuit din fiecare vineri la Teatrul Municipal. Capacitatea sălii nu depășea o mie de persoane înghesuite ca sardelele, dar

discursul se propaga în unde concentrice, mai întâi prin megafoanele de pe străzile adiacente, iar apoi prin aparatele de radio date la maximum, care răsunau ca plesnituri de bici în aerul oraşului buimăcit, acaparînd pentru trei şi chiar pentru patru ore audienţa naţională.

În seara aceea am avut impresia că sînt singur pe stradă, cu excepţia colţului de la intersecţia principală unde se afla sediul ziarului *El Tiempo*, păzit ca în toate vinerile de un pluton de poliţişti înarmaţi ca de război. A fost o revelaţie pentru mine, care avusesem aroganţa de a nu crede în Gaitán, şi în seara aceea am înţeles brusc că trecuse dincolo de hispanitate şi inventa o *lingua franca* pentru toţi, nu atît prin ce spuneau cuvintele, cît prin impactul şi modulaţiile vocii. În discursurile sale grandioase, el însuşi îşi sfătuia ascultătorii, pe un maliţios ton paternal, să se întoarcă în linişte la casele lor, iar ei îi luau sfatul drept un ordin cifrat pentru a-şi exprima revolta faţă de inegalităţile sociale şi de puterea unei cîrmuiri brutale. Chiar şi poliţiştii care trebuiau să vegheze la respectarea ordinii publice se simţeau motivaţi printr-un avertisment pe care-l interpretau pe dos.

Tema discursului din seara aceea era o trecere în revistă necruţătoare a ravagiilor provocate de violenţa oficială, prin politica sa de devastare cu scopul de a nimici opoziţia liberală, cu un număr incalculabil de morţi provocate de forţele de ordine în zonele rurale şi cu mulţimi de refugiaţi fără acoperiş şi fără pîine la oraşe. După un bilanţ înspăimîntător al asasinatelor şi al fărădelegilor, Gaitán a început să ridice tonul şi să se desfete rostind cuvînt după cuvînt, frază după frază, într-o prodigioasă desfăşurare de efecte retorice cu puternic impact. Încordarea publicului sporea o dată cu glasul lui, pînă la explozia finală ce izbucni

În tot orașul și răsună prin radio în cele mai îndepărtate colțuri ale țării.

Mulțimea înflăcărată se aruncă în stradă într-o încăierare fără vărsare de sânge, cu acordul secret al poliției. Cred că în noaptea aceea am înțeles în sfârșit dezamăgirile bunicului și analizele lucide ale lui Camilo Torres Restrepo. Eram surprins că la Universitatea Națională studenții continuau să fie liberali sau conservatori, cu unele nuclee comuniste, dar breșa făcută de Gaitán în țară nu se simțea și acolo. Am ajuns la pensiune năucit de șocul acelei seri și l-am găsit pe colegul meu de cameră stînd în pat și citindu-l în tihnă pe Ortega y Gasset.

– Sînt un alt om, doctore Vega, i-am spus. Acum știu cum și de ce izbucneau războaiele colonelului Nicolás Márquez.

După cîteva zile – pe 7 februarie 1948 – Gaitán a organizat cea dintîi manifestație politică la care am asistat în viața mea: un marș al tăcerii în memoria nenumăratelor victime ale violenței oficiale din țară, cu peste șaiszeci de mii de femei și bărbați îmbrăcați în doliu din cap pînă-n picioare, cu steagurile roșii ale partidului și steagurile negre ale durerii. Cuvîntul de ordine era unul singur: tăcerea absolută. Și lumea o respecta cu un dramatism de neconceput, pînă și pe balcoanele caselor și ale birourilor de unde fuseserăm văzuți trecînd pe bulevardul principal, în masă compactă, pe toată porțiunea cuprinsă între unsprezece străzi perpendiculare. O femeie murmură lîngă mine o rugăciune. Un bărbat din dreptul ei o privi, surprins:

– Doamnă, vă rog!

Ea scoase un geamăt cerînd parcă iertare și se cufundă în marea de fantome. M-a podidit însă plînsul cînd am auzit pașii măsurați și respirația mulțimii în liniștea aceea supranaturală. Eu venisem fără nici o convingere politică,

atras de curiozitatea tăcerii și dintr-o dată mă trezisem cu un nod în gât. Cuvîntarea lui Gaitán în Piața Bolívar, din balconul Inspectoratului municipal, a fost un discurs funebru cu o încărcătură emoțională cutremurătoare. Contrar pronosticurilor sinistre ale propriului partid, cuvîntul de ordine a fost respectat cu strășnicie: nu s-au auzit nici un fel de aplauze.

Așa s-a desfășurat marșul tăcerii, cel mai mișcător din cîte s-au făcut în Columbia. Impresia partizanilor și a dușmanilor, după seara aceea istorică, a fost că alegerea lui Gaitán era inevitabilă. O știau și conservatorii, din pricina violenței care contaminase în cel mai înalt grad toată țara, a ferocității poliției împotriva liberalismului dezarmat și a politicii de devastare. Expresia cea mai tenebroasă a stării de spirit care domnea pretutindeni a fost ceea ce s-a întîmplat la acel sfîrșit de săptămîină la corida din Bogotá, unde spectatorii din tribune s-au repezit în arenă, revoltați de blîndețea taurului și de neputința toreadorului de a-l omorî. Mulțimea dezlănțuită a sfișiat în bucăți taurul viu. Numeroși ziariști și scriitori care au trăit oroarea aceea sau au aflat-o din auzite au interpretat-o ca simptomul cel mai înfiorător al furiei turbate care cuprindea țara.

În atmosfera aceea de tensiune extremă s-a deschis la Bogotá cea de a Noua Conferință Panamericană, pe 30 martie, la patru și jumătate după-amiaza. Renovarea orașului – conform gusturilor pompoase ale ministrului de Externe Laureano Gómez care, în virtutea funcției sale, era președintele conferinței – costase o avere. Asistau miniștrii de Externe ai tuturor țărilor din America Latină și personalități ale zilei. Fuseseră invitați de onoare cei mai de vază politicieni columbieni, cu unica și semnificativa excepție a lui Jorge Eliécer Gaitán, eliminat fără îndoială prin extrem

de grăitorul veto al lui Laureano Gómez și poate și al unor conducători liberali care îl detestau pentru atacurile împotriva oligarhiei comune ambelor partide. Vedeta conferinței era generalul George Marshall, delegat al Statelor Unite și marele erou al recentului încheiat război mondial, avînd aura strălucitoare a unui artist de cinema întrucît conducea reconstrucția Europei distruse de conflagrație.

Cu toate acestea, vineri, pe 9 aprilie, omul zilei în știrile de presă a fost Jorge Eliécer Gaitán, pentru că obținuse achitarea locotenentului Jesús María Cortés Poveda, acuzat de uciderea ziaristului Eudoro Galarza Ossa. Sosise plin de euforie la biroul său avocațial, la intersecția veșnic aglomerată a străzii Séptima cu bulevardul Jiménez de Quesada, cu puțin înainte de opt dimineța, deși stătuse la proces pînă în zori. Avea mai multe întîlniri în orele următoare, dar acceptă imediat cînd Plinio Mendoza Neira l-a invitat, pe la unu fără ceva, să ia masa de prînz cu șase prieteni personali și cu politicieni care veniseră la el la cabinet să-l felicite pentru această victorie juridică pe care ziarele nu apucaseră încă s-o publice. Printre aceștia se număra și medicul său personal, Pedro Eliseo Cruz, care făcea parte și din anturajul său politic.

În această atmosferă încordată m-am așezat la masă în sufrageria pensiunii unde locuiam, la trei străzi mai încolo de locul respectiv. Nu-mi aduseseră încă supa cînd Wilfrido Mathieu se postă speriat în dreptul mesei.

— S-a dus naibii țara asta, mi-a spus. Tocmai l-au omorît pe Gaitán în față la „El Gato Negro“.

Mathieu era un student model de la Medicină, secția de chirurgie, originar din Sucre, ca alți chiriași din pensiune, și care era chinuit întruna de presimțiri sinistre. Nu se împlinise o săptămînă de cînd ne anunțase cît de iminentă și

de temut, prin consecințele sale dezastruoase, ar putea fi asasinarea lui Jorge Eliécer Gaitán. Însă n-a mai impresiionat pe nimeni, căci nu era nevoie de nici o presimțire pentru a presupune așa ceva.

Abia dacă am fost în stare să traversez ca din pușcă bulevardul Jiménez de Quesada și să ajung cu răsuflarea tăiată în fața cafenelei „El Gato Negro“, aproape de colțul străzii Séptima. Tocmai duseseră rănitul care era încă în viață, dar fără nici o speranță la Clinica Centrală, cam la patru străzi mai departe. Un grup de bărbați își îmbibau batistele în balta de sânge cald, spre a le păstra ca relicve istorice. O femeie cu șal negru și opinci, dintre numeroasele care vindeau tot felul de fleacuri în locul acela, strigă văzându-și șalul însîngerat:

– Ticăloșii, mi l-au omorât!

Lustragiii, înarmați cu cutiile lor de lemn, încercau să dea jos jaluzelele metalice de la poarta farmaciei „Nueva Granada“, unde puținii polițiști de gardă închiseseră agresorul pentru a-l feri de gloata turbată. Un bărbat înalt și foarte stăpîn pe sine, cu un impecabil costum gri ca de nuntă, îi ațîța pe cei din jur cu strigăte bine calculate. Și, pe deasupra, atît de eficace, încît proprietarul farmaciei ridică jaluzelele de teamă să nu le dea foc. Agresorul, cuprins de panică în fața mulțimii dezlănțuite care se repezi înspre el, se agăță de un agent.

– Domnule agent, imploră aproape fără voce, nu-i lăsați să mă omoare!

Nu-l voi putea uita niciodată. Avea părul răvășit, o barbă de două zile și era livid la față ca un mort, cu ochii ieșiți din orbite de groază. Purta un costum foarte uzat, cu dungi verticale, iar mulțimea îi rupsese reverele. A fost o apariție instantanee care avea să dăinuie însă, căci lustragiii l-au

smuls din mâinile polițiștilor lovindu-l cu cutiile și au început să-l calce în picioare. Când s-a abătut primul val, își pierduse un pantof.

- La palat! strigă poruncitor bărbatul în gri care n-a fost identificat niciodată. La palat!

Cei mai exaltați îl ascultară. Înșfăcă războiul de glezne trupul însîngerat și-l tîrîră pe strada Séptima pînă la piața Bolívar, printre ultimele tramvaie blocate de evenimente, insultînd cu sălbăcie guvernul. De pe trotuare și balcoane erau încurajați cu țipete și cu aplauze, iar cadavrul desfigurat de lovituri își lăsa pe caldarîm fișii de haine și de carne. Mulți se alăturau marșului, care nu trecuse bine de șase străzi, că și căpătase o mărime și o forță năvalnică, de parcă era gata să izbucnească un război. Trupului strivit nu-i mai rămăseseră decît indispensabilii și un pantof.

Piața Bolívar, de curînd renovată, nu mai avea măreția din alte zile de vineri grandioase, cu copacii ei dizgrațioși și cu statuile grosolane respectînd noile canoane estetice oficiale. În Capitoliul Național, unde își începuse lucrările cu zece zile în urmă Conferința Panamericană, delegații se duseseră să mănînce de prînz. Astfel încît gloata merse mai departe, pînă la palatul prezidențial, care nu era nici acesta păzit. Acolo lăsară rămășițele cadavrului care nu mai avea decît zdrențe din indispensabili, pantoful stîng și două cravate inexplicabil înnodate în jurul gîtului. După cîteva minute, au sosit să ia prînzul președintele Republicii, Mariano Ospina Pérez, cu soția, care inauguraseră o expoziție agricolă în localitatea Engativá. Nu aflaseră de asasinat, fiindcă aparatul de radio din automobilul prezidențial era închis.

Am mai rămas zece minute la locul crimei, surprins de iuțeala cu care versiunile martorilor își schimbau forma și conținutul pînă ajungeau să-și piardă orice asemănare cu

realitatea. Ne aflam la intersecția Bulevardului Jiménez cu strada Séptima, la ora de vîrf a aglomerației, la cincizeci de pași de *El Tiempo*. Știam în momentele acelea că atunci cînd Gaitán ieșise de la biroul lui era însoțit de Pedro Eliseo Cruz, Alejandro Vallejo, Jorge Padilla și Plinio Mendoza Neira, ministru de Război în primul guvern al lui Alfonso López Pumarejo. Acesta îi invitase la masă. Gaitán ieșise din clădirea unde își avea cabinetul, fără nici un fel de pază, în mijlocul unui grup compact de prieteni. Îndată ce ajunseră pe trotuar, Mendoza îl luă de braț, îl duse cu un pas înaintea celorlalți, și-i spuse:

– Voiam să-ți cer ceva.

N-a putut spune mai mult. Gaitán își acoperi fața cu brațul și Mendoza auzi prima împușcătură înainte de a-l vedea în fața lor pe bărbatul care a ținut cu revolverul capul liderului și a tras de trei ori, cu sînge rece de profesionist. După o secundă se și vorbea de a patra împușcătură fără țintă și poate de o a cincea.

Plinio Apuleyo Mendoza, care sosise cu tatăl și cu surorile lui, Elvira și Rosa Inés, apucase să-l vadă pe Gaitán căzut pe trotuar cu fața în sus, cu un minut înainte de a fi dus la spital. „Nu părea mort – mi-a spus după cîteva ani. Era parcă o statuie impunătoare întinsă acolo jos, lîngă o pată mică de sînge, cu o tristețe adîncă în ochii larg deschiși și ficși.” În momentul acela de confuzie, surorile au crezut că și tatăl lor murise și erau atît de înnebunite, că Plinio Apuleyo le-a urcat în primul tramvai care a trecut pentru a le duce de acolo. Însă vatmanul și-a dat perfect seama de cele petrecute, și-a aruncat șapca la pămînt și a părăsit tramvaiul în mijlocul străzii, alăturîndu-se celor dinții strigăte de revoltă. După cîteva minute, tramvaiul acela a fost primul pe care l-au răsturnat hoardele înnebunite.

Divergențele asupra numărului și rolului protagoniștilor erau de neîmpăcat, căci un martor era sigur că fuseseră trei inși care trăseseră pe rînd, iar altul spunea că adevăratul asasin se strecurase prin mulțimea dezlănțuită și se urcase liniștit într-un tramvai din mers. Nici ceea ce Mendoza Neira voise să-i ceară lui Gaitán cînd îl apucase de braț n-avea vreo legătură cu multele speculații care s-au făcut de atunci încolo, fiind de fapt vorba de acordul lui pentru crearea unui institut de instruire a liderilor sindicali. Sau, așa cum spusese ironic socrul lui, cu cîteva zile înainte: „O școală unde să li se predea șoferilor filosofie“. N-a apucat să-i spună cînd a răsunit în dreptul lor prima împușcătură.

După cincizeci de ani încă mai păstrez întipărită în memorie imaginea bărbatului care părea să instige gloata în fața farmaciei, dar nu l-am găsit menționat în nici una dintre nenumăratele mărturii pe care le-am citit despre ziua aceea. Îl văzusem de foarte aproape: avea un costum elegant, o piele de alabastru și-și controla milimetric actele. Mi-a atras atenția într-atît, încît nu l-am pierdut din ochi pînă cînd s-a urcat într-un automobil exagerat de nou, îndată ce luară de acolo cadavrul asasinului, și de atunci s-a șters pare-se din memoria istorică. Chiar și dintr-a mea, pînă după mulți ani, pe vremea cînd eram jurnalist, cînd mi s-a năzărit ideea că bărbatul acela izbutise să determine mulțimea să linșeze un fals asasin pentru a proteja identitatea celui adevărat.

În iureșul acela de nestăpînit se afla liderul studentesc cubanez Fidel Castro, care avea douăzeci de ani și venise ca delegat al Universității din Havana la un congres al studenților, organizat ca o replică democratică la Conferința Panamericană. Sosise de vreo șase zile, întovărășit de Alfredo

Guevara, Enrique Ovarés și Rafael del Pino – studenți cubanezi ca și el – și unul dintre primele sale demersuri a fost să-i solicite o întâlnire lui Jorge Eliécer Gaitán, pe care îl admira. După două zile Castro s-a văzut cu Gaitán și acesta l-a convocat pentru vinerea viitoare. Gaitán în persoană își notase întâlnirea în agenda de pe biroul său, pe foaia cu ziua de 9 aprilie: „Fidel Castro, 2 p.m.“.

Așa cum a povestit chiar el în presă, cu diverse ocazii, și în interminabilele treceri în revistă pe care le-am făcut împreună de-a lungul vechii noastre prietenii, Fidel auzise pentru prima oară de crimă pe când hoinărea prin jur ca să ajungă la timp la întâlnirea de la ora două. Brusc l-au luat prin surprindere cele dintâi hoarde care fugeau în toate părțile și strigătul general:

– L-au omorât pe Gaitán!

Fidel Castro nu și-a dat seama decât mai târziu că întâlnirea n-ar fi putut avea loc în nici un caz înainte de ora patru sau cinci, din cauza neprevăzutei invitații la masă pe care Mendoza Neira i-o făcuse lui Gaitán.

La locul crimei era așa o aglomerație, că nu s-ar mai fi putut strecura nici un singur om. Circulația fusese întreruptă și tramvaiele răsturnate, așa încât m-am îndreptat spre pensiune ca să-mi termin prânzul, când profesorul Carlos H. Pareja îmi aținu calea în poarta biroului său, întrebându-mă unde mă duceam.

– Merg să mănînc, i-am răspuns.

– Dă-o-n mă-sa, zise el, cu incorigibila-i slobozenie din Caraibe. Cum de-ți stă gîndul la mîncare cînd Gaitán tocmai a fost asasinat?

Fără să-mi lase timp să-i răspund mi-a ordonat să mă duc la universitate și să mă așez în fruntea marșului de protest al studenților. Lucru ciudat, l-am ascultat în ciuda

felului meu de a fi. Am mers mai departe pe strada Séptima spre nord, în sens contrar mulțimii care năvălea spre locul unde se petrecuse crima, pe jumătate curioasă, pe jumătate îndurerată și furioasă. Autobuzele Universității Naționale, conduse de studenți înflăcărați, deschideau marșul. În parcul Santander, la o sută de metri de locul crimei, angajații închideau în mare grabă porțile mari ale Hotelului Granada – cel mai luxos din oraș – unde erau găzduiți zilele acelea câțiva miniștri de Externe și invitați de marcă la Conferința Panamericană.

Un nou val de oameni săraci se iveau de prin toate colțurile, gata de luptă. Mulți erau înarmați cu cuțite de tăiat trestie, furate de curînd, în cursul celor dintîi asalturi la magazine, și păreau nerăbădători să le folosească. Eu n-aveam o viziune prea clară asupra consecințelor posibile ale atentatului și continuam să mă gîndesc mai mult la mîncare decît la protest, așa că m-am întors la pensiune. Am urcat scările din două în două trepte, convins că prietenii mei preocupați de politică se aflau pe picior de război. Dar nu era așa: sufrageria era tot goală, iar fratele meu și José Palencia – care locuiau în camera de alături – cîntau împreună cu alți prieteni în dormitor.

– L-au omorît pe Gaitán! am strigat.

Mi-au făcut semn că aflaseră, dar dispoziția tuturor părea mai curînd de vacanță decît funerară și nu și-au întrerupt cîntecul. Ne-am așezat apoi să mîncăm în sufrageria pustie, convinși că lucrurile se vor opri aici, pînă cînd cineva a pus radioul mai tare, să ascultăm și noi, cei care ne arătam indiferenți. Carlos H. Pareja, onorîndu-și poziția pe care o adoptase îmboldindu-mă acum o oră, anunță constituirea Juntei Revoluționare a Guvernului, alcătuită din cei mai de seamă liberali de stînga, dintre care scriitorul

și politicianul Jorge Zalomea era cel mai cunoscut. Prima sa hotărîre a fost alegerea comitetului executiv, a conducerii Poliției Naționale și a tuturor organelor necesare unui stat revoluționar. Au vorbit apoi ceilalți membri ai juntei, lansînd lozinci tot mai exaltate.

Cel dintîi gînd care mi-a trecut prin cap în momentele acelea solemne a fost ce-o să zică tata cînd o să afle că vărul lui, conservator convins, era liderul cel mare al unei revoluții de extrema stîngă. Auzind cum se vînturau numele răsunătoare legate de universitate, proprietăreasa pensiunii a fost surprinsă că nu se purtau ca niște profesori, ci ca niște studenți prost-crescuți. Era de-ajuns să învîrți de două ori butonul radioului ca să dai de o țară cu totul alta. La „Radio Nacional“, liberalii care sprijineau guvernul chemau la calm, la alte posturi se vocifera împotriva comuniștilor credincioși Moscovei, pe cînd conducătorii de frunte ai liberalismului oficial înfruntau riscurile de a ieși pe străzile aflate în plin război, încercînd să ajungă la palatul prezidențial pentru a negocia o alianță de compromis cu guvernul conservator.

Stăteam năuciți de starea aceea de confuzie dementială cînd, deodată, unul dintre băieții proprietăresei a strigat că luase foc casa. Într-adevăr, se făcuse o crăpătură în zidul de piatră din spate și un fum negru și des începea să rarefieze aerul din dormitoare. Provenea fără îndoială de la sediul departamental al guvernului, vecin cu pensiunea, care fusese incendiat de manifestanți, însă zidul părea destul de solid ca să reziste. Am coborît cu toții scara sărind treptele și ne-am pomenit într-un oraș în război. Răsculații dezlănțuiți aruncau pe ferestrele sediului tot ce găseau prin birouri. Fumul de la incendii întunecase văzduhul, acoperind cerul cu o mantie sinistră. Hoarde înnebunite, înarmate cu cuțite

de tăiat trestie și cu toate soiurile de unelte de fier furate de prin prăvălii, luau cu asalt magazinele de pe strada Séptima și străzile învecinate, cu ajutorul polițiștilor răsculați, și le dădeau foc. Ne-a fost de-ajuns o rapidă aruncătură de ochi pentru a ne da seama că situația scăpase de sub control. Fratele meu mi-o luă înainte cu gândul și strigă:

– La naiba, mașina de scris!

Am rupt-o la fugă spre casa de amanet care era încă neatinsă, dar mașina nu se mai afla la locul ei. Nu ne-am făcut griji, crezînd că în zilele următoare o vom putea recupera, fără să ne dăm încă seama că în dezastrul acela uriaș nu vor mai exista zile următoare.

Garnizoana militară din Bogotá s-a mărginit să asigure paza instituțiilor oficiale și a băncilor, iar de ordinea publică nu s-a mai ocupat nimeni. Mulți de la Înaltul comandament al poliției s-au baricadat încă de la primele ore în clădirile Diviziei a Cincea și i-au urmat numeroși agenți de pe stradă, cu arme luate din drum. Cîtiva dintre ei, cu brasa roșie a rebelilor, trăgeau atît de aproape de noi, că împușcăturile îmi bubuiau în piept. De atunci am convingerea că o pușcă poate ucide doar cu zgomotul ei asurzitor.

Întorcîndu-ne la casa de amanet, am văzut cum a fost devastat în cîteva minute complexul comercial de pe strada Octava, cel mai mare din oraș. Bijuteriile superbe, cupoanele de stofă englezească și pălăriile gen Bond Street, pe care noi, studenții din Caraibe, le admiram în vitrinele inaccesibile, ajunseseră pe mîinile tuturor, sub ochii soldaților impasibili care făceau de gardă în fața băncilor străine. Extrem de eleganta cafenea „San Marino“, unde n-am putut intra niciodată, era deschisă și golită cu desăvîrșire și fără chelnerii aceia în smocking care se grăbeau să împiedice intrarea studenților caraibieni.

Cîțiva dintre cei care ieșeau încărcăți cu haine luxoase și cupoane mari de stofă pe umăr le trîneau în mijlocul străzii. Am luat unul, fără să-mi închipui că era atît de greu, și am fost nevoit să-l las acolo cu durere în suflet. Pretutindeni ne ciocneam de aparate de uz casnic aruncate în drum și nu era ușor să găsești printre ele sticle de whisky de mărci prestigioase și de tot felul de băuturi exotice pe care gloata le decapita cu lovituri de cuțit. Fratele meu, Luis Enrique, și José Palencia au găsit ce mai rămăsese dintr-un magazin scump de confecții ce fusese prădat, între altele un costum azuriu dintr-o stofă excepțională, măsura exactă a tatei, pe care avea să-l poarte ani de zile la ocazii deosebite. Singurul meu trofeu providențial a fost mapa din piele de vițel de la cel mai select salon de ceai din oraș, care mi-a folosit să-mi duc originalele sub braț în multele nopți din anii următori, cînd n-am avut unde să dorm.

Mergeam cu un grup care-și croia drum pe strada Octava, în direcția Capitoliului, cînd deodată un foc de mitralieră îi culcă la pămînt pe cei dinții care ajunseseră în piața Bolívar. Morții și răniții îngrămădiți în mijlocul drumului ne-au făcut să ne oprim brusc. Un muribund scaldat în sînge care a apărut tîrîndu-se în fața noastră m-a apucat de manșeta pantalonului și mi-a strigat, implorîndu-mă sfîșietor:

– Pentru numele Domnului, tinere, nu mă lăsa să mor!

Am fugit, îngrozit. De atunci am învățat să uit multe orori, ale mele sau ale altora, dar n-am să uit în veci disperarea din ochii aceia la lumina incendiilor. Mă surprinde însă și acum că nu-mi trecuse nici o clipă prin cap că fratele meu și cu mine am fi putut muri în infernul acela necruțător.

De la trei după-amiaza începuse să plouă în rafale, iar după cinci s-a dezlănțuit un potop apocaliptic care a stins

multe dintre incendiile de mică amploare și a mai temperat elanul revoltei. Anemica garnizoană din Bogotá, incapabilă să-i țină piept, a dispersat totuși furia de pe străzi, însă n-a primit întărituri decît după miezul nopții, cînd au sosit trupele de urgență din departamentele vecine, din Boyac mai ales, care avea groaznică reputație de a fi școala violenței oficiale. Pînă atunci radioul incita, însă nu informa, așa încît nici o știre n-avea sursă sigură și era imposibil să afli adevărul. Trupele de curînd sosite au ocupat în zorii zilei complexul comercial devastat de hoarde, doar la lumina incendiilor, însă rezistența politizată a continuat încă multe zile cu franctirori postați în turnuri și pe terase. La ora aceea, morții de pe străzi nu mai puteau fi numărați.

Cînd ne-am întors la pensiune centrul era în cea mai mare parte în flăcări, cu tramvaie răsturnate și cu resturi de automobile folosite drept baricade ocazionale. Am pus într-o valiză puținele lucruri care meritau să fie luate și numai după un timp mi-am dat seama că uitasem ciornele a două sau trei povestiri de nepublicat, dicționarul bunicului, pe care nu l-am mai recuperat niciodată, și cartea lui Diogene Laertius primită ca premiu cînd am ieșit cel dintîi la bacalaureat.

Tot ce ne-a dat prin cap, fratelui meu și mie, a fost să cerem găzduire unchiului Juanito, care stătea la numai patru străzi de pensiune. Avea un apartament la etajul doi, cu un salon, sufragerie și două dormitoare, unde locuia împreună cu soția și cu copiii lor, Eduardo, Margarita și Nicolás, băiatul cel mare, care stătuse o vreme cu mine la pensiune. Abia încăpeam, dar familia Márquez Caballero a avut bunătatea să improvizeze spații chiar și acolo unde nu existau, pînă și în bucătărie, și nu numai pentru noi, ci și pentru alți prieteni de-ai noștri de la pensiune: José Palencia,

Domingo Manuel Vega, Carmelo Martínez – toți din Sucre – și alții pe care abia îi cunoșteam.

Puțin înainte de miezul nopții, când ploaia a încetat, am urcat pe terasă pentru a vedea priveliștea infernală a orașului luminat de flăcările incendiilor. În zare, dealurile Monserrate și Guadalupe erau două uriașe mase de umbre pe cerul întunecat de fum, dar eu nu vedeam în ceața dezolantă decît fața enormă a muribundului care se tîra spre mine, implorîndu-mă să-i dau un ajutor imposibil. Vînătoarea de pe străzi încetase și în liniștea îngrozitoare se auzeau numai împușcăturile răzlete ale nenumăraților francitiori postați prin tot centrul, ca și zgomotul asurzitor al trupelor care, încetul cu încetul, distrugeau orice urmă de rezistență armată sau lipsită de arme pentru a supune orașul. Impresionat de priveliștea morții, unchiul Juanito exprimă printr-un singur suspin sentimentul tuturor:

– Doamne, Dumnezeuule, totul pare un vis!

Întorcîndu-ne în salonul în penumbră, m-am prăbușit pe sofa. Buletinele oficiale transmise de posturile ocupate de trupele guvernamentale descriau panorama unei liniști restabilite treptat. Nu mai existau discursuri, dar nu se putea face o deosebire precisă între posturile oficiale și cele care continuau să se afle în mîinile rebelilor, și chiar și acestea erau imposibil de deslușit în avalanșa tumultuoasă a știrilor contradictorii. S-a spus că toate ambasadele erau arhipline de refugiați și că generalul Marshall se afla în cea a Statelor Unite, sub protecția unei gărzi de onoare de la Academia Militară. Și Laureano Gómez se refugiase acolo încă din primele ore și vorbise la telefon cu președintele lui, încercînd să-l împiedice să negocieze cu liberalii într-o situație pe care el o considera drept manevră a comuniștilor. Fostul președinte Alberto Lleras, pe atunci secretar

general al Uniunii Panamericane, se salvase printr-o minune, căci fusese recunoscut în automobilul său neblindat când pleca din Capitoliu și au încercat să-l facă să plătească pentru predarea legală a puterii în mâinile conservatorilor. La miezul nopții, majoritatea delegaților la Conferința Panamericană erau în afara oricărui pericol.

Printre atâtea știri contradictorii s-a anunțat că Guillermo León Valencia, fiul poetului cu același nume, fusese omorât cu pietre, iar cadavrul său atârna spânzurat în piața Bolívar. Însă ideea că guvernul controla situația începuse să se profileze îndată ce armata a recîștigat posturile de radio care se aflau în puterea rebelilor. În locul proclamațiilor de război, știrile de atunci încercau să liniștească țara, susținînd în chip de consolare că guvernul era stăpîn pe situație, în timp ce capii liberali negociau cu președintele Republicii împărțirea puterii.

În realitate, singurii care păreau că acționează cu simț politic erau comuniștii, minoritari și exaltați, care în toiul vacarmului de pe străzi erau văzuți conducînd mulțimea – ca niște agenți de circulație – spre centrele puterii. Liberalismul, în schimb, a demonstrat că era divizat în cele două jumătăți denunțate de Gaitán în campania sa: conducătorii care încercau să negocieze o cotă parte din putere la palatul prezidențial și alegătorii care au rezistat cum au putut și pînă unde au putut, prin turnuri și pe terase.

Prima întrebare care s-a pus în legătură cu moartea lui Gaitán a fost cea referitoare la identitatea asasinului. Nici astăzi nu există o convingere unanimă că ar fi fost Juan Roa Sierra, pistolarul solitar care a tras din mijlocul mulțimii de pe strada Séptima. E greu de crezut că ar fi acționat singur și nu părea să aibă cultura suficientă pentru a decide pe cont propriu moartea aceea devastatoare, în ziua

aceea, la ora aceea, în locul acela și în felul acela. Aflînd de la radio de asasinarea lui Gaitán, eroul ei politic, Encarnación Sierra, mama lui Juan, văduvă și în vîrstă de cincizeci și doi de ani, s-a apucat să-și vopsească în negru rochia cea mai bună, cu gîndul să poarte doliu după el. Nu terminase încă în momentul în care a auzit că asasinul era Juan Roa Sierra, al treisprezecelea din cei paisprezece copii ai ei. Nici unul nu ajunsese mai departe de școala primară și patru dintre ei – doi băieți și două fete – muriseră.

Ea a declarat că de vreo opt luni luase aminte că Juan se schimbase, comportîndu-se ciudat. Vorbea singur și rîdea fără rost și la un moment dat a mărturisit familiei că se credea reîncarnarea generalului Francisco de Paula Santander, eroul independenței noastre, dar și-au zis că era o glumă proastă de bețivan. Nu s-a aflat niciodată că fiul ei ar fi făcut rău cuiva și reușise chiar să obțină de la oameni cu o anumită greutate scrisori de recomandare pentru a-și găsi un post. Avea una dintre ele în portofel cînd l-a omorît pe Gaitán. Cu șase luni înainte, îi scrisese cu mîna lui o scrisoare președintelui Ospina Pérez, în care îi solicita o întrevvedere ca să-l roage pentru o slujbă.

Mama a declarat anchetatorilor că fiul ei îi vorbise de problema cu slujba și lui Gaitán în persoană, dar că acesta nu-i dăduse nici o speranță. Nu se știa să fi tras în viața lui, dar felul în care a folosit arma crimei nu era nici pe departe al unui începător. Revolverul era un 38 cu țeava lungă, atît de hărtănit că a fost o adevărată minune că nu și-a greșit ținta.

Cîțiva funcționari din clădire credeau că-l văzuseră în ajunul asasinatului la etajul unde se aflau birourile lui Gaitán. Portarul a susținut că în dimineața de 9 aprilie fusese văzut fără nici un dubiu urcînd scările și coborînd apoi

cu liftul împreună cu un necunoscut. I s-a părut că amîndoi aşteptaseră cîteva ore la intrarea în clădire, dar Roa era singur lîngă poartă cînd Gaitán a urcat la el la birou, puţin înainte de unsprezece.

Gabriel Restrepo, un ziarist de la *La Jornada* – ziarul campaniei lui Gaitán – a făcut inventarul documentelor de identitate pe care Roa Sierra le avea asupra lui cînd a comis crima. Nu lăsau nici o îndoială cu privire la identitatea şi condiţia lui socială, dar nu ofereau nici un indiciu despre scopurile sale. Avea în buzunarele de la pantaloni optzeci şi două de centime în monede amestecate, cînd pe atunci costau doar cinci tot felul de lucruri indispensabile pentru viaţa de zi cu zi. Într-un buzunar interior al hainei avea un portofel de piele neagră ca o hîrtie de un peso. Mai avea şi un certificat de bună purtare, altul de la poliţie conform căruia nu avea antecedente penale şi o a treia hîrtie cu adresa lui dintr-un cartier de oameni săraci: strada Octava, numerele 30-73. Potrivit livretului său militar de rezervist, categoria a doua, din acelaşi buzunar, era fiul lui Rafael Roa şi al lui Encarnación Sierra, şi se născuse acum douăzeci şi unu de ani: la 4 noiembrie 1921.

Totul părea în regulă, în afară de faptul că un om de condiţie atît de umilă şi fără antecedente penale avea la el atîtea dovezi de bună purtare. Însă imaginea bărbatului elegant care-l aruncase hoardelor turbate, dispărînd apoi pentru totdeauna într-un automobil de lux, mi-a lăsat o urmă de îndoială pe care n-am putut niciodată s-o lămuresc.

În toiul tragediei, pe cînd cadavrul apostolului asasinat era îmbălsămat, membrii conducerii liberale se întruniră la cantina Clinicii Centrale pentru a lua hotărîri de urgenţă. Cea mai presantă a fost să se ducă la palatul prezidenţial, fără să ceară în prealabil audienţă, pentru a discuta cu şeful

statului măsurile de urgență prin care să se poată opri cataclismul ce amenința țara. Puțin înainte de nouă seara ploaia se domolise și primii delegați și-au croit anevoie drum pe străzile pline de moloz și de cadavre ciuruite de gloanțele oarbe ale francțirorilor de prin balcoane și terase.

În anticamera biroului prezidențial au întâlnit câțiva înalți funcționari și oameni politici conservatori, și pe soția președintelui, doña Bertha Hernández de Ospina, foarte stăpână pe sine. Purta încă taiorul cu care își întovărășise soțul la expoziția de la Engativá și la brâu un revolver reglementar.

La sfârșitul serii, președintele pierduse contactul cu punctele cele mai fierbinți și încerca împreună cu militari și miniștri, cu ușile închise, să evalueze situația țării. Venirea capilor liberali l-a luat prin surprindere, pe la zece fără ceva, și n-a vrut să-i primească pe toți odată, ci doi câte doi, dar ei au hotărât că în acest caz nu va intra nici unul. Președintele a cedat însă liberalii au considerat că oricum era un motiv de descurajare.

L-au găsit așezat în capul unei mese lungi de ședințe, îmbrăcat într-un costum impecabil și fără cel mai mic semn de nervozitate. Doar felul în care fuma, neîncetat și cu nesat, și uneori stingînd o țigară la jumătate pentru a aprinde alta, trăda o anume încordare. Unul dintre cei care au fost atunci de față mi-a povestit, după mulți ani, cît de tare îl impresionase cum se reflectau flăcările incendiilor în părul platinat al președintelui impasibil. Prin marile vitralii din biroul prezidențial se zărea jarul dărîmăturilor sub cerul iluminat pînă la capătul pămîntului.

Tot ce se știe despre audiența aceea se datorează puținului pe care l-au povestit chiar protagoniștii, rarelor infidelități ale unora și fanteziilor numeroase ale altora, precum

și reconstituirii acelor zile nefaste făcute pas cu pas de poetul și istoricul Arturo Alape, și pe care s-au întemeiat în bună parte aceste memorii.

Delegația liberală era alcătuită din don Luis Cano, Plinio Mendoza Neira, directorul ziarului de seară al liberalilor, *El Espectador*, care inițiasse întrunirea, și din alți trei tineri din conducere, dintre cei mai activi: Carlos Lleras Restrepo, Darío Echandía și Alfonso Araujo. În cursul discuției, au tot intrat și ieșit alți liberali de marcă.

Potrivit evocărilor lucide pe care le-am ascultat mulți ani mai târziu din gura lui Plinio Mendoza Neira, în exilul său plin de nerăbdare la Caracas, nici unul dintre ei nu avea încă un plan pregătit. El era singurul martor al asasinării lui Gaitán și a povestit totul amănunțit, cu talentul său de orator înnăscut și de ziarist încercat. Președintele a ascultat cu atenție solemnă și la sfârșit i-a poftit pe liberali să-și exprime ideile pentru soluționarea judicioasă și în spirit patriotic a acelei situații de urgență excepționale.

Mendoza, renumit printre prieteni și dușmani prin franchețea sa brutală, a răspuns că cel mai indicat ar fi ca guvernul să desemneze Forțele Armate spre a-și asuma puterea, dat fiind că în momentul acela poporul avea încredere în ele. Fusese ministru de Război în recentul guvern liberal al lui Alfonso López Pumarejo, îi cunoștea bine pe militari dinăuntrul instituției și credea că numai ei ar putea aduce țara pe făgașul normalității. Însă președintele n-a fost de acord cu realismul acestei soluții și nici liberalii înșiși n-au mai susținut-o.

Următorul care a vorbit a fost don Luis Cano, bine cunoscut pentru prudența sa de excepție. Nutrea sentimente aproape paterne față de președinte și s-a mărginit să-și ofere sprijinul pentru orice decizie grabnică și dreaptă

luată de Ospina cu ajutorul majorității. Acesta i-a dat asigurări că va găsi măsurile indispensabile pentru întoarcerea la normalitate, dar întotdeauna în acord cu Constituția. Și, arătînd pe fereastră infernul care devora orașul, le aminti cu o ironie prost mascată că nu guvernul îl provocase.

Ospina era renumit prin cumpătarea și educația sa aleasă, în contrast cu ostentația lui Laureano Gómez și cu îngîmfarea altor tovarăși de partid, experți în alegeri frauduloase, dar în seara aceea istorică a demonstrat că nu era dispus să fie mai puțin recalcitrant decît ei. Așa încît discuția s-a prelungit pînă la miezul nopții, fără să se ajungă la nici o înțelegere, și cu întreruperi din partea doînei Bertha de Ospina care aducea știri din ce în ce mai înspăimîntătoare.

Numărul morților de pe străzi nu mai putea fi stabilit, ca și cel al francțirorilor în poziții de neatins și al oamenilor înnebuniți de durere, de furie și de alcoolul din sticlele cu mărci celebre furate de la magazinul de lux. Căci centrul orașului era devastat și încă în flăcări, iar magazinele de lux, Palatul de Justiție, sediul Guvernului și multe alte edificii importante erau avariate sau incendiate. Realitatea bloca treptat căile de a se ajunge la un acord pacific între mai mulți oameni împotriva unuia singur, în insula pustie care era biroul prezidențial.

Darío Echandía, care avea poate cea mai mare autoritate, a vorbit cel mai puțin. A făcut doar două sau trei comentarii ironice în legătură cu președintele și s-a refugiat din nou în gîndurile sale. Părea a fi candidatul cel mai potrivit pentru a-l înlocui pe Ospina Pérez la președinție, dar în seara aceea n-a făcut nimic care să merite și nici să evite acest lucru. Președintele, care trecea drept un conservator moderat, dădea impresia că este astfel din ce în ce mai puțin. Era nepotul a doi președinți, tată de familie, inginer

ieșit la pensie și milionar de când se știe, și mai avea și alte afaceri de care se ocupa fără să producă însă nici mai mică vîlvă, încît se spunea, neîntemeiat de altfel, că în realitate soția lui certăreată era cea care conducea și la ei acasă, și la palat. Și chiar și așa, conchise cu un sarcasm virulent, n-ar avea nici un inconvenient să accepte propunerea, însă se simțea foarte bine conducînd guvernul din fotoliul unde stătea prin voința poporului.

Vorbea cu siguranța pe care i-o dădea o informație ce le lipsea de bună seamă liberalilor: cunoașterea precisă și amănunțită a ordinii publice din țară. Era informat în permanență, căci ieșise de mai multe ori din birou pentru a primi un raport temeinic. Garnizoana din Bogotá nu ajungea la o mie de oameni și din toate departamentele soseau știri mai mult sau mai puțin grave, dar pretutindeni forțele armate erau fidele și țineau situația sub control. În departamentul vecin, Boyacá, renumit prin liberalismul său tradițional și duritatea conservatorilor, guvernatorul José María Villarreal – conservator inflexibil – nu numai că reprimase din fașă tulburările locale, ci trimisese în plus și trupe bine înarmate pentru a supune capitala. Așa încît tot ce-i trebuia președintelui era să le abată atenția liberalilor, cu calmul lui chibzuit de om care vorbește puțin și fumează în voie. În nici un moment nu s-a uitat la ceas, dar a calculat pesemne exact ora la care orașul avea să fie întărit masiv cu trupe noi, călitate cu prisosință în reprimarea oficială.

După un lung schimb de formule de tatonare, Carlos Lleras Restrepo a prezentat decizia luată de conducerea liberală la Clinica Centrală, pe care o păstrasera ca soluție extremă: să-i propună președintelui să-l desemneze pe Darío Echandía pentru preluarea puterii, în folosul reconcilierii

politice și al păcii sociale. Neîndoios, formula avea să fie sprijinită fără rezerve de Eduardo Santos și Alfonso López Pumarejo, foști președinți și oameni cu excelent credit politic, dar care nu se aflau în ziua aceea în țară.

Răspunsul președintelui, rostit cu același calm cu care fuma, n-a fost însă cel așteptat. N-a pierdut ocazia să-și arate adevăratul caracter, cunoscut de puțini pînă atunci. A spus că pentru el și familia lui cel mai comod ar fi să plece de la putere și să trăiască în străinătate cu averea personală și fără preocupări politice, dar că îl îngrijora ce ar fi putut însemna pentru țară ca un președinte ales să fugă, nesocotindu-și mandatul pentru care fusese investit. Războiul civil avea să fie inevitabil. Și cînd Lleras Restrepo a mai insistat o dată, vorbindu-i de retragere, și-a permis să-i amintească de faptul că obligația lui era să apere Constituția și legile, fiindcă se angajase nu numai față de patrie, ci și față de conștiința lui și față de Dumnezeu. Se spune că atunci a rostit cuvintele istorice pe care în realitate nu le-a spus, pare-se, niciodată, dar i-au fost atribuite pe veci: „Pentru democrația columbiană e mai bun un președinte mort decît unul care fuge“.

Nici unul dintre martori nu și-a amintit să le fi auzit din gura lui și nici din a altcuiva. Cu timpul, au fost puse pe seama unor personaje diferite și chiar le-au fost contestate meritele politice și valoarea istorică, dar niciodată frumusețea literară. De atunci ele au devenit deviza guvernării lui Ospina Pérez și unul dintre temeuriile gloriei lui. S-a ajuns să se spună că au fost inventate de diverși ziariști conservatori și mai cu seamă de foarte cunoscutul scriitor, politician și actual ministru al minelor și petrolului, Joaquín Estrada Monsalve, care s-a aflat într-adevăr în palatul prezidențial, dar nu și în sala de întruniri. Astfel încît au rămas în

istorie ca spuse de cine trebuia să le fi spus, într-un oraș nimicit care n-avea să mai fie în veci același.

La urma urmelor, meritul real al președintelui nu fusese acela de a inventa fraze celebre, ci acela de a se fi întreținut cu liberalii, cu tot felul de amăgiri adormitoare pînă după ce a trecut de miezul nopții, cînd au sosit întăririle pentru a reprima rebeliunea plebei și a impune pacea conservatoare. Doar atunci, la ora opt dimineța, pe 10 aprilie, l-a trezit pe Darío Echandía cu telefonul acela de coșmar ce a sunat de unsprezece ori și l-a numit ministru de Interne în noul guvern bipartid. Laureano Gómez, nemulțumit de soluție și îngrijorat de siguranța personală, a plecat la New York cu familia, pînă ce aveau să se creeze condițiile pentru eterna sa dorință arzătoare de a fi președinte.

Visele unei profunde schimbări sociale pentru care murise Gaitán s-au destrămat printre dărîmăturile fumegînde ale orașului. Morții de pe străzile din Bogotá, ca și cei în urma reprimării oficiale din anii următori, au fost, după cît se pare, peste un milion; la asta s-au adăugat mizeria și exilul pe care atîția alții au fost nevoiți să le îndure. Și aceasta cu mult înainte ca șefii liberali din guvern să înceapă să-și dea seama că își asumaseră riscul de a trece în istorie în postură de complici.

Printre nenumărații martori notabili ai acelei zile în Bogotá existau doi care nu se cunoșteau între ei și care după ani de zile aveau să-mi fie prieteni extrem de buni. Unul era Luis Cardoza y Aragón, poet și autor de eseuri politice și literare din Guatemala, care asista la Conferința Panamericană ca ministru de Externe al țării lui, fiind șeful delegației. Celălalt era Fidel Castro. De altfel, amîndoi au fost acuzați la un moment dat că au fost implicați în revoltă.

Despre Cardoza y Aragón s-a spus că fusese unul dintre instigatori, sub acoperirea de trimis special al guvernului progresist al lui Jacobo Arbenz. Trebuie avut însă în vedere că Luis Cardoza y Aragón era delegat al unui guvern important și un mare poet de limbă spaniolă care nu s-ar fi pretat niciodată la o astfel de aventură dementială. Evocarea cea mai dureroasă din frumosul lui volum de memorii a fost acuzația lui Enrique Santos Montejo, Calibán, care în populara sa coloană „Dansul Orelor” de la *El Tiempo* i-a atribuit misiunea oficială de a-l asasina pe generalul George Marshall. Numeroși delegați la conferință au intervenit pentru ca ziarul să dea o dezmințire la acuzația aceea smintită, dar fără succes. Organul oficial al conservatorilor la putere, *El Siglo*, a proclamat în cele patru vînturi că instigatorul revoltei fusese Cardoza y Aragón.

L-am cunoscut după mulți ani la Ciudad de México, cu soția lui Lya Kostakowsky, în casa lor din Coyoacán, sacralizată de amintiri și înfrumusețată de operele originale ale unor mari pictori ai vremii. Noi, prietenii, ne duceam acolo duminica seara, pentru întruniri cordiale fără pretenții. El se considera un supraviețuitor, mai întîi după ce automobilul i-a fost mitraliat de francțirori, la nici cîteva ceasuri după asasinarea lui Gaitán, iar apoi, după cîteva zile, cînd revolta era deja înăbușită, după ce un bețiv care i-a așinut calea a tras drept în el cu un revolver care s-a blocat însă de două ori. Ziua de 9 aprilie era un subiect obsedant în discuțiile noastre, în care furia se împletea cu nostalgia anilor pierduți.

Și Fidel Castro a fost victima a tot soiul de acuzații absurde, din cauza unor acțiuni legate de calitatea sa de lider studentesc. În noaptea aceea neagră, după ziua cumplită petrecută în mijlocul mulțimii dezlănțuite, s-a dus la

Divizia a Cincea a Poliției Naționale încercînd să intervină pentru a se pune capăt măcelului de pe străzi. Trebuie să-l cunoști bine ca să-ți imaginezi disperarea lui în acea fortăreață răsculată unde impunerea unui consens părea cu neputință.

S-a întîlnit cu șefii garnizoanei și cu alți ofițeri insurgenți și s-a străduit să-i convingă, fără succes, că toate forțele care rămîn în cazarmă sînt pierdute. Le-a propus să-și scoată oamenii să lupte în stradă pentru restabilirea ordinii și instaurarea unui regim mai drept. A adus ca argumente tot felul de precedente faimoase, însă nu a fost ascultat, iar în vremea aceasta trupele și tancurile oficiale mitraliau fortăreața. În cele din urmă, s-a hotărît să împărtășească soarta tuturor.

În zorii zilei a sosit la Divizia a Cincea Plinio Mendoza Neira, cu instrucțiuni de la conducerea Partidului Liberal, pentru a obține predarea pașnică nu doar a ofițerilor și a agenților răsculați, ci și a numeroșilor liberali în derivă care așteptau ordine ca să poată acționa. În nesfîrșitele ore cît a durat negocierea unui acord, lui Mendoza Neira i s-a întipărit în memorie imaginea acelui student cubanez, robust și polemic, care a intervenit de mai multe ori în controversele dintre conducătorii liberali și ofițerii insurgenți, cu o luciditate ce i-a depășit pe toți. Numai după cîțiva ani a aflat cine era, fiindcă l-a văzut întîmplător la Caracas, într-o fotografie din acea noapte îngrozitoare, Fidel Castro fiind pe atunci în Sierra Maestra.

L-am cunoscut unsprezece ani mai tîrziu, cînd am asistat ca reporter la intrarea sa triumfală în Havana, și cu timpul am legat o prietenie strînsă care a rezistat de-a lungul anilor învingînd nenumăratele dificultăți. În lungile mele discuții cu el despre toate subiectele de pe lume, ziua de

9 aprilie a revenit mereu, Fidel Castro evocînd-o la nesfîrșit ca una dintre dramele hotărîtoare în formarea lui. Îndeo-sebi noaptea de la Divizia a Cincea, cînd și-a dat seama că majoritatea insurgenților care intrau și ieșeau se dedau la jafuri, în loc să contribuie prin acțiunile lor la urgentarea unei soluții politice.

În vreme ce acești doi prieteni erau martori ai evenimentelor care au marcat o ruptură în istoria Columbiei, fratele meu și cu mine supraviețuiam în umbră împreună cu cei cu care ne refugiaserăm în casa unchiului Juanito. N-am fost nici o clipă conștient că devenisem un ucenic în ale scrisului care într-o bună zi avea să încerce să reclădească din memorie mărturia zilelor înspăimîntătoare pe care le trăiam. Singura mea preocupare pe atunci era mult mai banală: să încunoștințez familia că eram în viață – cel puțin pînă în clipa aceea – și să aflu totodată vești despre părinți și frați, mai cu seamă despre Margot și Aida, cele două surori mai mari, care erau interne la colegii din orașe diferite.

Faptul că ne-am refugiat la unchiul Juan a fost un miracol. Primele zile au trecut greu din cauza împușcăturilor neîncetate și a lipsei oricărei știri demne de încredere. Însă, încetul cu încetul, am explorat magazinele vecine reușind să cumpărăm cîte ceva de mîncare. Străzile erau invadate de trupele de asalt, cu ordinul nestrămutat de a deschide focul. Incorrigibilul José Palencia s-a deghizat în militar pentru a circula fără restricții, cu o cască de explorator și cu niște cizme înalte, găsite într-un coș de gunoi, și a scăpat ca prin minune de prima patrulă care l-a descoperit.

Posturile de radio comerciale, care amuțiseră înainte de miezul nopții, au rămas sub controlul armatei. Oficiile telegrafice și telefoanele, rudimentare și puține, erau rezervate

forțelor de ordine și nu mai existau alte mijloace de comunicare. În fața oficiilor care nu mai făceau față, erau mereu cozi pentru telegrame, dar posturile de radio au creat un serviciu special de trimitere a mesajelor pe calea undelor pentru cine ar fi avut norocul să le asculte. Calea aceasta ni s-a părut cea mai ușoară și de încredere, și ne-am hotărât s-o folosim fără prea mari speranțe.

Fratele meu și cu mine am ieșit în stradă, după trei zile de stat în casă. Priveliștea a fost terifiantă. Orașul era numai dărîmături, întunecat de ploaia neîntreruptă care mai potolise incendiile, dar întârziase operațiile de refacere. Multe străzi erau blocate din pricina cuiburilor de francitiori de pe acoperișurile clădirilor din centru și trebuia să ocolim fără rost, la ordinele patrulelor înarmate ca pentru un război mondial. Duhoarea morții era de nesuportat. Camioanele armatei nu izbutiseră să strîngă grămezile de trupuri de pe trotuare, iar soldații erau nevoiți să țină piept grupurilor disperate care năvăleau ca să-și identifice morții.

Printre ruinele a ceea ce fusese complexul comercial, aerul pestilențial devenise irespirabil, încît multe familii erau silite să renunțe la căutarea cadavrelor. Dintr-una din piramidele uriașe de trupuri se evidenția unul desculț și fără pantaloni, dar purtînd o haină cu eticheta neatinsă. După trei zile, cenușa mai împrăștia încă duhoarea trupurilor neidentificate, în stare de descompunere printre dărîmături sau îngrămădite pe trotuare.

Cînd ne așteptam mai puțin, am fost opriți brusc de zgomotul de neconfundat al încărcătorului unei puști, în spatele nostru, și de un ordin ferm:

– Mîinile sus!

Le-am ridicat fără să stau pe gînduri, încremenit de groază, pînă cînd m-au făcut să-mi vin în fire hohotele de

rîs ale prietenului nostru Ángel Casij, care răspunsese apelului forțelor armate ca rezervist de primă categorie. Grație lui, cei care ne refugiaserăm acasă la unchiul Juanito am reușit să trimitem un mesaj după o zi de așteptare în fața Radiodifuziunii Naționale. Tata l-a ascultat la Sucre, printre nenumăratele mesaje care s-au citit zi și noapte vreme de două săptămîni. Fratele meu și cu mine, victime fără scăpare ale maniei familiei de a răstălmăci totul, am rămas cu spaima în suflet că mama ar putea interpreta vestea ca o intervenție din milă a prietenilor, spre a-i pregăti pentru ce putea fi mai rău. N-am fost prea departe de adevăr: mama visase din prima noapte că amîndoi băieții ei mai mari se înecaseră într-o mare de sînge. A fost pesemne un coșmar atît de convingător, că atunci cînd a aflat pe alte căi adevărul a hotărît ca nici unul din noi să nu se mai întoarcă vreodată la Bogotá, chiar de-ar fi să rămînem acasă muritori de foame. Hotărîrea trebuie să fi fost ne-strămutată, căci părinții ne-au poruncit în prima lor telegramă să venim cît mai curînd cu putință la Sucre, să vedem acolo ce vom face.

În așteptarea plină de încordare, cîtiva colegi mi-au vorbit cu entuziasm de posibilitatea de a ne urma studiile la Cartagena de Indias, crezînd că Bogotá avea să renască din dărîmături, dar că bogotanii nu-și vor reveni în veci după teroarea și ororile masacrului. Cartagena avea o universitate centenară, cu un prestigiu la fel de mare ca și cel al patrimoniului său istoric, și o Facultate de Drept de dimensiuni omeneste, unde aveau să accepte drept bune calificativele mele proaste de la Universitatea Națională.

N-am vrut să înlătur ideea fără să meditez pe îndelete și nici să fac vreo aluzie părinților pînă n-aveam s-o încerc pe pielea mea. I-am anunțat doar că voi veni la Sucre cu

avionul făcînd escală la Cartagena, fiindcă pe fluviul Magdalena călătoria putea fi de-a dreptul sinucigașă cu războiul acela mistuitor. Luis Enrique, la rîndul lui, le-a dat de veste că se va duce la Barranquilla în căutare de lucru, îndată ce-și va pune la punct afacerile cu patronii săi din Bogotá.

În orice caz, eu știam că nu voi ajunge avocat nicăieri. Voiam doar să cîștig puțin mai mult timp pentru a le abate atenția părinților, iar Cartagena putea fi o escală tehnică potrivită ca să stau și să reflectez. Nu mi-a trecut însă niciodată prin cap că socoteala aceea chibzuită mă va face să hotărăsc cu mîna pe inimă că acolo voiam să-mi continuu viața.

Fratele meu și-a propus marea performanță pentru zilele acelea de a face rost de cinci locuri în aceeași cursă care zbura spre coastă. După cozi interminabile și primejdioase și după o alergătură de o zi întreagă dintr-o parte într-alta în aeroportul pentru urgențe, a găsit cele cinci locuri în trei avioane separate, cu plecarea la ore incerte și în toiul schimburilor de focuri și al exploziilor invizibile. Lui și mie ne-au fost în sfîrșit confirmate două locuri în același avion pentru Barranquilla, dar în ultimul moment am plecat folosind curse diferite. Burnița și ceața care persistau la Bogotá de vinerea trecută aveau un miros greu de praf de pușcă și de cadavre în descompunere. De acasă pînă la aeroport am fost interogați la două baraje militare succesive de niște soldați buimăciți de groază. La cel de al doilea s-au trîntit la pămînt și ne-au poruncit să facem și noi la fel din pricina unei explozii urmate de focuri de armament greu și care s-a dovedit a fi o scăpare de gaze de la un complex industrial. I-am înțeles pe soldați și noi, și alți pasageri, mai ales cînd unul dintre ei ne-a povestit drama pe care o trăiau: stăteau acolo de gardă de trei zile încheiate, fără să fie înlocuiți, dar și fără muniții, căci în oraș se terminaseră

toate. Abia dacă ne-am încumetat să mai deschidem gura de cînd ne-au oprit și spaima soldaților ne-a dat lovitura de grație. După formalitățile privitoare la biletele de avion și documentele de identitate, a fost o consolare pentru noi să aflăm că trebuia să așteptăm acolo pînă cînd vom fi conduși să ne îmbarcăm. N-am fumat decît două țigări din cele trei pe care mi le dăduse de pomană cineva, păstrînd una pentru groaza călătoriei cu avionul.

Întrucît nu existau megafoane, anunțurile referitoare la plecări și la felurite schimbări erau comunicate la fiecare baraj prin curieri militari cu motociclete. La opt dimineața a fost chemat un grup de pasageri ca să se îmbarce imediat pentru Barranquilla într-un avion, altul decît al meu. Am aflat mai tîrziu că ceilalți trei din grupul nostru, împreună cu fratele meu, care așteptau la alt baraj, au plecat cu avionul acela. Așteptarea solitară a fost un leac drastic pentru frica mea înnăscută de avion, fiindcă în momentul îmbarcării cerul era înnorat și se auzeau tunete puternice. Pe deasupra, scara avionului fusese luată deja pentru altul și a fost nevoie ca doi soldați să mă ajute să urc pe o scară de șantier. Din același aeroport și la aceeași oră, Fidel Castro luase alt avion care plecase la Havana încărcat cu tauri de coridă, așa cum mi-a povestit chiar el, după mulți ani.

Din fericire sau din nefericire, al meu era un DC-3 mirosind a vopsea proaspătă și a unsoare, fără lumină individuală și nici ventilație reglabilă. Era amenajat pentru transportul de trupe și în loc de scaune separate în rînduri de cîte trei, ca la cursele obișnuite, avea două bănci de scînduri puse de-a lungul laturilor avionului și fixate zdravăn în dușumea. Tot bagajul meu era o valiză de pînză cu două sau trei schimburi de rufe murdare, cărți de poezie

și articole tăiate de prin suplimente literare pe care Luis Enrique a reușit să le salveze. Pasagerii ședeau unii în fața altora, de la cabina de pilotaj pînă la coada avionului. De fiecare parte a băncilor erau două frînghii din fibre de agavă pentru legat ambarcațiuni, în chip de lungi centuri de siguranță colective. Cel mai greu mi-a fost cînd mi-am aprins singura țigară, păstrată ca să pot îndura zborul, iar pilotul îmbrăcat în salopetă ne-a anunțat din cabină că fumatul era interzis deoarece rezervoarele avionului se aflau chiar la picioarele noastre, sub dușumea. Au fost trei ore de zbor nesfîrșite.

Cînd am ajuns la Barranquilla tocmai începuse să plouă, cum se întîmplă doar în luna aprilie, cu case smulse din temelii de furtună și tîrîte de puhoie pe străzi și cu bolnavi solitari care se înecau în pat. A trebuit să aștept să se oprească, în aeroportul răvășit de diluviu, și cu mare greutate am izbutit să aflu că avionul cu fratele meu și cu cei doi prieteni sosise la timp, dar toți trei se grăbiseră să plece înainte de primele tunete vestind cea dintîi aversă.

Mi-au fost necesare încă trei ore pentru a ajunge la agenția de voiaj și am pierdut ultimul autobuz care a plecat la Cartagena înainte de ora fixată, ca să nu-l prindă furtuna. Nu mi-am făcut griji, crezînd că fratele meu îl putuse lua, dar m-a speriat gîndul de a dormi o noapte în Barranquilla fără bani. În sfîrșit, grație lui José Palencia am reușit să-mi găsesc un refugiu de urgență în casa frumoaselor surori Ilse și Lila Albarracín, iar după trei zile am plecat la Cartagena cu autobuzul rablagit al Oficiului Poștal. Luis Enrique avea să rămînă la Barranquilla, în căutarea unei slujbe. Nu mai avem decît opt pesos, dar José Palencia mi-a promis să-mi mai aducă niște bani cu

autobuzul de seară. Nu era nici un loc liber, nici măcar în picioare, dar șoferul a acceptat să ducă pe acoperiș trei pasageri, așezați pe bagajele lor, pentru un sfert din prețul obișnuit. Într-o situație atât de ciudată, în bătaia soarelui, cred că am realizat că în acea zi de 9 aprilie 1948 începuse în Columbia secolul al XX-lea.

6

La sfârșitul unei zile de călătorie cu hurduicăieli mortale pe un drum de care, autobuzul Oficiului Poștal și-a dat ultima suflare acolo unde merita: împotmolit într-un teren cu mangrove urât mirositor din pricina peștilor stricați, la o jumătate de leghe de Cartagena de Indias. „Cine călătorește cu autobuzul nu știe unde-i bate ceasul“, vorba bunicului. Pasagerii abrutizați de șase ore de soare necruțător și de duhoarea mlaștinii n-au mai așteptat să se lase seara ca să coboare, ci s-au repezit să arunce coșurile cu găini, sacii de banane și tot felul de lucruri de vânzare, luate ca să nu moară de foame, pe care se așezaseră pe acoperișul autobuzului. Șoferul sări de la volan și anunță cu un strigăt ascuțit:

– La Heroica!

Este numele emblematic cu care este cunoscută Cartagena de Indias datorită trecutului său glorios și trebuia să se afle acolo. Dar n-o vedeam, pentru că de-abia puteam respira în costumul de stofă neagră pe care-l purtam de pe 9 aprilie. Celelalte două din garderoba mea avuseseră aceeași soartă ca mașina de scris, ajungând la Muntele de Pietate, însă versiunea onorabilă pentru părinți a fost că mașina și alte lucruri de inutilitate personală dispăruseră

împreună cu hainele în harababura stîrnită de incendiu. Șoferul insolent, care în cursul călătoriei își bătuse joc de înfățișarea mea de bandit, se prăpădea de rîs văzîndu-mă cum mă foiesc în toate părțile fără să văd orașul.

– E-n dosul tău! mi-a strigat în auzul tuturor. Și ai grijă, că aici proștii primesc cîte o medalie.

Cartagena de Indias se afla într-adevăr în spatele meu de patru sute de ani, dar nu mi-a fost ușor să mi-o închipui la doar o jumătate de leghe de terenurile cu mangrove, ascunsă de zidul legendar ce a ocrotit-o de sălbatici și de pirați în anii săi de glorie și care dispăruse pînă la urmă sub un hățîș de crengi încurcate și lungi ghirlande de campanule galbene. Așa încît m-am alăturat tumultului călătorilor, tîrîndu-mi valiza peste un cîmp cu buruieni plin de raci vii ale căror carapace trosneau ca niște petarde sub tălpile încălțărilor. Mi-a fost imposibil să nu-mi amintesc atunci de bocceaua aruncată de camarazi în fluviul Magdalena, la prima mea călătorie, sau de cufărul funebru pe care l-am tîrît după mine prin jumătate de țară, cu lacrimi de furie în ochi, în cei dintîi ani de liceu, și pe care l-am aruncat în cele din urmă într-o prăpastie din Anzi în cinstea diplomei de bacalaureat. Am avut întotdeauna impresia că în acele poveri nemeritate era ceva dintr-un destin al altcuiva și nu mi-au fost de-ajuns anii mei de acum, mulți la număr, pentru a o dezminți.

Abia începeam să zărim silueta unor cupole de biserici și mănăstiri în ceața asfințitului, cînd ne-a ieșit în întîmpinare o furtună de liliaci care au prins să zboare peste capetele noastre și numai datorită înțelepciunii lor nu ne-au trîntit la pămînt. Aripile lor bubuiau ca o grămadă de tunete și-n urma lor răspîndeau o duhoare de moarte. Surprins de panică, am dat drumul valizei și m-am tupilat la

pămînt cu brațele peste cap, pînă cînd o femeie în vîrstă de lîngă mine mi-a strigat:

– Spune *La Magnífica*!

Adică rugăciunea secretă spre a scăpa de atacurile diavolului, renegată de biserică, dar consacrată de marile spirite atee cînd nu le mai ajungeau înjurăturile. Femeia și-a dat seama că nu știam să mă rog și mi-a apucat valiza de celălalt mîner ca să mă ajute s-o duc.

– Roagă-te cu mine odată, mi-a spus. Dar neapărat cu credință.

Așa încît mi-a recitat *La Magnífica*, vers după vers, și le-am repetat cu voce tare, cu o evlavie pe care n-am mai simțit-o niciodată. Norul de liliaci, chiar dacă azi mi-e greu s-o cred, pieri de pe cer înainte de a ne termina rugăciunea. A rămas atunci doar vuietul nesfîrșit al mării spărgîndu-și valurile de stînci.

Ajunseserăm la marea Poartă a Ceasului. Timp de o sută de ani a existat acolo un pod mobil ce lega orașul vechi de mahalaua Getsemaní și de periferia aglomerată a sărmanilor de pe pămînturile cu mangrove, însă îl ridicau în fiecare noapte de la nouă pînă în zori. Locuitorii rămîneau izolați nu doar de restul lumii, ci și de istorie. Se povestea că podul fusese construit de colonizatorii spanioli terorizați la gîndul că gloata aceea de amărîți din suburbii s-ar strecura în miez de noapte pînă la ei ca să le taie beregatele în timp ce dormeau. Totuși, orașul mai păstra pe semne ceva din grația-i divină, căci mi-a fost de-ajuns să fac un pas dincolo de zid ca să-l văd în toată măreția lui, în lumina vînată de la șase seara, și nu mi-am putut înfrîna sentimentul că mă născusem din nou.

Aveam și de ce. La începutul săptămînii plecasem din capitala scăldată într-o baltă de sînge și noroi, încă plină de

munți de cadavre neidentificate, părăsite printre dărâmăturile fumegînde. Pe neașteptate, lumea devenise alta la Cartagena. Nu se vedea nici o urmă a războiului care pustia țara și mi-era greu să cred că aveam parte de singurătatea aceea fără durere, de marea aceea neostoită, de copleșitoarea senzație de a fi ajuns în sfîrșit acolo, în mai puțin de-o săptămînă, în cursul aceleiași vieți.

Am auzit de atîtea ori vorbindu-se de ea de cînd m-am născut, încît am recunoscut imediat mica piață unde staționau trăsurile și căruțele încărcate cu mărfuri, trase de măgari, iar în spate galeria cu arcade unde tîrgul devenea tot mai aglomerat și mai zgomotos.

Deși autoritățile n-o recunoșteau, acolo se afla inima vie a orașului încă de la întemeierea lui. În perioada colonială s-a numit Porticul Neguțătorilor. Acolo se urzeau itele invizibile ale comerțului cu sclavi și mocnea revolta împotriva dominației spaniole. Mai târziu, s-a numit Porticul Condeierilor, datorită caligrafilor taciturni, cu vestă de postav și mînci false, care scriau misive de dragoste și tot felul de documente pentru sărmanii fără știință de carte. Mulți dintre ei au fost anticari care vindeau cărțile pe sub masă, mai ales operele puse la index de Inchiziție, și se crede că erau oracole ale conspirației creole împotriva spaniolilor. La începutul secolului al XX-lea, tatăl meu obișnuia să-și manifeste avîntul de poet prin măiestria de a compune scrisori de dragoste pe sub porticuri. N-a prosperat, firește, nici ca poet, nici ca autor de scrisori, fiindcă unii clienți isteți – sau cu adevărat nevoiași – îl rugau să-și facă pomană nu numai compunîndu-le scrisoarea, ci și cu cinci reali pentru timbru.

De cîțiva ani locul acela se numea Porticul Dulciurilor și acolo, printre prelatele putrezite, cerșetorii veneau să

mănînce resturile din tîrg și se auzeau strigătele prevestitoare ale indienilor care luau o groază de bani pentru a nu le dezvălui clienților ziua și ora cînd aveau să moară. Goeletele din Marea Caraibilor zăboveau în port ca să cumpere dulciurile cu nume născocite chiar de cumetrele care le făceau și le vindeau, strigîndu-și marfa în versuri: „Plăcîntuțe pentru maimuțe și melcișori pentru feciori, dulci turtițe pentru fete, iar sarailia pentru Maríá“. Și la haz, și la necaz galeria cu arcade continua să fie un centru vital al orașului, unde se vînturau secrete de stat pe la spațele cîrmuirii și unicul loc de pe lume unde vînzătoarele de carne friptă știau cine va fi viitorul guvernator înainte ca la Bogotá să-i treacă prin cap președintelui Republicii să-l numească.

Fascinat pe moment de zarva aceea, mi-am croit drum cu chiu, cu vai, tîrîndu-mi valiza prin gloata de la șase după-amiaza. Un bătrîn zdrențăros, numai piele și os, mă privea fără să clipească de pe strada lustragiilor cu niște ochi înghețați de uliu. M-a oprit brusc. Observînd că-l văzusem, s-a oferit să-mi ducă valiza. I-am mulțumit refuzîndu-l, pînă cînd a precizat în limba lui maternă:

– Face treizeci de gologani.

Cu neputință. Treizeci de centime ca să-mi ducă valiza însemna o gaură cumplită în punga mea cu numai patru pesos pe care-i mai aveam pînă primeam întărituri de la părinți, săptămîna următoare.

– Atîta face valiza cu tot ce-i înăuntru, i-am spus.

Pe deasupra, pensiunea unde trebuia să fi sosit la ora aceea mica noastră bandă de la Bogotá nu era prea departe. Bătrînul se mulțumi cu trei centime, își atîrnă de gît opincile pe care și le-a scos și-și puse valiza pe umăr, cu o forță de necrezut pentru slăbiciunea lui, luînd-o la goană ca un

atlet desculț pe o pantă cu case coloniale ale căror ziduri erau coșcovite de secole de abandonare. La cei douăzeci și unu de ani ai mei inima îmi bătea să-mi spargă pieptul, în vreme ce mă străduiam să nu-l pierd din vedere pe moșul olimpic care nu părea să mai aibă mult de trăit. După cinci străzi intră pe poarta cea mare a hotelului și urcă scările două câte două. Cu răsuflarea intactă puse jos valiza și-mi întinse palma:

– Treizeci de gologani.

I-am amintit că-i plătisem înainte, dar el a stăruit spunându-mi că cele trei centime de la portic nu includeau și scara. Patroana hotelului, care ne ieși în întâmpinare, i-a dat dreptate: scara se plătea separat. Și mi-a făcut un pronostic valabil pentru toată viața:

– Vei vedea că la Cartagena totul e diferit.

Pe deasupra a trebuit să fac față și vestii proaste că încă nu sosise nici unul dintre tovarășii mei de la pensiunea din Bogotá, deși făcuseră rezervări confirmate pentru patru, deci și pentru mine. Stabiliserăm împreună să ne întâlnim la hotel în ziua aceea, înainte de șase după-amiaza. Faptul că schimbasem cursa regulată cu autobuzul ghinionist al Oficiului Poștal m-a întârziat trei ore, dar ajunsesem mai punctual ca toți, fără să pot face însă nimic cu cei patru pesos minus treizeci și trei de centime. Căci patroana era ca o mamă fermecătoare, dar sclavă a propriilor reguli, cum avea s-o dovedească în cele două luni încheiate cât am locuit în hotelul ei. Așa că n-a vrut să mă primească dacă nu plăteam prima lună în avans: optsprezece pesos pentru trei mese și un pat într-o cameră de șase.

Nu așteptam banii de la părinți mai înainte de o săptămână, așa încât valiza mea n-avea să treacă de palier pînă nu-mi soseau prietenii care mă puteau scoate din

încurcătură. M-am așezat să aștept într-un fotoliu ca de episcop, cu flori mari pictate, care mi-a picat ca din cer după o zi întreagă în plin soare pe autobuzul acela nenorocit. Adevărul e că nimeni nu putea fi sigur de nimic în zilele acelea. A stabili să ne întâlnim acolo, la o dată și la o oră exactă însemna să nu ai simțul realității, căci nu ne încumetam să recunoaștem nici măcar în sinea noastră că jumătate de țară se afla într-un război sîngeros, în provincie pe ascuns de ani de zile, la orașe pe față și încrîncenat de aproape o săptămînă.

După opt ore cît am rămas blocat în hotelul din Cartagena, nu înțelegeam ce se putuse întîmpla cu José Palencia și cu ceilalți doi. După încă un ceas de așteptare, fără nici o veste, m-am apucat să cutreier străzile pustii. În aprilie se întunecă devreme. Luminile orașului erau deja aprinse, dar atît de slabe, că se puteau confunda cu stelele ce se zăreau printre copaci. Mi-a fost de-ajuns să dau o primă raită de un sfert de ceas la întîmplare, prin labirintul de străduțe pietruite din cartierul colonial, pentru a descoperi, luîndu-mi-se parcă o povară de pe suflet, că orașul acela ciudat n-avea nimic de-a face cu fosila înțepenită pe care ne-o descriau la școală.

Pe străzi nu era nici țipenie de om. Mulțimea care venea în zori din suburbii pentru a lucra sau a-și vinde produsele se întorcea buluc în mahalaua ei la cinci după-amiaza, iar locuitorii din incinta împrejmuită de zid se încuiiau în case să cineze și să joace domino pînă la miezul nopții. Nu existau încă automobile personale și puținele mașini oficiale care circulau rămîneau în afara zidurilor. Pînă și înalții funcționari ajungeau în Piața Trăsurilor cu autobuzele de fabricație locală și de acolo își croiau drum pînă la birourilor lor, sărind peste mărunțișurile de vînzare

întinse pe trotuare. Un guvernator tare sclifosit din anii aceia tragici se lăuda că vine din cartierul său distins pînă în Piața Trăsurilor cu aceleași autobuze cu care se dusesese la școală.

Lipsa automobilelor fusese obligatorie fiindcă acestea mergeau în sens invers față de realitatea tradițională: nu încăpeau pe străzile înguste și întortocheate ale orașului, unde răsunau noaptea copitele nepotcovite ale cailor rahi-tici. Cînd veneau căldurile cele mari și se deschideau bal-coanele ca să intre aerul proaspăt al parcurilor, se auzeau frînturi din discuțiile cele mai intime cu o rezonanță fan-tomatică. Moțîind, bătrînii ascultau pașii furișați pe stră-zile pietruite, își ciuleau urechile, fără să deschidă ochii, pînă îi recunoșteau pe cei care treceau, și atunci spuneau dezamăgiți: „E José Antonio care se duce la Chabela“. De fapt, tot ce-i scotea din sărite pe cei care nu puteau dormi erau zgomotele seci ale pieselor de domino pe masă, care răsunau în întregul spațiu înconjurat de ziduri.

A fost o noapte memorabilă. Abia dacă izbuteam să recunosc în realitate ficțiunile scolastice de prin cărți, de-strămate de viață. M-a emoționat pînă la lacrimi faptul că vechile palate ale marchizilor erau chiar cele din fața mea, acum degradate, cu cerșetorii dormind pe praguri. Am văzut catedrala ale cărei clopote fuseseră furate de piratul Francis Drake pentru a face din ele tunuri. Cele doar cîteva clopote care scăpaseră de la jaf au fost exorcizate du-pă ce vrăjitorii episcopului le condamnaseră la arderea pe rug din pricina sunetelor lor blestemate care-l chemau pe diavol. Am văzut copacii uscați și statuile bărbaților iluștri care nu păreau sculptați în marmură pieritoare, ci morți în carne și oase. Căci la Cartagena statuile nu se fereau de rugina timpului, ci dimpotrivă: timpul se ferea de lucrurile

care aveau tot vârsta dintru început, în vreme ce veacurile îmbătrîneau. Și astfel, chiar în seara sosirii mele la Cartagena, orașul mi se dezvăluia la fiecare pas, cu propria viață, nu ca relicva de mucava a istoricilor, ci ca un oraș viu care nu se mai întemeia pe gloria faptelor de arme, ci pe măreția ruinelor sale.

Cu avîntul acesta nou m-am întors la pensiune cînd în Turnul Ceasului bătea de zece. Paznicul, pe jumătate adormit, mi-a adus la cunoștință că nu sosise nici unul dintre prietenii mei, dar că valiza mea era la loc sigur în camera de bagaje a hotelului. Doar atunci mi-am dat seama că nu mîncasem și nici nu băusem nimic de la micul dejun sărăcăcios de la Barranquilla. Mă clătinam pe picioare de foame, dar m-aș fi mulțumit dacă patroana mi-ar fi acceptat valiza și m-ar fi lăsat să dorm doar în noaptea aceea, chiar și în fotoliul din hol. Paznicul a rîs de naivitatea mea.

- Nu fi dobitoc! îmi spuse în limbajul brutal de pe coasta Caraibilor. Cu bănetul pe care-l are, cucoana asta se culcă la șapte și se scoală a doua zi la unsprezece.

Mi s-a părut un argument atît de convingător, că m-am dus în parcul Bolívar, pe partea cealaltă a străzii, și m-am așezat pe o bancă în așteptarea prietenilor, fără să deranjez pe nimeni. Copacii cu frunze pălite abia dacă se zăreau în lumina de pe stradă, deoarece felinarele din parc se aprindeau numai duminica și în zilele de sărbătoare. Băncile de marmură aveau urme de graffiti șterse de multe ori și scrise iar de poeți fără rușine. Din Palatul Inchiziției, din spatele fațadei sculptate în piatră de pe vremea viceregilor și al porții mari ca de bazilică primată, răzbăteau țipetele sfîșietoare ale vreunei păsări bolnave ce nu putea fi de pe lumea asta. M-a năpădit atunci dorința aprigă de a fuma,

dar totodată și aceea de a citi, două vicii care se confundau în tinerețe la fel de impertinent și de tenace. Romanul lui Aldous Huxley, *Punct contrapunct*, pe care teama fizică nu mă lăsase să-l termin în avion, dormea încuiat în valiză. Așa încît am aprins ultima țigară cu o stranie senzație de ușurare amestecată cu groază și am stins-o la jumătate, păstrînd-o pentru noaptea aceasta lipsită de ziua de mîine.

Mă pregăteam să dorm pe banca unde stăteam, cînd, dintr-o dată, mi s-a părut că văd ceva ascuns printre umbrele dese ale copacilor. Era statuia ecvestră a lui Simón Bolívar. Nici mai mult nici mai puțin decît generalul Simón José Antonio de la Santísima Trinidad Bolívar y Palacios, eroul meu de cînd mi-o poruncise bunicul, cu strălucitoarea-i uniformă de gală și capul de împărat roman murdărit de rîndunele.

Era mai departe personajul meu de neuitat, în ciuda inconsecvențelor fără scăpare sau poate tocmai din pricina lor. La urma urmelor, abia dacă se puteau compara cu cele prin care bunicul își cîștigase gradul de colonel și-și riscase de nenumărate ori viața în războiul dus de liberali împotriva aceluiași Partid Conservator întemeiat și susținut de Bolívar. Cufundat în gîndurile acestea nebuloase m-a adus cu picioarele pe pămînt o voce impertinentă în spatele meu:

– Mîinile sus!

Le-am ridicat cu un sentiment de ușurare, convins că erau în sfîrșit prietenii mei, și m-am pomenit cu doi polițiști, neciopliți și mai curînd zdrențăroși, care își îndreptau spre mine puștile noi. Voiau să știe de ce încălcasem interdicția de circulație pe timpul nopții care începuse de două ore. N-aveam habar că o impuseseră de duminica trecută, după cum m-au informat ei, și nici nu auzisem sunete de goarnă sau vreun alt semnal care să mă facă să pricep de ce

nu era lume pe stradă. Polițiștii s-au arătat mai degrabă leneși decît înțelegători cînd mi-au văzut hîrțile de identitate, în vreme ce le tot explicam de ce mă aflam acolo. Mi le-au dat înapoi fără să-și arunce ochii peste ele. M-au întrebat cîți bani aveam și le-am răspuns că mai puțin de patru pesos. Atunci cel mai îndrăzneț dintre ei îmi ceru o țigară și le-am arătat chiștocul stins pe care aveam de gînd să-l fumez înainte de a mă culca. Mi l-a luat și l-a fumat pînă și-a ars unghiile. După cîteva clipe, m-au apucat de brațe și m-au dus de-a lungul străzii, îmboldiți mai mult de dorința de a fuma decît de a respecta dispoziția legală, în căutarea unui local care să fie deschis pentru a cumpăra țigări cu bucata la prețul de o centimă fiecare. Noaptea devenise diafană și răcoroasă în lumina lunii pline, iar liniștea părea o materie invizibilă ce se putea respira precum aerul. Atunci am înțeles ceea ce ne povestea tata de atîtea ori, fără ca noi să-l credem, că-și lua vioara în zori și cînta în liniștea cimitirului, să simtă că valsurile lui de dragoste se puteau auzi pe toată coasta Mării Caraibilor.

Obosiți de căutarea zadarnică a țigărilor cu bucata, am trecut dincolo de zid și ne-am dus la cheiul de cabotaj încă plin de viață, aflat în spatele pieței, unde acostau goetele din Curazao și Aruba și alte insule mici din Antile. Era cartierul de noapte al oamenilor celor mai amuzanți și mai utili din oraș, care aveau dreptul la salvconduce pentru perioada de interdicție, prin natura ocupațiilor lor. Mînceau pînă în zori într-o cîrciumă sub cerul liber, la un preț bun și într-o companie plăcută, căci se adunau acolo nu numai cei care lucrau noaptea, ci oricine voia să mînce la ora cînd totul era închis. Localul n-avea un nume oficial și era cunoscut sub o denumire care nu i se potrivea defel: „Peștera“.

Polițiștii au intrat ca la ei acasă. Era limpede că oamenii de la masă se știau dintotdeauna și se bucurau să fie laolaltă. Nu era cu putință să distingi vreun nume, pentru că toți se adresau unii altora cu poreclele din școală și vorbeau în gura mare și în același timp, fără să se înțeleagă și fără să se privească. Erau în haine de lucru, în afară de un bărbat de vreo șaiszeci de ani, cu aer de Adonis, cu pletele ninse și într-un smoching de pe timpuri, lângă o femeie matură și încă foarte frumoasă, cu o rochie cu paiete uzată și purtând exagerat de multe bijuterii veritabile. Prezența ei putea fi o dovadă grăitoare a poziției sociale, fiindcă foarte puține femei aveau bărbați care să le dea voie să apară în astfel de locuri rău famate. Aș fi crezut că erau turiști dacă n-ar fi fost dezinvoltura și accentul lor autohton, precum și familiaritatea cu care se purtau cu toți din jur. Am aflat mai târziu că nu erau nici pe departe ceea ce păreau, ci o pereche aiurită din Cartagena, căsătorită de multă vreme, care folosea orice pretext ca să se îmbrace de gală pentru a cina în oraș, iar în noaptea aceea găsisse restaurantele închise conform interdicției.

Ei au fost cei care ne-au invitat să luăm masa. Ceilalți se strînseră puțin ca să ne facă loc și ne-am așezat toți trei cam înghesuiți și stingheri. Și cu polițiștii se purtau familiar, de parcă ar fi fost servitori. Unul era serios și degajat, iar cînd mîncea avea maniere de băiat bine crescut. Celălalt părea cam zăpăcit, în afară de momentele cînd bea și fuma. Eu, mai curînd din sfială decît din politețe, am comandat mai puține feluri decît ei și, cînd mi-am dat seama că aveam să-mi astîmpăr foamea doar pe jumătate, ceilalți terminaseră deja de mîncat.

Patronul și chelnerul unic de la „Peștera“ se numea José Dolores, un negru aproape adolescent, de o frumusețe

stînjenidoare, înfășurat în cearșafuri imaculate de musulman și veșnic cu o garoafă proaspătă după ureche. Dar lucrul cel mai remarcabil era inteligența lui excesivă, pe care știa s-o folosească fără limite pentru a fi fericit și a-i face și pe ceilalți fericiți. Era vădit că-i lipsea foarte puțin să fie femeie și avea faima bine întemeiată că se culca numai și numai cu bărbatul său. Nimeni nu a făcut niciodată vreo glumă pe seama lui, căci avea un haz și o iuțelă a replicii care nu lăsa favoare nerăsplătită și nici ofensă nerăzbutată. El singur prididea cu toate treburile, de la gătit – știind precis ce îi plăcea fiecărui client – pînă la prăjitul feliilor de banană verde cu o mînă, pe cînd cu cealaltă făcea socotelele, fără alt ajutor decît acela foarte neînsemnat al unui copil de șase ani care îi spunea mamă. Cînd ne-am luat rămas-bun, mă simțeam impresionat de descoperire, dar nu mi-aș fi închipuit că locul acela de noctambuli năzdrăvani avea să fie unul dintre cele de neuitat din viața mea.

După ce am mîncat, i-am însoțit pe polițiști să-și facă rondul întrerupt. Luna era o farfurie de aur pe cer. Briza începea să adie și aducea de undeva, de foarte departe, crîmpeie de melodii și strigăte ca de la o petrecere de pomină. Însă polițiștii știau că în mahalaua săracilor nimeni nu se culca la semnalul de interdicție, ci se încingeau che-furi cu dans, în fiecare noapte în altă casă, fără să mai iasă cineva în stradă pînă în zori.

Cînd a bătut de două am sunat la hotel, fiind convins că prietenii mei sosiseră între timp, dar de data asta paznicul ne-a înjurat fără menajamente fiindcă l-am deșteptat fără rost. Polițiștii și-au dat atunci seama că n-aveam unde să dorm și au hotărît să mă ducă la ei, la comisariat. Mi s-a părut un banc atît de prost, că mi-am pierdut buna dispoziție și le-am trînit o obrăznicie. Unul din ei, surprins

de reacția mea copilărească, m-a pus la punct cu țeava puștii în stomac:

- Nu mai face pe prostul, mi-a zis prăpădindu-se de râs. Adu-ți aminte că ești încă arestat pentru încălcarea interdicției.

Așa am dormit - într-o celulă de șase locuri și pe o rogojină năclăită de sudoarea altora - în prima mea noapte fericită la Cartagena.

Mi-a fost mult mai ușor să cunosc sufletul orașului decât să supraviețuiesc acelei prime zile. Înainte de două săptămîni îmi clarificasem raporturile cu familia, care îmi încuviințase fără rezerve hotărîrea de a trăi într-un oraș fără război. Patroana hotelului, cuprinsă de remușcări pentru că mă condamnase la o noapte de închisoare, m-a aranjat împreună cu alți douăzeci de studenți într-o magazie de curînd ridicată pe terasa frumoasei sale case coloniale. N-am avut motiv să mă plîng, căci era o copie caraibiană a dormitorului de la Liceul Național și costa mai puțin decît pensiunea din Bogotá, cu casă și masă cu tot.

Intrarea mea la Facultatea de Drept a presupus o oră de examen de admitere dat cu secretarul, Ignacio Vélez Martínez, și cu un profesor de economie politică de al cărui nume n-am izbutit să mai dau în amintirile mele. Examenul s-a ținut cum era obiceiul, în fața anului doi în plen.

De la bun început mi-a atras atenția claritatea judecății și precizia limbajului celor doi profesori, într-o regiune care în interiorul țării e vestită prin aceea că locuitorii ei sînt tare slobozi la gură. Primul subiect, tras la sorți, a fost Războiul de Secesiune din Statele Unite, despre care abia dacă știam ceva. Mare păcat că nu apucasem să citesc romancierii americani din noul val, care începeau să ne sosească doar de curînd, însă am avut bafta că doctorul Vélez

Martínez s-a apucat să facă o referire întâmplătoare la *Coliba unchiului Tom*, pe care o cunoșteam destul de bine din liceu. Am prins-o din zbor. Cei doi profesori au suferit pesemne o criză de nostalgie, căci cele șaiszeci de minute rezervate pentru examen s-au scurs în întregime cu o analiză emoțională a ticăloșiei regimului sclavagist din sudul Statelor Unite. Și acolo ne-am oprit. Astfel, ceea ce socotisem eu un fel de ruletă rusească a fost de fapt o discuție antrenantă, care a meritat un calificativ bun și câteva aplauze cordiale.

Ca urmare am intrat la universitate să termin anul doi la Drept, cu condiția nicidecum îndeplinită de a susține examenele restante la una sau două materii din anul întâi, la care nu mă prezentasem la Bogotá. Cîțiva colegi s-au entuziasmat de felul meu de a trata subiectele domesticindu-le, întrucît promovau un anume militantism în favoarea libertății creative într-o universitate împotmolită în rigoarea academică. Era visul meu solitar încă din liceu, nu datorită unui nonconformism gratuit, ci pentru că era unica mea speranță de a lua examenele fără să învăț. Totuși, aceiași care proclamau libertatea judecății în sălile de curs n-aveau încotro și capitulau în fața fatalității, mergînd la examene ca la eșafod, cu caietele lor de notițe cu texte din perioada colonială învățate pe dinafară. Din fericire, în viața reală erau maeștri versați în arta de a menține vii balurile cu taxă de vineri seara, în ciuda riscurilor represiunii tot mai nerușinate în umbra stării de asediu. Grație aranjamentelor puse la cale cu autoritățile, balurile au continuat să se țină și în perioada de interdicție, iar cînd aceasta a fost ridicată au renăscut din propria cenușă cu și mai mult avînt ca înainte. Mai cu seamă în Torices, Getsemaní sau la poalele colinei Popa, cartierele cele mai petrecărețe în

anii aceia sumbri. Era de-ajuns să ne uităm pe fereastră ca să ne alegem petrecerea cea mai atrăgătoare și pentru cincizeci de centime dansam pînă în zori pe muzica cea mai fierbinte din Caraibe, asurzitoare din pricina megafoanelor. Fetele pe care le invitam politicos erau chiar elevele zărite peste săptămîină la ieșirea de la școală, numai că purtau uniforme de la slujba de duminică și dansau ca niște femei ușoare, sub ochii atenți ai mătușilor care le însoțeau pretutindeni sau ai mamelor emancipate. Într-una din seriile acelea o pornisem la agățat prin Getsemaní, care pe vremea coloniei a fost mahalaua sclavilor, cînd am recunoscut, de parc-ar fi fost o parolă, palma zdravănă pe spinare și bubuitul unui glas:

– Banditule!

Era Manuel Zapata Olivella, incorigibilul de pe strada Mala Crianza¹, unde trăia familia bunicilor stră-străbunicilor lui africani. Ne văzuserăm la Bogotá, în toiul nebuniei din 9 aprilie, și prima noastră uimire la Cartagena a fost că ne regăseam în viață. Pe lîngă medic voluntar, Manuel era și romancier, militant politic și promotor al muzicii din Caraibe, însă vocația sa atotputernică era să încerce să rezolve problemele întregii omeniri. N-am apucat bine să schimbăm impresii despre experiența trăită de fiecare în acea vineri nefastă și despre planurile de viitor, că mi-a și propus să-mi încerc norocul cu gazetăria. Cu o lună în urmă, conducătorul liberal Domingo López Escauriaza întemeiase ziarul *El Universal*, șef de redacție fiind Clemente Manuel Zabala, de care auzisem vorbindu-se nu ca gazetar, ci în calitate de specialist în toate genurile de muzică și de simpatizant comunist. Zapata Olivella a stăruit

¹ Proastă creștere.

să ne ducem să-l vedem, deoarece știa că se afla în căutare de elemente noi pentru a promova, prin exemplul ziarului său, un jurnalism creator, împotriva celui de rutină și obedient care domnea în toată țara, mai ales la Cartagena, pe atunci unul dintre orașele cele mai retrograde.

Știam prea bine că jurnalismul nu era vocația mea. Voiam să fiu un altfel de scriitor, dar încercam acest lucru imitând diverși autori care n-aveau nimic de-a face cu mine. Așa încît în zilele acelea îmi luasem o pauză pentru meditație, fiindcă după primele trei povestiri publicate la Bogotá și atît de elogiare de Eduardo Zalamea și de alți critici și prieteni, buni sau mai puțin buni, mă simțeam într-un impas. Contrar părerilor mele, Zapata Olivella a susținut că jurnalismul și literatura ajungeau curînd să fie același lucru și că o legătură cu *El Universal* mi-ar putea rezolva trei probleme deodată: să-mi asigure o viață demnă și folositoare, să mă plaseze într-un mediu profesional care era în sine o profesie importantă și să lucrez cu Clemente Manuel Zabala, cel mai mare maestru al jurnalismului care se putea imagina. Accesul de timiditate pe care mi l-a stîrnit raționamentul acela atît de simplu m-ar fi putut scoate din încurcătură. Însă Zapata Olivella nu admitea eșecurile, așa că mi-a dat întîlnire pentru a doua zi la cinci după-amiază, la numărul 381 de pe strada San Juan de Dios, unde era sediul ziarului.

Am dormit prost în noaptea aceea. A doua zi, la micul dejun, am întreat-o pe patroana hotelului unde era strada San Juan de Dios și ea mi-a arătat-o cu degetul de la fereastră.

– E chiar acolo, mi-a zis, peste două străzi.

Redacția ziarului *El Universal* se afla în dreptul imensului zid de piatră aurită al Bisericii San Pedro Claver, cel

dintâi sfânt al Americilor, al cărui trup neputrezit e expus de peste o sută de ani sub altarul principal. Era o clădire colonială veche, cu cîrpeli republicane pe margini, cu două porți mari și niște ferestre prin care se vedea tot ce ținea de ziar. Iar omul care însemna pentru mine o adevărată te-roare stătea în spatele unei balustrade de scînduri nege-luite, la trei metri de geam: un bărbat matur și cu un aer solitar, îmbrăcat într-un costum de dril alb, cu cravată, cu pielea întunecată și părul aspru și negru de indian, scriind cu creionul la un birou vechi cu maldăre de hîrtii de rezol-vat. Am trecut încă o dată prin dreptul lui în sens invers, îmboldit de o fascinație irezistibilă, și încă de două ori, și a patra oară, ca și prima de altfel, n-am avut nici cea mai mică îndoială că bărbatul acela era Clemente Manuel Zabala, exact așa cum mi-l închipuisem, parcă inspirîndu-mi însă și mai multă teamă. Îngrozit, m-am hotărît pur și simplu să nu mă duc după-amiază la întîlnirea cu un om pe care era de-ajuns să-l vezi pe fereastră ca să descoperi că știa prea multe despre viață și tainele ei. M-am întors la hotel și mi-am dăruit încă una dintre zilele mele tipice fără remuș-cări, trîntit cu fața în sus pe pat, cu *Falsificatorii de bani* de André Gide, și fumînd întruna. La cinci după-masă ușa mare a dormitorului se cutremură din pricina unei lovituri de palmă ca o împușcătură.

- Hai să mergem, la naiba! îmi strigă din prag Zapata Olivella. Zabala te așteaptă și nimeni din țara asta nu-și poate permite luxul să-i dea plasă.

Începutul a fost mai greu decît mi l-aș fi imaginat într-un coșmar. Zabala m-a primit fără să știe ce să facă, fumînd fără întrerupere cu un neastîmpăr agravat de căldură. Ne-a arătat totul. Într-o parte, direcția și administrația. În cealaltă, sala redacției și atelierul cu trei mese de scris la

care nu stătea nimeni fiind atît de devreme, iar în fund o rotativă care a supraviețuit unei răzmerițe și singurele două linotipuri.

Spre marea mea surpriză Zabala îmi citise cele trei povestiri, iar nota lui Zalamea i se păruse îndreptățită.

– Mie nu, i-am spus. Povestirile acelea nu-mi plac. Le-am scris dintr-un impuls cam inconștient și, după ce le-am citit tipărite, n-am mai știut ce să fac mai departe.

Zabala trase adînc fumul și-i spuse lui Zapata Olivella:

– E un semn bun.

Manuel prinse ocazia din zbor și-i spuse că aş putea să-i fiu util la ziar, în timpul meu liber de la universitate. Zabala îi răspunse că și el se gîndise la asta cînd Manuel l-a rugat să-mi fixeze o întîlnire. M-a prezentat doctorului López Escauriaza, directorul, ca pe eventualul colaborator despre care îi vorbise aseară.

– Ar fi grozav, spuse directorul, cu veșnicul lui zîmbet de cavaler de modă veche.

N-am stabilit nimic, dar maestrul Zabala mi-a cerut să vin și a doua zi, să mă prezinte lui Héctor Rojas Herazo, poet și pictor dintre cei mai buni și comentatorul vedetă al ziarului. Nu i-am spus că fusese profesorul meu de desen la Colegiul „San José” dintr-o timiditate care astăzi mi se pare inexplicabilă. Cînd am plecat de acolo, Manuel a sărit în sus de bucurie în Piața Vămii, în dreptul fațadei impunătoare a Bisericii San Pedro Claver, și a exclamat cu satisfacție prematură:

– Ai văzut, tigrule, treaba-i aranjată!

L-am îmbrățișat cordial ca să nu-l dezamănesc, dar aveam serioase îndoieli în privința viitorului meu. Manuel m-a întrebat atunci ce impresie îmi făcuse Zabala și i-am spus adevărul. Mi s-a părut un pescuitor de suflete. Acesta

era poate motivul precumpănitor pentru care grupurile de tineri îi admirau judecata și prudența. Am conchis, desigur, printr-o falsă apreciere de bătrîn prematur, că poate tocmai acest fel al lui de a fi îl împiedicase să joace un rol hotărîtor în viața publică a țării.

Manuel m-a sunat seara, prăpădindu-se de rîs în urma discuției pe care o avusese cu Zabala. Acesta îi vorbise de mine cu mare entuziasm, își reafirmase siguranța că aveam să fiu o achiziție importantă pentru pagina editorială, iar directorul fusese de aceeași părere. Dar adevăratul scop al telefonului său era acela de a-mi povesti că singurul lucru care îl îngrijora pe maestrul Zabala era timiditatea mea bolnăvicioasă, care mi-ar putea fi un mare obstacol în viață.

Dacă m-am hotărît în ultimul moment să mă întorc la ziar a fost pentru că a doua zi de dimineată un coleg de cameră mi-a deschis ușa de la duș și mi-a pus sub ochi pagina editorială din *El Universal*. Era o notă terifiantă despre sosirea mea în oraș, care mă compromitea ca scriitor înainte de a ajunge să fiu unul și ca viitor ziarist la mai puțin de douăzeci și patru de ore după ce văzusem din interior redacția unui ziar pentru prima oară în viață.

Fără să-mi ascund furia, i-am reproșat lui Manuel, care mi-a telefonat imediat să mă felicite, că scrisese ceva atît de iresponsabil fără să fi vorbit înainte cu mine. Totuși, ceva s-a schimbat în mine, și poate pentru totdeauna, cînd am aflat că nota fusese scrisă de maestrul Zabala însuși. Așa încît mi-am pus pantalonii și m-am dus la redacție să-i mulțumesc. Abia dacă mi-a dat atenție. M-a prezentat lui Héctor Rojas Herazo, îmbrăcat cu pantaloni kaki și cămașă cu flori tropicale. Avea o voce tunătoare debitorînd cuvinte enorme și nu se dădea bătut în conversație pînă nu-și încolțea

prada. El nu m-a recunoscut, firește, din mulțimea de elevi de la Colegiul „San José” din Barranquilla.

Maestrul Zabala – cum îi spuneau toți – ne-a atras în discuție depănând amintiri despre doi sau trei prieteni comuni și despre alții pe care eu trebuia să-i cunosc. Apoi ne-a lăsat singuri și s-a întors la lupta crâncenă a creionului său încins la maximum pe hîrțile acelea urgente, de parcă n-ar fi avut niciodată de-a face cu noi. Héctor îmi vorbi mai departe în susurul de ploaie mărunță al linotipurilor, ca și cum nici el n-ar fi avut vreo legătură cu Zabala. Avea un talent infinit de a conversa, cu o inteligență verbală uluitoare; era un aventurier al imaginației, inventînd realități neverosimile pe care ajungea să le creadă chiar el. Am stat de vorbă ceasuri întregi despre alți prieteni, în viață sau morți, despre cărți ce n-ar fi trebuit să fie scrise niciodată, despre femei care ne-au uitat și pe care nu le puteam uita, despre plajele idilice ale paradisului carai-bian de la Tolú – unde se născuse el – și despre vrăjitorii infailibili și nenorocirile apocaliptice din Aracataca. Despre tot ce exista sau putea să existe pe lume, fără să bem nimic, aproape fără să respirăm și fumînd ca disperării, de teamă că nu ne-ar ajunge viața pentru tot ce mai aveam să ne spunem.

La zece noaptea, cînd s-a închis ziarul, maestrul Zabala și-a pus haina, și-a legat cravata și, cu niște pași de balet care nu mai erau decît o idee tinerești, ne-a invitat la masă. La „Peștera”, cum era de presupus, unde au rămas surprinși că José Dolores și cîțiva dintre comesenii lui de la ore tîrzii m-au recunoscut ca pe un vechi client. Surpriza a fost și mai mare cînd a trecut unul din poliștii cu care venisem aici prima oară și care mi-a trîntit o glumă echivocă despre noaptea mea proastă la închisoare și mi-a confiscat un

pachet de țigări abia început. La rîndul lui, Héctor s-a întrecut cu José Dolores într-un dialog cu dublu înțeles care i-a făcut pe toți să se prăpădească de rîs, în tăcerea aprobatoare a maestrului Zabala. Eu am îndrăznit să strecur cîte o replică fără haz care mi-a folosit măcar pentru a fi recunoscut drept unul dintre puținii clienți pe care José Dolores îi avea la suflet, servindu-mă pe credit chiar și de patru ori pe lună.

După ce am mîncat, Héctor și cu mine ne-am continuat conversația de după-amiază pe Paseo de los Mártires, faleza din dreptul golfului unde mirosea groaznic din pricina resturilor republicane din piața publică. Era o noapte splendidă în centrul lumii și primele goelete din Curazao ridicau ancora pe furiș. Héctor m-a inițiat în zorii acelei zile în istoria ocultă a Cartagenei, acoperită cu o mantie de lacrimi, care semăna poate mai mult cu adevărul decît fabulația de complezență a variantei academice. Mi-a vorbit de viața celor zece martiri ale căror busturi de marmură străjuiau faleza pe ambele părți, în memoria eroismului lor. Versiunea populară – care părea și a lui – susținea că sculptorii, așezîndu-le la locurile lor, nu gravaseră numele și datele pe busturi, ci pe pedestalurile. Și astfel, cînd le-au dat jos spre a fi curățate, cu ocazia centenarului, n-au mai știut cum să potrivească numele și datele, și au fost nevoiți să le pună pe pedestalurile la împlinire, fiindcă nimeni n-avea habar cum fuseseră înainte. Anecdota circula sub formă de banc de mulți ani, dar eu m-am gîndit că a onora niște eroi fără nume, nu atît pentru viața fiecăruia, ci mai cu seamă pentru destinul lor comun, fusese un act de dreptate istorică.

Noaptea acelea albe s-au repetat aproape zilnic în anii petrecuți la Cartagena, însă după primele două sau trei mi-am

dat seama că Héctor avea o putere de seducție instantanee, îmbinată cu un simț atît de nuanțat al prieteniei, încît numai cei care îl îndrăgeam mult puteam să-l înțelegem fără rezerve. Căci era un om tandru pe ascuns, capabil în același timp de accese de furie asurzitoare, chiar catastrofale uneori, pe care și le revendica apoi drept har de la Pruncul Iisus. Îi înțelegeai atunci firea, înțelegeai și motivul pentru care maestrul Zabala făcea tot posibilul să-l iubim ca și el. În cea dintîi noapte, ca în atîtea altele, am rămas pînă în zori pe faleză, protejați împotriva interdicției de circulație de calitate noastră de ziaristi. Héctor avea vocea și memoria intacte cînd a văzut lumina zilei născîndu-se la orizontul mării și mi-a spus:

– Bine-ar fi ca noaptea asta să se termine ca în *Casablanca*.

N-a mai zis nimic, dar glasul lui m-a făcut să-mi aduc aminte de secvența cu Humphrey Bogart și Claude Rains mergînd umăr lîngă umăr prin ceața răsăritului spre lumina strălucitoare a aurorei și de cuvintele devenite legendare ale tragicului final fericit: „Acesta este începutul unei mari prietenii”.

După trei ore m-a deșteptat cu telefonul maestrul Zabala cu o întrebare mai puțin fericită:

– Cum merge cu capodopera?

Mi-au trebuit cîteva minute ca să înțeleg că se referea la colaborarea mea la ziarul de a doua zi. Nu-mi amintesc să fi stabilit nimic, nici să fi spus da sau ba cînd mi-a cerut să scriu prima colaborare, dar în dimineța aceea mă simteam în stare de orice după olimpiada verbală de peste noapte. Zabala a priceput pesemne cum stau lucrurile, căci se și gîndise la cîteva subiecte la ordinea zilei, însă eu i-am propus altul care mi s-a părut și mai actual: interdicția de circulație.

Nu mi-a dat nici o indicație. Intenția mea era să-mi povestesc aventura din cea dintâi noapte la Cartagena și așa am și făcut, scriind-o cu mîna mea, fiindcă n-am reușit să mă înțeleg cu mașinile preistorice de la redacție. A fost o naștere de aproape patru ore, pe care maestrul a revizuit-o în fața mea fără un gest care să mă lase să-i descopăr gîndurile, pînă cînd a găsit forma cea mai puțin amară să-mi spună:

– Nu-i rău, dar e imposibil s-o publicăm.

Nu m-a luat prin surprindere. Dimpotrivă, prevăzusem așa ceva și preț de cîteva minute m-am simțit ușurat de povara ingrată de a fi ziarist. Însă motivele sale reale, pe care eu le ignoram, erau fără drept de apel: de la 9 aprilie fiecare ziar din țară avea un cenzor trimis de guvern care se instala la o masă de scris din redacție ca la el acasă, de la șase după-amiaza, cu intenția și autoritatea de a nu lăsa să treacă nici cel mai mic cuvînt care ar putea leza ordinea publică.

Motivele lui Zabala aveau în ochii mei o greutate mult mai mare decît cele ale guvernului, deoarece eu nu scrisesem un comentariu de presă, ci relatarea subiectivă a unui episod personal, fără nici o pretenție de jurnalism editorial. Pe deasupra, nu tratasem interdicția de circulație ca un instrument legitim al statului, ci ca un șiretlic al unor polițiști tîmpiți pentru a face rost de țigări cu o centimă bucata. Din fericire, înainte de a mă condamna la moarte, maestrul Zabala mi-a dat înapoi nota pe care trebuia s-o refac de la cap la coadă, nu pentru el, ci pentru cenzor, și și-a făcut pomană cu mine dînd un verdict cu două tășuri:

– Valoare literară are într-adevăr, cum să nu. Dar o să vorbim despre asta mai tîrziu.

Așa era el. Din prima mea zi la ziar, când a stat de vorbă cu mine și cu Zapata Olivella, mi-a atras atenția obiceiul lui insolit de a se adresa unuia privind-l pe celălalt, în vreme ce țigara aprinsă îi ardea degetele. Asta mi-a provocat la început o senzație de nesiguranță stînjenitoare. Gîndul cel mai puțin prostesc ce mi-a trecut prin cap, din timiditate, a fost să-l ascult cu reală atenție și cu un interes enorm, dar nu uitîndu-mă la el, ci la Manuel, pentru a trage propriile concluzii cu privire la amîndoi. Mai tîrziu, sînd de vorbă cu Rojas Herazo și apoi cu directorul López Escauriaza, și cu atîția alții, mi-am dat seama că era un obicei al lui Zabala când discuta cu mai mulți odată. L-am înțeles și am putut astfel, el și cu mine, să schimbăm între noi idei și sentimente prin intermediul unor complici naivi. O dată cu încrederea reciprocă pe care ne-au adus-o anii, m-am încumetat să-i mărturisesc impresia mea de atunci, iar el mi-a explicat fără să se mire că se uita la interlocutor aproape din profil ca să nu-i arunce fumul de la țigară în față. Așa era el: niciodată n-am cunoscut pe cineva atît de calm și de discret din fire, purtîndu-se cu atîta curtoazie, fiindcă veșnic a știut să fie cum și-a dorit: un înțelept care stă în umbră.

În realitate, eu scrisesem discursuri și versuri premature la liceul din Zipaquirá, proclamații patriotice și declarații de protest referitoare la mîncarea proastă, și mai nimic altceva, dacă nu puneam la socoteală scrisorile către familie pe care mama mi le dădea înapoi cu greșelile de ortografie corectate, chiar și atunci când ajunsesem scriitor recunoscut. Nota care s-a publicat în cele din urmă în pagina editorială n-avea nici o legătură cu cea scrisă de mine. După retușurile maestrului Zabala și cele ale cenzorului, nu-mi mai aparțineau în acel articol decît niște crîmpeie de

proză lirică fără rost și fără nici un stil, aranjate conform sectarismului gramatical al corectorului șpalturilor. În ultimul moment ne-am înțeles, poate pentru a delimita responsabilitățile, să scriu o coloană zilnică semnînd cu numele meu și cu un titlu permanent: „Punct și de la capăt“.

Zabala și Rojas Herazo, căliți de uzura cotidiană, au izbutit să mă facă să-mi uit amărăciunea pricinuită de primul meu articol și m-am încumetat să continuu cu al doilea și al treilea, care n-au fost mai bune. Am rămas la ziar aproape doi ani, publicînd chiar și două articole pe zi, învingînd cenzura, cu semnătură sau fără, și am fost pe punctul de a mă căsători cu nepoata cenzorului.

Mă mai întreb și astăzi cum ar fi fost viața mea fără condeiul maestrului Zabala și fără menghina cenzurii, a cărei simplă existență însemna o provocare ce stimula imaginația. Însă cenzorul era tot timpul în gardă, mai mult decît noi, din pricina delirului său de persecuție. Citatele din marii autori i se păreau ambuscade suspecte, cum au și fost, într-adevăr, în multe rînduri. Vedeă fantome. Era un cervantin de duzină, care vîna sensuri imaginare. Într-o noapte, nefericitul de el a fost nevoit să se ducă la toaletă din sfert în sfert de oră, pînă cînd și-a luat inima-n dinți și ne-a spus că era pe punctul să înnebunească din cauza spaimelor pe care i le pricinuiam noi.

– La naiba! strigă. Cu atîta goană la closet o să rămîn fără fund!

Poliția fusese militarizată, ca o dovadă în plus a rolului guvernului în violența politică ce însîngera țara, cu oarecare moderație pe coasta atlantică. Însă la începutul lui mai poliția a ciuruit cu gloanțe, fără nici un motiv, bun sau rău, o procesiune din Săptămîna Mare de pe străzile din Carmen de Bolívar, la vreo douăzeci de leghe de Cartagena.

Eu aveam o slăbiciune pentru satul acela unde copilărise mătușa Mama și unde bunicul Nicolás inventase faimoșii săi peștișori de aur. Maestrul Zabala, născut în satul vecin, San Jacinto, mi-a recomandat cu o strășnicie ciudată să scriu despre eveniment fără să țin seama de cenzură și de toate consecințele sale. Prima mea notă fără semnătură în pagina editorială cerea insistent guvernului o anchetă amănunțită asupra agresiunii și pedepsirea făptașilor. Și se termina cu o întrebare: „Ce s-a întâmplat în Carmen de Bolívar?” Văzînd tăcerea oficială disprețuitoare și declarînd pe față război cenzurii, am repetat întruna întrebarea într-o notă zilnică pe aceeași pagină și cu o energie crescîndă, pregătiți să exasperăm guvernul mult mai tare decît era. După trei zile, directorul ziarului i-a cerut lui Zabala să-i confirme dacă fusese consultată redacția în plen și apoi ne-a dat undă verde să continuăm. Așa încît am continuat să pun aceeași întrebare. În vremea aceasta, singura veste de la guvern ne-a ajuns printr-o scurgere de informații: dăduseră ordin să ne lase în pace cu obsesia noastră de nebuni în libertate pînă avea să ni se acrească. N-a fost ușor, căci întrebarea noastră cea de toate zilele se răspîndise deja în stradă ca un salut popular: „Bună, frate! Ce s-a întâmplat în Carmen de Bolívar?”

În noaptea cînd ne așteptam mai puțin, fără nici un fel de înștiințare, o patrulă a armatei a blocat strada Juan de Dios într-un vacarm de strigăte și zgomot de arme, și generalul Ernesto Polanía Puyo, comandantul poliției militare, a intrat cu pas apăsător în clădirea unde își avea sediul *El Universal*. Purta uniformă albă de mare gală, asemenea unei prăjituri cu frișcă, cizme de lac și sabia atîrnată la cingătoare de un șiret de mătase, și avea nasturii și insignele atît de strălucitoare, că păreau de aur. Nu-și dezmințea

în nici un fel faima de bărbat fercheș încântător, cu toate că știam că era un dur și pe vreme de pace, și pe cîmpul de luptă, așa cum a dovedit-o cîțiva ani mai tîrziu, în fruntea batalionului Colombia în războiul din Coreea. Nu s-a clintit nimeni din loc în cele două ore intense cît a discutat cu ușa închisă cu directorul. Băură douăzeci și două de cești de cafea tare, fără țigări și fără alcool, căci nici unul nu avea viciile acestea. La plecare, generalul s-a arătat și mai destins, strîngîndu-ne mîna fiecăruia. La mine a mai zăbovit puțin, m-a privit drept în ochi cu ochii lui de linx și mi-a spus:

– Dumneavoastră o să ajungeți departe.

Mi-a tresărit inima, crezînd că poate știa totul despre mine și pentru el departe putea să însemne moartea. În relatarea confidențială pe care directorul i-a făcut-o lui Zabala despre discuția lui cu generalul, i-a dezvăluit că acesta îl cunoștea cu nume și prenume pe cel care scria fiecare notă zilnică. Directorul a avut atunci o atitudine cu totul proprie felului său de a fi, spunîndu-i că o făcea la ordinul lui și că la ziar, ca și la cazarmă, ordinele se execută. În orice caz, generalul l-a sfătuit să ne mai moderăm campania, ca nu cumva vreun sălbatic de prin caverne să vrea să facă dreptate în numele guvernului său. Directorul a înțeles și am înțeles cu toții pînă și ce n-a spus. Dar López Escauriaza a fost și mai surprins de aerele pe care și le dădea generalul că ar cunoaște viața ziarului ca și cum ar lucra în redacție. Nimeni n-a pus la îndoială că agentul lui secret era cenzorul, chiar dacă acesta se jură pe mormîntul maică-sii că nu era el. Singurul lucru la care generalul n-a încercat să răspundă a fost întrebarea noastră zilnică. Directorul, care avea faimă de om înțelept, ne-a

sfătuit să credem tot ce ni se spusese, pentru că adevărul putea fi și mai rău.

De cînd mă angajasem în lupta cu cenzura neglijasem universitatea și povestirile. Aveam noroc că majoritatea profesorilor nu făceau prezența și asta înlesnea chiulul de la ore. Pe deasupra, profesorii liberali care-mi cunoșteau isprăvile cu cenzura erau și mai îngrijorați decît mine, căutînd o cale de a mă ajuta la examene. Astăzi, cînd încerc să povestesc, nu reușesc deloc să găsesc zilele acelea în amintirile mele și am ajuns să dau crezare mai curînd uitării decît memoriei.

Părinții mei dormeau liniștiți de cînd îi încunoscinsesem că la ziar cîștigam destul cît să pot supraviețui. Nu era adevărat. Leafa pe o lună ca începător nu-mi ajungea nici pentru o săptămîină. Înainte de trei luni am plecat de la hotel cu o datorie imposibil de plătit, de care patroana m-a scutit mai tîrziu în schimbul unei note la rubrica socială anunțînd cei cincisprezece ani pe care-i împlinea nepoata sa. Dar a acceptat tîrgul numai o singură dată.

Locul de dormit cel mai aglomerat și cel mai răcoros din oraș continua să fie Paseo de los Mártires, cu toată interdicția de circulație. Mă duceam acolo să dorm pe o bancă, atunci cînd se sfîrșeau discuțiile cu prietenii, în zori. Alteori dormeam în debaraua de la ziar, pe sulurile de hîrtie, sau mă înființam cu hamacul meu de circ sub braț în camerele unor studenți cu capul pe umeri, atîta vreme cît mi-au putut suporta coșmarurile și năravul de a vorbi prin somn. Am supraviețuit astfel la voia întîmplării, mîncînd ce găseam și dormind pe unde dădea Domnul, pînă cînd clanul generos al familiei Franco Múnera mi-a oferit cele două mese pe zi la un preț de pomană. Tatăl clanului – Bolívar Franco Pareja – era un cunoscut

Învățător de școală primară, cu o familie veselă, care se dădea în vînt după artiști și scriitori. Mă obligau cu toții să mănînc mai mult decît le plăteam ca să nu mi se usuce creierul. Mi se întîmpla adesea să n-am un ban, dar ei se consolau cu recitalurile de după-masă. Plată frecventă în afacerea aceea încurajatoare au fost versurile lui don Jorge Manrique acrise la moartea părintelui său și poemul *Romancero gitano* al lui García Lorca.

Bordelurile în aer liber de pe plajele întinse de la Tesca, departe de liniștea tulburătoare a zidurilor, erau mai pri-mitoare decît hotelurile pentru turiști de pe țărm. O jumă-tate de duzină de studenți ne instalam la „El Cisne” din prima noapte, învățînd pentru examenele de sfîrșit de an în luminile orbitoare ale pistei de dans. Briza mării și sire-nele vapoarelor în zori erau pentru noi o alinare în toiul zgomotului asurzitor al alămurilor din Caraibe și al pro-vocării din partea fetelor care dansau fără chiloți și cu fuste largi pentru ca vîntul să le ridice pînă-n talie. În răstim-puri, cîte o păsărică jinduind după un tată ne poftea să ne culcăm cu ea, cu puțina dragoste care-i mai rămăsese cînd se lumina de zi. Una dintre ele, de numele și dimensiunile căreia îmi amintesc foarte bine, s-a lăsat ademenită de fan-teziile pe care i le povesteam adormit. Grație ei am trecut examenul la Dreptul roman fără argumente prea subtile și am scăpat de mai multe razii cînd poliția a interzis dormi-tul prin parcuri. Ne înțelegeam ca o pereche căsătorită cu folos nu numai la pat, ci și la treburile casnice făcute de mine dis-de-dimineață, ca ea să mai doarmă cîteva ceasuri.

Pe vremea aceea începeam să mă obișnuiesc din ce în ce mai mult cu munca de la ziar, pe care am considerat-o întot-deauna mai curînd o formă de literatură decît de gazetărie. Bogotá era acum un coșmar al trecutului, la două sute de

leghe depărtare și la peste două mii de metri deasupra nivelului mării, din care nu-mi mai aminteam decât de duhoarea resturilor arse de la 9 aprilie. Febra artelor și a literelor nu mă părăsise încă, mai cu seamă la întrunirile noastre din miez de noapte, dar începeam să-mi pierd entuziasmul de a fi scriitor. Până într-atît, încît n-am mai scris nici o povestire după cele trei publicate în *El Espectador*, pînă cînd Eduardo Zalamea mi-a dat de urmă la începutul lunii iulie și m-a rugat, prin intermediul maestrului Zabala, să-i mai trimit una pentru ziarul lui, după șase luni de tăcere.

Avînd în vedere de la cine venea solicitarea, mi-am reluat cum am putut niște idei rătăcite printre ciorne și am scris *Moartea geamănd*, cam tot în genul celorlalte, poate puțin mai bună. Mi-aduc bine aminte că n-aveam nici un subiect prestabilit și-l inventam pe măsură ce scriam. S-a publicat la 25 iulie 1948, în suplimentul „Sfîrșit de săptămînă”, ca și celelalte, și n-am mai scris alte povestiri pînă în anul următor, cînd viața mea s-a schimbat. Tot ce mai aveam de făcut era să renunț la puținele ore de curs de la Drept, unde mă duceam doar din an în Paște, însă erau ultimul meu alibi pentru a le întreține părinților iluziile.

Nici mie nu-mi trecea prin cap pe atunci că foarte curînd aveam să ajung un student mai sîrguincios ca ori-cînd în biblioteca lui Gustavo Ibarra Merlano, un nou prieten pe care Zabala și Rojas Herazo mi l-au prezentat cu mare entuziasm. Tocmai se întorsese de la Bogotá cu diploma de la Școala Normală Superioară și s-a alăturat imediat întrunirilor de la *El Universal* și discuțiilor pînă în zori de pe Paseo de los Mártires. Dincolo de limbuția vulcanică a lui Héctor și de scepticismul creator al lui Zabala, Gustavo mi-a adus rigoarea sistematică de care aveau atîta nevoie ideile mele improvizate și împrăștiate, ca și nesăbuința

inimii mele. Și toate acestea vădeau mereu o mare căldură sufletească, dar și un caracter tare ca fierul.

De a doua zi m-a invitat acasă la părinții lui, lângă plaja de la Marbella, cu marea nesfârșită dincolo de grădină și cu o bibliotecă pe un întreg perete de doisprezece metri, nouă și ordonată, unde păstra numai cărțile care trebuiau citite pentru a trăi fără remușcări. Avea ediții din clasicii greci, latini și spanioli atât de bine întreținute, că nu păreau să fi fost citite, însă marginile paginilor erau mîzgălite cu adnotări erudite, unele în latină. Gustavo le făcea și cu glas tare și în momentele acelea se înroșea pînă în vârful urechilor și încerca să se eschiveze cu un umor corosiv. Înainte de a-l fi cunoscut, un prieten îmi spusese despre el: „Tipul ăsta e un popă”. Am înțeles curînd de ce era ușor să crezi așa ceva, iar după ce ajungeai să-l cunoști bine era aproape imposibil să crezi altminteri.

În acea primă zi am stat de vorbă întruna pînă în zori și am aflat că lecturile lui erau ample și variate, întemeindu-se pe cunoașterea profundă a intelectualilor catolici ai vremii, de care eu nu auzisem niciodată. Știa tot ce trebuia știut despre poezie, mai ales despre cea a clasicii greci și latini pe care-i citea în original. Avea păreri îndreptățite despre prietenii comuni și mi-a dat informații prețioase ca să-i îndrăgesc și mai mult. Mi-a consolidat și ideea că era important pentru mine să-i cunosc pe cei trei ziariști din Barranquilla – Cepeda, Vargas și Fuenmayor – de care îmi vorbisera atîta Rojas Herazo și maestrul Zabala. Mi-a atras atenția că, pe lângă atîtea calități intelectuale și omenești, mai și înota ca un campion olimpic, iar corpul lui părea făcut și antrenat pentru aceasta. Cel mai mult s-a îngrijorat în ceea ce mă privește din pricina disprețului primejdios față de clasicii greci și latini, care mi se păreau plicticoși și

inutili, în afară de *Odiseea*, pe care o citisem și o recitisem pe fragmente în mai multe rînduri la liceu. Așa încît, înainte de a ne despărți, a ales din bibliotecă o carte legată în piele și mi-a dat-o cu o anume solemnitate. „Vei putea ajunge un scriitor bun, mi-a spus, dar n-ai să fii niciodată foarte bun dacă nu-i vei cunoaște temeinic pe clasicii greci“. Cartea cuprindea operele complete ale lui Sofocle. Din clipa aceea, Gustavo a fost una dintre ființele hotărîtoare în viața mea, pentru că *Oedip rege* mi s-a revelat de la prima lectură ca operă perfectă.

A fost o noapte memorabilă pentru mine, căci îi descoperisem în același timp pe Gustavo Ibarra și pe Sofocle, și fiindcă după cîteva ceasuri era să am parte de o moarte năprasnică în camera iubitei mele secrete de la „El Cisne“. Mi-aduc aminte de parc-ar fi fost ieri cum un tip care-i fusese pește și pe care îl credea mort de mai bine de un an a forțat ușa, lovind-o cu piciorul și înjurînd în gura mare ca un apucat. L-am recunoscut imediat ca fiind unul dintre bunii mei colegi de la școala primară din Aracataca, iar acum se întorcea furios să-și ia patul în stăpînire. Nu ne mai văzuserăm de atunci și a avut bunul simț să facă pe prostul cînd m-a recunoscut în pielea goală și asudînd de groază în pat.

Tot în anul acela i-am cunoscut pe Ramiro și pe Óscar de la Espriella, maeștri ai conversațiilor nesfîrșite, mai cu seamă în locuri interzise de morala creștină. Amîndoi locuiau cu părinții la Turbaco, la o oră de Cartagena, și își făceau aproape zilnic apariția la întrunirile scriitorilor și artiștilor de la cofetăria „Americana“. Ramiro, absolvent al Facultății de Drept din Bogotá, era foarte apropiat de grupul de la *El Universal*, unde publica o coloană fără un subiect anume. Tatăl lor era un avocat implacabil și un

liberal independent, și avea o soție încântătoare și slobodă la gură. Amîndoi aveau bunul obicei de a sta de vorbă cu tinerii. În lungile noastre discuții la umbra frasinilor stufoși din Turbaco, ei mi-au furnizat date de neprețuit despre războiul de O Mie de Zile, izvorul literar care îmi secase o dată cu moartea bunicului. Păstrez și acum imaginea, mai demnă de crezare în versiunea lor, a generalului Rafael Uribe Uribe, cu prestanța lui respectabilă și mîinile sale mari.

Mărturia cea mai grăitoare despre cum eram noi, Ramiro și cu mine, în zilele acelea, este tabloul pictoriței Cecilia Porras, care se simțea ca la ea acasă la chefurile de bărbați, împotriva ifoselor mediului său social. Eram reprezentați stînd la masă, la cafeneaua unde ne vedeam cu ea și cu alți prieteni de două ori pe zi. Cînd Ramiro și cu mine ne-am hotărît să o luăm pe drumuri diferite, ne-am certat din pricina tabloului, pentru că nu știam la cine să rămîină acesta. Cecilia a pus capăt disputei folosind înțelepciunea lui Solomon, adică tăind tabloul pe jumătate cu un secator și dîndu-ne fiecăruia partea noastră. După cîțiva ani, a mea a rămas făcută sul într-un dulap dintr-un apartament din Caracas și niciodată n-am mai putut s-o recuperez.

Spre deosebire de restul țării, violența autorităților nu făcuse ravagii la Cartagena pînă la începutul aceluia an, cînd prietenul nostru Carlos Alemán a fost ales deputat în Adunarea Departamentală pentru foarte distinsa circumscripție Mompo. Era un avocat ieșit de curînd de pe băncile facultății, vesel din fire, dar diavolul i-a jucat o festă urîță chiar la sesiunea inaugurală: cele două partide rivale au ajuns să tragă cu pistolul și un glonț rătăcit i-a pîrlit umărul hainei. Alemán s-a gîndit pesemne, pe bună

dreptate, că o putere legislativă atît de inutilă ca a noastră nu merita să-ți sacrifici viața pentru ea și a preferat să-și cheltuiască indemnizațiile în plăcuta companie a prietenilor, chiar înainte de a le lua.

Oscar de la Espriella, un chefliu în toată regula, era de părerea lui William Faulkner că un bordel e domiciliul cel mai potrivit pentru un scriitor, fiindcă diminețile sînt liniștite, în fiecare noapte e cîte o petrecere și ești în bune raporturi cu poliția. Deputatul Alemán și-a asumat toate acestea ad litteram și a devenit amfitrionul nostru mai tot timpul. Totuși, într-una din nopțile acelea am regretat că n-am crezut în iluziile lui Faulkner cînd un fost tip de-ai lui Mary Reyes, patroana, a doborît poarta cu lovituri pentru a-l lua cu el pe copilul amîndurora, care avea cinci ani și locuia cu ea. Actualul tip, care fusese sergent de poliție, a ieșit din dormitor în izmene ca să apere onoarea și averea casei cu revolverul său din dotare, iar celălalt l-a primit cu o rafală de plumbi ce răsună ca o lovitură de tun în salonul de dans. Sergentul, speriat, s-a ascuns în cameră. Cînd am ieșit dintr-a mea, îmbrăcat doar pe jumătate, clienții ocazionali se uitau din ușa camerelor lor la copilul care făcea pipi în capătul coridorului, pe cînd tăticul îi pieptăna părul cu mîna stîngă, ținînd revolverul încă fumegînd cu dreapta. În toată casa nu se auzeau decît înjurăturile lui Mary care îi reproșa sergentului lipsa de curaj.

În zilele acelea intră fără să se anunțe în birourile de la *El Universal* un bărbat uriaș care-și scoase cămașa dînd dovadă de un pronunțat simț teatral și se apucă să se plimbe prin sala redacției, surprinzîndu-ne cu spinarea și brațele sale pline de niște cicatrice mari care păreau cimentate. Impresionat de uimirea pe care reușise să ne-o stîrnească, ne lămuri pricina ravagiilor de pe corpul său cu o voce tunătoare:

- Zgîrieturi de leul

Era Emilio Razzore, care tocmai sosise la Cartagena ca să pregătească reprezentațiile faimosului său circ de familie, unul dintre cele mai mari din lume. Circul plecase din Havana cu o săptămână în urmă, cu transatlanticul „Euskera”, sub pavilion spaniol, iar el îl aștepta aici sîmbăta următoare. Razzore se mîndrea că aparținea cercului dinainte de a se naște și nu era nevoie să-l vezi în arenă pentru a descoperi că era dresor de animale sălbatice mari. Le chema pe numele lor ca pe membrii familiei, iar ele îi răspundeau cu o purtare drăgăstoasă și în același timp brutală. Intra neînarmat în cușca tigrilor și a leilor, să le dea de mîncare din mîna lui. Ursul său favorit îl procopsise cu o îmbrățișare înfocată care l-a ținut o întregă primăvară în spital. Însă marea atracție nu era el și nici mîncătorul de foc, ci omul care își dădea capul jos de pe umeri și se plimba cu el sub braț în jurul arenei. Trăsătura cea mai frapantă a lui Emilio Razzore era tăria de nezdruncinat a caracterului său. După ce l-am ascultat ore în șir absolut fascinat, am publicat în *El Universal* o notă editorială în care m-am încumetat să scriu că era „omul cel mai îngrozitor de uman pe care l-am cunoscut”. Nu fuseseră prea mulți la cei douăzeci și unu de ani ai mei, dar cred că aceste cuvinte sînt adevărate și astăzi. Mîncam împreună la „Peștera” cu cei care lucrau la ziar și tot acolo ne-a făcut să-l îndrăgim cu poveștile sale despre fiare umanizate de dragoste. Într-una din seri, după ce am chibzuit îndelung, am îndrăznit să-l rog să mă angajeze la el la circ, chiar de-ar fi și numai pentru a spăla cuștile cînd nu erau tigrii acolo. El nu mi-a spus nimic, dar mi-a întins mîna în tăcere. Eu am înțeles gestul ca un fel de semn secret din lumea cercului și am crezut că era de acord. Singurul căruia i-am mărturisit acest lucru a

fost Salvador Mesa Nicholls, un poet din Antioquia care îndrăgea la nebunie ciroul, sosit de curînd la Cartagena ca asociat local al familiei Razzore. Și el intrase la un circ atunci cînd avea vîrsta mea și m-a prevenit că cei care-i văd pentru prima oară pe clovni plîngînd vor să rămîină cu ei, dar a doua zi se căiesc. Totuși, nu numai că îmi încuviință hotărîrea, ci îl și convinse pe dresor, cu condiția să păstrăm totul în cel mai mare secret, ca să nu se afle înainte de vreme. Așteptarea ciroului, care pînă atunci fusese pentru mine emoționantă, devenise de-a dreptul irezistibilă.

„Euskera“ n-a ajuns la data prevăzută și a fost imposibil de luat legătura cu el. După încă o săptămîină, am încropit la ziar un post de radio de amatori ca să aflăm starea vremii în Marea Caraibilor, dar n-am putut împiedica apariția în presă și la radio a tot felul de speculații despre posibilitatea unei vești îngrozitoare. Mesa Nicholls și cu mine am stat în zilele acelea pline de încordare cu Emilio Razzore, în camera lui de hotel, fără să mîncăm și fără să dormim. L-am văzut prăbușindu-se, scăzînd în volum și în înălțime pe măsură ce așteptarea devenea nesfîrșită, pînă cînd inima ne-a adeverit fiecareia că „Euskera“ n-avea să mai ajungă niciodată nicăieri și nici n-o să se afle nimic de soarta ei. Dresorul a mai rămas o zi închis în camera lui, de unul singur, și apoi a venit la ziar să-mi spună că o sută de ani de luptă zilnică nu puteau dispărea dintr-o dată. Așa că se ducea la Miami cu mîna goală și fără familie pentru a reface, bucată cu bucată, plecînd de la zero, ciroul scufundat. M-a impresionat atît de tare hotărîrea lui dincolo de tragedie, încît l-am condus la Barranquilla ca să ne luăm rămas-bun. Înainte de a se urca în avionul pentru Florida, mi-a mulțumit pentru hotărîrea de a mă angaja la ciroul lui și mi-a promis că o să trimită după mine îndată ce va aran-

ja ceva concret. S-a despărțit cu o îmbrățișare atît de sîșietoare, că am înțeles din tot sufletul dragostea leilor lui. Niciodată nu s-a mai știut nimic despre el.

Avionul pentru Miami a plecat la zece dimineata în aceeași zi în care a apărut nota mea despre Razzore: la 16 septembrie 1948. Eram gata să mă întorc la Cartagena chiar în după-amiaza aceea, cînd mi-a dat prin cap să trec pe la *El Nacional*, un ziar de seară la care colaborau Germán Vargas și Álvaro Cepeda, prietenii prietenilor mei de la Cartagena. Redacția se afla într-o clădire degradată din orașul vechi, într-o sală lungă despărțită printr-o balustradă de lemn. În fund, un bărbat tînăr și blond, în cămașă, scria la o mașină ale cărei clape răsunau ca niște petarde în încăperea pustie. M-am apropiat pe vîrfuri, intimidat de trosnetele lugubre ale podelei, și am așteptat sprijinit de balustradă pînă cînd s-a întors să mă privească și mi-a spus scurt, cu o voce armonioasă de crainic de profesie:

– Ce se întîmplă?

Avea părul scurt, pomeții pronunțați și niște ochi diafani și adînci care mi s-au părut contrariați din cauza întreruperii. I-am răspuns cum am putut, silabisind:

– Sînt García Márquez.

Doar auzindu-mi numele rostit cu atîta convingere mi-am dat seama că se putea foarte bine ca Germán Vargas să nu știe cine eram, chiar dacă cei din Cartagena îmi spusese că vorbeau mult despre mine cu prietenii din Barranquilla, de cînd aceștia îmi citiseră prima povestire. *El Nacional* publicase o notă plină de avînt a lui Germán Vargas, care nu înghițea orice în materie de noutăți literare. Însă entuziasmul cu care m-a primit mi-a confirmat că știa prea bine cine eram și că aprecierea lui era mai sinceră decît mi se spusese. După cîteva ore, i-am cunoscut pe Alfonso Fuenmayor

și pe Álvaro Cepeda la librăria „Mundo“ și ne-am băut împreună aperitivele la cafeneaua „Colombia“. Don Ramón Vinyes, înțeleptul catalan pe care doream atîta să-l cunosc, temîndu-mă însă în același timp, nu venise în după-amiaza aceea la întîlnirea de la șase. Cînd am plecat de la cafenea, după cinci rînduri de băutură, ajunseserăm prieteni la cataramă.

A fost o lungă noapte nevinovată. Álvaro, șofer genial care devenea mai sigur și mai prudent pe măsură ce bea mai vîrtos, străbătu itinerarul pentru ocaziile memorabile. La „Los Almendros“, o cîrciumă în aer liber sub pomii înfloriți unde erau primiți numai suporterii fanatici ai clubului „Deportivo Junior“, mai mulți clienți încinseseră o ceartă care a fost pe punctul să se termine cu bătaie. Am încercat să-i potolesc, pînă cînd Alfonso m-a sfătuit să nu intervin, fiindcă în locul acela plin de doctori în fotbal nu le mergea deloc bine pacifiștilor. Așa încît mi-am petrecut noaptea într-un oraș care n-a fost nicicînd același pentru mine, nici cel al părinților în cei dintîi ani ai lor de căsătorie, nici cel de pe vremea Colegiului „San José“, ci prima mea Barranquilla ca bărbat în toată firea, în paradisul caseilor sale de toleranță.

Cartierul chinezesc includea cîteva străzi unde răsunau melodii metalice de se cutremura pămîntul, dar avea și niște îmfundături mizere care aproape că îți stîrneau mila. Erau acolo bordeluri de familie ai căror patroni, cu nevasta și copiii, se ocupau de clienții veterani potrivit normelor moralei creștine și politeții lui don Manuel Antonio Carreño. Unii se puneau garanți pentru ca începătoarele să se culce pe datorie cu clienți cunoscuți. Martina Alvarado, cea mai veche din bordel, avea o ușă ascunsă și tarife umane pentru popii pocăiți. Nu se trișa nici cu marfa și nici

cu prețurile, și nu existau surprize cu bolile lumești. Ultimele matroane franțuzoaice din Primul Război Mondial, lîncede și triste, se așezau pe înserat în poarta casei sub stigmatul felinarelor roșii, așteptînd o a treia generație care să mai creadă încă în prezervativele lor afrodisiace. Unele case aveau saloane climatizate ce serveau ca loc tainic de întîlnire pentru conspiratori sau ca refugiu pentru primarii care fugeau de neveste.

Cu curtea sa de dans sub o pergolă de glicine, bordelul „Pisica neagră” a fost paradisul marinei comerciale de cînd a fost cumpărat de o blondă oxigenată din La Guajira care cînta în engleză și vindea pe sub masă pomezi halucinogene pentru doamne și domni. Într-o noapte rămasă de pomină în analele lor, Álvaro Cepeda și Quique Scopell n-au putut suporta rasismul unei duzini de marinari norvegieni care făceau coadă în fața camerei unicei negrese, în vreme ce șaisprezece albe sforăiau așezate în curte, și i-au provocat la bătaie. Ei doi împotriva celor doisprezece i-au pus pe fugă pe aceștia numai cu pumnii lor și cu ajutorul albelor care s-au deșteptat fericite și i-au deșelat lovindu-i cu scaunele. La sfîrșit, într-un elan smintit de a repara ofensa, au încoronat-o pe negresă ca regină a Norvegiei.

În afara cartierului chinezesc mai erau și alte case de toleranță, legale sau clandestine, și toate în bune relații cu poliția. Una dintre ele era o curte cu niște migdali mari înfloriți, într-un cartier de oameni săraci, cu un cort nenorocit și o cameră cu două paturi de campanie. Marfa erau copilele anemice de prin vecini care își cîștigau un peso pe repriză cu bețivii rătăciți. Álvaro Cepeda descoperise locul din întîmplare, într-o seară cînd s-a pierdut în ploaia torențială de octombrie și a fost nevoit să se refugieze în cort. Patroana l-a invitat la o bere și i-a oferit două fete în

loc de una, cu dreptul de a mai repeta pînă avea să stea ploaia. Álvaro a început să-și invite prietenii să bea bere sub migdali, nu ca să se zbenguie în pat cu copilele, ci-ca să le învețe să citească. Celor mai silitoare le-a făcut rost de burse pentru a putea învăța la școli oficiale. Una dintre ele a fost infirmieră la Spitalul de Caritate ani de zile. Patroanei i-a făcut cadou casa și grădinița aceea sordidă ce a purtat pînă la desființarea sa firească un nume ademenitor: „Casa fetițelor care se prostituează împinse de foame”.

Pentru prima mea noapte memorabilă la Barranquilla au ales numai casa negresei Eufemia, care avea o uriașă curte de ciment unde se dansa, printre tamarinii stufoși, și măsuțe, și scaune vopsite în culori vii, pe unde se plimbau bîtlani pitici în voie și cu colibe cu cinci pesos ora. Eufemia în persoană, monumentală și aproape centenară, îi primea și îi selecționa pe clienți la intrare, de după o masă de scris al cărui unic instrument – inexplicabil – era un uriaș piron de biserică. Ea însăși alegea fetele după buna lor creștere și după farmecul natural. Fiecare își punea numele care-i era pe plac și unele le preferau pe cele date de Álvaro Cepeda cu pasiunea lui pentru cinematografia din Mexic: Irma cea Rea, Susana Perversa, Fecioara de la Miezul Noptii.

Părea că e imposibil să stai de vorbă sub dezlănțuirea orchestrei din Caraibe înnebunite după orice nou mambo al lui Pérez Prado și a cîntăreților de bolerouri care te făceau să uiți de amintiri dureroase, însă cu toții ne obișnuisem să discutăm strigînd în gura mare. Subiectul serii, propus de Germán și Álvaro, se referea la ingredientele comune ale romanului și ale reportajului. Erau entuziasmați de cel pe care John Hersey tocmai îl publicase, despre bomba atomică de la Hiroshima, dar eu preferam ca mărturie gazetărească directă *Jurnalul din anul ciumei*, pînă

cînd ceilalți mi-au explicat că Daniel Defoe n-avea mai mult de cinci sau șase ani pe vremea ciumei de la Londra, care i-a servit drept model.

Pe drumul acesta am ajuns la enigma din *Contele de Monte Cristo*, despre care ei trei mai discutaseră în alte rînduri și care revenea acum ca o ghicitoare pentru romanțieri: cum a izbutit Alexandre Dumas să-l facă pe un marinăr nevinovat și ignorant, sărac și întemnițat fără judecată, să evadeze dintr-o fortăreață de necucerit, transformîndu-l și în omul cel mai bogat și mai cult din vremea sa? Răspunsul era că atunci cînd Edmond Dantès a intrat în Castelul d'If îl avea deja prefigurat înăuntru lui pe abatele Faria, care i-a transmis în temniță esența înțelepciunii și i-a dezvăluit tot ce trebuia să știe pentru noua lui viață: locul unde era ascunsă o comoară fantastică și modul în care putea evada. Cu alte cuvinte: Dumas a construit două personaje diferite, iar apoi le-a schimbat între ele destinele. Așa încît cînd Dantès a evadat era deja un personaj înăuntru altuia și tot ce-i mai rămăsese din el însuși era corpul de bun înotător.

Lui Germán îi era clar că Dumas își făcuse personajul marinăr ca să poată scăpa din sacul de pînză și ca să înoate pîna la țarm, atunci cînd l-au aruncat în mare. Alfonso eruditul, înzestrat de bună seamă cu spiritul cel mai mișcător, i-a replicat că asta nu garanta nimic fiindcă șaizeci la sută din echipajul lui Columb nu știa să înoate. Nimic nu-l amuza mai mult decît să arunce boabele astea de piper pentru a îndepărta din mîncare orice gust amar de pedanterie. Entuziasmat de jocul de-a enigmele literare, m-am apucat să beau fără măsură rom de trestie cu lămîie, pe care ceilalți îl savurau cu sorbituri mici. Concluzia celor trei a fost că talentul și iscusința în mînuirea

datelor de care dă dovadă Dumas în romanul acela și poate în toată opera sa erau mai curînd de reporter decît de romancier.

La sfîrșit mi-a fost limpede că noii mei prieteni îi citeau cu tot atîta folos pe Quevedo și pe James Joyce, ca și pe Conan Doyle. Aveau un simț al umorului inepuizabil și erau în stare să-și petreacă nopți întregi cîntînd boquerouri și *vallenatos*, sau recitînd fără poticneli cele mai frumoase poezii din Secolul de Aur. Am ajuns pe cărări diferite să fim de acord că versurile lui don Jorge Manrique la moartea părintelui său sînt o culme a poeziei universale. Noaptea s-a prefăcut într-o recreație încîntătoare, spulberîndu-mi și ultimele prejudecăți care mi-ar fi putut stînjea prietenia cu banda aceea de nebuni învățați. Mă simțeam atît de bine cu ei și cu romul acela strașnic, încît mi-am lepădat cămașa de forță a timidității. Susana Perversa, care în luna martie din acel an cîștigase concursul de dans la carnaval, m-a poftit să dansăm. Au gonit găinile și bîtlanii de pe ring și ne-au împresurat ca să ne încurajeze.

Am dansat seria celui *Mambo numero 5* de Dámaso Pérez Prado. La sfîrșit, cu suflul care-mi mai rămăsese m-am urcat pe estrada orchestrei tropicale și am pus stăpînire pe maracase, cîntînd neîntrerupt mai bine de un ceas boquerouri de Daniel Santos, Agustín Lara și Bienvenido Granda. Pe măsură ce cîntam mă simțeam cuprins de o adiere de libertate. N-am știut niciodată dacă cei trei se mîndreau sau se rușinau cu mine, dar cînd m-am întors la masă m-au primit ca pe unul de-ai lor.

Álvaro începuse să vorbească de un subiect pe care ceilalți nu îndrăzneau să-l abordeze în veci: cinematograful. Pentru mine a fost o descoperire providențială, fiindcă întotdeauna considerasem filmul o artă subsidiară, care se nutrea

mai mult din teatru decît din roman. Álvaro, dimpotrivă, îl vedea cam așa cum vedeam eu muzica: o artă folositoare tuturor celorlalte.

Se luminase de ziuă și Álvaro, pe jumătate adormit, pe jumătate beat, conducea ca un taximetrist piceput automobilul înțesat de cărți recente și de suplimente literare ale ziarului *New York Times*. I-am lăsat pe Germán și pe Alfonso la casele lor, iar Álvaro a insistat să mă ducă la el să-i văd biblioteca ce acoperea trei pereți ai dormitorului pînă-n tavan. Îi arată cu degetul, întorcîndu-se în cerc, și-mi spuse:

– Aștia sînt singurii scriitori de pe lume care știu să scrie.

Eu mă afluam într-o stare de exaltare ce m-a făcut să uit de foame și de somn. Alcoolul era mai departe viu înăuntrul meu, ca o stare de grație. Álvaro mi-a arătat cărțile favorite, în spaniolă și în engleză, și vorbea de fiecare cu o voce dogită, cu părul răvășit și cu ochii mai nebuni ca oricînd. A vorbit de Azorín și de Saroyan – două slăbiciuni ale lui – și de alții ale căror vieți publice și particulare le cunoștea pînă în amănuntele cele mai intime. A fost prima oară cînd am auzit numele Virginiei Woolf, căreia el îi zicea „bătrîna Woolf“, așa cum spunea și „bătrînul Faulkner“. Uimirea mea l-a exaltat pînă aproape de delir. Înșfăcă mormanul de cărți pe care mi le arătase ca fiind preferatele lui și mi le puse în brațe.

– Nu fi prost, îmi spuse, ia-le pe toate și, cînd le termini de citit, vin după ele unde-o fi să fie.

Pentru mine era un noroc de neconceput de care n-am îndrăznit să profit fără să am măcar o baracă nenorocită unde să le țin. În cele din urmă, se mulțumi să-mi dăruiască versiunea în spaniolă a romanului Virginiei Woolf *Doamna*

Dalloway, cu pronosticul fără drept de apel că o să-l învâț pe dinafară.

Se făcuse ziuă. Voiam să mă întorc la Cartagena cu primul autobuz, însă Álvaro stăruia să mă culc în patul geamăn cu al lui.

– Ce naiba, spuse, abia mai suflînd. Rămîi să dormi aici și mîine o să-ți facem rost de o slujbă pe cinste.

M-am lungit îmbrăcat pe pat și doar atunci am simțit în trup imensa povară de a fi în viață. El a făcut la fel și am dormit pînă la unsprezece dimineața, cînd maică-sa, adorata și temuta Sara Samudio, a bătut în ușă cu pumnul, crezînd că singurul ei fiu mult iubit murise.

– N-o lua în seamă, maestre, mi-a spus Álvaro din străfundurile somnului. În fiecare dimineață zice la fel și grav e că într-o zi o să fie adevărat.

M-am întors la Cartagena cu aerul cuiva care parcă descoperise lumea. Nu mi-am mai petrecut după-amiezele în casa familiei Franco Múnera recitînd poezii din Secolul de Aur și cele *Douăzeci de poeme de dragoste* de Neruda, ci lecturînd paragrafe din *Doamna Dalloway* și delirurile personajului său deznădăjduit, Septimus Warren Smith. Am devenit alt om, nerăbdător și dificil pînă într-atît, încît lui Héctor și maestrului Zabala li se părea că îl imită cu bună știință pe Álvaro Cepeda. Gustavo Ibarra, cu viziunea-i mărinimoasă asupra sufletului caraibian, s-a amuzat cînd i-am povestit de noaptea de la Barranquilla, în vreme ce mi-i băga pe gît cu lingura, într-un fel tot mai înțelept, pe poezii grecești, cu excepția expresă și niciodată explicată a lui Euripide. Mi l-a descoperit pe Melville: bravura literară care este *Moby Dick*, înălțătoarea predică despre Iona către vînătorii de balene căliți pe toate mările lumii, sub imensa boltă clădită cu coaste de balenă. Mi-a împrumutat *Casa cu*

șapte acoperișuri, de Nathaniel Hawthorne, care m-a marcat pe viață. Am încercat împreună să schițăm o teorie despre fatalitatea nostalgiei în rătăcirile lui Ulise-Odiseu, în care ne-am pierdut fără scăpare. După o jumătate de veac, am întâlnit-o încheată într-un text magistral de Milan Kundera.

Din aceeași epocă datează unica mea întâlnire cu marele poet Luis Carlos López, mai cunoscut cu porecla Chiorul, care inventase un fel comod de a fi mort fără a muri și îngropat fără îngropăciune, și mai ales fără discursuri. Locuia în centrul istoric, într-o casă istorică de pe istorica stradă del Tablón, unde s-a născut și a murit fără să deranjeze pe nimeni. Se vedea cu foarte puținii prieteni dintotdeauna, pe când faima sa de mare poet continua să crească în viață așa cum cresc doar gloriile postume.

Îi ziceau Chiorul fără să fie astfel, pentru că în realitate era doar sașiu, dar într-un fel aparte și foarte greu de deosebit. Fratele lui, Domingo López Escauriaza, directorul de la *El Universal*, avea veșnic același răspuns pentru cine întreba de el:

– E pe aici.

Părea un răspuns evaziv, dar era singurul adevărat: era pe acolo. Mai viu decît oricine altcineva, dar și cu avantajul de a fi prin jur fără să se arate prea mult, dîndu-și seama de toate și hotărît să se înmormînteze pe propriile picioare. Vorbeau despre el ca de o relictă istorică și mai ales cei care nu-l citiseră. Pînă într-atît, încît de cînd sosisem la Cartagena n-am încercat să-l văd, din respect față de privilegiul lui de om invizibil. Avea pe atunci șaiszeci și opt de ani și nimeni nu pusese la îndoială că era unul dintre cei mai mari poeți de limbă spaniolă din toate timpurile, deși nu mulți știau cine era de fapt și de ce era atît de mare, și

nici nu era ușor de crezut așa ceva din cauza calității stranie a operei sale.

Zabala, Rojas Herazo, Gustavo Ibarra și cu mine îi știam poemele pe dinafară și le citam mereu fără să stăm pe gânduri, în chip spontan și adecvat, pentru a da strălucire discuțiilor noastre. Nu era urîcios, ci timid. Nici astăzi nu-mi aduc aminte să-i fi văzut vreo fotografie, dacă a existat vreuna, ci doar cîteva caricaturi facile care se publicau în loc de poză. Cred că, nevăzîndu-l, uitaserăm că mai trăia și, într-o seară, pe cînd îmi terminam nota zilnică, am auzit exclamația sufocată a lui Zabala:

– Drace, Chiorul!

Mi-am ridicat privirea de la mașina de scris și l-am zărit pe bărbatul cel mai straniu pe care aveam să-l văd vreodată. Mult mai scund decît mi-l imaginam, cu părul atît de alb, că părea albastru și atît de ciufulit, că părea că nu e al lui. Nu era chior de ochiul stîng, ci privea cruciș. Era îmbrăcat ca de casă, cu pantaloni de dril închiși la culoare și cu o cămașă cu dungi, cu mîna dreaptă dusă la umăr și ținînd un țigaret de argint cu o țigară aprinsă pe care n-o fuma și al cărei scrum cădea fără să-l scuture cînd ajungea prea lung.

Trecu fără să se oprească, îndreptîndu-se spre biroul fratelui său, și ieși de acolo după două ore, cînd nu mai eram în toată redacția decît Zabala și cu mine, așteptînd să-l salutăm. A murit doi ani mai tîrziu, iar emoția admiratorilor lui credincioși a fost de parcă n-ar fi murit, ci ar fi înviat. Expus în sicriu nu părea la fel de mort ca pe vremea cînd era în viață.

Cam în aceeași perioadă scriitorul spaniol Dámaso Alonso și soția lui, romanciera Eulalia Galvarriato, au ținut două conferințe în sala de festivități a universității.

Maestrul Zabala, căruia nu-i plăcea să tulbure viața altora, și-a învins de data aceea discreția și le-a solicitat o întrevedere. Gustavo Ibarra, Héctor Rojas Herazo și cu mine l-am însoțit și imediat ne-am întâlnit pe aceeași lungime de undă. Am rămas patru ore într-un salon al Hotelului Caribe, schimbând impresii despre prima lor călătorie în America Latină și despre visele noastre de tineri scriitori. Héctor le-a adus o carte de poeme, iar eu o fotocopie a unei povestiri publicate în *El Espectador*. Pe amândoi ne-a interesat mai mult ca orice franchetea rezervelor manifestate, fiindcă le foloseau ca un fel de confirmare indirectă a elogiilor.

În octombrie am găsit la *El Universal* un mesaj de la Gonzalo Mallarino care-mi spunea că mă aștepta cu poetul Álvaro Mutis la vila Tulipán, o pensiune de neuitat din stațiunea balneară Bocagrande, la câțiva metri de locul unde aterizase Charles Lindberg cu vreo douăzeci de ani în urmă. Gonzalo, complicele meu la recitalurile de poezie din universitate, era deja avocat, iar Mutis îl invitase să cunoască marea, în calitate sa de director al relațiilor publice de la LANSA, o companie aeriană locală creată de propriii piloți.

Poeme de Mutis și povestiri de-ale mele au apărut cel puțin o dată în același număr al suplimentului „Sfârșit de săptămână”, și ne-a fost de-ajuns să ne vedem ca să începem o discuție care nu s-a terminat încă, în nenumărate locuri din lume, vreme de mai bine de jumătate de veac. Mai întâi copiii și apoi nepoții ne-au întrebat adesea despre ce vorbeam cu o pasiune atât de aprigă și le-am spus adevărul: întotdeauna vorbeam despre același lucru.

Prieteniiile mele miraculoase cu oameni din lumea artelor ajunși la vârsta maturității mi-au dat curajul de a

supraviețui în anii aceia de care mi-aduc și astăzi aminte ca de cei mai nesiguri din viață. Pe 10 iulie publicasem ultimul articol în rubrica „Punct și de la capăt” la *El Universal*, după trei luni anevoioase în care n-am reușit să-mi depășesc limitele de începător, preferînd să întrerup acest șir de note al căror singur merit e că s-au oprit la timp. M-am refugiat în comentariile din pagina editorială care nu erau sancționate, apărînd fără semnătură, cu excepția cazurilor cînd trebuia să existe o tentă personală. Am scris aceste comentarii din simplă rutină pînă în septembrie 1950, cînd mi-a apărut o notă trufașă despre Edgar Allan Poe, care n-a avut alt merit decît că a fost cea mai proastă.

În tot acel an, îl rugasem stăruitor pe maestrul Zabala să mă învețe secretele pentru a scrie reportaje. Nu s-a hotărît s-o facă niciodată, cu felul său de a fi misterios, dar m-a tulburat cu enigma unei copile de doisprezece ani înmormîntate la Mănăstirea Santa Clara, căreia îi crescuse părul după ce a murit cu peste douăzeci și doi de metri în două secole. Nu mi-am închipuit vreodată că aveam să revin asupra acestui subiect patruzeci de ani mai tîrziu, pentru a-l povesti într-o carte romantică avînd implicații sinistre¹. Dar n-au fost timpurile cele mai prielnice meditației. Mă apucau năbădăile din te miri ce, dispăream de la ziar fără nici o explicație, pînă cînd maestrul Zabala trimitea pe cineva să mă domolească. Am trecut examenele de la sfîrșitul anului doi de la Drept printr-o baftă nemai-pomenită, rămînîndu-mi doar două pentru sesiunea următoare, și m-am putut înscrie în anul trei, dar s-a răspîndit zvonul că reușisem datorită presiunilor politice făcute de cei

¹ Este vorba despre romanul *Despre dragoste și alți demoni*, apărut în 1994, tradus și în limba română și publicat de Editura RAO, în 2000.

de la ziar. A fost nevoie de intervenția directorului când m-au arestat într-o zi la ieșirea de la cinematograful cu un libret militar fals, fiind pus pe listă ca să fiu înrolat în vederea unor misiuni punitive pentru menținerea ordinii publice.

În orbirea mea politică din acele zile nici măcar nu mi-am dat seama că se decretase din nou starea de asediu, din pricina degradării situației din țară. Cenzura presei s-a înăsprit tot mai tare. Atmosfera s-a deteriorat ca în vremurile cele mai grele și o poliție politică consolidată cu delincvenți de drept comun semăna groază la sate. Violența i-a obligat pe liberali să-și părăsească pământurile și căminele. Posibilul lor candidat, Darío Echandía, mare specialist în drept civil, sceptic din naștere și cititor pătimaș al autorilor greci și latini, s-a pronunțat în favoarea abținerii liberalilor. Calea era liberă pentru alegerea lui Laureano Gómez, care părea să conducă guvernul trăgând de niște ite invizibile de la New York. Nu eram pe atunci pe deplin conștient că incidentele acelea nu însemnau doar ticăloșii săvârșite de conservatori, ci și simptome ale schimbărilor nefaste în viața noastră, pînă într-o noapte dintre numeroasele petrecute la „Peștera” când mi s-a năzărit să mă laud că nu fac decît ce mă taie capul. Maestrul Zabala nu și-a mai dus la gură lingura cu care își mîncea supa și, privindu-mă peste rama arcuită a ochelarelor, m-a oprit brusc:

– Ia spune-mi, Gabriel, cu atîtea prostii pe care le tot faci ți-ai putut da seama că țara asta se duce de rîpă?

Întrebarea a nimerit exact la țintă. Beat-criță m-am trîntit să dorm în zorii zilei pe o bancă de pe Paseo de los Mártires, când s-a pornit o ploaie apocaliptică ce m-a pătruns pînă la oase. Am stat două săptămîni în spital cu o pneumonie refractară la primele antibiotice cunoscute,

care aveau faima proastă de a lăsa niște sechele îngrozitoare cum ar fi impotența precoce. Părinții m-au chemat la Sucre să mă refac după munca excesivă – cum spuneau în scrisoare – și am ajuns acasă mai scheletic și mai palid decât eram de felul meu. *El Universal* a mers și mai departe, publicînd un editorial de rămas-bun care m-a consacrat drept ziarist și scriitor înzestrat și o notă care mă considera autor al unui roman ce n-a existat niciodată și cu un titlu care nu-mi aparținea: *Am cosit deja finul*. Era și mai ciudat că apărea într-un moment în care n-aveam deloc de gînd să mai scriu ficțiune. Adevărul e că titlul acela atît de străin de mine a fost inventat de Héctor Rojas Herazo în graba mașinii de scris, ca fiind încă una dintre contribuțiile lui César Guerra Valdés, un scriitor imaginar de cea mai pură sorginte latino-americană, creat de el pentru a ne susține polemicile. Héctor publicase în *El Universal* știrea că sosie la Cartagena, iar eu scrisesem o notă în chip de salut la rubrica mea „Punct și de la capăt”, cu speranța de a trezi conștiințele adormite ale unor autentici prozatori ai continentului. În orice caz, romanul imaginar cu frumosul titlu născocit de Héctor a fost menționat după cîțiva ani, nu mai știu unde și nici de ce, într-un eseu despre cărțile mele, drept operă capitală a noii literaturi.

Atmosfera pe care am găsit-o la Sucre a fost foarte propice ideilor mele de pe atunci. I-am scris lui Germán Vargas rugîndu-l să-mi mai trimită cărți, multe cărți, cît mai multe cu putință, pentru a îneca în capodopere o convalescență de șase luni. Tata renunțase la sclavia farmaciei și-și clădise la intrarea în localitate o casă potrivită pentru noi, copiii, care eram unsprezece la număr de cînd se născuse Eligio, cu șaisprezece luni în urmă. Casa era mare și luminoasă, cu o terasă de primit musafirii în fața apelor în-

tunecate ale fluviului și cu ferestre deschise special pentru brizele din ianuarie. Avea șase dormitoare bine aerisite, cu un pat pentru fiecare, ca să nu mai dormim câte doi, ca înainte, și pretutindeni erau belciuge de atârnat hamacurile la diverse înălțimi, pînă și pe coridoare. În curtea neîngrădită ce se prelungea pînă spre pădure erau tot soiul de pomi ai nimănui și felurite animale, ale noastre și ale altora, care se plimbau prin dormitoare. Căci mama, care ducea dorul curților din copilăria ei de la Barrancas și de la Aracataca, a făcut din noua casă o fermă, cu găini și rațe fără ogradă, și porci libertini care intrau în bucătărie ca să mănînce proviziile pentru prînz. Încă mai era cu puțință să se profite de vară pentru a dormi cu ferestrele deschise, în zgomotul găinilor astmatice cățarate pe stînginii și în mirosul de *guanábana*¹ coapte care cădeau din pomi cu un sunet surd instantaneu. „Parcă ar fi niște copii“, spunea mama. Tata și-a redus consultațiile doar la orele dimineții, pentru cei cîțiva care rămăseseră credincioși homeopatiei, a continuat să citească orice hîrtie tipărită îi cădea în mînă, lungit într-un hamac atârnat între doi copaci, și s-a molipsit de febra leneșă a jocului de biliard pentru a-și alunga tristețea la asfințit. Renunțase și la costumele de dril alb cu cravată și ieșea pe stradă cum nu fusese văzut niciodată, cu cămăși tinerești cu mîneacă scurtă.

Bunica Tranquilina Iguarán murise de două luni, oarbă și dementă, iar în luciditatea agoniei a continuat să predice, cu vocea-i strălucitoare și dicția-i perfectă, dezvăluind secretele familiei. Eternul ei subiect pînă și-a dat duhul a fost pensia bunicului. Tata a pregătit cadavrul cu frunze de aloe și a pus var înăuntru coșciugului ca să putrezească încet. Luisa Santiaga, care admirase veșnic pasiunea maică-sii

¹ Fructe dulci și zemoase în formă de inimă, ale unui copac din Antile.

pentru trandafirii roșii, i-a făcut o grădină în fundul curții, ca să nu-i lipsească niciodată pe mormînt.

Înfloreau atît de frumos, că mamei nu-i ajungea timpul să-i mulțumească pe toți străinii care veneau de departe, dornici să afle dacă atîția trandafiri minunați erau lucrarea Domnului sau a diavolului.

Schimbările acelea în viața și în felul meu de a fi se potriveau cu schimbările din casă. La fiecare venire a mea mi se părea alta din pricina amenajărilor făcute de părinți și a fraților care se nășteau și creșteau semănînd atît de tare unii cu alții, că era mai ușor să-i confunzi decît să-i recunoști. Jaime, care avea acum zece ani, stătuse cel mai mult lîngă fustele mamei întrucît venise pe lume la șase luni, iar mama nu terminase bine cu alăptatul lui, cînd l-a și născut pe Hernando (Nanchi). După încă trei ani s-a născut Alfredo Ricardo (Cuqui) și, un an și jumătate mai tîrziu, Eligio (Yiyo), ultimul, care în vacanța aceea începea să descopere miracolul de a merge în patru labe.

Mai erau și copiii tatălui meu dinainte și de după căsătorie: Carmen Rosa, la San Marcos, și Abelardo, care petrecea luni de zile la Sucre, apoi Germaine Hanai (Emi), pe care mama, cu încuviințarea fraților, o socotea propria fată și, în cele din urmă, Antonio María Claret (Toño), crescut de maică-sa la Sincé, dar care ne vizita adesea. Cincisprezece în total, mîncînd cît treizeci cînd aveam ce, așezați fiecare pe unde puteam.

Cele povestite de surorile mele mai mari despre anii aceia pot da o idee exactă asupra vieții din casa unde nu apuca să crească bine un copil, că se și năștea altul. Mama însăși era conștientă de vina ei și le ruga pe fete să le poarte de grijă celor mici. Margot murea de frică ori de cîte ori descoperea că mama era iar însărcinată, fiindcă știa că ea

singură n-avea timp să-i crească pe toți. Așa încît înainte de a pleca la internat la Montería, o imploră cît se poate de serios ca fratele următor să fie ultimul. Mama îi făgăduia, ca întotdeauna, chiar dacă o făcea numai ca s-o liniștească, fiind încredințată că Domnul, în nețărnumita Sa înțelepciune, avea să rezolve problema cum nu se poate mai bine.

Mesele erau un adevărat dezastru, pentru că nu era chip să-i strîngi pe toți. Mama și suroile mai mari îi serveau pe măsură ce soseau, dar se întîmpla adesea ca la desert să mai apară cineva cerîndu-și porția. În cursul nopții, cei mici se duceau în patul părinților, neputînd dormi de frig sau căldură, de durere de dinți sau frică de morți, din pricina iubirii părintești sau a geloziei celorlalți frați, și se trezeau dimineața acolo, claie peste grămadă. Dacă după Eligio nu s-au mai născut și alții a fost numai grație lui Margot care și-a impus autoritatea cînd s-a întors de la internat, iar mama și-a ținut promisiunea de a nu mai face copii.

Din păcate, realitatea avusese timp să urzească alte planuri pentru cele două surori mai mari, care nu s-au măritat niciodată. Aida, ca în romanele siropoase, a intrat la o mănăstire făcînd legămînt pe veci, la care a renunțat după douăzeci și doi de ani cu formalități cum scrie la carte, dar nu l-a mai găsit nici pe Rafael și nici pe vreun alt bărbat. Margot, cu firea-i rigidă, și l-a pierdut pe al ei dintr-o greșală a amîndurora. Ca o reacție împotriva unor precedente atît de triste, Rita s-a măritat cu primul bărbat care i-a fost pe plac și a trăit fericită avînd cinci copii și nouă nepoți. Celelalte două – Ligia și Emi – s-au căsătorit cu cine au poftit cînd părinții obosiseră să se mai lupte cu viața reală.

Necazurile familiei păreau că țin isonul crizei prin care trecea țara din vina nesiguranței economice și a vărsării de sânge provocate de violența politică, ce ajunsese la Sucre ca un anotimp sinistru și intrase în casă pe vîrfuri, dar hotărît. Pe atunci ne consumaserăm rezervele anemice și eram la fel de săraci cum fuseserăm la Barranquilla, înainte de a veni la Sucre. Însă mama nu s-a tulburat deloc, avînd certitudinea, dovedită în mai multe rînduri, că fiecare copil se naște cu steaua sa norocoasă. Aceasta era starea de spirit din casă cînd am sosit de la Cartagena ca să-mi petrec convalescența după pneumonie, dar cei din familie se înțeleseseră din timp între ei ca eu să nu-mi dau seama.

Subiectul de bîrfă la ordinea zilei în tot tîrgul era presupusa legătură a prietenului nostru Cayetano Gentile cu învățătoarea de la școala din cătunul vecin Chaparral, o fată frumoasă, de condiție socială diferită de a lui, dar foarte cuminte și dintr-o familie respectabilă. Nu era de mirare: Cayetano fusese întotdeauna un crai, nu numai la Sucre, ci și la Cartagena, unde își făcuse liceul și începuse Medicina. Însă la Sucre nu s-a știut să fi avut vreo logodnică oficială și nici partenere preferate la baluri.

Într-o seară l-am văzut venind la moșia lui, călare pe calul cel mai bun, cu învățătoarea în șa ținînd hăturile și el pe crupă, înlănțuindu-i mijlocul. Ne-a surprins nu numai intimitatea la care ajunseseră, ci și îndrăzneala amîndurora de a intra pe aleea din piața mare la ora cînd forfota era în toi și într-un tîrg atît de bănuitor. Cayetano le-a explicat tuturor celor care au vrut să-l asculte că o întîlnise în poarta școlii așteptînd ca să-și facă pomană cineva s-o ducă pînă în sat la ora aceea tîrzie. L-am prevenit în glumă că o să se trezească într-o dimineată cu un afiș în poartă, iar el a dat din umeri cum îi era felul și mi-a trîntit gluma sa favorită:

- Nu se încumetă cu cei bogați.

Într-adevăr, moda afişelor trecuse tot așa de repede cum venise și s-a crezut că fusese poate încă o consecință a stării politice grave în care se afla țara. Cei care se temeau de ele au putut dormi iar liniștiți. În schimb, curînd după sosirea mea am simțit că se schimbase ceva în ceea ce mă privește în atitudinea unor simpatizanți ai partidului tatălui meu, care au început să mă arate cu degetul ca fiind autorul articolelor împotriva guvernului conservator, publicate de *El Universal*. Nu era adevărat. Dacă am fost nevoit să scriu vreodată articole politice, am făcut-o întotdeauna fără să le semnez și pe răspunderea conducerii, de cînd aceasta hotărîse să renunțe la întrebarea despre ce se întîmplase în Carmen de Bolívar. Articolele cu care colaboram și pe care le iscăleam revelau de bună seamă o poziție clară în privința situației extrem de grave a țării, a ticăloșiei, a violenței și a nedreptății, dar fără lozinci de partid. De fapt, nici atunci și nici în alte rînduri n-am făcut parte din vreun partid. Acuzația i-a alarmat pe părinți, iar mama s-a apucat să aprindă lumînări la toți sfinții, mai ales cînd stăteam pînă foarte tîrziu prin tîrg. Pentru prima oară am simțit în jurul meu o atmosferă atît de apăsătoare, încît m-am hotărît să ies din casă cît mai puțin posibil.

În vremurile acelea grele s-a prezentat la cabinetul tatălui meu un bărbat care mi-a lăsat o impresie de neșters, căci părea a fi propria fantasmă, cu o piele străvezie prin care i se vedea culoarea oaselor și cu pîntecele umflat și tare ca o tobă. N-a fost nevoie decît de o singură frază pentru a nu-l mai uita în veci:

- Domnule doctor, am venit să-mi scoateți maimuța care mi-a crescut în burtă.

După ce l-a examinat, tata și-a dat seama că nu era de competența lui și l-a trimis la un coleg chirurg care n-a găsit maimuța, cum credea pacientul, ci un făt fără nici o formă, dar cu viață proprie. Însă pe mine m-a impresionat nu atît creatura din pîntecele omului, cît ceea ce povestise el despre lumea magică din La Sierpe, un ținut legendar din departamentul Sucre la care se putea ajunge numai prin mlaștinile aburinde, unde se întîmpla adesea să răz-buni o jignire făcînd farmece ca acela cu plodul diavolului care creștea în burtă.

Locuitorii din La Sierpe erau catolici convinși, dar tălmăceau religia în felul lor, cu rugăciuni magice pentru toate ocaziile. Credeau în Dumnezeu, în Fecioara Maria și în Sfînta Treime, dar Îi adorau în orice obiect în care li se părea că descoperă virtuți divine. Pentru ei era de necre-zut ca persoana căreia îi crescuse în pîntece o creatură a diavolului să aibă atîta minte, încît să apeleze la erezia unui chirurg.

Curînd am avut surpriza să constat că toată lumea din Sucre știa de existența acestui ținut, singura problemă fiind, în realitate, să poți ajunge acolo învingînd tot soiul de obstacole geografice și mintale.

În ultimul moment am descoperit întîmplător că ma-rele maestru în materie era prietenul meu Ángel Casij, pe care-l văzusem ultima oară cîntînd într-o orchestră din cartierul chinezesc din Barrancabermeja, în cea de a doua sau a treia mea călătorie pe fluviul Magdalena. L-am găsit cu mintea mai limpede decît atunci și mi-a făcut o rela-tare halucinantă a peregrinărilor lui prin La Sierpe. Am aflat astfel tot ce se putea ști despre Marquesita, doamna și stăpîna acelei întinse împărății unde se cunoșteau ru-găciuni secrete pentru a face bine sau rău cuiva, pentru a

scula un muribund din patul său, fără a se ști despre el decât cum arată și locul exact unde se află, sau pentru a trimite un șarpe prin smîrcuri ca să omoare un dușman, după șase zile.

Numai învierea din morți îi era interzisă, fiind o putere numai a Domnului. Marquesita a trăit câți ani a vrut și se bănuiește că au fost două sute treizeci și trei, dar fără să fi îmbătrînit nici cu o zi după ce a trecut de șaizeci și șase. Înainte de a muri și-a strîns turmele fabuloase și le-a făcut să se învîrtească preț de două zile și două nopți de jur împrejurul casei, pînă cînd s-a ivit mlaștina din La Sierpe, aidoma unei mări nesfîrșite presărate cu anemone fosforescente. Se spune că în mijlocul ei se află un arbore cu poame de aur, de trunchiul căruia era legată o luntre care, în fiecare zi de 2 noiembrie, Ziua Morților, plutește singură pînă la țărmul celălalt, păzită de caimani albi și de șerpi cu clopoței de aur, unde Marquesita și-a îngropat averea nemărginită.

De cînd Ángel Casij mi-a povestit istoria asta fantastică, inima a început să-mi dea ghies să văd paradisul din La Sierpe, ancorat în realitate. Am pregătit totul, caii apărați de rugăciuni împotriva descîntecelor, luntre invizibile, călăuze atotștiutoare și tot ce-mi mai trebuia pentru a scrie cronica unei realități supranaturale.

Însă măgarii de povară au rămas cu samarul pe ei. Lenta mea convalescență de după pneumonie, zeflemeaua prietenilor la balurile din piață, avertizările înfricoșătoare ale celor mai în vîrstă m-au obligat să amîn călătoria pentru un moment prielnic ce nu s-a ivit niciodată. Astăzi evoc totuși acest episod ca un semn de bun augur, fiindcă în lipsa acelei Marquesite fantastice m-am cufundat încă de a

doua zi în scrierea unui prim roman, din care nu mi-a mai rămas decît titlul: *Casa*.

Doream să scriu o dramă a războiului de O Mie de Zile de pe coasta columbiană a Mării Caraibilor, despre care vorbisem cu Manuel Zapata Olivella, într-o vizită pe care i-o făcusem înainte la Cartagena. Cu acel prilej și fără nici o legătură cu proiectul meu, îmi dăruise o broșură scrisă de tatăl lui despre un veteran din războiul amintit, a cărui fotografie de pe copertă, unde apărea cu tunică și cu mustățile pîrlite de praf de pușcă, mi-a amintit oarecum de bunicul. I-am uitat numele mic, însă cel de familie avea să mă însoțească veșnic: Buendía. M-am gîndit deci că scriu un roman intitulat *Casa*, despre epopeea unei familii care putea semăna mult cu a noastră pe vremea războaielor zadarnice ale colonelului Nicolás Márquez.

Titlul se întemeia pe intenția mea ca acțiunea să nu se desfășoare niciodată în afara casei. Am schițat mai multe începuturi și portrete ale unor personaje episodice, cărora le puneam niște nume de familie folosite mai tîrziu în alte cărți. Sînt foarte sensibil la neîmplinirea unei fraze în care două cuvinte apropiate rimează între ele, chiar dacă e vorba de rimă vocalică, și prefer să n-o public pînă n-o refac. Din pricina asta am fost de multe ori pe punctul să renunț la numele de familie Buendía care rima fără scăpare cu formele imperfectului¹. Cu toate acestea, numele s-a impus pînă la urmă, pentru că izbutisem să-i creez o identitate convingătoare personajului.

Așa stăteau lucrurile cînd, într-o dimineată, a apărut acasă la Sucre o cutie de lemn fără adresă și nici altceva

¹ În limba spaniolă, toate formele imperfectului la verbele de conjugarea a doua și a treia prezintă terminația „-ía“.

scris pe ea. Sora mea Margot o primise fără să știe de la cine, convinsă că era ceva rămas de la farmacia vîndută. Și eu mi-am zis tot așa și mi-am luat liniștit micul dejun în familie. Tata a explicat că nu deschisese cutia fiindcă a crezut că era restul meu de bagaje, fără să ia aminte că nu-mi mai rămăsese nimic pe lume. Fratele meu Gustavo, care la treisprezece ani avea destulă practică pentru a bate orice fel de cuie sau a le scoate, s-a apucat s-o desfacă fără să ceară voie. După cîteva minute l-am auzit strigînd:

– Sînt cărți!

Inima mi-a sărit din loc înainte de a apuca să mă urnesc. Într-adevăr, erau cărți fără nici un indiciu despre expeditor, împachetate de mîini pricepute pentru a încăpea toate, și cu o scrisoare greu de descifrat din pricina caligrafiei hieroglifice și a liricii ermetice a lui Germán Vargas: „Îți trimitem toate astea, maestre, să vedem dacă înveți, în sfîrșit, ceva“. Mai era și iscălitura lui Alfonso Fuenmayor și o mîzgălitură pe care am identificat-o ca fiind a lui Ramón Vinyes, pe care nu-l cunoșteam încă. Tot ce mă sfătuiam era să nu plagiez nimic pentru că ar bate la ochi. Într-una din cărțile lui Faulkner era o notă a lui Álvaro Cepeda, cu scrisul lui încîlcit, și făcută în mare grabă, prin care mă anunța că săptămîna viitoare pleca pentru un an la un curs special la școala de jurnalism de la Universitatea Columbia, din New York.

Primul lucru pe care l-am făcut a fost să întind cărțile pe masa din sufragerie, pe cînd mama termina de luat vasele de la micul dejun. A fost nevoită să se înarmeze cu o mătură ca să-i sperie pe cei mici, care voiau să taie ilustrațiile cu un secator, și pe cîinii vagabonzi care adulmecau cărțile de parcă erau de mîncat. Le-am mirosit și eu, cum fac mereu cu orice carte nouă, și le-am răsfoit pe toate

la împlinire, citind paragrafe pe sărite. Noaptea mi-am schimbat de trei sau patru ori locul fiindcă nu-mi găseam liniștea sau mă bătea în ochi lumina slabă de pe coridorul ce dădea în curte și m-am trezit dimineața cu spinarea strîmbă și fără să-mi închipui încă nici pe departe ce va-
loare avea pentru mine miracolul acela.

Erau douăzeci și trei de opere alese ale unor autori contemporani, toate în spaniolă și selectate cu intenția evidentă să le citesc pentru a învăța să scriu. Și în tălmăcirii recente, ca *Zgomotul și furia* de William Faulkner. După cincizeci de ani mi-e imposibil să-mi amintesc lista lor completă, iar cei trei prieteni care o știau nu mai sînt aici ca să-și aducă aminte. Nu citisem decît două: *Doamna Dalloway* de doamna Woolf și *Punct contrapunct* de Aldous Huxley. Cel mai bine îmi amintesc de romanele lui Faulkner: *Cătușul*, *Zgomotul și furia*, *Pe patul de moarte* și *Palmierii sălbatici*. Mai era și romanul *Manhattan Transfer* și poate și altul de John Dos Passos; *Orlando* de Virginia Woolf; *Oameni și șoareci* de John Steinbeck; *Portretul lui Jenny* de Robert Nathan și *Drumul tutunului* de Erskine Caldwell. Printre titlurile de care nu-mi aduc aminte acum, după o jumătate de secol, era cel puțin unul de Hemingway, poate un volum de povestiri, căci acestea le plăceau cel mai mult din opera lui celor trei prieteni din Barranquilla; altul de Jorge Luis Borges, fără îndoială tot de povestiri, și poate unul de Felisberto Hernández, insolitul povestitor din Uruguay pe care prietenii mei îl descoperiseră de curînd cu strigăte de admirație. Le-am citit pe toate în lunile următoare, pe unele mai bine, pe altele mai puțin bine, și grație lor am reușit să ies din limbul de creație în care mă împotmolisem.

Din pricina pneumoniei îmi interziseseră țigările, dar fumam la toaletă, ascunzându-mă parcă de mine însumi. Doctorul și-a dat seama și a stat serios de vorbă cu mine, dar n-am reușit să-l ascult. Acasă la Sucre, pe cînd încercam să citesc pe nerăsuflăte cărțile primite, aprindeam țigară de la țigară, pînă nu mai puteam, și cu cît mă străduiam mai tare să mă las, cu atît fumam mai mult. Am ajuns la patru pachete pe zi, îmi întrerupeam mesele ca să fumez și ardeam cearșafurile fiindcă adormeam cu țigara aprinsă. Teamă de moarte mă trezea la orice oră din noapte și numai fumînd eram în stare s-o înfrîng, pînă cînd am hotărît: preferam să mor decît să renunț la fumat.

După mai bine de douăzeci de ani, căsătorit fiind și cu copii, continuam să fumez. Un doctor care mi-a făcut o radioscopie mi-a spus speriat că după doi sau trei ani n-o să mai pot respira. Îngrozit, am căzut în extrema de a ședea ceasuri întregi fără să fac nimic, pentru că nu reușeam să citesc ori să ascult muzică, ori să stau de vorbă cu prieteni sau cu dușmani fără să fumez. Într-o seară, la o cină întâmplătoare la Barcelona, un prieten psihiatru le explica celor de la masă că tutunul era poate drogul cel mai greu de eradicat. M-am încumetat să-l întreb care era motivul ascuns, iar răspunsul lui a fost de o simplitate înspăimîntătoare:

– Pentru că a te lăsa de fumat e ca și cum ai omorî o ființă iubită.

Am simțit o străfulgerare de clarviziune. N-am știut niciodată de ce și nici n-am vrut să știu, dar mi-am strivit în scrumieră țigara pe care abia o aprinsesem și n-am mai fumat nici una, fără nervozitate și fără păreri de rău, în tot restul vieții.

Celălalt drog nu era mai puțin cumplit. Într-o după-amiază, a venit una dintre servitoarele din vecini și, după ce a vorbit cu toată lumea, a ieșit pe terasă, cerîndu-mi foarte respectuos permisiunea să stea de vorbă cu mine. Nu m-am întrerupt din lectură pînă cînd m-a întreat:

– Vă amintiți de Matilde?

Nu-mi aminteam, dar nu m-a crezut.

– Nu faceți pe prostul, señor Gabito, mi-a spus emfatic, silabisind: Ni-gro-man-ta.

Și pe bună dreptate: Nigromanta devenise pe atunci o femeie liberă, cu un copil făcut cu polițistul mort, și trăia singură cu maică-sa și cu alți membri ai familiei în aceeași casă, dar într-o cameră separată, cu ieșire proprie care dădea în spatele cimitirului. M-am dus s-o văd și revederea a durat mai bine de o lună. De fiecare dată îmi amînam întoarcerea la Cartagena, dorindu-mi să rămîn la Sucre pentru totdeauna. Pînă cînd odată, în zori, m-a surprins la ea acasă o furtună cu tunete și fulgere ca în noaptea cu ruleta rusească. Am încercat să mă feresc luînd-o pe sub streșini, însă cînd n-am mai putut, am apucat-o prin mijlocul străzii cu apa pînă la genunchi. Am avut noroc că mama era singură la bucătărie și m-a dus în dormitor pe cărările din grădină ca să nu afle tata. Îndată ce m-a ajutat să-mi scot cămașa udă leoarcă, a îndepărtat-o cît a lăsat-o brațul, ținînd-o cu vîrfurile degetului mare și al arătătorului, și a aruncat-o într-un colț, cu o strîmbătură de silă:

– Ai fost cu golanca, spuse.

Am rămas încremenit:

– Cum de știi?

– Fiindcă e același miros ca data trecută, spuse netulburată. Bine măcar că i-a murit bărbatul.

M-a surprins atîta lipsă de compasiune pentru prima oară în viața ei. Probabil și-a dat seama pentru că a adăugat, fără să stea pe gînduri:

– A fost singura moarte de care m-am bucurat cînd am aflat-o.

Am întrebat-o, descumpănit:

– Cum de-ai știut cine este?

– Vai, băiatule! suspină ea. Domnul îmi spune totul despre voi, copiii.

În cele din urmă, m-a ajutat să-mi scot pantalonii uzi și i-a aruncat într-un colț cu restul hainelor.

– Voi toți o să fiți la fel ca tatăl vostru, mi-a spus pe neașteptate, oftînd din rărunchi, în vreme ce mă ștergea pe spate cu un prosop aspru. Și termină spunînd din tot sufletul: Să dea Dumnezeu să fiți și soți la fel de buni ca el!

Tratamentul drastic la care m-a supus mama trebuie să-și fi făcut efectul, prevenind o revenire a bolii. Pînă cînd mi-am dat seama că ea însăși îl tot complica fără rost pentru a mă împiedica să mă întorc în patul cu tunete și fulgere al Nigromantei. N-am mai văzut-o niciodată.

M-am întors la Cartagena, întremat și bine dispus, cu vestea că scriam la romanul *Casa* și vorbeam despre el de parcă ar fi fost gata, cînd eu eram de fapt abia la capitolul întîi. Zabala și Héctor m-au primit ca pe fiul risipitor. La universitate bunii mei profesori păreau resemnați să mă accepte așa cum eram. Am scris mai departe articole cu totul ocazional, fiind plătit în acord la *El Universal*. Cariera mea de povestitor a continuat cu puținul pe care l-am putut scrie, aproape numai ca să-i fac pe plac maestrului Zabala: povestirile *Dialogul oglinzii* și *Tristețe pentru trei somnambuli*, publicate în *El Espectador*. Chiar dacă în amîndouă se observa că retorica originară din cele patru

povestiri dinainte era mai suplă, nu reușisem să pășesc pe teren sigur.

Pe atunci Cartagena era contaminată de tensiunea politică din restul țării și consideram asta un fel de semn prevestitor că avea să se întâmple ceva grav. La sfârșitul anului, liberalii au declarat că se abțin pe toată linia din cauza sălbăticiiei prigoanei politice, dar n-au renunțat la planurile lor subterane de a da jos guvernul. Violența s-a întetit la sate și oamenii au fugit la orașe, dar cenzura obliga presa să scrie deformînd realitatea. Totuși, era de domeniu public faptul că liberalii hăituiți organizaseră gherile în diverse locuri din țară. În est, în Los Llanos – un ocean nesfârșit de pajiști verzi care ocupă mai mult de un sfert din teritoriul național – ajunseseră legendari. Comandantul lor general, Guadalupe Salcedo, era considerat o figură mitică pînă și de către armată, iar pozele lui se împărțeau în secret, se copiau în sute de exemplare și în fața lor se aprindeau lumînări ca la altare.

Frații De la Espriella știau, pare-se, mai mult decît spuneau și în incinta înconjurată de ziduri se vorbea cît se poate de firesc despre iminența unei lovituri de stat împotriva regimului conservator. Nu cunoșteam detalii, dar maestrul Zabala mă avertizase că, în clipa în care aveam să văd tulburări în stradă, să vin imediat la ziar. Tensiunea se putea atinge cu mîna cînd am intrat în cofetăria „Americana“, la trei după-amiaza, unde aveam o întîlnire. M-am așezat să citesc la o masă retrasă, în așteptare, cînd unul dintre foștii colegi, cu care nu vorbisem niciodată de politică, mi-a spus trecînd pe lîngă mine, dar fără să mă privească:

– Du-te la ziar, că o să înceapă nebunia.

Am făcut exact pe dos: voiam să aflu cum avea să fie toată povestea aceea chiar în centrul orașului, în loc să mă

închid în redacție. După câteva minute, la masa mea s-a așezat un atașat de presă de la Ministerul de Interne, pe care îl cunoșteam bine, și nu mi-a trecut prin cap că mi-l trimiseseră ca să mă neutralizeze. Am stat de vorbă cu el o jumătate de oră cât se poate de nevinovat și când s-a ridicat să plece am descoperit că uriașul salon al cofetăriei se golise pe nesimțite. El mi-a urmărit privirea și s-a uitat la ceas: era unu și zece.

– Nu-ți face griji, mi-a spus răsufliând ușurat pe ascuns. Nu s-a întâmplat nimic.

Într-adevăr, grupul cel mai important de conducători liberali, exasperați de violența oficială, se înțeleșese cu militarii democrați de rang înalt să pună capăt măcelului dezlănțuit în toată țara de către regimul conservator, dornic să rămână la putere cu orice preț. Majoritatea participaseră la tratativele de pace de la 9 aprilie, prin pactul făcut cu președintele Ospina Pérez, și abia după douăzeci de luni și-au dat seama, prea târziu, că fuseseră victimele unei uneltiri colosale. Acțiunea eșuată din ziua aceea fusese autorizată de președintele conducerii liberale în persoană, Carlos Lleras Restrepo, prin intermediul lui Plinio Mendoza Neira, care avea relații excelente în rîndul forțelor armate de când fusese ministru de război în guvernul liberal. Acțiunea, coordonată de Mendoza Neira cu colaborarea secretă a unor proeminenți membri ai partidului său din toată țara, trebuia să înceapă în zorii acelei zile cu bombardarea palatului prezidențial de către avioanele forței aeriene. Mișcarea era sprijinită de bazele navale de la Cartagena și Apiay, de majoritatea garnizoanelor din țară și de organizațiile sindicale, hotărâte să ia puterea și să instaureze un guvern civil de reconciliere națională.

Abia după eșecul tentativei s-a aflat că fostul președinte Eduardo Santos îi convocase în casa lui din Bogotá pe capii liberali și pe organizatorii loviturii de stat în vederea unei examinări a proiectului, cu două zile înainte de data fixată pentru acțiune. În toiul dezbaterilor, cineva a pus între-barea de rigoare:

– Va fi vărsare de sânge?

Nimeni n-a fost atât de naiv sau de cinic încît să tăgă-duiască. Alți lideri au explicat că se luaseră măsurile cele mai drastice pentru a se evita asta, dar că nu existau rețete magice prin care să se împiedice o situație imprevizibilă. Speriată de proporțiile propriului complot, conducerea liberală a dat înapoi. Mulți dintre cei implicați care nu au primit la vreme ordinul de contramandare au fost arestați sau au murit în cursul tentativei. Alții l-au sfătuit pe Men-doza să continue singur pînă la preluarea puterii; el n-a făcut-o, din rațiuni mai curînd etice decît politice, dar nu i-au ajuns nici timpul și nici mijloacele pentru a-i preveni pe toți. A reușit să se adăpostească la Ambasada Venezuelei, petrecînd apoi patru ani de exil la Caracas, căci bilanțul îngrozitor al conservatorilor aflați la putere a fost de nu mai puțin de trei sute de mii de morți în douăzeci de ani.

Și pentru mine a fost oarecum un moment crucial. Cu două luni înainte rămăsesem restanțier în anul trei la Drept și pusesem capăt și colaborării la *El Universal*, fiindcă nu vedeam că mi se conturează viitorul nici cu facultatea și nici cu ziarul. Pretextul a fost că voiam să am timp liber pentru romanul pe care abia îl începeam, chiar dacă în fundul inimii știam că nu era vorba de ceva nici adevărat, nici fals, ci de faptul că proiectul mi s-a revelat dintr-o dată ca o formulă stilistică ce avea foarte puține dintre ca-litățile pe care știusese să le folosesc de la Faulkner și toate

cusururile datorate lipsei mele de experiență. Am învățat curînd că a istorisi povești în paralel cu cele pe care le scrii – fără a le dezvălui esența – este o parte valoroasă a concepției și a scriiturii. Dar pe atunci nu era cazul: negăsind ce să înfățișez, inventasem un roman vorbit pentru a distra auditorul și a mă înșela pe mine însumi.

Devenind conștient de aceasta, am fost obligat să-mi refac punct cu punct proiectul care n-a avut niciodată mai mult de patruzeci de foi, și totuși a fost menționat prin reviste și ziare – și de către mine – ba chiar s-au publicat unele critici anticipate, foarte judicioase, făcute de cititori cu imaginație bogată. În fond, rațiunea acestui obicei de a povesti proiecte paralele n-ar trebui să merite reproșuri, ci compasiune: groaza de a scrie poate fi tot atît de neîndurat ca și aceea de a nu scrie. Pe deasupra, în ceea ce mă privește sînt convins că a depăna adevărata poveste e de rău augur. Totuși, îmi găsesc o alinare în faptul că uneori povestea spusă poate fi mai bună decît cea scrisă și că, pe neștiute, inventam un nou gen de care literatura avea nevoie: ficțiunea ficțiunii.

Adevărul-adevărat e că n-aveam habar cum să-mi duc viața mai departe. Convalescența mea la Sucre mi-a folosit ca să-mi dau seama că nu știam încotro mă îndreptam, dar nu mi-a arătat vreun semn cu privire la drumul cel bun și nici vreun nou argument spre a-mi convinge părinții să nu moară de supărare dacă îmi luam libertatea să-mi hotărâsc eu singur soarta. Așa încît m-am dus la Barranquilla cu două sute de pesos dați de mama înainte de a mă întoarce la Cartagena, sustrași din banii casei.

La 15 decembrie 1949 am intrat în librăria „Mundo“, la cinci după-masa, așteptîndu-mi prietenii pe care nu-i mai văzusem după noaptea noastră din mai, cînd l-am condus

pe neuitatul domn Razzore. N-aveam decît o sacoșă de plajă cu un singur rînd de haine, cîteva cărți și mapa de piele cu ciornele. La cîteva minute după mine au sosit cu toții, unul după altul. A fost o revedere zgomotoasă, fără Álvaro Cepeda care era tot la New York. Cînd grupul a fost complet, am trecut la aperitive, nu la cafeneaua „Colombia“ de lîngă librărie, ci la una deschisă de curînd de niște prieteni buni, pe trotuarul de vizavi: cafeneaua „Japy“.

N-aveam nici un drum pe care s-o apuc, nici în seara aceea și nici pentru restul vieții. E ciudat că nu m-am gîndit vreodată că mi-aș putea găsi drumul la Barranquilla, unde venisem doar ca să stau de vorbă despre literatură și să mulțumesc personal pentru cărțile pe care prietenii mi le trimiseseră la Sucre. Despre literatură am vorbit cu vîrf și îndesat, dar n-am putut scoate un cuvînt de mulțumire, cu toate că am încercat de mai multe ori, fiindcă grupul avea o groază sfîntă de obiceiul de a exprima sau a primi mulțumiri între prieteni.

Germán Vargas a improvizat în seara aceea o masă pentru douăsprezece persoane, printre care erau tot soiul de oameni, de la ziariști, pictori și notari, pînă la guvernatorul departamentului, un conservator tipic pentru Barranquilla prin felul său de a judeca și a conduce. Majoritatea au plecat după miezul nopții, iar restul s-a împrăștiat încet-încet, pînă am rămas împreună cu guvernatorul numai Alfonso, Germán și cu mine, la fel de lucizi cum obișnuiam să fim cînd ne apucau zorii în adolescență.

În discuțiile nesfîrșite din noaptea aceea am primit o lecție surprinzătoare despre felul de a fi al guvernanților orașului în anii evenimentelor sîngeroase. Guvernatorul socotea că, printre consecințele grave ale acestei politici barbare,

cea mai cumplită era impresionantul număr de refugiați la orașe, fără pâine și fără un acoperiș deasupra capului.

– În ritmul acesta, a conchis el, partidul meu, cu sprijinul armatei, se va pomeni fără adversar la viitoarele alegeri și stăpîn absolut pe putere.

Unica excepție era Barranquilla, potrivit concepției sale tradiționale de conviețuire politică împărtășită de înșiși conservatorii locali și care făcuse din oraș o oază de pace în nebunia uraganului. Am vrut să fac o remarcă de natură etică, dar el m-a oprit scurt cu un gest al mâinii:

– Scuzați, spuse, asta nu vrea să însemne că ne ținem la marginea vieții naționale. Dimpotrivă: tocmai din cauza pacifismului nostru, drama socială a țării s-a strecurat pe vîrfurile picioarelor pe ușa din dos și acum o avem aici, printre noi.

Am aflat atunci că erau cam cinci mii de refugiați veniți din regiunile din interior, în cea mai cruntă mizerie, și că nu știau cum să-i țină și cum să-i ascundă pentru ca problema să nu ajungă de domeniul public. Pentru prima oară în istoria orașului, în locurile nevralgice erau patrulare militare care asigurau paza și toată lumea le vedea, însă guvernul dădea dezmințiri, iar cenzura împiedica difuzarea acestor știri în presă.

În zori, după ce l-am îmbarcat aproape cu de-a sila pe domnul guvernator, ne-am dus la „Chop Suey“, cafeneaua unde își luau micul dejun marii noctambuli. Alfonso a cumpărat de la chioșcul din colț trei exemplare din *El Heraldo*, în a cărui pagină editorială era o notă semnată cu pseudonimul lui, Puck. Era doar o urare de bun venit, însă Germán l-a luat peste picior, căci nota spunea că lipsisem fiind în vacanță.

- Mai bine ai fi scris că rămîne o vreme aici, ca să nu scrii o notă de bun venit și alta de adio, glumi Germán. Mai puțină cheltuială pentru un ziar atît de zgîrcit ca *El Heraldo*.

La drept vorbind, Alfonso credea ca secțiunii lui editoriale nu i-ar prinde rău încă un redactor. Însă Germán era de neîmblînzit în lumina răsăritului.

- Ar fi al cincilea, doar aveți deja patru.

Nici unul dintre ei nu m-a întrebat ce părere am, cum speram eu, ca să spun da. Nu s-a mai discutat despre acest subiect. Nici n-a mai fost nevoie, fiindcă Alfonso m-a informat chiar în seara aceea că vorbise cu directorul ziarului căruia i se păruse bună ideea, cu condiția ca redactorul să fie grozav, dar fără prea multe pretenții. În orice caz, nu puteau hotărî nimic pînă după Anul Nou. Așa încît am rămas, cu pretextul acestei slujbe, chiar dacă în februarie aveau să-mi spună nu.

7

Așa a fost publicat primul meu articol în pagina editorială de la *El Heraldo* din Barranquilla, la 5 ianuarie 1950. N-am vrut s-o semnez cu numele meu, ca măsură de prevedere în caz că nu reușeam să fiu mulțumit de ea, cum se întâmplase la *El Universal*. N-am stat prea mult pe gânduri ca să-mi aleg pseudonimele: Septimus, de la Septimus Warren Smith, personajul halucinat al Virginiei Woolf din *Doamna Dalloway*. Titlul coloanei – „Girafa” – era porecla confidențială, cunoscută numai de mine, a unicei mele parteneri la balurile din Sucre.

Mi s-a părut că vânturile din ianuarie suflau mai tare ca niciodată în anul acela și abia dacă puteai merge pe stradă când te băteau în față pînă în zori. La scolare, tema discuțiilor la ordinea zilei erau vânturile nebune de peste noapte, care luau pe sus vite și cotețe de păsări și prefăceau în ghilotine zburătoare bucățile de tablă de pe acoperișuri.

Astăzi mă gîndesc că rafalele acelea dezlănțuite au măturat miriștea unui trecut neroditor și mi-au deschis porțile spre o nouă viață. Mai întîi comentam subiectele pe care le aveam în proiect sau schimbam între noi păreri deloc docte care însă meritau să fie reținute. Hotărîtoare a

fost pentru mine lecția pe care am primit-o în dimineața în care am intrat în cafeneaua „Japy“, când Germán Vargas tocmai citea în liniște rubrica „Girafa“ decupată din ziarul zilei. Ceilalți din grup îi așteptau verdictul în jurul mesei cu un soi de groază politicoasă care făcea ca fumul din jur să pară și mai des. Când a terminat, fără să-mi arunce nici măcar o privire, Germán a rupt-o în bucățele fără un cuvânt și le-a aruncat printre chiștoacele și chibriturile arse din scrumieră. Nimeni n-a spus nimic, nici atmosfera de la masă nu s-a schimbat și nici nu s-a comentat episodul în vreun fel. Însă lecția îmi servește și acum când, din comoditate ori din grabă, mă asaltează tentația de a scrie un paragraf mai de mîntuială.

În hotelul ieftin unde am locuit aproape un an, proprietarii au ajuns să mă trateze ca pe un membru al familiei. Singura mea avere de pe atunci erau sandalele faimoase și două rînduri de primeneli pe care le spălam la duș, și mapa de piele furată din salonul de ceai cel mai simandicos din Bogotá, în nebunia de la 9 aprilie. O purtam cu mine pretutindeni, cu originalele pe care le scriam, căci era singurul lucru pe care mă temeam să nu-l pierd. N-aș fi riscat s-o las nici încuiată cu șapte chei în seiful vreunei bănci. Singura ființă căreia i-o încredințasem în primele nopți a fost discretul Lácides, portarul hotelului, care mi-a acceptat-o drept garanție pentru plata camerei. S-a uitat temeinic la fișiile de hîrtie scrise la mașină și împînzite de îndreptări și a pus mapa în sertarul mesei de la recepție. Am recuperat-o a doua zi la ora promisă și am continuat să plătesc atît de punctual, că mi-o primea drept zălog chiar și pentru trei nopți. Am ajuns amîndoi la o înțelegere atît de serioasă, încît i-o lăsam cîteodată pe masă fără să-i spun

decît noapte bună, luîndu-mi chiar eu cheia din cui şi urcînd la mine în cameră.

Germán trăia îngrijindu-se permanent de tot ce aveam nevoie, pînă într-atît, încît ştia dacă n-aveam unde să dorm şi atunci îmi dădea pe furis un peso şi jumătate cît mă costa patul. N-am ştiut niciodată cum de era la curent. Prin felul meu amabil de a fi am cîştigat încrederea personalului, de ajunseseam ca femeile uşoare din hotel să-mi împrumute pentru duş chiar săpunul lor. În postul de comandă, cu ȕitele-i siderale şi ȕeasta ca un dovleac, prezida viaȕa hotelului doamna şi stăpîna lui, Ecaterina cea Mare. Tipul ei cel nou, mulatrul Jonás San Vicente, fusese un trompetist de lux pînă cînd, în cursul unui atac, i-au paradiť dantura de aur vrînd să i-o fure. Nenorocit şi fără putere să mai sufle, a fost nevoit să-şi schimbe meseria şi nu se putea pricopsi cu alta mai grozavă pentru scula sa de şase degete decît patul de aur unde dormea Ecaterina cea Mare. Şi ea avea comoara ei ascunsă care i-a folosit să se poată căȕăra în doi ani de pe cheiul fluvial unde-şi petrecea dimineȕile mizere pînă la tronul de mare patroană de bordel. Am avut norocul să le cunosc amîndurora firea şi dărnicia cu care îşi făceau prietenii fericiȕi. Însă n-au putut înȕelege niciodată de ce în atîtea rînduri nu aveam acel peso şi jumătate pentru dormit, şi totuşi veneau să mă ia oameni sus-puşi cu limuzine oficiale.

Alt episod fericit din zilele acelea a fost că am ajuns unicul copilot al lui Mono Guerra, un taximetrist atît de blond, că părea albinos şi atît de deştept şi simpatic, că îl aleseseră consilier onorific la primărie fără să fi făcut nici un fel de campanie. Noȕtile sale tîrzii în cartierul chinezesc păreau de prin filme, fiindcă el însuşi avea grijă să le îmbogăȕească – şi totodată să le facă de neuitat – cu

manifestări inspirate. Îmi dădea de veste cînd avea vreo noapte liberă și ne-o petreceam împreună în cartierul chinezesc dărăpănat, unde părinții noștri și părinții părinților lor au învățat să ne zămislească.

Niciodată n-am putut descoperi de ce, în ritmul unei vieți atît de simple, m-am cufundat brusc într-o apatie surprinzătoare. Romanul meu în curs – *Casa* – cam după șase luni de cînd l-am început, îmi părea o farsă lipsită de haz. Mai mult vorbeam despre el decît îl scriam și puținele fragmente pe care am reușit să le încheg au fost de fapt cele pe care le-am publicat, înainte și după, în „Girafa” și în revista *Crónica*, atunci cînd eram în pană de subiecte. În pustietatea de la sfîrșit de săptămînă, cînd ceilalți se refugiau la ei acasă, rămîneam singur cuc în orașul pustiu. Eram sărac lipit și de o timiditate de pitpalac, pe care mă străduiam s-o contracarez printr-o trufie nesuferită și o franchețe brutală. Simțeam că eram în plus pretutindeni și unii cunoscuți mi-o și reproșau. Mai cu seamă în redacția de la *El Heraldo*, unde scriam și zece ore în șir într-un colț retras, fără să schimb o vorbă cu nimeni, învăluit în norii de fum de la țigările proaste pe care le fumam neconținut, într-o solitudine fără leac. Scriam în mare grabă, adesea pînă în zori, și pe benzi de hîrtie de tipar pe care le duceam cu mine pretutindeni în mapa de piele.

Odată, într-unul din multele momente de neglijență de pe atunci, am uitat-o într-un taxi și-am interpretat acest lucru, fără amărăciune, drept o nouă lovitură a nenorocului meu. N-am făcut nici un efort să o recuperez, dar Alfonso Fuenmayor, alarmat de atîta delăsare, a redactat și a publicat o notă la sfîrșitul coloanei mele: „Sîmbăta trecută a fost uitată o mapă într-un taxi. Avînd în vedere că posesorul acestei mape și autorul prezentei secțiuni sînt, din pură

coincidență, una și aceeași persoană, am fi amîndoi foarte recunoscători celui care va binevoi să ia legătura cu oricare din noi. Mapa nu conține obiecte de valoare: doar «girafe» inedite». Două zile mai târziu, cineva mi-a lăsat ciornele la poartă la *El Herald*, însă fără mapă, și cu trei greșeli de ortografie corectate cu un scris frumos cu cerneală verde.

Leafa pe o zi îmi ajungea exact pentru a plăti camera, dar prăpastia sărăciei mă preocupa cel mai puțin pe vremea aceea. În nenumărate rînduri cînd n-am putut s-o plătesc mă duceam să citesc la cafeneaua „Roma” ca un singuratic în voia sortii noaptea, pe bulevardul Bolívar: așa cum eram în realitate. Îl salutam de departe pe orice cunoscut, dacă binevoiam să-l privesc, și mă duceam la separeul meu obișnuit, unde adesea citeam pînă mă alunga soarele. Căci continuam chiar și pe atunci să fiu un cititor nesățios, fără nici o formație sistematică. Citeam mai cu seamă poezie, indiferent dacă era proastă, fiindcă în starea aceea de spirit jalnică eram convins că poezia proastă te duce, mai curînd sau mai târziu, la cea bună.

În notele mele de la „Girafa” mă arătam foarte sensibil față de cultura populară, invers decît în povestiri, care păreau mai curînd enigme kafkiene scrise de cineva care n-avea habar în ce țară trăia. Însă adevărul meu ascuns era că drama Columbiei răzbătea pînă la mine doar ca un ecou îndepărtat și nu mă emoționa decît cînd se dezlănțuia, făcînd să curgă rîuri de sînge. Aprindeam o țigară fără s-o termin pe cea dinainte, aspiram fumul cu nesațul vital cu care astmaticii sorb aerul și cele trei pachete pe care le fumam într-o zi se trădau în culoarea unghiilor și într-o tuse de cîine bătrîn care mi-a tulburat tinerețea. În sfîrșit, eram timid și trist, ca orice fiu adevărat al Caraibilor, și-mi păzeam cu atîta gelozie intimitatea, că răspundeam la orice

Întrebare ce se referea la ea cu ieșiri emfactice. Eram convins că nenorocul meu, mai ales în privința femeilor și a banilor, era din naștere și fără leac, dar nu-mi păsa, căci credeam că n-aveam nevoie de noroc pentru a scrie bine. Nu mă interesau nici gloria, nici banii, nici bătrînețea, pentru că eram sigur că voi muri foarte tânăr și în stradă.

Călătoria împreună cu mama ca să vindem casa din Aracataca m-a salvat din abisul acela și certitudinea noului roman mi-a definit orizontul unui viitor diferit. A fost o călătorie hotărîtoare printre nenumăratele pe care le-am făcut în viață, pentru că mi-a dovedit mie însumi că acea carte pe care încercasem s-o scriu era pură invenție retorică, fără nici un temei de adevăr poetic. Bineînțeles, proiectul s-a spart în țăndări cînd l-am confruntat cu realitatea, în acea călătorie revelatoare.

Modelul unei epopei ca aceea visată de mine nu putea fi altul decît al familiei mele, care n-a fost niciodată protagonistă și nici victimă, ci numai martor inutil care a suferit pentru toți. Am început s-o scriu chiar din momentul întoarcerii, căci nu-mi mai folosea la nimic elaborarea cu mijloace artificiale, ci încărcătura emoțională pe care o purtam cu mine fără să știu și care mă așteptase intactă în casa bunicilor. De la primii pași pe nisipul fierbinte al satului îmi dădusem seama că metoda mea nu era cea mai fericită pentru a descrie paradisul acela de pe pămînt unde domneau dezolarea și nostalgia, chiar dacă am petrecut mult timp trudindu-mă să găsesc metoda corectă. Vicisitudinile de la *Crónica* n-au fost un obstacol, ci tocmai dimpotrivă: un mijloc de a-mi ține în frîu starea de neliniște.

În afară de Alfonso Fuenmayor – care m-a surprins în febra creației după cîteva ceasuri de cînd începusem să scriu – ceilalți prieteni au crezut o bună bucată de vreme

că-mi continuam vechiul proiect lucrînd la *Casa*. M-am hotărît să las lucrurile așa de teama puerilă să nu se descopere eșecul unei idei de care vorbisem atîta, de parc-ar fi fost o capodoperă. Am făcut-o însă și din superstiția pe care o mai am și astăzi de a relata o poveste și a scrie alta, pentru a nu se putea ști care e una și care e alta. Mai ales în interviuri, care la urma urmelor sînt un gen de ficțiune periculos pentru scriitori timizi care nu vor să spună mai mult decît se cuvine. Însă Germán Vargas a descoperit pesemne la ce lucram, cu perspicacitatea lui misterioasă, căci la cîteva luni după plecarea lui don Ramón la Barcelona i-a spus într-o scrisoare: „Cred că Gabito a abandonat proiectul cu *Casa* și s-a apucat de alt roman“. Don Ramón, firește, o știa dinainte de a pleca.

De la primul rînd am știut cu siguranță că noua carte trebuia să se nutrească din amintirile unui copil de șapte ani, care a supraviețuit masacrului din 1928 din zona bananieră. Însă am renunțat foarte curînd, căci povestirea se limita astfel la punctul de vedere al unui personaj, fără prea multe resurse poetice care s-o relateze. Mi-am dat atunci seama că faptul de a mă fi aventurat să citesc *Ulise* la douăzeci de ani și mai tîrziu *Zgomotul și furia* era o îndrăzneală prematură fără viitor și m-am hotărît să le recitesc cu o optică mai puțin precaută. Într-adevăr, mult din ceea ce mi se părușe pedant sau ermetic la Joyce și la Faulkner mi s-a revelat atunci cu o frumusețe și o simplitate cutremurătoare. M-am gîndit să diversific monologul prin intervenția unor voci din tot satul, ca un cor grecesc cu rol de povestitor, în genul romanului *Pe patul de moarte*, unde apar reflecțiile unei familii întregi interferîndu-se în jurul unui muribund. Nu m-am simțit în stare să reiau procedeul simplu de a indica numele protagoniștilor la

fiecare intervenție a acestora, ca la piesele de teatru, dar mi-a venit ideea să folosesc numai cele trei voci, a bunicului, a mamei și a copilului, care aveau tonuri și meniri atît de diferite, încît se puteau identifica de la sine. Bunicul din roman nu avea să fie chior cum a fost al meu, dar era schiop; mama, distrată, dar inteligentă, ca a mea, iar copilul cuminte, sperios și dus pe gînduri, cum am fost eu la vîrsta lui. N-a fost o descoperire literară, nici pe departe, ci doar un procedeu tehnic.

Noua carte n-a suferit nici o schimbare de fond în timp ce am scris-o și nici n-a existat vreo versiune diferită de cea originală, în afară de cîteva eliminări și adăugiri făcute cam în vreo doi ani înainte de prima sa ediție, din cauza viciului de a corecta mereu pînă la ultima suflare. Satul, foarte diferit de cel la care mă gîndisem în proiectul anterior, îl văzusem cu ochii mei cînd m-am întors la Aracataca împreună cu mama, dar acest nume, așa cum mă prevenise înțeleptul don Ramón, mi s-a părut la fel de neconvingător ca și cel de Barranquilla, fiindcă era lipsit de suflul mitic pe care voiam să-l dau romanului. M-am hotărît deci să-l botez cu numele pe care îl cunoșteam de bună seamă, dar a cărui încărcătură magică nu mi se revelase decît în cursul călătoriei: Macondo.

A trebuit să schimb titlul *Casa* – atît de familiar pe atunci între prieteni – fiindcă nu avea nimic de a face cu noul proiect, însă am făcut greșeala de a însemna într-un caiet de școală titlurile care-mi treceau prin minte pe cînd scriam și am ajuns astfel la peste optzeci. În sfîrșit, am dat peste el, fără să-l caut, în prima versiune pe care aproape că o terminasem, cînd am cedat tentației de a-i scrie un prolog. Titlul mi-a sărit în ochi, fiind cel mai plin de dispreț și totodată de compasiune cu care bunica, în reminiscențele-i

aristocratice, a botezat harababura de la United Fruit Company: *Vorbe în vînt*.

Autorii care m-au stimulat cel mai mult cînd l-am scris au fost romancierii americani, îndeosebi cei pe care mi i-au trimis la Sucre prietenii din Barranquilla. Mai cu seamă datorită feluritelor afinități pe care le întîlneam între culturile din extrema sudică a Statelor Unite și cea din Caraibe, cu care mă identific în chip absolut, esențial și de neînlocuit în structura mea omenească și în formația mea de scriitor. Conștientizînd toate acestea, am început să citesc precum un adevărat artizan al romanului, nu doar din plăcere, ci din curiozitatea nesățioasă de a descoperi cum erau scrise cărțile marilor autori. Le citeam mai întîi de la cap la coadă, apoi invers, și le supuneam unei diseccări ca de chirurg pînă deslușeam misterele cele mai ascunse ale structurii lor. De aceea, biblioteca mea n-a fost niciodată altceva decît un instrument de lucru, unde pot consulta pe loc un capitol din Dostoievski sau căuta o informație privitoare la epilepsia lui Iulius Caesar, ori la mecanismul carburatorului unui automobil. Am chiar și un manual care te învață cum să comiți o crimă perfectă, pentru cazul cînd ar avea nevoie de așa ceva vreunul dintre personajele mele neajutorate. Restul l-au făcut prietenii care îmi orientau lecturile și-mi împrumutau cărțile pe care trebuia să le citesc la momentul oportun, precum și cei care mi-au citit fără milă originalele înainte de a fi publicate.

Asemenea exemple m-au făcut să am o nouă viziune asupra menirii mele, iar proiectul cu *Crónica* mi-a dat aripi. Stăteam atît de bine cu moralul, încît, în ciuda obstacolelor de netrecut, am ajuns să facem rost de birouri proprii într-un imobil la etajul trei, fără ascensor însă, în

mijlocul strigătelor vânzătoarelor și al vacarmului autobuzelor de pe strada San Blas, care din zorii zilei și pînă la șapte seara semăna cu un bîlci asurzitor. N-am făcut schimbări aproape deloc. Încă nu ne instalaseră telefon, iar aerul condiționat era o fantezie care ne putea costa mai mult decît revista, dar Fuenmayor avusese timp să umple pînă la refuz biroul cu enciclopediile lui vîrzuite, articolele decupate din ziare în orice limbă și celebrele sale manuale de ocupații ciudate. Pe biroul lui de director se afla memorabila mașină de scris *Underwood* pe care o salvase, punîndu-și viața în mare primejdie, din incendiul de la o ambasadă și care astăzi e o veritabilă bijuterie a Muzeului Romantic din Barranquilla. Singurul birou în afară de al lui era ocupat de mine, cu mașina de scris împrumutată de la *El Herald*, în noua mea calitate de redactor-șef. Mai era acolo o masă de desen pentru Alejandro Obregón, Orlando Guerra și Alfonso Melo, trei pictori faimoși care s-au angajat, fiind în toate mințile, să illustreze gratis colaborările, ceea ce au și făcut, mai întîi datorită mărinimiei înnăscute a tuturor și apoi pentru că nu aveam un ban nici pentru noi înșine. Fotografii cel mai constant și cel mai exploatat a fost Quique Scopell.

În afara muncii de redactor, care îmi revenea conform funcției, aveam și sarcina de a supraveghea machetarea și de a-l ajuta pe corector, în ciuda ortografiei mele dezastuoase. Întrucît la *El Herald* mă angajasem să continui cu „Girafa”, nu prea aveam timp pentru a colabora cu regularitate la *Crónica*. Aveam, în schimb, destul răgaz pentru a-mi scrie povestirile în ceasurile moarte din zorii zilei.

Alfonso, specialist în toate genurile, și-a pus mare nădejde în povestirile polițiste, pentru care avea o patimă înverșunată. Le traducea sau le selecționa, iar eu le supuneam

unui proces de simplificare formală care avea să-mi fie de folos în meserie, constînd în a face economie de spațiu nu numai prin eliminarea cuvintelor inutile, ci și a faptelor de prisos, pînă ajungeau să exprime doar esența, fără a le afecta puterea de convingere. Adică tăiam tot ce putea fi superfluu în genul acesta drastic, în care fiecare cuvînt trebuie să corespundă întregii structuri. A fost un exercițiu dintre cele mai folositoare în cercetările mele îndărătnice pentru a învăța tehnica de a spune o poveste.

Unele dintre cele mai bune povestiri ale lui José Félix Fuenmayor ne-au salvat cîteva sîmbete, dar difuzarea revistei rămînea mereu aceeași. Însă eternul colac de salvare a fost curajul lui Alfonso Fuenmayor, căruia nu i-au fost niciodată recunoscute meritele de om de afaceri și care s-a dăruit revistei noastre cu o tenacitate peste puterile lui, el însuși încercînd să facă haz de necaz, cu extraordinarul său simț al umorului. Făcea de toate, scriind de la editorialele cele mai lucide pînă la notele cele mai neînsemnate, cu aceeași stăruință cu care obținea anunțuri publicitare, credite incredibile și materiale în exclusivitate de la colaboratori dificili. Au fost însă miracole sterile. Cînd vînzătorii de ziare se întorceau cu tot atîtea exemplare cîte luaseră ca să le vîndă, încercam să distribuim ziarul, fiecare dintre noi, în cîrciumile favorite, de la „Al Treilea Bărbat“ pînă la cele tăcute din portul fluvial, unde eram nevoiți să ne încasăm cîștigurile prăpădite în soiuri de băuturi.

Unul dintre colaboratorii cei mai punctuali și, fără îndoială, cel mai citit, a fost Aedul Osío. De la primul număr din *Crónica* a fost dintre cei infailibili, iar *Jurnalul unei dactilografe*, scris de el sub pseudonimul Dolly Melo, a cucerit pînă la urmă inimile cititorilor. Nimeni nu putea

crede că un singur om putea face atâtea munci diferite și cu atîta gentilețe.

Bob Prieto putea împiedica naufragiul revistei scriind despre orice descoperire medicală sau artistică din Evul Mediu. Însă în materie de muncă avea o regulă subtilă: nu-bani, nu-i colaborare. Bineînțeles că foarte curînd și cu regret din partea noastră cu el n-a mai fost nici o colaborare.

De Julio Mario Santodomingo am reușit să publicăm patru povestiri enigmatice, scoase în engleză, pe care Alfonso le traducea cu nerăbdarea unui vînător de libelule pierdut în desișul dicționarelor sale ciudate și pe care Alejandro Obregón le ilustra cu un rafinament de mare artist. Însă Julio Mario călătorea atît de mult și cu atîtea destinații surprinzătoare, încît a devenit un colaborator invizibil. Numai Alfonso Fuenmayor a știut unde să dea de el și ne-a dezvăluit secretul printr-o frază tulburătoare:

- De cîte ori văd trecînd un avion, mă gîndesc că în el e Julio Mario Santodomingo.

Ceilalți erau colaboratori ocazionali, care în ultimele minute înainte de închiderea ediției - sau de plată - ne făceau să stăm cu sufletul la gură.

Bogotá s-a purtat cu noi ca de la egal la egal, dar nici unul dintre prietenii care ne-ar fi putut fi de folos nu s-a străduit în nici un fel să mențină ziarul pe linia de plutire. Cu excepția lui Jorge Zalamea, care a înțeles afinitățile dintre revista lui și a noastră și ne-a propus un acord de schimburi de materiale care a dat rezultate bune. Cred însă că, în realitate, nimeni n-a apreciat ceea ce la *Crónica* ținea de domeniul miracolelor. Consiliul de redacție era alcătuit din șaisprezece membri aleși de noi, potrivit meritelor recunoscute ale fiecăruia, și toți erau oameni în carne și oase,

însă atît de importanți și de ocupați, că ne puteam îndoi lesne de existența lor.

Crónica a avut în viața mea și însemnătatea secundară de a mă obliga să improvizez povestiri de urgență pentru a umple spațiile neprevăzute, în tensiunea închiderii ediției. Mă așezam la mașina de scris în vreme ce linotipistiții și machetiștiții își vedeau de treaba lor și inventam din nimic o povestire pe măsura golului. Astfel am scris *Cum face Natanael o vizită*, care mi-a rezolvat o problemă de urgență ivită în zori și, după cinci săptămîni, *Ochi de ciine albastru*.

Prima din ele a fost temeiul unei serii cu același personaj, al cărui nume l-am luat, fără să cer voie, de la André Gide. Mai tîrziu am scris *Sfîrșitul lui Natanael* pentru a soluționa altă dramă de ultim moment. Ambele au făcut parte dintr-o secvență de șase, pe care le-am dat uitării fără păreri de rău cînd am înțeles că n-aveau nimic de-a face cu mine. Dintre cele pe care le-am păstrat, îmi amintesc vag de una: *Cum se îmbracă Natanael cu rochie de mireasă*, fără să am însă habar despre ce era vorba. Astăzi nu mi se pare că personajul seamănă cu cineva cunoscut și nici că s-ar fi întemeiat pe experiențe proprii sau străine. Nici măcar nu-mi pot imagina cum putea să fie a mea o povestire cu o temă atît de echivocă. La urma urmei, Natanael era un risc literar lipsit de orice interes omenesc. E bine să-mi amintesc de eșecurile acestea, ca să nu uit că un personaj nu se inventează pornind de la zero, cum am vrut să procedez cu Natanael. Din fericire, imaginația nu m-a ajutat să ajung atît de departe de mine însumi și, din păcate, eram convins că munca literară trebuia să fie plătită la fel de bine ca aceea a zidarului și că, dacă-i plăteam bine și la timp pe tipografi, cu atît mai îndreptățit trebuia să-i plătim pe scriitori.

Ecourile optimiste ale muncii noastre la *Crónica* ne parveneau prin scrisorile lui don Ramón adresate lui Germán Vargas. Se interesa de noutățile cele mai neașteptate și de prietenii și evenimentele din Columbia, iar Germán îi trimitea tăieturi din presă și îi povestea în scrisori interminabile despre toate cîte erau interzise de cenzură. Cu alte cuvinte, pentru el erau două *Crónica*: cea pe care o făceam noi și cea pe care Germán i-o trimitea în rezumat la sfîrșit de săptămînă. Așteptam comentariile entuziaste sau severe ale lui don Ramón pe marginea articolelor noastre cu cea mai mare nerăbdare.

Am aflat întîmplător că una dintre numeroasele cauze care au explicat greutățile revistei și chiar incertitudinile grupului era atribuită nenorocului meu înnăscut și molipsitor. Ca dovadă mortală era pomenit reportajul meu despre Berascochea, fotbalistul brazilian, prin care am vrut să împletim armonios sportul și literatura într-un nou gen, și aceasta a fost lovitura de grație. Cînd am aflat de faima mea de piază-rea, ea se și răspîndise printre clienții de la „Japy“. Demoralizat pînă în adîncul sufletului, am comentat faptul cu Germán Vargas, care era în cunoștință de cauză, ca și restul grupului.

– Stai liniștit, maestre, mi-a spus fără nici o ezitare. A scrie cum scrii dumneata nu se explică decît printr-o stea norocoasă cu care nu se poate pune nimeni.

N-am avut parte numai de seri proaste. Cea de pe 27 iulie 1950, în casa veșnic pusă pe petreceri a negresei Eufemia, a avut o certă valoare istorică în viața mea de scriitor. Nu mai știu din ce pricină binecuvîntată patroana comandase o tocăniță nemaipomenită cu patru feluri de carne, iar bîtlanii pitici, stîrniți de mirosurile pătrunzătoare, și-au întepit strigătele în jurul cuptorului. Un client cuprins de

frenezie a înhățat unul de gît și l-a aruncat viu în oala care fierbea. Pasărea n-a mai apucat să scoată decît un singur țipăt de durere cu o ultimă bătaie de aripi și s-a cufundat în străfundurile iadului. Barbarul criminal încercă să prindă altul, dar negresa Eufemia se ridicase deja de pe tron, cu autoritatea-i de nezdruccinat.

– Potolește-te, ce naibai a strigat. Păsările astea o să-ți scoată ochii.

Numai pe mine m-a impresionat scena aceea, căci am fost singurul pe care nu l-a lăsat inima să guste din tocănița pîngărită. În loc să mă duc să mă culc, m-am repezit la sediul revistei și am scris dintr-o singură trăsătură de condei povestea celor trei clienți de la un bordel cărora bîtlanii pitici le-au scos ochii și nimeni n-a crezut așa ceva. N-avea decît patru pagini bătute la dublu rînd și era povestită la persoana întîi plural de un glas fără nume. Este de un realism transparent și totuși cea mai enigmatică dintre povestirile mele și, în plus, m-a călăuzit pe un drum pe care eram gata să-l abandonez deoarece nu mai aveam forță. Începusem să scriu la patru, în zorii zilei de vineri, și am terminat la opt dimineața, tulburat de o revelație de prezicător. Cu complicitatea infailibilului Porfirio Mendoza, machetistul remarcabil de la *El Herald*o, am refăcut diagrama prevăzută pentru numărul de a doua zi. În ultimul moment, exasperat de ghilotina închiderii ediției, i-am dictat lui Porfirio titlul definitiv, pe care reușisem în sfîrșit să-l găsesc chiar atunci, și el l-a scris direct la linotip: *Noaptea bîtlanilor pitici*.

A fost pentru mine începutul unei noi epoci, după nouă povestiri care pluteau încă în limbul metafizic și în momentul în care nu mai aveam nici un gînd de a continua cu un gen pe care nu reușeam să-l stăpînesc. Jorge Zalamea

a reprodus povestirea în luna următoare în *Critica*, excelenta revistă de poezie autentică. Am recitit-o după cincizeci de ani, înainte de a scrie acest paragraf, și cred că nu i-aș schimba nici o virgulă. În toiul harababurii vieții mele fără busolă, acela a fost începutul unei primăveri.

Țara însă intra în vrie. Laureano Gómez se întorsese de la New York pentru a fi proclamat candidat al conservatorilor la președinția Republicii. Liberalii s-au abținut în fața dezlănțuirii violenței, iar Gómez a fost ales fără contracandidați la 7 august 1950. Deoarece Congresul își încheiase sesiunea, a fost investit în fața Curții Supreme de Justiție.

Abia dacă a apucat să guverneze în fapt, pentru că după cincisprezece luni s-a retras de la președinție din motive reale de sănătate. A fost înlocuit de juristul și parlamentarul conservator Roberto Urdaneta Arbeláez, primul dintre cei desemnați ca președinte ad-interim. Inițiații au interpretat aceasta drept manevră cu totul specifică lui Laureano Gómez, ce consta în a lăsa puterea pe alte mâini, dar fără s-o piardă, continuând să conducă de la el de acasă prin intermediar. Și, în cazuri urgente, prin telefon.

Cred că întoarcerea lui Álvaro Cepeda după ce și-a luat diploma la Universitatea Columbia, cu o lună înainte de sacrificarea bîltanului pitic, a fost hotărîtoare ca să pot face față vitregiei sorții din zilele acelea. S-a întors cu părul și mai răvășit și fără mustața ca peria, parcă mai năvălaş decît la plecare. Germán Vargas și cu mine, care îl așteptam de luni de zile cu teama că îl domesticiseră la New York, ne-am prăpădit de rîs cînd l-am văzut coborînd din avion cu sacou și cravată și salutînd de pe scara avionului cu romanul lui Hemingway abia publicat, *Dincolo de rîu și printre copaci*. I l-am smuls din mînă, l-am mîngîiat pe amîndouă

copertele și, când am vrut să-l întreb ceva, Álvaro mi-a luat vorba din gură:

– E un rahat!

Germán Vargas, sufocându-se de râs, mi-a șoptit la ureche: „S-a întors neschimbat“. Totuși, Álvaro ne-a lămurit mai târziu că judecata lui asupra cărții era o glumă, fiindcă abia începuse s-o citească în avion de la Miami. În orice caz, ne-a ridicat moralul pentru că era atins, mai mult decât fusese vreodată, de virusul jurnalismului, al cinematografului și al literaturii. În lunile următoare, pe când s-a adaptat din nou, ne-a ținut la o temperatură de patruzeci de grade.

A fost o contagiare imediată. „Girafa“, care de trei luni se învîrtea pe loc ca orbeții, a început să respire cu două fragmente smulse din ciorna romanului *Casa*. Unul era „Fiul colonelului“, care nu s-a născut niciodată; celălalt era „Ny“, o copilă fugară la a cărei poartă am bătut adesea, în căutare de drumuri inedite, și care nu mi-a răspuns niciodată. Mi-am recăpătat apoi interesul de adult pentru benzile desenate, nu ca o distracție de duminică, ci ca un nou gen literar izgonit pe nedrept în camera copiilor. În iureșul atîtor eroi, preferatul meu a fost Dick Tracy. Și, pe deasupra, mi-am recîștigat cultul pentru cinematograful pe care mi l-a sădit bunicul și mi l-a întreținut don Antonio Daconte în Aracataca, iar Álvaro Cepeda l-a prefăcut într-o pasiune evlavioasă într-o țară unde filmele cele mai bune erau cunoscute din poveștile călătorilor. A fost un mare noroc că întoarcerea lui a coincis cu premiera a două capodopere: *Intruder in the Dust*¹, regizat de Clarence Brown după romanul lui William Faulkner, și *Portretul lui Jenny*, regizat de William Dieterle după romanul lui Robert

¹ *Nechemat în țărîndă* (în engleză în original).

Nathan. Am comentat ambele filme în „Girafa“, după lungi discuții cu Álvaro Cepeda. Interesul meu a fost atât de viu, că am început să văd cinematograful cu alți ochi. Înainte de a-l cunoaște pe Álvaro, nu știam că cel mai important era numele regizorului, ultimul care apare pe generic. Pentru mine a face film însemna doar să scrii scenariu și să conduci actori, iar restul era făcut de numeroșii componenți ai echipei. Când s-a întors, Álvaro mi-a ținut un curs întreg pe bază de strigăte și rom alb pînă s-a crăpat de ziuă, la mesele cîrciumilor celor mai rău famate, ca să mă învețe dintr-o dată ceea ce îl învățaseră despre cinematograful în Statele Unite, și ne apucau zorile visînd cu ochii deschiși să facem la fel și în Columbia.

În afară de izbucnirile acestea scăpărătoare, prietenilor care îl urmăreau pe Álvaro în viteza lui de crucișător ne făcea impresia că nu avea seninătatea necesară ca să se aștearnă la scris. Noi, cei care îl vedeam de aproape, nu ni-l puteam închipui stînd jos mai mult de o oră la nici un birou. Totuși, la două sau trei luni de la întoarcerea lui, Tita Manotas – logodnica lui de mulți ani și soția de toată viața – ne-a telefonat îngrozită pentru a ne povesti că Álvaro își vînduse faimoasa camionetă și uitase în torpedo originalele povestirilor sale inedite, din care nu mai avea nici o copie. Nu se străduise deloc să le găsească, invocînd argumentul tipic pentru el că erau „șase ori șapte povestiri de rahat“. Prieteni și colaboratori am ajutat-o pe Tita să caute camioneta, revîndută în mai multe rînduri pe litoralul Caraibilor și în zona din interiorul țării pînă la Medellín. În sfîrșit, am dat de ea într-un atelier din Sincelejo, la vreo două sute de kilometri depărtare. Am încredințat Titei originalele scrise pe benzi de hîrtie de tipar, șifonate și

incomplete, de teamă că Álvaro avea să le rătăcească iar, din neglijență sau dinadins.

Două dintre aceste povestiri s-au publicat în *Crónica*, iar pe celelalte le-a păstrat Germán Vargas vreo doi ani, pînă ce se găsea o soluție de editare. Pictorița Cecilia Porras, mereu credincioasă grupului, le-a ilustrat cu niște desene inspirate ce erau o radiografie a lui Álvaro în toate ipostazele în care putea apărea în același timp: șofer de camion, clovn de bîlci, poet nebun, student la Universitatea Columbia sau la oricare alta, în afară de postura de om obișnuit. Cartea a fost scoasă de librăria „Mundo” cu titlul *Stăteam cu toții în așteptare*, și a fost un adevărat eveniment editorial care a trecut neobservat numai în ochii criticii docte. Pentru mine – și așa am și scris pe atunci – a fost cea mai bună carte de povestiri publicată în Columbia.

Alfonso Fuenmayor, la rîndul lui, a scris comentarii critice și de maestru în Litere prin ziare și reviste, dar avea o mare pudoare să le publice în volum. Era un cititor de o apetență ieșită din comun, care abia dacă se putea compara cu cea a lui Álvaro Mutis sau Eduardo Zalamea. El și Germán Vargas erau critici atît de severi, că ar fi fost și mai severi cu propriile povestiri decît cu cele ale semenilor, dar mania lui de a descoperi valori tinere n-a dat niciodată greș. A fost primăvara aceea creativă în care s-a răspîndit zvonul insistent că Germán petrecea nopți albe scriind povestiri magistrale, dar nu s-a știut nimic de soarta lor pînă după mulți ani, cînd s-a încuiat în dormitorul din casa părintească și le-a ars, cu cîteva ceasuri înainte de a se căsători cu consăteana mea, Susana Linares, pentru a fi sigur că nici măcar ea n-avea să le citească. Se presupune că erau povestiri și eseuri, poate și ciorna unui roman, dar Germán n-a spus niciodată vreun cuvînt despre ele, nici

Înainte și nici după, și numai în ajunul nunții și-a luat precauții drastice pentru ca femeia care avea să-i devină soție a doua zi să nu afle nimic. Susana și-a dat seama, dar n-a intrat în cameră să-l oprească, fiindcă soacra ei nu i-ar fi dat voie. „Pe vremea aceea, mi-a spus Suzi după câțiva ani, cu umorul ei biciuitor, o logodnică nu putea intra înainte de nuntă în dormitorul viitorului soț.“

Nu trecuse bine anul când scrisorile de la don Ramón au început să fie mai puțin explicite și tot mai triste și mai rare. Intrînd în librăria „Mundo“ la 7 mai 1952, la amiază, n-a fost nevoie ca Germán să-mi spună că don Ramón murise, cu două zile înainte, în Barcelona viselor lui. Un singur comentariu, în drum spre cafeneaua unde ne adunam la prînz, a fost pe buzele tuturor:

– Ce chestie groaznică!

Pe atunci n-am fost conștient că trăiam un an deosebit din viața mea, dar astăzi nu mă îndoiesc că a fost decisiv. Pînă în momentul acela mă împăcasem cu înfățișarea mea de vagabond. Eram iubit și respectat de mulți, și admirat de unii, într-un oraș unde fiecare trăia după cum îl tăia capul. Duceam o viață socială intensă, participam la întruniri artistice și mondene, cu sandalele mele de pelerin ce păreau cumpărate pentru a-l imita pe Álvaro Cepeda, cu o singură pereche de pantaloni de doc și cu două cămăși de bumbac pe care le spălam la duș.

De la o zi la alta, din diverse motive – dintre care unele prea frivole – am început să mă îmbrac mai cu grijă, m-am tuns ca un recrut, mi-am tăiat mustața mai subțire și am învățat să folosesc niște pantofi de senator pe care mi i-a dăruit fără să-i fi purtat deloc doctorul Rafael Marriaga, membru itinerant al grupului și istoric al orașului, fiindcă îi erau mari. Datorită dinamicii inconștiente a arivismului

social am început să simt că mă sufocam de căldură în camera din Zgîrie-nori, de parcă Aracataka ar fi fost în Siberia, și să mă consum din pricina clienților în trecere, care vorbeau tare dimineța când se sculau, și nu încetam cu bombănitul pentru că păsările de noapte își tot aduceau la ele în cameră cete întregi de marinari de apă dulce.

Astăzi îmi dau seama că alura mea de vagabond nu se datora nici sărăciei și nici faptului că eram poet, ci fiindcă îmi îndreptam toată energia, cu înverșunare, spre a învăța să scriu. Îndată ce am zărit drumul cel bun mi-am părăsit camera din Zgîrie-nori și m-am mutat în liniștitul cartier Prado, la celălalt capăt al orașului și la celălalt pol al societății, la două străzi de casa lui Meira Delmar și la cinci de faimosul hotel unde băieții de bani gata dansau cu amantele lor fecioare după slujba de duminică de la biserică. Sau, cum spunea Germán, am început s-o duc mai bine spre răul meu.

Locuiam în casa surorilor Ávila – Esther, Mayito și Toña – pe care le cunoscusem la Sucre, și care se străduiau de multă vreme să mă izbăvească de destrăbălare. În loc de cămăruța de carton unde m-am dezbărat de atâtea nazuri de nepot răsfățat, aveam la ele un dormitor doar al meu, cu baia aferentă, și o fereastră ce da spre grădină, iar pe cele trei mese zilnice plăteam abia o idee mai mult decât leafa mea de căruțaș. Mi-am cumpărat o pereche de pantaloni și o jumătate de duzină de cămăși tropicale, cu flori și păsări, care o bucată de vreme mi-au adus o faimă secretă de poponar de vapor. Pe vremea aceea îmi întâlneam pretutindeni vechii prieteni cu care nu mă mai văzusem de mult. Am descoperit cu bucurie că ei citau din memorie aiurelile din „Girafa“, că erau cititori fanatici ai revistei *Crónica* din ceea ce numeau ei amor propriu sportiv și

chiar că îmi citeau povestirile, fără a ajunge să le și înțeleagă. L-am întâlnit pe Ricardo González Ripoll, vecinul meu de dormitor la Liceul Național, care se stabilise la Barranquilla cu diploma de arhitect și în mai puțin de un an își rezolvase viața, cu un Chevrolet „coadă de rață”, de vîrstă incertă, unde îngrămădea în zorii zilei chiar și opt pasageri. Mă lua de acasă pe înserat, de trei ori pe săptămînă, să încingem chefuri cu noii prieteni obsedați de gîndul că trebuie să redreseze situația țării, unii cu formule de magie politică, iar alții luîndu-se la bătaie cu poliția.

Cînd a aflat noutățile astea, mama mi-a trimis un mesaj foarte în stilul ei: „Banii atrag după sine bani”. Celor din grup nu le-am spus nimic de mutare, pînă într-o seară cînd i-am întâlnit la masa de la cafeneaua „Japy” și mi-am însușit magistrala formulă a lui Lope de Vega: „Și rînduitu-m-am, căci dezordinii mele capăt se cuvenea să-i pun”. Nu-mi amintesc să fi auzit asemenea fluierături nici pe un stadion de fotbal. Germán a pus rămășag că n-o să-mi treacă nici o idee prin cap dacă nu era concepută în Zgîrie-nori. După Álvaro, n-aveam să supraviețuiesc crampelor pricinuite de trei mese pe zi la orele convenite. Alfonso, în contraofensivă, a protestat pentru samavolnicia lor de a se amesteca în viața mea particulară și a îngropat subiectul, punînd pe tapet o problemă despre urgența de a se lua măsuri radicale pentru soarta revistei *Crónica*. Cred că în fond se simțeau vinovați de harababura vieții mele, dar erau prea delicați ca să nu-mi întîmpine hotărîrea cu un suspin de ușurare.

Tocmai pe dos decît era de așteptat, sănătatea și moralul meu s-au îndreptat. Citeam mai puțin fiindcă nu prea aveam timp, dar am îmbunătățit calitatea notelor de la „Girafa” și m-am străduit să scriu mai departe la *Vorbe în vînt* în noua mea cameră, la o mașină preistorică, împrumutată de Alfonso

Fuenmayor, în zorii zilei pe care înainte îi prăpădeam cu Mono Guerra. Într-o după-amiază, când toate treburile erau rezolvate la redacția ziarului, puteam scrie articolul pentru rubrica „Girafa”, un editorial, câteva dintre numeroasele mele știri fără semnătură, puteam prescurta o povestire polițistă și redacta notele de ultimă oră la închiderea ediției. Din fericire, în loc să devină cu timpul tot mai ușor de scris, romanul în curs a început să-mi impună propriile criterii împotriva alor mele și am avut naivitatea să interpretez aceasta ca un semn de bun augur.

O duceam atât de bine cu moralul, că am improvisat de urgență povestirea mea numărul zece – *Cineva împrăștie trandafirii aceștia* – deoarece comentatorul politic căruia îi rezervasem trei pagini la *Crónica* pentru un articol de ultimă oră făcuse infarct. Numai când mi-am corectat șpalaturile povestirii am descoperit că era tot o dramă statică dintre cele pe care ajunsesem să le scriu fără să-mi dau seama. Această surpriză neplăcută mi-a adâncit remușcărilor de a fi trezit un prieten cu puțin înainte de miezul nopții pentru a-mi scrie articolul în mai puțin de trei ceasuri. Cu această stare sufletească de penitent am scris povestirea exact în acest timp, iar luni am ridicat din nou în fața consiliului editorial problema urgenței de a ieși pe teren ca să putem scoate revista din marasmul în care se afla, cu reportaje de șoc. Însă ideea – care era a tuturor – a fost respinsă și de această dată, cu un argument care-mi cînta în strună: dacă ieșeam pe teren, cu concepția noastră idilică despre reportaj, revista n-ar mai fi gata la timp. A trebuit s-o iau drept compliment, dar nu mi-am putut scoate din cap niciodată gândul îngrozitor că adevăratul motiv era amintirea ingrată a reportajului meu despre Berascochea.

O mare consolare în acele zile a fost telefonul de la Rafael Escalona, autorul melodiilor care se cântau și se mai cântă și astăzi în această parte a lumii. Barranquilla era un centru vital, unde veneau adesea trubadurii cu acordeon pe care îi cunoșteam de la petrecerile din Aracataca, iar muzica lor era intens mediatizată la posturile de radio de pe coasta Caraibilor. Unul dintre cântăreții foarte cunoscuți pe atunci era Guillermo Buitrago, care se lăuda cu faptul că aducea ultimele noutăți din Provincie. Altul, extrem de popular, era Crescencio Salcedo, un indian descult care se înființa în colțul unde se afla cârciuma „Americana”, cântînd pe nemîncate cîntece proprii și ale altora cu o voce parcă dogită, dar cu o măiestrie fără pereche, ce l-a făcut faimos printre nenumărații trecători de pe strada San Blas. Mi-am petrecut bună parte din prima tinerețe stînd prin preajma lui, fără să-l salut măcar, fără să mă arăt, pînă învățam pe dinafară vastul lui repertoriu de cîntece ale tuturor.

Pasiunea aceasta a ajuns la culme într-o după-amiază de picoteală cînd telefonul m-a întrerupt din scrisul pentru „Girafa”. O voce la fel cu cea a atîtor cunoscuți din copilărie m-a salutat fără nici o introducere:

– Salut, frate. Sînt Rafael Escalona.

Cinci minute mai tîrziu ne întîlneam într-un separeu la cafeneaua „Roma” și am legat atunci o prietenie pentru toată viața. N-am apucat bine să ne salutăm, că l-am și rugat să-mi cînte ultimele sale melodii. Erau versuri răslețe, cîntate cu o voce foarte joasă și cumpănită, în ritmul degetelor care băteau în masă. Poezia populară de pe meleagurile noastre se preumbla cu un veșmînt nou în fiecare strofă. „Îți voi dărui un buchet de nu-mă-uita, să faci întocmai cum le spune numele”, cînta el. La rîndul meu, i-am

demonstrat că știam pe dinafară cele mai frumoase cîntece din regiunea lui, învățate în fragedă copilărie din rîul învolburat al tradiției orale. Însă cel mai tare l-a surprins faptul că eu vorbeam de Provincie de parcă aş cunoaște-o.

Cu doar cîteva zile înainte, Escalona făcuse o călătorie cu autobuzul de la Villanueva la Valledupar, răstimp în care a compus în gînd melodia și versurile unui nou cîntec, pentru carnavalul de duminica următoare. Era metoda lui magistrală, fiindcă nu știa să scrie notele și nici să cînte la vreun instrument. Într-unul din satele de pe parcurs s-a urcat un trubadur ambulant, cu opinci și acordeon, dintre nenumărații care străbăteau regiunea cîntînd de la un bîlci la altul. Escalona l-a așezat lîngă el și i-a cîntat la ureche singurele două strofe pe care apucase să le termine.

Trubadurul, fericit, s-a dat jos la Villanueva, și Escalona a mers mai departe pînă la Valledupar, unde a fost nevoit să se bage în pat, asudînd din pricina unei febre de patruzeci de grade de la o răceală banală. După trei zile a venit duminica începerii carnavalului și cîntecul rămas neterminat pe care Escalona i-l cîntase în secret prietenului ocazional a bătut toate melodiile vechi și noi de la Valledupar pînă la capul de la Vela. Pe cînd zăcea asudînd cu febră la vreme de carnaval, numai el a știut cine a răspîndit cîntecul și cine i-a pus numele de *Bătrîna Sara*.

Povestea e adevărată, dar nu și ieșită din comun într-o zonă și la o breaslă unde nimic nu e mai firesc decît ceea ce stîrnește uimire. Acordeonul, fără a fi un instrument tipic Columbiei și nici răspîndit aici, este popular în provincia Valledupar, fiind poate importat din Aruba și Curazao. În timpul celui de Al Doilea Război Mondial s-a întrerupt importul de acordeoane din Germania, iar cele care existau în toată Provincia au supraviețuit prin grija posesorilor lor

locali. Unul dintre aceștia a fost Leandro Diaz, un tîmplar care era nu numai compozitor genial și maestru al acordeonului, ci și unicul care s-a priceput să le repare cît a durat războiul, deși era orb din naștere. Acești trubaduri tipici își duceau viața colindînd din sat în sat și cîntînd despre întîmplări hazlii și simple din viața de zi cu zi, pe la sărbători religioase și păgîne, și mai cu seamă la dezlănțuirea carnavalurilor. Rafael Escalona era un caz diferit. Fiu al colonelului Clemente Escalona, nepot al celebrului episcop Celedón și absolvent al liceului din Santa Marta care îi poartă numele, a început să compună din fragedă vîrstă, scandalizîndu-și familia care socotea că a cînta la acordeon o îndeletnicire de om simplu. Era nu numai singurul trubadur cu bacalaureat, ci și unul dintre puținii care știau să citească și să scrie pe vremea aceea, și bărbatul cel mai mîndru și cel mai ușuratic care a existat vreodată. Dar nu-i nici primul, nici ultimul: acum sînt cu sutele și din ce în ce mai tineri. Bill Clinton a înțeles și el aceasta în cele de pe urmă zile ale președinției lui, cînd a ascultat un grup de școlari veniți din Provincie pentru a-i cînta la Casa Albă.

În zilele acelea norocoase m-am întîlnit din întîmplare cu Mercedes Barcha, fata farmacistului din Sucre pe care o cerusem în căsătorie de la treisprezece ani. Și, spre deosebire de alte dăți, mi-a acceptat în sfîrșit invitația de a merge să dansăm duminica viitoare la Hotelul Prado. Doar atunci am aflat că se mutase la Barranquilla cu familia din cauza situației politice, tot mai apăsătoare. Demetrio, tatăl ei, un liberal de vază, nu s-a speriat la cele dintîi amenințări care s-au abătut asupra lui cînd s-au pornit iar persecuțiile și mîrșăvia cu afișele. Însă la insistențele familiei a lichidat puținul pe care îl mai avea la Sucre și și-a instalat farmacia

la Barranquilla, lângă Hotelul Prado. Deși avea vârsta părintelui meu, mi-a arătat întotdeauna o prietenie tinerească pe care obișnuiam s-o însușileșim la cîrciuma de peste drum, și nu o dată am ajuns să ne îmbătăm criță împreună cu toată banda la „Al Treilea Bărbat“. Mercedes își făcea pe atunci studiile la Medellín și venea acasă doar în vacanțele de Crăciun. A fost întotdeauna simpatică și amabilă cu mine, dar avea un talent de iluzionist să se strecoare printre întrebări și răspunsuri și să nu promită nimic precis. Am fost nevoit să accept aceasta interpretînd-o ca un fel de strategie mai milostivă decît indiferența sau respingerea și mă mulțumeam să mă văd cu tatăl ei și cu prietenii în cîrciuma de peste drum. Dacă el nu și-a dat seama de intențiile mele în vacanța aceea plină de nerăbdare, a fost numai pentru că era secretul cel mai bine păstrat în primele douăzeci de veacuri după Hristos. În mai multe rînduri s-a lăudat la „Al Treilea Bărbat“ cu fraza menționată de ea la Sucre, la primul nostru bal: „Tata zice că nu s-a născut încă prințul care o să se însoare cu mine“. N-am aflat dacă ea l-a și crezut, dar se purta ca și cum ar fi fost așa, pînă în ajunul acela de Crăciun cînd a acceptat să ne întîlnim duminică la matineul dansant de la Hotelul Prado. Sînt atît de superstițios, că i-am pus hotărîrea pe seama pieptănăturii și a mustății de artist pe care mi le făcuse frizerul, și a costumului de în nealbit și cravatei de mătase cumpărate pentru această ocazie de la un bazar turcesc. Convins că avea să vină cu tatăl ei, ca pretutindeni, am luat-o și pe sora mea Aida Rosa, care își petrecea vacanța la mine. Însă Mercedes se înființă singurică, dansă cu atîta naturalețe și se purtă cu atîta ironie, că orice propunere serioasă i-ar fi părut ridicolă. În ziua aceea s-a inaugurat sezonul de neuitat al consăteanului meu Pacho Galán, creatorul celebra

al aceluia *merecumbé*¹ care s-a dansat ani în șir și a fost izvorul unor noi melodii din Caraibe care se mai cântă și astăzi. Ea dansa foarte bine ritmurile la modă și profita de măiestria ei pentru a evita cu subtilitate magică propunerile cu care o asaltam. Mi se pare că tactica era să mă facă să cred că nu mă lua în serios, dar o făcea cu atîta iscusință, că găseam mereu calea de a merge mai departe.

La douăsprezece fix s-a speriat că e târziu și m-a lăsat baltă în mijlocul dansului, nevrînd s-o conduc nici măcar pînă la ușă. Surorii mele i s-a părut atît de ciudat, încît s-a simțit oarecum vinovată, și încă mă mai întreb dacă nu cumva exemplul acela prost nu a avut vreo legătură cu hotărîrea ei bruscă de a intra la mănăstirea călugărițelor salesiene² din Medellín. Din ziua aceea, Mercedes și cu mine am ajuns să ne inventăm un cod personal prin care să ne înțelegeam fără să ne spunem nimic, și chiar fără să ne vedem.

Am avut iar vești de la ea după o lună, pe 22 ianuarie anul următor, cînd mi-a lăsat la *El Heraldo* un mesaj lăconic: „L-au omorît pe Cayetano“. Pentru noi nu putea fi decît unul singur: Cayetano Gentile, prietenul nostru din Sucre, animator de petreceri și veșnic îndrăgostit, care era pe punctul de a deveni medic. Versiunea imediată a fost că îl omorîseră înjunghiindu-l doi frați ai învățătoarei de la școala din Chaparral, aceea pe care am văzut-o cînd o ducea pe calul lui. În cursul zilei, dînd o telegramă după alta, am refăcut toată istoria.

¹ Dans popular columbian.

² Călugărițe care aparțin congregației San Francisco de Sales, întemeiate de Juan Bosco, în secolul al XIX-lea, în scopul educării tineretului.

Pe vremea aceea încă nu era ușor să telefonezi și convorbirile personale interurbane erau stabilite prin telegrame prealabile. Reacția mea neîntârziată a fost cea de reporter. M-am hotărât să mă duc la Sucre ca să scriu despre cele întâmplate, dar la ziar mi-au interpretat decizia ca fiind un impuls sentimental. Și astăzi înțeleg acest lucru, căci încă de pe atunci noi, columbienii, ne omoram unii pe alții pentru orice motiv, iar uneori le născoceam ca să ne omorâm, însă crimele pasionale erau considerate drept un lux pentru cei bogați de la orașe. Mi s-a părut că subiectul era etern și am început să strâng date de la martori, pînă cînd mama mi-a descoperit intențiile ascunse și m-a rugat să nu scriu reportajul. Cel puțin cît mai era în viață mama lui Cayetano, doña Julieta Chimento, care mai era și nașa de botez a lui Hernando, fratele meu numărul opt, ceea ce pentru mama era motivul precumpănitor. Dreptatea ei – neapărat necesară unui bun reportaj – cîntărea mult. Doi frați ai învățătoarei îl urmăriseră pe Cayetano cînd acesta a încercat să se refugieze la el acasă, dar doña Julieta se repezise să încuie poarta de la stradă, fiindcă a crezut că fiul ei era deja la el în dormitor. Așa încît n-a putut intra și l-au omorât cu lovituri de cuțit chiar în poarta încuiată.

Reacția mea imediată a fost să mă așez să scriu reportajul crimei, dar m-am izbit de tot felul de piedici. Nu mă mai interesa acum crima în sine, ci tema literară a responsabilității colective. Dar nici un argument n-a convins-o pe mama și mi s-a părut o lipsă de respect să scriu fără încuviințarea ei. Totuși, din ziua aceea n-a mai trecut nici una în care să nu-mi dea ghes dorința de a-l scrie. Începusem să mă resemnez și odată, după mulți ani, pe cînd așteptam să plec în aeroportul din Alger, ușa salonului de la clasa întâi se deschise pe neașteptate și intră un prinț arab cu tunica

imaculată a seminției sale, ținînd pe pumnul strîns o femeie splendidă de șoim călător, care în loc de gluga de piele obișnuită la dresarea clasică avea o cască de aur încrustată cu diamante. Mi-am amintit, firește, de Cayetano Gentile, care deprinsese de la tatăl lui frumosul meșteșug al vînătorii cu șoimi, la început cu păsări autohtone, iar apoi cu exemplare magnifice aduse din Arabia Fericită. În momentul cînd a murit, avea la moșie o crescătorie adevărată de șoimi, cu două femele și un mascul dresați pentru vînătoria de potîrnichi, și un șoim scoțian pentru propria apărare. Eu cunoșteam pe atunci interviul epocal pe care George Plimpton i l-a luat lui Ernest Hemingway în *The Paris Review* despre procesul transformării unui personaj din viața reală într-un personaj de roman. Hemingway i-a răspuns: „Dacă aș explica întocmai cum se face așa ceva, ar putea fi uneori un manual pentru avocații specialiști în cazuri de defăimare“. Însă din dimineața aceea providențială de la Alger situația mea ajunsese exact invers: nu mă simțeam în stare să trăiesc mai departe împăcat cu mine însumi dacă nu scriam istoria morții lui Cayetano.

Mama era nestrămutată în hotărîrea ei de a mă împiedica s-o scriu, ținînd piept oricărui argument pînă cînd, după treizeci de ani de la această dramă, m-a sunat chiar ea la Barcelona pentru a-mi da vestea tristă că Julieta Chimento, mama lui Cayetano, murise fără să-și mai revină după dispariția fiului ei. Dar de data aceasta, cu morala ei inflexibilă, mama n-a mai găsit motive ca să zădărnicească reportajul.

– Nu te rog decît un singur lucru, ca mamă, mi-a spus. Tratează-l pe Cayetano ca și cum ar fi fost băiatul meu.

Povestea, cu titlul *Cronica unei morți anunțate*, s-a publicat doi ani mai tîrziu. Mama n-a citit-o dintr-un motiv

pe care-l păstrez ca pe o altă bijuterie de a ei în muzeul meu personal: „Ceva care s-a sfârșit atît de trist în viață nu poate ieși bine într-o carte“. La o săptămînă de la moartea lui Cayetano, telefonul din biroul meu a sunat la cinci după-amiaza, cînd mă apucam să-mi scriu coloana zilnică de la *El Herald*o. Îmi telefona tata, care tocmai sosise la Barranquilla fără să îmi fi dat de veste și acum mă aștepta să vin de urgență la cafeneaua „Roma“. Încordarea din vocea lui m-a speriat, dar și mai tare m-a alarmat să-l văd ca niciodată, neglijent și nebărbierit, cu costumul azuriu de la 9 aprilie mototolit de zăpușeala de pe drum și abia susținut de ciudata seninătate a celor învinși.

Am fost atît de copleșit, că nu mă simt în stare să redau tristețea și luciditatea cu care tata mi-a adus la cunoștință dezastrul de acasă. Sucre, paradisul vieții ușoare și al fetelor frumoase, pierise în cutremurul violenței politice. Moartea lui Cayetano nu era decît un simptom.

– Tu nu-ți dai seama cum e în iadul de acolo, fiindcă trăiești în oaza asta de pace, îmi spuse. Dar mai sîntem încă în viață pentru că Domnul ne apără.

Era unul dintre puținii membri ai Partidului Conservator care nu fuseseră nevoiți să se ascundă de furia liberalilor după 9 aprilie, iar acum chiar aceia dintre ai lui care se adăpostiseră în umbra sa îl desconsiderau pentru moderația de care dăduse dovadă. Mi-a descris un tablou atît de înspăimîntător – și atît de real – încît îi justifica pe deplin hotărîrea nebunească de a lăsa totul pentru a-și duce familia la Cartagena. Eu nu găseam nici un argument împotriva și nici n-aveam inima să-l contrazic, dar am crezut că puteam să-i propun o soluție mai puțin drastică decît mutarea imediată.

Era nevoie de timp de gîndire. Ne-am băut în liniște răcoritoare, adîncit fiecare în gîndurile sale, și el și-a recăpătat idealismul febril înainte de a goli paharul, lăsîndu-mă fără grai. „Singura mea consolare în toată povestea asta – spuse cu un suspin tremurat – e bucuria că în sfîrșit îți poți termina studiile.“ Nu i-am spus niciodată cît de tare m-a tulburat bucuria aceea fantastică pricinuită de ceva atît de banal. Am simțit în pîntece un fior de gheață, străfulgerat de ideea perversă că exodul familiei nu era decît un șiretlic de-al lui ca să mă oblighe să ajung avocat. L-am privit drept în ochi și mi s-au părut două alinături uimite. Mi-am dat seama că era atît de neajutorat și neliniștit, încît n-avea să mă oblighe să fac nimic și nici să-mi refuze nimic, însă avea destulă încredere în providența divină pentru a se gîndi că m-aș putea da bătut, făcîndu-mi-se lehamite. Mai mult: îmi povesti la fel de încrezător că îmi făcuse rost de o slujbă la Cartagena, și că totul era aranjat ca să încep de luna viitoare. O slujbă grozavă, mi-a explicat, la care trebuia să mă duc doar o dată la cincisprezece zile ca să-mi iau leafa.

Era mai mult decît puteam suporta. Mi-am exprimat strîngînd din dinți unele rezerve care să-l pregătească pentru un refuz categoric. I-am povestit prelunga mea discuție cu mama cînd ne-am dus la Aracataca; nu mi-a făcut nici un comentariu, dar am înțeles că nepăsarea lui față de acest subiect era răspunsul cel mai grăitor. Cel mai trist era că eu nu jucam corect, fiindcă știam că n-aveam să fiu admis la universitate deoarece îmi rămăseseră două restanțe din anul doi pe care nu mi le-am mai dat niciodată și mai aveam încă trei din anul trei. Ascunsesem totul familiei ca să o cruț de o supărare fără rost și nici măcar n-am vrut să-mi închipui care ar fi fost reacția tatălui meu dacă i-aș fi spus atunci adevărul. La începutul discuției mă hotărîsem să nu

cedez vreunei slăbiciuni sentimentale, căci mă durea ca un om atît de bun să se arate în fața copiilor lui într-o stare atît de jalnică. Însă ar fi însemnat să fiu exagerat de încrezător în viață. În cele din urmă, am apelat la formula facilă de a-i cere o noapte de grație ca să mă pot gîndi.

– S-a făcut, spuse el, numai să nu uiți că ai în mîinile tale soarta familiei.

Condiția era de prisos. Eram atît de conștient de slăbiciunea mea, că atunci cînd l-am condus la ultimul autobuz, la șapte seara, am fost nevoit să-mi strunesc inima ca să nu mă așez pe locul de lîngă el și să plecăm împreună. Pentru mine era limpede că se încheiase ciclul și că familia era din nou atît de săracă, încît putea supraviețui doar dacă puneam cu toții umărul.

Nu era o noapte potrivită să iau hotărîri. Poliția evacuasă cu forța mai multe familii de refugiați din interiorul țării care își ridicaseră corturi în parcul San Nicolás, fugind de violența de la țară. Însă pacea din cafeneaua „Roma“ era de neînvins. Refugiații spanioli mă întrebau mereu ce mai știam de don Ramón Vinyes și le răspundeam în glumă că scrisorile lui nu aduceau vești din Spania, ci întrebări pline de nerăbdare despre ce era nou la Barranquilla. De cînd a murit nu l-au mai pomenit, dar îi păstrau la masă scaunul gol. Un prieten de la cafenea m-a felicitat pentru „Girafa“ de ieri, care îi amintise oarecum de romantismul sfîșietor al lui Mariano José de Larra și n-am aflat niciodată de ce. Profesorul Pérez Domenech m-a scos din încurcătură cu una dintre frazele lui oportune: „Sper să nu-i urmeze și prostul exemplu de a-și trage un glonț“. Cred că n-ar mai fi spus-o dacă ar fi știut cît de adevărate puteau fi acele cuvinte pentru mine în noaptea aceea.

După o jumătate de oră l-am luat de braț pe Germán Vargas, ducându-l în fundul cafenelei „Japy“. Îndată ce m-au servit i-am spus că trebuia să-l consult urgent într-o privință. El rămase cu ceașca la gură, fără să mai bea – exact cum făcea don Ramón – și mă întrebă alarmat:

– Unde vrei să pleci?

Perspiciacitatea lui m-a dat gata.

– Cum naiba știi? i-am spus.

Nu știa, dar prevăzuse așa ceva și se gîndea că plecarea mea avea să însemne sfîrșitul revistei și o gravă lipsă de responsabilitate care mă va apăsa tot restul vieții. Mi-a dat să înțeleg că era aproape o trădare și nimeni nu avea dreptul mai mult decît el să mi-o spună. Nimeni nu știa ce-i de făcut cu *Crónica*, dar eram cu toții conștienți că Alfonso o menținuse pe linie de plutire într-un moment crucial, făcînd chiar investiții peste posibilitățile lui, așa încît n-am reușit nicicînd să-i scot din cap lui Germán ideea nefericită că plecarea mea iremediabilă însemna o sentință de moarte pentru revistă. Sînt sigur că el, care înțelegea totul, știa că motivele mele sînt inevitabile, dar și-a făcut datoria morală să-mi spună ce gîndea.

A doua zi, pe cînd mă ducea la sediul revistei, Álvaro Cepeda mi-a dat o dovadă mișcătoare a îngrijorării pe care i-o stîrneau necazurile personale din viața prietenilor. Aflase de bună seamă de la Germán despre hotărîrea mea de a pleca, iar timiditatea lui exemplară ne-a salvat pe amîndoi de orice argument de salon.

– Ce naiba! îmi zise. Să pleci la Cartagena e ca și cum n-ai pleca nicăieri. Nenorocirea ar fi să te duci la New York, cum am făcut eu, și iată-mă teafăr și nevătămat.

Era genul de răspunsuri parabolice de care se folosea în asemenea cazuri pentru a-și stăpîni dorința de a plînge.

De aceea nu m-a surprins că a preferat să vorbească pentru prima dată de proiectul să facem filme în Columbia, pe care aveam să-l abordăm fără rezultate tot restul vieții. L-a menționat în treacăt, parcă pentru a-mi lăsa vreo speranță, și a frânat brusc în fața mulțimii înghesuite și a tarabelor cu marfă ieftină de pe strada San Blas.

- I-am și spus lui Alfonso, mi-a strigat de pe fereastra mașinii, să lase naibii revista și să facem una ca *Time*!

Discuția cu Alfonso n-a fost ușoară, nici pentru mine și nici pentru el, din pricina unei probleme nerezolvate de vreo șase luni, și pe amândoi ne apuca un fel de bîlbîială mintală în situații dificile. S-a întîmplat ca într-unul din accesele mele puerile de furie în sala de machetare să îmi scot numele și funcția din caseta redacțională, ca un fel de metaforă a demisiei pe care aveam de gînd să mi-o dau, iar cînd a trecut furtuna am uitat să le mai pun la loc. Nimeni nu și-a dat seama decît Germán Vargas, după două săptămîni, și i-a spus lui Alfonso. Și pentru el a fost o surpriză. Porfirio, șeful de la machetare, le-a povestit cum m-au apucat pandaliile și ei s-au înțeles să lase lucrurile așa cum erau pînă cînd eu aveam să le dau o explicație. Din nefericire pentru mine, am uitat cu desăvîrșire pînă în ziua în care Alfonso și cu mine am convenit să plec de la *Crónica*. La sfîrșit și-a luat rămas-bun, prăpădindu-se de rîs, cu una dintre glumele sale tipice, cam dure însă irezistibile:

- Ce noroc, spuse, că nici măcar nu mai trebuie să-ți ștergem numele din casetă.

Numai atunci am rețrăit incidentul într-o străfulgerare și am simțit că pămîntul îmi fugea de sub picioare, nu din pricina celor spuse de Alfonso, care se potriveau de minune, ci pentru că uitasem să lămuresc totul.

Cum era de așteptat, Alfonso mi-a dat o explicație de om matur. Fiind singura neînțelegere pe care n-o risipiserăm, nu se cuvenea s-o lăsăm în suspensie fără explicații. De restul avea să se ocupe Alfonso cu Álvaro și Germán, și dacă trebuia să punem toți umărul m-aș fi putut întoarce și eu în două ore. Ne bizuiam, în ultimă instanță, pe consiliul editorial, un fel de providență pe care nu reușiserăm niciodată s-o facem să se așeze la lungă masă de nuc unde se luau marile decizii.

Comentariile lui Germán și Álvaro mi-au dat curajul de care aveam nevoie ca să plec. Alfonso mi-a înțeles motivele, ascultându-le ușurat, dar n-a lăsat în nici un fel să se creadă că plecarea mea ar însemna sfârșitul revistei. Dimpotrivă, m-a sfătuit să iau totul cu calm, m-a liniștit cu ideea că, împreună cu consiliul editorial, îi vor asigura un fundament solid și că mă va anunța când se va putea face ceva care să merite cu adevărat.

A fost primul indiciu pe care l-am avut că Alfonso se gîndea la posibilitatea de neconceput ca *Crónica* să-și înceteze apariția. Și așa s-a și întîmplat, pe 28 iunie, după cincizeci și opt de numere în paisprezece luni. Totuși, după o jumătate de veac, am impresia că revista a fost un eveniment important în jurnalismul național. N-a mai rămas o colecție completă, ci numai primele șase numere și cîteva articole decupate, păstrate în biblioteca din Catalonia a lui Ramón Vinyes.

O întîmplare fericită a făcut ca proprietăresele unde locuiam să dorească să schimbe mobila din salon și mi-au oferit-o la un preț care era un adevărat chilipir. În ajunul plecării, cînd mi-am făcut socotelile la *El Herald*o, au acceptat să-mi plătească anticipat șase luni de colaborare la „Girafa”. Cu o parte din acești bani am cumpărat mobila

lui Mayito pentru casa noastră din Cartagena, căci știam că familia nu venea cu cea de la Sucre și nici n-avea cum să cumpere alta. Nu pot să nu spun că, după cincizeci de ani de folosință, mai e încă bine păstrată, fiindcă mama, recunoscătoare, n-a permis să fie vîndută vreodată.

La o săptămîină de la venirea tatălui meu, m-am mutat la Cartagena, aducînd doar mobila și mai nimic în plus față de ce aveam pe mine. Spre deosebire de prima dată, știam acum să mă descurc la ananghie, îi cunoșteam pe toți cei de care aș fi putut avea nevoie în Cartagena și doream din tot sufletul ca familiei să-i meargă bine, dar mie să-mi meargă prost, drept pedeapsă pentru lipsa mea de caracter.

Casa era bine așezată în cartierul Popa, la poalele unei mănăstiri istorice care părea veșnic gata să se năruie. Cele patru dormitoare și cele două băi de la parter erau destinate părinților și celor unsprezece copii, eu fiind cel mai mare, de aproape douăzeci și șase de ani, iar Eligio, cel mai mic, de cinci. Cu toții creșcuți cu grijă în cultul din Caraibe pentru hamacuri, rogojinile întinse pe jos și paturile pentru cîți încăpeau în ele.

La etaj locuia unchiul Hermógenes Sol, un frate al tatălui meu, cu băiatul lui, Carlos Martínez Simahan. Casa întregă nu ajungea pentru atîția, dar chiria era modică grație afacerilor pe care unchiul le făcea cu proprietărea sa, despre care nu știam decît că era foarte bogată și că se numea Pepa. Familia, cu implacabilul ei har de a glumi, n-a stat prea mult pe gînduri pînă să găsească adresa cu rimă perfectă, în gen de cuplet: „Casa Pepei la poalele Popei“.

Sosirea odraslelor este pentru mine o amintire misterioasă. O pană de electricitate lăsase jumătate din oraș pe întuneric și ne străduiam să pregătim casa aflată în beznă ca să-i culcăm pe copii. Noi, frații mai mari, ne recunoșteam

după voce, dar cei mici se schimbaseră atît de mult de la ultima mea vizită, că ochii lor enormi și triști mă speriau la lumina lumînărilor. Dezordinea cuferelor, a baloturilor și a hamacurilor atîrnate în întuneric m-a tulburat ca un 9 aprilie în casă. Însă cel mai tare m-a impresionat sacul fără formă care, cînd am încercat să-l mișc din loc, mi-a scăpat din mîini. Erau osemintele bunicii Tranquilina pe care mama le dezgropase și acum le adusese ca să le pună în osuarul de la San Pedro Claver, unde în aceeași criptă se află astăzi cele ale tatălui meu și ale mătușii Elvira Carrillo.

Unchiul Hermógenes Sol a fost un om providențial în împrejurările acelea grele. Fusese numit secretar general la Poliția Departamentală din Cartagena și prima lui măsură radicală a fost aceea de a face o breșă în birocrație spre a salva familia. Și pe mine, oaia neagră a familiei, cu o reputație de comunist pe care n-o datoram ideologiei, ci felului meu de a mă îmbrăca. A făcut rost de slujbe pentru toți. Tata a primit o funcție administrativă fără responsabilitate politică. Pe fratele meu Luis Enrique l-au numit inspector, iar mie mi-au găsit un post bun la birourile pentru Recensămîntul Național pe care guvernul conservator se încăpățîna să-l facă, poate pentru a avea o idee cîți adversari mai erau în viață. Pentru mine riscul moral al postului era mai primejdios decît riscul politic, fiindcă îmi luam leafa o dată la două săptămîni și nu trebuia să mai apar pe acolo în tot restul lunii, ca să mă feresc de întrebări. Justificarea oficială, nu numai pentru mine, ci și pentru cei o sută și ceva de angajați, era că ne aflam pe teren în afara orașului.

Cafeneaua „Moka“, în fața birourilor de recensămînt, era veșnic înțesată de prețiși funcționari din satele vecine care veneau numai la leafă. N-am păstrat o centimă pentru mine în toată perioada cît am iscălit statele, căci salariul

meu era substanțial și mergea în întregime la bugetul casei. În vremea aceasta, tata încercase să mă înscrie la Facultatea de Drept și descoperise dintr-o dată adevărul pe care i-l ascunsesem. Simplul fapt că aflase m-a făcut la fel de fericit ca și cum mi-aș fi luat diploma. Fericirea mea era chiar mai mare căci, în ciuda atîtor necazuri și în toiul harababurii din jur, găsisem în sfîrșit timpul și locul pentru a termina romanul.

Cei de la *El Universal* m-au făcut să simt că intrarea mea acolo era o întoarcere acasă. Era șase după-amiaza, ora cea mai aglomerată, și liniștea bruscă a linotipurilor și a mașinilor de scris provocată de intrarea mea m-a făcut să simt un nod în gît. Timpul nu trecuse defel pentru maestrul Zabala, cu smocurile-i de păr de indian intacte. M-a rugat să-i scriu un editorial de ultimă oră, de parcă n-aș fi fost plecat niciodată. La mașina mea de scris stătea un adolescent începător care a căzut în graba lui buimacă de a-mi ceda locul. Primul lucru care m-a surprins a fost dificultatea de a scrie un articol anonim cu toată circumspecția impusă de un editorial, după cei doi ani în care am bătut cîmpii cu „Girafa”. Scrisesem cam un sfert de pagină cînd a venit să mă salute directorul López Escauriaza. Calmul lui britanic devenise un loc comun la întrunirile amicale și în caricaturile politice, și m-a mișcat îmbujorarea de bucurie de pe fața lui cînd m-a îmbrățișat. Cînd am terminat articolul, Zabala mă aștepta cu o hîrtiuță pe care directorul făcuse niște calcule și-mi propunea un salariu de o sută douăzeci de pesos pe lună pentru editoriale. M-a impresionat atît de tare cifra, insolită pe timpurile acelea și pentru locul acela, că nici măcar n-am răspuns și nici n-am mulțumit, ci m-am așezat să mai scriu încă două

articole, amețit de senzația că pământul se învîrtește de fapt în jurul soarelui.

Era parcă o întoarcere la origini. Aceleași teme corectate cu creionul roșu liberal de maestrul Zabala, cu tăieturi făcute de aceeași cenzură reprezentată de un cenzor păcălit de șiretlicurile necruțătoare ale redacției, aceleași biftecuri de la miezul nopții, cu felii de banane verzi prăjite, la „Peștera” și același subiect despre cum să salvăm omenirea, dezbătut pînă în zori pe Paseo de los Mártires. Rojas Herazo își petrecuse un an vînzînd tablouri pentru a se putea stabili undeva și pînă la urmă s-a căsătorit cu Rosa Isabel, cea mare, și s-a mutat la Bogotá. În zori mă apucam să scriu „Girafa” pe care o trimiteam la *El Heraldo* prin singurul mijloc modern de pe atunci, poșta obișnuită, și am făcut-o în mod regulat, cu foarte puține excepții de forță majoră, pînă mi-am plătit datoria.

Evocarea vieții cu familia în păr, în condiții precare, nu mai e de domeniul amintirii, ci al imaginației. Părinții dormeau într-o cameră la parter, cu vreunul dintre copiii mici. Cele patru surori se simțeau îndreptățite să aibă fiecare camera ei. În cea de a treia dormeau Hernando și Alfredo Ricardo, sub supravegherea lui Jaime, care îi ținea în stare de alertă cu predicile sale filosofice și matematice. Rita, care mergea pe paisprezece ani, învăța pînă la miezul nopții la poarta dinspre stradă, la lumina felinarului de acolo, pentru a o economisi pe cea din casă. Învăța pe dinafară lecțiile, cîntîndu-le cu glas tare, cu grația și dicțiunea fără cusur pe care le mai are și astăzi. Multe ciudățenii din cărțile mele provin de la exercițiile ei de citit, cu mărgarul care merge la moară și cu capra care calcă piatra care crapă-n patru și multe altele.

Casa era mai vie și îndeosebi mai umană începînd de la miezul nopții, cu atîta mers la bucătărie după un pahar cu apă sau la closet pentru urgențe lichide sau solide, și cu atîtea hamacuri agățate cruciș la niveluri diferite pe coridoare. Eu locuiam la etajul doi, cu Gustavo și Luis Enrique – cînd unchiul și fiul lui s-au instalat în casa lor părintească – și mai tîrziu și cu Jaime, pe care-l pedepseam interzicîndu-i să mai debiteze vreo predică după nouă seara. Într-o dimineață, în zori, ne-a ținut treji cîteva ore behăitul ciclic al unui miel orfan. Gustavo spuse exasperat:

– Parcă-i un far.

Nu l-am uitat niciodată, căci era genul de comparații pe care, pe vremea aceea, le prindeam în zbor din viața reală pentru romanul la care lucram.

A fost casa cea mai plină de viață din cele cîteva în care am locuit la Cartagena și care s-au degradat pe măsură ce se împutinau mijloacele de trai ale familiei. În căutare de cartiere mai ieftine, am coborît ștacheta pînă la casa din Toril, unde noaptea apărea strigoiul unei femei. Am avut norocul să nu stau acolo, însă mărturiile părinților și ale fraților îmi provocau tot atîta groază ca și cum aș fi stat și eu. În prima noapte, părinții dormitau pe sofaua din salon și au văzut fantoma care a trecut fără să-i privească de la un dormitor la altul, cu o rochie cu floricele roșii și părul scurt prins după urechi cu panglici tot roșii. Mama i-a descris pînă și bulinele de pe rochie și modelul pantofilor. Tata nega că ar fi văzut-o pentru a nu-și tulbura și mai tare soția și pentru a nu-și speria copiii, dar familiaritatea cu care fantoma se mișca prin casă după ce se întuneca nu îi lăsa s-o ignore. Sora mea Margot s-a trezit odată în zori și a văzut-o la picioarele patului, cercetînd-o cu o privire

stăruitoare. Cel mai tare a impresionat-o însă groaza de a fi văzută de pe tărîmul celălalt.

Duminică, la ieșirea din biserică, una dintre vecine i-a adevărit mamei că în casa noastră nu locuise nimeni de ani de zile, din pricina nerușinării femeii-fantomă care cîteodată se ivea în plină zi în sufragerie, pe cînd familia mîncea de prînz. A doua zi, mama a plecat cu doi dintre cei mici să caute o casă unde să se mute și a găsit-o în patru ceasuri. Însă celor mai mulți dintre frați le-a venit greu să scape de ideea că fantoma morții se mutase o dată cu ei.

În casa de la poalele mănăstirii de la Popa, în ciuda timpului pe care-l aveam din plin la dispoziție, zilele mi se păreau scurte, atît de mare îmi era plăcerea de a scrie. Acolo a apărut din nou Ramiro de la Espriella, cu diploma de doctor în Drept, mai pasionat de politică decît oricînd și entuziasmat de romanele recente pe care le citise. Mai cu seamă *Pielea*, de Curzio Malaparte, care ajunsese în anul acela cartea de referință a generației mele. Proza eficace, inteligența pătrunzătoare și viziunea violentă asupra istoriei contemporane ne țineau treji pînă în zori. Totuși, timpul ne-a demonstrat că Malaparte era o pildă grăitoare de însușiri diferite de cele dorite de mine și care pînă la urmă i-au distrus imaginea. Exact invers de cum ni s-a întîmplat, aproape în același timp, cu Albert Camus.

Frații De la Espriella locuiau pe atunci pe lîngă noi și aveau o prăvălie cu băuturi în care dădeau iama, aducîndu-ne acasă sticlele inofensive. Fără a ține seama de sfatul lui don Ramón Vinyes, mă apucam să le citesc fragmente lungi din ciornele mele, lor și fraților mei, în stadiul în care se aflau și încă nepieptănate, pe aceleași benzi de hîrtie de tipar ca tot ce am scris în nopțile albe de la *El Universal*.

Cam pe atunci s-au întors și Álvaro Mutis și Gonzalo Mallarino, dar am avut pudoarea inspirată de a nu-i ruga să-mi citească ciorna romanului neterminat și încă fără titlu. Voiam să mă închid zi și noapte în casă, pentru a bate la mașină primul exemplar pe foi standard înainte de ultima corectură. Avea cam cu patruzeci de pagini mai mult decît prevăzusem, dar încă nu știam că aceasta putea fi un grav inconvenient. Însă mi-am dat în curînd seama că sînt sclavul unei rigori perfecționiste care mă obligă să calculez în prealabil mărimea cărții, adică numărul exact de pagini pentru fiecare capitol și cel total. O singură abatere importantă de la aceste calcule m-ar obliga să refac totul, căci pînă și o greșeală de dactilografiere mă deranjează ca o eroare de concepție. Credeam că metoda aceasta strictă se datora unui simț exacerbat de răspundere, dar astăzi știu că era pur și simplu o teroare fizică.

În schimb, neascultîndu-l din nou pe don Ramón Vıyes, i-am trimis lui Gustavo Ibarra ciorna completă, chiar și fără titlu, îndată ce-am terminat-o. După două zile m-a invitat acasă. L-am găsit într-un balansoar de răchită pe terasa dinspre mare, bronzat și destins, în ținută de plajă, și m-a mișcat duioșia cu care mîngîia paginile exemplarului pe cînd îmi vorbea. Un adevărat maestru, care nu mi-a ținut o lecție despre carte și nici nu mi-a spus dacă i se părea bună sau proastă, ci m-a făcut să fiu conștient de valorile ei estetice. La sfîrșit, s-a uitat la mine cu un aer satisfăcut și a conchis cu naturalețea-i obișnuită:

- Acesta e mitul Antigonei.

Și-a dat seama, după expresia mea, că nu prea înțelesesem, și atunci a luat de pe un raft opera lui Sofocle și mi-a citit, explicîndu-mi ce voia să spună. Într-adevăr, situația dramatică din romanul meu era în esență asemănătoare cu

cea a Antigonei, condamnată să lase neîngropat cadavrul fratelui ei, Polinice, din ordinul regelui Creon, unchiul lor. Citisem *Oedip la Colona* din volumul pe care chiar Gustavo mi-l dăruise pe vremea cînd ne-am cunoscut, dar nu-mi aminteam decît vag de mitul Antigonei pentru a-l recompune din memorie în spațiul zonei bananiere și nici nu deslușisem pînă atunci afinitățile emoționale între cele două drame. Mi-am simțit sufletul răscolit de bucurie și de dezamăgire. În seara aceea am recitat opera, cu un amestec ciudat de orgoliu, căci mă putusem întîlni fără să-mi dau seama cu un scriitor atît de mare, și de durere din pricina rușinii publice a plagiatului. După o săptămînă de criză tulbure, m-am hotărît să fac unele schimbări de fond care să-mi dovedească buna-credință, fără a fi conștient încă de vanitatea supraomenească de a-mi modifica o carte ca să nu pară de Sofocle. În cele din urmă – resemnat – am simțit că am dreptul moral de a-i folosi o frază în chip de epigraf respectuos și așa am și făcut.

Mutarea la Cartagena ne-a ferit la timp de teroarea gravă și primejdioasă care ne aștepta la Sucre, dar în mare măsură socotelile au fost iluzorii, atît din pricina veniturilor reduse, cît și a familiei atît de numeroase. Mama spunea că la oamenii săraci copiii mănîncă mai mult și cresc mai repede decît la cei bogați și că exemplul nostru o dovedea cu prisosință. Lefurile tuturor laolaltă nu ne ajungeau ca să trăim fără griji.

Țîmpul le-a rezolvat pe toate. Jaime, în urma altei urzeli puse la cale de părinți, s-a făcut inginer, singurul într-o familie pentru care o diplomă era un titlu de noblețe. Luis Enrique a ajuns expert contabil, iar Gustavo topograf, și amîndoi au continuat să fie aceiași neîntrecuți chitariști și cîntăreți de serenade pentru alții. Yiyo ne-a uimit de mic

copil printr-o înclinație bine definită spre literatură și prin firea sa voluntară, pe care ne-o arătase în chip precoce la cinci ani, când l-au surprins încercînd să dea foc unui dulap cu iluzia de a vedea cum sting pompierii incendiul din casă. Mai tîrziu, când el și fratele nostru Cuqui au fost îmbiați de colegi mai mari să fumeze marijuana, Yiyo i-a refuzat înspăimîntat. În schimb Cuqui, curios și îndrăzneț ca întotdeauna, a tras cu nesaț în piept. După cîțiva ani, naufragiat în mlaștina drogurilor, mi-a povestit că încă de la acea primă călătorie își spusese: „Drace! Nu mai vreau să fac nimic altceva în viață“. În următorii patruzeci de ani, cu o patimă fără viitor, n-a făcut decît să-și țină promisiunea de a muri în legea lui. La cincizeci și doi de ani a exagerat cu paradisul acela artificial și a fost răpus de un infarct violent.

Nanchi – omul cel mai pașnic din lume – a rămas în armată după serviciul militar obligatoriu, s-a remarcat la toate tipurile de arme moderne și a participat la numeroase manevre, dar n-a avut niciodată ocazia să participe și la vreunul dintre multele noastre războaie cronice. Așa încît, când a ieșit din armată, s-a mulțumit cu meseria de pompier, dar nici aici nu i s-a ivit prilejul să stingă un singur incendiu în mai bine de cinci ani. Totuși, nu s-a simțit niciodată frustrat, grație celui simț al umorului care l-a consacrat în familie drept maestru al bancurilor de moment și i-a îngăduit să fie fericit pentru simplul fapt de a fi în viață.

În anii cei mai grei de sărăcie cruntă, Yiyo a devenit scriitor și ziarist prin voință proprie, fără să fi fumat vreodată și fără să fi băut un pahar în plus în viața lui. Vocația sa literară, mai năvalnică decît orice, și tainica forță de creație s-au impus învingînd toate adversitățile. A murit la

cincizeci și patru de ani, abia avînd timp să publice o carte de peste șase sute de pagini, o cercetare magistrală a vieții secrete din *Un veac de singurătate*, la care lucrase ani de zile fără știrea mea și fără să-mi ceară vreodată o informație directă.

Rita, abia adolescentă, a știut să învețe din experiența altora. Cînd m-am întors la casa părintească după o lungă absență, am găsit-o pătîmind în același purgatoriu al tuturor fetelor din cauza iubirii pentru un brunet chipeș, serios și cuminte, a cărui unică incompatibilitate cu ea era statura, căci o întrecea cu două palme și jumătate. În aceeași seară l-am găsit pe tata ascultînd știrile în hamacul din dormitor. Am pus radioul mai încet, m-am așezat pe patul din fața lui și l-am întreat cu dreptul primului născut ce se întîmpla cu iubitul Ritei. El mi-a slobozit răspunsul pe care neîndoios că îl avea pregătit de o veșnicie:

– Tot ce se întîmplă e că tipul e un pungaș.

Exact așa cum mă așteptam.

– Ce fel de pungaș?

– Pungaș care pungășește, îmi spuse el, tot fără să mă privească.

– Dar ce a furat? l-am întreat necruțător.

Nici acum nu se uită la mine.

– Mă rog, suspină, în sfîrșit. Nu el, dar are un frate închis pentru hoție.

– Atunci nu-i nici o problemă, i-am spus făcînd cu ușurință pe prostul, pentru că Rita nu vrea să se mărite cu asta, ci cu cel care nu-i închis.

N-a replicat. Cîstit în toată legea, știa că sărise peste cal de la primul răspuns, fiindcă aflase că zvonul cu fratele închis nu era adevărat. În lipsă de alte argumente, a încercat să se cramponeze de mitul demnității.

– Bine, dar să se căsătorească odată, nu vreau logodne fără sfârșit în casa asta.

Replica mea a venit imediat, atît de nemilostivă, că nu mi-am iertat-o în veci:

– Mîine, la prima oră.

– Ei! Nici chiar așa, mi-a răspuns speriat, dar zîmbind pentru prima oară. Fetița asta n-are încă nici ce pune pe ea.

Ultima oară cînd am văzut-o pe mătușa Pa, la cei aproape nouăzeci de ani ai săi, a fost într-o după-amiază cu o căldură infernală, cînd a sosit la Cartagena fără veste. Venea de la Riohacha într-un taxi, cu o valijoară ca un ghiozdan, în mare doliu și cu un turban de pînză neagră. A intrat bucuroasă, cu brațele larg deschise, strigînd ca s-o audă toți:

– Vin să-mi iau rămas-bun fiindcă o să mor.

Am primit-o cum se cuvine nu numai pentru că era cine era, ci și pentru că știam cît de bine își cunoștea socotelile cu moartea. A rămas la noi, așteptîndu-și ceasul în cămăruța de serviciu, singura în care s-a învoit să doarmă, și acolo a murit cu faima de neprihănită, la o vîrstă pe care o apreciam cam de o sută și un an.

Perioada aceea a fost cea mai intensă la *El Universal*. Zabala mă orienta cu înțelepciunea lui politică pentru ca articolele mele să spună ce era de spus fără să se ciocnească de creionul cenzurii și pentru prima oară s-a interesat de vechea mea idee de a scrie reportaje pentru ziar. Curînd s-a ivit subiectul îngrozitor cu turiștii atacați de rechini pe plaja de la Marbella. Cea mai originală idee care i s-a năzărit atunci municipalității a fost să ofere cincizeci de pesos pentru fiecare rechin mort și a doua zi nu erau destule crengi în migdali pentru a-i expune pe toți cîți fuseseră prinși în cursul nopții. Tăvălindu-se de rîs, Héctor

Rojas Herazo a scris de la Bogotá în noua lui coloană de la *El Tiempo* o notă batjocoritoare despre gafa de a vîna rechini folosind o astfel de metodă răsuflată. De aici mi-a venit ideea să scriu reportajul cu vînătoarea nocturnă. Zabala mi-a cîntat în strună entuziasmat, dar eșecul meu a început încă din momentul îmbarcării, cînd m-au întreat dacă aveam rău de mare și am răspuns că nu, dacă mi-era frică de mare și mi-era într-adevăr, dar am spus tot nu, iar la urmă m-au întreat dacă știam să înot – ceea ce ar fi trebuit s-o afle în primul rînd – și n-am îndrăznit să mint și să spun că da. Oricum, pe uscat și dintr-o discuție a unor marinari, am aflat că vînătorii se duceau pînă la Bocas de Ceniza, la optzeci și nouă de mile marine de Cartagena, și se întorceau încărcăți cu rechini nevinovați pentru a-i vinde drept criminali cu cincizeci de pesos fiecare. Știrea s-a epuizat în aceeași zi și mie mi-a pierit iluzia cu reportajele. În locul lor, mi-am publicat povestirea numărul opt: *Nabo, negrul care a făcut îngerii să aștepte*. Cel puțin doi critici serioși și prietenii mei exigenți din Barranquilla au considerat-o drept o fericită schimbare de direcție.

Fără îndoială că maturitatea mea politică nu era în măsură să mă facă mai înțelept, așa că am suferit o recădere asemănătoare cu cea dinainte. M-am simțit într-un impas atît de mare, încît singura mea preocupare era să mă apuce zorile cîntînd cu bețivii pe sub bolțile zidurilor care înconjurau orașul vechi, unde în perioada colonială fuseseră bordeluri pentru soldați și mai tîrziu o închisoare politică sinistră. Generalul Francisco de Paula Santander ispășise acolo o condamnare de opt luni, înainte de a fi trimis în surghiun în Europa de către tovarășii săi de crez și de arme.

Paznicul acelor relicve istorice era un linotipist ieșit la pensie, ai cărui colegi în activitate veneau la el după

Închiderea ziarelor pentru a sărbători zilnic o nouă zi cu o damigeană de rom alb de fabricație clandestină. Erau tipografi culți prin tradiție de familie, grămatici dramatici și mari băutori de simbătă seara. Am intrat și eu în breasla lor.

Cel mai tânăr dintre ei se numea Guillermo Dávila și realizase performanța de a lucra pe coastă în ciuda intransigenței unor lideri sindicali din zonă, care refuzau să admită vreun *cachaco* în organizație. A reușit pesemne acest lucru grație măiestriei artei sale, căci pe lângă „meseria brătară de aur” și simpatia personală era și un prestidigitator de excepție. Ne uluia mereu cu năzdrăvăniile sale magice, scoțînd păsări vii din sertarele birourilor sau făcînd să dispară scrisul de pe pagina cu articolul editorial pe care tocmai îl predaserăm în ultimul moment, la închiderea ediției. Maestrul Zabala, atît de sever cînd era la datorie, uita o clipă de Paderewski și de revoluția proletară și cerea aplauze pentru magician, cu avertismentul veșnic repetat și veșnic nesocotit ca aceasta să fie ultima oară. Pentru mine, să împărtășesc cu un magician rutina zilnică a însemnat să descopăr, în sfîrșit, realitatea.

În zorii uneia dintre zilele petrecute acolo la bolți, Dávila mi-a mărturisit ideea de a face un ziar de format douăzeci și patru pe douăzeci și patru – o jumătate de sfert de pagină – care să circule gratis după-amiaza, la ora cea mai aglomerată, aceea a închiderii magazinelor. Avea să fie ziarul cel mai mic din lume, să-l poți citi în zece minute. Zis și făcut. S-a numit *Comprimido*¹, eu îl scriam într-o oră, la unsprezece dimineța, Dávila îl tehnoredacta și îl tipărea în două ceasuri și de distribuție se ocupa un

¹ În spaniolă, ca adjectiv are sensul de „comprimat, condensat”, iar ca substantiv pe acela de „comprimat, tabletă”.

vînzător temerar care n-avea timp nici să-și tragă sufletul pentru a-l striga a doua oară.

A apărut marți, 16 septembrie 1951 și e imposibil de imaginat un succes mai copleșitor și mai scurt: trei numere în trei zile. Dávila mi-a mărturisit că nici prin magie neagră n-ar fi putut concepe o idee atît de grandioasă la un preț atît de mic, care să încapă într-un spațiu atît de redus, să se execute atît de repede și să dispară cu atîta iuțeală. Partea cea mai ciudată a fost că a doua zi, îmbătat de învălmășeala de pe stradă, în care oamenii își smulgeau ziarul, și de fervoarea fanaticilor, mi-a trecut o secundă prin cap că la fel de simplă ar putea fi soluția vieții mele. Visul a durat pînă joi, cînd directorul ne-a demonstrat că un singur număr în plus ne-ar duce la faliment, chiar dacă hotărîserăm să publicăm reclame comerciale, fiindcă trebuiau să fie atît de mici și atît de scumpe, că nu exista nici o soluție rațională. Concepția însăși a ziarului, care se întemeia pe formatul lui, purta în sine germenul matematic al propriei pieiri: era cu atît mai greu de finanțat, cu cît se distribuia mai mult.

Am rămas în aer. Mutarea la Cartagena fusese oportună și utilă după experiența cu *Crónica* și pe deasupra mi-a creat o atmosferă foarte propice pentru a scrie mai departe la *Vorbe în vînt*, mai cu seamă grație febrei creatoare cu care se trăia la noi acasă, unde cel mai insolit lucru părea veșnic cu putință. Mi-ar fi de-ajuns să evoc un prînz la care discutam cu tata despre dificultatea de care se lovesc mulți scriitori redactîndu-și memoriile atunci cînd nu-și mai amintesc nimic. Cuqui, de șase anișori pe atunci, trase o concluzie de o simplitate magistrală:

– Atunci, spuse, primul lucru pe care trebuie să-l scrie un scriitor sînt memoriile, cînd încă îşi mai aduce aminte de toate.

N-am îndrăznit să mărturisesc că mi se întîmpla cu *Vorbe în vînt* ceea ce mi se întîmplase cu *Casa*: începea să mă intereseze mai mult tehnica decît subiectul. După un an în care lucrasem cu atîta bucurie, mi s-a revelat ca un labirint circular fără intrare şi fără ieşire. Astăzi cred că ştiu de ce. Literatura de moravuri, care a oferit atîtea exemple strălucite de renovare la începuturile ei, ajunsese pînă la urmă să pietrifice şi marile teme naţionale care încercau să-şi creeze ieşiri de urgenţă. Cert este că nu mai suportam nici un moment de incertitudine. Nu mai aveam decît să verific nişte date şi să mă hotărăsc în privinţa unor opţiuni stilistice înainte de a pune punct romanului şi totuşi nu-l simţeam respirînd. Mă împotmolisem atît de tare după ce muncisem îndelung, în întuneric, încît vedeam cum cartea se năruie fără să ştiu unde erau fisurile. Cel mai rău era că, ajuns în acest moment al scrisului, nu-mi era de folos ajutorul nimă-nui, fiindcă fisurile nu erau în text, ci înăuntrul meu, şi numai eu puteam avea ochi să le văd şi suflet să le simt. Poate din acelaşi motiv m-am oprit cu „Girafa” fără să stau prea mult pe gînduri, după ce am reuşit să-mi achit la *El Heraldo* datoria pentru avansul cu care cumpărasem mobila.

Din nefericire, nici ingeniozitatea, nici rezistenţa şi nici dragostea n-au fost de-ajuns ca să învingă sărăcia. Totul părea să fie de partea ei. Povestea cu recensămîntul se terminase după un an, iar salariul meu de la *El Universal* nu ajungea să compenseze această pierdere. Nu m-am mai întors la Facultatea de Drept, cu toate argumentele subtile ale unor profesori care se înţeleseseră între ei să mă împingă înainte, în ciuda dezinteresului meu faţă de pasiunea

și știința lor. Banii tuturor laolaltă nu erau de-ajuns pentru casă, iar deficitul era atît de mare, că aportul meu n-a fost niciodată suficient și lipsa de speranță mă afecta mai mult ca lipsa banilor.

– Dacă-i vorba să ne înecăm cu toții, le-am spus într-o zi hotărîtoare, la prînz, lăsați-mă să mă salvez eu ca să încerc să vă trimit fie și o bărcuță cu vîsle.

Astfel că în prima săptămînă din decembrie m-am mutat din nou la Barranquilla, lăsîndu-i pe toți cei de acasă resemnați, dar cu certitudinea că barca de salvare avea să sosească. Alfonso Fuenmayor și-a imaginat peșemne ce se întîmplase de cînd m-a văzut intrînd pe nepusă masă în vechiul nostru birou de la *El Herald*o, căci *Crónica* rămăsese fără sediu. Se uită la mine de la mașina de scris ca la o fantomă și exclamă îngrijorat:

– Ce naiba faci aici fără să ne anunți că vii!

De puține ori în viață am dat un răspuns atît de aproape de adevăr:

– Sînt sătul pînă-n gît, maestre!

Alfonso se liniști.

– Ah, mă rog! replică el cu veșnica-i bună dispoziție și cu versul cel mai columbian din imnul nostru național: „Astfel e omenirea întreagă, gemînd înlănțuită“.

Nu s-a arătat absolut deloc curios să afle motivul venirii mele. I s-a părut un fel de telepatie, pentru că tuturor celor care întrebau de mine în ultimele luni le răspundea că dintr-un moment într-altul aveam să mă întorc ca să rămîn. S-a ridicat de la birou punîndu-și haina, bucuros pentru că hazardul făcuse să pic din cer exact cînd avea nevoie de mine. Întîrziase o jumătate de oră la o întîlnire, nu-și încheiase editorialul pentru a doua zi și m-a rugat să-l termin eu. Abia am apucat să-l întreb care era tema și mi-a

răspuns de pe coridor, în mare grabă, cu o impertinență tipică felului nostru de a ne arăta prietenia:

– Citește-l și o să afli.

A doua zi erau iar două mașini de scris așezate față în față în biroul de la *El Heraldo* și eu stăteam și scriam din nou „Girafa” pentru aceeași pagină de totdeauna. Și – bineînțeles! – cu același salariu și în aceleași condiții pe care le stabiliserăm, în particular, Alfonso și cu mine, astfel că multe editoriale aveau paragrafe scrise și de unul, și de celălalt, și era cu neputință să le deosebești. Unii dintre studenții de la jurnalism sau de la literatură au încercat să le distingă pentru arhivă, dar n-au izbutit, decît în cazul unor teme specifice, și nu datorită stilului, ci informației culturale.

La „Al Treilea Bărbat” am aflat cu durere vestea tristă că prietenul nostru, micul pungaș, fusese omorât. Într-o noapte a plecat ca de obicei să-și facă meseria și tot ce s-a mai aflat despre el, fără alte detalii, a fost că îi trăsese un glonț în inimă în casa unde tocmai fura. Trupul a fost cerut de o soră mai în vîrstă, singurul membru al familiei, și numai noi și patronul cîrciumei am asistat la înmormîntare.

M-am întors în casa surorilor Ávila. Meira Delmar, fiindu-mi din nou vecină, mi-a purificat mai departe cu se-
ratele-i liniștitoare nopțile infernale de la „Pisica neagră”. Ea și sora ei, Alicia, păreau gemene prin felul de a fi și prin virtutea de a face ca timpul să ne pară circular cînd stăteam cu ele. Continuau să facă parte din grup într-un mod cu totul aparte. Cel puțin o dată pe an ne invitau la o masă cu bunătăți arăbești care ne hrăneau sufletul, și la ele acasă se țineau reuniuni neașteptate cu oaspeți iluștri, de la mari artiști de orice gen pînă la poeți rătăciți. După cîte îmi amintesc, ele, împreună cu maestrul Pedro Viaba, mi-au

disciplinat melomania haotică și m-au introdus în banda veselă de la centrul artistic.

Astăzi mi se pare că Barranquilla îmi dădea o perspectivă mai clară asupra romanului *Vorbe în vînt*, căci îndată ce am avut un birou și o mașină de scris m-am apucat să-l corectez cu înnoit avînt. Cam pe atunci mi-am luat îndrăzneala să arăt grupului prima copie lizibilă, știind însă că nu era terminată. Vorbiserăm atîta despre el, că orice remarcă era de prisos. Alfonso a stat două zile scriind în fața mea fără să-l menționeze măcar. În a treia, cînd ne-am terminat treburile de după-amiază, a scos ciorna pe birou și a citit paginile la care pusese ca semn niște benzi de hîrtie. Mai degrabă decît un critic părea un căutător de inconsecvențe și un șlefuitor al stilului. Observațiile lui au fost atît de justificate, încît am profitat de toate, cu excepția uneia referitoare la un pasaj care lui i s-a părut tras de păr, chiar după ce i-am demonstrat că era un episod real din copilărie.

– Pînă și realitatea greșește cînd literatura e proastă, spuse, tăvălindu-se de rîs.

Metoda lui Germán Vargas era următoarea: dacă textul i se părea bun, nu făcea imediat comentarii, ci emitea o judecată liniștitoare, terminînd cu un semn de exclamație:

– Senzațional!

Însă în zilele următoare slobozea neconținut șiruri de idei răzlețe despre carte, care culminau în vreo noapte de chef cu o apreciere exactă. Dacă manuscrisul nu i se părea bun, îl chema pe autor și, între patru ochi, i-o spunea cu atîta franchețe și eleganță, că ucenicului într-ale scrisului nu-i rămînea altceva de făcut decît să-i mulțumească din inimă, chiar dacă îi venea să plîngă. N-a fost cazul cu mine. Cînd mă așteptam mai puțin, Germán mi-a făcut un comentariu, mai în glumă, mai în serios, care mi-a luat o piatră de pe suflet.

Álvaro dispăruse de la „Japy“ fără să mai dea cel mai mic semn de viață. Cam după o săptămână, când nici nu-l mai așteptam, mi-a tăiat drumul cu mașina lui în piața Bolívar și mi-a strigat cum nu se poate mai bine dispus:

– Urcă, maestre, că te ia mama naibii!

Era fraza lui anesteziantă. Am dat câteva raite fără nici un țel prin centrul comercial încins de caniculă, pe când Álvaro făcea în gura mare o analiză mai degrabă emoțională, dar impresionantă a manuscrisului pe care-l citise. Se întrerupea ori de câte ori vedea un cunoscut pe trotuar, pentru a-i striga vreo enormitate, pe un ton cordial sau batjocoritor, și-și relua judecata exaltată, cu glasul tremurător din pricina efortului, cu părul răvășit și cu ochii ieșiți din orbite, care păreau că mă privesc printre zăbrelele unui panoptic. Pînă la urmă ne-am dus să bem o bere rece ca gheața pe terasa de la „Los Almendros“, copleșiți de urletele fanatice ale suporterilor echipelor „Junior“ și „Sporting“ de pe trotuarul de vizavi, iar la sfîrșit a năvălit peste noi avalanșa de exaltați care păraseau stadionul, dezumflați de un scor nedemn de doi la doi.

În ultimul moment, Alfonso mi-a strigat prin fereastra mașinii singura judecată definitivă asupra ciornei romanului:

– În orice caz, maestre, ți-a mai rămas încă mult din literatura de moravuri!

Eu, recunoscător, am apucat să-i strig:

– Dar din cea bună, gen Faulkner!

El a pus capăt la toate cîte au rămas nespuse ori negîndite, izbucnind într-un rîs fenomenal:

– Nu fi ticălos!

După cincizeci de ani, ori de câte ori îmi aduc aminte de după-amiaza aceea, aud parcă din nou hohotul asurzitor care a răsunat ca un răpăit de pietre pe strada în flăcări.

Mi-a fost limpede că romanul le plăcuse la toți trei, fiecare cu rezervele lui, poate justificate, dar nu mi le-au spus pe șleau, poate fiindcă li se părea ceva prea facil. Nici unul n-a vorbit de publicare, ceea ce le era de asemenea foarte specific, căci pentru ei important era să scrii bine. Restul era treaba editorilor.

Prin urmare, mă aflam din nou în veșnica noastră Barranquilla, dar din nefericire eram conștient că de data aceasta nu voi avea starea sufletească să pot persevera cu „Girafa”. În realitate, îmi dusesese la bun sfârșit menirea de a-mi impune un exercițiu zilnic pentru a mă deprinde să scriu de la zero, cu tenacitatea și pretenția înverșunată de a fi un altfel de scriitor. Adesea subiectul nu îmi spunea nimic și-l schimbam cu altul când îmi dădeam seama că nu-l puteam aborda. Oricum, a fost o gimnastică esențială pentru formația mea de scriitor, cu certitudinea comodă că nu era vorba decît de un fel de material de probă, fără nici un angajament decisiv.

Simpla căutare a temei zilnice îmi amărîse primele luni. Nu îmi lăsa timp pentru nimic altceva: pierdeam ore cercetînd alte ziare, îmi luam note după discuții particulare, mă pierdeam în fantezii care mă munceau în somn, pînă cînd mi-a ieșit în față viața reală. În acest sens experiența cea mai fericită a fost cea din după-amiaza cînd am văzut din autobuz un afiș simplu în poarta unei case: „Vindem palmieri funerari”.

Primul meu impuls a fost să bat în poartă să văd despre ce era vorba, dar timiditatea m-a oprit. Așa încît însăși viața mi-a arătat că unul dintre secretele cele mai utile pentru a scrie e să înveți să citești hieroglifele realității fără să bați la vreo poartă ca să întrebi ceva. Mi-a devenit și mai clar acest lucru pe cînd reciteam, în anii din urmă, cele

peste patru sute de „girafe“ publicate, comparându-le cu unele dintre textele literare cărora le-au dat naștere.

De Crăciun a sosit în vacanță tot statul major de la *El Espectador*, în frunte cu directorul general, don Gabriel Cano, și cu toți fiii lui: Luis Gabriel, administratorul; Guillermo, pe atunci director adjunct; Alfonso, administrator-adjunct, și Fidel, cel mai mic, ucenic la toate. A venit cu ei și Eduardo Zalamea, Ulise, pe care îl prețuiam în mod deosebit pentru că îmi publicase povestirile și datorită notei de prezentare pe care mi-o făcuse. Aveau obiceiul să se bucure în grup de prima săptămână a noului an, petrecînd-o la stațiunea balneară Pradomar, la zece leghe de Barranquilla, unde luau barul cu asalt. Tot ce-mi amintesc cu oarecare precizie din harababura aceea e că Ulise în persoană a fost una dintre marile mele surprize. Îl vedeam adesea în Bogotá, la început la „El Molino“ și după cîțiva ani la „El Automático“, și uneori la întrunirile maestrului De Greiff. Mi-l aminteam cu chipul lui posomorît și vocea metalică, de unde reieșea pentru mine că e un arțăgos, după cum îi și mersese buhul printre cititorii harnici din orașul universitar. Din pricina asta îl evitasem în diverse ocazii, ca să nu-i întinez imaginea pe care i-o inventasem doar pentru mine. M-am înșelat. Era una dintre ființele cele mai afectuoase și mai îndatoritoare de care îmi aduc aminte, chiar dacă înțeleg că avea nevoie de un motiv special care să-i impresioneze cugetul sau sufletul. Structura lui omenească n-avea nimic din cea a lui don Ramón Vinyes, Álvaro Mutis sau León De Greiff, dar cu toți aceștia avea în comun aptitudinea înnăscută de maestru în orice moment și norocul rar de a fi citit toate cărțile care trebuiau citite.

Cu frații Cano – Luis Gabriel, Guillermo, Alfonso și Fidel – aveam să fiu mai mult decît un prieten cînd am

lucrat ca redactor la *El Espectador*. Ar fi nesăbuit să încerc să-mi amintesc vreun dialog din discuțiile acelea ale tuturor contra tuturor, în serile de la Pradomar, dar și imposibil să uit încrîncenarea de nesuportat cu care își întrețineau boala mortală a jurnalismului și a literaturii. M-au făcut să mă simt unul de-ai lor, adoptat de ei și pentru ei. Însă nu-mi amintesc – cum s-a spus atîta – ca vreunul să fi sugerat măcar să vin să lucrez la ei. N-am regretat-o, căci în pasa aceea proastă n-aveam nici cea mai mică idee despre soarta care mă aștepta și dacă îmi va fi dat s-o aleg.

Álvaro Mutis, entuziasmat de entuziasmul clanului Cano, s-a întors la Barranquilla de îndată ce a fost numit director de relații publice al companiei Esso Colombiana și a încercat să mă convingă să vin cu el la Bogotá ca să lucrăm împreună. Adevărata lui misiune era însă mult mai dramatică: dintr-o greșală îngrozitoare a vreunui concesionar local, depozitele de la aeroport fuseseră umplute cu benzină de automobil în loc de kerosen pentru avioane și era de neconceput ca o navă aeriană umplută cu astfel de combustibil să poată zbura. Sarcina lui Mutis era să îndrepte eroarea în secret, neapărat înainte de zorii zilei, fără să afle funcționarii de la aeroport, și mai cu seamă presa. Așa a și făcut. Combustibilul a fost schimbat cu cel bun în patru ore pe care le-am petrecut cu whisky bine însoțit de conversație în restaurantul aeroportului local. Am avut timp din belșug să vorbim despre toate, dar subiectul de neimaginat pentru mine a fost acela că Editura Losada din Buenos Aires putea să-mi publice romanul pe care eram gata să-l termin. Álvaro Mutis știa acest lucru chiar de la noul director al filialei acestei edituri din Bogotá, Julio César Villegas, un fost ministru în guvernul peruan care ceruse de curînd azil în Columbia.

Nu-mi amintesc să fi trăit vreo emoție mai intensă. Editura Losada era una dintre cele mai bune din Buenos Aires, care umpluseră golul editorial provocat de războiul civil spaniol. Editorii lor ne alimentau zilnic cu noutăți atât de interesante și de surprinzătoare, că abia dacă pridideam să le citim. Comisionarii lor ne aduceau punctual cărțile pe care le comandam și îi primeam ca pe niște trimiși ai Providenței. Numai ideea că una dintre aceste edituri mi-ar putea publica *Vorbe în vînt* a fost cît pe ce să mă facă să-mi pierd mințile. Abia am apucat să-mi iau rămas-bun de la Mutis, care a plecat cu un avion încărcat cu combustibilul cel bun, că am și dat fuga la ziar să-mi revăd temeinic originalul.

În zilele următoare m-am consacrat cu desăvîrșire examinării frenetice a unui text care s-ar fi putut prea bine să-mi fi scăpat din mînă. Nu erau decît o sută douăzeci de pagini la dublu rînd, dar am făcut atîtea corecturi, schimbări și adăugiri că n-am știut niciodată dacă rezultatul a fost mai bun sau mai prost. Germán și Alfonso au recitit părțile cele mai delicate și au avut generozitatea să nu-mi facă niște observații necruțătoare. În starea aceea de tensiune mi-am revăzut versiunea finală cu sufletul la gură și am luat senin hotărîrea să nu o public. În viitor, avea să ajungă o adevărată manie. Îndată ce mă simțeam satisfăcut de o carte terminată, rămîneam cu impresia dezolantă că nu voi mai fi în stare să scriu alta mai bună.

Din fericire, Álvaro Mutis a bănuیت care e cauza zăbavei mele și a venit cu avionul la Barranquilla ca să ia cu el singurul original curat și să-l trimită la Buenos Aires, fără să-mi lase timp pentru o ultimă lectură. Încă nu existau pe atunci fotocopii și tot ce mi-a rămas a fost prima ciornă corectată pe margini și printre rînduri cu cerneală de mai

multe culori spre a evita confuziile. Am aruncat-o la gunoi și nu mi-am venit în fire în cele două luni interminabile care au trecut pînă am primit răspunsul.

Într-o bună zi, mi-au dat la *El Heraldo* o scrisoare care se rătăcise pe biroul redactorului-șef. Antetul Editurii Losada din Buenos Aires mi-a înghețat sufletul, dar am avut pudoarea să n-o deschid chiar acolo, ci în micul meu birou. Am făcut astfel față fără martori veștii laconice că *Vorbe în vînt* fusese respinsă. N-a fost nevoie să citesc sentința în întregime pentru a avea senzația violentă că în clipa aceea aveam să mor.

Scrisoarea era verdictul suprem al lui don Guillermo de Torre, președintele consiliului editorial, întemeiat pe o serie de argumente simple în care răsunau felul de a se exprima, emfaza și suficiența spaniolilor din Castilla. Singura consolare a fost surprinzătoarea concesie finală: „Trebuie să i se recunoască autorului excelentele calități de observator și de poet“. Totuși chiar și astăzi mă surprinde că, dincolo de consternarea și de rușinea mea, pînă și obiecțiile cele mai acide mi s-au părut pertinente.

N-am făcut niciodată o copie și nici n-am știut unde a rămas scrisoarea după ce a circulat cîteva luni pe la prietenii mei din Barranquilla, care au apelat la tot felul de rațiuni în chip de balsam pe rană ca să mă consoleze. Fi-rește că, atunci cînd am încercat să obțin o copie pentru a-mi documenta aceste memorii, după cincizeci de ani, nu s-a mai găsit nici urmă de scrisoare la sediul editurii din Buenos Aires. Nu îmi amintesc dacă s-a publicat sub formă de știre, deși n-am pretins nicicînd că ar putea fi așa ceva, dar știu că am avut nevoie de un răstimp destul de lung ca să-mi vin în fire după ce m-am răcorit după pofta inimii zămisbind o scrisoare furioasă ce s-a publicat fără

autorizația mea. Această infidelitate mi-a provocat o durere și mai mare, fiindcă reacția mea finală fusese aceea de a profita de tot ce mi-ar putea fi de folos din verdict, corectînd ceea ce consideram că trebuie corectat, și de a merge mai departe.

Opiniile lui Germán Vargas, Alfonso Fuenmayor și Álvaro Cepeda au fost cea mai bună încurajare. Pe Alfonso l-am găsit într-o cîrciumă din piață, unde descoperise o oază de citit în mijlocul iureșului din jur. L-am consultat dacă să las romanul așa cum era sau să încerc să-l rescriu cu altă structură, căci mi se părea că în jumătatea a doua pierdea din tensiunea celei dintîi. Alfonso m-a ascultat oarecum nerăbdător și și-a dat verdictul:

– Uite ce-i, maestre, mi-a spus ca un adevărat maestru, o fi Guillermo de la Torre atît de respectabil pe cît se crede el, dar nu mi se pare prea la curent cu romanul actual.

În alte discuții în tihnă din zilele acelea, m-a consolat cu precedentul că Guillermo de Torre respinsese *Reședință pe pămînt*, de Pablo Neruda, în 1927. Fuenmayor credea că soarta romanului meu ar fi putut fi alta dacă Jorge Luis Borges l-ar fi citit, dar și consecințele negative ar fi fost mai mari dacă l-ar fi respins și el.

– Așa că las-o baltă, trase el concluzia. Romanul tău e tot așa de bun cum ni s-a părut nouă și singurul lucru pe care trebuie să-l faci de pe acum e să scrii mai departe.

Germán – credincios felului său cumpătat de a fi – mi-a făcut favoarea să nu exagereze. Credea că nici romanul nu e atît de prost ca să nu fie publicat pe un continent în care genul se afla în criză, nici atît de bun spre a stîrni un scandal internațional, căci singurul care va avea de pierdut ar fi un autor debutant și necunoscut. Álvaro Cepeda rezumă

judecata lui Guillermo de Torre prin alta din butadele sale ca niște lespezi înflorite:

– Treaba e că spaniolii sînt tare proști.

Cînd mi-am dat seama că n-aveam o copie curată a romanului, Editura Losada mi-a adus la cunoștință printr-o a treia sau a patra persoană că, de regulă, nu înapoiau originalele. Din fericire, Julio Carlos Villegas făcuse o copie înainte de a trimite originalul la Buenos Aires și a aranjat să-mi parvină. Atunci m-am apucat să-l mai refac o dată, conform concluziilor prietenilor. Am eliminat un episod lung al protagonistei care contempla de pe terasa cu begonii o ploaie torențială de trei zile, pe care l-am transformat mai tîrziu în *Monologul lui Isabel văzînd cum plouă în Macondo*. Am mai tăiat și un dialog superfluu dintre bunicul și colonelul Aureliano Buendía, cu puțin înainte de masacrul de pe plantațiile bananiere, și vreo șapte pagini care îngreunau în formă și în fond structura unitară a romanului. După aproape douăzeci de ani, cînd le credeam uitate, aceste fragmente m-au ajutat în parte să-mi învii nostalgiile de-a lungul și de-a latul romanului *Un veac de singurătate*.

Eram pe punctul de a-mi reveni după această lovitură cînd a apărut știrea că romanul columbian ales pentru a fi publicat în locul romanului meu de Editura Losada era *Hristos cu spatele* de Eduardo Caballero Calderón. A fost o greșeală sau un adevăr măsluit cu rea-credință, fiindcă nu era vorba de un concurs, ci de un program al Editurii Losada pentru a pătrunde pe piața din Columbia cu autori columbieni, iar romanul meu n-a fost respins la concurență cu altul, ci pentru că don Guillermo de Torre nu l-a considerat publicabil.

Consternarea mi-a fost și mai mare decît am recunoscut chiar eu atunci și n-am avut curajul să mi-o asum fără

să mă conving pe mine însumi. Așa încît am picat fără să mă anunț pe capul prietenului meu din copilărie, Luis Carmelo Correa, la plantația bananieră Sevilla – doar la cîteva leghe de Cataca – unde lucra în anii aceia fiind controlor și inspector fiscal. Am stat două zile trecînd în revistă încă o dată, ca întotdeauna, copilăria noastră comună. Memoria lui, intuiția și franchețea de care dădea dovadă, mi s-au părut atît de revelatoare, că aproape mă speriau. În timp ce stăteam de vorbă, el repara cu lădița de unelte lîngă el diverse lucruri stricate de prin casă, iar eu îl ascultam într-un hamac legănat de briza gingașă de pe plantații. Soția lui, Nena Sánchez, ne corecta aiurelile și uitările, prăpădindu-se de rîs la bucătărie. La sfîrșit, într-o plimbare de reconciliere cu mine însumi pe străzile pustii din Aracataca, am înțeles că îmi revenisem de-a binelea sufletește și n-am mai avut nici cea mai mică îndoială că *Vorbe în vînt* – respinsă ori nu – era cartea pe care îmi propusesem s-o scriu după călătoria împreună cu mama.

Reconfortat de experiența aceea am plecat în căutarea lui Rafael Escalona în paradisul său din Valledupar, încercînd să iscodesc rădăcinile universului meu. Nu m-a surprins, căci tot ce găseam, tot ce se întîmpla, toată lumea pe care mi-o prezentau îmi dădeau impresia că erau lucruri trăite, și nu în altă viață, ci în cea de acum. Mai tîrziu, într-una din multele mele călătorii, l-am cunoscut pe colonelul Clemente Escalona, tatăl lui Rafael, care, de cînd l-am văzut, m-a impresionat prin demnitatea și ținuta sa de patriarh de modă veche. Era slab și drept ca o trestie, cu pielea tăbăcită și oasele solide, și avea o prestanță în toată legea. De foarte tînăr mă obsedase tema înfrigurării și demnității cu care bunicii mei au așteptat pînă la sfîrșitul lungii lor vieți pensia de veteran. Totuși, patru ani mai tîrziu, cînd

În sfîrșit scriam cartea, într-un vechi hotel din Paris, imaginea care-mi stăruia în amintire nu era cea a bunicului, ci a lui don Clemente Escalona, ca o repetare fizică a colonelului căruia n-avea cine să-i scrie.

De la Rafael Escalona am aflat că Manuel Zapata Olivella se stabilise ca medic pentru cei săraci în localitatea La Paz, la cîțiva kilometri de Valledupar, și ne-am dus acolo. Am ajuns pe înserat și în aer se simțea ceva care nu te lăsa să respiri. Zapata și Escalona mi-au amintit că abia cu douăzeci de zile înainte satul fusese luat cu asalt de poliție, care semăna teroare în regiune pentru a impune voința oficială. A fost o noapte îngrozitoare. Au omorît oameni fără discriminare și au dat foc la cincisprezece case.

Datorită cenzurii de fier nu aflaserăm adevărul. Însă pe atunci nici n-am putut să mi-l imaginez. Juan López, muzicantul cel mai vestit din regiune, plecase pe drumul fără de întoarcere în noaptea aceea neagră. Acasă la Pablo, fratele lui mai mic, l-am rugat pe acesta să ne cînte și ne-a spus cu o simplitate neclintită:

– N-o să mai cînt niciodată în viața mea.

Am aflat atunci că nu numai el, ci toți muzicanții din sat își puseseră bine acordeoanele, tobele și *guacharaca*¹, și n-au mai cîntat niciodată din pricina durerii pentru morții lor. Era de înțeles și nici chiar Escalona, care era maestrul multora, ori Zapata Olivella, care începea să fie medicul tuturor, n-a reușit să convingă pe nimeni să mai cînte.

Văzîndu-ne că insistăm, vecinii s-au apucat să ne lămurească motivele lor, dar în străfundul sufletelor simțeau că doliul nu mai putea dura mult. „Parcă am fi murit o dată

¹ Instrument popular din bambus la care se cîntă cu un pieptene de metal.

cu morții“, spuse o femeie cu un trandafir roșu după ureche. Oamenii au încuviințat. Atunci Pablo López s-a simțit pesemne în drept să pună capăt amărăciunii, căci fără un cuvânt a intrat în casă și a ieșit cu acordeonul. A cântat ca niciodată și, în vreme ce cânta, au început să sosească alți muzicanți. Cineva a deschis prăvălia de peste drum și a oferit băutură tuturor pe socoteala lui. Celelalte și-au deschis și ele larg porțile după o lună de doliu și s-au aprins luminile și am cântat cu toții. Peste jumătate de ceas, tot satul cânta. În piața pustie se ivi primul bețiv într-o lună de zile și începu să cânte cât îl ținea gura un cântec de Escalona, dedicat lui Escalona însuși, ca omagiu pentru miracolul lui de a aduce satul la viață.

Din fericire, viața continua în restul lumii. La două luni după respingerea romanului, l-am cunoscut pe Julio César Villegas, care rupsesse relațiile cu Editura Losada, și fusese numit reprezentantul pentru Columbia al Editurii González Porto, care vindea în rate enciclopedii și cărți de știință și tehnică. Villegas era bărbatul cel mai înalt și mai puternic, precum și cel mai inventiv când trebuia să se confrunte cu dificultățile vieții reale, băutor peste măsură de sorturi de whisky dintre cele mai scumpe, mare amator de șuete și *causeur* de salon. În seara când ne-am întâlnit prima dată în apartamentul prezidențial de la Hotelul Prado, am plecat de acolo împleticindu-mă, cu o geantă de comis-voiajor înțesată de broșuri cu reclame și mostre de enciclopedii ilustrate, cărți de medicină, drept și inginerie scoase de Editura González Porto. De la al doilea whisky acceptasem să devin comis-voiajor vânzând cărți în rate în provincia Padilla, de la Valledupar pînă la La Guajira. Câștigul meu era comisionul în bani gheață de douăzeci și cinci la

sută dat în avans, care trebuia să-mi ajungă să trăiesc fără griji după ce îmi plăteam cheltuielile, inclusiv hotelul.

Aceasta e călătoria pe care eu însumi am prefăcut-o în legendă, grație cusurului meu incorigibil de a nu-mi măsura la timp adjectivele. Legenda spune că am plănuit-o ca expediție mitică spre a-mi căuta rădăcinile în pământul strămoșilor, urmînd același itinerar romantic al mamei cînd a fost dusă de ai ei ca s-o îndepărteze de telegrafistul din Aracataca. De fapt, eu n-am făcut o singură călătorie, ci două, foarte scurte și nebunești.

În cea de a doua m-am dus doar în satele vecine cu Valledupar. Ajungînd acolo, mă gîndisem firește să merg mai departe pînă la Cabo de la Vela, apucînd-o pe același drum făcut de mama pe vremea cînd era îndrăgostită, dar am ajuns doar pînă la Manaure de la Sierra, La Paz și Villanueva, la cîteva leghe de Valledupar. N-am cunoscut atunci San Juan del César, nici Barrancas, unde s-au căsătorit bunicii și s-a născut mama, și unde colonelul Nicolás Márquez l-a omorît pe Medardo Pacheco; n-am cunoscut nici Riohacha, care e germenul seminției mele, pînă în 1984, cînd președintele Belisario Betancur a trimis de la Bogotá un grup de prieteni invitați să inaugureze minele de fier din Cerrejón. A fost prima călătorie în Guajira mea imaginară, care mi s-a părut la fel de mitică precum o descriesem de atîtea ori fără s-o cunosc, dar nu cred că am făcut-o cu ajutorul amintirilor mele înșelătoare, ci cu memoria indienilor cumpărați de bunicul pe o sută de pesos fiecare pentru casa din Aracataca. De bună seamă, surpriza cea mai mare a fost să văd pentru prima oară Riohacha, orașul de nisip și sare unde s-a născut neamul meu din moși strămoși, unde bunicii i-a apărut Fecioara Tămăduitoare ca să-i stingă cuptorul cu un suflu înghețat, cînd era

gata să i se ardă pâinea, unde bunicul și-a dus războaiele și a fost întemnițat pentru o vină din dragoste și unde părinții m-au zămislit în luna lor de miere.

La Valledupar n-am avut prea mult timp ca să vînd cărți. Locuiam la Hotelul Wellcome, o casă colonială splendidă, bine conservată în zona pieței mari, care avea în curte un umbrar lung din frunze de palmieri, cu mese rustice de bar și cu hamacuri agățate de pari. Víctor Cohen, patronul, supraveghea ca un cerber ordinea casei, ca și buna sa reputație amenințată de oameni destrăbălați, străini de acele locuri. Era și un purist al limbii care declama pe de rost din Cervantes pronunțînd sîsîit ca în spaniola din Castilla¹, și punea la îndoială morală lui García Lorca. Eram în relații excelente cu el deoarece cunoștea perfect opera lui don Andrés Bello și recita fără cusur din romanticii columbieni, dar ajungeam la cuțite din pricina obsesiei lui de a interzice încălcarea regulilor de bună purtare în incinta hotelului. Totul a început firesc deoarece era prieten de o viață cu unchiul meu, Juan de Dios, și-i plăcea să evoce amintiri despre el.

Pentru mine umbrarul acela din curte a fost un adevărat noroc, căci îmi petreceam multe ceasuri care îmi prisoseau citind într-un hamac, în zăpușeala de la amiază. Cînd n-aveam altceva, ajungeam să citesc de la tratate de chirurgie pînă la manuale de contabilitate, fără să mă gîndesc că aveau să-mi servească în aventurile mele de scriitor. Munca mea se făcea aproape de la sine, fiindcă majoritatea clienților treceau prin sita familiilor Iguarán și Cotes, iar

¹ În Spania sunetele „ce“, „ci“, și „z“ se pronunță ca un „s“ cu limba între dinți, în timp ce în America Hispanică între aceste sunete și „s“ nu există nici o diferență, de unde impresia pe care o au hispano-americanii despre spanioli că sîsîie.

mie nu-mi rămînea decît să lungesc vizita pînă la prînz, evocînd povești de familie. Unii iscăleau contractul fără să-l citească pentru a nu întîrzia, căci restul clanului ne aștepta să mîncăm în tovărășia acordeoanelor. Între Valledupar și La Paz, am dat lovitura în mai puțin de o săptămînă și m-am întors la Barranquilla cu emoția de a fi fost în singurul loc de pe lume pe care-l înțelegeam cu adevărat.

Pe 13 iunie dis-de-diminează mergeam cu autobuzul nu mai știu unde, cînd am aflat că forțele armate preluaseră puterea în situația aceea de haos care domnea în guvern și în întreaga țară. Pe 6 septembrie, cu un an în urmă, o șleahță de conservatori și polițiști în uniformă dăduseră foc în Bogotá edificiilor unde își aveau sediile *El Tiempo* și *El Espectador*, cele mai importante ziare din țară, și atacaseră cu arma în mînă reședința fostului președinte Alfonso López Pumarejo și pe aceea a lui Carlos Lleras Restrepo, președintele Partidului Liberal. Acesta din urmă, cunoscut ca un politician dur, a reușit să riposteze, deschizînd focul asupra agresorilor, dar în cele din urmă s-a văzut obligat să fugă sărind gardul casei de alături. Violența oficială care se manifesta în țară începînd cu 9 aprilie devenise insuportabilă.

În zorii acelei zile de 13 iunie, generalul de divizie Gustavo Rojas Pinilla îl scoase din palat pe președintele interimar, Roberto Urdaneta Arbeláez. Atunci Laureano Gómez, președintele oficial, retras din motive de sănătate, la insistențele medicilor săi, și-a asumat din nou conducerea din scaunul cu roțile și a încercat să se ia la întrecere cu sine însuși, cu intenția de a guverna cele cincisprezece luni pe care le mai avea pînă la sfîrșitul mandatului său constituțional. Însă Rojas Pinilla și statul lui major veniseră ca să rămînă.

Sprijinul național a fost imediat și general față de hotărârea Adunării Constituante care a dat legitimitate loviturii militare. Rojas Pinilla a fost investit cu puterea pînă la terminarea mandatului prezidențial, în august anul următor, și Laureano Gómez a plecat cu familia la Benidorm, pe coasta răsăriteană a Spaniei, lăsînd în urmă impresia iluzorie că perioada lui plină de tulburări se sfîrșise. Patriarhii liberali și-au declarat sprijinul față de reconcilierea națională, printr-un apel adresat membrilor partidului lor care luptau cu arma în mîină în întreaga țară. Fotografia cea mai semnificativă publicată în presă în zilele următoare a fost cea cu liberalii de frunte cîntînd o serenadă de îndrăgostiți sub balconul dormitorului prezidențial. Omagiul era condus de don Roberto García Peña, directorul de la *El Tiempo* și unul dintre opozanții cei mai înverșunați ai regimului răsturnat.

În orice caz, fotografia cea mai emoționantă din acele zile a înfățișat șirul nesfîrșit al partizanilor liberali care au depus armele pe cîmpurile din răsărit, sub comanda lui Guadalupe Salcedo, a cărui imagine de brigand romantic impresionase adînc inima columbienilor care au pătimit de pe urma violenței oficiale. Era o nouă generație de luptători împotriva regimului conservator, care păreau un fel de moștenire a războiului de O Mie de Zile, menținînd legături clandestine cu capii oficiali ai Partidului Liberal.

În fruntea lor, Guadalupe Salcedo răspîndise pretutindeni în țară, și printre susținători, și printre adversari, o nouă imagine legendară. Poate din această pricină – la șapte ani de la predarea sa – a fost ciuruit de gloanțele poliției într-un loc din Bogotá care nu s-a descoperit niciodată și nici nu s-au stabilit cu certitudine împrejurările morții lui.

Data oficială este 6 iunie 1977, iar trupul a fost depus în cadrul unei ceremonii solemne într-o criptă numerotată din cimitirul central din Bogotá, în prezența unor cunoscuți oameni politici. Căci, din taberele sale de război, Guadalupe Salcedo a păstrat relații nu numai politice, ci și sociale cu conducătorii liberali în dizgrație. Există însă cel puțin opt versiuni diferite despre moartea lui și n-au lipsit increduli, și atunci, și acum, care să se întrebe dacă totuși cadavrul a fost înmormântat.

În această stare de spirit am făcut a doua călătorie de afaceri în Provincie, după ce Villegas mi-a confirmat că totul era în ordine. Ca și data trecută, mi-am terminat foarte repede vânzările în Valledupar, la clientela pe care o convinsesem dinainte. Am plecat cu Rafael Escalona și cu Poncho Cotes la Villanueva, La Paz, Patillal și Manaure de la Sierra pentru a vizita veterinari și agronomi. Unii vorbiseră cu cumpărători din prima mea călătorie și mă așteptau cu comenzi speciale. Orice oră era bună pentru a încinge un chef chiar cu clienții și cu veselii lor consăteni, și ne apucau zorile cîntînd la acordeoanele mari, fără să neglijăm însă afacerile și fără să uităm de datorii urgente, căci viața de zi cu zi își urma ritmul firesc în zarva petrecerilor. La Villanueva am întîlnit un acordeonist și doi toboșari, pesemne nepoții unui muzicant pe care îl ascultasem în copilărie la Aracataca. În felul acesta, ceea ce fusese o plăcere copilărească mi s-a revelat în cursul călătoriei ca o îndeletnicire inspirată ce avea să mă însoțească veșnic.

Am cunoscut atunci și Manaure, un sat frumos și liniștit în inima munților, memorabil pentru familie deoarece acolo o duseseră pe mama cînd era copil, ca să se înzdrăvească de pe urma unor friguri de care nu se lecuise cu tot felul de poțiuni. Auzisem vorbindu-se atîta de Manaure,

de serile din luna mai și de posturile tămăduitoare, că atunci cînd m-am aflat pentru prima oară acolo mi-am dat seama că mi-l aminteam de parcă l-aș fi cunoscut într-o viață anterioară.

Stăteam și beam o bere rece ca gheața în singura cîrciumă din sat, cînd s-a apropiat de masa noastră un bărbat cît un brad, cu cizme de călătorie și cu un revolver de război la brîu. Rafael Escalona a făcut prezentările, iar el a rămas privindu-mă în ochi, ținîndu-mi mîna într-a lui.

– Aveți vreo legătură cu colonelul Nicolás Márquez? m-a întrebat.

– Sînt nepotul lui, i-am răspuns.

– Atunci, spuse el, bunicul dumneavoastră l-a omorît pe al meu.

Era deci nepotul lui Medardo Pacheco, omul pe care bunicul îl omorîse în luptă dreaptă. N-am avut timp să mă tem, fiindcă a spus-o pe un ton foarte cald, de parcă în felul acesta am fi devenit rude. Am chefuit împreună cu el vreme de trei zile și trei nopți, în camionul lui cu dublu compartiment, bînd brandy fierbinte și mîncînd tocăniță de berbec în amintirea bunicilor noștri morți. Au trecut cîteva zile pînă să-mi mărturisească adevărul: se înțelesese cu Escalona să mă sperie, dar nu l-a lăsat inima să meargă mai departe cu gluma despre buncii morți. În realitate, se numea José Prudencio Aguilar și era contrabandist de meserie, un om drept și bun la suflet. În cinstea lui, ca să nu rămîn mai prejos, l-am botezat cu numele său pe rivalul omorît de José Arcadio Buendía cu o lance, în arena pentru lupte de cocoși din *Un veac de singurătate*.

Partea proastă a fost că pînă la sfîrșitul acelei călătorii nostalgice încă nu sosiseră cărțile vîndute și fără ele nu-mi puteam încasa comisionul. Am rămas fără un ban, iar

metronomul hotelului marca timpul mai repede decît nopțile mele de petrecere. Víctor Cohen a început să-și piardă puțină răbdare pe care o mai avea din pricina minciunilor că prăpădeam banii pe care îi datoram cu cheflii de ultima speță și cu tîrfe nenorocite. Mi-a redat liniștea doar iubirea neîmpărtășită din *Dreptul de a te naște*, romanul radiofonic al lui don Felix B. Caignet, al cărui succes popular mi-a reactualizat vechile iluzii legate de literatura lacrimogenă. Lectura neașteptată a povestirii *Bătrînul și marea* de Hemingway, publicată în revista *Life en Español*, m-a făcut să-mi vin de-a binelea în fire.

Cu aceeași poștă au sosit și cărțile pe care trebuia să le dau posesorilor de drept ca să-mi pot lua comisionul. Toți au plătit la timp, dar la hotel datoram deja dublul sumei cîștigate, iar Villegas m-a prevenit că n-aveam să mai văd un sfanț înainte de trei săptămîni. Am vorbit atunci serios cu Víctor Cohen și a acceptat o chitanță semnată de mine ca garanție a datoriei. Cum Escalona și banda lui nu erau acolo, un prieten providențial mi-a promis ajutorul fără nici o obligație, numai pentru că îi plăcuse una dintre povestirile mele publicate în *Crónica*. Totuși, în momentul scadenței n-am putut plăti nimic.

Chitanța a făcut epocă după ani de zile, cînd Víctor Cohen o arăta pe la prieteni și clienți, nu ca un document acuzator, ci ca un trofeu. Ultima dată cînd l-am văzut avea aproape o sută de ani și era zvelt și lucid, cu simțul umorului intact. La botezul unui copil al consătenei mele Consuelo Araujonoguera, căruia i-am fost naș, am revăzut chitanța cu datoria neplătită, după aproape cincizeci de ani. Víctor Cohen le-a arătat-o tuturor care au avut chef s-o vadă, cu delicatețea și hazul lui dintotdeauna. M-a surprins redactarea corectă a documentului făcută de el și nestrămutata

dorință de a plăti care se desprindea din dezinvoltura iscăliturii mele. Víctor a sărbătorit-o în seara aceea dansînd un *vallenato* cu o eleganță colonială cum n-o mai făcuse nimeni de pe vremea lui Francisco Bărbatul. La sfîrșit, mulți prieteni mi-au mulțumit că nu plătisem la timp datoria consemnată pe hîrtia care a dat naștere acelei seri neprețuite.

Puterea de seducție a doctorului Villegas era inepuizabilă, dar nu în privința cărților. Nu-i cu putință să uit măiestria seniorială cu care se lupta cu creditorii și bucuria cu care aceștia îi înțelegeau motivele de a nu plăti la timp. Subiectul lui favorit pe atunci era legat de romanul *S-au închis drumurile*, al scriitoarei Olga Salcedo de Medina din Barranquilla, care stîrnise un scandal mai curînd monden decît literar, dar cu puține precedente regionale. Inspirat de succesul *Dreptului de a te naște*, pe care l-am urmărit cu atenție crescîndă toată luna, crezusem că ne aflăm în prezența unui fenomen popular pe care noi, scriitorii, nu-l puteam ignora. Fără să pomenesc măcar de datoria neplătită, i-am comentat lui Villegas romanul respectiv, la întoarcerea mea la Valledupar, iar el mi-a propus să scriu o adaptare, cu suficientă dibăcie spre a tripla amplul auditoriu deja pasionat de drama radiofonică a lui Félix B. Caignet.

Am făcut adaptarea pentru radio închizîndu-mă între patru pereți vreme de două săptămîni și mi s-a părut cu mult mai revelatoare decît prevăzusem, cu indicații referitoare la dialoguri, grade de intensitate, situații și timpuri fugare care nu semănau absolut deloc cu tot ce scrisesem înainte. Cu lipsa mea de experiență în arta dialogului – care nu este nici acum punctul meu forte – încercarea a fost valoroasă și profitabilă mai mult prin ce-am învățat decît prin banii cîștigați. Totuși, nu mă puteam plînge nici în privința asta, căci Villegas mi-a dat în avans

jumătate din bani în mână și s-a angajat să-mi șteargă datoria anterioară din primele încasări în urma difuzării romanului radiofonic.

Înregistrarea s-a făcut la postul Atlántico, avînd cea mai bună distribuție regională cu puțință și în regia neinspirată a lui Villegas însuși, care n-avea nici o experiență. Pentru povestitor fusese recomandat Germán Vargas, fiindcă sobrietatea sa de crainic cu o voce aparte contrasta cu stridența radioului local. Cea dintîi mare surpriză a fost că Germán a acceptat, iar a doua că de la prima repetiție a ajuns el însuși la concluzia că nu era cel mai indicat. Villegas în persoană și-a asumat atunci rolul povestitorului rostind însă cu ritmul și șuierăturile andine care au denaturat pînă la urmă sensul acelei aventuri temerare.

Romanul radiofonic s-a difuzat în întregime, cam fără succes, și a fost o lecție magistrală pentru ambițiile mele nesățioase de povestitor în orice gen. Am asistat la înregistrări, care se făceau în direct pe un disc intact, cu un ac ca un brăzdar ce împrăștia fulgi de filamente negre și luminoase, aproape impalpabile, ca părul îngerilor. În fiecare seară luam un pumn zdravăn, împărțindu-l prietenilor ca un trofeu insolit. Cu bîlbîieli și cîrpeli nenumărate, romanul radiofonic a fost difuzat la timp și a fost sărbătorit printr-o petrecere de pomină, cu totul în stilul producătorului.

Nimeni n-a reușit să inventeze un argument de politețe pentru a mă face să cred că foiletonul plăcea, dar audiența a fost bună și a avut parte de o publicitate suficientă ca s-o scoată cu bine la capăt. Mie, din fericire, mi-a dat un nou avînt într-un gen care îmi părea că se proiectează spre orizonturi de neînchipuit. Admirația și gratitudinea mea pentru don Félix B. Caignet au culminat cu rugămintea să-mi acorde o întrevvedere particulară, după vreo zece ani, pe

vremea cînd am stat cîteva luni la Havana, ca redactor al agenției cubaneze de știri Prensa Latina. Însă în ciuda a tot felul de rațiuni și pretexte, nu s-a lăsat niciodată văzut și mi-a rămas de la el doar o frază elocventă pe care am citit-o într-unul din interviurile sale: „Lumea vrea mereu să plîngă: tot ce fac eu e să-i dau pretextul“. La rîndul lui, Villegas n-a mai avut ce face cu talentele lui. I s-au încurcat afacerile și cu Editura González Porto – cum se întîmplase înainte cu Losada – și n-a fost chip să ne încheiem socotelile fiindcă a renunțat la visurile de măreție și s-a întors la el în țară.

Álvaro Cepeda Samudio m-a scos din purgatoriu cu vechea lui idee de a transforma *El Nacional* într-un ziar modern, așa cum învățase să facă în Statele Unite. Pînă atunci, în afară de colaborările lui ocazionale la *Crónica*, întotdeauna literare, nu avusese ocazia să-și pună în practică ce studiasse la Universitatea Columbia decît prin notele exemplare pe care le trimetea la *Sporting News*, din Saint Louis, Missouri. În sfîrșit, în 1953, prietenul nostru Julián Davis Echandía, care fusese primul șef al lui Álvaro, l-a chemat să preia restructurarea integrală a ziarului său de seară, *El Nacional*. Álvaro îl ademenise cu proiectul lui astronomic pe care i l-a prezentat la întoarcerea de la New York, dar după ce a capturat mastodontul mi-a telefonat să-l ajut, chiar fără funcții sau însărcinări precise, dar cu prima leafă plătită în avans care mi-a ajuns să trăiesc, deși n-am luat-o în întregime.

A fost o aventură mortală. Álvaro făcuse un plan integral după modele din Statele Unite. Davis Echandía trona precum Domnul din cer, fiind un precursor al timpurilor eroice ale jurnalismului local de senzație și omul cel mai indescifrabil pe care l-am cunoscut, bun din fire și mai

curînd sentimental decît mărinimos. Ceilalți din schemă erau mari ziarîști de șoc, cu o activitate strălucită, toți prieteni între ei și colegi de ani îndelungați. Teoretic, fiecare își avea orbita bine definită, dar dincolo de aceasta nu s-a știut niciodată cine ce anume a făcut pentru ca mastodontul tehnic să nu reușească să schițeze nici măcar primul pas. Puținele numere care au reușit să vadă lumina tiparului au fost rezultatul unui act eroic, dar nu s-a știut niciodată al cui. În momentul cînd a început tipărirea zățul era stricat. Dispărea materialul urgent, iar noi înnebuneam de furie. Nu-mi amintesc ca ziarul să fi ieșit o singură dată la timp și fără cîrpei, din pricina demonilor pitiți prin ateliere. Nu s-a știut în veci ce s-a întîmplat. Explicația predominantă a fost poate cea mai puțin rău voitoare: unii veterani anchilozați n-au putut tolera regimul renovator și au uneltit cu toții, acționînd ca un mecanism perfect, pînă au izbutit să distrugă ziarul.

Álvaro a plecat trîntind ușa. Eu aveam un contract care fusese o garanție în condiții normale, dar în situații de criză se dovedea o cămașă de forță. Dornic să profit totuși de timpul pierdut, am încercat să încropesc în goana mașinii ceva care să meargă cît de cît, adunînd laolaltă niște fragmente rămase de pe urma unor încercări anterioare. Crîmpeie din *Casa*, parodii după Faulkner, așa cum apare el în toată violența stilului său în *Lumină de august*, după ploile cu păsări moarte ale lui Nathaniel Hawthorne, după povestirile polițiste de care mă săturasem căci toate semănau între ele, și după cîteva vînații care-mi mai rămăseseră din călătoria la Aracataca împreună cu mama. Le-am lăsat să curgă în voia lor în biroul meu inutil, unde nu mai era acum decît masa de scris scorojită și mașina dîndu-și sufletul, pînă am ajuns dintr-o dată la titlul definitiv: *O zi după sîmbătă*.

Încă una dintre puținele mele povestiri de care am fost mulțumit de la prima versiune.

La *El Nacional* m-a abordat un vânzător ambulant de ceasuri de mână. Niciodată nu avusesem unul, din motive evidente în anii aceia, și cel pe care mi-l oferea acum era de un lux strigător și scump. Însuși vânzătorul mi-a mărturisit că era membru al Partidului Comunist și avea sarcina să vândă ceasuri în chip de momeală pentru a pescui cotizanți.

– E ca și cum ai cumpăra revoluția în rate, mi-a spus.

I-am răspuns binevoitor:

– Cu diferența că ceasul mi-l dați imediat, iar revoluția nu.

Vânzătorului nu i-a căzut bine gluma proastă și pînă la urmă am cumpărat un ceas mai ieftin, numai ca să-i fac pe plac, și cu un sistem de rate pe care avea să le încaseze chiar el, venind în fiecare lună. A fost primul meu ceas, și atît de bun și de rezistent, că îl mai păstrez și acum, ca pe o relicvă din timpurile acelea.

Cam pe atunci s-a întors și Álvaro Mutis cu vestea că societatea lui prevăzuse un buget generos pentru cultură și că urma să apară imediat revista *Lámpara*, organul ei literar. La invitația de a colabora i-am răspuns propunînd rapid să scriu despre legenda locului numit La Sierpe¹. Mi-am zis că, dacă aș vrea s-o povestesc într-o zi, n-ar trebui s-o fac la modul retoric, ci s-o recuperez din imaginația populară așa cum era: un adevăr geografic și istoric. Adică – în sfîrșit – un mare reportaj.

– Fă cum crezi că e mai bine, mi-a spus Mutis. Dar scrie-l, căci ăsta e climatul și tonul pe care le căutăm pentru revistă.

¹ „Șarpele”.

I-am promis reportajul peste două săptămîni. Înainte de a pleca la aeroport, telefonase la biroul lui din Bogotá și a dat instrucțiuni să fiu plătit în avans. Cecul care mi-a sosit cu poșta după o săptămînă mi-a tăiat răsufierea. M-am tulburat și mai tare cînd m-am dus să-l încasez, iar casierul de la bancă s-a neliniștit văzîndu-mă cum arăt. M-au rugat să mă duc la alt birou, în care un șef exagerat de amabil m-a întrebat unde lucrez. I-am răspuns că scriam la *El Heraldo*, cum făceam de obicei, chiar dacă pe atunci nu mai era adevărat. Nimic altceva. Șeful a examinat cecul de pe masă, cu un aer de neîncredere profesională, și în cele din urmă a decretat:

– E un cec în toată regula.

Chiar în după-amiaza aceea, pe cînd mă apucam să scriu *La Sierpe*, m-au anunțat că eram chemat la bancă. M-a bătut gîndul că cecul n-avea acoperire, din vreuna dintre nenumăratele rațiuni posibile în Columbia. Abia am reușit să scap de nodul din gît cînd funcționarul de la bancă s-a scuzat, cu ritmul defectuos al vorbirii locuitorilor andini, că nu știuse de la început că jerpelitul care încasase cecul era autorul „Girafei”.

Mutis s-a întors din nou la sfîrșitul anului. Abia dacă și-a savurat prînzul, atît era de preocupat să mă ajute ca să găsesc un mijloc stabil și definitiv pentru a cîștiga mai bine fără să mă obosesc atîta. La desert, cea mai bună soluție i s-a părut să încunoștiințeze familia Cano că aș fi disponibil pentru *El Espectador*, chiar dacă doar ideea de a mă întoarce la Bogotá mă mai tulbura încă. Însă Álvaro n-avea odihnă cînd era vorba să ajute un prieten.

– Să facem așa, mi-a spus. O să-ți trimit biletul să vii cînd vrei și cum vrei, să vedem ce putem aranja.

Era prea mult ca să pot refuza, dar eram sigur că ultimul avion din viața mea fusese cel cu care am plecat din Bogotá după 9 aprilie. Pe deasupra, modestele drepturi de autor pentru romanul radiofonic și publicarea cu succes a primului capitol din *La Sierpe* în revista *Lámpara* mi-au adus și câteva texte publicitare și astfel am putut trimite familiei la Cartagena o barcă de salvare. Așa încât am rezistat încă o dată tentației de a mă muta la Bogotá.

Álvaro Cepeda, Germán și Alfonso, ca și majoritatea colegilor de cafenea de la „Japy” și de la „Roma”, mi-au elogiat *La Sierpe* când a început să se publice în *Lámpara*. Erau cu toții de acord că formula directă a reportajului fusese cea mai adecvată pentru o temă aflată la primejdioasa graniță a incredibilului. Alfonso, cu stilul său pe jumătate în glumă, pe jumătate în serios, mi-a spus atunci ceva ce n-am să uit niciodată: „Credibilitatea, dragă maestre, depinde mult de mutra pe care o faci când povestești”. Am fost pe punctul de a le dezvălui propunerile de colaborare pe care mi le-a făcut Álvaro Mutis, dar n-am îndrăznit, și astăzi știu că m-a reținut teama că le vor aproba. Álvaro a mai insistat de câteva ori, chiar și după ce mi-a făcut o rezervare la avion, iar eu am anulat-o în ultimul moment. Mi-a dat cuvîntul de onoare că nu era vorba de un demers de mîna a doua pentru *El Espectador* și nici pentru un alt post din presă scrisă sau vorbită. Singurul lui scop – a insistat pînă la sfîrșit – era să stăm de vorbă despre o serie de colaborări regulate pentru revistă și să examinăm câteva detalii tehnice referitoare la seria completă a reportajului *La Sierpe*, din care capitolul al doilea trebuia să apară în numărul următor. Se arăta convins că genul acesta de reportaje putea însemna lovitura de grație dată serbedei literaturii de moravuri în propriul teren. Dintre toate motivele

pe care mi le menționase pînă atunci, acesta a fost singurul care m-a pus pe gînduri.

Într-o marți cu ploaie lugubră mi-am dat seama că nu aş fi putut pleca şi dacă aş fi vrut, fiindcă nu mai aveam ce îmbrăca în afara cămăşilor mele de dansator. La şase după-amiaza n-am dat de nimeni la librăria „Mundo“ şi am rămas aşteptînd în poartă, cu un nod de lacrimi în gît, stîrnit de asfinţitul trist care mă pîndea. Pe trotuarul celălalt era o vitrină cu îmbrăcăminte elegantă pe care n-o văzusem niciodată, deşi se afla acolo dintotdeauna, şi, fără să-mi dau seama ce fac, am traversat strada San Blas, în bătaia ploii mărunte, şi am intrat cu pas hotărît în magazinul cel mai scump din oraş. Am cumpărat un costum sobru din stofă albastru-închis, perfect pentru spiritul oraşului Bogotá de pe atunci; două cămăşi albe cu guler tare, o cravată în dungi diagonale şi o pereche de pantofi la modă, lansaţi de actorul José Mojica înainte de a se face sînt. Nu le-am spus că plec decît lui Germán, Álvaro şi Alfonso, care mi-au aprobat hotărîrea considerînd-o chibzuită, cu condiţia să nu mă întorc prefăcut în *cachaco*.

Am sărbătorit evenimentul la „Al Treilea Bărbat“ cu grupul în plen pînă în zori, în chip de petrecere anticipată pentru ziua mea care avea să fie în curînd, căci Germán Vargas, care era paznicul calendarului sfinţilor, a anunţat că pe 6 martie aveam să împlinesc douăzeci şi şapte de ani. În toiul urărilor făcute de bunii mei prieteni, m-am simţit gata să ţin piept celor şaptezeci şi trei care-mi mai lipseau pentru a-i împlini pe primii o sută.

Directorul de la *El Espectador*, Guillermo Cano, mi-a telefonat cînd a aflat că eram în biroul lui Álvaro Mutis, patru etaje mai sus, într-o clădire nouă în care abia se mutaseră, la cinci străzi de vechiul sediu. Eu sosisem în ajun și mă pregăteam să iau masa de prînz cu un grup de prieteni de-ai lui, dar Guillermo a insistat să trec mai întîi să-l salut. Așa am și făcut. După îmbrățișările afectuoase, cum se obișnuiește în capitala bunelor maniere, și cîte-un comentariu despre știrea zilei, m-a apucat de braț și ne-am îndepărtat puțin de colegii de redacție.

– Ascultă, Gabriel – mi-a spus cu o inocență mai presus de orice bănuială – n-ai vrea să-mi faci un imens serviciu și să-mi scrii o mică notă editorială de care am nevoie ca să pot închide ediția? Mi-a arătat cu degetul mare și arătătorul așa, cam cît o jumătate de pahar, și a încheiat: Atît de mare.

Mai amuzat decît el, l-am întrebat unde puteam sta și mi-a indicat un birou gol cu o mașină de scris de pe vremuri. M-am așezat fără alte întrebări, gîndindu-mă la un subiect potrivit pentru ei și acolo am rămas, stînd pe același scaun, în fața aceluiași birou și la aceeași mașină de scris cele optsprezece luni care au urmat.

La cîteva minute de la venirea mea a ieşit din biroul de alături Eduardo Zalamea Borda, directorul-adjunct, absorbit de un teanc de hîrtii. S-a speriat cînd m-a văzut.

- Măi să fie, don Gabo! aproape a strigat, spunîndu-mi pe numele pe care mi-l inventase la Barranquilla ca prescurtare de la Gabito şi pe care-l folosea doar el. Dar de-atunci s-a generalizat în redacţie şi l-au folosit mai departe pînă şi la tipar: Gabo.

Nu-mi amintesc ce subiect avea nota pe care m-a rugat s-o fac Guillermo Cano, dar cunoşteam foarte bine de la Universitatea Naţională stilul dinastic de la *El Espectador*. Şi îndeosebi cel al secţiunii „Zi de zi” din pagina editorială, care se bucura pe drept cuvînt de prestigiu, şi m-am hotărît să-l imit, dînd dovadă de acelaşi sînge rece cu care Luisa Santiaga înfrunta demonii vitregiei. Am terminat-o într-o jumătate de ceas, am făcut cîteva corecturi de mîină şi i-am dat-o lui Guillermo Cano, care a citit-o în picioare pe deasupra ramei arcuite a ochelarilor lui de miop. Concentrarea ce i se vedea pe faţă nu părea doar a lui, ci a unei întregi dinastii de strămoşi cu părul cărunt, iniţiată de don Fidel Cano, fondatorul ziarului în 1887, continuată de fratele său, don Luis, consolidată de fiul său, don Gabriel, şi primită, ajunsă la maturitate, prin torentul de sînge al familiei, de nepotul său Guillermo care, la douăzeci şi trei de ani, preluase conducerea ziarului. Aşa cum ar fi făcut strămoşii lui, a operat cîteva mărunte îndreptări răzleţe, şi a conchis, folosind prima oară noul meu nume, practic şi simplificat:

- Foarte bine, Gabo.

În seara întoarcerii nu-mi dădusem seama că Bogotá nu avea să mai fie aceeaşi pentru mine, cîtă vreme îmi supravieţuiau amintirile. Ca multe catastrofe care se abătuseră peste ţară, ziua de 9 aprilie trecuse mai curînd în uitare

decît în istorie. Hotelul Granada fusese ras de pe fața pămîntului în parcul său centenar și în locul lui începea să se înalțe edificiul exagerat de nou al Băncii Republicii. Vechile străzi din anii noștri păreau ale nimănui fără tramvaiele luminate, iar colțul unde se săvîrșise crima istorică își pierduse măreția, în spațiile devorate de incendii.

– Acum pare într-adevăr un mare oraș, spuse uluit cineva care ne însoțea. Și ajunsese să-mi sfîșie sufletul cu cuvintele rituale: Trebuie să-i mulțumim zilei de 9 aprilie.

În schimb, n-am locuit niciodată mai bine ca în pensiunea fără nume unde m-a instalat Álvaro Mutis. O casă înfrumusețată de nenorocirea acelei zile, pe una din laturile parcului național, unde prima noapte n-am putut suporta invidia stîrnită de vecinii mei de alături care făceau dragoste de parc-ar fi fost un război fericit. A doua zi, cînd i-am văzut plecînd, nu mi-a venit să cred că erau ei: o fetiță firavă cu o rochie de orfelinat și un domn foarte în vîrstă, grizonat și înalt de doi metri, care putea prea bine să-i fie bunic. M-am gîndit că mă înșelesem, dar ei înșiși s-au grăbit să mi-o adeverească în toate nopțile următoare, cu strigătele acelea de moarte pînă în zori.

El Espectador mi-a publicat nota în pagina editorială și în spațiul cel mai bun. Mi-am petrecut dimineța prin marile magazine, cumpărînd îmbrăcăminte pe care Mutis o cerea cu accentul acela englezesc pe care și-l inventa ca să-i distreze pe vînzători. Am luat prînzul cu Gonzalo Mallarino și cu alți scriitori tineri, invitați ca să facem cunoștință. N-am mai știut nimic de Guillermo Cano pînă după trei zile, cînd m-a chemat în biroul lui Mutis.

– Ascultă, Gabo, ce-ai pățit? m-a întrebat cu o severitate prost jucată de director general. Ieri am închis ediția cu întîrziere așteptîndu-ți nota.

Am coborât în redacție ca să stau de vorbă cu el și nu știu nici astăzi cum de am continuat să scriu note fără să le semnez în toate serile, preț de mai bine de o săptămână, fără ca nimeni să-mi vorbească de angajare și nici de leafă. În șuetele din pauze redactorii mă tratau ca pe unul de-ai lor și, de fapt, așa și eram, fără să-mi închipui încă în ce măsură.

Secțiunea „Zi de zi“, veșnic fără semnătură, era deschisă din rutină de Guillermo Cano cu un articol politic. Într-o ordine stabilită de direcție, urma articolul pe o temă liberă de Gonzalo González, care mai scria și secțiunea cea mai inteligentă și populară a ziarului, „Întrebări și răspunsuri“, unde își scăpa cititorii de orice îndoială cu pseudonimul de Gog, care i se trăgea nu de la Giovanni Papini, ci chiar de la propriul nume. În continuare se publicau notele mele și, foarte rar, câte una specială a lui Eduardo Zalamea, care ocupa zilnic cel mai bun spațiu din pagina editorială – „Orașul și lumea“ – cu pseudonimul Ulise, nu de la Homer, cum obișnuia să precizeze, ci de la James Joyce.

Álvaro Mutis trebuia să plece într-o călătorie de lucru la Port-au-Prince și m-a invitat să-l însoțesc. Haiti era pe atunci țara visurilor mele, după ce citisem *Împărăția acestei lumi* de Alejo Carpentier. Încă nu îi dădusem răspunsul pe 18 februarie, când am scris o notă despre regina-mamă din Anglia, pierdută în singurătatea imensului palat Buckingham. Mi-a atras atenția faptul că au publicat-o pe primul loc din „Zi de zi“ și că fusese elogiată în birourile redacției. În seara aceea, într-o petrecere restrânsă acasă la redactorul-șef, José Salgar, Eduardo Zalamea a făcut un comentariu încă și mai entuziast. Un indiscret binevoitor mi-a spus mai târziu că această opinie înlăturase și ultimele reticențe pentru ca direcția să-mi facă oferta oficială de angajare.

A doua zi, foarte devreme, mi-a telefonat de la biroul său Álvaro Mutis, să-mi dea vestea proastă că se anulasă călătoria în Haiti. Nu mi-a spus însă că luase această hotărîre în urma unei discuții întîmplătoare cu Guillermo Cano, în care acesta l-a rugat din suflet să nu mă ia și pe mine la Port-au-Prince. Álvaro, care nu cunoștea nici el Haiti, a vrut să afle motivul.

- Păi cînd o să-l cunoști ai să înțelegi că asta-i tocmai ce i-ar plăcea lui Gabo cel mai mult de pe lume, i-a spus Guillermo, și a încheiat cu dibăcie magistrală: Dacă Gabo pleacă în Haiti n-o să se mai întoarcă niciodată.

Álvaro a înțeles, a anulat călătoria și mi-a explicat că era o hotărîre a companiei lui. Așa încît n-am cunoscut în veci Port-au-Prince, dar n-am știut motivul real pînă cu foarte puțini ani în urmă, cînd Álvaro mi l-a dezvăluit într-una din interminabilele noastre memorări de bunicu. Guillermo, la rîndul lui, îndată ce m-a legat printr-un contract de ziar, m-a îndemnat ani de-a rîndul să mă gîndesc la marele reportaj despre Haiti, dar nu m-am putut duce niciodată acolo și nici nu i-am spus din ce cauză.

Nu mi-ar fi trecut niciodată prin cap că mi s-ar putea împlini visul de a ajunge redactor la *El Espectador*. Înțelegeam să-mi publice povestirile, fiindcă în Columbia sînt un gen puțin cultivat, dar să scriu zilnic la un ziar de seară era o provocare cu totul deosebită pentru cineva nu prea versat în gazetăria de șoc. Cu o vechime de cincizeci de ani, lucrat într-o casă străină și cu mașinile de care nu mai avea nevoie *El Tiempo* – ziar bogat, puternic și prepotent – *El Espectador* era un modest cotidian de seară de șaisprezece pagini înghesuite, dar cele cinci mii de exemplare ale sale, prost numărate, erau smulse de la vînzătorii de ziare de pe stradă aproape în poarta tipografiei și erau citite într-o

jumătate de oră în cafenelele întunecoase din orașul vechi. Eduardo Zalamea Borda în persoană declarase la BBC, la Londra, că era ziarul cel mai bun din lume. Dar lucrul cel mai stimulat n-a fost declarația în sine, ci faptul că aproape toți cei care lucrau la ziar și mulți dintre cei care îl citeau erau încredințați că era adevărat.

Trebuie să mărturisesc că mi-a sărit inima din loc a doua zi după anularea călătoriei în Haiti, când Luis Gabriel Cano, administratorul general, m-a convocat la el în birou. Întrevederea, cu tot protocolul de rigoare, n-a durat nici cinci minute. Luis Gabriel avea o reputație de om închis, generos ca prieten și zgârcit ca bun administrator, dar mi s-a părut, și atunci, ca și întotdeauna, foarte pragmatic și cordial. Propunerea lui în termeni solemni a fost să rămân la ziar ca redactor de rubrică, pentru a scrie articole de informare generală, note critice și tot ce ar fi necesar în nebunia de ultimă oră, cu un salariu lunar de nouă sute de pesos. Mi s-a tăiat răsuflarea. Când mi-am venit în fire l-am mai întrebat o dată cât și mi-a repetat silabisind: nouă sute. Am fost atît de impresionat, că după cîteva luni, vorbind despre asta la o petrecere, dragul meu Luis Gabriel mi-a dezvăluit că îmi interpretase surpriza ca un gest de refuz. Don Gabriel risipise și ultima îndoială, exprimîndu-și o teamă bine întemeiată: „E atît de slăbuț și de palid, că ne poate muri aici la birou“. Și așa am intrat ca redactor în schemă la *El Espectador*, unde am consumat cea mai mare cantitate de hîrtie din viața mea în mai puțin de doi ani.

A fost o împlinire fericită. Ființa cea mai temută de la ziar era don Gabriel Cano, patriarhul, care s-a transformat din proprie voință în inchișitorul implacabil al redacției. Citea cu lupa sa milimetrică pînă și virgula la care nici nu te așteptai din ediția zilnică, semnala cu cerneală roșie

stîngăciile fiecărui articol și afișa pe o tablă tăieturile cu materialele incriminate de comentariile lui nimicitoare. Tabla s-a impus din prima zi drept „Zidul Infamiei” și nu-mi amintesc un singur redactor care să fi scăpat de condeiul său sîngeros.

Promovarea spectaculoasă a lui Guillermo Cano ca director la *El Espectador*, la douăzeci și trei de ani, nu părea să fie rodul prematur al meritelor sale personale, ci mai curînd împlinirea unui destin care-i fusese scris încă dinainte de a se naște. Din pricina aceasta cea dintîi surpriză a mea a fost să constat că era efectiv directorul, cînd mulți credeam, văzînd lucrurile din afară, că nu era altceva decît un fiu ascultător. Cel mai mult m-a impresionat rapiditatea cu care recunoștea știrea cea mai importantă.

Uneori trebuia să-i înfrunte pe toți, chiar fără prea multe argumente, pînă cînd reușea să-i convingă de adevărul lui. Pe vremea aceea jurnalismul nu se predă la universitate, ci se învăța din viața de zi cu zi, respirînd cerneala de tipar, iar *El Espectador* avea maștrii cei mai buni și cu suflet mare, dar și foarte severi. Guillermo Cano începuse ucenicia acolo, cu note despre coride, care erau atît de critice și de erudite, încît vocația lui predominantă nu părea de ziarist, ci de toreador. Experiența cea mai dură a vieții lui trebuie să fi fost aceea de a se vedea promovat peste noapte, fără trepte intermediare, de la student debutant la maestrul cel mare. Nimeni dintre cei care nu-l cunoșteau de aproape nu i-ar fi putut bănuî, dincolo de manierele lui delicate și puțin evazive, teribila forță de caracter. Cu aceeași pasiune s-a aruncat în lupte primejdioase și uriașe, fără a se opri niciodată, însuflețit de certitudinea că pînă și în spatele cauzelor celor mai nobile moartea poate sta la pîndă.

N-am mai cunoscut pe nimeni atît de refractar la viața socială, de potrivnic onorurilor personale, de nepăsător față de laudele puterii. Avea puțini prieteni, dar foarte buni, și eu am simțit din prima zi că sînt unul dintre ei. Poate a contribuit la aceasta faptul că eram printre cei mai tineri într-o redacție de veterani unși cu toate alifiile, ceea ce a creat între noi doi un sentiment de complicitate care n-a pierit niciodată. Capacitatea lui de a valora prietenia mai presus de divergențele noastre a fost într-adevăr exemplară. Discrepanțele noastre politice erau foarte profunde și s-au accentuat pe măsură ce lumea se dezmina, dar am știut veșnic să găsim un teritoriu comun unde să luptăm mai departe împreună pentru cauzele care ni se păreau drepte.

Sala redacției era imensă, cu birouri pe ambele laturi, iar atmosfera care domnea era dominată de bună dispoziție și umor aspru. Se afla acolo Darío Bautista, un soi ciudat de contra-ministru de finanțe, care de la primul cîntat al cocoșilor se apuca să le facă dimineața amară înalților funcționari, cu previziunile sale despre un viitor sinistru, care se adevereau aproape întotdeauna. Mai era redactorul juridic, Felipe González Toledo, un reporter din naștere care adesea o lua înaintea anchetei oficiale în arta de a descurca ițele și a lămuri o crimă. Guillermo Lanao, care se ocupa de mai multe ministere, a păstrat secretul de a rămîne veșnic copil pînă la cea mai fragedă bătrînețe. Rogelio Echeverría, unul dintre marii poeți, răspundea de ediția de dimineață și nu l-am văzut niciodată la lumina zilei. Vărul meu, Gonzalo González, cu un picior în ghips din cauza unui meci de fotbal care s-a terminat prost, trebuia să cerceteze întruna, mai cu seamă pentru a răspunde la întrebări, și pînă la urmă a devenit specialist în toate. Deși la facultate fusese un fotbalist de mare clasă, avea o încredere

infinită în abordarea teoretică în orice privință, mai presus de experiență. Ne-a făcut o demonstrație strălucită în acest sens la campionatul de popice al ziariștilor, când s-a apucat să studieze dintr-un manual legile fizice ale jocului, în loc să se antreneze ca noi pînă în zori, și a fost campionul anului.

Cu asemenea personal, sala redacției era o eternă recreație conformîndu-se mereu devizei lui Darío Bautista sau Felipe González Toledo: „Cel care se supără dă de dracu”. Toți ne cunoșteam unii altora subiectele despre care scriam și ne ajutam pînă unde eram rugați sau pînă unde puteam. Conlucrarea era atît de strînsă, că aproape se poate spune că scriam cu voce tare. De la singurul birou pus de-a latul în fundul sălii conducea José Salgar, care obișnuia să se plimbe prin redacție, informînd și informîndu-se despre toate, pe cînd se relaxa cu terapia lui de jongler.

Cred că după-amiaza cînd Guillermo Cano m-a dus pe la toate mesele, de-a lungul sălii, să mă prezinte colegilor a fost proba de foc pentru timiditatea mea de neînvîns. Mi-a pierit graiul și mi-au tremurat genunchii atunci cînd Darío Bautista răcni, fără să se uite la nimeni, cu vocea-i bubuitoare de temut:

– A sosit geniul!

Nu mi s-a năzărit nimic altceva decît să fac o întoarcere teatrală cu brațele întinse și să le spun din tot sufletul replica cea mai lipsită de duh:

– La dispoziția dumneavoastră.

Îmi răsună parcă și acum în urechi fluierăturile în glumă care s-au auzit în toată sala, dar simt și alinarea îmbrățișărilor și a cuvintelor calde cu care mi-a urat fiecare bun-venit. Din momentul acela am fost acceptat în comunitatea aceea de tigri mărinimoși, cu o prietenie și un spirit de echipă ce n-au dispărut în veci. Îi solicitam redactorului

corespunzător oricărei informație necesară pentru vreo notă, cât de mică ar fi fost, și întotdeauna o aveam la timp.

Guillermo Cano mi-a dat prima mare lecție despre cum se face un reportaj, fiind de față redacția în plen, într-o după-amiază când s-a dezlănțuit asupra orașului o ploaie torențială care l-a ținut într-o stare de diluviu universal timp de trei ceasuri, fără oprire. Puhoiul apelor revărsate pe bulevardul Jiménez de Quesada de pe coasta dealurilor a măturat tot ce-i ieșea în cale, lăsând în urmă o priveriște de cataclism. Automobilele de toate felurile și transportul public au rămas paralizate acolo unde au fost surprinse de dezastru și mii de trecători s-au refugiat îmbrîncindu-se în clădirile inundate pînă n'a mai încăput nici un om. Noi, redactorii de la ziar, surprinși de potop în momentul închiderii ediției, priveam de la ferestrele mari tristul spectacol fără să știm ce să facem, cu mîinile în buzunare, ca niște copii pedepsiți. Dintr-o dată, Guillermo Cano păru că se trezește dintr-un somn adînc, se întoarse către redacția siderată și strigă:

– Iată evenimentul zilei!

A fost un ordin nerostit, dar care s-a executat la moment. Ne-am repezit toți redactorii la posturile noastre de luptă, să facem rost prin telefon de datele fragmentare pe care ni le cerea José Salgar pentru a scrie pe bucăți și toți împreună reportajul despre potopul secolului. Ambulanțele și mașinile poliției chemate pentru cazuri de urgență au rămas imobilizate de vehiculele paralizate în mijlocul străzilor. Prin case conductele se înfundaseră și n-a fost de-ajuns întregul efectiv de pompieri pentru a face față urgențelor. A fost nevoie să fie evacuate cu forța cartiere întregi, din cauza ruperii unui baraj din oraș. În alte cartiere canalizarea s-a stricat de tot. Trotuarele erau înțesate de bătrîni invalizi,

de bolnavi și de copii sufocați. În toiul haosului, cinci proprietari de bărci cu motor pentru pescuit au organizat la sfârșit de săptămână un campionat pe bulevardul Caracas, cel mai aglomerat din oraș. José Salgar ne repartiza aceste date culese la moment nouă, redactorilor, care le prelucram pentru ediția specială improvizată din mers. Fotografii, cu apa încă șiroind pe impermeabile, developau clișeele în mare viteză. Cu puțin înainte de cinci, Guillermo Cano a scris sinteza magistrală a celei mai dramatice ploi torențiale care s-a abătut asupra orașului. Când în sfârșit s-a oprit, ediția improvizată a ziarului *El Espectador* a circulat ca în fiecare zi, doar cu o oră întârziere.

La început, relația mea cu José Salgar a fost mai dificilă decât oricare alta, dar mereu creativă. Cred că el avea o problemă oarecum invers decât a mea: veșnic își îndemna reporterii să facă imposibilul, în vreme ce eu abia așteptam să mă pună în temă. Dar celelalte angajamente pe care le aveam la ziar îmi luau tot timpul și nu-mi rămâneau decât duminicile libere. Mi se pare că Salgar a văzut în mine un reporter, pe când ceilalți mă considerau potrivit pentru comentariile editoriale, cronicile cinematografice și subiectele culturale, fiindcă fusesem întotdeauna remarcat ca povestitor. Însă de când mă întorsesem pe coastă visul meu era să fiu reporter și știam că Salgar este maestrul cel mai bun, dar îmi închidea ușile poate cu speranța că aveam să le forțez pentru a intra. Lucram foarte bine, într-o atmosferă cordială și dinamică și, ori de câte ori îi dădeam un material, scris după cum stabilisem cu Guillermo Cano sau chiar cu Eduardo Zalamea, el îl aproba fără rezerve, dar nu mă scutea de ritual. Făcea gestul anevoios de a scoate dopul unei sticle opintindu-se și-mi spunea mai în serios decât părea s-o creadă el însuși:

– Sucește-i gîtul lebedei!¹

Totuși, niciodată n-a fost agresiv. Dimpotrivă: era un om cordial, călit în focul acțiunii, care urcase corect scara profesională, de la treapta cea mai de jos, cînd la paisprezece ani împărțea cafea celor din atelier, pînă la cea de sus, ajungînd redactorul-șef cu cea mai mare autoritate profesională din Columbia. Cred că el nu-mi putea ierta că mă risipeam în jonglerii lirice, într-o țară unde era nevoie de atîția reporteri de șoc. În schimb, eu credeam că nici un gen de presă nu este mai potrivit decît reportajul pentru a reda viața de zi cu zi. Astăzi însă știu că încăpățînarea cu care amîndoi încercam să facem reportaje a fost stimulentele cel mai puternic pentru a-mi împlini visul aprig de a ajunge reporter.

Ocazia mi s-a ivit pe 9 iunie 1954, la unsprezece și douăzeci dimineța, cînd mă întorceam de la închisoarea Modelo din Bogotá, unde vizitasem un prieten. Trupe înarmate ca de război țineau la distanță o mulțime de studenți pe strada Séptima, la două străzi de colțul în care, cu șase ani înainte, fusese asasinat Jorge Eliécer Gaitán. Era un miting de protest pentru moartea, în urmă cu o zi, a unui student răpus de gloanțele batalionului Colombia, antrenat pentru războiul din Coreea, și prima ciocnire în plină stradă între civili și forțele armate guvernamentale. De unde mă aflam eu nu se auzeau decît strigătele studenților care încercau să meargă mai departe, pînă la palatul prezidențial, și ale militarilor care îi împiedicau. În iureșul mulțimii n-am apucat să înțeleg ce-și strigau, dar tensiunea se simțea în atmosferă. Pe neașteptate, fără nici o averti-

¹ Vers dintr-un poem al poetului mexican modernist Enrique Gonzáles Martínez, aluzie la celebrul vers al lui Verlaine: „Prends l'éloquence et tords-lui son cou!” („Prinde elocința și sucește-i gîtul!”). Lebedă este aici simbolul poeziei retorice.

zare, s-a auzit o rafală de mitralieră și apoi alte două, una după alta. Mai mulți studenți și câțiva trecători au fost omorâți pe loc. Supraviețuitorii care au încercat să-i ducă pe răniți la spital au fost împiedicați, fiind loviți cu patul puștii. Trupa a evacuat sectorul și a blocat străzile. Într-o străfulgerare, am retrăit toată oroarea de la 9 aprilie, la aceeași oră și în același loc.

Am urcat aproape în fugă cele trei străzi în pantă spre clădirea unde își avea sediul *El Espectador* și am găsit redacția pe picior de război. Am povestit cu un nod în gât ce apucasem să văd la locul masacrului, dar unul dintre reporteri scria deja, folosind ceea ce prinsese din zbor, prima cronică despre identitatea celor nouă studenți omorâți și despre starea răniților din spitale. Eram convins că-mi vor cere să le povestesc atacul, fiind singurul care l-am văzut, dar Guillermo Cano și José Salgar se înțeleseseră deja că trebuia să fie o informare colectivă la care să-și aducă fiecare contribuția. Redactorul responsabil, Felipe González Toledo, va unifica totul la sfârșit.

– Stai liniștit, mi-a spus Felipe, îngrijorat din pricina dezamăgirii mele. Lumea știe că aici toți lucrăm împreună la orice material.

La rîndul lui, Ulise m-a consolât cu ideea că nota editorială pe care eu trebuia s-o scriu putea fi lucrul cel mai important, fiind vorba de o problemă de ordine publică extrem de gravă. A avut dreptate, dar a fost o notă atît de delicată și care angaja într-o măsură atît de mare politica ziarului, încît a fost redactată în comun la nivelul cel mai înalt al conducerii. Cred că a fost o lecție judicioasă pentru toți, dar mie mi s-a părut descurajatoare. Acela a fost sfârșitul lunii de miere între guvernul militar și presa liberală. Începuse cu opt luni înainte, o dată cu preluarea puterii de

către generalul Rojas Pinilla, care a permis țării să-și tragă sufletul după baia de sînge provocată de două guverne conservatoare succesive, și a durat pînă în ziua aceea. Pentru mine a fost și o probă de foc în privința visurilor mele de reporter începător.

Puțin mai târziu s-a publicat fotografia cadavrului unui copil nerevendicat de nimeni, pe care nu îl putuseră identifica la Institutul Medico-legal, și mi s-a părut la fel cu cea a altui copil dispărut, apărută cu cîteva zile în urmă. Le-am arătat pe amîndouă șefului secțiunii juridice, Felipe González Toledo, iar el a telefonat mamei copilului care nu fusese încă găsit. A fost o experiență de neuitat. Mama ne aștepta, pe Felipe și pe mine, în vestibulul Institutului. Mi s-a părut atît de sărmană și de neajutorată, că m-am străduit să doresc din toată inima să nu fie cadavrul copilului ei. În lungul subsol glacial, iluminate puternic, se aflau cam douăzeci de mese cu cadavre ca niște gorgane de piatră sub cearșafurile murdare. L-am urmat toți trei pe gardianul impasibil pînă la penultima masă din fund. De sub cearșaf ieșeau tălpile unor ghetuțe amărîte, cu placheurile foarte tocite. Femeia le-a recunoscut, s-a albit la față, dar s-a stăpînit cu o ultimă efortare pînă cînd gardianul a tras cearșaful, cu o mișcare de toreador. Trupul unui băiat de vreo nouă ani, cu ochii deschiși și uimiți, era îmbrăcat cu aceleași haine prăpădite cu care fusese găsit mort cu cîteva zile în urmă, într-un șanț de pe drum. Mama scoase un răcnet și se prăbuși pe pardoseală. Felipe o ridică, o făcu să-și vină în fire șoptindu-i cuvinte de îmbărbătare, pe cînd eu mă întrebam dacă toate acestea meritau pentru a-mi face profesia la care visam. Eduardo Zalamea mi-a adevărit că nu. Și el credea că cronica neagră, atît de citită, era o specialitate dificilă, care cerea un

fel de a fi cu totul special și o inimă rezistentă la orice. N-am mai încercat niciodată s-o cultiv.

Altă realitate, cu totul diferită, m-a obligat să devin critic de film. Nu-mi trecuse niciodată prin cap că aş putea ajunge așa ceva, dar la Teatrul Olympia al lui don Antonio Daconte, la Aracataca, și apoi la școala ambulantă a lui Álvaro Cepeda, întrezărisem elementele de bază pentru a scrie articole de orientare cinematografică, întemeiate pe un criteriu mai util decât cel obișnuit pînă atunci în Columbia. Ernesto Volkening, un mare scriitor și critic literar german, stabilit în Bogotá din timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, transmitea de la „Radio Nacional” un comentariu despre filmele în premieră, dar se limita la un auditoriu de specialiști. Mai erau și alți comentatori excelenți, dar ocazionali în jurul librarului catalan Luis Vicens, refugiat la Bogotá în urma războiului civil spaniol. El a fost fondatorul primului cineclub, în complicitate cu pictorul Enrique Grau și cu criticul Hernando Salcedo și prin strădania ziaristei Gloria Valencia de Castaño Castillo care a și obținut prima acreditare. Exista în țară un public uriaș amator de mari filme de acțiune și de drame lacrimogene, dar cinematograful de calitate îi interesa doar pe amatorii cultivați, iar proprietarii sălilor de cinematograf erau tot mai puțin dispuși să riște dînd filme care țineau afișul numai trei zile. A cîștiga un public nou din mulțimea aceea fără chip impunea o pedagogie dificilă, dar posibilă, pentru a promova o clientelă capabilă să poată aprecia filmele de calitate și pentru a-i ajuta pe proprietarii de săli care doreau să le finanțeze, însă nu aveau mijloacele necesare. Cel mai mare inconvenient era că aceștia amenințau presa că își retrag anunțurile cinematografice – care aduceau un venit substanțial ziarelor – în chip de represalii pentru critica

defavorabilă. *El Espectador* a fost primul care și-a asumat acest risc și mi-a încredințat sarcina de a comenta premierele săptămânii, mai mult sub formă de ghid pentru iubitorii de film decît de etalare solemnă a unor opinii. O precauție luată de comun acord a fost să nu-mi folosesc niciodată legitimația de presă, spre a dovedi că intram la film cum-părîndu-mi bilet.

Primele articole i-au liniștit pe proprietarii sălilor, deoarece comentau filme ce constituiau o mostră valoroasă din cinematografia franceză. Printre acestea *Puccini*, o amplă trecere în revistă a vieții marelui compozitor, *Culmi aurite*, care povestea cu măiestrie istoria cîntăreței Grace Moore, și *Sărbătoarea Enriquetei*, o comedie plăcută a lui Jean Dellanoi. Distribuitorii de filme înteîlniți la ieșirea de la cinematografe se arătau mulțumiți de articolele mele critice. În schimb, cînd a aflat de îndrăzneala mea, Álvaro Cepeda m-a trezit la șase dimineața, telefonîndu-mi de la Barranquilla:

– Cum de-ți trece prin cap să faci critică de film fără să-mi ceri voie, la naiba! mi-a strigat, prăpădindu-se de rîs. După cît ești de prost în materie de cinema!

A devenit, firește, ajutorul meu permanent, chiar dacă n-a fost niciodată de acord cu ideea că nu era vorba de a crea școală, ci de a orienta un public fără formație universitară. Nici luna de miere cu distribuitorii de filme n-a fost atît de dulce cum ne gîndeam la început. Cînd ne-am confruntat cu cinematograful pur și simplu comercial, pînă și cei mai înțeleghători s-au plîns de duritatea comentariilor noastre. Eduardo Zalamea și Guillermo Cano au avut suficientă abilitate pentru a-i duce cu vorba la telefon, pînă la sfîrșitul lui aprilie, cînd unul dintre distribuitori cu pretenții de lider ne-a acuzat într-o scrisoare deschisă că intimidăm publicul pentru a-i prejudicia interesele. Mi s-a

părut că punctul nevralgic al problemei era că autorul scrisorii nu cunoștea sensul cuvântului „a intimida“, însă m-am simțit aproape înfrînt, căci n-am crezut cu puțință ca în criza de creștere în care se afla ziarul don Gabriel Cano să renunțe la anunțurile de filme din pură plăcere estetică. În aceeași zi în care s-a primit scrisoarea, și-a convocat fiii și pe Ulise pentru o ședință urgentă, iar eu am fost sigur că secțiunea era deja moartă și îngropată. Totuși, trecînd prin dreptul biroului meu după ședință, don Gabriel mi-a spus, fără să precizeze la ce se referă și cu o maliție de bunic:

– Stai liniștit, tizule!

A doua zi a apărut în „Zi de zi“ răspunsul dat distribuitorului, scris de Guillermo Cano într-un stil deliberat doctoral, al cărui final spunea totul: „Nu se intimidează publicul și nici pe departe nu se prejudiciază interesele nimănui publicînd în presă o critică de film serioasă și responsabilă, care tinde să se apropie puțin de cea din alte țări și să distrugă vechile și dăunătoare formule de elogiare, peste măsură și fără deosebire, și a părților bune, și a celor rele“. N-a fost singura scrisoare și nici singurul nostru răspuns. Angajații sălilor de cinematograf ne abordau cu reclamații acide și primeam scrisori contradictorii de la cititori descumpăniți. Însă totul a fost zadarnic: coloana a supraviețuit pînă cînd critica de film a încetat să mai fie ocazională în Columbia și a devenit obișnuită în presa scrisă și la radio.

Începînd de atunci, în mai puțin de doi ani am publicat șaptezeci și cinci de cronici de film, la care ar trebui adăugate și orele petrecute pentru a vedea filmele. Pe lîngă vreo șase sute de note editoriale, o știre, semnată sau nu, tot la trei zile, și cel puțin optzeci de reportaje, fie iscălite, fie anonime. Colaborările mele literare s-au publicat de atunci în suplimentul „Magazin Duminical“ al aceluiași ziar, printre

acestea mai multe povestiri și seria completă a reportajului *La Sierpe*, care a încetat să mai apară în revista *Lámpara* din pricina unor disensiuni în redacție.

A fost cea dintâi perioadă de prosperitate din viața mea, dar n-am avut timp să mă bucur de ea. Apartamentul pe care îl închiriasem, mobilat și cu serviciu de spălătorie, nu era decât un dormitor cu baie, telefon și micul dejun la pat, și cu o fereastră mare spre burnița eternă a celui mai trist oraș de pe lume. L-am folosit numai ca să dorm de la trei în zori, după un ceas de lectură, pînă se transmiteau buletinele de știri ale dimineții la radio, spre a fi la curent cu noutățile zilei.

N-am încetat să mă gîndesc cu anumita neliniște că, pentru prima oară, aveam un loc stabil și doar al meu unde puteam trăi, fără să am însă timp s-o și conștientizez. Eram atît de ocupat să-mi clădesc noua mea viață, încît singura cheltuială importantă era barca de salvare pe care o trimiteam cu punctualitate familiei, la sfîrșitul fiecărei luni. Numai astăzi realizez că abia dacă am avut vreme să-mi văd de viața mea particulară. Poate pentru că în sinea mea mai păstram încă ideea mamelor din Caraibe că fetele din Bogotá se dăruiau fără dragoste bărbaților de pe coastă numai spre a-și vedea împlinit visul de a trăi avînd marea în față. Totuși, în prima mea garsonieră din Bogotá m-am descurcat fără nici un risc, de cînd l-am întrebat pe portar dacă erau permise vizitele prietenelor de noapte, iar el mi-a răspuns cu chibzuință:

– Sînt interzise, domnule, dar eu n-am ochi pentru ceea ce nu trebuie să văd.

La sfîrșitul lui iulie, José Salgar se înființă pe neașteptate în dreptul biroului meu, pe cînd scriam o notă editorială, și mă privi lung, fără un cuvînt. M-am întrerupt în mijlocul unei fraze și l-am întrebat, intrigat:

– Care-i treaba?

El nici măcar n-a clipit, jucându-se cu creionul lui colorat și cu un zîmbet diabolic a cărui intenție era din cale-afară de limpede. Mi-a explicat, fără ca eu să-l fi întrebat, că nu-mi autorizase reportajul cu masacrul studenților de pe strada Séptima fiindcă era o sarcină prea grea pentru un începător. Mi-a oferit în schimb, pe socoteala și pe riscul lui, acreditarea de reporter, într-un mod direct, dar fără cea mai mică intenție de a mă provoca, dacă eram în stare să accept o propunere categorică din partea lui:

– De ce nu te duci la Medellín ca să ne povestești ce naiba s-a întîmplat acolo?

N-a fost ușor să-l înțeleg, căci îmi vorbea de ceva care se întîmplase cu mai bine de două săptămîni în urmă, și asta te putea face să crezi că subiectul se învechise fără drept de apel. În dimineța zilei de 12 iulie se produsese o alunecare de teren în La Media Luna, un loc abrupt la nord de Medellín, dar scandalul iscat în presă, haosul oficial și panica sinistraților au dat naștere unor încurcături administrative și umanitare ce ascundeau realitatea. Salgar nu-mi cerea să încerc să lămuresc în măsura posibilului ce se întîmplase, ci mi-a ordonat de-a dreptul să reconstitui întregul adevăr la fața locului, nimic altceva decît adevărul, în cel mai scurt timp. Totuși, ceva în felul în care mi-a spus-o m-a făcut să cred că, în sfîrșit, îmi dădea frîu liber.

Pînă atunci, tot ce se știa despre Medellín era că acolo murise Carlos Gardel, carbonizat într-o catastrofă aeriană. Mie mi-era cunoscut că pe meleagurile acelea erau scriitori și poeți de seamă și că acolo se afla colegiul de la Presentación, unde Mercedes Barcha intrase în acel an. Însărcinat cu o misiune atît de delirantă, nu mi se mai părea deloc ireal să reconstitui pas cu pas hecatomba unui munte. Am

aterizat deci la Medellín la unsprezece dimineța, pe o furtună atât de îngrozitoare, încît am ajuns să cred că sînt ultima victimă a catastrofei.

Mi-am lăsat la Hotelul Nutibara valiza cu îmbrăcăminte pe două zile și o cravată pentru vreo situație de urgență și am ieșit în stradă, într-un oraș idilic, al cărui cer era încă întunecat de ravagiile furtunii. Álvaro Mutis, care mă însoțise la aeroport pentru a mă ajuta să-mi înfrîng frica de avion, îmi dăduse relații despre oamenii sus-puși din oraș. Însă adevărul tulburător era că n-aveam nici o idee de unde să încep. Am mers la întîmplare pe străzile luminoase, scăldate în pulberea de aur a unui soare splendid după furtună, și după vreo oră am fost nevoit să mă refugiez în primul magazin pentru că începuse să plouă cu soare. Am început atunci să simt în piept primele zvîcniri de panică. M-am străduit să le țin în frîu cu formula magică a bunicului în toiul luptei, dar teama de teamă m-a făcut pînă la urmă să fiu cu moralul la pămînt. Mi-am dat seama că nu voi fi în veci în stare să-mi îndeplinesc misiunea și că nu avusesem curajul s-o recunosc. Am înțeles că singurul lucru chibzuit era să-i scriu lui Guillermo Cano o scrisoare de mulțumire și să mă întorc la Barranquilla, la starea de grație în care mă aflu acum șase luni.

Cu ușurarea imensă de a fi ieșit din infern am luat un taxi ca să mă întorc la hotel. Buletinul de știri de la prînz a dat un lung comentariu pe două voci, de parcă alunecarea de teren s-ar fi produs ieri. Șoferul s-a răcorit în gura mare, acuzînd guvernul de neglijență și de proasta gestionare a ajutoarelor pentru sinistrați și m-am simțit oarecum vinovat de furia lui îndreptățită. Însă chiar atunci ploaia a stat și aerul a devenit diafan și înmiresmat, căci florile din parcul

Berrío își deschiseseră brusc petalele. Pe neașteptate, nu știu de ce, am simțit străfulgerarea nebuniei.

– Iată ce-o să facem, i-am spus șoferului. Înainte de a merge la hotel, du-mă la locul unde s-a surpat terenul.

– Dar nu-i nimic de văzut acolo, mi-a răspuns el. Numai lumânările aprinse și crucile pentru morții pe care nu i-au putut scoate.

Am aflat atunci că atât victimele cât și supraviețuitorii proveneau din diferite cartiere ale orașului și că aceștia din urmă veniseră în mare număr pentru a-i salva pe cei căzuți la prima surpare. Tragedia cea mare a avut loc atunci când curioșii s-au îngrămădit în locul acela și cealaltă parte a muntelui s-a surpat peste ei într-o avalanșă pustiitoare. Așa încât singurii care au putut povesti cele întâmplate au fost puținii care au reușit să scape de alunecările succesive, locuind în celălalt capăt al orașului.

– Înțeleg, i-am spus șoferului, încercând să-mi stăpînesc tremurul vocii. Du-mă unde sînt supraviețuitorii!

A întors în mijlocul străzii și a pornit în mare goană în sensul opus. Tăcerea lui se datora cu siguranță nu numai vitezei cu care mergea acum, ci și speranței de a mă convinge că avea dreptate.

Șirul evenimentelor începea cu doi copii, de opt și unsprezece ani, care plecaseră de acasă marți, 12 iunie, la șapte dimineța, să taie lemne. Se îndepărtaseră cam o sută de metri cînd au auzit vuietul avalanșei și au văzut pietrele năvălind peste ei pe coasta dealului. Au reușit cu mare greutate să scape. Acasă rămăseseră în voia avalanșei cele trei surori mai mici cu mama și cu un frățior nou-născut. Singurii supraviețuitori au fost cei doi băieți care tocmai ieșiseră din casă și tatăl copiilor, care plecase devreme, la zece kilometri distanță, unde lucra ca năsipar.

Era un loc golaș și neprimitor, la marginea șoselei de la Medellín la Rionegro, care la opt dimineața nu mai avea alți locuitori în afara victimelor. Posturile de radio difuzară știrea exagerînd-o cu atîtea detalii sîngeroase și țipete de ajutor, încît primii voluntari au ajuns înaintea pompierilor. La prînz s-au mai produs două surpări fără victime, care au sporit starea de încordare generală, iar un post local s-a instalat chiar acolo pentru a transmite în direct de la locul dezastrului. La ora aceea se strînseseră aproape toți locuitorii din satele și din cartierele vecine, la care se adăugau curioșii din întregul oraș veniți datorită apelurilor de la radio și pasagerii care se dădeau jos din autobuzele interurbane, mai mult încurcînd decît fiind de folos. Pe lîngă puținele trupuri care mai rămăseseră din cursul dimineții, mai erau încă trei sute de la surpările succesive. Pe înserat, peste două mii de voluntari continuau să dea un ajutor neorganizat supraviețuitorilor. Nu mai rămăsese nici un loc unde să poți respira. La șase, cînd mulțimea devenise compactă și haotică, s-a produs altă avalanșă devastatoare de șase sute de metri cubi de pămînt, cu un vuiet asurzitor, care a provocat tot atîtea victime cîte ar fi fost în parcul Berrío din Medellín. O catastrofă atît de rapidă, că doctorul Javier Mora, reprezentantul Lucrărilor Publice ale municipiului, a găsit printre dărîmături cadavrul unui iepure care n-a apucat să fugă.

După două săptămîni, cînd am ajuns acolo, numai șaptezeci și patru de cadavre fuseseră scoase și numeroși supraviețuitori erau la adăpost. Majoritatea n-au fost victime ale surpărilor de teren, ci ale imprudenței și solidarității haotice. Întocmai ca la cutremure, n-a fost posibil să se calculeze numărul persoanelor cu probleme care au profitat de ocazie ca să dispară fără urmă, pentru a scăpa de datorii

sau pentru a-și schimba nevasta. Totuși, norocul a avut și el un rol, căci o investigație ulterioară a demonstrat că încă din prima zi, pe cînd încercau să-i salveze pe cei îngropați de surpare, a fost pe punctul să se desprindă o masă de stînci ce ar fi stîrnit altă avalanșă, de cincizeci de mii de metri cubi. După mai bine de cincisprezece zile, cu ajutorul supraviețuitorilor care și-au venit în fire, am putut reconstitui istoria cum n-ar fi fost cu puțință s-o fac la momentul respectiv din pricina vitregiilor și a dezordinii vieții mele.

Sarcina mea s-a limitat la a scoate la suprafață adevărul pierdut într-un hățiș de supoziții care se băteau cap în cap și la a reclădi drama omenească în ordinea în care s-a petrecut și în afara oricărui calcul politic ori sentimental. Álvaro Mutis îmi arătase drumul cel bun, sfătuindu-mă s-o caut pe publicista Cecilia Warren, care mi-a clasificat datele cu care m-am întors de la locul dezastrului. Reportajul s-a publicat în trei părți și a avut cel puțin meritul de a deștepta, cu o întârziere de două săptămîni, interesul pentru un eveniment uitat și de a pune ordine în haosul tragediei.

Însă amintirea mea cea mai frumoasă din zilele acelea nu e ceea ce-am făcut, ci ceea ce fusesem pe punctul să fac, grație imaginației delirante a vechiului meu amic din Barranquilla, Orlando Rivera, zis Figurita, pe care l-am întîlnit pe nepusă masă într-unul din puținele momente de răgaz ale anchetei. Locuia la Medellín de cîteva luni și era fericit, căsătorit de curînd cu Sol Santamaría, o călugăriță încîntătoare și cu spiritul liber pe care el o ajutase să iasă de la o mănăstire, după șapte ani de sărăcie, obediență și castitate. La un chef de pomină, Figurita mi-a mărturisit că pregătise, împreună cu soția, și pe socoteala și riscul lui, un plan magistral ca s-o scoată pe Mercedes Barcha de la internat. Un preot prieten, cu faimă de mijlocitor de căsătorii,

avea să fie gata pregătit pentru a ne căsători la orice oră. Singura condiție, firește, era ca Mercedes să fie de acord, dar n-am găsit mijlocul s-o consultăm, închisă cum era între zidurile captivității ei. Astăzi mai mult ca oricând mă copleșește furia că n-am avut cutezanța de a trăi aventura aceea de roman foileton. Mercedes, la rîndul ei, n-a aflat de plan decît după mai bine de cincizeci de ani, citind ciorna acestei cărți.

A fost una dintre ultimele întâlniri cu Figurita. La carnavalul din 1960, deghizat în tigrul cubanez, a alunecat din trăsura care îl ducea la el acasă, la Baranoa, după bătaia cu flori, și și-a rupt gîtul lovindu-se de trotuarul plin de moloz și de resturi de la carnaval.

În cea de a doua seară a anchetei mele asupra surprărilor de teren de la Medellín mă așteptau la hotel doi redactori ai ziarului *El Colombiano* – chiar mai tineri decît mine – hotărîți să-mi ia un interviu despre povestirile pe care le publicasem pînă atunci. S-au străduit din greu să mă convingă, căci încă de pe atunci aveam și mai am și acum o prejudecată poate nedreaptă împotriva interviurilor, înțelese ca o ședință de întrebări și răspunsuri unde ambele părți fac eforturi să susțină o conversație revelatoare. Prejudecata aceasta nu mi-a dat pace la cele două ziare la care lucrasem, mai cu seamă la *Crónica*, unde am încercat să-i fac și pe colaboratorii mei să aibă aceleași reticențe. Cu toate acestea, am acordat acel prim interviu pentru *El Colombiano* și am fost de o sinceritate sinucigașă.

Astăzi am pierdut șirul interviurilor cărora le-am căzut victimă, de-a lungul celor cincizeci de ani și pe jumătate de glob, și încă n-am reușit să mă conving, în nici un fel, de eficacitatea genului. Majoritatea interviurilor pe diverse teme pe care nu le-am putut evita ar trebui să fie considerate

ca parte componentă a operelor mele de ficțiune, pentru că nu sînt decît fantezii despre viața mea. În schimb, le consider neprețuite nu pentru a le publica, ci ca material de bază pentru reportaj care este, socotesc eu, genul strălucit al celei mai frumoase profesii de pe lume.

Oricum, timpurile acelea nu erau de petreceri. Guvernarea generalului Rojas Pinilla, ajunsă în conflict deschis cu presa și cu o mare parte a opiniei publice, făcuse să se umple paharul în luna septembrie, cu hotărîrea de a împărți îndepărtatul și uitatul departament Chocó între cei trei vecini prosperi: Antioquia, Caldas și Valle. De la Medellín nu se putea ajunge la Quibdó, capitala departamentului, decît pe o șosea cu o singură bandă și aflată într-o stare atît de proastă, încît era nevoie de peste douăzeci de ore ca să faci o sută șaizeci de kilometri. Condițiile de astăzi nu sînt mai bune.

La redacția ziarului cu toții dădeam drept sigur că nu erau multe de făcut pentru a împiedica îmbucătățirea decretată de un guvern aflat în relații proaste cu presa liberală. Primo Guerrero, corospondentul veteran de la *El Espectador* la Quibdó, a informat în a treia zi că o manifestație populară a numeroase familii, inclusiv cu copiii lor, ocupase piața principală cu hotărîrea de a rămîne acolo sub cerul liber pînă cînd guvernul avea să se răzgîndească. Primele fotografii ale mamelor revoltate cu copii în brațe au început să se șteargă pe măsură ce treceau zilele, din pricina ravagiilor stării de veghe asupra oamenilor expuși intemperiilor. La redacție, însoțeam zilnic aceste vești de note editoriale sau de declarații ale politicianilor și intelectualilor născuți în Chocó și care locuiau la Bogotá, dar guvernul părea decis să cîștige prin nepăsare. Însă după mai multe zile, José Salgar s-a apropiat de biroul meu cu creionul

lui de păpușar și mi-a sugerat să mă duc să cercetez ce se petrecea în realitate în Chocó. Am încercat să mă opun cu puțină autoritate câștigată cu reportajul de la Medellín, dar nu mi-a fost cu putință. Guillermo Cano, care scria cu spatele la noi, a strigat fără să mă privească:

– Du-te, Gabo, fetele din Chocó sînt mai grozave ca acelea pe care voiai să le vezi în Haiti!

Așa încît m-am dus fără să mă întreb măcar cum se putea scrie un reportaj despre o manifestație de protest care respingea violența. M-a însoțit fotograficul Guillermo Sánchez, care de luni de zile mă bătea la cap să facem împreună reportaje de război. Sătul să-l tot aud, i-am strigat:

– Care război, la naiba!

– Nu face pe prostul, Gabo, mi-a trîntit brusc adevărul în față, că doar te aud mereu spunînd că țara asta e în război de la Independență.

În zorii zilei de marți, 21 septembrie, s-a înființat la redacție, îmbrăcat mai degrabă ca un soldat decît ca un fotoreporter, cu aparate și pungi atîrnate prin toate părțile, pentru a ne duce să culegem informații despre un război în surdina. Prima surpriză a fost că la Chocó se ajungea de la un aeroport secundar situat înainte de ieșirea din Bogotá, fără nici un fel de utilități, printre resturi de camioane moarte și de avioane ruginite. Al nostru, încă viu ca prin minune, era unul dintre acele Catalina legendare din Al Doilea Război Mondial, transformat în avion de transport de către o întreprindere civilă. Nu avea scaune. Interiorul era strîmt și întunecos, cu mici hublouri încetoșate, și plin de baloturi cu material pentru făcut mături. Eram singurii pasageri. Copilotul, în cămașă, tînăr și chipeș ca aviatorii de prin filme, ne-a indicat să ne așezăm pe baloturile care păreau mai confortabile. Nu m-a recunoscut, dar eu știam

că fusese un jucător de base-ball cunoscut din divizia de la La Matuna, din Cartagena.

Decolarea a fost îngrozitoare, chiar și pentru un pasager atât de călit ca Guillermo Sánchez, din cauza urletului asurzitor al motoarelor și al zgomotului de fier vechi al fuselajului, dar odată stabilizat pe cerul diafan al savanei avionul s-a strecurat cu îndrăzneala unui veteran de război. Însă după esca la Medellin ne-a surprins o furtună diluviană deasupra unei păduri dese între doi munți și am fost nevoiți să intrăm direct în ea. Am trăit atunci ceva de care poate foarte puțini muritori au avut parte: a plouat înăuntrul avionului prin crăpăturile fuselajului. Sărind peste baloturile cu mături, copilotul cu care ne împrieteniserăm ne-a adus ziarele din ziua aceea, să le folosim drept umbrele. Eu m-am acoperit cu al meu, nu atât pentru a mă proteja de apă, cât pentru a nu fi văzut plîngînd de groază.

După două ore de noroc și hazard, avionul s-a înclinat pe stînga, a coborît în poziție de atac peste o selvă imensă și a făcut două ocoluri de explorare deasupra pieței principale din Quibdó. Guillermo Sánchez, pregătit să prindă din avion masa manifestanților vlăguți de nesomn, n-a găsit decît piața pustie. Amfibiul hodorogit a făcut ultimul ocol spre a se încredința că nu existau obstacole vii și nici moarte în rîul Atrato, care curgea molcom, și a aterizat cu bine în toropeala amiezii.

Biserica peticită cu scînduri, băncile de ciment murdărite de păsări și o catîrcă fără stăpîn care mesteca frunze dintr-un arbore uriaș erau singurele semne de existență omenească în piața pustie și plină de praf, care semăna grozav cu o capitală africană. Scopul nostru principal era să facem cît mai repede fotografii cu mulțimea protestînd furioasă și să le trimitem la Bogotá cu avionul care se

întorcea, în vreme ce noi procuram informații suficiente și de primă mână pe care le puteam transmite telegrafic pentru ediția de a doua zi. N-a fost posibil să facem nimic din toate acestea, pentru că nu s-a întâmplat nimic.

Am parcurs fără martori nesfârșita stradă paralelă cu râul, străjuită de bazare închise fiind ora prânzului și de reședințe cu balcoane de lemn și acoperișuri ruginite. Decorul era perfect, dar lipsea drama. Bunul nostru coleg Primo Guerrero, corespondentul local de la *El Espectador*, își făcea siesta cu burta la soare într-un hamac primăvărat, sub umbrarul de la el de acasă, iar liniștea care-l împresura părea pacea cimitirelor. Franchețea cu care ne-a explicat trîndăveala aceea era cum nu se poate mai obiectivă. După manifestațiile din primele zile tensiunea scăzuse din lipsa evenimentelor. S-a trecut atunci la mobilizarea întregului sat prin tehnici teatrale, s-au făcut cîteva fotografii care nu s-au publicat, nefiind destul de credibile, și s-au rostit discursuri patriotice care au zguduit într-adevăr lumea, însă guvernul nu s-a tulburat. Primo Guerrero, cu o flexibilitate etică pe care pînă și Domnul i-a iertat-o poate, a menținut viu protestul în presă numai prin telegrame.

Problema noastră profesională era simplă: nu plecaseăm în expediția aceea demnă de Tarzan pentru a transmite că nu exista nici un eveniment. Aveam însă la îndemînă mijloacele de a face să se întâmple ceva și să ne atingem scopul. Primo Guerrero a propus atunci să montăm din nou manifestația din fotografii și nimănui nu i-a trecut prin cap o idee mai bună. Colaboratorul nostru cel mai entuziast a fost căpitanul Luis A. Cano, noul guvernator numit în urma demisiei furioase a predecesorului său, care a avut sîngele rece de a face să întîrzie avionul pentru ca ziarul să primească la timp fotografiile fierbinți ale lui Guillermo

Sánchez. Și astfel, știrea inventată de nevoie a ajuns să fie singura certă, amplificată de ziarele și de posturile de radio din toată țara și prinsă din zbor de guvernul militar care s-a zbatut să iasă basma curată. Chiar în noaptea aceea s-a făcut o mobilizare generală a politicienilor din Chocó – unii dintre ei foarte influenți în anumite sectoare ale țării – și după două zile generalul Rojas Pinilla și-a declarat anulată propria hotărâre de a împărți departamentul Chocó și de a-l da pe bucăți vecinilor.

Guillermo Sánchez și cu mine nu ne-am întors la Bogotá imediat, fiindcă am convins conducerea ziarului că ne autorizeze că străbatem departamentul pentru a cunoaște în profunzime realitatea acelei lumi fantastice. După zece zile de tăcere, când ne-am întors la redacție arși de soare și picînd din picioare de somn, José Salgar ne-a primit bucuros, dar în legea lui.

– Voi aveți idee, ne întrebă cu siguranța-i de neînvinc, de cîtă vreme nu mai e la ordinea zilei știrea cu Chocó?

Întrebarea m-a confruntat pentru prima oară cu condiția pieritoare a jurnalismului. Într-adevăr, nimeni nu s-a mai interesat de Chocó de cînd s-a publicat hotărîrea prezidențială de a nu mai fi sfîrtecat. Totuși, José Salgado m-a sprijinit în intenția mea riscantă de a scoate tot ce se mai putea din subiectul acela învechit.

Am încercat să înfățișăm în patru episoade lungi descoperirea unei alte țări de nebănuit în sînul Columbiei, de care nu aveam habar. O patrie magică a selvelor înflorite și a diluviilor eterne, unde totul părea o versiune neverosimilă a vieții zilnice. Mulțimea imensă a rîurilor năvalnice îngreuna construirea de drumuri și nu exista decît un pod în toată zona. Am găsit o șosea de șaptezeci și cinci de kilometri prin selva neatinsă, făcută cu cheltuieli uriașe

pentru a lega localitățile Itsmina și Yuto, dar care nu trecea prin nici una, ca represalii din partea constructorului pentru procesele lui cu cei doi primari.

Într-unul din satele din interior, factorul poștal ne-a rugat să-i ducem colegului său de la Itsmina poșta de pe șase luni. Un pachet de țigări naționale costa acolo treizeci de centime, ca în toată țara, dar cînd întîrzia avioneta care venea săptămînal cu aprovizionarea, prețul țigărilor creștea de la o zi la alta, pînă cînd localnicii se vedeau obligați să fumeze țigări străine, care ajungeau să fie mai ieftine decît cele naționale. Un sac de orez costa cu cincisprezece pesos mai mult decît în locul unde era cultivat fiindcă îl transportau optzeci de kilometri prin selvă pe spinarea catîrcelor, care se cățarau ca pisicile pe coastele muntelui. Femeile din satele mai sărace cerneau nisipurile aurifere și platinifere din apele rîurilor, pe cînd bărbații lor pescuiau, iar sîmbăta le vindeau comis-voiajorilor o duzină de pești și patru grame de platină pentru numai trei pesos.

Toate acestea se petreceau într-o societate vestită prin dorința ei de a se instrui. Însă școlile erau puține și răzlete, iar elevii erau nevoiți să meargă zilnic mai multe leghe pe jos și cu șalupa, la dus și la întors. Unele școli erau atît de neîncăpătoare, încît același local se folosea luna, miercurea și vinerea pentru băieți, și marțea, joia și sîmbăta pentru fete. Prin forța împrejurărilor erau cele mai democratice din țară, căci fiul spălătoresei, care abia dacă avea ce mîncă, mergea la aceeași școală cu fiul primarului.

Foarte puțini columbieni știau pe atunci că în inima selvei din Chocó se ridica unul dintre cele mai moderne orașe din țară: Andagoya, la confluența fluviilor San Juan și Condoto. Avea o rețea telefonică fără cusur și cheiuri pentru vapoare și șalupe, care făceau parte chiar din orașul

cu frumoase bulevarde străjuite de copaci. Casele, mici și curate, cu vaste spații îngrădite și pitorești, cu scări de lemn la intrare, păreau presărate în iarbă. În centru se afla un cazinou cu cabaret-restaurant și un bar unde se consumau băuturi de import la un preț mai mic decât în restul țării. Era un oraș locuit de oameni din toată lumea, care-și uitaseră nostalgiile și trăiau acolo mai bine decât pe meleagurile lor de baștină, sub autoritatea absolută a guvernatorului zonei Chocó Pacífico. Căci Andagoya, în viața reală, era o țară străină în propria noastră țară, o proprietate particulară ale cărei drage jefuiau aurul și platina fluviilor sale preistorice și le încărcau pe vaporul care pleca în toate direcțiile de pe glob, fără nici un fel de control, pe la gurile fluviului San Juan.

Acesta era regiunea Chocó pe care am vrut să o dezvăluim columbienilor, dar fără nici un succes, fiindcă după ce s-a petrecut evenimentul totul a revenit la starea dinainte și a continuat să fie zona cea mai uitată a țării. Cred că motivul este evident: Columbia a fost dintotdeauna o țară cu identitate caraibiană deschisă lumii prin cordonul ombilical constituit de Panamá. Amputarea forțată ne-a condamnat să fim ceea ce sîntem astăzi: o țară cu mentalitate andină întrunind condițiile propice pentru ca acel canal între două oceane să nu fie al nostru, ci al Statelor Unite.

Ritmul săptămînal la redacție ar fi fost mortal dacă n-ar fi existat după-amiezele de vineri cînd, pe măsură ce scăpam de treburi, ne strîngeam la barul Hotelului Continental, pe trotuarul de vizavi, pentru a ne relaxa, de obicei pînă în zori. Eduardo Zalamea a botezat nopțile acelea cu un nume potrivit: „vinerile culturale”. Era singurul meu prilej de a sta de vorbă cu el ca să nu pierd șirul noutăților literare din lume, cu care era veșnic la curent prin capacitatea

lui de cititor fără pereche. În afară de doi sau trei prieteni eterni ai lui Ulise, supraviețuitorii acelor serate cu dez-nodămînt imprevizibil, în care se bea la nesfîrșit, eram noi, redactorii, care nu ne temeam să mîngîiem gîtul lebedei pînă se crăpa de ziuă.

Întotdeauna mi-a atras atenția că Zalamea n-a făcut niciodată vreo observație la notele mele, deși multe erau inspirate din ale lui. Totuși, cînd s-au împămîntenit „vine-rile culturale“, a dat frîu liber părerilor lui în materie. Mi-a mărturisit că nu era de acord cu criteriile multora dintre notele mele și mi-a sugerat altele, dar nu pe un ton ca de la șef la discipol, ci ca de la scriitor la scriitor.

Întrunirile de la miezul nopții în apartamentul lui Luis Vicens și al soției lui, Nancy, la doar cîteva străzi de *El Espectador*, erau alt refugiu frecvent după filmele pe care le vedeam la cineclub. El fusese colaborator al lui Marcel Colin Reval, redactorul-șef al revistei *Cinématographie française* din Paris, dar din pricina războiului din Europa își schimbase visele de cineast cu meseria mai bună de librar în Columbia. Nancy se purta ca o amfitrionă magică în stare să prefacă o masă pentru patru persoane într-una pentru douăsprezece. Se cunoscuseră la puțină vreme după sosirea lui la Bogotá, în 1937, la o cină de familie. La masă rămăsese un singur loc liber lîngă Nancy, care s-a uitat îngrozită la ultimul invitat care tocmai își făcea intrarea, cu părul alb și cu o piele de alpinist ars de soare. „Ce ghi-nion pe capul meu, și-a zis ea, să stau alături de polonezul ăsta care n-o fi știind nici o boabă de spaniolă!“ În privința limbii a fost aproape de adevăr, fiindcă spaniola lui era un fel de catalană aspră amestecată cu franceză, iar ea, ca vajnică locuitoare din Boyacá, era pedantă și slobodă la

gură. Însă de la primul salut s-au înțeles atît de bine, că și-au unit viețile pentru totdeauna.

Seratele lor erau improvizate, după marile premiere cinematografice, într-un apartament înțesat cu un amestec din toate artele, unde nu mai încăpea nici un tablou al tinerilor pictori columbieni, dintre care unii aveau să ajungă faimoși în toată lumea. Invitații lor erau aleși din crema artistică și literară, iar poeții din grupul de la Barranquilla veneau și ei din cînd în cînd. De la apariția primei mele cronici de film m-am simțit la ei ca acasă și cînd plecam de la ziar înainte de miezul nopții mergeam pe jos cele trei străzi și îi obligam la o noapte albă. Marea maestră Nancy care, pe lîngă bucătăreasă excelentă, mai era și o pețitoare înverșunată, improviza cine nevinovate, pentru a mă pri-copsi cu fetele cele mai atrăgătoare și libere din lumea artistică, și nu m-a iertat niciodată cînd i-am spus, la cei douăzeci și opt de ani ai mei, că adevărata mea vocație nu e aceea de scriitor și nici cea de ziarist, ci de burlac convins.

În momentele de răgaz care îi rămîneau între călătoriile sale pe mapamond, Álvaro Mutis se apuca să-mi desăvîrșească integrarea în comunitatea culturală. În calitatea lui de director al Departamentului de relații publice la compania Esso Colombiana, organiza mese la restaurantele cele mai scumpe cu toți cei care aveau efectiv valoare și greutate în mediul artistic și literar, și adesea cu invitați din alte orașe ale țării. Poetul Jorge Gaitán Durán, care era obsedat de ideea unei mari reviste literare ce costa o avere, a reușit s-o întemeieze în parte cu fonduri de la Álvaro Mutis destinate dezvoltării culturii. Álvaro Castaño Castillo și soția lui, Gloria Valencia, se tot străduiau de ani de zile să creeze un post de radio accesibil, consacrat în întregime muzicii bune și programelor culturale. Noi toți îi ironizam pentru

idealismul proiectului lor, în afară de Álvaro Mutis care a făcut tot posibilul să-i ajute. Astfel au inaugurat postul HJCK, „Lumea la Bogotá“, cu un emițător de 500 de wați care era minimum pe vremea aceea. Încă nu exista televiziune în Columbia, dar Gloria Valencia a inventat miracolul metafizic de a transmite la radio o paradă a modei.

Singurul răgaz pe care mi-l îngăduiam în perioada aceea atît de aglomerată au fost molcomele seri de duminică acasă la Álvaro Mutis, care m-a învățat să ascult muzică fără prejudecăți de clasă. Ne trînteam pe covor ascultîndu-i cu sufletul pe marii maeștri, fără speculații savante. A fost începutul unei pasiuni care se înfiripase în mica sală ascunsă a Bibliotecii Naționale, pentru a nu mă mai părăsi în veci. Am ascultat pînă astăzi toată muzica de care am putut face rost, mai ales cea romantică de cameră, pe care o consider încununarea tuturor artelor. În Mexic, pe cînd scriam *Un veac de singurătate*, între 1965 și 1966, am avut doar două discuri, care s-au uzat de cît le-am tot ascultat: *Preludiile* lui Debussy și *A hard day's night*, al formației Beatles. Mai tîrziu, cînd am avut în sfîrșit la Barcelona aproape atîtea discuri cîte mi-am dorit întotdeauna, mi s-a părut prea convențională clasificarea alfabetică și am adoptat pentru propria comoditate ordonarea pe instrumente: cello, favoritul meu, de la Vivaldi la Brahms; vioara, de la Corelli la Schönberg; clavecinul și pianul, de la Bach la Bartók. Pînă am descoperit miracolul că orice sunet e muzică, inclusiv zgomotul farfuriilor și al tacîmurilor în chiu-vetă, cu condiția să ne creeze iluzia că viața are un sens.

Necazul era că nu puteam scrie cu muzică fiindcă eram mai atent la ce ascultam decît la ce scriam, și chiar și astăzi asist la foarte puține concerte, căci simt că în fotoliu se stabilește un fel de intimitate oarecum lipsită de pudoare cu

vecinii străini. Totuși, cu timpul și cu posibilitățile tot mai mari de a avea muzică bună acasă, m-am deprins să scriu pe un fond muzical potrivit cu ceea ce scriu. *Nocturnele* lui Chopin pentru episoadele calme sau sextetele lui Brahms pentru serile fericite. În schimb, n-am mai ascultat Mozart de ani de zile, de cînd m-a asaltat ideea perversă că Mozart nu există, pentru că atunci cînd e bun e Beethoven, și cînd nu e bun e Haydn.

În anii în care evoc aceste amintiri am săvîrșit minunea ca nici un fel de muzică să nu mă mai deranjeze la scris, deși poate că nu sînt conștient de alte virtuți ascunse ale sale, căci doi muzicieni catalani, foarte tineri și entuziaști, mi-au făcut o mare surpriză crezînd că au descoperit niște afinități neașteptate între *Toamna patriarhului*, cel de al șaselea roman al meu, și *Concertul numărul 3 pentru pian* de Béla Bartók. E drept că îl ascultam fără încetare pe cînd scriam, deoarece îmi crea o stare de spirit foarte specială și oarecum stranie, dar niciodată nu m-am gîndit că m-ar putea influența într-atît, încît să transpară în scrisul meu. Nu știu cum de au aflat de slăbiciunea aceea a mea membrii Academiei Suedeze, care au pus concertul ca fond muzical cînd mi s-a înmînat premiul. Le-am mulțumit din suflet, firește, dar dacă m-ar fi întrebat – cu toată gratitudinea și respectul pe care li-l port, lor și lui Béla Bartók – mi-ar fi plăcut vreuna din romanele simple ale lui Francisco Bărbatul de la petrecerile din copilăria mea.

N-a existat în Columbia acelor ani nici un proiect cultural, nici o carte sau tablou care să nu fi trecut înainte pe la biroul lui Mutis. Am fost martor la un dialog al lui cu un pictor tînăr care avea totul pregătit ca să-și facă periplul de rigoare prin Europa, dar îi lipseau banii de drum. Álvaro

nici n-a mai așteptat să-i audă toată povestea, ci a scos din sertarul biroului dosarul magic.

– Iată-ți biletul, zise.

Eu asistam uluit de naturalețea cu care săvârșea aceste miracole, fără să facă absolut deloc paradă de puterea lui. De aceea mă întreb încă și azi dacă n-a avut vreun rol atunci când, la un cocteil, secretarul Asociației Columbiene a Scriitorilor și Artiștilor, Óscar Delgado, mi-a cerut să particip la concursul național de povestiri care era pe punctul să rămână fără câștigător. Mi-a spus-o atât de direct, că propunerea mi s-a părut înjositoare, dar cineva care a auzit-o mi-a precizat că într-o țară ca a noastră nu puteai fi scriitor fără să știi că, de fapt, concursurile literare sînt simple pantomime sociale. „Chiar și premiul Nobel“, a conchis fără cea mai mică urmă de malițiozitate și, fără să-i treacă măcar prin cap, m-a pus în gardă din acel moment în privința altei hotărîri exorbitante care mi s-a ivit douăzeci și șapte de ani mai târziu.

Juriul concursului de povestiri era alcătuit din Hernando Téllez, Juan Lozano y Lozano, Pedro Gómez Valderrama și alți trei scriitori și critici din marile asociații. Astfel încît n-am mai făcut considerații etice sau economice, ci am petrecut o noapte corectîndu-mi definitiv *O zi după sîmbătă*, povestirea pe care o scrisesem la Barranquilla într-un moment de inspirație, în biroul de la *El Nacional*. După ce am lăsat-o mai bine de un an în sertar mi s-a părut că poate entuziasma un juriu competent. Așa s-a și întîmplat și am primit răsplata colosală de trei mii de pesos.

În zilele acelea și fără nici o legătură cu concursul, mi s-a înființat la birou don Samuel Lisman Baum, atașatul cultural al Ambasadei Israelului, care tocmai inaugurasă o întreprindere editorială cu un volum de poeme al maestrului

León de Greiff: *Babilonie al Cincilea Caiet*. Ediția arăta bine, iar referințele privitoare la Lisman Baum erau bune. I-am dat, prin urmare, o copie foarte cârpită a romanului *Vorbe în vînt* și l-am expediat în grabă, cu promisiunea că vom sta de vorbă mai târziu. Mai ales despre bani și, pînă la urmă, firește, numai despre asta n-am vorbit. Cecilia Porras a făcut o copertă fantezistă – pentru care nici ea n-a reușit să ia vreun ban – pe baza descrierii personajului-copil făcute de mine. Atelierul fotografic de la *El Espectador* a dăruit clișeele pentru copertele în culori.

N-am mai știut nimic vreme de cinci luni, cînd într-o bună zi Editura Sipa din Bogotá – de care nu auzisem niciodată – mi-a telefonat la ziar să-mi spună că tirajul de patru mii de exemplare era gata pentru a fi distribuit, dar nu știau cum să procedeze fiindcă nimeni n-avea habar unde se găsește Lisman Baum. Nici chiar reporterii de la ziar nu i-au putut da de urmă și nimeni n-a reușit s-o facă pînă în ziua de astăzi. Ulise i-a propus să vîndă exemplarele librăriilor, pe baza campaniei de presă inițiate chiar de el, cu o notă pentru care nu i-am mulțumit niciodată îndeajuns. Critica a fost excelentă, însă cea mai mare parte a ediției a rămas în depozit și nu s-a stabilit vreodată cîte copii s-au vîndut și nici n-am primit de la nimeni vreun ban ca drepturi de autor.

După patru ani, Eduardo Caballero Calderón, care conducea Biblioteca Fundamentală de Cultură Columbiană, a inclus o ediție de buzunar din *Vorbe în vînt* într-o colecție de opere care s-au vîndut pe tarabe în stradă, în Bogotá și în alte orașe. A plătit drepturile stabilite prin contract, puține, dar la timp, care au avut în ochii mei valoarea sentimentală de a fi cele dintîi primite pentru o carte. Ediția prezenta cîteva schimbări pe care nu le-am

recunoscut drept ale mele, dar nici nu m-am îngrijit să nu fie incluse în edițiile următoare. Cu aproape treisprezece ani mai târziu, când am trecut prin Columbia după lansarea romanului *Un veac de singurătate* la Buenos Aires, am găsit la tarabele de pe stradă din Bogotá numeroase exemplare din prima ediție din *Vorbe în vînt*, la prețul de un peso fiecare. Am cumpărat cîte am putut lua cu mine. De atunci am descoperit prin librării din America Latină alte exemplare răzlețe pe care încercau să le vîndă drept cărți rare. Cu vreo doi ani în urmă, o societate engleză de cărți vechi a vîndut cu trei mii de dolari un exemplar iscălit de mine din prima ediție din *Un veac de singurătate*.

Dar nimic din toate acestea nu m-a sustras nici o clipă de la munca mea de jurnalist. Succesul inițial al reportajelor în serie ne obligase să căutăm hrană pentru un animal nesățios. Tensiunea zilnică era de nesuportat, nu numai în privința căutării subiectelor, ci și în cursul scrierii, veșnic amenințate de farmecele ficțiunii. La *El Espectador* nu exista nici o îndoială: materia primă invariabilă a meseriei era adevărul și numai adevărul, și aceasta ne ținea într-o încordare cumplită. José Salgar și cu mine am ajuns într-o stare de dependență care nu ne îngăduia nici o clipă de liniște, nici măcar în răgazul de duminică.

În 1956 s-a aflat că papa Pius al XII-lea suferea de o criză de sughiț care îi putea fi fatală. Singurul antecedent de care-mi amintesc este povestirea magistrală *P & O* de Somerset Maugham, al cărei protagonist a murit în mijlocul Oceanului Indian din cauza unei crize de sughiț ce l-a răpus în cinci zile, pe cînd de pe întregul glob îi soseau tot soiul de rețete extravagante, dar cred că pe vremea aceea nu o citisem. La sfîrșit de săptămînă nu ne încumetam să mergem prea departe în excursiile noastre prin satele din

savană fiindcă ziarul era gata să lanseze o ediție extraordinară în cazul în care ar fi murit papa. Eu eram de părere să avem ediția pregătită, doar cu spațiile goale de completat cu primele telegrame care i-ar anunța moartea. După doi ani, când eram corespondent la Roma, încă se mai aștepta să înceteze sughițul papei.

Altă problemă irezistibilă în cadrul ziarului era tendința de a ne ocupa numai de subiecte spectaculoase, care ar putea atrage tot mai mulți cititori, însă eu o aveam și pe aceea mai modestă de a nu pierde din vedere cealaltă categorie de public, mai puțin răsfățată, care gîndea mai mult cu inima. Dintre puținele reportaje pe care am reușit să le găesc, îmi amintesc de cel mai simplu, a cărui idee m-a fermecat din mers, uitîndu-mă pe geamul unui autobuz. Pe poarta mare a unei frumoase case coloniale, la numărul 567 de pe strada Octava din Bogotá, era o placă ce se auto-deprecia de la sine: „Biroul cu corespondență nepredată al Poștei Naționale“. Nu-mi amintesc deloc să mi se fi pierdut vreo scrisoare, dar m-am dat jos din tramvai și am sunat la poartă. Omul care mi-a deschis era șeful biroului unde lucrau șase funcționari metodici, sufocați de rutina rutinei, a căror misiune romantică era să-i găsească pe destinarii oricărei scrisori cu adresa greșită.

Era o clădire impozantă, uriașă și plină de praf, cu tavan înalt și pereți scorojiți, coridoare întunecoase și galerii ticșite cu scrisori fără stăpîn. Din media de o sută de scrisori neridicate care soseau zilnic, cel puțin zece aveau timbrele corespunzătoare, dar plicurile erau nescrise și nu figura nici măcar numele expeditorului. Funcționarii oficiului le numeau „scrisorile către omul invizibil“ și nu precupețeau nici un efort ca să le predea sau să le trimită înapoi. Însă

ceremonialul deschiderii lor în căutarea unor indicii avea o rigoare birocratică mai curînd inutilă, dar meritorie.

Reportajul apărut într-un singur număr s-a publicat cu titlul *Postașul sună de o mie de ori*, și un subtitlu: *Cimitirul scrisorilor rătăcite*. Cînd l-a citit, Salgar mi-a spus: „Acestei lebede nu trebuie să-i sucești gîtul, fiindcă oricum s-a născut moartă”. L-a publicat într-un spațiu potrivit, nici prea mare, nici prea restrîns, dar i se citea pe față că era la fel de impresionat ca și mine de tristețea ce se desprindea din acest reportaj. Rogelio Echeverría, poate fiindcă era poet, l-a ridicat în slăvi plin de bune intenții, dar cu niște cuvinte pe care n-am să le uit niciodată: „Păi Gabo se agață și de un cui înroșit în foc”.

M-am simțit atît de demoralizat, încît pe socoteala și riscul meu – și fără să-i spun nimic lui Salgar – am hotărît s-o găsesc pe destinatară unei scrisori care îmi atrăsese în mod special atenția. Fusese expediată de la leprozeria Agua de Dios și era adresată „doamnei în doliu care vine zilnic la slujba de la cinci la Biserica de las Aguas”. După ce am făcut tot felul de cercetări zadarnice, întrebîndu-i pe paroh și pe ajutoarele lui, am luat la rînd credincioșii de la slujba de cinci preț de mai multe săptămîni, dar fără nici un rezultat. M-a surprins faptul că cele mai asidue erau trei femei foarte în vîrstă, veșnic în doliu riguros, însă nici una nu avea vreo legătură cu leprozeria Agua de Dios. A fost un eșec din care mi-am revenit cu greu, nu numai din amor propriu și nici pentru că voiam să fac o faptă bună, ci fiindcă eram convins că dincolo de povestea în sine a acelei femei era altă poveste pasionantă.

Pe măsură ce mă scufundam în mlaștina reportajului, legătura mea cu grupul de poeți de la Barranquilla a devenit tot mai strînsă. Călătoriile lor la Bogotá nu erau prea

frecvente, însă eu îi asaltam cu telefonul la orice oră și cu orice motiv, mai ales pe Germán Vargas, datorită concepției sale pedagogice despre reportaj. Îi consultam în privința oricărei îndoieli și aveam multe, sau ei îmi telefonau când exista vreun prilej să mă felicite. Pe Álvaro Cepeda l-am simțit mereu, ca pe un bun coleg, pe scaunul de lângă mine. După ce-mi debita ironiile cordiale cu dublu înțeles care au fost veșnic la mare preț în cadrul grupului, mă salva din mlaștină cu o simplitate care nicicând n-a încetat să mă uluiască. În schimb, pe Alfonso Fuenmayor îl consultam în legătură cu probleme literare. Avea o putere magică de a mă scoate din încurcătură cu exemple din marii autori sau de a-mi dicta citatul salvator din arsenalul său inepuizabil. Gluma lui cea mai reușită a fost atunci când i-am cerut un titlu pentru o notă despre cei care vindeau mâncare în plină stradă și erau hărțuiți de inspectorii de la Protecția Consumatorului. Alfonso mi-a trântit răspunsul neîntârziat:

– Cel care vinde mâncare nu moare de foame.

I-am mulțumit din suflet și mi s-a părut atât de profund, că n-am putut rezista tentației de a-l întreba al cui era. Alfonso m-a lăsat încremenit, spunându-mi adevărul pe care nu mi-l mai aminteam:

– E al tău, maestre!

Într-adevăr, îl improvizasem pentru vreo notă neiscălită, dar îl uitasem. Povestea a circulat ani în șir printre prietenii din Barranquilla, pe care nu i-am putut convinge în veci că nu fusese o glumă.

O călătorie ocazională a lui Álvaro Cepeda la Bogotá m-a sustras câteva zile de la corvoada știrilor zilnice. A venit cu ideea de a face un film din care nu avea decît titlul: *Lăcusta albastră*. A fost o eroare care a avut succes, căci Luis Vicens, Enrique Grau și fotografii Nereo López l-au

luat în serios. N-am mai aflat nimic despre proiect pînă cînd Vicens mi-a trimis o ciornă a scenariului, să adaug și eu ceva pornind de la ideea originală a lui Álvaro. Am scris ceva de care nu-mi amintesc, dar povestea mi s-a părut amuzantă și cu o doză suficientă de nebunie ca să pară a noastră.

Toți am făcut cîte puțin din toate, dar părintele de drept a fost Luis Vicens, care a impus multe din ideile sale rămase de pe vremea cînd își făcea ucenicia la Paris. Problema mea era că mă aflam la mijlocul unuia din reportajele acelea prolixе care nu-mi lăsau timp nici să respir și, cînd am reușit să mă eliberez, filmul se turna deja la Barranquilla.

Este o operă fundamentală, al cărei merit principal pare a fi de domeniul intuiției, care era pesemne îngerul tutelar al lui Álvaro Cepeda. La una dintre numeroasele sale vizionări particulare la Barranquilla, a asistat regizorul italian Enrico Fulchignoni, care ne-a surprins prin mări-nimia sa: filmul i s-a părut foarte bun. Grație tenacității și inspiratei îndrăzneli a Titei Manotas, soția lui Álvaro, *Lăcusta albastră* a făcut înconjurul lumii pe la tot felul de festivaluri temerare.

Toate acestea ne abăteau uneori atenția de la realitatea îngrozitoare a țării. Columbia se considera că scăpase de gherile de cînd forțele armate preluaseră puterea, fluturînd drapelul păcii și al reconcilierii între partide. Nimeni n-a pus la îndoială că se schimbase ceva, pînă la masacrul studenților de pe strada Séptima. Militarii, dornici să dea explicații, au vrut să ne dovedească nouă, ziariștilor, că era un război diferit de cel etern între liberali și conservatori. Așa stăteau lucrurile cînd José Salgar s-a apropiat de biroul meu cu una dintre ideile lui teribile:

– Pregătește-te să vezi ce înseamnă războiul.

Toți cei invitați să vedem ce înseamnă, fără alte precizări, ne-am întâlnit punctuali la cinci dimineața pentru a ne duce în localitatea Villarrica, la o sută optzeci și trei de kilometri de Bogotá. Generalul Rojas Pinilla ne aștepta, la mijlocul drumului, la baza militară de la Melgar, unde venea adesea să se odihnească, și ne promisese o conferință de presă care avea să se termine înainte de cinci după-amiază, pentru a avea timp din belșug să ne întoarcem cu fotografii și știri de ultimă oră.

Trimișii de la *El Tiempo* erau Ramiro Andrade cu fotograficul Germán Caycedo, încă alți patru de care n-am putut să-mi aduc aminte, și Daniel Rodríguez și cu mine de la *El Espectador*. Unii erau îmbrăcați de campanie, căci fuseserăm avertizați că vom fi poate obligați să facem câțiva pași în selvă.

Am mers pînă la Melgar cu mașina și acolo ne-am urcat în trei elicoptere care ne-au dus printr-un defileu strîmt și solitar al lanțului muntos central, cu țăncuri ascuțite. Cel mai tare m-a impresionat însă nervozitatea tinerilor piloți care evitau anumite zone unde gherila doborîse un elicopter și avariase altul cu o zi în urmă. După cincisprezece minute intense, am aterizat în piața imensă și tristă din Villarrica, unde stratul de salpetru nu părea că poate rezista greutateii elicopterului. În jurul pieței erau case de lemn cu prăvălii în ruină și locuințe ale nimănui, în afară de una zugrăvită de curînd care fusese hotelul tîrgului pînă cînd a venit teroarea.

În fața elicopterului se zăreau coastele munților și acoperișul de tablă al singurei case abia deslușindu-se în ceața ce-nvăluia cornișa. După părerea ofițerului care ne însoțea, acolo se aflau partizanii cu arme suficient de puternice pentru a ne putea doborî, așa încît trebuia să fugim pînă la

hotel în zig-zag și cu pieptul înclinat ca precauție elementară pentru a ne feri de posibilele împușcături dinspre munți. Numai cînd am ajuns acolo ne-am dat seama că hotelul era transformat în cazarmă.

Un colonel în ținută de război, atrăgător ca un actor de cinema, simpatic și inteligent, ne-a explicat cu sînge rece că în casa de la munte se afla de cîteva săptămîni avangarda gherilei și că de acolo încercaseră mai multe incursiuni în timpul nopții în sat. Armata era sigură că vor întreprinde ceva văzînd elicopterele în piață și trupele erau pregătite. Totuși, după o oră de provocări, inclusiv sfidări prin megafon, partizanii nu au dat nici un semn de viață. Colonelul, dezamăgit, a trimis o patrulă de cercetare să se asigure că mai era careva în casă.

Încordarea a slăbit. Noi, ziariștii, am ieșit din hotel și am explorat străzile vecine, chiar și cele mai puțin păzite din jurul pieței. Fotograful și cu mine, împreună cu alții, ne-am început ascensiunea pe munte pe o sinuoasă cornișă în potcoavă. La prima cotitură am dat de soldați culcați printre tufișuri în poziție de tragere. Un ofițer ne-a sfătuit să ne întoarcem în piață, căci se putea întîmpla orice, dar nu l-am ascultat. Scopul nostru era să urcăm pînă găsim vreun avanpost al gherilei care să ne salveze ziua printr-o știre senzațională.

N-a mai fost timp. Pe neașteptate, s-au auzit mai multe ordine simultane și imediat focul încrucișat al militarilor. Ne-am trîntit la pămînt aproape de soldați și aceștia au deschis focul înspre casa de pe cornișă. În haosul instantaneu l-am pierdut din vedere pe Rodríguez, care a dat fuga căutînd o poziție strategică pentru vizorul său. Schimbul de focuri a fost scurt, dar foarte intens și în locul lui a rămas o liniște de moarte.

Ne întorseserăm în piață când am reușit să vedem o patrulă militară care ieșea din selvă, purtând un trup pe brancardă. Șeful patrulei n-a permis să facem fotografii. L-am căutat din ochi pe Rodríguez și l-am văzut apărând, cam la cinci metri în dreapta mea, cu camera pregătită să fotografieze. Patrula nu-l văzuse. Am trăit atunci clipa cea mai cumplită, sfîșiat între îndoiala de a-i striga să nu facă fotografia, de teamă că o să-l împuște din greșeală, și instinctul profesional de a-l lăsa s-o facă, orice s-ar întîmpla. N-am avut timp să stau în cumpănă, fiindcă în clipa aceea chiar s-a auzit strigătul fulgerător al șefului patrulei:

– Fără fotografii!

Rodríguez și-a coborît aparatul fără grabă și a venit lîngă mine. Cortegiul a trecut atît de aproape de noi, că am simțit pala acidă a trupurilor vii și liniștea mortului. După ce au trecut, Rodríguez mi-a spus la ureche:

– Am făcut fotografia.

O făcuse, într-adevăr, dar nu s-a publicat niciodată. Invitația se terminase dezastruos. Au mai fost încă doi răniți în rîndul militarilor și muriseră cel puțin doi partizani, care fuseseră tîrîți pînă la refugiu. Colonelul și-a schimbat atitudinea: pe față i se citea acum o expresie sumbră. Ne-a informat scurt că vizita fusese anulată, că aveam la dispoziție o jumătate de oră ca să mîncăm și că imediat vom pleca la Melgar pe șosea, deoarece elicopterele erau rezervate pentru răniți și cadavre. Numărul acestora nu a fost dezvăluit niciodată.

Nimeni n-a mai pomenit de conferința de presă a generalului Rojas Pinilla. Am trecut într-un jeep cu șase locuri prin dreptul casei lui din Melgar și am ajuns în Bogotá după miezul nopții. Redacția ne aștepta în plen, fiindcă de la Serviciul de Informații și Presă al Președinției

Republicii telefonaseră pentru a anunța fără nici un fel de detalii că aveam să sosim cu mașina, dar n-au precizat dacă vii sau morți.

Pînă atunci singura intervenție a cenzurii militare se produsese la moartea studenților în centrul capitalei. În redacție nu exista nici un cenzor după ce ultimul de pe vremea guvernului anterior a renunțat, aproape cu lacrimi în ochi, cînd n-a mai putut suporta știrile false și fentele batjocoritoare făcute de redactori. Știam că Serviciul de Informații și Presă era tot cu ochii pe noi și adesea ne transmiteau prin telefon avertizări și sfaturi paterne. Militarii, care la începutul guvernării lor etalau o cordialitate solemnă față de presă, au devenit invizibili sau ermetici. Însă încet-încet a prins să se răspîndească un zvon în surdină, insufliînd certitudinea, nîcicînd confirmată sau dezmințită, că șeful aceluia nucleu de gherilă din Tolima era un băiat de douăzeci și doi de ani, care și-a croit drumul în legea lui, iar numele său nu a putut fi aflat cu siguranță și nici tăgăduit: Manuel Marulanda Vélez sau Pedro Antonio Marín, zis Tirofijo¹. După mai bine de patruzeci de ani, Marulanda a răspuns – cînd a fost întrebat în tabăra lui de luptă – că nu-și amintea dacă era vorba, în realitate, de el.

N-a fost posibil să mai obținem nici o informație. Eu eram obsedat să mai descopăr ceva de cînd m-am întors de la Villarrica, însă nu găseam nici o pistă. Accesul la Serviciul de Informații și Presă al Președinției ne era interzis și episodul nefericit de la Villarrica zăcea îngropat ca secret militar. Îmi aruncasem speranțele la coșul de gunoi, cînd José Salgar se înființă lîngă biroul meu, simulînd o stăpînire

¹ Poreclă bazată pe cuvintele *tiro* „împușcătură” și *fijo* „fix, precis”.

de sine care n-a avut-o niciodată, și-mi arată o telegramă sosită chiar atunci.

– Iată ce n-ai văzut la Villarrica, îmi spuse.

Era drama unei mulțimi de copii luați din satele și casele lor de forțele armate, fără nici un plan stabilit și fără mijloace, pentru a înlesni lupta de exterminare împotriva gherilei din Tolima. Îi despărțiseră de părinți fără a avea timp să precizeze cine al cui fiu era și mulți dintre ei nici nu știau s-o spună. Drama începuse cu o avalanșă de o mie două sute de adulți duși în diferite sate din departamentul Tolima, după călătoria noastră la Melgar, și instalați acolo la întâmplare și apoi lăsați în plata Domnului. Cam trei mii de copii, de vârste și condiții diferite, au fost separați de părinți din simple considerații logistice și împrăștiați pe la mai multe aziluri din țară. Numai treizeci erau orfani de tată și mamă, între aceștia niște gemeni de treisprezece zile. Mobilizarea s-a făcut în cel mai mare secret sub protecția cenzurii presei, pînă cînd corespondentul de la *El Espectador* ne-a comunicat prin telegrame primele piste de la Ambalema, la două sute de kilometri de Villarrica.

În mai puțin de șase ore am găsit trei sute de copii sub cinci ani la orfelinatul din Bogotá, mulți dintre ei fără nici un fel de date personale. Helí Rodríguez, de doi ani, abia dacă și-a putut rosti numele. Nu știa absolut nimic, nici unde se afla, nici de ce, nu cunoștea numele părinților și nu ne-a putut da vreun indiciu ca să-i găsim. Singura consolare pentru el era că avea dreptul să rămînă la azil pînă la paisprezece ani. Bugetul orfelinatului pentru fiecare copil era de optzeci de centime pe lună, date de conducerea departamentală. Zece copii au fugit din prima săptămînă, cu gîndul de a se strecura ca pasageri clandestini în trenurile

care plecau spre Tolima și n-am putut da în nici un fel de de urma lor.

Mulți au fost botezați la azil cu nume de familie din zonă pentru a putea fi deosebiți, dar erau atîția și atît de asemănători și de iuți, că nu-i puteai recunoaște în recreații, mai cu seamă în lunile friguroase, cînd erau nevoiți să se încălzească alergînd pe coridoare și pe scări. Vizita aceea cumplită la orfelinat m-a obligat să mă întreb dacă gherila care omorîse soldatul în schimbul de focuri ar fi putut avea urmări atît de dezastruoase pentru copiii din Villarrica.

Istoria acestei aberații logistice a fost publicată în mai multe cronici succesive fără autorizație din partea nimă-nui. Cenzura a păstrat tăcerea, iar militarii au replicat cu explicația la modă: cele petrecute la Villarrica făceau parte dintr-o amplă mobilizare comunistă împotriva guvernului forțelor armate, care erau obligate să folosească metode de război. Mi-a fost de-ajuns un singur rînd din comunicatul acela pentru a-mi încolți în minte ideea de a obține informații directe de la Gilberto Vieira, secretarul general al Partidului Comunist, pe care nu-l văzusem niciodată.

Nu-mi amintesc dacă am făcut pasul următor cu autorizația ziarului sau din proprie inițiativă, dar țin foarte bine minte că am întreprins mai multe demersuri zadarnice pentru a contacta vreun conducător al Partidului Comunist aflat în clandestinitate, care să-mi poată da informații despre situația din Villarrica. Principala problemă era că regimul militar îi încercuia pe comuniștii clandestini atît de strîns, cum n-o făcuse niciodată. Am intrat atunci în legătură cu un prieten comunist și după două zile s-a înființat în dreptul biroului meu alt vînzător de ceasuri care mă căuta să-i achit ratele pe care nu apucasem să le plătesc la Barranquilla. I-am dat toți banii pe care i-am avut la

mine și i-am spus într-o doară că trebuia să vorbesc de urgență cu unul dintre conducătorii lor de seamă, dar mi-a răspuns cu formula cunoscută că el nu era persoana indicată și nici nu știa să-mi spună cine era. Totuși, chiar în după-amiaza aceea, m-a luat prin surprindere la telefon, fără nici o introducere, o voce armonioasă și dezinvoltă:

– Salut, Gabriel, sînt Gilberto Vieira.

Cu toate că fusese fondatorul cel mai de vază al Partidului Comunist, Vieira nu cunoscuse pînă atunci nici un minut de exil sau de închisoare. Însă în ciuda riscului ca amîndouă telefoanele să fie ascultate, mi-a dat adresa casei lui clandestine, să vin să-l văd chiar în după-amiaza aceea.

Era un apartament cu un salon mic, înțesat de cărți de politică și de literatură, și cu două dormitoare, la etajul șase al unui imobil cu scări aproape drepte și întunecoase, unde ajungeai cu răsufarea tăiată nu numai din pricina înălțimii, ci și fiind conștient că pătrundeai într-unul din misterele cel mai bine păstrate din țară. Vieira locuia cu soția lui, Cecilia, și cu fetița sa nou-născută. Deoarece soția nu era acasă, el stătea lîngă leagănul fetei și o legăna încetișor cînd plîngea, făcînd astfel pauze foarte lungi în discuția noastră, pe teme și de politică, și de literatură, deși fără prea mult simț al umorului. Era de neconceput ca bărbatul acela în jur de patruzeci de ani, cu obraji trandafirii și chelie, cu ochii deschiși la culoare și iscoditori și cu un fel precis de a vorbi, să fie omul cel mai căutat de serviciile secrete din țară.

De la bun început mi-am dat seama că era la curent cu viața mea de cînd cumpărasem ceasul acela la ziarul *El Nacional* din Barranquilla. Îmi citea reportajele din *El Espectador* și-mi recunoștea notele anonime, încercînd să le pătrundă sensul printre rînduri. A fost însă de acord

că cel mai bun serviciu pe care-l puteam face țării era să mă mențin pe această linie, fără a mă lăsa antrenat de nimeni în nici un fel de militantism politic.

A intrat în subiect îndată ce am avut ocazia să-i dezvălui motivul venirii mele. Cunoștea situația din Villarrica, despre care noi nu am putut publica nici un rând din cauza cenzurii oficiale, de parcă ar fi fost acolo, și mi-a furnizat date importante pentru a înțelege că acela era preludiul unui război cronic, după o jumătate de secol de confruntări întâmplătoare. Limbajul lui, în ziua aceea și acolo, semăna mai mult cu al lui Jorge Eliécer Gaitán decât cu al lui Marx, a cărui operă era pentru el carte de căpâți, deși pleda pentru o soluție ce nu părea să fie puterea proletariatului, ci un fel de alianță a celor năpăstuiți împotriva claselor dominante. Succesul vizitei mele a însemnat nu doar lămurirea situației prezente, ci și descoperirea unei metode pentru a o înțelege mai bine. Astfel le-am explicat lucrurile lui Guillermo Cano și lui Zalamea, și am lăsat ușa întredeschisă pentru cazul că s-ar putea ivi vreodată sfârșitul reportajului neterminat. Nu mai e nevoie să spun că am legat cu Vieira o strânsă prietenie care ne-a înlesnit întâlnirile chiar și în perioada cea mai dură a clandestinității lui.

Altă dramă, de data aceasta referitoare la adulți, mocnea pe ascuns pînă cînd veștile îngrozitoare au rupt tăcerea, în luna februarie a anului 1954, cînd s-a publicat în presă că un veteran al războiului din Coreea își amanetase decorațiile ca să aibă ce mînca. Era doar unul dintre cei peste patru mii de oameni care fuseseră recrutați la întâmplare, în alt moment de neconceput al istoriei noastre, cînd orice destinație era mai bună decât nimic pentru țărani expulzați cu gloanțe de pe pămînturile lor de violență oficială. Orașele suprapopulate din pricina nou-veniților nu

le lăsa u nici o speranță. Așa cum s-a tot repetat aproape zilnic în articole editoriale, pe străzi, prin cafenele, în discuțiile de familie, Columbia era o republică unde nu se mai putea trăi. Pentru mulți dintre țăranii strămutați de pe meleagurile lor și pentru nenumărați tineri fără nici o perspectivă, războiul din Coreea era o soluție personală. Au fost duși acolo talmeș-balmeș, fără criterii precise, nici măcar cel al aptitudinilor fizice, aproape așa cum veniseră spaniolii să descopere America. Întorcându-se încetul cu încetul în Columbia, acest grup eterogen a avut în sfârșit un nume comun: veterani. Era de-ajuns ca unii să stîrnească un scandal pentru ca vina să cadă asupra tuturor. Li s-au închis toate ușile cu argumentul facil că n-aveau dreptul la un loc de muncă fiindcă erau dezechilibrați mintal. În schimb, n-au fost de-ajuns lacrimile pentru cei fără de număr care s-au întors prefăcuți în două mii de livre de cenușă.

Știrea despre cel care și-a amanetat decorațiile a apărut în contrast brutal cu alta, publicată cu zece luni înainte, cînd ultimii veterani se întorseseră în țară cu aproape un milion de dolari bani gheață care, schimbați la bănci, au făcut să scadă prețul dolarului în Columbia de la trei pesos și treizeci de centime la doi pesos nouăzeci. Însă prestigiul veteranilor scădea și mai tare pe măsură ce se confruntau cu realitatea țării. Înainte de întoarcerea lor se publicaseră versiuni răzlețe că vor primi subvenții speciale ca să se poată pregăti pentru meserii productive, că li se vor da pensii pe viață și facilități ca să se stabilească în Statele Unite. Adevărul a fost tocmai pe dos: la puțină vreme după ce au sosit, au fost scoși din armată și multora nu le-au mai rămas în buzunar decît fotografiile iubitelor japoneze care stăteau și îi așteptau în oazele din Japonia, unde fuseseră duși să se refacă după lupte.

Era imposibil ca drama aceea națională să nu-mi amintească de cea a bunicului meu, colonelul Márquez, veșnic în așteptarea pensiei de veteran. Am ajuns să cred că nedreptatea aceea s-a săvârșit în chip de represalii împotriva unui colonel subversiv, în luptă înverșunată cu hegemonia conservatoare. Însă supraviețuitorii din Coreea luptaseră împotriva cauzei comuniste, apărând pretențiile imperia-liste ale Statelor Unite. Și totuși, la întoarcerea lor n-au apărut în paginile dedicate vieții sociale, ci în cronica neagră. Unul dintre ei, care i-a omorât cu gloanțe pe doi nevinovați, și-a întrebat judecătorii: „Dacă în Coreea am omorât o sută, de ce nu pot omorî zece în Bogotá?”

Bărbatul acela, ca și alți infractori, ajunsese pe câmpul de luptă când se semnase deja armistițiul. Însă mulți asemenea lui au fost victime ale machismului columbian, care socotea că a-l omorî pe un veteran al războiului din Coreea era un act de bravură. Nu s-au împlinit trei ani de la întoarcerea primului contingent și peste o duzină de veterani fuseseră victimele unei morți violente. Din diverse cauze, unii pieriseră în încăierări fără rost, la puțină vreme de la sosirea lor în țară. Unul a fost înjunghiat într-o ceartă fiindcă a pus la nesfârșit un cântec la tonomatul dintr-o cârciumă. Sergentul Cantor, care își onorase numele cântînd și acompaniîndu-se la chitară în clipele de răgaz ale războiului, a fost împușcat la doar cîteva săptămîni după ce s-a întors. Alt veteran a fost de asemenea înjunghiat în Bogotá și pentru a putea fi înmormîntat a fost nevoie să se facă o chetă printre vecini. Ángel Fabio Goes, care își pierduse în război un ochi și o mînă, a fost ucis de trei necunoscuți care nu au fost prinși niciodată.

Îmi amintesc de parc-ar fi fost ieri că stăteam și scriam ultimul capitol al seriei de reportaje când a sunat telefonul

de pe biroul meu și am recunoscut pe moment vocea radioasă a Martinei Fonseca:

– Alo?

Mi-am lăsat baltă articolul la jumătatea paginii, cu inima bătînd să-mi spargă pieptul, și am traversat bulevardul ca să mă întîlnesc cu ea la Hotelul Continental, după doisprezece ani de cînd n-am mai văzut-o. N-a fost ușor s-o recunosc din pragul ușii printre celelalte femei care luau masa de prînz în restaurantul arhiplin, pînă cînd nu mi-a făcut un semn cu mînușa. Era îmbrăcată cu același gust atît de al ei, ca totdeauna, cu un mantou de piele întoarsă, o vulpe învechită pe umăr și o pălărie de vînător, iar anii începeau să i se observe din plin pe fața ca o prună zbîrcită de soare și în ochii stinși, iar toată ființa ei părea micșorată de primele semne ale unei bătrîneți nedrepte. Amîndoi am fost nevoiți să recunoaștem în sinea noastră că doisprezece ani însemnau mult la vîrsta ei, dar ne-am făcut că nu-i luăm în seamă. În primii ani petrecuți la Barranquilla am încercat să-i dau de urmă, pînă cînd am aflat că trăia în Panamá, unde vaporeanul ei era pilot pe canal, dar nu din orgoliu, ci din timiditate n-am abordat subiectul.

Cred că luase masa cu cineva care o lăsase singură ca să ne putem întîlni. Am băut fiecare cîte trei cești ucigătoare de cafea și am fumat împreună o jumătate de pachet de țigări tari, căutînd pe bîjbîite drumul spre a sta de vorbă fără cuvinte, pînă cînd și-a luat inima-n dinți și m-a întrebat dacă mă gîndisem vreodată la ea. Doar atunci i-am spus adevărul: n-o uitasem niciodată, dar despărțirea de ea fusese atît de brutală, că mi-a schimbat felul de a fi. Ea a fost mai indulgentă decît mine.

– Nu uit în veci că ești ca un fiu pentru mine.

Îmi citise articolele din ziare, povestirile și singurul roman, și mi-a vorbit despre ele cu o perspicacitate lucidă și înverșunată care putea izvorî numai din dragoste sau din dispreț. Totuși, eu n-am mai făcut altceva decît să mă feresc de capcanele nostalgiei, cu lașitatea meschină de care sîntem în stare doar noi, bărbații. Cînd am reușit în sfîrșit să mă destind, m-am încumetat să o întreb dacă avusese copilul pe care și-l dorea.

- Da, spuse ea bucuroasă, acum termină școala primară.

- Negru ca tatăl lui? am întrebat cu micimea sufletească proprie geloziei.

Ea a făcut apel la bunul simț obișnuit.

- Alb ca maică-sa, spuse. Dar tatăl n-a plecat de acasă, cum mă temeam eu, ci s-a apropiat și mai mult de mine. Și, văzîndu-mi tulburarea evidentă, îmi confirmă cu un zîmbet mortal: Nu-ți face griji: e al lui. Și pe deasupra două fete atît de asemănătoare de parc-ar fi una și aceeași.

S-a bucurat că venise, a mai depănat niște amintiri care n-aveau nici o legătură cu mine și am avut vanitatea să cred că aștepta de la mine un răspuns mai intim. Dar, ca toți bărbații, m-am înșelat în ceea ce privește timpul și locul. S-a uitat la ceas cînd am comandat a patra cafea și alt pachet de țigări și s-a ridicat pe neașteptate.

- Ei bine, dragul meu, sînt fericită că te-am văzut, spuse. Și încheie: Nu mai suportam să te citesc atîta fără să știu cum ești.

- Și cum sînt?

- Ah, nu! rîse din suflet. Asta n-ai să știi niciodată.

Numai cînd mi-am venit în fire în fața mașinii de scris mi-am dat seama cît de mult am tînjit întotdeauna după ea și ce cumplită a fost groaza care m-a împiedicat să rămînem

împreună pentru tot restul vieților noastre. Aceeași groază deprimantă pe care am mai simțit-o adesea din ziua aceea când a sunat telefonul.

Noul an 1955 a început pentru ziariști la 28 februarie cu știrea că opt marinari de pe distrugătorul „Caldas” al Marinei Naționale căzuseră în mare și dispăruseră în timpul unei furtuni, când nu mai erau decît două ore pînă la Cartagena. Distrugătorul ridicase ancora cu patru zile în urmă de la Mobile, Alabama, după ce stătuse acolo cîteva luni pentru o reparație reglementară.

În vreme ce redacția în plen asculta cu sufletul la gură primul buletin de știri transmis la radio despre dezastru, Guillermo Cano s-a întors spre mine cu scaunul lui rotitor și m-a fixat lung, gata să-mi dea un ordin. Și José Salgar, în trecere spre ateliere, s-a oprit în dreptul meu cu nervii întinși la maximum după ce auzise știrea. Eu mă întorsesem de un ceas de la Barranquilla, unde culesesem informații despre eterna dramă de la Bocas de Ceniza, și tocmai începeam să mă întreb la ce oră pleacă următorul avion spre coastă, ca să pot scrie în premieră despre cei opt naufragiați. Însă în curînd a reieșit clar din buletinul transmis că distrugătorul va sosi la Cartagena la trei după-amiaza fără să fi recuperat trupurile celor opt marinari înecați. Guillermo Cano se dezumflă.

– Ce chestie, Gabo! îmi spuse. Ni s-a dus pe apa sîmbetei știrea senzațională.

Dezastrul a fost redus la o seamă de buletine oficiale, iar informația s-a transmis cu onorurile de rigoare pentru cei căzuți în timpul serviciului și nimic mai mult. Totuși, la sfîrșitul săptămîinii Marina a dezvăluit că unul dintre ei, Luis Alejandro Velasco, reușise să ajungă epuizat la o plajă din Urabá, suferind de insolație, dar recuperabil, după ce

rămăsese zece zile în derivă, pe o plută fără vîsle, fără mîncare și fără apă. Am fost cu toții de acord că ar putea fi reportajul anului, dacă reușeam să-l vedem singur, chiar și numai pentru jumătate de oră.

N-a fost cu puțință. Marina l-a ținut ascuns pînă cînd avea să se refacă la Spitalul Naval din Cartagena. Acolo a intrat cîteva minute la el un redactor abil de la *El Tiempo*, Antonio Montaña, care s-a strecurat în spital deghizat în medic. Judecînd însă după rezultate, n-a izbutit să obțină de la naufragiat decît niște desene cu creionul care arătau poziția în care se afla pe vapor cînd a fost doborât de furtună și niște declarații incoerente din care reieșea limpede că i se ordonase să nu povestească nimic. „Dacă aș fi știut că e ziarist, l-aș fi ajutat“, a declarat Velasco după cîteva zile. Cînd și-a revenit și tot sub ocrotirea Marinei, a dat un interviu corespondentului la Cartagena al ziarului nostru, Lácides Orozco, dar acesta n-a reușit să ajungă unde voiam noi pentru a afla cum de o rafală a putut să producă o asemenea catastrofă cu șapte morți.

Într-adevăr, Luis Alejandro Velasco asculta de un ordin extrem de categoric, care îl împiedica să se miște sau să se exprime liber, chiar și după ce a fost dus acasă la părinți, la Bogotá. Toate aspectele tehnice sau politice ne-au fost rezolvate cu abilitate cordială de locotenentul de fregată Guillermo Fonseca, însă tot atît de elegant acesta a eludat date esențiale pentru aflarea singurului lucru care ne interesa pe atunci, și anume adevărul despre această aventură. Numai spre a cîștiga timp am scris o serie de note despre întoarcerea naufragiatului la casa părintească, atunci cînd însoțitorii lui în uniformă m-au împiedicat încă o dată să stau de vorbă cu el, în vreme ce îl autorizau să dea un interviu searbăd unui post de radio local. Atunci ne-a fost

limpede că aveam de a face cu maestri în arta oficială de a minimaliza evenimentul și pentru prima oară m-a tulburat ideea că ascundeau opiniei publice ceva grav legat de catastrofă. Astăzi îmi aduc aminte că era mai curînd un presentiment decît o bănuială.

Era un martie cu vînt înghețat, iar burnița prăfoasă îmi făcea și mai grea povara remușcărilor. Înainte de a-mi face apariția în sala redacției copleșit de înfrîngere, m-am refugiat la Hotelul Continental de alături și am comandat o băutură dublă la teigheaua barului solitar. Stăteam și o beam cu sorbituri încete, fără să-mi scot de pe mine pardesiul gros de ministru, cînd am auzit o voce foarte dulce, susurîndu-mi aproape de ureche:

– Cel ce bea singur moare singur.

– Domnul să te audă, frumoaso, am răspuns cu sufletul la gură, încredințat că era Martina Fonseca.

Vocea a lăsat în aer o adiere proaspătă de gardenii, dar nu era ea. Am văzut-o ieșind pe ușa turnantă și dispărînd cu umbrela galbenă de neuitat pe bulevardul noroit de ploaie. După a doua băutură am traversat și eu bulevardul și am ajuns în sala redacției cu avîntul dat de alcool. Guillermo Cano m-a văzut intrînd și a slobozit un strigăt vesel către toți:

– Să vedem ce bombă ne aduce marele Gabo!

I-am răspuns cu mîna pe inimă:

– Nici măcar un pește mort.

Atunci mi-am dat seama că glumeții necruțători din redacție începuseră să țină la mine, cînd m-au văzut cum trec în tăcere tîrîndu-mi pardesiul ud leoarcă și nu l-a lăsat inima pe nici unul să înceapă cu obișnuitele fluierături în batjocură.

Luis Alejandro Velasco s-a bucurat mai departe de gloria lui reprimată. Mentorii nu numai că îi îngăduiau, ci îi

și încurajau tot soiul de perversiuni publicitare. A primit cinci sute de dolari și un ceas nou pentru a povesti la radio că al lui rezistase cu bine vitregiilor vremii. Fabrica de teniși i-a plătit o mie de dolari ca să spună că ai lui erau atât de rezistenți, că nu i-a putut distruge, ca să aibă ceva de pus în gură. În aceeași zi rostea un discurs patriotic, se lăsa sărutat de o regină a frumuseții și se arăta orfanilor ca pildă de patriotism. Începeam să-l uit în ziua memorabilă în care Guillermo Cano m-a anunțat că se afla în biroul lui, dispus să semneze un contract ca să-și povestească aventura în întregime. M-am simțit umilit.

– Nu mai e doar un pește mort, ci și stricat, i-am spus.

Pentru prima și singura dată am refuzat să fac pentru ziar ceva ce îmi intra în atribuții. Guillermo Cano s-a resemnat în fața realității și l-a expediat pe naufragiat fără explicații. Mai târziu mi-a povestit că, după ce acesta a plecat din biroul lui, începuse să cugete fără a reuși să-și explice lui însuși de ce procedase așa. Atunci i-a cerut portarului să i-l trimită înapoi pe naufragiat și m-a sunat să-mi aducă la cunoștință pe un ton categoric că îi cumpărase drepturile în exclusivitate pentru povestirea completă.

Nu era prima oară și n-avea să fie nici ultima când Guillermo stăruia în privința unui caz pierdut și pînă la urmă se dovedea că avea dreptate. L-am avertizat deprimat, dar cît se poate de politicoș, că voi face reportajul numai din obediență profesională, dar că nu-l voi semna. Fără să-mi fi imaginat, a fost o hotărîre luată la întîmplare însă îndreptățită pentru reportajul acela, căci mă obliga să povestesc totul la persoana întîi a protagonistului, în felul lui și cu ideile lui, semnînd cu numele său. Mă feream astfel de orice alt naufragiu pe uscat. Cu alte cuvinte, avea să fie monologul lăuntric al unei aventuri solitare, întocmai

aşa cum s-a petrecut, cum o plăsmuise viaţa. Hotărîrea a fost miraculoasă, căci Velasco s-a arătat a fi om inteligent, cu o sensibilitate şi bună creştere de neuitat şi cu un simţ al umorului la momentul şi locul potrivit. Toate acestea subordonate, din fericire, unui caracter de om dintr-o bucată.

Interviul a fost lung, amănunţit, pe parcursul a trei săptămîni întregi istovitoare, şi l-am făcut ştiind că nu avea să fie publicat direct aşa, ci prelucrat după alte reguli: cele ale reportajului. L-am început cu puţină rea-voinţă, încercînd să-l fac pe naufragiat să se încurce în contradicţii ca să-i descopăr adevărurile tănuite, dar m-am încredinţat curînd că nu existau. N-a fost nevoie să forţez nimic. Totul părea un fel de plimbare pe o pajişte cu flori, avînd suprema libertate de a le alege pe cele preferate. Velasco sosea punctual la trei după-amiaza la biroul meu din redacţie, revedeam împreună notele din ajun şi continuam în ordine cronologică. Eu scriam în cursul nopţii fiecare capitol pe care mi-l povestea şi se publica în după-amiaza zilei următoare. Ar fi fost mai uşor şi mai sigur să scriu de la început aventura completă şi s-o public după ce o revedeam, verificîndu-i temeinic toate amănuntele. Dar nu era timp. Subiectul îşi pierdea din actualitate cu fiecare minut şi orice altă ştire senzaţională îl putea împinge în uitare.

Nu foloseam magnetofon. Se inventaseră de curînd şi cele mai bune erau la fel de mari şi de grele ca o maşină de scris, iar banda se încurca mereu ca nişte tăieţei. Simpla transcriere era o adevărată bravură. Chiar şi astăzi ştim că magnetofonul e foarte folositor spre a-ţi aminti, dar nu trebuie neglijat niciodată chipul interlocutorului, care poate spune mult mai multe decît vocea lui, şi uneori tocmai contrazicînd vorbele. Am fost nevoit să mă conformez cu metoda de rutină de a lua notiţe în caiete de elev,

dar mulțumită acesteia cred că nu mi-a scăpat nici un cuvânt și nici o nuanță și am putut ajunge la o înțelegere tot mai profundă. Primele două zile au fost grele, fiindcă naufragiatul voia să povestească totul odată. A învățat însă foarte curînd, ținînd seama de ordinea și de sfera de cuprindere a întrebărilor mele, și mai ales din propriul instinct de povestitor și din ușurința înăscută de a înțelege mecanismul profesiei.

Pentru a-l pregăti pe cititor înainte de a-l arunca în apă am hotărît să începem povestirea cu ultimele zile petrecute de marinar la Mobile. Am mai convenit apoi să n-o terminăm cu momentul în care ajunge să pășească pe uscat, ci cînd sosește la Cartagena în aclamațiile mulțimii, adică în punctul în care cititorii puteau urmări de la sine firul narațiunii în temeiul datelor deja publicate. Aceasta ne-a dat paisprezece capitole pentru a menține suspansul timp de două săptămîni.

Primul s-a publicat la 5 aprilie 1955. Ediția din *El Espectador*, precedată de anunțurile la radio, s-a epuizat în doar cîteva ceasuri. Nucleul exploziv al povestirii a apărut a treia zi, cînd ne-am hotărît să dezvăluim adevărata cauză a dezastrului, care după versiunea oficială fusese o furtună. În căutarea unei precizii cît mai mari i-am cerut lui Velasco să povestească totul de-a fir a păr. El era de acum atît de familiarizat cu metoda noastră comună, că i-am zărit în ochi o străfulgerare ștregărească înainte de a-mi răspunde:

– Problema e că n-a fost furtună.

Au fost într-adevăr cam douăsprezece ore de vînt puternic, specifice zonei în acea perioadă a anului, care nu fuseseră luate în calcul de către cei răspunzători de călătorie. Înainte de a se ridica ancora, echipajul a primit banii corespunzători mai multor salarii întîrziate și i-au cheltuit

În ultimul moment pe tot felul de aparate de uz casnic. A fost ceva atît de neprevăzut, că nimeni nu s-a alarmat cînd n-au mai încăput în spațiile din interiorul vaporului și au fost nevoiți să lege pe punte cutiile mai mari: frigidere, mașini de spălat, radiatoare. O încărcătură interzisă pe un vas de război și într-o cantitate care a ocupat spații esențiale de pe covertă. S-a crezut poate că nu era cazul să se arate prea riguroși în privința unei călătorii care nu avea caracter oficial și care dura mai puțin de patru zile, și în plus previziunile meteorologice erau iar excelente. Cîte asemenea călătorii nu se mai făcuseră și vor continua să se facă fără să se întîmple nimic? Nenorocul tuturor a fost că niște vînturi abia o idee mai puternice decît cele anunțate au făcut ca marea să se zvîrcolească pe un soare splendid și vaporul să se încline mult mai tare decît era prevăzut, rupînd funiile încărcăturii prost depozitate. De n-ar fi fost un vas marinăresc atît de încercat cum era „Caldas“ s-ar fi dus negreșit la fund, dar opt dintre marinarii de gardă pe covertă au căzut peste bord. Astfel încît cauza principală a accidentului n-a fost furtuna, cum insistaseră sursele oficiale încă din prima zi, ci ceea ce a declarat Velasco în reportajul său: încărcătura excesivă cu aparate de uz casnic prost depozitate pe coverta unui vas de război.

Alt aspect care fusese ascuns se referea la bărcile aflate la îndemîna celor care au căzut în mare, Velasco fiind singurul care a reușit să se salveze. Se presupune că la bord trebuiau să existe două tipuri de bărci reglementare ce au căzut o dată cu ei, din plută și din pînză de vele, lungi de trei metri și late de un metru jumătate, cu o platformă de siguranță în mijloc și prevăzute cu alimente, apă potabilă, vîsle, trusă de prim-ajutor, ustensile de pescuit și de navigat, și o Biblie. În condițiile acestea, zece persoane puteau

supraviețui chiar opt zile fără ustensilele de pescuit. Însă pe „Caldas“ existau și niște plute mai mici, fără nici un fel de dotări. Conform celor povestite de Velasco, a lui a fost dintre acestea din urmă. Întrebarea care va rămîne veșnic fără răspuns este cîți dintre cei șapte marinari au reușit oare să ajungă la bărcile celelalte, care nu i-au dus nicăieri?

Acestea au fost, de bună seamă, motivele cele mai importante care au făcut să se întîrzie atît cu explicațiile oficiale ale naufragiului. Pînă cînd autoritățile și-au dat seama că se aflau într-o situație fără ieșire, deoarece ceilalți membri ai echipajului erau deja pe la casele lor, povestind toată istoria în întreaga țară. Guvernul a insistat pînă la sfîrșit cu versiunea furtunii și a făcut-o oficială prin declarații categorice, într-un comunicat solemn. Cenzura nu a ajuns atît de departe, încît să ne interzică publicarea capitolelor următoare. Velasco, la rîndul lui, s-a menținut cît a putut într-o ambiguitate reală și nu s-a aflat niciodată că s-ar fi exercitat presiuni asupra lui ca să nu dezvăluie adevărul, nici nu ne-a cerut și nici nu ne-a împiedicat să-l spunem.

După al cincilea capitol, ne gîndiserăm să reedităm primele patru, răspunzînd solicitărilor cititorilor care voiau să colecționeze povestirea completă. Don Gabriel Cano, pe care nu-l mai văzuserăm prin redacție în zilele acelea frenetice, a coborît din hulubăria lui, a venit drept la biroul meu și m-a întrebat:

– Ia spune-mi, tizule, cîte capitole o să aibă naufragiul?

Ne aflam cu povestirea la ziua a șaptea, cînd Velasco mîncase o carte de vizită drept unică hrană de care dispunea și n-a putut să-și distrugă pantofii mușcîndu-i pentru a avea ceva de mestecat. Așa că ne mai lipseau încă șapte capitole. Don Gabriel a fost scandalizat.

- Nu, tizule, nu, replică el încordat. Trebuie să fie cel puțin cincizeci de capitole.

I-am spus argumentele mele, dar ale lui se întemeiau pe faptul că tirajul ziarului era pe punctul de a se dubla. După calculele lui putea atinge o cifră fără precedent în presa națională. S-a improvisat un comitet de redacție, s-au studiat toate detaliile economice, tehnice și jurnalistice, și s-a stabilit o limită rezonabilă de douăzeci de capitole. Adică șase în plus față de cele prevăzute.

Cu toate că semnătura mea nu figura în capitolele publicate, metoda de lucru îmi fusese recunoscută și într-o seară în care m-am dus să-mi fac datoria de critic de film s-a stîrnit în holul cinematografului o discuție animată despre relatarea naufragiului. Majoritatea erau prieteni cu care făceam schimburi de idei prin cafenelele din jur după vizionarea filmului. Părerile lor mă ajutau să mi le clarific pe ale mele pentru cronica săptămînală. Cu privire la naufragiat, dorința generală - cu foarte puține excepții - era ca povestea să se lungească atît cît era cu putință.

Una dintre aceste excepții a fost un bărbat matur și arătos, cu un pardesiu splendid din păr de cămilă și cu joben care, după ce am ieșit de la cinematograful, m-a urmărit trei străzi pe cînd mă duceam singur spre ziar. Îl însoțea o femeie foarte frumoasă, la fel de elegantă ca el, și un prieten mai puțin impecabil. Și-a scos pălăria, salutîndu-mă, și s-a prezentat cu un nume pe care nu l-am reținut. Mi-a spus de-a dreptul că nu putea fi de acord cu reportajul naufragiatului pentru că făcea jocul comunismului. I-am explicat fără să exagerez prea mult că eu nu eram decît cel care transcria o povestire spusă chiar de protagonist. Însă el avea ideile lui și credea că Velasco era un spion în serviciul URSS-ului infiltrat în forțele armate. Am avut atunci

intuiția că stăteam de vorbă cu un înalt ofițer din armată sau din marină și m-a entuziasmat ideea unei clarificări. Dar se pare că el nu voia decît să-mi spună treaba asta.

– Și nu știu dacă dumneavoastră sînteți conștient sau nu, mi-a zis, dar oricum faceți un deserviciu țării în favoarea comuniștilor.

Superba lui soție a schițat un gest alarmat și a încercat să-l ia de braț, implorîndu-l în șoaptă: „Te rog, Rogelio!“ El termină ce avea de spus cu aceeași prestanță cu care începuse:

– Credeți-mă, vă rog, că îmi permit să vă spun asta din admirația pe care o simt pentru ceea ce scrieți.

Mi-a dat din nou mîna și s-a lăsat dus de soția îngrijorată. Însoțitorul lor, surprins, n-a apucat să-și ia rămas-bun.

A fost primul dintr-o serie de incidente care ne-au făcut să ne gîndim serios la riscurile străzii. Într-o cîrciumă sărmană, în spatele sediului ziarului, care-i servea pe muncitorii din zonă pînă în zori, doi necunoscuți încercaseră cu cîteva zile în urmă o agresiune nejustificată împotriva lui Gonzalo González, care stătea și-și bea acolo ultima cafea din noaptea aceea. Nimeni nu înțelegea ce motive puteau avea împotriva omului celui mai pașnic din lume, în afară de faptul că îl confundaseră cu mine datorită purtărilor și felului de a ne îmbrăca specifice celor de pe coasta Carai-bilor și celor doi „g“ din pseudonimul lui: Gog. În orice caz serviciul de securitate de la ziar m-a avertizat să nu ies singur noaptea în orașul care devenea tot mai primejdios. Eu, dimpotrivă, eram atît de încrezător, că mă duceam pe jos pînă la apartamentul meu cînd îmi terminam programul.

În zorii uneia dintre zilele acelea tensionate am simțit că îmi sosise ceasul cînd s-a pornit grindina de cioburi provocată de o cărămidă aruncată din stradă în fereastra dormitorului meu. Era Alejandro Obregón, care-și pierduse

cheile și nu găsisese nici un prieten treaz și nici loc la vreun hotel. Obosit să tot caute unde să doarmă și să încerce la soneria mea stricată, și-a rezolvat problema cu o cărămidă de la șantierul de alături. Abia dacă m-a salutat ca să nu mă trezească de tot când i-am deschis ușa și s-a trântit cu fața în sus dormind direct pe jos pînă a doua zi la prînz.

Îmbulzeala celor care voiau să cumpere jurnalul chiar în poarta clădirii unde își avea sediul *El Espectador*, înainte de a se vinde în stradă, era tot mai mare. Angajații din centrul comercial zăboveau pînă puteau să-l cumpere și citeau apoi capitolul în autobuz. Cred că interesul cititorilor a început din motive umanitare, a continuat din pricini literare și la urmă din considerente politice, dar a fost întreținut mereu de tensiunea interioară a relatării. Velasco mi-a povestit episoade pe care le-am bănuir a fi inventate de el și le-a găsit semnificații simbolice sau sentimentale, cum ar fi cel cu primul pescăruș care nu voia să plece de pe plută. Episodul cu avioanele era, povestit de el, de o frumusețe cinematografică. Un prieten navigator m-a întrebat cum de cunoșteam atît de bine marea și i-am răspuns că nu făcusem altceva decît să transcriu întocmai observațiile lui Velasco. De la un anume punct n-am mai avut nimic de adăugat.

Comandamentul Marinei nu s-a manifestat la fel. Puțin înainte de sfîrșitul seriei a adresat ziarului o scrisoare de protest că judecase prin optica omului de pe uscat și într-un mod lipsit de eleganță o tragedie ce se putea întîmpla oriunde existau unități navale. „În pofida doliului și a durerii încercate de șapte respectabile familii columbiene și de toți oamenii din Marină – spunea scrisoarea – nu ați pregetat să publicați foiletonul unui cronicar neofit în materie, împînzit de cuvinte și concepte ilogice și care n-au nici o legătură cu terminologia tehnică, puse în gura norocosului

și vrednicului marinar care, plin de curaj, și-a salvat viața.” Ca atare, Marina a solicitat intervenția Serviciului de Informații și Presă a Președinției Republicii, pentru ca acesta să autorizeze – cu ajutorul unui ofițer din Marină – materialele referitoare la incident care s-ar mai publica în viitor. Din fericire, cînd a sosit scrisoarea eram la penultimul capitol și am putut să ne facem că nu s-a întîmplat nimic pînă săptămîna următoare.

Ca măsură de prevedere pentru publicarea finală a textului complet, îi cerusem naufragiatului să ne ajute cu lista numelor și adreselor altor colegi de-ai lui care aveau aparate de fotografiat, și aceștia ne-au trimis o colecție de poze făcute în cursul călătoriei. Erau de tot felul, dar majoritatea înfățișau grupuri pe covertă, iar în fund se vedeau cutiile cu articolele de uz casnic – frigidere, radiatoare, mașini de spălat – cu mărci renumite de fabricație. Această șansă ne-a fost de-ajuns ca să putem dezminți, la rîndul nostru, dezmințirile oficiale. Reacția guvernului a fost neîntîrziată și categorică, iar vînzările suplimentului au depășit toate precedentele și pronosticurile. Însă Guillermo Cano și José Salgar, de neînvins, n-aveau pe buze decît o întrebare:

– Și acum ce naiba o să facem?

În momentul acela, amețit de glorie, n-aveam răspuns. Toate subiectele mi se păreau banale.

După cincisprezece ani de la apariția relatării în *El Espectador*, Editura Tusquets din Barcelona a publicat-o într-un volum cu coperte aurite, care s-a vîndut ca pîinea caldă. Îmboldit de spiritul dreptății și de admirația pentru marinarul erou, am scris la sfîrșitul prologului: „Există cărți care nu sînt ale celor care le scriu, ci ale celor care le trăiesc, și aceasta e una dintre ele. Drepturile de autor, în consecință,

se cuvin celui care le merită: compatriotul anonim care a fost nevoit să sufere zece zile fără mîncare și fără apă pe o plută pentru ca această carte să poată fi scrisă“.

N-au fost vorbe în vînt, fiindcă drepturile de autor i s-au plătit integral lui Luis Alejandro Velasco de către Editura Tusquets, în urma instrucțiunilor mele, timp de paisprezece ani. Pînă cînd avocatul Guillermo Zea Fernández, din Bogotá, l-a convins că drepturile îi aparțineau lui (prin lege), știind prea bine că nu erau ale lui decît prin hotărîrea mea, în chip de omagiu adus eroismului, talentului său de povestitor și prieteniei care ne-a legat.

Plîngerea împotriva mea a fost prezentată la Tribunalul Civil 22 din Bogotá. Avocatul și prietenul meu Alfonso Gómez Méndez a transmis atunci Editurii Tusquets ordinul de a suprima în edițiile următoare paragraful final al prologului și de a nu-i mai plăti lui Luis Alejandro Velasco nici o centimă din drepturi pînă nu se pronunță Justiția. Așa s-a și întîmplat. După o lungă dezbateră care a inclus mărturii, probe documentare și tehnice, tribunalul a decis că singurul autor al operei eram eu și a respins pretențiile avocatului lui Velasco. Prin urmare, sumele care îi fuseseră plătite pînă atunci la indicațiile mele nu avuseseră drept temei recunoașterea calității de coautor a marinarului, ci decizia din proprie voință a celui care a scris povestirea. De atunci, drepturile de autor au fost donate, tot în urma dispozițiilor mele, unei fundații universitare.

Nu ne-a fost cu putință să mai găsim altă istorie ca aceea, pentru că nu era dintre cele ce se plăsmuiesc pe hîrtie. Le inventează viața și aproape întotdeauna dînd lovituri grele. Am învățat aceasta mai tîrziu, cînd am încercat să scriu o biografie a extraordinarului ciclist Ramón Hoyos din Antioquia, care a ieșit în acel an pentru a treia oară

campion național. Am lansat-o cu tot tămbălăul, întocmai ca reportajul cu marinarul, și am lungit-o pînă la nouăsprezece capitole, înainte de a ne da seama că publicul îl prefera pe Ramón escaladînd munții sau trecînd primul linia de sosire, dar în viața reală.

Am nutrit o minimă speranță de redresare într-o după-amiază cînd Salgar mi-a telefonat să mă întîlnesc imediat cu el la barul Hotelului Continental. Era acolo, cu un prieten bun și de nădejde care tocmai i-l prezentase pe însoțitorul său, un albinos în salopetă de muncitor, cu părul și sprîncenele atît de albe, încît părea că strălucesc și în penumbra barului. Prietenul lui Salgar, un om de afaceri cunoscut, l-a prezentat ca fiind un inginer minier care făcea săpături pe un teren viran la două sute de metri de *El Espectador*, în căutarea unei comori fabuloase ce ar fi aparținut generalului Simón Bolívar. Inginerul – care de atunci mi-a devenit prieten – ne-a garantat autenticitatea acelei istorii. Era atît de simplă, că dădea de bănuît: cînd El Libertador se pregătea de ultima călătorie plecînd din Cartagena, învins și muribund, se presupune că a preferat să nu-și ia averea considerabilă pe care o strînsese în timpurile de penurie ale războaielor sale, ca rezervă meritată pentru o bătrînețe tihnită. Cînd era gata să-și continue amarul periplu – nu se știe dacă spre Caracas ori spre Europa – a avut prudența de a o lăsa ascunsă în Bogotá, ocrotită printr-un sistem de coduri criptice foarte la modă pe atunci, pentru a o putea găsi cînd va avea nevoie și din orice parte a lumii. Mi-am amintit de toate acestea cu o tulburare de neînfrînat pe cînd scriam *Generalul în labirintul său*, unde istoria cu comoara avea să fie esențială, dar n-am reușit să strîng date suficiente pentru a o face credibilă, iar ca ficțiune mi s-a părut inconsistentă. Această avere fabuloasă, nicidecînd recuperată de

proprietarul ei, era ceea ce căuta exploratorul cu atîta înverșunare. N-am înțeles de ce ne-au dezvăluit nouă taina, pînă cînd Salgar mi-a explicat că prietenul lui, impresionat de relatarea naufragiatului, a vrut să ne pună în temă spre a o urmări îndeaproape pînă putea fi publicată cu un succes la fel de răsunător.

Ne-am dus la locul cu pricina. Era singurul teren viran, în partea de vest a Parcului Ziariștilor, foarte aproape de apartamentul meu. Prietenul ne-a explicat pe o hartă din perioada colonială coordonatele tezaurului, cu detalii reale referitoare la dealurile Monserrate și Guadalupe. Istoria era fascinantă și răsplata avea să fie o bombă la fel de explozivă ca aceea a naufragiatului și cu răsunset mondial încă și mai mare.

Am fost să vedem locul destul de des pentru a fi la zi cu orice noutate, l-am ascultat pe inginer ceasuri nesfîrșite, însoțite de rachi cu lămîie, și de fiecare dată ne simțeam tot mai departe de miracol, pînă cînd s-a scurs atîta timp, că nu ne-a mai rămas nici măcar iluzia. Tot ce am putut presupune mai tîrziu a fost că povestea cu tezaurul nu era decît un paravan pentru a exploata fără autorizație o mină cu un zăcămint foarte prețios în plin centru al capitalei. Deși se putea la fel de bine ca totul să fie alt paravan pentru a ține ascuns tezaurul lui *El Libertador*.

Nu erau timpuri prielnice pentru visat. De la relatarea naufragiatului fusesem sfătuit să plec o vreme din Columbia pînă se potoleau lucrurile, dispărînd amenințările cu moartea, reale sau fictive, care ne soseau pe diverse căi. A fost primul gînd care mi-a venit în minte cînd Luis Gabriel Cano m-a întrebat de-a dreptul ce făceam miercuria viitoare. Cum n-aveam nimic stabilit mi-a spus cu obișnuitul lui sînge rece să-mi pregătesc documentele de călătorie pentru

a participa ca trimis special al ziarului la Conferința celor patru Mari Puteri care avea loc la Geneva, săptămîna viitoare.

Primul lucru pe care l-am făcut a fost să-i telefonez mamei. Vestea i s-a părut atît de colosală, că m-a întrebat dacă mă refeream la vreo moșie care se numea Geneva. „E un oraș în Elveția“, i-am spus. M-a întrebat, fără să se tulbure, cu seninătatea-i infinită și dorința de a înțelege încurcăturile cele mai surprinzătoare ale copiilor ei, pînă cînd aveam să stau, și i-am răspuns că mă voi întoarce în cel mult două săptămîni. De fapt, mă duceam numai pentru cele patru zile cît dura conferința. Însă, din motive străine de voința mea, n-am rămas acolo două săptămîni, ci aproape trei ani. Pe atunci eu eram cel care avea nevoie de barca de salvare, chiar de-ar fi numai pentru a putea mîncă o dată pe zi, dar am avut mare grijă să nu afle familia. Într-un rînd, cineva a încercat s-o tulbure pe mama spunîndu-i cu perfidie că feciorul ei trăia ca un prinț la Paris, după ce o amăgise cu povestea că va lipsi doar două săptămîni.

– Gabito nu amăgește pe nimeni, i-a spus ea cu un zîmbet nevinovat, dar se întîmplă uneori că pînă și Dumnezeu trebuie să facă ani din săptămîni.

Niciodată nu-mi dădusem seama că eram în realitate un om lipsit de documente, întocmai ca milioanele strămutate din pricina violenței. Nu votasem vreodată pentru că nu aveam un act de identitate. La Barranquilla foloseam legitimația de jurnalist de la *El Heraldo*, unde aveam data de naștere falsificată pentru a scăpa de serviciul militar, fiind deci infractor în această privință de aproape doi ani. În cazuri urgente, mă identificam cu o carte poștală pe care mi-a dat-o telegrafista din Zipaquirá. Un prieten providențial m-a pus în legătură cu administratorul unei agenții

de voiaj care s-a angajat să mă urce în avion la data respectivă, dacă îi achitam în avans două sute de dolari și îmi puneam semnătura în josul a zece foi albe cu antet. Așa am aflat din întâmplare că în contul meu bancar se adunase o sumă surprinzătoare, pe care n-avusesem timp s-o cheltuiesc din pricina zelului meu de reporter. Singura cheltuială, în afara celor personale care nu depășeau nivelul unui student sărac, era trimiterea lunară a bărcii de salvare pentru familie.

În ajunul plecării, administratorul agenției de voiaj mi-a silabisit numele fiecărui document, pe măsură ce mi le puneam pe birou, ca să nu le confund: cartea de identitate, livretul militar, chitanțele care atestau că eram în regulă cu plata impozitelor și certificatele de vaccinare împotriva variolei și a frigurilor galbene. La sfârșit mi-a mai cerut un bacșiș și pentru băiatul firav care se vaccinase de două ori în numele meu, cum de ani de zile mulți se vaccinau în locul călătorilor grăbiți.

Am plecat la Geneva exact la timp ca să ajung la conferința inaugurală a lui Eisenhower, Bulganin, Eden și Faure, fără să știu alte limbi în afară de spaniolă și cu diurna pentru un hotel de mîna a treia, dar susținut zdravăn de rezervele mele bancare. Întoarcerea era prevăzută peste vreo cinci săptămîni, dar nu știu ce premoniție ciudată m-a îndemnat să-mi împart pe la prietenii tot ce aveam în apartament, inclusiv nemaipomenita mea bibliotecă de cinematografie pe care mi-o făcusem în doi ani, sub îndrumarea lui Álvaro Cepeda și Luis Vicens.

Poetul Jorge Gaitán Durán a venit să-mi ureze drum bun cînd tocmai rupeam niște hîrtii nefolositoare și a avut curiozitatea să se uite în coșul de gunoi să vadă dacă nu găsea ceva de folos pentru revista lui. A recuperat trei sau patru sferturi de pagină rupte la jumătate și și-a aruncat în

fugă ochii pe ele pe cînd le potrivea ca un puzzle pe birou. M-a întrebat de unde proveneau și i-am spus că era *Monologul lui Isabel văzînd cum plouă în Macondo*, pe care îl suprimasem din prima ciornă a romanului *Vorbe în vînt*. I-am atras atenția că nu era inedit, fiindcă fusese publicat în *Crónica* și în „Magazinul Duminical“, suplimentul scos de *El Espectador*, cu același titlu pus de mine și cu o autorizare pe care nu-mi mai aminteam dacă n-o dădusem în grabă într-un ascensor. Lui Gaitán Durán nu i-a păsat și l-a publicat în numărul următor al revistei *Mito*.

Despărțirea din ajun, acasă la Guillermo Cano, a fost atît de furtunoasă, că atunci cînd am ajuns la aeroport plecase deja avionul spre Cartagena, unde urma să stau peste noapte, spre a-mi putea lua rămas-bun de la familie. Din fericire, am prins altul la amiază. Am făcut bine, pentru că atmosfera din casă era mai destinsă ca ultima oară, iar părinții și frații se simțeau în stare să supraviețuiască fără barca de salvare ce avea să-mi fie mie mai necesară în Europa decît lor.

Am plecat la Barranquilla cu autobuzul a doua zi dis-de-dimineată ca să iau avionul spre Paris care pleca la două după-amiaza. La stația terminus din Cartagena m-am întîlnit cu Lácides, portarul de neuitat de la Zgîrie-nori, pe care nu-l văzusem de atunci. S-a repezit spre mine cu o îmbrățișare sinceră și cu ochii în lacrimi, fără să știe ce să spună și cum să mi se adreseze. După ce-am schimbat în mare zor cîteva cuvinte, fiindcă autobuzul lui sosea, iar al meu era gata de plecare, mi-a spus cu o feroare ce mi-a mers drept la inimă:

– Ce nu înțeleg eu, don Gabriel, e de ce nu mi-ați spus niciodată cine sînteți.

- Vai, dragul meu Lácides, i-am răspuns, mai tulburat decât el, nu puteam să-ți spun pentru că nici astăzi nu știu eu însumi cine sînt.

După cîteva ceasuri, în taxiul care mă ducea la aeroportul din Barranquilla, sub ingratur cer mai transparent ca oricare altul din lume, mi-am dat seama că mă aflu pe bulevardul Douăzeci Iulie. Printr-un reflex care făcea parte din viața mea de cinci ani de zile, m-am uitat înspre casa lui Mercedes Barcha. Și era acolo, ca o statuie așezată în poartă, zveltă și îndepărtată, îmbrăcată după moda din acel an într-o rochie verde cu dantelă aurie, cu părul ca niște aripi de rîndunică și liniștea intensă a unei ființe în așteptarea cuiva care n-avea să vină. N-am putut scăpa de străfulgerarea că aveam s-o pierd pentru totdeauna într-o zi de joi din luna iulie, la o oră atît de devreme, și preț de o clipă mi-a trecut prin cap să opresc taxiul să-mi iau rămas-bun, dar am preferat să nu mai provoc încă o dată destinul acela atît de incert și de stăruitor care era al meu.

În avion, m-au torturat mai departe zvîcnirile căinței. Exista pe atunci bunul obicei de a fixa pe spătarul scaunului din față ceva care pe limba noastră se mai numește și astăzi o „garnitură” de scris. O foaie cu marginile aurite și plicul corespunzător din aceeași hîrtie velină de culoare roz, crem sau bleu, uneori parfumat. În puținele mele călătorii anterioare le folosisem pentru a scrie poeme de adio, prefăcîndu-le apoi în porumbei de hîrtie pe care-i aruncam în văzduh la coborîrea din avion. Am ales unul azuriu precum cerul și i-am scris prima mea scrisoare solemnă lui Mercedes așezată în poarta casei sale la șapte dimineța, cu rochia-i de mireasă a nimănui și părul asemenea unei rîndunele imprecise, fără să-i treacă măcar prin minte pentru cine se îmbrăcase în zori. Îi mai scrisesem bilete în joacă,

pe care le improvizam la întîmplare, primind doar răspunsuri prin viu grai și veșnic evazive, cînd hazardul ne făcea să ne întîlnim. Rîndurile acelea, nu mai mult de cinci, erau menite să-i dea numai vestea că plecam în călătorie. Totuși, la sfîrșit am adăugat un post-scriptum care m-a orbit ca un fulger la amiază cînd am iscălit: „Dacă nu primesc răspuns la scrisoarea aceasta înainte de o lună, voi rămîne să trăiesc în Europa pentru totdeauna“. Abia dacă mi-am îngăduit timpul de a mă mai gîndi o dată înainte de a pune scrisoarea în cutia poștală a dezolantului Aeroport Montego Bay, în zori, la ora două. Era deja vineri. Joia următoare, cînd am intrat în hotelul din Geneva după încă o zi inutilă de dezacorduri internaționale, am găsit scrisoarea de răspuns.

Primul volum al memoriilor
lui Gabriel García Márquez
a apărut în octombrie 2002
și a devenit în scurt timp un
best-seller în întreaga lume.
În cele peste 600 de pagini, cel
mai cunoscut scriitor sud-american,
laureat al Premiului Nobel pentru
Literatură în 1982, își descrie
copilăria, adolescența și o parte
din tinerețe.

Din paginile memoriilor transpare
la tot pasul exemplara vocație
de scriitor a lui Gabriel García
Márquez: „vocația artistică,
cea mai misterioasă dintre toate,
căreia îi consacri viața întreagă
fără să aștepti nimic de la ea [...],
pe care o porți înlăuntrul tău
de când te naști [...] așa cum este
vocația de preot“.

„În ziua în care am descoperit că tot ceea ce îmi plăcea cu adevărat era să povestesc istorii, mi-am propus să fac tot ce-mi stă în putință spre a-mi împlini această dorință. Mi-am spus: aceasta este vocația mea. Nimeni și nimic nu mă poate face să mă consacrui unei alte activități.”

„Tot ceea ce mă interesează mai mult pe lumea aceasta este procesul de creație. Ce mister este, oare, acesta care face ca simpla dorință de a povesti să se prefacă în pasiune, ca o ființă omenească să fie în stare să moară pentru ea; să moară de foame, de frig sau din orice altă pricină, numai pentru a plăsmui ceva ce nu poate vedea și nici atinge...”

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

rao
international
publishing
company

ISBN 973-576-593-4

www.raobooks.com